శ్రీ [illegible]

[illegible]

[illegible] ([illegible])

THE

Complete Works

OF

RAO BAHADUR K. VEERESALINGAM PANTULU,

Retired Telugu Pandit, Presidency College, Madras.

VOL. VII--LECTURES.

MANORAMA PRESS, RAJAHMUNDRY.

1917

K. Veeresalingam.

విషయసూచిక.

—————:o—————

		పుటసంఖ్య
1.	జన్మాంతరము.	1
2.	అతిబాల్య వివాహము.	29
3.	విగ్రహారాధనము.	57
4.	ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు.	87
5.	ఈశ్వరోపాసనము.	115
6.	ప్రార్థన.	145
7.	మానుషధర్మము.	159
8.	విద్యాధికులధర్మములు.	189
9.	జీవితముయొక్క పరమార్థము, దానిని పొందుమార్గము.	217
10.	వైరాగ్యము.	247
11.	విద్యాధురీణులయ ర్థకృత్యములు	271
12.	వర్ణము.	299
13.	హిందూమతములు.	349
14.	స్వయంకృషి.	365
15.	సహాయకష్టకర్మలు.	395
16.	వేశ్యాకాంతల యుపన్యాసము.	419
17.	ఐకమత్యము.	455
18.	దానములు.	469
19.	రాజమహేంద్రవర స్త్రీపునర్వివాహచరిత్రము. ...	489

20. స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోపన్యాసము. ... 535

21. స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ప్రథమవిజ్ఞాపనము. ... 597

22. స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము. ... 64

23. స్త్రీపునర్వివాహ శాస్త్రసంగ్రహము. ... 693

24. స్త్రీపునర్వివాహవ్యాపారముయొక్క భూతవర్తమాన స్థితులు ... 763

25. స్త్రీపునర్వివాహప్రవర్తకసమాజమువారివిజ్ఞాపకము 785

26. గోదావరీమండల సాంఘికసభలో చేసిన ప్రసంగము. 801

జన్మాంతరము.

జన్మాంతరము.

ప్రియమిత్రులారా!

కడచిన శనివారమునాఁటి రాత్రి నే నిక్కడఁ జేసిన యుపన్యాసమునందు జీవునకుఁ బునర్జన్మ ముండునా యుండదా యను విషయమునుగూర్చి మఱియొకసారి ప్రసంగించెద నని సూచించి యుంటి నిగదా? ఈవిషయమయి వివిధమతములు వివిధముగా బోధించుచుండుటయు స్వవాదోపబలార్థముగా నాయామతములవారు విశేష ప్రయాసపడి తమబుద్ధి నంతను వినియోగపఱిచి బహుహేతువులను గల్పించి స్వసిద్ధాంతస్థాపనము చేయఁ గడఁగియుండుటయు, అందఱు నెఱిఁగియున్నయంశమే కాని యెఱుఁగనిసంగతి కాదు. అట్టి దీర్ఘపరిశ్రమము చేసి పుస్తకములను వ్రాసియున్న బుద్ధిమంతులలో నొక్కరితోనైనను నే నీవిషయమునను సహానుఁడను గాకపోవుటయు విమర్శనీయమయిన యీ మహావిషయమునందు నిర్దోష మయినసిద్ధాంతమును దేల్చుట పండితులకుసహితము సులభసాధ్యము కాకపోవుటయు నెఱిఁగినవాఁడ నయ్యును, పండితునిబుద్ధికిసహితము గోచరముగానియంశ మొకానొకప్పుడు చదువెఱుఁగని బాలునిమనస్సునకు స్ఫురించుట కలదుగనుకను నావాక్యము లొకవేళ సహేతుకములుగాఁ గనఁబడి మహాజనులను రంజిం గలుగునేమో యనుభ్రాంతి నాహృదయమును బాధించుచున్నందున సంకోచము మాని యీవిషయమున నాకుఁ గలయభిప్రాయమును నేఁడు మీకడఁ దెలుప సాహసించుచున్నాఁడను! నాప్రసంగము నంతను మీరు సావధానముగా విని యే[illegible]వాఁడ నేను జేయు పూర్వపక్షములను నాసిద్ధాంత

మును సాంతముగాఁ బరిశీలించి నావాదము మీహృదయములకు సారవంతముగాఁ గనఁబడినపక్షమున నంగీకరించి యాదరింతురుగాక! ఈవిషయమున నన్యదేశీయులమతము లెల్లను భిన్నాభిప్రాయములు కలవిగా నున్నను, మనదేశమునం దున్నమతము లన్నియు నైకకంఠ్యముగా జీవాత్మకు జన్మపరంపర కలదనియే ఘోష మిడుచున్నవి. పునర్జన్మ మెప్పుడును ప్రత్యక్షమగునది గాదుగనుకను కనఁబడనివి లేవనియే యెప్పుడును ననుమేయము గనుకను, ఎవ్వరు పునర్జన్మ మున్నదని వాదింతురో వారిమీఁదనే తమ పక్షమును స్థాపించుకోవలసిన భార మంతయు నొరిగి యుండును. కాఁబట్టి యిప్పుడు ఋజువుచేయవలసినబాధ్యత పునర్జన్మము కలదనువారిదిగాను, వారియుక్తులపై ప్రతియుక్తులు చెప్పి వారివాదమును ఖండించి తమవాదమును సహేతుకముగా స్థిరపఱుచుకోవలసినబాధ్యత పునర్జన్మము లేదనువారిదిగాను నేర్పడును. మన మిప్పు డుభయపక్షములవారికిని గల యాక్షేపసమాధానములను నిష్పాక్షికబుద్ధితో విమర్శించి గుణబాహుళ్యమును సయుక్తికము నని తేలిన సత్పక్షమును జేకొందము.

సత్యమును గనుఁగొనవలె నన్నచో, భగవంతునిస్వభావమును బట్టి చూడఁగా నతఁడు జన్మపరంపరలను జీవులకుఁ గలిగించు నని నమ్మఁదగియున్నదా, పూర్వోత్తరజన్మములు జీవులకుఁ గలవని స్థిరపఱుచుటకుఁ జాలినంత బలమయిన హేతువు లేమియున్నవి, పూర్వోత్తరజన్మము లున్నవని నమ్ముటవలన లోకమునకు లాభముకలుగునా నష్టముకలుగునా, లేవనిచెప్పుటకుం ప్రబలహేతువు లేవి, జన్మాంతరములు లేవనుకొనుటవలనఁ లయోగక్షేమాభివృద్ధికి హాని సంభవించునా పుష్టి కలుగునా, నంశములను మొదట విచారింపవలయును.

౧. ఈశ్వరునికి గుణాళిత్వమును బట్టి చూచినను, అపరిమిత బుద్ధిసంపదనుబట్టి విచారించినను, న్యాయైకశీలతనుబట్టి విమర్శించినను జీవాత్మల కతఁడు జన్మపరంపరలను గలిగించునని యూహించుటకు లేశ మయినను నవకాశము గనఁబడదు. జీవుఁడు పూర్వజన్మమునందుఁ జేసినకర్మలకయి యాతనిని శిక్షించుటకొఱకే కదా యీశ్వరుఁడు జన్మపరంపరలను గలిగించినాఁ డని మనవారందఱును జెప్పుదురు. భగవంతుని నీతిస్వభావమునుబట్టి విమర్శింపఁగా నతఁ డట్టి శిక్షను విధించు నని మందబుద్ధికైనను తోఁచదు. దండార్హుని కర్తృముఁడయినప్రభువు చేయుశిక్ష యెప్పుడును దోషి తా నీ నేరమును జేయఁబట్టి తనకీశిక్ష కలుగుచున్నదని తెలిసికొని ముం దట్టియపరాధమును జేయుటకు వెఱచి బుద్ధి తెచ్చుకొని పాటుపడుటకును, అట్టి దుర్మార్గులకుఁ గలుగుచున్న దండనమును జూచి యితరులు తా మెన్నఁడు నట్టి యకార్యకరణమునకు సాహసింపక పాపభీతులై యుండుటకును, అనుకూల మైనదిగా నుండును. అట్లుగాక శిక్ష పగదీర్చుకొనునుద్దేశముతోనే చేయఁబడుచున్నట్టు కనఁబడినను, ఏ నేరముకొఱకు శిక్ష విధింపఁబడినదో తెలుపఁబడక పోయినను, ఎల్లవారలహృదయములకు శిక్షను విధించుప్రభువు దయాశూన్యుఁడు గాను కాఠిన్యస్వభావుఁడుగాను పొడకట్టును. ఈజన్మమునందుఁ బొందెడియాపదలను వ్యాధిబాధలును పురాకృత కర్మఫలములే యందురేని, పూర్వజన్మమునం దేదోషమును జేయఁబట్టి తనకవి సంప్రాప్తమయినవో యెఱుఁగుట కెవ్వనికిని సాధ్యముకాదు కాఁబట్టి యట్టి శిక్ష వలన నేమియుఁ బ్రయోజనము కలుగకపోవుటయేకాక మీఁదిమిక్కిలి జను లట్టిశిక్ష విధించినయీశ్వరుఁడు క్రూరస్వభావుఁ డని భ్రమించుటకును గారణ మగుచున్నది; అట్టి శిక్షవలన దోషియైన బుద్ధి తెచ్చుకొని పశ్చాత్తాపపడి తనప్రవ

ర్తనమును క్షమపఱచుకొనుటకును వీలు కలుగదు; ఇతరులు సాధు వర్తనము కలిగి మెలఁగుటకును ప్రోత్సాహము కలుగదు. ఈలోకము నందు సహితము మనలో నెవ్వరినో యొకరిని రాజభటులు పట్టుకొనిపోయి మనమీ నేరమును జేసితి మని దానిస్వభావమును దెలుపకయు నితరులు తెలిసికొనుట కవకాశము కలిగింపకయు మనలను గొన్నిమాసములు కారాగృహమున నుంచి నిర్బంధించి విడిచిపెట్టినచో మన మట్టి ప్రభుత్వమువారిని క్రూరులని భావింతుమే కాని వెనుక మన మెప్పుడో యేదో నేరము చేసినందునకయి శిక్షించియుందురని యెంతమాత్రము దలఁపము; ప్రజలును వారిని దుర్మార్గులనియే యెంతురు. ఇదియిట్లుండఁగా భగవంతుఁడే నిజముగా పురాకృతదుష్కర్మమునకు శిక్షనుగా జన్మము కలుగఁజేసి యంధత్వము మొదలయిన యంగహీనతలవలనను దీర్ఘరోగములు మొదలయినకష్టములవలనను శిక్షించు ననెడు, పక్షమున, శిక్షను బొందువారికి నేరముయొక్క స్వభావమును దెలుపకుండ శిక్షించుచున్నందున క్రూరుఁ డనియు, స్వల్పదోషములకయి కాళ్లుచేతులు మొదలయినవి నఱికించి మనుష్యులను నిరుపయోగులను గాఁజేయు క్రూరదండనలను విధించుదుష్టరాజులవలెనే కన్ను కాలు మొదలయిన యవయవములకు భంగము కలిగించుచున్నందున ద్వేషైక ప్రధానుఁడనియు, దోషనివారణమునకయి యుపచరింపనిశిక్షను విధించుచున్నందున దూరాలోచనయు బుద్ధిసంపదయు లేనివాఁడనియు ఎందునకు శిక్షించుచున్నాఁడో యితరులకుఁ దెలియకుండ మఱుఁగు పఱుచుచున్నందున న్యాయబుద్ధిగలవాఁడు కాఁడనియు, భగవంతునిం జెప్పవలసి వచ్చును. అయినను లోకములోని యాస్తికమతములవారందఱు పరమేశ్వరుఁడు సర్వకారుణ్యుఁడనియు రాగద్వేషరహితుఁడనియు సర్వజ్ఞుఁడనియు నపరిమిత బుద్ధిమంతుఁ డనియు ధర్మస్వరూపుఁ

డనియు నైకకంఠ్యముగా నొప్పుకొనుచున్నారు. కాఁబట్టి జీవాత్మలకు జన్మపరంపరను గలిగించు ననుట యీశ్వరుని స్వభావమున కెంతమాత్రమును బొసఁగి యుండదు.

౨. ఇఁక జీవాత్మలకు బహుజన్మములు కలవని సాధించుటకయి చూపెడు హేతువుల బలాబలములనుగూర్చి కొంత విచారింతము. పూర్వజన్మకర్మము నంగీకరింపని పక్షమున లోకమునందలి జనులలోఁ గల స్థితిభేదములకును, కొందఱు బీదవాండ్రుగాను కొందఱు ధనికులుగాను, కొందఱు రాజులుగాను, కొందఱు సేవకులుగాను, కొందఱు తెలివిగలవారుగాను, కొందఱు తెలివితక్కువవారుగాను, ఉన్నందునకును నేమిగతి కల్పింతురని యడుగుదురు. జీవదయాపరుఁడయిన పరమేశ్వరుఁడు మనక్షేమముకొఱకును అభివృద్ధికొఱకునే ప్రపంచములో స్థితిభేదములను గలిగించి యున్నాఁడు. అట్టి స్థితిభేదములు లేకపోవునేని లోకములో నెవ్వరికిని సుఖసంతోషములు కలుగవు. ఈ లోకమున నున్న వేఱువేఱు స్థితులవలననే మనకు భగవంతుని యవచనీయబుద్ధియు దయాళుత్వమును మఱింత వెల్లడి యగుచున్నవి. స్థితిభేదములులేక యందఱు నొకరీతివృత్తి గలవారును, ఒకరీతిబుద్ధి కలవారుగాను నుందు రేని యందఱును నసౌఖ్యమునే పొందవలసి యుండుటచేత లోకవృత్తమే నడవక పోవలసివచ్చును. ఎట్లనఁగా నందఱును మహారాజులుగానే యుందు రనుకొందము; అందఱును సింహాసనములమీఁదనే కూరుచుండి మహారాజభోగము ననుభవించువారే యవుదురేని, వ్యవసాయము చేసి ధాన్యాదులను పండించువారు లేక యందఱును నచిరకాలములోనే పస్తుపడి చావవలసి వచ్చును; అందఱును కృషిచేసి ధాన్యాదులను పండించువారే యగుదురేని, ఇతరవృత్తులు చేయువారు లేమింజేసి మంచిబట్టలు లేక చలిచేతను

ఎండచేతను బాధపడవలసినవారును, గృహములు కట్టువారు లేక బయల నివసించి పెక్కుకష్టములకు లోనుగావలసినవారును నగుదురు. ఈప్రకారముగానే జను లందఱు నేదైన నొకవృత్తినే ప్రత్యేకముగా నవలంబించువా రగుదు రేని యెవ్వరును సుఖపడరు; స్థితిభేదము లుండి యందఱు నన్నివ్యాపారములయందును బ్రవర్తించుచుఁ బరస్పరసహాయులగుచుండుటంబట్టియే యందఱును సుఖించుచున్నారు. కాఁబట్టియే ప్రపంచముయొక్క క్షేమముకొఱకుఁ గొందఱు సేద్యము చేయువారుగాను, కొందఱు బట్టలు నేయువారుగాను, కొందఱు పనిముట్లు చేయువారుగాను, కొందఱు కూలిపని చేయువారుగాను, కొందఱు జనుల కన్యాయము సంభవింపకుండఁ గాపాడువారుగాను, ఈవిధముగానే మఱియు బహువిధ వ్యాపారములు గలవారుగాను, ఉండక తప్పదు. ఇందుచేతనే భూమిమీఁదఁ గొందఱు రాజులుగాను, కొందఱు కాపులుగాను, కొందఱు యజమానులుగాను, కొందఱు సేవకులుగాను, నానావిధ తారతమ్యములు గలవారుగా నుండుట యావశ్యక మయినది. అట్లుండుటవలననే యిరుదెఱఁగులవారికిని గూడ సౌఖ్యమును సంతోషమును గలుగుచున్నవి.—ఎట్లనఁగా నడవవలసిన ప్రయాస మక్కఱలేకుండఁ బల్లకిలో నెక్కి గ్రామాంతరము పోఁగలిగినందుకు ధనికునకును, తిండికి శ్రమపడ నక్కఱ లేకుండఁ గూలి దొరికినందునకై పల్లకిని మోచిన బీదవాండ్రకును గూడ సుఖమును సంతోషమును గలుగుచున్నవి. కాఁబట్టి యీస్థితిభేదములనుబట్టి దేవుఁడు పక్షపాతియని గాని పూర్వజన్మ మున్నదని కాని యూహించుటకు మాఱుగా, మన క్షేమలాభములకొఱకే వానిని గల్పించెఁగదా యని యానందమునుబొందుచుఁ గృతజ్ఞతతో జీవదయాపరుఁ డయిన యీశ్వరుని స్తుతింపవలసియున్నది. మఱియుఁ గొందఱు

ధనికులుగాను కొందఱు దరిద్రులుగాను ఉండుటనుగూర్చి యించుక విచారింతము. అందఱు నేకస్థితియందే యుండుట నష్టకరమని యీవఱకే చెప్పియున్నాను గనుక, కొందఱు ధనవంతులుగాను కొందఱు ధనహీనులుగాను నుండవలసి యుండుటయే యావశ్యకము. అయినను ధనమువలనఁగాని యీలోకమునందలి యేయితరపదార్థసంచయము వలనఁగాని మనకు కలుగవలసిన ప్రయోజన మంతయు సౌఖ్యమేకాని యంతకంటె నధిక మేమియు లేదు. కాఁబట్టి యేమనుష్యునకుఁగాని తన సౌఖ్యమునకుఁ గావలసినదానికంటె నధికముగా ధనాదులు కలుగుటవలన లేనివారికి సాహాయ్యము చేయుటచేఁ గలిగెడు సంతోషము తప్ప వేఱుప్రయోజన మేదియు లేదు. సర్వసముఁడయిన భగవంతుఁడు పాటు పడుటకుఁ దగినయవయవముల నందఱికిని సమానముగా ననుగ్రహించి యున్నందున, ఎల్లవారును వాని నుపయోగించుకొని పాటుపడవలయు ననుటయే భగవదుద్దేశ మయినట్టు కరతలామలకముగాఁ గనఁబడుచున్నది. అట్లు దేహము వంచి పాటుపడినచోఁ దనసౌఖ్యముకొఱకును భార్యాపుత్రాదుల సౌఖ్యముకొఱకును గావలసినంత ధనమును సంపాదించుకోలేనివాఁ డెవ్వఁడును నుండఁడు. మనదేశములో నొకఁడు పాటుపడి సంపాదించుచున్నచో వానిని నాశ్రయించుకొని సోమరు లగుబంధువులు పలువురు జీవించుచుండుటవలనను, పాటుపడుట తమగొప్పతనమునకుఁ దగినపని గాదనియు నుద్యోగములు చేయువారు తాబ్బంది పడినను ధనాదిదానములు చేసి గౌరవపఱిచి తమకు సుఖజీవనముఁ గలుగఁజేయుట కయి బద్ధులయి యున్నా రనియు నమ్మెడి యొకతెగవారు యాచ్ఞావృత్తిచే నితరులమూలముననే జీవనము చేయుచుండుటవలనను, ఈదేశమున బీదలసంఖ్య యంతకంత కధిక మగుచున్నది. దేహదార్ఢ్యము కలవా

రయ్యును పాటుపడకయు జూదము మొదలయిన దుర్వ్యాపారములయందుఁ బ్రవేశించి ధనమును పాడుచేసికొనియు బీదలయి యన్నవస్త్రాదులకు లేక కష్టపడువారు భగవదాజ్ఞ నుల్లంఘించి కష్టములను స్వయంకృతాపరాధమువలననే తెచ్చిపెట్టుకొన్నవారగుదురుగనుక వారిస్థితిని జూచి మన మంతగాఁ బరితపింపవలసిన పని లేదు; అట్లు చేయుటలో భగవంతునిదోషమును లేదు. పాటుపడువారు నిజదారసుతోదరపోషణమునకును సౌఖ్యమునకును వలయు నంత ధనమును సంపాదించుకోఁగలవారే యగుదురుగనుక వారు విశేషవిత్తవంతులు కాకపోయితిమిగదాయని విచారింపవలసిన పని లేదు. భాగ్యవంతులకు బీదలకంటెఁ గొన్నివిషయములలో నధికసుఖ మున్నను వారికిఁ గలబాధ్యతలును కష్టములును గూడ బీదలకంటె నధికముగానే యుండును. కాఁబట్టి మొత్తముమీఁద ధనికులకును దరిద్రులకును సుఖదుఃఖములు సమానముగానే యుండును. ధనవంతులు కష్టపడకయే సుఖజీవనము చేయవచ్చును. బీదలు కష్టపడినఁగాని సుఖజీవనము చేయఁజాలరని కొందఱనవచ్చును. కానిసర్వసముఁ డయినపరమాత్ముఁడెల్లవారునుపాటుపడిననే సుఖమనుభవింపవలసినవారయినట్టు నిర్ణయము చేయుచున్నాఁడు. దేహపరిశ్రమము లేక యింటఁ గాలు కదలుపక కూరుచుండి స్థూలకాయు లయియుండుధనవంతులే పాటుపడెడుబీదలకంటె నధికసుఖపడుచున్నా రని యనుకొనుచుండుట వట్టిభ్రమయేకాని వేఱు కాదు. ధనవంతులకు భక్షించుటకు పంచభక్ష్యపరమాన్నములును గలిగియు దేహకష్టము లేకపోవుటచేత నేది భుజించినను జీర్ణముకాక వారు బలహీను లయి బాధపడు చుందురు; ఎంతబలమయినయాహారపదార్థములను దిన్నను దానిసారమును గ్రహింపఁజాలక యారోగ్యదూరులగుదురు; నాలుగడుగులు నడచిన నాయాసపడుదురు; తఱుచుగా

సంతానహీనులును నల్పాయుష్కులును నగుదురు. బీదవాండ్రు భక్షించుటకు మంచిపదార్థములు లేకపోయినను పాటుపడుటచే తిన్నగా రక్తప్రసారణము గలిగి దృఢకాయు లయి యుందురు; గంజి త్రాగినను దానిసారమును గ్రహించి పూర్ణారోగ్యదశను గాంచి యుందురు; దినమునకు నాలుగామడ లైనను దిట్టముగా నడవఁగలిగి యుందురు; సాధారణముగా సంతానవంతులును దీర్ఘాయుష్మంతులును నగుదురు. కాఁబట్టి నిజమయిన.సౌఖ్య మంతయు దేహపరిశ్రమమును బట్టియేయుండును.ధనరక్షణాదికార్యములయందును గౌరవవాంఛాదుల యందును ధనికులకే బీదల కెప్పుడును నుండని విశేషకష్టము లుండును. బీదవాని కెవ్వరైన నాలుగుడబ్బు లిచ్చిన, వాఁడు పరమానందభరితుఁ డగును; ఆనాలుగుడబ్బులనే భాగ్యవంతునిచేతిలోఁ బెట్టినఁ దన్నవ మానపఱిచినట్లు భావించి దుఃఖించును. పలువిషయములలో సాధా రణులకు స్వల్పలాభమువలననే సంతోషము కలుగును; గొప్పవారికి విశేషలాభము సంభవించినంగాని కలుగదు. కాఁబట్టి మొట్టుమీఁద నిరువురకు సుఖసంతోషాదులు సమానముగానే యుండును. వివేకము లేనియెడలఁ దమకు సుఖించుటకుఁ జాలినంతధన మున్నను మఱింత లేకపోయె నని ఖేదము నొందెడి యొకానొక సామాన్యమానవుని కంటెనే, యొకానొక ధనాఢ్యుఁడును కావలసినంతధన ముండియు నతి లోభమునాశచేత దాని ననుభవింప మనసు పుట్టక తిన్నగా తిండి యైనను తినక దరిద్రునికంటెను నధికముగా బాధ పడును. నిజముగా విత్త వంతుల కుండెడుకష్టము లన్నియుఁ దెలిసినయెడల వారిస్థితితోడ బీద వాండ్రు తమస్థితిని మార్చుకొనుటకైన నొప్పుకొనక పోవచ్చును. గౌరవము సర్వాధికారము గలరాజులుసహితము కొందఱు కష్ట సమయములయందును కార్యభారమున మునిఁగియున్నప్పుడును తమ

స్థితిని దలఁచుకొని సామాన్యస్థితియందుఁ బుట్టకపోతిమిగదా యని సాధారణజనులస్థితి కాశపడినట్టు కొన్నిచరిత్రములు సాక్ష్య మిచ్చుచున్నవి. ఈపయిని జెప్పినదానినిబట్టి చూడఁగా నెల్లవారును నధికారము, రాజ్యము మొదలయినవానివలన సౌఖ్యమే కలుగునని యెదురు చూచినను, ఎల్లప్పుడును వానివలన సౌఖ్యమే కలుగక కొన్ని సమయములయందు దుఃఖముకూడఁ గలుగునని యు, బీదతనము సేవకవృత్తి మొదలగువానివలన దుఃఖమే కలుగు నని నిరీక్షించినను వానివలననే సౌఖ్యముకూడఁ గలుగు ననియు అందుచేత రాజైనను కాపైనను మొత్తముమీఁద తుల్యసుఖమునే యనుభవించుచుండు ననియు తేటపడుచున్నదిగనుక, కొందఱిని రాజులనుగాను తక్కినవారిని కాపులనుగాను జేయుటచేత భగవంతునియెడల పాక్షికత్వ మున్న దని యూహించుట కవకాశము లేదని వేఱుగ వివరింపవలసిన యక్కఱయే లేదు. కాఁబట్టి యాయంశమును విడిచిపెట్టి కొందఱు తెలివిగలవారుగాను కొందఱు తెలివితక్కువవారుగాను నుండు రన్న విషయమును గూర్చి కొంత చర్చింతము. పూర్వోక్తము లైనస్థితిభేదములు లోకముయొక్క క్షేమాభివృద్ధికయి యెట్లవశ్యముగా నుండవలసియున్నవో యట్లే తెలివియందును తారతమ్యము లవశ్యముగా నుండవలసియే యున్నవి. అట్లుగాక యందఱును విశేషబుద్ధిశాలులయి కవిత్వము చెప్పువారే యైనను, గణితశాస్త్రప్రవీణు లయి యసాధ్యము లయిన లెక్కల నాలోచించి చేయుచుండువారే యైనను, మఱి యేయితరవిషయములలో నైననొకదానిలోనే పూర్ణముగా వ్యాపించుబుద్ధి గలవారయినను తక్కినవిషయము లన్నియు పాడుపడి యెవ్వరికిని సుఖము కలుగక పోవచ్చును. కాఁబట్టి లోకహితార్థమే పరమేశ్వరుఁడు కొందఱిని గణితాదిశాస్త్రములయందు వ్యాపించుబుద్ధి

గలవారినిగాను, కొందఱిని ప్రకృతిశాస్త్రములయందుఁ బ్రకాశించు బుద్ధి గలవారినిగాను, కొందఱిని జనులవేడుకకొఱ కుపయోగించు కవిత్వాదులనురచింప శక్తులనుగాను, కొందఱిని మతబోధ చేయుటకు సమర్థులనుగాను, కొందఱిని చమత్కారముగా మాటాడఁగలుగు వారినిగాను, నానావిధముల నానావిషయములయందు బుద్ధి వ్యాపించు వారిని సృజియించి యున్నాఁడు. కొంద ఱెంతకాలము చదువుకొన్నను తిన్నగా చదువు రాకపోవుటయు కొందఱు శీఘ్రకాలములోనే పండితు లగుటయు సంభవించుచున్నదే దాని కేమి చెప్పఁగల రని మనవారు శంక చేయవచ్చును. మనకు ముఖ్యముగాఁ గావలసినవి యుక్తా యుక్తములను దెలిసికోఁదగినజ్ఞానమును లోకకార్యములను జక్కఁగా నడుపుటకై కావలసినవ్రాఁతయు లెక్కలును నేర్చుకోఁగలుగుటయు. కష్టపడిచదువుకొన్న పక్షమున నంతవఱకు రానివాఁ డెవ్వఁడు నుండఁడు; ఇహపరలోకసుఖములకయి యంతవఱకే చాలియుండును. భగవంతుఁ డందఱును విద్యాజీవనమే చేయవలయు నని యుద్దేశించ లేదు గనుకను, అందఱును విద్యాజీవనమునకే వచ్చినచో నెవ్వరికిని సుఖము కలుగ నేరదు గనుకను, విద్య చురుకుగా రానివారిబుద్ధిని సంగీతమునందుఁ గాని శిల్పములయందుఁగాని, కృషివాణిజ్యాదులయందుఁగాని, జనోప యుక్త మయినమఱియొక వ్యాపారమునందుఁగాని వ్యాపించునట్లుగా నీశ్వరుఁడు కటాక్షించి యున్నాఁడు. గొప్పబరువు మోయువాఁడు కవిత్వము చెప్పుట కెట్లు పనికిరాఁడో యట్లే గొప్పకవీశ్వరుఁడును శరీరదార్ఢ్యమును మోటుతనమును గావలసినపనులకు పనికిరాకుండును. అయినను లోకమునకు కవీశ్వరుఁ డెంతయావశ్యకమో భారవాహియు నంతే యావశ్యకము. కాఁబట్టి బుద్ధిసంపదయందుఁగూడ తారతమ్యము తప్పక యుండవలెను. మనదేశములోనమాత్ర మెవనిబుద్ధి యే

విషయమునఁ బ్రవర్తించునో వాఁడావృత్తియందుఁ బ్రవేశింపక, కొన్నివర్ణములవారు తమకు రాజకీయోద్యోగములే కావలయుననియు శరీరప్రయాసమును గోరు కర్మలను చేయఁగూడదనియు పట్టుపట్టి కూరుచుండుటవలనఁ గొందఱెందునకుం బనికిరానివారగుచున్నారు. అది స్వయంకృతాపరాధమే యగుటవలన, మనుష్యులలోఁ గల బుద్ధితారతమ్యమునుబట్టి యీశ్వరునియందు వైషమ్య మారోపింపవలసి వచ్చునని చెప్పుటకుఁగాని లేనియెడలఁ బూర్వజన్మ మొప్పుకోవలసివచ్చునని చెప్పుటకుఁగాని యణుమాత్ర మయినను అవకాశము లేదు. లోకములో కొందఱు పుట్టుకతోనే గ్రుడ్డివారుగాను, చెవిటివారుగాను, మఱి యితరావయవములు లేనివారుగాను, అయి యుండఁగా మనము చూచుచున్నామే పూర్వజన్మకర్మము నంగీకరింపనిపక్షమున వారిస్థితి కేమి సమాధానము చెప్పఁగలరని మనవారు ప్రశ్న వేయవచ్చును. ఈ యంగహీనతలు వారికి స్వదోషమువలన వచ్చినవి కాక పోయినను, సంబంధదోషమునుబట్టి వచ్చినవిగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఈలోకములోఁ గొందఱికిఁ గొన్నియాపదలు పరస్పరసంబంధమువలననే సంభవించుచున్నవి. ఈశ్వరశాసన మొక్కని విషయమయి యెప్పుడును మాఱ్పు చెందునది కాదుగనుకను, మన సుఖాభివృద్ధికయి యన్యోన్యసంబంధ మవశ్యముగాఁ గావలసి యుండును గనుకను, అట్టియవస్థ లప్పుడప్పుడు సంభవింపక తీరదు. ఎట్లనఁగా పాషాణము పొరపాటుననైనను గొంతుకలో పడినపక్షమున దోషిని నిర్దోషిని నేకరీతిగానే మరణము నొందించును. నిప్పంటించిన మంచియోగ్యుని యిల్లును దుర్మార్గునియిల్లును నేకరీతిగానే కాలును. ఆప్రకారముగానే జననీజనకుల కుంజుజబ్బుచేతనో, పిండోత్పత్తిసమయమునందు సంభవించెడి యే యితరదోషమువలననో కొందఱి కంగలోపములు కలుగు

చున్నవి. వ్యాధులవిషయ మయికూడ మనవా రిటువంటిప్రశ్నము నే చేయవచ్చును. సాధారణముగా రోగములు మన శరీరారోగ్యవిషయ మయినవిధులను మీఱి నడుచుటవలన నే సంభవించుచున్నను, తల్లి దండ్రులు స్వభావ్యాధులు కుష్ఠరోగములు మొదలయినవి కలవా రైనేని వారిసంతతివారి కటువంటిరోగములు వంశపరంపరగా వచ్చు చుండుటయుఁ గలదు. ఈరెండువిషయములునుగూడ పూర్వజన్మ మున్న దని సాధించుట కెంతమాత్రమును సమర్థములు కావు. అయినను గుడ్డితనము మొదలయిన వెక్కుడనో యరుదుగా వేయి. మందిలో నొక్కనికి వచ్చునవియేకాని బాహుళ్యముగా వచ్చునవి. కావు. అప్పుడుసహిత మటువంటి యంగవైకల్యమువలన సుఖా భావము కలుగకుండుటకయి దయాస్వరూపుఁడయిన యీశ్వరుఁడు సాధనములను ప్రసాదించియే యున్నాఁడు. ఈయొక్క యంగవైక ల్యముల విషయమున నేకాక తక్కిన యన్ని యాపదలలోను దుఃఖ శాంతి శీఘ్రముగా కలుగుటకయి భగవంతుఁడు తగిన యేర్పాటు లను జేసియున్నాఁడు. ఆపద వచ్చినదినమునకంటె మఱునాఁడు కొంత తగ్గిపోవును; ఈప్రకారముగా దినదిన క్రమమున కష్టము యొక్క క్రౌర్యము తగ్గుచువచ్చి యనుభవించువారికి సాధారణ ముగా జను లనుకొనుదానిలో షోడశాంశ మయినను బాధయుండదు; మిత్రసందర్శనాదులవలన సగమాపద తగ్గిపోవును; తనకంటెను హీన స్థితియందుండు వారితోఁ దన్ను పోల్చుకొనుటచేతను ధైర్యముచేతను పోవచ్చునన్న యాశచేతను బాధలో విశేషభాగము తొలఁగక పోవును. ఇంతేకాక లోకములో సుఖదుఃఖములు మనుష్యులస్వభావ ము ననుసరించియుండు నేకానిజను లనుకొనురీతిగా నుండవు. కొందఱు మనుష్యులు ధనాదులలేమివలన నే మనస్సులకు స్థిరత్వమును తృప్తి

యును గలిగి సుఖించుచు తమకు ధనికులస్థితి నెప్పుడును గలుగఁ జేయ కుండుటకై యీశ్వరుని ప్రార్థించుచు నెమ్మదితో నుందురు; కొందఱు తమకధికారాదులు పట్టకపోవుటయే మేలని యెంచుకొనుచు రాజకీయోద్యోగములన్న సేవగించుచు, అట్టివి తమకు తటస్థించినను నిరాకరించి స్వేచ్ఛగానుండి సుఖింతురు; కొంద అంధత్వాదులు కలిగి నను, అట్టివి కలుగుటకూడ తమకు క్షేమకరమే యని భావించుకొని తమకాలమును లోకోపకార కార్యములయందు వినియోగించుచు సుఖపడుదురు; కొందఱు సత్ప్రవర్తనము గలిగి లోకములో నెన్ని యాపదలువచ్చినను నెందఱెన్నివిధముల బాధపెట్టినను లక్ష్యము చేయక సత్కార్యాచరణముచేతనే సుఖింతురు. మఱియు తమకున్న యధికారమును, ధనమును, ఇతరసంపదలను భార్యాదిభోగములను బుద్ధిపూర్వకముగా వదలివేసి సన్యాసు లయ్యును విరాగు లయ్యును భగవంతుని నారాధించుచు స్థిరమయిన యానంద మనుభవించు వారిని మన మెందఱిని జూచుచున్నాముకాము ? కాఁబట్టి సుఖదుఃఖములు వారివారి మనోరీతి ననుసరించి యుండును. ఇందుమీఁద భగవంతుఁడు సర్వసమఁడుగదా పూర్వజన్మమే లేనియెడల నీలోకములో పాపమును, మనుష్యాదులయందు లోపములను బాధలను నెందుకుఁ జేసెనని యాక్షేపణము చేయవచ్చును. పాపమనెడిది యొకటి ప్రత్యేకముగా లేదు. వెలుతురుయొక్క యభావమే ప్రకారముగా చీఁకటి యనఁబడునో యదే ప్రకారముగా పుణ్యముయొక్క యభావమే పాపమగును. మనము సృష్టింపఁబడినవార మగుటచేతను, మన మీశ్వరులము కానేరము గనుకను జ్ఞానాదులయందంతకంతకు వృద్ధినొందు వారమే యయినను మనము పరిపూర్ణుల మగుటమాత్ర మెన్నటికిని సంభవించదు; కాఁబట్టి మన కెప్పుడును కొన్నిలోపము లుండక

తప్పదు. మనకు లోపము లుండుట యనివార్యమే గనుకను, మన కీశ్వరుఁడు స్వాతంత్ర్యమును దయచేసి యున్నాఁడు గనుకను మనమే భగవదాజ్ఞనుమీఱి పాపులమయి కొన్ని బాధలకు లోనగుచుందుము. మనక్షేమాభివృద్ధికై యప్పుడప్పు డాపదలుకూడ నుండుట యావశ్యకమని దూరాలోచన గలబుద్ధిశాలు లనేకులు చెప్పుచున్నారు. మన కప్పుడప్పుడు వ్యాధులు లేకపోవునేని, ఆరోగ్యమువలని సుఖమును విలువను గ్రహింపలేనివార మగుదుము. బొత్తిగాదుఃఖము లేకుండునేని, సుఖము వలన నానందమే కలుగదు; భగవంతుని మఱచిపోవుటయు దుర్మార్గమునకు వెఱవకపోవుటయు సంభవింపవచ్చును. ఎప్పుడు జ్ఞప్తికి రాకపోయినను కష్టదశయందు భగవంతుఁడు తప్పక జ్ఞప్తికి వచ్చి యాతనిస్మరణమును సన్మార్గాసక్తియుఁ గలిగి బాగుపడిన వా రనేకులు గలరు. భగవంతుఁడు మనలను లోకమునఁ బరిశోధనకయి పుట్టించినాఁడనువారిమతమున, మనస్వభావమును బరిశోధించుటకయి యాపత్సమయమే యనుకూల మయినదిగా నుండును. ఒకఁడు ధైర్యశాలి యగునోకాఁడో పరిశీలింపవలెనన్నచోఁ గష్టసమయమునఁగాని మఱియొకప్పుడు శక్యముకాదు. ఒకఁడు సత్యము పలుకునోలేదో పరీక్షింపవలె ననుపక్షమున వాని కబద్ధమాడవలసినంత కష్టము వచ్చినప్పుడే కనుఁగొనవలెను. అవసరము రానంతవఱకు నందఱును మంచివారుగానే కనఁబడుదురు. ఇతరులకు వచ్చినయాపదలే మనకు భయమునుగలిగించి సన్మార్గమునకు దింపుటకును, వారియెడ కనికరమును గలిగించి పరోపకారాదులకు బ్రేరేపించుటకును సాధనము లగును. మనము పూర్వజన్మకర్మమునే యిప్పు డనుభవించు చుండనిపక్షమున దుర్మార్గులకు శిక్షయును సన్మార్గులకు బహుమానమును ఈలోకములో కలుగకపోవుటకును, కొందఱుదుర్మార్గ

లీలోకములో సుఖమునే యనుభవించుచుండఁగా కొందఱుసన్మార్గులు కష్టమునె పొందు చుండుటకును, కారణము నేమని యూహింపఁగల మని పూర్వజన్మవాదు లడుగుదురు. నిప్పంటినచో దేహమున కెట్లో యట్లే పాప మంటిన నెప్పుడో యొకప్పు డాత్మకును తాపము కలుగక తప్పదు. ఈజన్మము పరిశోధనముకొఱకో మనయభివృద్ధికొఱకో యేర్పఱుపఁబడినదే కాఁబట్టి యన్ని నేరములకును శిక్ష యిక్కడనే కలుగదని యీావఱకే చెప్పియున్నాను? ఇక్కడ మంచివారికి బహుమానమును చెడ్డవారికి శిక్షయును సదా కలుగక పోవుటయే మనము చేసిన కార్యములకయి మనకు సుఖదుఃఖముల నిచ్చెడిపరలోక మొక్కటియున్నదని స్పష్టమగుచున్నది. మనలను భగవంతుఁడు కార్యము చేసినవెంటనే శిక్షించుచు వచ్చినట్టయిన మనకిచ్చినస్వాతంత్ర్యము వలనిప్రయోజనము కలుగక, మన మేపని చేయఁబోయినను కత్తియెత్తి యొకఁడుకొట్టుటకు సిద్ధముగా దగ్గఱనిలుచున్నట్టుండి మనకు భయ మెక్కువయి సౌఖ్యమన్నమాటయే లేకపోవలసివచ్చును. వెంటనే శిక్షింపకపోయినను మన మెప్పుడును సన్మార్గముననే నడచుచుండునట్లు చేయరాదా యనెడుపక్షమున, అప్పుడు మనవిభాగజ్ఞానమును స్వాతంత్ర్యమును వ్యర్థములయి సుఖసంతోషాదులు లేక మనము యంత్రములవంటివార మగుదుము, కాఁబట్టి యీాప్రశ్నకు మనలను భగవంతుఁడుపశుపక్ష్యాది తిర్యగ్జంతువులఁగాఁగాని శిలాపర్వతాదిజడపదార్థములఁగాఁగాని యేల చేయరాదని యర్థ మేర్పడును. భగవంతుఁడు మనకంటె నెన్నోమడుఁగులు బుద్ధిమంతుఁడయి యట్లు చేయక పోఁబట్టియే మన మిప్పుడు సృష్టిలోని సమస్తపదార్థములకంటెను నుత్తమజన్మము గలవారమని సంతోషింపఁ గలుగుచున్నాము. ఈలోకములోఁ గొందఱు మంచివారు కష్టములపాలగుచుండుటయు కొందఱు

గ్రహింపఁదగియుండును. ప్రపంచమునందలి యన్నిమతములవారును నైకకంఠ్యముగా సృష్ట్యాదియం దాదిమదంపతు లల్పసంఖ్య కలవారుగానే సృజియింపఁబడిరని చెప్పుచున్నారు; ఇప్పుడంత కంతకు జనసంఖ్య ప్రపంచములో నెక్కుడగుచున్నట్టు మనమందఱము నెఱుఁగుదుము. జనసంఖ్య వృద్ధియగుట యనఁగా నాత్మలసంఖ్య వృద్ధియగుచున్న దనుటయే గనుక, ఈప్రత్యక్షనిదర్శనమే మొదట నున్నయాత్మలే కర్మబంధవశమున మరలమరల జన్మము లెత్తుచున్న వన్న వాదమును ఖండించి పూర్వోత్తరజన్మము లుండవను సిద్ధాంతమును స్థాపించుచున్నది. ఇంతయే కాక యొకవేళ వాదమునిమిత్తము పశుపక్ష్యాదులు మనుష్యజన్మము లెత్తుచున్నవని యొప్పుకొందమన్నను, ఒక యావునుగాని యొక మేఁకనుగాని కొన్నవారికి కొంత కాలములోనే వానిసంఖ్య యెంత వృద్ధియగునో మన మందఱము నెఱిఁగియున్నాము గనుక, ఆపక్షమునను మరల మరలఁ దొల్లింటి యాత్మలే జన్మించుచుండుట కవకాశము కనఁబడక క్రొత్తయాత్మలే పుట్టుచున్నట్టు స్థిరపడుచున్నది. జన్మాంతరము నొప్పుకొను మనవారయినను లోకములో నందఱును జన్మములనే యెత్తుచుండవలయునని చెప్పఁజాలరు; పుణ్యాత్ములు కొందఱయినను క్రమక్రమముగాఁ బునరావృత్తిరహితశాశ్వతపుణ్యలోకముల నొందుదురని యొప్పుకొందురు గనుక, ఆసిద్ధాంతప్రకారమును జన్మము లెత్తవలసిన జీవులసంఖ్య యంతకంతకు తక్కువయై కొంతకాలములో జనులసంఖ్య క్షీణదశ నొందవలెను. అట్లుగాక జనసంఖ్య నానాటికి వృద్ధియే యగుచున్నది గనుక, జన్మపరంపర లేదని సులభముగా నూహింపఁదగియున్నది. కర్మానుబంధమే జన్మమునకుఁ గారణమని మనవారు చెప్పెడి సిద్ధాంతప్రకారముగా, మొట్టమొదటి జన్మమునందుఁ గర్మ

యెక్కడినుండి వచ్చినవని ప్రశ్న రాఁగా తగిన సమాధానము కుదురక యీశ్వరునితోడి పాటుగా కర్మయు ననాదియని యుక్తిరహితముగా మనవారు తమసిద్ధాంతమును సమర్థింపఁ జూతురు. కర్మ యనాది యైనచో జన్మలు ననాదియే కావలసివచ్చును. అప్పుడు మనల నీశ్వరుఁడు సృజించనే లేదని సిద్ధాంతము తేలును. అందునకును వెనుక తీయక మనవా రాప్రకారముగానే జీవు లనాదు లని చెప్పి జీవుల నీశ్వరుఁడు సృజింపలేదనియు, జీవాత్మలు సృజింపఁబడినవే యయినప క్షమున నాశనముకూడఁ బొందవలసి యుండు ననియు, కాఁబట్టి భగవంతుఁడు మనలను సృజించినాఁ డనుట కర్థము కరణకళేబరములతోఁ గూర్చినాఁ డనుట యనియుఁ జెప్పుదురు. మొట్టమొదటకరణకళేబరాదులయినను గలిగించినవాఁ డీశ్వరుఁడే యందురుగనుక తప్పక యెప్పుడో జీవుల కీశ్వరుఁడు జన్మమును కలిగించినకాల మొకటి యున్నదని యొప్పుకొని తీఱవలెను. అందుచేత జీవులజన్మముల కాది యుండక తప్పదు. జీవులకు జన్మము లేనప్పుడు కర్మయుండుట యసందర్భముగనుక జన్మతోనే కర్మకును నాదియున్నదనియంగీకరింపకుండనలవి కాదు. అందుచేతఁ గర్మ యనాదియను సిద్ధాంతము పడిపోయినది. భగవంతునకు వైషమ్యాదులు లేవనియే వారిసిద్ధాంతముగనుక, మొదటిజన్మమునందఱును సుకృతాత్ములుగనే యుండిరనవలెను. ఆజన్మమునందఱును యోగ్యులేయయి పుణ్యకర్మలు చేసినవారుగానేయుందురుగనుక, దాని మఱుచటిజన్మమునందుఁగాని మఱియేజన్మమునందుఁ గాని కొందఱు పాపాత్ములగుటకును వారికి జన్మపరంపర వచ్చుటకును గారణము కనఁబడదు. కాఁబట్టి వారి జన్మపరంపరాసిద్ధాంత మయినను లోకములోని పుణ్యపాపములకును స్థితిభేదములకును గతిని కల్పింపఁ జాలదు. పూర్వజన్మమే యున్నపక్షమున మన కాజన్మములోని

సంగతు లేవియు నెందుకు స్మరణకు రాకపోవు నని చేసినయాక్షేపణ మున కుత్తరముగా, మన మీజన్మములోఁ జేసినపనులే కొన్ని మఱచిపోవుచుండఁగా నెంతోకాలముక్రిందట జరగిన వెనుకటిజన్మము లోనిసంగతులు మన కెట్లు జ్ఞప్తి యుండఁగలవని చెప్పుదురు. ఈ జన్మమునందలి యనావశ్యకము లైనసంగతులను మనము మఱచి పోయినను ముఖ్యము లయినసంగతులను మనము జ్ఞప్తియుంచుకొనే యుంచుకొందుము. సర్వకారుణ్యుఁ డయినయీశ్వరుఁడు మనమేలు కొఱకే కొన్నిసంగతులను మనకు జ్ఞప్తికి రాకుండులాగునఁ జేసి యున్నాఁడు. మనము ప్రతిదినమును నేమేమి పదార్థములను భుజించితిమో యేమేమి మాటలాడితిమో యెక్కడెక్కడఁ దిరిగితిమో మొదలైనప్రతిస్వల్పవిషయమును స్మృతికి వచ్చుచుండుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు; మీఁదిమిక్కిలి నష్టమును గలుగును. మన మేదియైన నొక మహావిషయము నాలోచించఁగడఁగునపుడు మనము చిన్నప్పటి నుండియుఁ బ్రతిదినమును తినుచువచ్చిన కూరగాయలు మొదలయినవియు నేలమీఁద ప్రాఁకుట తప్పటడుగు లిడుట లోనుగాఁగలవ్యాపారములును నొక్కసారిగా మనోవీధిని బ్రవేశించి స్మరణకు వచ్చినచో స్థిరచిత్తత కలుగక కార్యాలోచనము చెడిపోవును; వెనుక సంభవించినయాపద లన్నియుఁ దఱుచుగా జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నచో సుఖాభావము కలుగును. కాఁబట్టియే యీశ్వరుఁ డివి యన్నియు మఱచునట్లు చేసి ప్రధానాంశములనుమాత్రమే జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండునట్లు చేసి యున్నాఁడు. వెనుక మన మేదియయిన నొక ఘోరపాతకమును జేసి యుండి దానికి శిక్ష కాకపోయినయెడల మనకు తీరికగలిగి యాలోచింప నవకాశము కలిగినప్పుడెల్ల ముందుగా నదే స్మరణకు వచ్చి మన మనస్సునకు నొప్పి కలిగించి మనవర్తనమును క్రమపఱుచును. ఒక్క

లోకోపకారక మయినఘనకార్యమును జేసియుండినపక్షమున దాని వలనఁ గలిగినకీర్తియును మనస్సంతోషమును జ్ఞప్తికివచ్చి సత్కార్యా చరణమునకు మనలను బ్రోత్సాహపఱుచును. ఈప్రకారముగా నిష్ప్రయోజనము లైనవిషయముల నెన్నటిని మఱచినను, బాల్యా వస్థయందుఁగాని యావనదశయందుఁగాని పూర్వము మన మొక స్థితియం దుంటిమన్న ముఖ్యాంశమునుమాత్రము మన మెన్నటికిని మఱచిపోము. శిక్షను బొందుచున్నకాలములోఁ దా నేనేరమునకయి శిక్ష ననుభవించుచున్నాఁడో యెవ్వఁడును మఱచిపోఁడు; అట్లు మఱచిపోయెడుపక్షమున శిక్షవలన ఫలము కలుగక యొకఁడు తన నడతను దిన్నఁబఱుచుకొనుట కవకాశము లేనివాఁడగును. ఈలాగు న నే దేనిని మనము జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుటవలన ముందు మనకుఁ బ్రయోజన ముండునో యటువంటి యేవిషయమును భగవంతుఁడు బొత్తిగా మఱచునట్లు చేయఁడు. మనవారు చెప్పెడుప్రకారముగాఁ బూర్వజన్మమే యొకటి యుండి యీజన్మము వెనుకటిజన్మమునఁ జేసినకర్మలకు శిక్షయే యగునేని, ఏజన్మమునఁ జేసినయపరాధముల కయి మనము శిక్ష ననుభవించుచున్నామో యాజన్మమున్నసంగతినే బొత్తిగా మఱచిపోవుచున్నామనుటకన్నవింత మఱియొకటియుండదు. అయినను పూర్వజన్మములోని సంగతు లన్నియు స్మరణకు రాక పోయినను దానిలో జరిగినప్రధానసంగతులుగాని యధమపక్షముజన్మ మెత్తినసంగతిగాని యేలస్మరణమునకు రాకపోవునని చేసినయాక్షేపణ కుత్తరముగా మనపండితులు మరణానంతరము మనోబుద్ధిచిత్తాహం కారము లాత్మను విడుచునని చెప్పుదురుగాని యీనాలిగింటిని విడిచి యాత్మయుండునని చెప్పుట జ్ఞానకర్మేంద్రియాదు లగునవయవముల నెల్లను విడిచి శరీర ముండునన్నట్లుగా నర్థము లేనిమాటగా నుండును

కాఁబట్టి పునర్జన్మము లేదనుసిద్ధాంత మీచెప్పినదానివలననే సిద్ధాంతము కావచ్చును.

౫. ఇపుడు పునర్జన్మము లేదనుకొనుటవలనఁ బ్రజల క్షేమాభివృద్ధికి నష్టము సంభవించునా పుష్టికలుగునా యన్నకడపటియంశమును గూర్చి కొంచెము ముచ్చటించి యీవిషయము ముగించెదను. నాబుద్ధి ప్రచారమునకు గోచర మగునంతవఱకుఁ బూర్వోత్తరజన్మములు లేవనుకొనుటవలనఁ గలిగెడునష్ట మొక్కటియుఁ గానరాకున్నది. పూర్వజన్మకర్మలను నమ్మకపోవుటవలనఁ బ్రతిమనుష్యుఁడును తాను జేసెడు పనులకుఁ దానే యుత్తరవాదినని తెలిసికొని మంచిపనులను చేయఁ బ్రయత్నించును; దైవపరుఁడు కానందున యుక్తమయినపని చేయుటకే యీశ్వరుఁడు తనకు దృఢమయినయవయవములను దయచేసి యున్నాఁడని సోమరితనము విడిచి తనజీవనమునకయి పాటుపడును; ఇతరులకు సంభవించెడియాపదలను జూచినప్పుడు కనికరము కలిగి యంగహీనులు మొదలయినదానయోగ్యులకే సహాయము చేయుచు నపాత్రదానమును బొత్తిగా కట్టిపెట్టును; సర్వకార్యసిద్ధులును తనప్రయత్నములోనే యుండు నని నమ్మి యేకార్యమునకును నదృష్టమును నమ్ముకొని యుండక స్వకాయకష్ట పడునుగనుక సర్వశుభములును కలుగును; వ్యాధులు మొదలయినవి వచ్చునపుడు ప్రారబ్ధమును నమ్మి యుపేక్షాపరుఁడు గాక యుక్తసమయముననే తగినచికిత్సలు చేయించుచు మనుష్యప్రయత్నములో లోప మేమియు లేకుండఁ జేసి మేలు పొందును. పునర్జన్మము లేదనుకొనుటవలననే సత్కర్మలు చేయుటకుఁ బ్రోత్సాహమును దుష్కర్మలు చేయుటకు నిరుత్సాహమును గలుగును.

ఈపయిని జర్చించిన యైదంశములవలనను పునర్జన్మము లేక

పోవుటయే పరమార్థమని విూకుఁ దేటపడి యుండవచ్చును. ఈ ప్రపంచములోఁ బాపముకూడ నుండుటకుఁ గారణము మనకు మనసు వచ్చినట్టు పనిచేయుటకయి స్వాతంత్ర్య ముండుట తప్ప వేఱొక టేదియు లేదు. మన పాపకార్యములకు జన్మాంతరములను గలి గింపకయే యీశ్వరుఁడు పరలోకమున సర్వ దండనము విధించును. మనకు విభాగజ్ఞానమును స్వాతంత్ర్యమును బ్రసాదించియుండుటవలన మనము చేయునెల్ల కార్యములకు మన మీశ్వరున కుత్తరవాదులముగా నుందుము. ప్రపంచములో నదృష్టమనిగాని ప్రారబ్ధమనిగాని యేదియు లేదు. పాపభీతి కలుగఁజేసి మనలను సన్మార్గమునకుఁ ద్రిప్పెడి యద్భుతశక్తిగలదివ్యౌషధము భగవదారాధన మొక్కటియే గనుక, మన మీశ్వరు నెన్నఁడును మఱచిపోక యాసర్వకారుణ్యుని సదా స్మరించుచు నాతని గుణానుభవము గలిగి యాయనయాజ్ఞలను జెల్లించుచు నానంద మనుభవింప నెల్లవారును బ్రయత్నింపవలయును.

అ తి బా ల్య వి వా హ ము

అతి బాల్య వివాహము

ఓవిద్వన్మహాజనులారా!

ఈసమాజముయొక్క అగ్రాసనాధిపతిగారు కొన్నిదినముల క్రిందట నన్నొకయుపన్యాసము చదువు మని యడిగినప్పుడు నాశక్తిని వక్తవ్యాంశముయొక్క గౌరవమును లేశమాత్రమును విచారింపక సాహసము చేసి బాల్యవివాహమునుగూర్చి యుపన్యసించుట కొప్పు కొన్నాఁడను. కాని యీదినమున నేను కలము చేతఁబట్టుకొనివ్రాయ నారంభింపఁగానే, నాకంటె సమర్థతరులకు విడిచిపెట్టవలసినకార్యభార మును, నేను పైని వేసికొన్నహేతువుచేతఁగాఁబోలును కలము సాగక నాచేయి వడఁక మొదలు పెట్టెను. నాకంటె విద్యయందును బుద్ధి యందును అధికులయిన యీసామాజికులలో మఱియెవ్వరయిన సమర్థు లీబాల్యవివాహమునుగూర్చి వ్రాసినచో మిక్కిలి రసవంతము గాను జనరంజకముగాను ఉండునని నే నెఱిఁగినవాఁడ నయ్యును, రోటిలో తల దూర్చినతరువాత రోకటిపోటునకు వెఱవఁదగ దన్నసా మెతను స్మరించుకొని నాకు తోఁచినది వ్రాయ తెగించుచున్నాను. కాఁబట్టి నే నిప్పుడు చెప్పఁబోవుదానిలో మీ రెఱుఁగని క్రొత్తసంగ తులుగాని క్రొత్తయుక్తులుగానియుండునని యాశపెట్టుకొనఁ బోకుఁడు. లోకములోననుభవింపఁదగినసమస్తసుఖములలోనువివాహబంధమువల నేభార్య,భర్త, తల్లి, తండ్రి. బిడ్డ, అక్క, చెల్లెలు, అన్న, తమ్ముఁడు, మొదలయినసమస్తబంధుత్వములునుకలుగునని యు, ఈవివాహబంధము లననే బిడ్డలు మృగప్రాయులుగాక తగినసంరక్షణమును విద్యాబుద్ధు ను పొంది వెలయుదు రనియు, ఈవివాహబంధమువలననే స్త్రీపురు

అతి బాల్య వివాహము

ఓ విద్వన్మహాజనులారా!

ఈసమాజముయొక్క అగ్రాసనాధిపతిగారు కొన్నిదినముల
క్రిందట నన్నొకయుపన్యాసము చదువు మని యడిగినప్పుడు నాశక్తిని
వక్తవ్యాంశముయొక్క గౌరవమును లేశమాత్రమును విచారింపక
సాహసము చేసి బాల్యవివాహమునుగూర్చి యుపన్యసించుట కొప్పు
కొన్నాఁడను. కాని యీదినమున నేను కలము చేతఁబట్టుకొనివ్రాయ
నారంభింపఁగానే, నాకంటె సమర్థతరులకు విడిచిపెట్టవలసినకార్యభార
మును, నేను పైని వేసికొన్నహేతువుచేతఁగాఁబోలును కలము సాగక
నాచేయి వడఁక మొదలు పెట్టెను. నాకంటె విద్యయందును బుద్ధి
యందును అధికులయిన యీసామాజికులలో మఱియెవ్వరయిన
సమర్థు లీబాల్యవివాహమునుగూర్చి వ్రాసినచో మిక్కిలి రసవంతము
గాను జనరంజకముగాను ఉండునని నే నెఱిఁగినవాఁడ నయ్యును,
రోటిలో తల దూర్చినతరువాత రోకటిపోటునకు వెఱవఁదగ దన్నసా
మెతను స్మరించుకొని నాకు తోఁచినది వ్రాయ తెగించుచున్నాను.
కాఁబట్టి నే నిప్పుడు చెప్పఁబోవుదానిలో మీ రెఱుఁగని క్రొత్తసంగ
తులుగాని క్రొత్తయుక్తులుగానియుండునని యాశపెట్టుకొనఁ బోకుఁడు.
లోకములోననుభవింపఁదగినసమస్తసుఖములలోనువివాహబంధమువల
ననేభార్య,భర్త, తల్లి, తండ్రి. బిడ్డ, అక్క, చెల్లెలు, అన్న, తమ్ముఁడు,
మొదలయినసమస్తబంధుత్వములునుకలుగుననియు,ఈవివాహబంధము
వలననే బిడ్డలు మృగప్రాయులుగాక తగినసంరక్షణమును విద్యాబుద్ధు
లను పొంది వెలయుదు రనియు, ఈవివాహబంధమువలననే స్త్రీపురు

షులు యావజ్జీవమును స్నేహపాశాబద్ధులయి యుండి యిరువురునొక్క దేహముగా పరిగణింపఁ బడుచుందు రనియు, ఈవివాహబంధనమువలననే పురుషుల యావశ్యకములను స్త్రీలును, స్త్రీలయావశ్యకములను పురుషులును తీర్చి పరస్పరసుఖాభివృద్ధి పొందుదు రనియు, మీ రందఱు నెఱిఁగియున్నవిషయమే గనుక వివాహముయొక్క ప్రాశస్త్యమును గుఱించియు ప్రయోజనములను గుఱించియు నే నిక్కడ చెప్పవలసిన యావశ్యకము లేదు. ఆమరణమును వధూవరులకుఁ గలుగవలసినసుఖమునకుఁ గాని దుఃఖమునకుఁ గాని వధూవరులయోగ్యతాయోగ్యతలే ప్రధానములై నవనియు, సంసారసుఖము దంపతులయొక్క పరస్పరానురాగము ననుసరించియే యుండు ననియు, మీకు విశదపడినయంశమే గనుక వివాహకాలమునకుముందే వధూవరులు వివాహబంధమువలనఁ దమకు ముందు కలుగఁబోయెడు సంసారభారముయొక్క గౌరవమును తాము ముం దెల్లకాలమును కలసిమెలసి యుండవలసినవారిగుణాగుణములను తెలిసికొ తగినంతప్రాజ్ఞత గలవారుగా నుండవలసిన దన్నయంశమునుసహితము నేను వివరింపవలసిన యావశ్యకము లేదు. అయినను వివాహము లెవ్వరి సుఖసంతోషాదులనిమిత్త ముద్దేశింపఁబడినవో, వానియందలి లోపమువలన నెవ్వరు కలకాలమును దుఃఖ మనుభవింపవలసినవా రగుదురో, తమచిరకాల సుఖజీవనమున కనుకూలప్రతికూలములుగా నుండుసాధకబాధకముల నాలోచించుకొనుట కెవ్వ రర్హులో, వారియంగీకారమును పరస్పరేచ్ఛను లేశమాత్రమును గణింపక మన దేశమునందు కొన్నివర్ణములవార్లు వివాహములయం దాస్వాతంత్ర్యము నంతను తామే యక్రమముగా వహించి యాచారబలము చేతను మఱికొన్ని కారణములచేతను యుక్తాయుక్తవిచారమును జేయఁజాలక నిర్దోషు లయినబిడ్డలకు మితి

మీఁదటినకష్టములను తెచ్చి పెట్టుచుండుట చూడ నెంతయుశోచనీయము గానున్నది. సంసారసుఖకల్పవృక్షమును మూలచ్ఛేదము చేయుటకై వేరుపురుగువలెనున్నయీబాల్యవివాహమును రూపుమాపినంగాని మన దేశమునందలి కుటుంబములలో వివాహమువలని సంపూర్ణ ఫల మెన్నటికిని కలుగనేరదు. ఈబాల్యవివాహము మన దేశమునం దంతకంతకు ప్రబలుచుండుట కనేక కారణము లగుపడుచున్నవి. కొందఱు తాము బ్రతికియుండఁగానే తమబిడ్డలకు వివాహము చేసి ముద్దులను ముచ్చటలను వేడుకలను చూడవలెనను నుద్దేశముతో పసిబిడ్డలకు వివాహములు చేయుదురు; మఱికొందఱు బిడ్డలయొక్క పెండ్లిండ్లను తా మెప్పుడు చూతుమా యని తొందరపడుచుండెడు వృద్ధులయినజనకుల యొక్కయు బంధువులయొక్కయు నిర్బంధముచేత చేయుదురు; కొందఱగవుతగవుల నిమిత్తమును కట్నములు కానుకలు మొదలైనవాని నిమిత్తమును పోరుపెట్టుచు మూర్ఖురాండ్రయినభార్యలయొక్క ప్రోత్సాహముచేత చేయుదురు; కొందఱు దంభమునకయి యతివ్యయము చేసి దక్షిణలచేతను బ్రాహ్మణసంతర్పణములచేతను ప్రతిష్ఠ పొందవలె నన్నకోరికతో చేయుదురు; కొందఱు వివాహములో వివాహము చేసిన సొమ్ము కలిసివచ్చు నని చేయుదురు; మఱికొంద ఱిప్పటియాచారమునుబట్టి తమబిడ్డల కెంతశీఘ్రముగా వివాహము చేసిన లోకులు తమ్మంత మంచివా రనుకొందు రని పేరున కాశపడి చేయుదురు; కొందఱు కోడండ్రమీఁద నధికారము చేయవచ్చు నన్న నభిలాషతో నుండెడియిల్లాండ్రయొక్క యభిమతములు తీర్చుటకయి చేయుదురు; కొందఱు మంచిసంబంధముల కాశపడి చేయుదురు; కొందఱు వేగిరము వివాహములు కాకపోయినపక్షమున తమబిడ్డలు చెడిపోదురను నచ్చింతతోనే చేయుదురు; ఇంకను కొందఱు బాల్య

వివాహములు చేయకుండుట శాస్త్రవిరుద్ధమన్న భ్రమచేత చేయుదురు. ఈ తెగలవారు గాక స్వప్రయోజనపరులై మానుషధర్మమును విడిచి దయాశూన్యులై రొక్కమును పుచ్చుకొనియో, అల్లుఁడు చచ్చినచో వానిసొత్తంతయు తమకే వచ్చు ననియో, అల్లునియింటఁ జేరి తామందఱును సుఖజీవనము చేయవచ్చు ననియో, తాముకన్న నోరెఱుఁగనిశిశువులను అప్రయోజకులకును వికలాంగులకును వృద్ధులకును వివాహవ్యాజమున బలియిత్తురు. ఏకారణములచేత జరిగెడు బాల్యవివాహముల కైనను పురోహితులును యాజకులును తోడుపడ సర్వవిధముల బాల్యవివాహములను ప్రోత్సాహపఱుతురు. ఇటువంటి కార్యములచేతనే ధనము సంపాదించి పొట్ట పోసికోవలసినస్వప్రయోజనపరులు ప్రోత్సాహము చేయక మఱేమి చేయుదురు ? ఎవరి ప్రోత్సాహముచేత చేసినను, ఏయుద్దేశముతో చేసినను, ఏకారణముచేతఁ జేసినను, స్వభావవిరుద్ధ మనఁజను బాల్యవివాహము వలనఁ గలిగెడి దుర్వారములైన దుష్ఫలములు కలుగక మానవు. అతిబాల్యవివాహమువలన సంభవించుచున్న యనర్థములలోఁ గొన్నిటినిమాత్ర మిందు వివరించెదను. బాలారిష్టములును స్ఫోటకము మొదలగు సాంక్రామిక రోగములును వానివలన కలిగెడు మరణములును బాల్యదశయందే విస్తారముగా నుండునన్న సంగతి యెల్లవారికిని తెలిసినదే. అందుచేత ౧౮౯౦ వ సంవత్సరాంతమునందు మన దేశమునందు చేసిన జనపరిగణనమును బట్టి చూడఁగా తొమ్మిది సంవత్సరములకు లోపలి వయస్సుగలిగి వివాహమన్న నేమో యెఱుఁగనిదశలోనున్న బాలురలో భార్యలను పోగొట్టుకొన్నవారు లెక్క తెలిసినంతవఱకు ౨౪౨౨౩గురు కనఁబడుచున్నారు. వీరి వివాహ సమయములయందు వ్యయపఱిచిన ధనమంతయు వ్యర్థమగుటతప్ప,

ఈ బాలురుగాని వారి బంధువులుగాని యేమిలాభము ననుభవించిన వారయినారు? బాలికలగతి బాలురదానికంటెను సహస్రగుణములు దుఃఖబహుళ మయినదిగా నున్నది. పురుషులు మరల వివాహము చేసికొన నైన నష్టులుగా నుందురు గాని నిరపరాధిను లయిన పసిబాలికల కామాత్రపు పుణ్య మయినను లేక క్రూరమయి చిరకాలాగతమయిన యొకదురాచారప్రాబల్యముచేత నో రెఱుఁగని దశలో తల్లిదండ్రులతమ వేడుకకొఱకువివాహమని పేరుపెట్టి యొకతంతునడపినదోషమునుబట్టి యావజ్జీవమును ప్రపంచసుఖములకు దూరురాండ్రై మరణమునకంటెను తీవ్రవేదనాకరమయిన దుస్సహవైధవ్యబాధ ననుభవింప నిర్బంధింపఁబడుచున్నారు. అప్పటి జనపరిగణనమును బట్టి యిట్టి దుస్థితిపాలయి యున్న పసిబాలికలు మన దేశమునం దెందఱున్నారో యాలోచింపుఁడు. ఆసంవత్సరమున తొమ్మిది యేండ్లకు లోఁబడిన వయస్సు గలవారయి భర్తలని చెప్పఁబడిన పురుషులను పోఁగొట్టుకొన్న దురదృష్టతను వహించిన దయనీయ లయిన బాలికలు ౭౮,౯౭౬గు రుండిరి. ధనము వ్యయముచేసి యీ పసిబాలికలకు వృథాగా తెలుఁగని దుఃఖమును గొని తెచ్చిపెట్టుకొనుటకుఁ గాక వీరి వివాహమువలన నెవరి కేవిధమయిన లాభము కలిగినది? ఈచెప్పినవారుగాక యాసంవత్సరమున పదునాలుగు సంవత్సరముల ప్రాయమునకు లోపుగా నున్న ౨,౦౭,౩౮౮గురు బాలికలుకూడ విధవలయి యుండిరి. ఈ మూడులక్షల బాలికలును తలిదండ్రులచేతను సంరక్షకులచేతను బాల్యవివాహ మను పెనుభూతమునకు నిష్కారముగా బలి పెట్టఁబడి కలకాలమును దుఃఖపరంపరపాలు చేయఁబడినవారే కదా? మన దేశమునందలి వైధవ్యదుఃఖమున కంతకును వివాహమే ప్రధానకారణము కాకపోయినను, ఇన్ని లక్షలు

వైధవ్యమున కయినను కారణమయినందుకు లేశమాత్రమును సందేహములేదు. ఇంక వైధవ్యమును పొందక తిన్నగా నున్నవారిగతి విచారింపుఁడు. వివాహమునాటికి చక్కఁగానున్న పురుషులుగాని స్త్రీలుగాని పలువురు స్ఫోటకము మొదలయినవ్యాధులచేత కన్నును కాలును చెడియు, వికలాంగు లయియు, దుర్బలశరీరు లయియు, సంసారసుఖమునకు పనికిరాక యొండొరులకు దుఃఖహేతువు లగుచున్నారు. కొన్నిసమయములయందు యోగ్యు లయినపురుషుల కయోగ్యురాండ్రు భార్య లగుట లభించియు, గుణవంతురాండ్రయిన స్త్రీలకు గుణహీనులు భర్త లగుట లభించియు, పరస్పరాంగీకారము లేక పోవుటచేత మనసు కలియకయు, భర్తకంటె ముందుగా భార్య యెదిగి కాపురమునకు వచ్చియు, దంపతులలో నొకరు విద్యావంతు లయిన నొకరు మూర్ఖశిరోమణులుగా నుండఁ దటస్థించియు, బహుదంపతు లేకగృహమున వసించుచుండియు సుఖ మన్నమాట యెఱుఁగనివా రగుచున్నారు. పెద్దవిరిగినతరువాతఁగాని సుగుణములో దుర్గుణములో తిన్నగా స్థిరపడవు గనుక చిన్నతనములో వివాహము నాటికి మంచివా రనుకొన్నవారే కొందఱు తరువాత చెడ్డవా రయి మరికొన్ని దాంపత్యములు దుఃఖదాయకము లగుచున్నవి. బాల్యవివాహప్రభావముచేత జనకు లన్నపేరు చెఱుప నవతరించిన మనుష్యరూపమున నున్నఘోరరాక్షసులు ధనాశాపాశబద్ధులై తమ ముద్దుబాలికలను వృద్ధవిగ్రహములకును వారికంటెను అధము లయిన రోగిష్ఠులు మొదలయినవారికిని విక్రయించుచుండుటవలన ఆముద్దరాండ్రీడేరి కాపురమునకు వచ్చునప్పటికి పతులు స్వర్గయాత్ర కున్ముఖులైయుండియు జీవచ్ఛవములవలె నుండియు యువతులు పలువురు దుఃఖములపాలు కావలసినవా రగుచున్నారు. ఇంతేకాక మనదేశములో

నున్నయనేకవర్ణభేదములచేతను వానిలోని మితిమీరిన శాఖోపశాఖల చేతను తల్లిదండ్రులు వేఱుగతి లేక రంభవంటికొమార్తెనైనను కొన్నిసమయములయందు వికలాంగునకయినను దరిద్రునకయినను ఇచ్చి వివాహము చేయవలసినవా రగుటచేత కొందఱుకన్నియలు సుఖ మెఱుఁగనివా రగుచున్నారు.

ఇట్టి వేమియులేక సుఖ మనుభవింపుచున్నా రనుకొనుచున్న బహుదంపతుల యవస్థను చూడుడు. ఒక్కమనదేశమునందు తప్ప సమస్తదేశములయందును పురుషులు తాము స్వతంత్రముగా భార్యాపుత్రులనుపోషింప శక్తివచ్చిన తరువాతనే వివాహము చేసికొందురు. మనదేశమునందట్లుగాక తల్లిదండ్రులు పసిబిడ్డలకే వారియనుమతివిచారింపక భార్యల నంటకట్టుటచేత మనబాలురు కౌమారదశయందలి స్వతంత్రవర్తనమును సంతోషమును చవిచూడనివారయి సదా నిరుత్సాహులగుచున్నారు. కాఁబట్టియేయొకహూణపండితుఁ డొకపాఠశాలయం దుపన్యసించుచుఅన్నిదేశములవారికిని కౌమారదశ యుండఁగా మనపెద్దలు మనబాలుర కాదశ నపహరించి జనసామాన్యమునకు భగవంతుఁ డనుగ్రహించియున్న యత్యంతప్రయోజనకర మయిన కౌమారదశానిక్షేపము తక్కువ చేసి యున్నారని వచించియున్నాఁడు. అందుకుసందేహము లేదు. ఈకౌమారదశయందే పురుషులు తమప్రవర్తనమును స్థిరపరచుకొని, సుగుణసంపదను గడించి, విద్యాబుద్ధులయందు ప్రబలి, ధైర్యసాహసాదులను నేర్చుకొని, స్వతంత్రవృత్తి నలవరుచుకొని, తమ వాతి లౌకికయాత్ర కనుకూలమయిన సాధనసామగ్రినెల్లను సంపాదించుకోవలసినది. దుఃఖముల నెఱుఁగక నిర్విచారముగా నుండవలసిన యటువంటిసుఖకాలములోనే యీఁబోతునకు గుదెకట్టి కట్టినట్లు మనవారు బాలురకు సంసారము నంటకట్టి తల యె

త్తుకొనకుండఁ జేయుటవలన మనవారుత్సాహమును ధైర్యసాహసాదు లును లేనివారయి పూనికతోస్వతంత్రించి యేసత్కార్యమును జేయు టకును పనికిమాలినవా రగుచున్నారు. అందుచేతనే మనబాలురు సా ధారణముగా వివాహములేక పాఠశాలలలో చదువుకొన్నంతవఱకును దేశోపకారము నిమిత్తము పాటుపడవలెననియు, సంఘదురాచార మును మాన్పవలెననియుఁ స్త్రీలయొక్కయు నీచకులమువారి యొక్కయు స్థితిని బాగుచేయవలెననియు, తలఁచి మిక్కిలి యుత్సా హముతో సమాజము లేర్పరచి ప్రసంగములు చేసి ధైర్యముతో దురాచారములను దూషింపఁ గలిగియు, వివాహమై భార్యకాపు రమునకు వచ్చిన రెండుమూఁడు సంవత్సరములలోపలనే తమ పూ ర్వావస్థ నంతను మఱచిపోయి తొంటియుత్సాహముచెడి దీనముఖ ములు గలవారయి, దేశాభిమాన మన్నమాటను స్మరణకు తెచ్చుకొ నక, తొంటిప్రసంగములను సమాజములను విడిచిపెట్టి, ధైర్యసాహ ములను స్వాతంత్ర్యమును గోలుపోయి, ఎవ్వరియడుగులకు మడుగు లొత్తియైనను ఎన్ని యిచ్చకము లాడియైనను నెలకు పదియేనురు పాయలపని సంపాదించి లంచములుపుచ్చుకొనియో కల్లలాడియో తమ భార్యాపుత్రులను పోషించుటయే పరమార్థమని సిద్ధాంతము నేర్ప ఱచుకొని, లోకము నిమిత్తమయి పాటుపడఁదలఁచినవారిని జూచి పరిహసించుచు వారిని నిరుత్సాహపఱచి, తాము లోకమునకు నిష్ప యోజకు లగుచున్నారు. పురుషులగతి యిట్లుండఁగా వారిభార్యల కింకొకదురవస్థకూడ ప్రాపించుచున్నది. ఆచిన్నది మగనికొలువు మాత్రమేకాక అత్తగారికొలువుకూడ చేయవలసి యుండును. సాధా రణముగా మగఁ డింటఁ గూరుచుండి సుఖభోజనము చేయుచుండు పరాధీనుఁడుగా నుండుటచేతను, తన్నుమాత్రమేకాక తనభర్తను

కూడ పోషింపవలసినవా రత్తమామలే యగుటచేతను, అత్త మామలకుఁ బూర్ణముగా కోపము వచ్చినపక్షమున ఇంట నిలుచుటయే పొసఁగనేరదు గనుకను, బాలభార్య మగనికంటె అత్తమామలకే యెక్కువలోఁబడి, వారికే యాజ్ఞానువర్తినిగా నుండవలసిన దగు చున్నది. ఈ హేతువునుబట్టి బాలభార్యలు పలువురు మగలమనసుల కెడమై యావజ్జీవమును సుఖ మెఱుఁగనివా రగుచున్నారు. అదిగాక అత్తలకు కొందఱకు కారణ మున్నను లేకపోయినను కూడ కోడండ్రను బాధించునప్పటి కంటె నధికసంతోషము మఱియెప్పుడును కలుగదు. అత్తగా రెంతమూర్ఖురా లయిన, ఈబాధ యంతయధికముగా నుండును. కొడు కేమైననునన్ కోడలిత్రాడు కోటిపల్లె రేవున త్రెంచినఁ జాలు నని సంతోషించు అత్తలును మన దేశములో పలువు రున్నారు. ఈ బాధలనుబట్టి కొలు పుత్త పోఁగొట్టిన దడుగోటికుండ, కోడలు పోఁగొట్టి నది క్రొత్తకుండ యను సామెతయు, ఇటువంటివే మఱికొన్ని సామెతలును వెలసి యున్నవి.

ఈసుఖ మంతయు నిట్లుండఁగా నీ బాలదంపతులకు లభించెడి యితరావస్థలను చిత్తగింపుఁడు. కాలము రాకమునుపే గర్భాధాన మగుటచే కలిగినసంతానము సాధారణముగా దుర్బల మయి పురిటిలో పోవువారును తరువాత కొంతకాల మాదంపతులకును బంధువులకును శ్రమ యిచ్చి పోవువారును అయి యుందురు; అంతటి భాగ్యమును వహింపక చిరకాలము కష్టముల ననుభవించుచు బ్రతుక నోచుకొన్న బిడ్డలు చిడుము మొదలయిన వ్యాధులచేత చిక్కి దుర్బలమయిన శుష్కదేహములు గలవారయి పెద్దవారయినప్పుడుసహిత మాబిడ్డలకు పుట్టినబిడ్డలు తాము తమకాలములో పురాణములయందు వర్ణింపఁ బడిన యంగుష్ఠమాత్రశరీరులను పుట్టింపఁ బ్రయత్నించుచున్నవా

నుండురు. ఆడుకొనవలసినయవస్థలోనే బాలికలకు బిడ్డలు పుట్టుటచేత కూడ తల్లులు తిన్నగా పిల్లలను పెంచుటకు చేతఁగాక వారినిపాడు చేయుచున్నారు. బిడ్డలమాట యటుండఁగా బిడ్డలను గన్నతల్లులు తండ్రులు సహితము కొంతకాలములోనే శరీరపటుత్వము చెడి పడుచుతనములోనే ముసలివారయి యల్పాయుష్కు లగుచుందురు. రజస్వల యయినంతమాత్రముచేత కన్య సంభోగార్హురాలు గాదనియు, సమస్తావయవపరిపూర్తి యగుటకు మఱికొన్నిసంవత్సరములు జరగవలెననియు, ఈలోపల వధూవరులను కలిపినయెడల వారిదేహములు చెడి రోగాశ్రయము లగుటయేకాక వారికి పుట్టినబిడ్డలును చెడుదురనియు వైద్యశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఈవిధముగా బాల్యవివాహమువలన సుఖము కలుగకపోవుటయేకాక వివాహము లేనియెడల దృఢకాయులయి చిరకాలము జీవింపఁదగిన దరుణస్త్రీపురుషుల యాయువుకూడ సన్నమగుచున్నది. మఱియు బాల్యవివాహమువిశేషముచేత బాలికయొక్క చదువుమాత్రమే కాక బాలభర్తయొక్క చదువుకూడ చెడిపోవుచున్నది. సంసారదుఃఖములు లేక స్వేచ్ఛగా బ్రతుకవలసిన బాల్యదశలోనే సంసారమువచ్చి మీఁదపడుటచేత చదువుతోఁచక, ఇంటనొక మూల తల్లిదండ్రులును మఱియొకమూల నాలుబిడ్డలును ద్రవ్యార్జనము కుటుంబభరణము చేయుమని నిత్యమును పోరుచుండఁగానుద్యోగము నిమిత్తమయి యీబాలుఁడు కృషిచేయవలసినవాఁడుకాక యెటుండఁ గలఁడు? మన మెఱిఁగినవారిలోనే యెందఱు బాలురు మిక్కిలి తెలివిగలవారయ్యును గొప్పపరీక్షలం గృతార్థులయి యున్నతస్థితికి రాఁదగిన బుద్ధిసంపద గలవారయ్యును సంసారభారము మీఁద పడుటచేత నడుమ చదువు విడిచిపెట్టి భావిమహాఫలములను చెడగొట్టుకొనవలసినవారగుచున్నారు కారు? ఎందఱు బాలురు తమ

చిన్నభార్యల నింట నొంటిగా విడిచి రావలనుపడక యత్యల్పదూరములో నున్న శాస్త్రపాఠశాలలకు సహితము పోయి చదువుకో లేక చదువునం దెంత యాసక్తిగలవారయినను కార్యము లేక చిన్న పనులతోనే తృప్తి పొందవలసినవారగుచున్నారు కారు? ఒక్క విద్యాభివృద్ధిమాత్రమే కాక సమస్తాభివృద్ధులకును బాల్యవివాహము ప్రతిబంధకముగా నున్నది. వివాహమైనతోడనే తఱచుగా బాలికలను పాఠశాలలనుండి మాన్పించుచున్నారు. ఇదిగాక యీబాల్య వివాహమువలన చిన్నతనములోనే సంతానము గలిగి వారు పోషింపలేనియవస్థలోనే కుటుంబములు పెరుగుచుండుటచేతను వారి వివాహములనిమిత్తమయి కులాచారానుసారముగా విశేషవిత్తమును వ్యయము చేయవలసి వచ్చుటచేతను మనదేశములో బహుకుటుంబములు పేదఱికముపాలయి పిమ్మట ఋణములపాలయి చిరకష్టముల పాలు కావలసిన వగుచున్నవి. కొన్నిచోట్ల వివాహములనిమిత్తము చేసినయప్పులచేత పురుషులు తమకంతకు మునుపు జీవనాధారములుగా నున్న మాన్యములను పోఁగొట్టుకొన్నవారయి భార్యలింటికి కాపురమునకు వచ్చునప్పటికి తిండికి లేక తిరిపె మెత్తుకోవలసినస్థితిని పొందుచున్నారు. మఱికొన్నిచోట్ల వారి వివాహములనిమిత్తమయి చేసిన ఋణములను వారి ముమ్మనుమలును వారి సంతతివారునుకూడ తీర్చుకోవలసినవారగుచున్నారు. పనికిమాలిన బాల్యవివాహములకయి దుర్వ్యయము చేయుటకంటె, ఆధనములో కొంతభాగము పెట్టి బాలురకు విద్య చెప్పించినపక్షమున వారెంతసుఖపడుదురు? మనవారు బహ్వనర్థములకు మూలమయినయీబాల్యవివాహమును మానిపించి యేల తమబిడ్డల సుఖాభివృద్ధి చేయఁ బ్రయత్నింపరాదు? ముసలివాండ్ర వేడుకకొఱకు కడుపున పుట్టినబిడ్డలను పాడుచేయుట మానుష

ధర్మ మగునా? తమ కంతవేడుక చూడవలె నన్న మన సున్నపక్షమున బొమ్మలపెండ్లిండ్లు చేయించి సుఖ మనుభవింపరాదా? అంతటితో తృప్తి కలుగక పోయినయెడల నిజముగా బిడ్డలనే పల్లకులలో పెట్టి యూరేగించి సంతోషమనుభవింపరాదా? "ఎలుకకు ప్రాణసంకటము పిల్లికి చెల్లాటము" నన్నట్లు ముసలివాండ్రయొక్కయు మూర్ఖుల యొక్కయు వినోదముకొఱకు పసిబాలికలయొక్కయు బాలుర యొక్కయు సుఖము చెడఁగొట్టుట క్రూరకృత్యము కాదా? తల్లి యొక్క యగవుతగవులనిమిత్తమును వేడుకలనిమిత్తమును బిడ్డలకు వివాహము చేయుటయు, వానివలన కలిగెడుకీడుల నాబిడ్డ లనుభ వింపవలె ననుటయు నెంత కానిపని?

ఈబాల్యవివాహములు మనదేశములో చిరకాలమునుండి యున్నను, ఇప్పు డంతకంతకు ప్రబల మగుచున్నవి. నాచిన్నతనములో పదినిమిది సంవత్సరములకు లోపు వయస్సుగలబాలికలకు వివాహము చేయుట ఎక్కడనో యరుదుగానుండుచు వచ్చెను. ఇప్పుడు పాలు విడువని బాలికలకుసహితము వివాహములు చేయుట సర్వసామాన్య మగుచున్నది. ఈదురాచార మొక్కపామరులలో మాత్రమేకాక చదువుకొన్నవారిలో కూడ వ్యాపించుచున్నది. ఇక్కడి విద్యాశాల యందు సర్వకలాశాలాపరీక్షకు చదువుకొనుచు బహుధైర్యముతో బాల్యవివాహము లనర్థదాయకములని వాదించుచువచ్చిననామిత్రుఁడే యొకఁడు తనవంతు వచ్చినప్పుడు కొమార్తెకు నాలుగుసంవత్సరముల యీడు వచ్చులోపలనే వివాహము చేయఁగా చూచి యున్నాను. చదువుకొన్న వారికిని చదువుకొననివారికిని మాటలయందు తప్ప కార్యములయం దంతగా భేద మగపడుచుండ లేదు. ఈనడుమను చెన్నపురమునందు జరిగిన మహాసభలో సర్వకలాశాలాపరీక్షలం దేటి

పట్టపరీక్ష నిచ్చి మెప్పించినంత మహావిద్యావంతులు కూడ తమ కొమార్తెలకు పదిసంవత్సరములకు లోపల వివాహము చేయకుండుటకు బద్ధుల మయ్యెదమని వాగ్దానము చేయలేకపోయిరి. వా రందుకు కనఁబఱిచిన హేతుబలమును కొంచెము చిత్తగింపుఁడు. ఈకొమార్తెలను గన్నతండ్రులు తామే తల్లిదండ్రులచాటు బిడ్డలఁట! స్వాతంత్ర్యము లేనివా రఁట! ఉన్నను తల్లిదండ్రులమనస్సులను నొప్పింప నిష్టము లేనివారఁట! అహా! లోకములో నింతకంటె బానిసతనమేమున్నది ? వివాహవిషయమయినసాధకబాధకముల నాలోచించుకొను స్వాతంత్ర్యము వివాహసంబంధము వలని సుఖదుఃఖములను యావజ్జీవమును అనుభవింప వలసిన వధూవరులకును లేక, వారి తల్లిదండ్రులకును లేక, అంతలపొంతలవారికా యుండవలసినది ? పట్టపరీక్షలం గృతార్థులైనవారు తాము స్వతంత్రముగా పొట్టపోసికోలేమను భయముచేతనా తా మయుక్తమని యెఱిఁగినదియు తాము ప్రేమించెడివారికి నష్టకరమయినదియు నైన యకార్యమును చేయవలసినది! తమ కడుపున పుట్టినవారి సౌఖ్యాభివృద్ధితో చేరిన యీవిషయమునందే స్వాతంత్ర్యము లేకపోయినయెడల మఱియేవిషయమునందుఁ గలుగును ? కారణము లేనివిషయములలో న్యాయము కాని పట్టుపట్టి కాటికి కాళ్ళుచాచుకొని యున్నవృద్ధు లయినజననీజనకుల మనస్సును నొప్పింప లేనంతదయార్ద్రహృదయముగలవారు, కలకాలము సుఖముగా బ్రతుకవలె నని కొండంతయాశ పెట్టుకొని దయనీయులయి తమకడుపునపుట్టిన ముక్కుపచ్చ లారనిముద్దుకూఁతులను వేగిరపడి స్వయంకృతాపరాధమువలన యావజ్జీవమును దుఃఖములపాలు చేయఁగలరా ? ఈరీతి సాకులను విడిచిపెట్టి మనలో చదువుకొన్నవారు తాము మంచికార్య మని దృఢముగా నమ్మి

దానిని పామరులకు భయపడక నిశ్శంకముగా నెప్పుడు చేయ నారంభింతురో, అప్పుడే మనదేశము బాగుపడ నారంభించునుగాని క్రియలేని శూన్యవచనములచేత నెప్పుడును బాగుపడదు. „ చదువవేసిన నున్న మతియుచెడిన,, దన్నట్టు మనదేశమున చదువు హెచ్చుటతోనే బాల్యవివాహములును హెచ్చుచున్నవి. పూర్వకాలమునందు బ్రాహ్మణులు కానివారు కన్నులు తెఱవని పసికూనలకు వివాహము చేయుచుండుట సాధారణముగా లేదు. ఈకాలమున మూడేండ్లకు ముండమోసిన బాలికలుగూడ శూద్రులలో కనఁబడుచున్నారు. ఇప్పుడు నష్టకరములని యెంచి బ్రాహ్మణులు తమ యాచారములను కొన్నిటిని మానుకొన ప్రయత్నించుచుండఁగా లాభనష్టములను కొంచెమయినను విచారింపక శూద్రులు మొదలయినవారు కొందఱు బ్రాహ్మణు లాచరించినట్టు తా మాచరించినచో తమకు గౌరవము వచ్చునని యెంచుకొని యనాలోచితముగా బ్రాహ్మణుల దురాచారములను కొన్నిటి నవలంబించుచున్నారు. అందుచేత పూర్వకాలమునందు బ్రాహ్మణ వైశ్యజాతులలో మాత్రమే యున్న బాల్యవివాహము లిప్పుడు సర్వవర్ణసామాన్యములయి శూద్రులలోకూడ వెలయుచున్నవి. శూద్రులు చేయనారంభించిన పనినే తాముసు చేయుచున్నచో తమకు గౌరవాధిక్యము లేదనుకొని యాలోచనలేని బ్రాహ్మణోత్తములు తా మేలాగున నయినను వారిని మించవలెనని యొకరు ప్రయత్నించుచుండుటచేత కడపట నందఱును చెడుచున్నారు. అందుచేత నీవివాహములు క్రమక్రమముగా వివేకులకుఁ బరిహాసపాత్రములయి, పెండ్లిపీటమీఁద పెండ్లికొడుకు తల్లిని గానక యేడుచుటయు, పెండ్లికూఁతురు పాలకై యేడుచుటయు, వారి యేడుపుడుపుటకయి కొన్నిసమయములయందు బెత్తము చేతఁ బట్టుకొని యయ్యవారును

మఱికొన్ని సమయములయందు పప్పు బెల్లములును కావలసివచ్చుటయు; భార్య యెవ్వరో తెలియక పిల్ల నొడిలోఁ బెట్టుకొని చన్ను గుడుపుచున్న తల్లి మెడకే పెండ్లికొడుకు మంగళసూత్రధారణము చేయుటయు, పోరి పెట్టిన పెండ్లికొడుకుచేత పుస్తె కట్టించుటకు చేతఁగాక పురోహితుఁడే పెండ్లికొమార్తెకు తాళిబొట్టు కట్టి వివాహతంత్రము నడుపుటయు, తటస్థించుచున్నది. మాఘము లనియు, శూన్యమాసము లనియు, పయిసంవత్సరము లగ్నములు లేవనియు, చెప్పి యనుగ్రహించెడి జ్యోతిష్కులముహూర్తములు కూడ బాల్యవివాహములను త్వర పెట్టుచున్నవి. ఈజ్యోతిషముచేత జనులు మోహపడి జాతకపత్రిక బాగుండలే దను హేతువుచేత కులములో దొరక తగిన వారిలో కూడ మంచిమంచి వరులను నిరాకరించి యధములను స్వీకరించుచున్నారు. ఇందుచేతకూడ బహుదాంపత్యములు సుఖదాయకములు కాకున్నవి. ఈముహూర్తములవలన జ్యోతిషమునే వృత్తిగా నేర్పఱచుకొన్న వారి కుటుంబపోషణము జరుగుచుండుట తప్ప నాకు వేఱుప్రయోజన మగుపడుచుండలేదు. తక్కిన యేశుభకార్యముల కెట్లు చేసినను వివాహకార్యమునందు మాత్రము వరునిజాతకపత్రిమును పరిశీలింపించికొననివారును మంచిముహూర్తమును పెట్టించుకొననివారును సాధారణముగా నుండరు. అట్లయినను ముహూర్తములు పెట్టించుకొననిహూణులు మొదలయినవారిలో కన్న సుముహూర్తముల కయి కాలమును ధనమును వెచ్చపెట్టెడు హిందువులలో నె విధవ లధికముగానున్నారు. జ్యోతిషమువలన ప్రయోజనలేశమయినను కలిగినయెడల, శుభలగ్నములయందు వివాహిత లయినవారిలో నిన్నిలక్షలమంది బాలవిధవ లెందుచేత కావలయునా యని నాకు సందేహము కలుగుచున్నది. ఇట్టి సందేహమే మనవారి కందఱికిని

కలిగెడుపక్షమున, ముహూర్త మృత్యుదేవతనోటినుండి విధవలు కాకుండ ప్రతిసంవత్సరమును లక్షలకొలఁది పసిబాలికలను కాపాడ వచ్చు నని నాకు తోఁచుచున్నది. అది యట్లుండ నిండు.

మనవా రిప్పుడు సామాన్యముగా బ్రాహ్మణవర్ణమునకు హిందూశాస్త్రములు బాల్యవివాహమును విధించుచున్న వనియు, శాస్త్రవిధానము దుర్లంఘ్యమనియు భావించుచున్నారు. అట్టివారికి సంశయనివారణము కలుగుటకయి నాకుఁ దెలిసినంతవఱకు వివాహ విషయమునఁ గల శాస్త్రమునుకూడ సంగ్రహముగా వివరించు చున్నాను. వేదమంత్రములును మంత్రవినియోజకవాక్యము లయిన కల్పసూత్రములును సంబంధించి యున్నంతవఱకును బాల్యవివాహ ముల కనుజ్ఞ యెక్కడను లేదు సరిగదా, వ్యక్తురాలయిన కన్యకే వివాహము చేయవలసినట్లుకూడ కనఁబడుచున్నది.

వివాహమంత్రములలోని ,, సోమః ప్రథమో వివిదే గంధర్వో వివిద ఉత్తరః తృతీయో అగ్నిష్టే స్తురీయ స్తే మనుష్యజాః ॥ సోమో దద ద్గంధర్వాయ గంధర్వో దద దగ్నయే । రయించ పుత్రాగ్ంశ్చాదాదగ్ని ర్మహ్యామథో ఇమాం॥ '' అను ఋగ్వేద వచనమునుబట్టి కన్నియను మొదట సోముఁడు వరించుననియు, తరువాత గంధర్వుఁడు వరించుననియు, అటుపిమ్మట నగ్ని వరించుననియు, ఆపయిని మనుష్యుఁడు వరించు ననియు, కన్నియను సోమాదు లొకరితరువాత నొకరికియ్యఁగా కడపట మనుష్యునకు వచ్చుననియు, శాస్త్రమర్యాద యున్నది. కన్నియను పురుషుఁడు వివాహమాడుటకుముందు సోమాది దేవతలు వరించవలసిన పక్షమున, ఆసోమాదులు వరించెడికాలమేది, అటుతరువాత మనుష్యుఁడు పొందవలసినకాలమేది, అని తెలిసికోవలసియుండును. దీనికాధారముగా సంవర్తస్మృతియందు ,,శ్లో॥ రోమ

దర్శన సంప్రాప్తే సోమో భుఙ్క్తేథ కన్యకాం। రజోదృష్ట్వాతుగంధర్వః కుచౌదృష్ట్వాతుపావకః॥" అనియర్థరోమదర్శనకాలమందుసోముండునురజోదర్శనకాలమునందు గంధర్వుఁడును కుచదర్శనకాలమునందు పావకుఁడును వరింతురనియు, అటుపిమ్మటవనఁగాకన్నియయు క్తవయస్సు వచ్చిరజస్వల యయికుచపరిపూర్తి యయినపిమ్మట నేపురుషుఁడువివాహమాడవలయు ననియు, ప్రమాణవచనము కనఁబడుచున్నది. దీనిని బట్టి చూడఁగా నీడేఱనివారిని వివాహమాడకూడ దనియేకదా స్పష్టమగుచున్నది. రోమదర్శనాది కాలములయందు సోమాదులు వరింతు రనఁగా వారాకాలములయందు వరుసగా శరీరశుచిత్వమును, వాక్చాతుర్యమును, పరిశుద్ధతను కలుగఁజేయుదు రని తాత్పర్యమేకాని వారు నిజముగా వరింతురనియే యర్థముకాదు. అందుచేతనే యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందు "శ్లో॥ సోమశ్శౌచం దదౌ స్త్రీణాం గంధర్వశ్చ శుభాంగిరం। పావకస్సర్వమేధ్యత్వం మేధ్యావై యోషితోహ్యతః॥" అని స్త్రీలకుసోముఁడు శౌచమునిచ్చెననియు, గంధర్వుఁడు మంచిపలుకులనిచ్చెననియు, పావకుఁడు సర్వపరిశుద్ధతలనిచ్చె ననియు, కంఠోక్తిగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఈశ్లోకములోని కడపటిచరణమునకు వ్యాఖ్యానము చేయుచువిజ్ఞానేశ్వరయోగి "స్త్రియస్సర్వత్రస్పర్శనాలింగనాదిషు శుద్ధాః" అని వ్రాసియున్నాఁడు. కాఁబట్టి స్త్రీలు వివాహకాలమునకు సంపూర్ణావయవములు కలవారయి యీడేఱి వాక్ప్రౌఢిమ కలవారయి యుండవలెనని యేర్పడుచున్నది. శ్రుతిస్మృతులయందీప్రకారముగా నుండఁగా బాల్యవివాహములను వ్యాపింపఁజేసినవారు జ్యోతిర్నిబంధ మను గ్రంథములోని దని "శ్లో॥ షడబ్దమధ్యేనోద్వాహ్యా కన్యా వర్షద్వయంయతః। సోమోభుఙ్క్తే తత స్తద్వద్గంధర్వశ్చ తథానలః॥" అని స్త్రీ రాఱేండ్లలోపల వివాహము చేయఁ

గూడదనియు, సోమగంధర్వపావకులు రెండేసి సంవత్సరము లనుభవింతురనియు, వ్రాసి సోమాదు లనుభవించుకాల మాఱేండ్లలోనే పోవుననియు నేడవయేడు మొదలుకొనియే కన్నియ వివాహయోగ్యురాలనియు బోధపడునట్లు చేసియున్నారు. కానిసోమాదులు కన్నియను పసితనములోనే వరించి శౌచాదుల నిత్తురనుట యుక్తికిని శాస్త్రమునకునుకూడ విరుద్ధము. గంధర్వుని నుద్వాహము చేయునప్పుడు వివాహములో పఠించెడు ఋగ్వేదమంత్రముతోనే „ ఉదీర్ష్వాతో విశ్వావసో నమసేడా మహేత్వా । అన్యామిచ్ఛ ప్రభర్వ్యగం సంజాయాం పత్యా సృజ। ఉదీర్ష్వాతః పతివతీహ్యేషా విశ్వావసుం నమసాగీ : ర్భిరీట్టే। అన్యామిచ్ఛపితృషదం వ్యక్తాగంసతే భాగోజనుషాతస్యవిద్ధి " అని గంధర్వుఁడయినవిశ్వావసుఁడు వివాహితయయిన యాస్త్రీని విడిచిపెట్టి వ్యక్తురాలు కానిపితృగృహముననున్న యవివాహితకన్య యొద్దకు పోవ ప్రార్థింపఁబడుచున్నాఁడు. ఇట్టి బలవత్తర మయినశ్రుతి ప్రమాణ ముండఁగా నిర్ణయసింధువునం దుదాహరింపఁబడిన పయివచనమునుబట్టి కన్నియకు నాలవ యేటనే స్తనోద్గమము కలుగుననికాని, ఏడవయేటనే వివాహము చేయవలెననికాని, వివేకు లెవ్వరయిన చెప్పసాహసింపఁగలరా ?

అంతేకాక వివాహములో నాలవదినమున వధూవరులకు జరిగెడి సంభాషణములో „ అపశ్యం త్వా మనసా చేకితానం తపసో జాతం తపసో విభూతం । ఇహప్రజా మిహరయిగ్ంశరాణః ప్రజయా స్వప్రజయాపుత్రకామ " అని వరునిగూర్చి వధువు, నీవు యోగ్యుఁడవనియు తపస్సుచేతపుట్టి తపస్సుచేత వర్ధిల్లితి వనియు నేను మనస్సుచేత తెలిసికొంటిని గనుక, నాయందు పుత్రకాముఁడ వయియున్ననీ వీఁక సంతోషపూర్వకముగా సంతానముపొందుమనియు, „అప

శ్యంత్వా మనసాదీధ్యానాగ్ం స్వాయాంతనూగ్ం బుత్వియేనాథ మావాం । ఉపమాముచ్వా యువతిర్బభూయాః ప్రజయాత్వ ప్రజ యాపుత్రకామే ,, అని వధువునుగూర్చి వరుఁడు, నీవీసమయమునందు నాథునితో కూడవలె నని యపేక్షించుచున్నట్టు నామనస్సుచేత కనిపెట్టితిని గనుక, యువతివయి పుత్రకామురాలవయి యున్న నీవు నన్ను పొంది సంతానము కనుము' అనియు, మంత్రములచేత చెప్పు దురు. ఇటువంటి సంభాషణము సంభోగముమాట యటుండఁగా వివాహమనఁగా నేమో తెలియఁగని బాలునకును బాలికకును జరిగెడి దని మతిమంతుఁ డెవ్వఁ డయిన చెప్పఁగలుగునా ? వివాహ దినముల లోనే వరుఁడు వధువునుగూర్చి ,, గృహం గచ్ఛ గృహపత్నీ యథా సోవశిసి త్వం వివిధమావ దాసి " అను ఋగ్వేదమంత్రముచేత, నీవు గృహమునకువచ్చి గృహయజమానురాల వయి యింటికి వచ్చిన వారి నాదరించి గృహకృత్యములను నిర్వహింపు' మని పలుకుటయు, వధువు నుగూర్చి బ్రాహ్మణులు ,, ఇహప్రియం ప్రజయా తే సమృధ్యతా స్మిన్ గృహేగార్హపత్యా యజాగృహి। ఏనాపత్యాతన్వగ్ం సంస్పృజ స్వాథాజి ప్రివిదథమావదాథః ,, అను ఋగ్వేదవచనముచేత 'ఇప్పు డు ప్రియపడి నీ పీగృహమునందు సంతానమును పొంది గృహ యజ మానత్వము నందు జాగరూకురాల వయి, నీశరీరమును నీపతి శరీరముతో చేర్చి మీరు ముసలివా రగువఱకును గృహమును పరా మర్శింపుము, అనిపలుకుటయు, బాల్యవివాహమున కిసుమంతయయినను పొసఁగి యుండునా ? ఆప స్తంబ, ఆశ్వలాయనాది సూత్రము లన్నియు వధూవరులు మూఁడుదినము లధశ్శయ్యనుండి బ్రహ్మచర్యము చేయ వలెననియు నాలవదినమురాత్రి గర్భాధానము జరగవలెననియు విధించుచున్నట్టును, గర్భాధానముతోఁగాని వివాహపూర్తి కానట్టును

శాస్త్రజ్ఞానము కలవారి కందఱికిని తెలియునుగదా ? ఇప్పుడు జరుగు చున్న శాస్త్రవిరుద్ధమయినబాల్యవివాహములలో వివాహమున కావశ్యకమయినగర్భాధానమును జరపక పోయినను మన పురోహితులు నాలవనాటిరాత్రి గర్భాధానమంత్రముల నేకసువు పెట్టుచుండుట సందెఱు నెఱుఁగుదురుగదా ? ప్రాచీనము లయినమన ధర్మశాస్త్రము లన్నియు యుక్తవయస్సు వచ్చినస్త్రీలకే వివాహమును విధించు చున్నవి. అందుచేతనే మన ధర్మశాస్త్రకర్తలు వివాహయోగ్యకన్యా ప్రాశస్త్యమును చెప్పునప్పుడు "శ్లో॥ కన్యాక్షతయోనిః స్యాత్కులీనా పితృమాతృతః । బ్రహ్మాదిషు వివాహేషు పరిణీతా యథావిధిం॥ సా ప్రశస్తావరారోహా శుద్ధయోనిః ప్రశస్యతే" అని బ్రాహ్మాది వివాహములయందు కులీనురాలును పురుషసంభోగ మెఱుఁగనిదియు ప్రశస్తురాలని వృద్ధగౌతముఁడును, "గృహస్థో వినీతక్రోధహర్షో గురుణాను జ్ఞాతః స్నాత్వా అసమానార్షా మస్పృష్టమైథునాంయవీయసీం సదృశీం భార్యాం విందేత,, అని వసిష్ఠుఁడు గురువునాజ్ఞ పొంది పురుషసంసర్గ మెఱుఁగని తనకంటె చిన్నదానిని వివాహమాడవలయునని వసిష్ఠుఁడును, "శ్లో॥ అసపిండాచ యామాతు రసగోత్రాచయా పితుః। సాద్విజానాం ప్రశస్తా స్త్రీ దారకర్మణ్యమైథునీ" ద్విజాతులలో మైథున మెఱుఁగని స్త్రీ భార్యగా స్వీకరించుటకు ప్రశస్తురాలని మనువును, బ్రాహ్మ్యాదివివాహములయందు పురుషసంభోగము లేని కన్నియలనే ప్రశస్తురాండ్రనుగాఁ జెప్పియున్నారు; రజస్వలలు కానివారికే ద్విజాతులలో వివాహములు జరగవలెనని యీఋషుల్యాను లుద్దేశించి యుండినయెడల, వా రుపయోగించిన 'అక్షతయోని', 'శుద్ధయోని', 'అస్పృష్టమైథునా', 'అమైథునీ', అను పదము లన్నియు వ్యర్థములగును గదా ? ఇది యిటుండఁగా మనువు మొదలగువారు వ్యక్తురాండ్రైన

స్త్రీలకు వివాహములు విధించియున్నారు. "శ్లో॥ త్రీణివర్షాణ్యుపేక్షేత కుమార్యృతుమతీసతీ। ఊర్ధ్వంతుకాలాదేతస్మాద్విందేత సదృశంపతిం॥ అపీయమాన భర్తార మధిగచ్ఛేద్యది స్వయమ్। నైనఃకించిదవాప్నోతి నచయం సాధిగచ్ఛతి॥" అని కుమారి ఋతుమతి యైనతరువాత మూఁడు సంవత్సరములు వేచి యుండి, తండ్రి వివాహము చేయని యెడల స్వయముగానే వరుని కోరుకోవచ్చు ననియు, ఆప్రకార ముగా వరించినస్త్రీ గాని దాని భర్త గాని యేవిధ మయిన పాపమును పొందరనియు, మనువు స్పష్టముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. "త్రీణి వర్షాణ్యృతుమతీ కాంక్షేత పితృశాసనమ్। తత శ్చతుర్థే వర్షే తు విందేత సదృశం పతిమ్॥" ఋతుమతి యైనస్త్రీ మూఁడు సంవత్సరములు తండ్రి యాజ్ఞకయి వేచి యుండి నాలవ సంవత్స రమున తగినభర్తను కోరుకోవలసినదని బోధాయనులు చెప్పి యున్నాఁడు. "ఋతుత్రయ ముపాస్యైవ కన్యాకుర్యాత్స్వయంవరమ్" అని మూఁడుఋతువు లైనతరువాత కన్య స్వయముగానే వరింపవచ్చు నని విష్ణుస్మృతియందును జెప్పఁబడి యున్నది. ఇట్లు వీరందఱును ఋతుమతి యైనతరువాత వివాహము నంగీకరించుటయే కాక, మంచి వరుఁడు దొరకనిపక్షమున నెంతకాల మయినను కన్యను వివాహము లేకయే యుంచవచ్చునని కూడ మన్వాదులు విధించి యున్నారు. "శ్లో॥ కామమామరణాత్తిష్ఠే ద్గృహేకన్యర్తుమత్యపి। నత్వేవైనాం ప్రయచ్ఛేత గుణహీనాయ కర్హిచిత్॥" అని కన్య ఋతుమతి యైనను మరణపర్యంతమును గృహముననే యుంచవలసినదికాని గుణహీనున కెన్నఁడును నియ్యఁగూడ దని మనువును. "దద్యాద్గుణవతే కన్యాం నగ్నికాం బ్రహ్మచారిణే। అపివా గుణహీనాయ నోపరుంధ్యాద్రజ స్వలామ్॥". అని కన్యను గుణవంతుఁ డయినబ్రహ్మచారి కియ్యవలసి

శాస్త్రజ్ఞానము కలవారి కందఱికిని తెలియునుగదా ? ఇప్పుడు జరుగుచున్న శాస్త్రవిరుద్ధ మయినబాల్యవివాహములలో వివాహమున కావశ్యక మయినగర్భాధానమును జరపకపోయినను మన పురోహితులు నాలవనాటిరాత్రి గర్భాధానమంత్రముల నేకరువు పెట్టుచుండుట సందఱు నెఱుఁగుదురుగదా ? ప్రాచీనము లయినమన ధర్మశాస్త్రము లన్నియు యుక్తవయస్సు వచ్చినస్త్రీలకే వివాహమును విధించుచున్నవి. అందుచేతనే మున్నధర్మశాస్త్రకర్తలు వివాహయోగ్యకన్యాప్రాశస్త్యమును చెప్పునప్పుడు "శ్లో॥ కన్యాక్షతయోనిః స్యాత్కులీనా పితృమాతృతః । బ్రహ్మాదిషు వివాహేషు పరిణీతా యథావిధిం॥ సాప్రశస్తావరారోహా శుద్ధయోనిః ప్రశస్యతే" అని బ్రాహ్మాది వివాహములయందు కులీనురాలును పురుషసంభోగ మెఱుఁగునిదియు ప్రశస్తురా లని వృద్ధగౌతముఁడును, "గృహస్థో వినీతక్రోధహర్షో గురుణానుజ్ఞాతః స్నాత్వా అసమానార్షా మస్పృష్టమైథునాంయవీయసీం సదృశీం భార్యాం విందేత,, అని వసుఁడు గురువునాజ్ఞ పొంది పురుషసంసర్గ మెఱుఁగని తనకంటె చిన్నదానిని వివాహ మాడవలయునని వసిష్ఠుఁడును, "శ్లో॥ అసపిండాచ యామాతు రసగోత్రాచయా పితుః। సాద్విజానాం ప్రశస్తా స్త్రీ దారకర్మణ్యామైథునీ" ద్విజాతులలో మైథున మెఱుఁగని స్త్రీ భార్యగా స్వీకరించుటకు ప్రశస్తురాలని మనువును, బ్రాహ్మ్యదివివాహములయందు పురుషసంభోగము లేని కన్నియలనే ప్రశస్తురాండ్రనుగాఁ జెప్పియున్నారు; రజస్వలలు కానివారికే ద్విజాతులలో వివాహములు జరగవలెనని యీఋష్యాదు లుద్దేశించియుండినయెడల, వా రుపయోగించిన 'అక్షతయోని, 'శుద్ధయోని, 'అస్పృష్టమైథునా, 'అమైథునీ, అను పదము లన్నియు వ్యర్థములగును గదా ? ఇది యిటుండఁగా మనువు మొదలగువారు వ్యక్తురాండ్రైన

స్త్రీలకు వివాహములు విధించియున్నారు. "శ్లో॥ త్రీణివర్షాణ్యపేక్షేత కుమార్యృతుమతీసతీ। ఊర్ధ్వంతుకాలాదేతస్మాద్విందేత సదృశంపతిం॥ అవిద్యమాన భర్తార మధిగచ్ఛేద్యది స్వయమ్। నైనఃకించిదవాప్నోతి నచయం సాధిగచ్ఛతి॥" అని కుమారి ఋతుమతి యైనతరువాత మూడు సంవత్సరములు వేచి యుండి, తండ్రి వివాహము చేయని యెడల స్వయముగానే వరుని కోరుకోవచ్చు ననియు, అప్రకారముగా వరించినస్త్రీ గాని దాని భర్త గాని యేవిధ మయిన పాపమును పొంద రనియు, మనువు స్పష్టముగాఁ జెప్పి యున్నాఁడు. "త్రీణి వర్షా ణ్యృతుమతీ కాంక్షేత పితృశాసనమ్। తత శ్చతుర్థే వర్షే తు విందేత సదృశం పతిమ్॥" ఋతుమతి యైనస్త్రీ మూడు సంవత్సరములు తండ్రి యాజ్ఞకయి వేచి యుండి నాలవ సంవత్సరమున తగినభర్తను కోరుకోవలసిన దని బోధాయనులు చెప్పి యున్నాఁడు. "ఋతుత్రయ ముపాస్యైవ కన్యాకుర్యాత్స్వయంవరమ్" అని మూడుఋతువు లైనతరువాత కన్య స్వయముగానే వరింపవచ్చు నని విష్ణుస్మృతియందును జెప్పఁబడి యున్నది. ఇట్లు వీ రందఱును ఋతుమతి యైనతరువాత వివాహము నంగీకరించుటయే కాక, మంచి వరుఁడు దొరకనిపక్షమున నెంతకాల మయినను కన్యను వివాహము లేకయే యుంచవచ్చు ననికూడ మన్వాదులు విధించి యున్నారు. "శ్లో॥ కామమామరణా త్తిష్ఠే ద్గృహేకన్య ర్తుమత్యపి। న త్వేవైనాం ప్రయచ్ఛేత గుణహీనాయ కర్హిచిత్॥" అని కన్య ఋతుమతి యైనను మరణపర్యంతమును గృహముననే యుంచవలసినదికాని గుణహీనున కెన్నఁడును నియ్యఁగూడ దని మనువును, "దద్యా ద్గుణవతే కన్యాం నగ్నికాం బ్రహ్మచారిణే। అపివా గుణహీనాయ నోపరుంధ్యా ద్రజస్వలామ్॥", అని కన్యను గుణవంతుఁ డయినబ్రహ్మచారి కియ్యవలసి

వదేకాని రజస్వలనైనను గుణహీనుని కియ్యఁగూడదని బోధాయను లును, మఱికొందఱు ఋషులును చెప్పియున్నారు. ఇట్లు చెప్పినను రజస్వలయైనకన్యను వివాహము లేక చిరకాల మింట నుంచిన పక్షమున చోరరతియు దానిఫలము లైనభ్రూణహత్యాదు లును సంభవింపవచ్చునని యెంచి కొందఱు ఋషులు రజస్వలయైన దానిని శీఘ్రముగా వివాహము చెయ్యనిపక్షమున పాపము వచ్చునని చెప్పియున్నారు. "శ్లో॥ ప్రాప్తే ద్వాదశమే వర్షే యః కన్యాం నప్ర యచ్ఛతి। మాసిమాసి రజస్తస్యాః పితా పిబతి శోణితమ్॥" పండ్రెం డవసంవత్సరము వచ్చినతరువాత తండ్రి కన్యకకు వివాహము చేయని పక్షమున, ప్రతిమాసమునందు నాచిన్నదాని ఋతురక్తమును పానము చేసినట్లని యమస్మృతియందును, ఇత్యాదివచనములు కొన్ని మఱి కొన్ని చిల్లరస్మృతులయందును గానఁబడుచున్నవి. మన్వాదులు ధర్మ కార్యమునిమిత్తమయి కొన్నిసమయములయందుమాత్రము కొంచెము బాల్యవివాహముల కనుజ్ఞ యిచ్చియున్నారు. "శ్లో॥ త్రింశద్వర్షోద్వ హేత్కన్యాం హృద్యాం ద్వాదశవార్షికీమ్। త్ర్యష్టవర్షోష్టవర్షో వా ధర్మే సీదతి సత్వరే॥" ధర్మమునకుఁ గావలసినప్పుడు ముప్పదిసంవత్స రములవాఁడు పండ్రెండేండ్ల చిన్నదానిని పదునాఱుసంవత్సరముల వాఁడు ఎనిమిదేండ్లదానిని వివాహమాడవచ్చునని మనువు వ్రాసి యున్నాఁడు. ఇట్టిస్థలములలో తప్ప సాధారణముగా బాల్యవివా హాములు చేయకూడదు. బాల్యవివాహములు పూర్వకాలమునందు లేవు గనుకనే యత్రిస్మృతియందు "శ్లో॥ వివాహే వితతే యజ్ఞే హోమకాల ఉపస్థితే। కన్యాం ఋతుమతీం దృష్ట్వా కథం కుర్వంతి యాజ్ఞికాః॥ స్నాపయిత్వాతు తాం కన్యా మర్చయిత్వాహుతాశనమ్। యుంజానహోమం కుర్వీత తతః కర్మ ప్రయోజయేత్॥" అని కన్య

వివాహమధ్యమున ఋతుమతి యైనపక్షమున స్నానములు మొదల యినవి చేయించి కర్మ జరపవలసినదని చెప్పఁబడి యున్నది. మన పురాణములయందు సహితము పూర్వకాలమునందు బాల్య వివాహ ములు జరిగిన ట్లెక్కడను విని యుండలేదు. „ శ్లో॥ పితా దృష్ట్వా సుమంతోపి స్త్రీచిహ్నంయావనే స్థితాం। కస్మై దేయా కన్యేత్యచింత య దతీవ సః॥ మునిఃకౌండిన్యనామా వై వివాహేచ్ఛురథాగతః॥ తస్మై ప్రదేయా కన్యేతి సుమంతే నాపినిశ్చితమ్ ॥ ,, అని సుమంతుఁ డను బ్రాహ్మణుఁడు స్త్రీచిహ్నములు ధరించి యావనవతియై యున్న తన కొమార్తెను కౌండిన్యున కిచ్చినట్లును, ఇట్టి వివాహము లనేకములు జరుగుచుండినట్టును పురాణముల యందు పెక్కుచోట్ల కానఁబడు చున్నది.

ఇదిగాక మనపూర్వులు పురుషులలో బాల్యవివాహముల కవ కాశము లేకుండనే కట్టుదిట్టము లేర్పటిచియున్నారు. „ శ్లో॥ గర్భా ష్టమేబ్దే కుర్వీత బ్రాహ్మణస్యోపనాయనమ్ । గర్భా దేకాదశే రాజ్ఞో గర్భా త్తు ద్వాదశేవిశః॥ ఆషోడశా ద్బ్రాహ్మణస్య సావిత్రీ నాతివ ర్తతే। ఆద్వావింశా త్క్షత్రబంధో రాచతుర్వింశ తే ర్విశః॥ ,, అను వచన ములనుబట్టి బ్రాహ్మణుల కేడవసంవత్సరము మొదలుకొని పదియా అవ సంవత్సరము లోపలను, క్షత్రియులకు పదవసంవత్సరము మొద లుకొని యిరువదిరెండవ సంవత్సరములోపలను, వైశ్యులకు పదునొ కొండవ నేఁడు మొదలుకొని ఇరువదినాలవ సంవత్సరము లోపలను ఉపనయనము జరుగవలసియున్నది. „ శ్లో॥షట్త్రింశదాబ్దికం చర్యం గురౌ త్రైవేదికం వ్రతమ్ । తదర్థికంవా పాదంవా గ్రహణాంతికమే వవా ॥ ,, అను మనువచనమునుబట్టి బ్రహ్మచర్యము చేయవలసిన కాల మెప్పుడును తొమ్మిదిసంవత్సరములకు తక్కువ యుండదుగనుక

ఎవ్వరికిని పదియాఱు సంవత్సరములలోపల వివాహ మాడుటకే వీలు లేదు. ఇది యిట్లుండగా బాల్యవివాహమున కాధారముగా నేమి ప్రమాణము లున్నవాయని యాలోచింపఁగా, „ శ్లో॥ అష్టవర్షాభవేద్గౌరీ నవవర్షాతురోహిణీ । దశవర్షా భవేత్కన్యా అత ఊర్ధ్వంరజస్వలా ॥ „ అన్న వచనముతప్ప మఱియేదియు కనఁబడదు. వివాహమంత్రము లయందు కన్యాశబ్ద మగుపడుచుండుట చేతను స్మృతులయందుకూడ కన్యాశబ్దమే తఱుచుగా కనఁబడుచుండుట చేతను, బాల్యవివాహము ను నెలకొల్పనెంచిన వా రెవరో యీశ్లోకమును కల్పించి, కన్యాశబ్ద మునకు విపరీతార్థ మిచ్చి స్వాభిమతము నెఱవేఱునట్లుగా నొక స్మృతి యందు కలుపఁగా తక్కినవారును దానిని స్వీకరించి యుందురు. అట్లు కానియెడల నీసంకేతనామముల కేమిప్రయోజనము కలదు? వానికి కొంచెము ప్రయోజన మగుపడునట్లుగా, „ శ్లో॥ గౌరీందదన్నాకపృష్ఠం వైకుంఠం రోహిణీందదత్ । కన్యాం దద ద్బ్రహ్మలోకం రౌరవంతు రజస్వలామ్ ॥„ అని మఱియొకశ్లోకము కల్పింపఁబడినది. ఈకడ పటి శ్లోకమే లేకపోయినయెడల గౌరీ, రోహిణీశబ్దములతోడ ప్రయోజనమే యుండదు. కొన్నిస్మృతులయందు నగ్నికాశబ్దము కనబడు చున్నందున దానినికూడ బాలికాపరముగా పర్యవసితము చేయుట కయి „శ్లో॥ అష్టమేతుభవే ద్గౌరీ నవమే నగ్నికా భవేత్ । దశమే కన్యకా ప్రోక్తా ద్వాదశే వృషలీ తథా॥„ అని పయిదానికి విరుద్ధముగా మఱియొక శ్లోకము కల్పింపఁబడినది. వివాహానుక్రమణిక యందు „ శ్లో॥ కన్యాం కనకసంపన్నాం కనకాభరణై ర్యుతాం । దాస్యామి విష్ణవే తుభ్యం బ్రహ్మలోకజిగీషయా ॥ „ అని కన్యాదాన మొక్కటి యే చెప్పఁబడి యున్నది. కాని రోహిణీగౌరీదానము లెక్కడను జెప్పఁబడి యుండ లేదు. కన్యాశబ్దమునకు సాధారణముగా వివాహ

ము కానిపడుచే యర్థ మయినను కొన్ని స్మృతులయందు "ఋతు స్నాతా తు శుద్ధా యా సా కన్యేత్యభిధీయతే," అని ఋతుస్నాతయే కన్యయనియు, అట్టి కన్యావివాహమే ముఖ్యమయినదనియు చెప్పఁబడి యున్నది. బ్రాహ్మణకన్యల కెనిమిదవయేట వివాహము చేయవలె నని యొకానొక చిల్లరస్మృతియందు ప్రక్షిప్త వచన మొకటి కానఁ బడుచున్నది. పయిని చెప్పిన శ్లోకములు ప్రక్షిప్తములు కాకపోయి నను, వానియందు సహితము పదిసంవత్సరములదే కన్యయని చెప్పఁ బడియున్నది గనుక, నేను పయినిచూపిన బాధకములను చక్కఁగా విచారించి పదిసంవత్సరములకు లోపలనయినను బాలికకు వివాహము చేయక మనవారు జాగరూకు లయి యుందురని నమ్ముచున్నాను. ఇందులో ముఖ్యముగా చదువుకొన్నవారు తమచేత నయినంత ప్రయత్నము చేసి తమయింట నతిబాల్య వివాహములు చేయకయు, తమ పలుకుబడి యున్నంతవఱకు చేయనీయక వారించియు, తెలియనివా రికి బాల్యవివాహమువలనినష్టములను చెప్పియు, నుపన్యసించియు, ప్ర కటించియు, పాటుపడుదురని నమ్ముచున్నాను. మనలోని విద్యార్థి కుల కిటువంటిసద్బుద్ధి నుదయింపఁ జేసి, శీఘ్రకాలములోనే యతిబాల్య వివాహములు మన దేశములో నామమాత్రావశేషము లగునట్లు ప్రసాదించి, ఈభరతఖండమునకు పూర్వపుమంచిదశను మరల కలి గింప జగదీశ్వరుని ప్రార్థించుచున్నాను.

ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు.

ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు.

ఓమిత్రులారా!

ఐహికాముష్మికవిషయములయం దమోఘప్రమాణ మయి యీశ్వరదత్త మయిన గ్రంథ మేదియైనఁ గలదా, ఈశ్వరస్వభావమునుబట్టి యట్టిగ్రంథ ముండుట సాధ్యమా, అన్నయంశ మనేకస్థలములయందు పలుమారులు చర్చింపఁబడుచుండఁగా వినుచున్నాము. ఈశ్వరసద్భావమునే యొప్పుకొనని నాస్తికులతో నిది యీశ్వరదత్త మయినగ్రంథ మని వాదించుట కేవలోన్మాదమే యగునుగాన, ఈ విషయ మయి యీశ్వరసద్భావము నంగీకరించెడి యాస్తికులలో మాత్రమే వాదప్రతివాదములు జరుగుట కవకాశ మున్నది. ఈశ్వరదత్తమయినగ్రంథ మున్నదనెడివాడు మనుష్యబుద్ధి భ్రమప్రమాదాదులతోఁ గూడిన దనియు, మోక్షసాధనములను పూర్ణముగా తెలిసికొనుటకు తన సహజజ్ఞానము చాల దనియు, అందుచేత నీశ్వరోపదిష్ట మయినగ్రంథముండుట యత్యంతావశ్యకమనియు, అమోఘప్రమాణ మయినయట్టి యలౌకికగ్రంథమే యుండనిపక్షమున జనులు తమచిత్తమువచ్చినట్లు నానావిధముల ప్రవర్తించుచు స్వేచ్ఛావిహారులయి పాడగుదురనియు, కాఁబట్టి యీశ్వరునియొక్క పరమదయాళుత్వమునుబట్టి విచారింపఁగా నీశ్వరోపదిష్ట మయినవేద ముండుట పరమసాధ్య మనియు, అందుచేతనే యట్టి పరమప్రమాణ మయినవేదము గలదనియు, చెప్పుచున్నారు. ఈశ్వరదత్త మయిన గ్రంథ ముండ దనెడువారు యుక్తాయుక్తవివేకమును బొందుటకయి యిదిమంచి యిదిచెడ్డ యని తెలిసికొనుటకుఁ దగినబుద్ధినితప్ప వేఱు

సాధనములను మనుష్యుల కీశ్వరుఁడు ప్రసాదించి యుండలేదనియు, ఏవిషయమునను సత్యజ్ఞానమును సంపాదించుటకయి లోకానుభవముతోఁగూడిన బుద్ధిమాత్రమే పరమసాధనముగాఁ గానఁబడుచున్నదనియు, సర్వవిషయములయందును జ్ఞానాభివృద్ధి లోకములో బుద్ధియు లోకానుభవము మొదలైన వానివలననే కలుగును గ్లేర్పఱిచి యీశ్వరుఁడు తానే విషయమునందును ప్రత్యక్షసంబంధమును కలిగించుకొనకుండుటచే నెప్పుడో యొకప్పుడుమాత్రి మట్టిసంబంధమును కలిగించుకొని యెవ్వరికో వేదములనను గ్రహించినాఁడని చెప్పుట యుక్తియుక్తముగా నుండ లేదనియు, తమతమ బుద్ధ్యనుసారముగాఁ బ్రవర్తింపక యేకరీతిగాఁ బ్రవర్తించుట పరమప్రమాణ మని చెప్పెడు వేదము, వలనను గలుగుచుండలేదనియు, వేదప్రమాణము నంగీకరించినవారు సహితము సత్యాసత్యనిర్ణయమునకు బుద్ధి యొక్కటియే యుత్కృష్ట సాధన మని యొప్పుకోవలసి వచ్చుననియు, వాదించుచున్నారు. అప్పుడీయుభయవాదములయందును గలసారాసారములను విమర్శింపవలసి యున్నది. బహుమతములవారు భగవద్దత్త మయినవేదము గలదని చెప్పుటయే కాని సర్వోత్కృష్ట ప్రమాణ మయిన యాదివ్యగ్రంథ మేది యని ప్రశ్న వేసినప్పుడు మాత్రము తమలో నైకమత్యములేక యొకరు చెప్పినవిధమున నొకరు చెప్పక హిందువులు వేద మనియు క్రైస్తవులు బైబిలనియు, మహమ్మదీయులు ఖొరా ననియు, పలువురు పలువిధములుగాఁ జెప్పుచున్నారు. ఆవలి కేవేదమును దానిలు గక సత్యప్రియుఁడైనవాఁ డొకఁడు వచ్చి నిజమేదో దానిని గ్రహింపవలె నని యత్యాసక్తుఁ డయి యడిగినప్పు డింద ఱిన్నివిధములుగా జెప్పి రేని, అతఁ డెవ్వరిమాట నమ్మవచ్చును? దేవుఁ డిచ్చిన సత్యవేద మేదియైన నొక్కటియే యుండవలెనుగాని యిన్ని యుండవు

గదా ? వీరిలో దేనిని నమ్మవలెనని యాతఁడడిగినప్పుడు, ప్రతి మతస్థుఁడును తనదే సత్యవేదమని సంశయింపక దృఢముగాఁ జెప్పును. ఇందఱును తమ దొక్కటియే సత్యవేదమనియు తక్కిన వన్నియు మనుష్యకల్పితము లైనయసత్యవేదము లనియుఁ జెప్పుచున్నారే మీ రొక్కటియే సత్యవేద మనినమ్మి తక్కినవాని నన్నిటిని నిరాకరించుటకేప్రబలహేతువు కలదని మరల నడిగినచో, తమపూర్వులు తమ దొక్కటియే యీశ్వరకృత మనియు సత్యవేద మనియుఁ జెప్పియున్నారు గనుక తమ దొక్కరిదే విశ్వసింపవలసినదని యేకసమాధానమునే కదా యెల్లవారును ప్రత్యేకప్రత్యేకముగాఁ జెప్పవత్తురు. అప్పు డాతటస్థుఁడు వారి యుత్తరములతో తృప్తినొందక యెల్ల వారును తమ పూర్వులమాటనే విశ్వసింపవలయునని చెప్పుచున్నారే యిందొకరి పూర్వుల మాటను నిరాకరించి మఱియొకరి పూర్వుల మాట నంగీకరించుటకు బలవత్తర మయిన హేతువేది గలదని యింకొక ప్రశ్న మడిగిన పక్షమున, తాను వారిసంతతివాఁడయిన యోాధిక్యమునుబట్టి తన పూర్వులమాటను మాత్రమే నమ్మవలయుననియో తన వేదమునందు విశేష ముండుటచేత పరీక్షించి చూచి విమర్శ మీఁద తనది సర్వోత్తమ మయినదని తెలును గనుక దానిని నమ్మ వలయుననియో యుత్తరము చెప్పవలసి వచ్చును. విమర్శించి చూచి సత్య మయినదని సిద్ధాంతపడిన దానినే నమ్మవలసిన దని యెప్పుడు చెప్పుదురో యప్పుడు వేదముయొక్క సత్యమును నిర్ధారణము చేయుటకు సహితము బుద్ధియే యుత్కృష్ట ప్రమాణమని సిద్ధాంత మగుచున్నది. కాఁబట్టి వేదప్రమాణవాదులు సహితము సత్యాసత్యనిర్ణయమునకు బుద్ధి పరమప్రమాణమని యొప్పుకొనక తప్పదు. ఈశ్వరుఁ డెప్పు డెవ్వరికి తనయాజ్ఞల నుపదేశించినను గ్రహించువారి మనస్సుల

కవి బోధపడునట్లుకదా చేయవలెను. అట్లుచేసినచో నాకాలమునందు వానిని ప్రత్యక్షముగా గ్రహించువారికిమాత్రమే యవి యీశ్వరాజ్ఞారూప మయినప్రత్యక్షవేదప్రమాణము లగునుగాని తక్కినవారి కవి కేవల శబ్దప్రమాణమునకంటె నధికమయినవి కానేరవు. కాఁబట్టి సర్వశక్తుఁడయినయీశ్వరుఁడే యెల్లవారలహృదయములకును తన యాజ్ఞలను బోధపఱుపఁదలఁచుకొన్నపక్షమున, ఆయాజ్ఞల నెల్లవారల హృదయఫలకములయందును స్థిరముగా నుండునట్లు లిఖించును గాని యేకకాలమునందే యొకకొందఱికిమాత్రము ప్రత్యక్షముగాను గణనాతీతమయిన తక్కిన జనబాహుళ్యమున కంతకును చెప్పుడు మాటలుగాను నుండునట్లు చేయఁడు. కాఁబట్టి యీశ్వరుఁడే మానవకోటికి జ్ఞానోపదేశమును జేసెడుపక్షమున తనయుపదేశము నంతను వారిహృదయఫలకములయం దెన్నఁడును జెడని దివ్యాక్షరములతోనే కాని వేఱువిధముగా వ్రాసి యుండఁడనుట నిస్సందేహము. నే నిప్పుడు బుద్ధి యని చెప్పినమనోగత మయినసహజబోధ యొక్కటియే యట్టిదిగా నున్నది. సత్యాసత్యనిర్ణయసమర్థ మయి వలసినప్పుడెల్ల నెల్లవారికిని స్ఫురించుచుండెడిహృదయగత మయినయాదివ్యలిఖిత మొక్కటియే యీశ్వరదత్త మయినసత్యవేద మగునుగాని తదితరములు కానేరవు. ఇది సత్యవేద మగునా కాదా యని నిర్ణయము చేయుటకు సహితము మనబుద్ధి యెప్పుడు ప్రమాణ మగుచున్నదో యప్పుడే మనోగత మయినయీయాత్మవేదమే లిఖితవేదము లన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠమయిన దనియు, దానిబోధకు వ్యతిరిక్తముగాఁ జెప్పెడు వేద మేదియు గ్రాహ్యము కానేర దనియు, విస్పష్ట మగుచున్నది. ఇప్పు డిందువలనఁ దేలినపరమరహస్యము దేవుని స్వహస్తలిఖిత మని చెప్పఁదగినయీహృదయవేద మొక్కటియే యమోఘప్రమాణ

మనియు, దీనిబోధన కనుకూలముగా నుండనిబాహ్యావేదము లన్నియు నిరాకరింపఁబడవలసినవే యనియు అయి యున్నది. ఎట్లనఁగా, పూర్వ మెప్పటిమాటయో విడిచిపెట్టి యిప్పుడే ప్రత్యక్షముగా నవతార రూపమునఁ గానఁబడి మహిమలను జూపుచుఁ దానే దేవుఁడ.నని తెలుపుచుఁగాని నేత్రగోచరుఁడుకాక యంతర్హితుఁ డయి యుండి యశరీరవాక్కుతో మాటాడుచుఁగాని, మనలో నొక్కరియెదుట నైనను పలువురయెదుట నైనను ,,ఓ జనులారా ! మీరు నిత్యమును దొంగతనము చేయుచుండుఁడు; అసత్యములు పలుకుచుండుఁడు; పరపీడనము చేయుచుండుఁడు; జారత్వము చేయుచుండుఁడు; భార్యలను పోషింపకుఁడు; జననీజనకులను గౌరవింపకుఁడు; దయాదాక్షిణ్యముల నవలంబింపకుఁడు; క్రూరత్వమును మానకుఁడు; ఇవియే వేదవాక్యములు; ఇవియే యీశ్వరుఁడ నయిననాయాజ్ఞలు; ఇవియే మోక్షసాధనములు; ఇవియే యలంఘ్యధర్మములు" అని యెవ్వరైనఁ జెప్పినచో నవి యీశ్వరాజ్ఞారూపము లయినవేదవాక్యము లని మీలో మతిగలవా రెవ్వరైన నమ్ముదురా? నిశ్చయముగా నమ్మరు. ఈశ్వరుఁడు తనమహిమలను జూపుచుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జెప్పుచున్నప్పు డేల నమ్మరు? అవి మనహృదయములయందు స్వాభావికముగా ముద్రింపఁబడియున్న సత్యములకు విరుద్ధముగా నున్నవనియేకదా నమ్మరు. ఆచెప్పినమాటలను నమ్మకపోవుటయేకాక వానిని చెప్పిన వానివిషయమునఁగూడ మన మెట్టియభిప్రాయమును గలవార మగుదుము? వాఁ డెవ్వఁడో తా నీశ్వరుఁడ ననువేషము వేసికొని మనలను మోసముచేయ వచ్చినరాక్షసుఁడో పిశాచమో యయి యుండునుగాని యీశ్వరుఁ డయి యుండఁ డని మనము నిశ్చయముగా దలఁతుము, కాఁబట్టి యిందువలన నెన్నఁడో యెవ్వరికో దేవుఁడు చెప్పినాఁ డన్న

వాక్యములనుమాత్రమేకాక యిప్పుడు ప్రత్యక్షముగా మనకన్నుల యెదురఁ జెప్పినవాక్యములనుసహితము మన మనస్సులయందు భగవంతునిచే విచిత్రముగా చిత్రింపఁబడి యున్నస్వభావసిద్ధము లయిన మూలసత్యములకు వ్యతిరిక్తముగా నున్నంతవఱకు విశ్వసింపరాదని నిశ్చితాభిప్రాయ మేర్పడుచున్నది. ఈరీతిగా మనబుద్ధియే సర్వమునకును బ్రధాన మని యేర్పడుచున్నప్పుడు, ఆలోచనమీఁద మనయంతరాత్మ బోధించెడుసత్యములుమాత్రమే యీశ్వరకృతవేద మనియు బాహ్యవేదము లన్నియు సమర్థు లగుమనుష్యులచే నాయాకాలానుగుణముగా రచియింపఁబడిన వనియు సిద్ధాంతము చేసికొనుట కేమి యాక్షేపణ గలదు ?

ఒక్కబుద్ధినే నమ్ముకొన్నపక్షమున బుద్ధ్యనుసారముగా నానాజనుల భిన్నాభిప్రాయములనుబట్టి భిన్నమతము లేర్పడు ననియు నమోఘప్రమాణ మయినవేద మొక్కటి యున్నపక్షమున సర్వత్ర యేకమతము వ్యాపించు ననియుఁ జెప్పుదురు గదా ? అట్టిలాభ మీలిఖితవేదమువలనఁ గలుగుచున్నదా యన్నయంశమును గొంత విచారింతము. ఎల్లవారును భిన్నమతావలంబకు లయి భిన్నవేదముల ననుసరించుచు తమదొక్కటియే సత్యవేద మని తగవులాడుచున్నారుగాని మొట్టమొదట నిదే సత్యవేద మన్నయంశములోనే నైకమత్యము కుదిరినవారుగా నుండలేదు. ఈభిన్నవేదములసంగతిని విడిచిపెట్టి యొక్కవేదమును నమ్మినవారిలో నయిన భిన్నాభిప్రాయములు లేక మతవిషయమునం దైకమత్య మున్నదా యని విచారింప, అదియుఁ గానరాదు. ఒక్క క్రైస్తవమతమును బుచ్చుకొని పరీక్షించినచో, తన్మతావలంబు లందఱును బైబిలునే పరమప్రమాణ మయినసత్యవేద మని యంగీకరించువారైనను వారిలోఁ బరస్పరవిరుద్ధములయిన

సిద్ధాంతములును, మతశాఖలును నెన్ని యేర్పడి యున్నవో యెల్ల రును సులభముగాఁ దెలిసికోవచ్చును. ఈకాలమునందు విద్యాధిక్యము వలన నంతఃకలహము లంతగా లేకపోయినను, పూర్వకాలమునందు మతాంతరు లయినమహమ్మదీయులతోఁ బోరాడి క్రైస్తవు లెదుటి వారియొక్కయుఁ దమవారియొక్కయు వేలకొలఁదిప్రాణములకు నష్ట మెట్లు కలిగించిరో యట్లే స్వమతములోని భిన్నశాఖలవారునహితము స్వల్పాంశములను గూర్చి తమలోఁ దమరు పరస్పరవివాదములు పెట్టు కొని ఘోరయుద్ధములు చేసి యెంతప్రజానాశనము కలిగించుకొన్న దియు చరిత్రములు ఘోషించుచున్నవి. కత్యావేశముచేతను మత ద్వేషముచేతను పరస్పరసోదరభావమును వహింపవలసిన యేకమతా వలంబకు లయిన వీ రొండొరులవిషయమున జరిగించిన క్రూరకృత్య ములను దలఁచుకొన్న దేహ మిప్పుడును కంప మెత్తక మానదు. అమోఘప్రమాణ మయినయొక్క వేదగ్రంథ మున్నను వీరిలో వీరి కది యైకమత్యము గలిగింపఁ గలిగినదా ? అన్యోన్యవిరుద్ధము లయిన భిన్న సిద్ధాంతములను భిన్నశాఖలను పుట్టకుండ వారింపఁగలిగినదా? లేదని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఇందువలన లిఖితవేదమువలనఁ గలుగు నన్న యైకమత్యము దానివలనఁ గలుగుచుండ లేదనియేగదా వేదవాదులుసహిత మొప్పుకోవలసి వచ్చును. ఇతరమతములను దూర ముగా నుంచి కొంతసేపు మనమతమును గూర్చియు మనవేదమును గూర్చియు విచారింతము. భరతఖండమునం దందఱును బూర్వకాలము నుండియు నొక్కవేదమునే నమ్ముచు వచ్చినవారయ్యును వారిలో నొక్కమత ముండక గాణాపత్యాది మతములు మితిమీఱి యున్న ట్టును తత్తన్మతావలంబులు పరస్పరద్వేషముతో నొండొరులతోఁ గలహించు చుండినట్టును శంకరవిజయాదు లగుగ్రంథము లనేకములు

సహస్రముఖముల ఘోషించుచున్నవి. దీనినిబట్టి చూడఁగాఁ బూర్వకాలమునందు సహితము మనవేదము తన్ను నమ్మినవారిలో నెల్ల నేకమతమును పరస్పరభ్రాతృభావమును స్థాపింప లేకపోయిన దనుట స్పష్టమేకదా ? మతమనుపేరు చెప్పి యాకాలమునందు రాజులసాహాయ్యమున జరపించిన క్రూరకృత్యములను దలఁచుకొనఁగా దేహమిప్పుడును జలదరించుచున్నది. నిర్దోషు లయి స్వమతాభిమానసీయులయి యుండినబౌద్ధులు మొదలగుమతాంతరులను శంకరాచార్యాదులగుమనపూర్వులు మానుషస్వభావమును విడిచి రాతిగానుగలలోఁ బెట్టి యాడించిన దారుణరాక్షసకృత్యములను విన్నమాత్రముచేత దయాలేశము కలవారిశరీరము లిప్పుడును పులకరింపకుండునా ? కడచినదానిని బోనిచ్చి మనదేశముయొక్క ప్రస్తుతస్థితిని విచారింతము. మనమందఱమును నొక్కవేదమునే నమ్మినవారమయినను మనలో నైకమత్యము లేక యద్వైతము, విశిష్టాద్వైతము, ద్వైతము, అను మూఁడు ప్రధానమతములు వ్యాపించియున్నవి. అంతటితో నిలువక వీనిలో నొక్కొక్కమతమునం దనేకము లైనశాఖోపశాఖ లేర్పడి యైకమత్యాభావమునకును పరస్పరద్వేషమునకును గారణము లయి యున్నవి. ఒక్క విశిష్టాద్వైతులలో రామానుజమతస్థు లనియు, రామానందులనియు, చైతన్యు లనియు, వాల్లభు లనియు, ఎన్నియో శాఖలవా రున్నారు. మరల రామానుజులలో వడగళు లనియు తెంగళు లనియు ననేకోపశాఖలుగా భాగింపఁబడి యన్యోన్యకలహములతోను వివాదములతోను దూషణములతోను కాలముగడపుచున్నారు. వీరిలో వీరు మతద్వేషముచేత తగవులాడి ధర్మస్థాపనముల కెక్కినవ్యవహారములు లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి. ఈపయిని జెప్పిన మతములలోఁ జేరినబ్రాహ్మణులలోసహిత మన్యోన్యమైత్రిమాట

యటుండఁగా సంబంధబాంధవ్యములను తుదకు పంక్తిభోజనములను సహితము మానుకొని యాయామతములవా రితరమతములవారి ముఖావలోకనమువలననే పాపము వచ్చుననియు వారిహస్తాద్దర్శనము సంభవించినను సచేలస్నానములను భూప్రదక్షిణములను జేయవలయుననియు మతగ్రంథములలో వ్రాసియున్నారు. అనంతములుగా నున్న యిట్టినిదర్శనములను బట్టి చూడఁగా వేద మొక్కటినే నమ్మిన వారిలో గూడ లిఖితవేదమువలనఁ గలుగునన్న ప్రయోజనములు కలుగుచున్నవా? ఒక్క వేదవాక్యమునకే మతాచార్యులు పరస్పరవిరుద్ధము లయిన విపరీతార్థములను జేసి వివాదపడుచుండఁగా, సత్యమయినవేదార్థ మిదియని సిద్ధాంతము చేయుట యెట్లు సాధ్యమగును? ఒక్కవేదమునే ప్రమాణముగాఁగొని యద్వైతులు జీవేశ్వరులకు భేదము లేదనియు, విశిష్టాద్వైతులు జీవుఁ డీశ్వరునకు లోఁబడినవాఁడై యీశ్వరానుగ్రహమువలన ముక్తినొందుననియు, ద్వైతులు దుష్కృతజీవులకు ముక్తియే లేదనియు, సిద్ధాంతములు చేయుచుండఁగా సత్యకాము లయినవా రేసిద్ధాంతమును విశ్వసింపవలసియుండును? ప్రతిమతమువారును తమసిద్ధాంతమునకు వేదప్రమాణమునే యుదాహరింతురు; వేదార్థనిర్ణయమునకు ప్రామాణికము లయిననిఘంటువులను వ్యాకరణములనే యుదాహరింతురు. ఇట్టి సందిగ్ధసమయములయందు సత్యనిశ్చయము చేయుటకిం దేయర్థము యుక్తియుక్తముగా నున్నది, యేది గుణబాహుళ్యము కలదిగా నున్నది, యేదియెంతవఱకు గ్రాహ్యముగా నున్నది, అనెడు బుద్ధి విచారము తప్ప వేఱుసాధనము కానరాదు. అమోఘప్రమాణమను కొనెడి వేదమునందుఁ బరమవిశ్వాస ముంచినవారికి సహిత మర్థసందేహమును, అభిప్రాయభేదమును, గలిగినప్పుడు సిద్ధాంతనిర్ణయమునకు

బుద్ధి యొక్కటియే గతియైన ట్లిందువలనఁ బరమార్థ మేర్పడుచున్నది. ఈశ్వరోపదేశము లనుకొనెడి యమోఘప్రమాణముల నంధప్రాయముగా విశ్వసించునప్పుడును సంశయార్థములయందు సిద్ధాంతము నేర్పఱచుకొనుటకు బుద్ధియొక్కటియే యనివార్యముగాఁ గావలిసి యుండఁగా, సమస్తవిషయములయందును సత్యగ్రహణమునకు బుద్ధి నొక్కదానినే పరమప్రమాణమునుగాఁ జేసికొని దానిసాహాయ్యమునకయి మాత్రము పుస్తకముల నేల గ్రహించుచుండరాదు ? విరుద్ధార్థములను జేయుట కవకాశము కలవియు, సందేహాస్పదములును, అయిన పుస్తకములనే పరమప్రమాణములనుగా గ్రహించి, సత్యాసత్యనిర్ణయ సమర్థ మయి యెల్లవారికిని భగవంతునిచేఁ బ్రసాదింపఁబడిన యుత్కృష్టసాధనమయి యున్న బుద్ధి నాపుస్తకముల నర్థము చేయుటకు సహాయపడుటకు మాత్రమే యేల యంగీకరింపవలెను ? ఇట్లడిగినచో మనుష్యబుద్ధి ప్రమాద సహిత మయిన దనియు, భగవద్దత్త మయినవేద మొక్కటి మాత్రమే ప్రమాద రహితముగా నుండు ననియు, కాఁబట్టి మనబుద్ధికి విపరీతములుగాఁ దోఁచిన వానిని కూడ వేదవిహితము లయినవానిని భగవంతుని బుద్ధియొక్క యమోఘత్వమును నమ్మి యపరిహార్యములుగా నంగీకరింపవలయు ననియు, ఊరక చెప్పుదురు గాని యాగ్రంథము లీశ్వరదత్తము లయినవనుటకును విశ్వాసార్హ్మము లయిననిదర్శనము లేవియుఁ జూపఁజాలరు. వారు చెప్పెడునిదర్శనము లన్నియు రెండు విధములుగా నుండును. అందొకతరగతివి భగవదావేశముగలవారును భగవదంశసంభూతులును జూపి రన్నమహిమలుగా నున్నవి; రెండవ తరగతివి పూర్వము భగవదనుగ్రహమును బొందినవారు దీర్ఘదర్శులయి చెప్పినయాగామిసంగతు లన్నియు సత్యము లగుచున్న, వన్న

యద్భుతచర్యలుగా నున్నవి. మన మొకదానియొక్క వాస్తవము నెఱుఁగుట దాని తత్త్వవిమర్శనమువలనఁగాని దానిని జెప్పినవారు చూపిన యింద్రజాలమహేంద్రజాలములవలనఁ గాదు. కొలిమిలో కరఁగుచున్నసీసమును మంచినీళ్ళవలె త్రాగినమహానుభావుఁడు చెప్పె నన్నహేతువుచేత కాకు లన్నియు తెల్లనివియు కొంగ లన్నియు నల్లని వియు కానేర్చునా? అట్టిమహిమలను నమ్మఁదమన్నను, మనవా రట్టిమహిమలను దుష్టులకును శిష్టులకునుగూడఁ గలవని చెప్పి యున్నారు. శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క యవతారపురుషుఁ డయినశ్రీకృష్ణుల వారు గోవర్థనగిరిని చిటికెనవ్రేలిమీఁద నిలుపుటయే గొప్పమహిమ యని మన మద్భుతపడుచుండఁగా, ఇటువంటిపర్వతసహస్రములను వహించినభూమండలము నంతను చాపచుట్టవలె చుట్టి మోసినఘోర రాక్షసుఁ డయినహిరణ్యాక్షునిమహిమ యీదేవమహిమను సిగ్గు పఱుచు చున్నది. పుస్తకములయందు వర్ణింపఁబడినయీమహిమ లన్నియు నేకాలమునందయిన నిజముగా జరగి యుండునా యన్న యంశమునుగూడ మన మిప్పుడు సందేహింపవలసి యున్నది. ఈ గ్రంథములు పుట్టినట్టియు మహిమలు చూపఁబడె నన్నట్టియుకాలము, చెప్పినదానినెల్లను విమర్శలేక నమ్మెడిసత్యకాలము. ఆకాలమునందలి యమాయకు లయినజనులు మూఢభక్తినిబట్టియు ప్రకృతిస్వభావ మును ధర్మములను చక్కఁగా నెఱుఁగ కుండుటనుబట్టియు కొంచెము చదువుకొన్నవారేది చెప్పిన దానినెల్ల సత్యమని విశ్వసించుచుండెడి వారు. అందులో మతవిషయములో మతాచార్యులు చెప్పిన దెల్ల వేదతుల్యమే యనియు గురువులను దేవసములనుగాఁ జూడవలయు ననియువారు చెప్పినదానియందవిశ్వాస ముంచుట యపచారమనియు బాల్యమునుండియు బోధతగిలియుండుటచేత పూర్వకాలపువారు

మాత్రమేకాకవిద్యార్థు లయినయిప్పటికాలపువారు సహితము తక్కిన విషయములయం దెట్లున్నను మతవిషయములయందు ప్రత్యక్షవిరుద్ధము లయినసంగతులను సహితము మాఱుమాటాడక నమ్ముచుండుటను మనము ప్రత్యక్షముగాఁ జూచుచున్నాము. అంతేకాక యీ కాలమునందుసహిత మెక్కడనో జరిగినయొకయల్పసంగతి కర్ణపరంపరనుండి రాఁగారాఁగా మాఱుచు వచ్చి క్రమక్రమముగా శాఖలతోను నుపశాఖలతోను పెరిగి తుదకు క్రొత్తదగుచు వచ్చుటయు, తరువాత వారు చూచి రనియు వీరుచూచిరనియు నేమియు నెఱుఁగని గొప్పవా రనేకులు ప్రత్యక్షసాక్షులుగాఁ గల్పింపఁబడు చుండుటయు. సామాన్యజను లాయద్భుతకల్పనలను సందేహపడక సత్యములుగా నమ్ముచుండుటయు, విమర్శకు లెవ్వరయిన శ్రమపడి శోధింపఁబూనినచో నాకాశమునంటిన వార్తామహావృక్షమంతయు కడపట మూఢతాకల్పితము లయిన తనశాఖోపశాఖలను మహాద్భుతవృద్ధిని పోగొట్టుకొని సామాన్యమయిన చిన్నమొక్క యగుచుండుటయు మన మనేక విషయములలోఁ గనిపెట్టుచున్నాము. ఆవిరియంత్రములుగాని మంచిమార్గములుగాని తంతీవార్తలుగాని వృత్తాంతపత్రికలు గాని లేనియీకాలములో నాటవికుఁడొకఁడు కోఁతియొకటి పెద్దరాతి నెత్తి విసరివేయఁగాఁ జూచి కొంత పెంచి యాకథను తన మిత్రున కద్భుతకరముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఆమిత్రుఁ డింకొకనితోఁ జెప్పునప్పు డాతాటికాయయంత రాయియుగుమ్మడికాయయంత కావచ్చును. ఈకథ యింకొకనివద్దకుఁ బోవునప్పటి కాగుమ్మడికాయయంతరాయియు చిన్నపర్వతమంత కావచ్చును. ఈరీతిగా మఱి కొందఱిచెవులు చేరునప్పటి కది నిజ మయినపర్వతమే కావచ్చును. రాయి పర్వతమంత యయినప్పుడు రాతితోఁగూడ కోఁతియు పెరుఁగక

మానదు. ఈరీతిగా కోఁతియు రాయియు జనులనోళ్ళలోఁ పడి పెరుగుచుండఁగా, కట్టకడపట నామర్కటము వెండ్రికకు కోటికొండలను కట్టుకొని యెగురఁ గలమహామహిమగలదయి దానిచరిత్రము సత్యమయినమహాపురాణమే కావచ్చును. అప్పుడనేకులు కల్పితపురుషులును సత్యముగా నున్నవారును గూడ నాదివ్యమర్కటముయొక్క యమానుషచర్యలను జూచిన మహానుభావు లయినసాక్షులుగా మహాకవులచేఁ జేయబడుదు రనుటకు సందేహ ముండదు. తరువాతి కాలపువారి కాకథ విశ్వాసార్హ మయిన పురాణమగుటకును సంశయ ముండదు. ఈకాలమందు మహిమలుగాపరిగణింపఁబడెడుకథలనేకములీ ప్రకారముగాబయలుదేరినవని యే నాయభిప్రాయము. ఇప్పటికాలపు వారికిట్టి కథలయందలి నమ్మక మిప్పుడిప్పుడుక్రమముగాతగ్గుచున్నది.

కాఁబట్టి యీకాలమునందే యామహిమలు జరుగుచున్నట్టు చెప్పఁబడిన పక్షమున, ఇప్పటివారు విన్నంతమాత్రముననే వానిని నమ్మక స్థలమునుగూర్చియు కాలమునుగూర్చియు మహాత్మునితో సంబంధించిన యనేకవిషయములను గూర్చియు నెన్నెన్నోప్రశ్నలు వేసి చెప్పిన వానిని నిరుత్తరుని జేయుటయేకాక సత్యమును శోధించి కల్పించిన కథలయందలి యసందర్భములను లోకమునకు వెల్లడించి సత్యము బయలు పడునట్లు చేయక మానరు. హిరణ్యాక్షుఁడు భూమిని చాపఁగాఁ జుట్టినకథనే యిప్పటి విద్యార్థులకడ మనము చెప్పెదుపక్షమున, భూమిని చాపవలెచుట్టుట సాధ్య మగునా యనియు, భూమిని చంకక్రింద నిముడ్చుకోఁ గలిగినవాఁ డెంతపొడు గయినవాఁడుగా నుండవలెననియు, భూమికంటె నెన్నోమడుఁగులు పొడుగయినవాఁడు భూమిమీఁద నున్నయొకపట్టణములోని యొక యింటిలో నెట్లిమిడె ననియు, ఎక్కడ నిలుచుండి భూమిని దేనిమీఁద

పెట్టి చుట్టఁగలిగె ననియు, వేయిప్రశ్నలు వేసి వారు మనకథయొక్క యసందర్భమును అవిశ్వాసనీయతను ప్రకటనచేసిమనలను పిచ్చివారిని జేసి పంపక మానరు. క్రైస్తవవేదమునందుఁ జెప్పినట్టుగా నొకమహా పురుషుని భూమధ్యసముద్రములో తిమింగిల మొకటి మ్రింగివేసి, అతనిని తనగర్భకుహరములో మూఁడుదినము లుంచుకొని, తరువాత నాతనిని సముద్రతీరమునందు ప్రాణములతో విడిచిన దని చెప్పెడు పక్షమున, ఇప్పటివారు ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులను రప్పించి భూమధ్యసముద్రమునందు తిమింగిలము లెప్పుడు నుండలే దనియు ఆసముద్రము యొక్క యుష్ణస్వభావమునుబట్టి శీతలప్రదేశములయం దుండఁదగిన తిమింగిలము లందు వసించుట సాధ్యము కా దనియు, తిమింగిలము యొక్క కంఠద్వారము చిఱుచేపలుమాత్రము పట్టఁదగిన చిన్నరంధ్ర మగుటచే మనుష్యుఁడు దానికంఠములోనుండి కడుపులోనికి పోవుట యసాధ్య మనియు, చూపి యీసంగతి యసత్య మని స్థాపింపకుందురా ?

ఈశ్వరావేశము గల పూర్వకాలపుమహానుభావులు సూచించి రన్నభావికాలజ్ఞతయు విమర్శించి చూచినచో నీప్రకారముగానే యుండును. పూర్వకాలపుదీర్ఘదర్శులు సూచించినవియుఁ జెప్పినట్టుగా కాలాంతరమున జరగినవియు నయినయద్భుతకార్యము లేవియుఁ గాన రావు. అందులోఁ గొన్ని నిజముగా జరిగినతరువాతనే వెనుకటివారు చెప్పినట్టు పౌరాణికులు వ్రాసినవియు నయి యుండవచ్చును. మఱి కొన్ని వెనుకటివారు వ్రాసినవాక్యముల కనేకార్థములు తీయుట కవకాశము కలుగఁగా, నేదో యొకయర్థమును ప్రస్తుతకాలమునందు జరిగిన యొకవృత్తాంతముతో సరిపెట్టి మనపూర్వుల త్రికాలజ్ఞతను స్థాపించినరీతివియు నయి యుండవచ్చును. సర్వజ్ఞులయిన మనపూర్వులు

కలియుగమున నయిదువేలసంవత్సరములు వచ్చునప్పటికి వర్ణసాంకర్యము కలుగు ననియు ధర్మము చెడు ననియు వ్రాసియుండి రనియు, వారివాక్యము లిప్పుడు సత్యము లగుచున్న వనియు, మనవార నేకులు తొంటివారి దీర్ఘదర్శిత్వమునకు దృష్టాంతముగా నుదాహరించుచుండఁగా మనము పలుమారు వినుచున్నాము. "గతకాలము మేలు వచ్చుకాలముకంటెన్" అన్నయార్యోక్తిని బట్టి యట్లని తలయూఁచిన నేమో కాని, సత్యమునుబట్టి విచారింపఁగా పూర్వకాలమునందే ధర్మదేవత నాలుగుపాదములతో నడుచుచు వచ్చినందుకును, ఇప్పుడు కుంటుపడిపోయి యొంటికాలితోనే నడుచుచున్నందుకును, నాకు ప్రబలనిదర్శనము లేవియుఁ గానరావు. పురాణములనుబట్టి కృతయుగవర్తనము విచారింపఁ బూనినపక్షమున, మనుష్యులమాట యటుండఁగా దేవతలలోనే వ్యభిచారదోషము లేనివారు కానరాకున్నారు. పూర్వము చంద్రుఁడు దేవగురునివిషయమునఁ బ్రవర్తించినట్టుగా గురుభార్యను లేవఁదీసి యింట నుంచుకొని మగఁడు వచ్చి యడిగినప్పుడును విడువక తగవులాడువారును, పరులు ప్రార్థించి భార్యను మగని కిప్పించినమీఁదట పుట్టినపుత్రుని కయి పోరాడువారును, తగవులు తీర్చువారును, మనకాలమునందు బహిరంగముగాఁ గానరాదు. ఎక్కడనైనఁ గొంద ఱున్నను వారిని రాజులు దోషులనుగా నెంచి శిక్షించుచున్నారు. ఇటువంటివి చెప్పఁబూనినచో నెన్నియైన నున్నవిగాని గ్రంథబాహుళ్యభయము చేత నీవిషయమును విరమించెదను.

మనపూర్వులు చూపిరన్న మహిమలును దీర్ఘదర్శిత్వమును పరీక్షకు నిలుచునవి కావనియు విమర్శచేయక విశ్వసించిన వారికి మాత్రమే విశ్వాసార్హములుగా నుండుననియుఁ జూపియున్నాను. అయినను మహిమలు మొదలయినవానినిగూర్చి గ్రంథములు వ్రాసిన

పూర్వు లందఱును వంచకు లనియు నసత్యవాదు లనియు నేను జెప్పను. ఆకాలస్వభావమునుబట్టి వారసత్యములను సహితము సత్యము లనియే నమ్మియుండవచ్చును. ఆకాలపువారు సాధారణముగా నప్రత్యక్షమయిన సంగతులలో నసాధ్యచర్యలు చెప్పినను శంకింపక విశ్వసించుస్వభావము గలవారు; కాఁబట్టి గొప్పవా రుపదేశించెడు సద్ధర్మములనుబట్టి వారియెడలఁ గలిగిన గౌరవమువలన వారివిషయమయి మూర్ఖులే మహిమలను జెప్పుచు వచ్చినను నమ్ముచుండెడివారు. కథలను నమ్ముచు వానియం దాదరాతిశయము కలిగి యుండెడి ప్రపంచముయొక్క యాబాల్యదశలో జనులు సత్యములకును కల్పనలకును ప్రత్యక్షములకును భ్రమలకును స్వభావసిద్ధములకును స్వభావవిరుద్ధములకును భేదము నంతగాఁ గనిపెట్టఁదగిన స్థితిలో నుండువారు కారు. కాఁబట్టి మన మిప్పుడువారిని మోసగాండ్రని దూషింపక వారు చెప్పినమహిమలను విశ్వసించు విషయములో మాత్ర మత్యంత జాగరూకుల మయి యుండవలెను.

మనము ప్రత్యక్షముగాఁ దెలిసికోఁదగియున్నంతవఱకు భగవంతుఁ డెక్కడను జ్ఞానమును మనుష్యులకు వారిబుద్ధిమూలమునను సృష్టిమూలమునను లోకానుభవమూలమునను దప్పఁ దాను ప్రత్యక్షమయి యుపదేశించుచున్నట్టు కానఁబడదు. ఒక్కసారి యీశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షముగానే జనులకు జ్ఞానోపదేశమును జేయుటతటస్థించిన పక్షమున, ఆయనయొక్క పరమదయాళుత్వమునుబట్టి విచారింపఁగా నతఁ డెల్లప్పుడును జనులకేల ధర్మోపదేశమును చేయుచుండరాదో చెప్పుటకు హేతువేదియుఁ గానరాదు. అతఁడు కొన్నివేల సంవత్సరముల క్రిందట హిందూవేదమును పందొమ్మిదివందల సంవత్సరములక్రిందట క్రైస్తవవేదమును పదుమూడువందల సంవత్సరములక్రిందట మహమ్మ

దీయవేదమును వారివారి మతానుసారముగా ననుగ్రహించి యుండిన పక్షమున, మధ్యమధ్యనంతంతకాల మెడముండునట్లుగా నొక్కొక్కరికి మాత్రమే తనయుపదేశలాభమును గలుగఁజేసి తక్కినవారి కట్టి లాభమును గలుగఁజేయక వారిని సంశయాబ్ధిలో ముంచివేసి యితరులు చెప్పినమాటలనే నమ్మికొని ప్రవర్తింప వలసినవారినిగా విడిచి పెట్టునా? సర్వజ్ఞుఁ డయినయీశ్వరుఁడు లోకజాలముయొక్క పరిపాలనమునిమిత్తము తా నేర్పఱుచుకొన్న క్రమమును రెండుమూడు సారులుమాత్రే మతిక్రమించుచున్న నమ్మఁదగియుండునా? ఏదో యొక్క గ్రంథమునే జను లందఱును విశ్వసించి దానిప్రకారముగానే యెల్లవారును నడువవలె ననియే భగదుద్దేశ మయినయెడల, ఆత్మ వేదమును సృష్టివేదమునుగూడ దాని కనుకూలముగా నుండి క్రమక్రమాభివృద్ధులవలన జనులందఱు నాయొక్క మార్గమునే యనుసరించువారు కారా? అప్పు డిన్నిమతభేదము లుండుట కవకాశము గలుగునా? మనయొక్కయు సృష్టియొక్కయు తత్త్వమును బరిశీలించి చూడఁగా మనుష్యుఁడు తనయాలోచనచేతను లోకానుభవము చేతను వస్తుతత్త్వవిచారముచేతను మాత్రమే యెల్ల విషయములందు మనము వృద్ధి పొందవలెనని భగవదిచ్ఛ యైనట్టు కనఁబడుచుండ లేదా? క్షణకాలము వాదమునిమిత్త మీశ్వరుఁడు లిఖితవేదము నిచ్చెననియే యొప్పుకొన్నను దానిని వ్యాపింపఁజేయుటకయి యీశ్వరుఁ డేర్పఱిచినమార్గ మప్రతిహత మయినదిగా నుండదా? సర్వశక్తుఁ డయిన భగవంతుఁడు తన యిచ్ఛను లోకమున కంతకును దెలుపఁదలఁచుకొన్నపక్షమున, భూమండలములోని యెక్కడనో యొకమూలనొకచోట నుండెడి యొక్కమనుష్యునకుఁ గాని పలువురు మనుష్యులకుఁ గాని తెలిపి వారిమూలమున నా వ్యాపింపఁజేయవలెను? అనంత

మయినకాలమునం దెల్లను స్థిరముగా బహులక్షయోజనవిస్తీర్ణమైన జగత్తునం దంతటను స్థాపింపవలసినధర్మములను ఒక్కమూల నత్యల్పకాలము జీవించెడు కొందఱు మనుష్యుల కొక్కభాషలోఁ జెప్పి నానావిధభాషలవారికిని నానాదేశములవారికిని నానాకాలములవారికిని బోధించు నసాధ్యపుపనిని వారికి నియమించునా ? మనుష్యమాత్రు లయినరాజులుసహితము తమశాసనములను తమరాజ్యములో వ్యాపింపఁజేయుట కయి రాజకీయవ్యవహారపత్రికలయందు బ్రకటించియు నానాభాషలయందు భాషాంతరీకరింపించియు పూర్ణముగా లబ్ధమనోరథులు కాకుండఁగా సర్వజ్ఞుఁడును సర్వశక్తుఁడు నయినపరమేశ్వరుఁడు తనశాసనముల నెవ్వరికిని దెలియకుండ నొక్కమూల నున్నయొక్కమనుష్యున కొక్కభాషలోఁ జెప్పి యంతటితో తృప్తిపొంది యుండు ననుటకంటె విరుద్ధము మఱియొకటి యుండునా?

ఈవిషయ మయి నే నింత నొక్కి చెప్పుటచేత మనుష్యుని యభివృద్ధికి పుస్తక సాహాయ్య మక్కఱ లేనట్టు నాయభిప్రాయమని మీ రెంతమాత్రమును భ్రమింపఁగూడదు. మనయభివృద్ధికి పుస్తకము లవశ్యముగా నుండవలసిన వనియే నాయభిప్రాయము. పుస్తకములమూలముననే కదా మనపూర్వులు తాము కష్టపడి లోకానుభవముచేత సంవత్సరములకొలఁది కృషిచేసి కూర్చినజ్ఞానధనమంతయు మన కశ్రమలభ్యమగునట్లుగా క్షణకాలములో మనకు కొల్లఁబెట్టఁగలుగుచున్నారు ? స్వర్ణరజతాదిరూపముల నున్న ధనముకంటె సహస్రగుణము లధికమూల్య మయినజ్ఞానధనమును మతిమంతుఁ డెవ్వఁడైన నిరాకరింపఁజూచునా ? జ్ఞానధనమెం దున్నను మన మవశ్యముగా గ్రహింపవలసినదే. వేదమునం దున్నను వేమనశతకమునం దున్నను స్మృతియం దున్నను సుమతిశతకమునం దున్నను

బైబిలునం దున్నను ఖొరానునం దున్నను మఱియొందున్నను సత్యము మన కవశ్యాదరణీయముగా నుండవలెను. మన కెంతబుద్ధియున్నను లోకానుభవమును పుస్తకసాహాయ్యమును లేక మన మభివృద్ధిపొంద నేరము. అయినను నేను జెప్పిన దంతయు భ్రమప్రమాదాములతోం గూడిన మనుష్యులచేతం జేయంబడిన పుస్తకము లమోఘప్రమాణములుగా నుండ నేరవు కనుక వానియం దున్న సత్యములనెల్ల గ్రహించుచు బుద్ధ్యనుభవాదులచేత నసత్యములని తేలినవానిని నిరాకరింపవలయునని మాత్రమే. సత్యనిర్ణయముకొఱకు మనబుద్ధి నుపయోగింపక యొకపుస్తకము నమోఘప్రమాణముగా స్వీకరింతుమేని, మన మప్పు డాలోచనను పోంగొట్టుకొని మూఢభక్తిని మూఢవిశ్వాసములను మూఢాచారములను బొందవలసినవార మగుదుము. కేవల పుస్తకప్రమాణము నవలంబింపక సత్యాసత్యవిచారమునందు మన యాలోచననుగూడ నుపయోగించుకొందు మేని, అప్పు డసత్యముల నెం దున్నను విడుచుచు సత్య మెం దున్నను గ్రహించుచు కేవల సత్యప్రియుల మయి జ్ఞానాభివృద్ధిని బొందుచుందుము. కాంబట్టి నీతిని గలిగించునట్టియు సత్యములను వెల్లడించునట్టియు నిజమయిన భక్తి విశ్వాసములను వృద్ధిపఱుచునట్టియు సంగతు లెం దున్నను మహాదరముతో గ్రహించుట కయి మన మభ్యాసము చేసికోవలెను.

ఈలోకములో భగవంతుఁడు మన ప్రవర్తనమునుగూర్చి యేమియు మనకు ధర్మోపదేశమును జేయఁడా, ఏమియుఁ దెలియకుండ మనల నెల్లకాలము నంధకారములోనే యుంచునా, యని యెవ్వరయిన నడుగవచ్చును. మీప్రశ్నల కుత్తరముగా గ్రహింపం దలంపుగొన్నవారి కెల్ల భగవంతుఁ డెప్పుడును విరామము లేకుండ నుపదేశించుచున్నాఁ డనియే నేను దృఢముగాఁ జెప్పగలను. ఈశ్వరుఁడు

మన కనుగ్రహించిన వేదములు రెండున్నవని చెప్పవచ్చును. అవి సమస్తకాలముల యందును సమస్తప్రదేశముల యందును నవిచ్ఛిన్నములుగా నుండును. అందొకటి ప్రపంచవేదము. ఈసృష్టివేదమే పుస్తకములన్నియుఁగలిసి చెప్పఁదగినదానికంటె శతగుణములధికముగా భగవంతుని మహిమలను శక్తులను మంచితనమును దెలిసికొనఁగోరు వారి కందఱికిని మాటలు లేక యేయందఱికిని దెలిసెడిభాషతో సదా ఘోషించుచుండును. బ్రహ్మాండము మొదలుకొని యణువులకును గల సృష్టిజాల మంతయు మీకు దేవుని మహాత్త్వమును దయాళుత్వమును వెల్లడించుచుండ లేదా? ఏవస్తువునుజూచిన, అది యీశ్వరుని మహత్త్వమును శక్తిని కరుణాళుత్వమును న్యాయమును బుద్ధిని ప్రేమను సహస్రముఖముల ఘోషింపకుండును? సృష్టివర్గములోని యేపదార్థమును విమర్శించినను, అది యొక యుద్గ్రంథమై పరిశీలించిన కొలఁదిని విశేషార్థమును బోధించుచుండును. అది బోధించెడి భాష యెల్లదేశములవారికిని సమస్తకాలములవారికిని పండితపామరసామాన్యముగా బోధపడెడు విచిత్రభాషయయి యున్నది. సర్వసత్యములనుసర్వమతసారములును పరీక్షించిచూచువారికీసృష్టివేదమునందే యిమిడియున్నది. ఈశ్వరుఁడు మనకు ప్రసాదించిన రెండవవేదము మాంసమయములయిన మన హృదయఫలకములయందే యాబాలవృద్ధముగా నందఱికిని విదితమగునట్లు దివ్యాక్షరములతో లిఖింపఁబడియున్నది. దానియం దిమిడియున్న సమస్త ధర్మములును మనమేకార్యమును జేయఁ బూనినప్పుడును మన ప్రయత్న మక్కఱలేక యే కన్నులఁ గట్టినట్లుండి హితోపదేశము చేయుచుండును. ఈశ్వరదత్తము లయినయీరెండు వేదములే సమస్తసత్యములకును సమస్త ధర్మములకును సమస్త సుఖములకును మూలాధారములు. కాఁబట్టి

మనమెల్ల విషయములయందును నివి యుపదేశించు సత్యములను నిరాకరింపక యాదరించుచు నిరంతరాభివృద్ధిని పొందుచుందుము గాక !

లిఖితవేదములవలన నైకమత్యము కలుగక మతభేదములును మతద్వేషములును సంభవించునని యాక్షేపించుచున్నారుగదా, మీరు చెప్పెడి హృదయస్థమయిన "యాత్మవేదమును" నమ్మి ప్రవర్తించునప్పుడు మాత్రము మనుష్యుల బుద్ధ్యనుసారముగా మఱిన్నిమతభేదము లేర్పడి మఱింత యైకమత్యము చెడిసర్వజనవిశ్వాసపాత్రము లయినకట్టుబాట్లు లేక లోకము మఱింత చెడిపోదాయనిమీారడుగవచ్చును హృదయగత మైన యా సత్యవేదము ననుసరించునప్పు డట్టి వైషమ్యాములు కలుగుట కెంతమాత్రమును నవకాశ ముండదు. అప్పు డైకమత్యము చెడుటకు మాఱుగా బలపడి లోకము బాగుపడును. మనమనస్సులయందు రెండువిధములయిన జ్ఞానము లున్నవి. అందొక విధమైనవి యెప్పుడును మార్పును జెందక సదా యేకరీతిగా నుండునవి; రెండవవిధమైనవి కాలానుసారముగా యుక్తమయిన మార్పులను జెందుచు నభివృద్ధి కవకాశము కలిగించునవి. ఆలోచనవలనను విమర్శవలనను గలిగెడి యీరెండవవిధమయిన జ్ఞానవిషయమున నభిప్రాయభేదము లుండవచ్చునుగాని, మనుష్యసామాన్యముయొక్క హృదయములయం దెల్లను దేవుని దివ్యలిఖితము లయి యున్న మొదటివిధమయిన "సత్యము పలుకవలెను; అసత్యము పలుకఁగూడదు; శమ దమ దయాదులను పూనవలెను; జారత్వచోరత్వ మాత్సర్యాదులను మానవలెను." అనునివి యాదిగాఁగల మూలతత్త్వములు మాత్ర మెప్పుడును మాఱవు. మానవహృదయముల నంటి సర్వకాల సర్వావస్థలయందును మాఱక యేకరీతిగా నుండెడి యీ ప్రా

థమిక సత్యములనే శాస్త్రవేత్తలు సామాన్యజ్ఞాన మనియు సహజ బోధ మనియు స్వాభావికతత్త్వ మనియు వివిధ నామములతో వ్యవహరించుచున్నారు. దేవుఁడు కలఁడనియు, ఆత్మ దేహనాశము వలన నశింప దనియు, మరణానంతరము పుణ్యపాప ఫలముల ననుభవించెడు పరలోకము గల దనియు, మనకుఁ గలిగెడు జ్ఞానము స్వభావసిద్ధ మయిన సహజబోధమే కాని యాలోచనచేతను విమర్శ చేతను లోకానుభవము చేతను గలిగినది కాదు. ఈ సహజబోధమునకు వ్యతిరిక్తముగా దేవుఁడు లేఁడనియు, ఆత్మ లేదనియు, పుణ్యపాపములు లేవనియు, కొందఱు మాటలతోఁ జెప్పవచ్చునుగాని మనస్సుమాత్రము వారిమాటలతో నేకీభవింపక యెప్పుడును పయిసత్యములను స్థాపించుటకయి లోపల పోరాడుచునే యుండును. అందుచేత నే కొందఱు మరణానంతరమున పుణ్యపాపఫలానుభవము లేదని పయికిఁ జెప్పుచునేయున్నను, అట్టివారు సహితము హృదయగత మయినసహజబోధమును తుడిచివేయలేక దానికి లోఁబడి కొన్నిపనులు చేయవచ్చుననియు కొన్నిపనులు చేయఁగూడదనియు నమ్మి యాప్రకార మాచరించుచునే యుందురు. ఈప్రాథమికసత్యములు వారివారి యిచ్ఛాధీనము లయి నానావిధములుగా నుండక సర్వజన సామాన్యములయి యేకవిధ మయినవిగా నుండును. కాఁబట్టి యవి పండితులకును పామరులకును బాలురకును వృద్ధులకును వనవాసులకును గృహవాసులకును సర్వ మానవులకును సామాన్యధనమని చెప్పవచ్చును.

ఆత్మ నిత్య మనియు, పుణ్యపాపఫలముల నిచ్చెడుపరమేశ్వరుఁడు గలఁ డనియు, మన కిప్పుడు కలిగియున్నసహజజ్ఞానము మనకు వేదమూలముననే కలిగిన దనియు, వేదమే లేకపోయినయెడల మన

మాముష్మికవిషయములయందు మూఢులమయి యుందుమనియు, కొందఱు సాధింపఁజూతురుకాని యీవేదవాదులవాదము సయుక్తికమయినది కాదు. చక్కఁగా నాలోచించి చూచినపక్షమున, వేదోత్పత్తికి పూర్వమునందే యీశ్వరసద్భావాదులయందు జనులకు నమ్మికముండనియెడల వేదము లీశ్వరాజ్ఞారూపములని విశ్వసించుటయే యసాధ్యమని స్పష్టపడక మానదు. ఎట్లన- దేవుఁడున్నసంగతియే యావఱకు నిశ్చయముగా నమ్మనిపక్షమున, అవి దేవుఁడిచ్చిన పుస్తకములని నమ్ముట యెట్లు సాధ్య మగును? దేవుఁడు పరమకారుణికుఁడనియు పరిశుద్ధుఁడనియు కల్యాణగుణపరిపూర్ణుఁడనియు నావఱకు నమ్మిక యుండనియెడల, అతఁడు తనవేదమునందుఁ జెప్పిన దానినెల్లఁ జెల్లించు ననియు తదుక్తఫలములను గలుగఁజేయు ననియు నమ్ముట యెట్లు సాధ్య మగును? అణుమాత్రమును సాధ్యముకాదు. కాఁబట్టి వేదోత్పత్తికిఁ బూర్వమునందును మనుష్యునకు భగవద్విషయకజ్ఞానము సహజముగా నున్న దని యొప్పుకోవలసి వచ్చును. ఈసహజజ్ఞానమే మతమునకు సుస్థిరమయినపునాదిగా నుండును; విమర్శ మొదలయినవానివలనఁ గలిగెడుజ్ఞానములు వృద్ధియోగ్యమయినమతసౌధమునకు విచిత్రము లయినయుపరిభవనములుగా నేర్పడుచుండును. అందుచేత మనము బుద్ధిని ప్రసరింపఁజేసి పరిశోధన చేసినకొలఁదిని క్రమక్రమాభివృద్ధిని జెందును మతము పరిశుద్ధ మయి మహోన్నత మగుచు వచ్చును. విమర్శ యెప్పుడును సహజజ్ఞానము ననుసరించియే యుండునుగాన, విమర్శించి చేసినపని స్వాభావికమతమునకు మెఱుఁగు దెచ్చుచుండునుకాని దాని కెప్పుడును విరుద్ధ మయినదిగా నుండదు. సహజబోధము నాధారపఱుచుకొని సత్యాసత్యవిచారము చేయుచు విమర్శించుచు వచ్చినయెడల, మతము కాలానుగుణముగా నభివృద్ధి

నొందుచుఁ బ్రకృతిశాస్త్రముల కెన్నఁడును బ్రతికూలముగా నుండ కుండును. దానిని విడిచి వేదప్రమాణమునే నమ్ముకొని యుండెడి పక్షమున, మతమునకును కాలానుగుణముగాఁ బెంపు చెందుచుండు ప్రకృతిశాస్త్రములకును విరోధమును కలహమును గలిగి శాస్త్రజ్ఞుల కెల్ల మతమునం దవిశ్వాసమును నగౌరవమును గలుగుటకుఁ గారణ మగును. మతమును బుద్ధికిని యుక్తికిని బాహ్యము కాకుండ నుంచుచు వచ్చెడుపక్షమున, ప్రకృతిశాస్త్రమునం దొక్కొక్కమూల తత్త్వమును కనుఁగొన్నకొలఁదిని మతమునం దీశ్వరునిమహిమ నొక్కొక్కదానిని కనుఁగొన్నట్లయి మతము పెంపు చెందుచుండును. దేవుని స్వహస్త లిఖితము లయినప్రకృతిశాస్త్రతత్త్వములకు మతసిద్ధాంతము లెప్పుడు వ్యతిరిక్తములుగా నుండునో యప్పుడు మత మదుగంటి క్రమక్రమ ముగా క్షీణింపక తప్పదు. కాఁబట్టి మన మంథప్రాయముగా మన పూర్వులు వేదవాక్యము లని చెప్పినవానినెల్ల నమ్మక సందేహము కలిగినప్పుడు విమర్శ చేయుచువత్తుమేని, మూఢాచారములను మూఢ విశ్వాసములను విడిచి సత్యమునుమాత్రమే గ్రహించుచుందుము. పుస్తకములకంటె మనకు సత్యమే యమూల్య మయినది. కాఁబట్టి సత్య మేపుస్తకమునం దున్నను మనము దానిని గ్రహించుచుండ వలెను; సత్య మేపుస్తకమునందు లేకున్నను మనము దానిని పరిత్య జించుచుండవలెను. ఇదియే మన పురోవృద్ధికి సాధన మయినపర మార్గము.

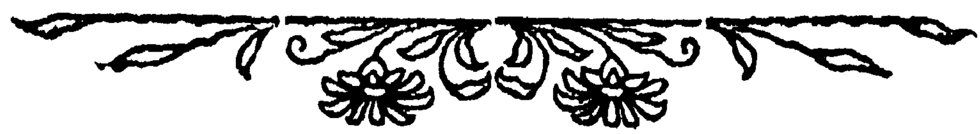
వృద్ధికి హేతువయిన విమర్శనజ్ఞానమునం దభిప్రాయభేదము లున్నను స్వాభావికమతసిద్ధాంతములయం దభిప్రాయభేద ముండ దని యీవఱకే నొక్కి చెప్పి యున్నాను. కొందఱుజనులుగాని కొన్ని జాతులవారుగాని కొన్నిదేశములవారుగాని యల్పకాల మయినను

చిరకాల మయినను దురాచారదుర్మతములకు లోఁబడి యస్వాభావిక సిద్ధాంతముల నవలంబింపవచ్చును గాని యట్టియసత్యము లెంతకాలము ప్రబలములుగా నున్నను నైసర్గికసత్యములు మాత్రము మానవహృదయములం దెన్నఁడును మొదలంట నశింప నేరవు. మనము బుద్ధిని విమర్శజ్ఞానమును ననుసరించి ప్రవర్తించుటవలన పుస్తకములయొక్కగాని గురువులయొక్కగాని మధ్యవర్తిత్వ మక్కఱలేక మన మీశ్వరాజ్ఞలను ప్రత్యక్షముగా గ్రహించుచు, దేవాలయములయందును దూరదేశతీర్థములయందును గాక దేవునిని మనహృదయాంతరమునందే చూచుచుందుము. ఈసత్యములను మనము నమ్మికొని ప్రవర్తించెడుపక్షమున, ప్రాపంచికగురువులు మనల నొకవేళ విడనాడినను లోకగురుఁ డయినపరమేశ్వరుఁడుమాత్రము మనలను విడిచిపెట్టక యనిర్వచనీయ మయినయాత్మానందము నిచ్చుచుండును. కాఁబట్టి మనహృదయగత మయినసహజబోధమునందును ప్రకృతితత్త్వములయందును మనకుఁ బరమవిశ్వాసము కలుగునట్లును సత్య మొందున్నను గ్రహించుచు నీశ్వరాజ్ఞానుసారముగా సన్మార్గమునఁ బ్రవర్తించునట్లును సర్వకారుణ్యుఁ డైనసర్వేశ్వరుఁడు మనకు దృఢచిత్తమును ప్రసాదించునుగాక !

ఈశ్వరోపాసనము.

ఈశ్వరోపాసనము.

మనకు ప్రభువయి సృష్టికర్త యైనయీశ్వరుఁ డున్నాఁ డన్న జ్ఞానమెక్కడ నుండునో యక్కడనెల్ల నీశ్వరోపాసన ముండక పోదు. ఈప్రపంచమునందు మనుష్యులు సృజింపఁబడినది మొదలు కొని ప్రతిదేశమునందును ప్రతిజాతివారిలోను ఏదో యొకవిధ మయినయారాధన ముండుచు వచ్చినట్టు చరిత్రములు ఘోషించుచున్నవి. దీనినిబట్టి చూడఁగా తనకు ప్రభువయి తన్ను శాసించువాఁ డొకఁడు పయి నున్నాఁ డనుజ్ఞానము మనుష్యున కాదికాలము నుండిఁ స్వాభావికముగా నున్నట్టు కానఁబడుచున్నది. స్వభావమును మార్పనెప్పటికిని శక్యము కాదు. అందుచేతనే యడవులలో వసించెడు జ్ఞానశూన్యు లయినయనాగరికులు మొదలుకొని పురములలో వాసముచేసెడు జ్ఞానాధికు లయిననాగరికులవఱకును సమస్త మనుష్యులును తత్తదజ్ఞాన తారతమ్యములనుబట్టి దేవుని తమకు సర్వోత్కృష్టుఁ డని తోఁచినరీతిగా భావించి తదనుగుణము లయినగుణాదుల నాతని కారోపించి ఘనతపఱిచి పూజించి గౌరవించి యాదినుండియు తమ తెలివికి తగినట్లుగా నారాధించుచున్నారు. గృహాదులను నిర్మింప నెఱుఁగని మొటుకాలములో మనుష్యుఁడు దేవుని నరణ్యమధ్యము నో పర్వతాగ్రమునందో యారాధించుచు వచ్చెను. గృహనిర్మాణాదులను నేర్చిన పిమ్మట మనుష్యుఁడు దేవాలయములను కట్టి యందు దేవుని నారాధింప మొదలుపెట్టెను. ఈశ్వరారాధన మెప్పు డారంభ మయినదో యెవ్వరును జెప్పలేరుగాని యది మనుష్యసృష్టితోనే యారంభమయి యనాదిగా నుండియున్నదని నిర్వివాదముగా

సాధింపవచ్చును. రాజుల ప్రభుత్వము లేర్పడి వారిని కొలువనారంభించుటకు ముందుసహితము మనుష్యులలో దేవతలను పూజించుట యున్నందున ననేకనిదర్శనములు కానఁబడుచున్నవి. కొంచెము నాగరికత గలిగిన తరువాత యేర్పడనికాలములో దేవతాస్తుతులు పద్యరూపముగా రచింపఁబడి పాడఁబడుచుండెను. మనలోని ఋగ్వేదములోని ఋక్కు లన్నియు నీప్రకారముగా నేర్పడినవే. ఇట్టి ఋక్కులు మొదలయినసూక్తములను పాడ నారంభించుటచేతనే సంగీత మారంభమయ్యెనని బుద్ధిమంతు లూహించుచున్నారు. సంతోషజనకమును యొక్క సంగీతమునకు మాత్రమేకాక యాదికాలమునందు దేశాభివృద్ధికర మయిన నాగరికత కంతకునుగూడ మతమే కారణమయినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. పూర్వకాలమునం దారంభదశలో నేదేది మహిమకలదిగా కానఁబడుచుండెనో యదియెల్ల నీశ్వరస్వరూపముగా భావింపఁబడుచుండెను. అందుచేతనే మనపూర్వ ఋషులు సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, అగ్ని, వాయువు మొదలయినవానిని దేవతలనుగా భావించి వానినెల్లను ఋక్కులలో స్తుతించుచు వచ్చిరి. అటుతరువాత మఱికొంత జ్ఞానాధిక్యము కలిగినపిమ్మట నీశ్వరునకు సూర్యచంద్రులు నేత్రములుగాను, వాయువు లూర్పులుగాను, మహత్తరము లయిన యనేకపదార్థము లితరావయవములుగాను, వర్ణించుచు వచ్చిరి. జ్ఞానాభివృద్ధి యయినకొలఁదిని జనులలో నీప్రకారముగా నీశ్వరవిషయకము లయినపూర్వాభిప్రాయములు మాఱిపోయి నూతనాభిప్రాయము లేర్పడఁ జొచ్చినవి. నాగరికతయొక్కయు విద్యయొక్కయు నభివృద్ధితోఁగూడ జనులలో నీశ్వరమహిమలును వర్ధిల్ల సాగినవి. మొట్టమొదట దేవతలుగానో దేవుని యవయవములుగానో యుండిన సూర్యాగ్నిచంద్రాదు లన్నియు విద్యాభివృద్ధియయిన యీకాలములో

తమ దేవత్వమును పోఁగొట్టుకొని దేవునిమహిమలను వెల్ల డించెడు సృష్టిపదార్థము లయిపోయినవి. మూఢదశలో జను లకు తమ్మును తమ గ్రామమునుమాత్రము పాలించెడుగృహదేవ తగానో గ్రామదేవతగానో తోఁచెడి యీశ్వరుఁడు జ్ఞాన దశలో నిప్పుడు సమస్తలోకములను పాలించెడు సర్వేశ్వరుఁడయి యున్నాఁడు. సూర్యచంద్రాదులు తాము దేవతలుగా భావింపఁబడిన కాలమునకంటెను ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞాన మధిక మయిన యీకాలమునం దధికమహత్త్వముకలవిగా తెలియఁబడి దేవత్వ మక్కఱలేకయే యీ సూర్యుఁడును, చంద్రుఁడును, భూమియు, ఆకాశమును, అగ్నియు, వాయువును, జలమును, వృక్షములును సమస్తపదార్థములును దేవ దూతలవలె దేవునిమహిమలను వాక్కులేకయే జనులహృదయముల కెక్కునట్లు మఱింతవిశేషముగా బోధించుచున్నవి. ఒక్కసూర్య చంద్రాదులయందు మాత్రమేకాక ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానమువలన మన మిప్పుడు స్థూలములును సూక్ష్మములు నైన సమస్త పదార్థముల యందును మనపూర్వు లెప్పుడును చూడని మహిమలను కనిపెట్టి యీశ్వరశక్తి కద్భుతపడి యానందింపఁగలుగుచున్నాము. మునుపు వట్టిగాలిగాను, నీరుగాను, ఉండెడుపదార్థము లిప్పుడు తమలో నీశ్వరుఁ డమర్చియుంచిన క్రొత్తక్రొత్త యుపయోగములను క్రమముగా నొక్కొక్కటినే బయలఁబెట్టుచు యంత్రాదులను నడుపుచు మనసుఖ సంతోషాదులను వృద్ధిపఱుచుటకును శ్రమలను తగ్గించుటకును సాధ నము లయి యీశ్వరుని యద్భుతమహిమను శక్తిని బుద్ధిని కరుణాళు త్వమును సదుద్దేశమును సహస్రముఖముల ఘోషించుచున్నవి. ఈప్ర కారముగా భగవంతుని తెలిసికొనుటకు సాధనము లంతకంత కెక్కువ యయి యీశ్వరమహిమ లెక్కువగా వెల్లడి యయిన కొలఁ

దిని జను లెక్కువగా బ్రహ్మానందము ననుభవింపఁ గలుగుచున్నారు. తత్త్వవిచారము చేసినకొలఁదిని సర్వాంతర్యామి యైన యాతని మహిమ దరిలేనిసాగరమువలె పెరుగుచున్నది. ఇట్లున్నను తెలివి యెక్కువయిన యీకాలములో కొందఱు ఈశ్వరుని దూషింపను వచ్చును; కొందఱు ఈశ్వరసద్భావము నే శంకించి హేతుకల్పనము చేయను వచ్చును; కొందఱు నాస్తికులు కానువచ్చును; కాని జనసామాన్యము యొక్క హృదయక్షేత్రములనుండి స్వభావసిద్ధ మయిన యీశ్వర విశ్వాసబీజమును పెల్లగించివేయుటమాత్ర మెన్నటికినిసాధ్యముకాదు.

పూర్వకాలమునం దిప్పటికంటె జనులలో మూఢవిశ్వాసమును మూఢభక్తియు నెక్కువగా నున్నను, అది స్వప్రయోజనపరత్వముచే వచ్చిన దగుటచేత వారిభక్తి శ్రేష్ఠ మయిన దని నేను చెప్పఁజాలను. అజ్ఞాన మెక్కువగా నున్నకాలములో స్వప్రయోజనపరత్వమును భీతియు హెచ్చుగా నుండకతప్పవు. అజ్ఞానికిని జ్ఞానికిని గలభేదమంతయు 'స్వార్థపరత్వము' 'పరార్థపరత్వము' అను రెండుపదములలో నేవిస్తారముగా నున్నదని చెప్పవచ్చును. జనుఁడెంతస్వప్రయోజనపరుఁడుగా నుండునో యంత యజ్ఞానియు, ఎంత పరార్థపరుఁడుగా నుండునో యంత జ్ఞానియు అగుచున్నాఁడు, కాఁబట్టిభయముచేతను స్వప్రయోజనపరత్వముచేతను గలిగిన యీకాలపు దేవతారాధన మంతగా పరిశుద్ధ మయినదగా నుండ నేరదు. ఆకాలమునందు మనుష్యు నెక్కుడుఁ జూచినను కష్టము లధికము కాఁగా, పాపములు మనస్సును బాధింపఁగా, శత్రువులు మాత్రమే కాక జలాగ్నిమారుతాద్యద్భుతపదార్థములుకూడ నష్టముల నాపాదించి మనస్సులకు వెఱఁగు కొల్పి భయపెట్టఁగా, భయము కలిగి యుపాయమును తప్పించుకొనుటకు సాధనాంతరము లేక దేవునికోపమును శాంతపఱచి యనుగ్రహమును సంపాదించుటకయి యీశ్వరా

రాధన మారంభ మయినది. ఆదికాలమునం దీశ్వరప్రార్థనముయొక్క యుద్దేశ మింతే. అందుచేత నప్పటియారాధన మాడంబరము లయిన పూజలతోను, హోమములతోను, కానుకలతోను, బలులతోను, ఉత్సవములతోను, స్తోత్రపాఠములతోనుమాత్రము నిండి యుండెను. ఈ హేతువుచేతనే యప్పటిప్రార్థన లన్నియు తమ్మును తమవారిని దీర్ఘాయుష్మంతులనుగాను సుఖులనుగాను జేసి కాపాడుటకొఱకును, సంపదల నిచ్చుటకొఱకును, సంతానము నిచ్చుటకొఱకును, శత్రువులను నాశనము చేయుటకొఱకును, ఉద్దేశించి చేయఁబడినవిగా నుండినవే కాని మనశ్శుద్ధినిమిత్తమును సత్ప్రవర్తనమునిమిత్తమును పరోపకారమునిమిత్తమును అంతగా నుద్దేశింపఁబడియుండలేదు. మనయథర్వణవేదమునందు శత్రుసంహారాదులనిమిత్తము యుద్దేశింపఁబడిన మంత్రము లనేకము లుండుటయే యిందుకు దృష్టాంతముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఇఁకను పూర్వకాలచరిత్రమును కట్టిపెట్టి మానవయోగ్యమయినయీశ్వరోపాసనమునుగూర్చి కొంత యోచింతము. ఈశ్వరోపాసనము స్తోత్రము, వందనము, ధ్యానము, అనుతాపము, ప్రార్థన మొదలయిన యనేకాంగములను కలదిగా నుండును. ఈశ్వరునియొక్క కళ్యాణగుణాదులను తెల్పుచుకొని మనభక్తిశ్రద్ధలను తెలుపుట స్తోత్రము. మనలను మనకుఁ గావలసినసమస్తపదార్థములను సృజియించి మనకు నిత్యమును సమస్తసౌఖ్యములను గలుగఁజేయుచున్నయీశ్వరునియపారకరుణను మనస్సునందు నిలిపి మనకృతజ్ఞతను దెలుపుట వందనము. ఈశ్వరునియొక్కయనంతకళ్యాణగుణములను చింతించి, ఆతని సాన్నిధ్యమును జ్ఞాననేత్రముచే దర్శింప యత్నించుట ధ్యానము. ఈశ్వరవిషయమునను, ఈశ్వరకుటుంబమైనజనులవిష

యమునను, మనము చేసినయపచారములను అపరాధములను తలఁచు కొని మనసునొవ్వ పరితాపపడుట అనుతాపము. మనలను పాపకార్య ములనుండి తొలఁగించుటకును, సత్కార్యములను జేయుటకయి ధైర్యము నిచ్చుటకును, ఆత్మశాంతిని పారిశుద్ధ్యమును బ్రసాదించు టకును, వినయపూర్వకముగా నీశ్వరుని వేఁడుట ప్రార్థన. ఈశ్వరో పాసనమునం దీయంగములన్నియు కాలానుగుణ్యముగాను గసోచితము గానుకొంచెముగానో గొప్పగానో చేరియుండవలెను. ఇట్టియుపాసనము యొక్క ఫలము మన కీశ్వరునియందు నిశ్చల మైనభక్తి కుదిరి, ఈశ్వరుఁడు చేసినమేలునకయి నిష్కపట మయినకృతజ్ఞత దృఢపడి, ధ్యానముచే పరమేశ్వరసాన్నిధ్యానుభవము కలిగి, మనస్సులు పాప బంధములనుండి విడివడి పరిశుద్ధము లయి నిత్యానందము నొందుట. ఇట్టిఫల మొక్కమానసికారాధనమువలననే కాని విగ్రహారాధనాదుల వలనఁ గలుగ నేరదు. ప్రాణములేని దారుశిలామయవిగ్రహాదులను పూజించుచుండుటవలన బాలురకు బొమ్మలాటయందువలె నజ్ఞాను లయినమది బాలుర కొకవిధముగా కాలక్షేప మయినను, సర్వేశ్వరుని మానసికముగా నారాధించువారికివలె దానివలన నవ్యాజప్రేమయు, నిజ మయినభక్తివిధేయతలును, నిర్మలానందమును కలుగవు. అంతే కాక ప్రతిమార్చనము దేవునియనంతమహిమ నంతను పోఁగొట్టి యాతనిని సామాన్యమనుష్యునిస్థితికిఁ దెచ్చి జగదీశ్వరునకు బట్టలు లేవని వస్త్రములు సమర్పించునట్లును, తిండి లేదని ప్రసాదనివేదనము చేయునట్లును, భార్య కావలసిన ట్లేటేట కళ్యాణోత్సవము చేయున ట్లును, భూతహింస కోరునట్లు జంతుబలు లిచ్చునట్లును చేయును. చేసినపాపములకయి పరితాప పడి దుఃఖించునప్పుడు కలిగెడుకన్నీటి ధారలే జలాభిషేకములును, అపరిశుద్ధము లయినకోరికలను విడు

చుటయే బలులును, సత్ప్రవర్తనము కలిగి యీశ్వరాజ్ఞాబద్ధుఁడయి యుండుటయే యుపహారసమర్పణమును, వినయముతోను ప్రేమతోను కృతజ్ఞతతోను పూర్ణభక్తిశ్రద్ధలను తెలుపుటయే పూజయును, ఆత్మల నీశ్వరార్పణము చేసి మనుష్యులను సోదరభావముతోఁ జూచుచు పరోపకారమునందు సుఖించుటయే యారాధనమును, అగునుగాని యితరవిధము లయినయర్చన లేవియు భగవత్ప్రీతికరము లయినవి కావు. కాఁబట్టి బుద్ధిమంతు లయినవా రందఱును ప్రతిమార్చనమును ముందుగా మాని యీశ్వరమహిమలను విగ్రహములయందుఁ గాక సృష్టియందుఁ జూడ యత్నింపవలెను. భగవన్మహిమలు సృష్టికర్త చేసినసూర్యచంద్రాదిదివ్యపదార్థములవలనఁగాక మనుష్యుఁడు చేసిన విగ్రహాదులవలన వెల్లడి యగునా? పరమాత్ముఁడు స్వయముగాఁ జేసినవిచిత్రము లయినసూర్యచంద్రాదిగోళములయందును, అపార సాగరములలోను, విశాలభూమండలముమీఁదను గలచేతనాచేతనము లయిన సమస్తవస్తుజాలమునందును, పరిశీలించినకొలఁదిని దేవుని మహిమ లనంతము లై కానఁబడు చుండలేదా!

మన మీశ్వరుని యెడల నడుచుకొవలసిన ధర్మములను తెలుపునది మత మనఁబడును. లవణము లేనిదే యేవస్తువులకును రుచి యెట్లు రాదో యట్లే యుపాసన లేనిదే యేమతమునకును శోభ రాదు. ఉపాసనయే మతమున కెల్లను ప్రాణము; ఉపాసనలేనిమతము ప్రాణము లేనిబొందివంటిది. అట్లగుటవలన లోకములో నీశ్వరోపాసనము లేని మత ముండదు. ఉపాసనాపాశమే మనల నీశ్వరునితో బంధించునది; అట్టియుపాసన లేనిగృహము శూన్యగృహము; ఈశ్వరుని స్మరింపని హృదయము శూన్యహృదయము; ఈశ్వరోపాసనము చేయనియెడల మనజన్మము నిరర్థకము. ధర్మైకనిధియైన

యీశ్వరుని విడిచి మన మెట్లు ధార్మికుల మగుదుము? కళ్యాణగుణా కరుఁడయిన యీశ్వరుని విడిచి మన మెట్లు సాధువులము కాఁగ లము ? నేటినుండి యైనను నిత్యమును మన మాతని నారాధించుచు భగవద్గుణానుభవమువలన నానంద పారవశ్యమునొందుచు పవిత్ర మయిన నూతనజీవమును బొందఁ బ్రయత్నింతముగాక !

మనము దుర్బలుల మనియు పరతంత్రుల మనియు కార్యసా ధనమునకును మనశక్తి యొక్కటియు చాల దనియే మన కనుభవ మగుటచేతనే, సమస్తవస్తువులును సర్వజంతువులును సర్వశక్తుఁడును సర్వరక్షకుఁడును సర్వకారుణ్యుఁడును సర్వజ్ఞుఁడునయినయీశ్వరునిపాల నమునకు లోఁబడి యున్నవని మనము విశ్వసించుటచేతను, ప్రార్థన యావశ్యక మయినది. అందుచేతనే యెల్లవారును తాము కోరినకోరి కల నన్నిఁటిని పరమేశ్వరుఁడు ప్రసాదించునా యన్నవిచారము లేక స్వభావముచేతనే యీశ్వరప్రార్థనను చేయుచున్నారు. మన జన్మ మునకును స్థితికిని సుఖమునకును సంతోషమునకును సమస్తమునకు ను ఆధారుఁ డయియున్నవానిని దినమున కొక్కసారియైనను తలఁచు కొనకుండుటకంటెను, కృతజ్ఞతను గౌరవమును తెలుపకుండుటకంటె ను, కృతఘ్నతమఱియేముండును ? ఎవ్వని యనుగ్రహము లేక మనము క్షణకాల మయినను సుఖించుటకు శక్తులము కాకుందుమో, ఎవ్వఁడు మనకు పుత్రవాత్సల్యముతో సుఖసంతోషాదులను కలుగఁ జేయుచున్నాఁడో, ఎవ్వఁడు మన ప్రాణమిత్రులకంటెను పరమమి త్రుఁ డయి మన యాప్తబంధువుల కంటెను పరమబంధువయి న్యా యప్రభువులకంటెను నుత్తమప్రభు వయి నిరంతరమును రక్షించుచు న్నాఁడో, అటువంటి తండ్రుల కెల్లను తండ్రియు ప్రభువుల కెల్లను ప్ర భువును న్యాయదాతల కెల్లను న్యాయప్రదాతయు రక్షకుల కెల్లను

రక్షకుఁడును నయిన యీశ్వరునితో నుపాసనమూలమున దినమున కొక్క నిమిషమయినను సంబంధమును కలిగించుకొనకుండుటకంటె బుద్ధిహీనతయు దుర్మార్గమును మఱియే ముండును ? ఏమియు నుండదు. ఈశ్వరుఁ డున్నాఁడని మన మెప్పుడునమ్మి మనకతఁడు ప్రభువని యెప్పుడు తలఁప నారంభింతుమో యప్పుడేయుపాసన యారంభమగును. మనకు ప్రభువయి మనలను శాసించుటకును పాలించుటకును సుఖులనుగాఁ జేయుటకును సమర్థుఁ డయినవానియెడల మన మంభక్తి నెట్లు కనఁబఱుప కుండఁగలము ? ఈశ్వరుని నమ్మినతరువాత భక్తితో నారాధింపకుండుట మానుషస్వభావమే కాదు. ఈశ్వరుని మహిమలను మన మెంత యెక్కువగా తెలిసికొందుమో యీశ్వరునియందు మన కంతభక్తి హెచ్చును. ఆయన సర్వశక్తుఁడని తెలిసినతరువాత గౌరవము కలుగక మానదు. పరిశుద్ధుఁడని తెలిసిన తరువాత ప్రేమ కలుగకమానదు ; సర్వకారుణ్యుఁ డని తెలిసినతరువాత కృతజ్ఞత కలుగక మానదు; సర్వరక్షకుఁ డని తెలిసిన తరువాత విధేయత కలుగక మానదు. ఇవి యన్నియు మనకు సహజధర్మములు కాబట్టి యీశ్వరోపాసనము మనకు సహజకృత్యమే కాని యందు విరుద్ధ మయిన దేదియులేదు. మితజ్ఞుఁడు సర్వజ్ఞుని భక్తిపూర్వకముగా వేడుకొనుటకంటెను, అల్పశక్తుఁడు సర్వశక్తుని సవినయముగా శరణొందుట కంటెను, యుక్తమయినపని మఱియే ముండును ? మనల సృజించినవాఁడే మనలను బ్రతికించువాఁడును పాలించువాఁడును నయి యున్నప్పుడు మనలను పుట్టించినవానియెడల ప్రేమను మనలను రక్షించువానియెడల కృతజ్ఞతను మనలను పాలించువానియెడల భక్తిని కనఁబఱిచి స్తుతించుటకంటెను న్యాయ మయిన పని మఱియేముండును ? మేలుచేసినవారియెడల కృతజ్ఞతను ప్రేమను

గలవారమగునట్లుగా మనసము సృజింపఁబడి యున్నందున, కృతజ్ఞ తతో ప్రార్థించుట మనకు సహజగుణమయి యున్నది. ఈగుణ మును మనము మనుష్యుల మయి యున్నంతకాల మెట్లుమఱల్చుకోఁ గలము? ఈశ్వరుఁడు ప్రసాదించినమితిమీఱిన సౌఖ్యముల ననుభ వించుచునే యతనిని మఱచుటకును, మనకుపకారి యైనవారియెడల కృతజ్ఞతను భక్తిని విశ్వాసమును విడుచుటకును, మనము మనుష్య స్వభావమును త్యజించి మృగస్వభావమును భజించి పశుప్రాయులము గా మాఱవలెను. అట్టి యస్వాభావికధర్మము నవలంబించుటవలన మన మనస్సులకు నిరుత్సాహమును వ్యసనమును పరితాపమునుదక్క- మఱియేమి కలుగును? కాఁబట్టి మన కాయన చేసిన యనంతము లైనమేళ్ళ నిమిత్త మయి కృతజ్ఞత నెట్లు తెలుపకుండఁగలుగుదుము? అజ్ఞానులమై తనయాజ్ఞలను మనము నిత్యమును మీఱి పాపుల మ గుచున్నను మనలను విడువక పతితపావనుఁ డైనయాకరుణానిధి మనకు సుఖసాధనములను పుత్రవాత్సల్యముతో ప్రసాదించుచునే యున్నాఁడు గదా! ఆయన యనుగ్రహము వలననే మనముధరించిన యీదేహములను, తినెడియాహారమును, త్రాగెడినీరును, శ్వాసిం చెడు వాయువును, ఉత్సాహము కలిగించెడు తేజస్సును, సుఖదాయక ము లయిన సమస్తపదార్థములును కలిగినవి. ఎవ్వని కరుణ లేక మన యాత్మలును దేహములును క్షణకాల మయినను సుఖముగా నుండనేరవో యటువంటి దీనవత్సలుని దినమున కొకసారి యైనను కృతజ్ఞతతో తలఁచుకొనక మన మెట్లు సుఖపడఁగలము? సంసార యాత్రలో ప్రతిదినమును మనలను జేరి బాధించెడుకష్టములను దుఃఖ ములను ధ్యానమూలమున మన మాప్రణతార్తిహరుని చెంతఁజేరి యాతనిప్రాపు చెందక యెట్లు నిర్జింపఁ గలుగుదుము? కాఁబట్టి ప్రా

ర్థనకుముందు పరిశుద్ధచింత గలవారమయి ధ్యానముచే మన మీశ్వరుని మనహృదయపీఠమునం దధిష్ఠింపఁజేసి యాతని సాన్నిధ్యమును దప్ప మన మన్యమును మఱచి మనతలఁపు లన్నియు నీశ్వరుని యందే నిలుచునట్లు చేయవలెను.

అట్టిసమయమునం దాయనకల్యాణగుణముల నన్నిఁటిని మన మనస్సులో నిలుపుకొని యాతనికిని మనకునుగల సంబంధమును దలఁచుకొని మనమనస్సుల నాతనియందు లయింపఁజేసి యానందింపవలెను. ఇట్టి దొక్కటియే నిజమయినధ్యానము. పరిశుద్ధత, కరుణాళుత్వము మొదలయిన యీశ్వరగుణములను స్మరించుటచేత కొంతవఱకు మనకట్టి గుణములు పట్టుపడి మనము పరిశుద్ధులమును దయగలవారమును అగుదుము. మనము తెలిసికోఁగలిగినంతవఱ కాయన కల్యాణగుణముల నన్నింటిని మనస్సుచేతఁ జూచుచు ధ్యానించుటచేత మన కాతనియం దద్భుతప్రేమయు భక్తియు విశ్వాసమును కృతజ్ఞతయు విధేయతయుఁ గలుగును ఆయనయొక్క సత్యాదులయినగుణములను వేలువేలుగా స్మరించుట మన కాతనితోడి నూతన బాంధవ్యమును కల్పించి, నూతనప్రేమను పుట్టించి నూతనానందమును కలిగించి, మనకు పరిశుద్ధ మయిన నూతనజీవనమును బ్రసాదించును; అందువలన మనకు మనశ్శాంతియు నపారానందమును గలుగును. కాఁబట్టి యీశ్వరునియొక్క సమస్తకల్యాణగుణములను స్మరించుచుండుట కర్తవ్యము. అట్లు చేయక యాయనకారుణ్యమును బ్రసన్నతను మాత్రమే మనము తలఁచుచుందుమేని సద్వర్తన మక్కఱలేక యొక్కభక్తివలననే పాపపరిహారమునుపొంది ముక్తుల మగుదుమని భావించి చెడుదుము; ఆయనపరిశుద్ధతను న్యాయమును మాత్రమే తలఁచుచుందుమేని, ఈశ్వరుని బ్రేమతో సమీపించుటకు భయపడు

చు నాతనిని క్రూరముగా శిక్షించుదయాదాక్షిణ్యములు లేనికఠినచి త్తునిగా భావించి భయభ్రాంతుల మగుదుము; ఆయనసర్వజ్ఞతను సర్వశక్త్యాదులను తలపకుందుమేని, ఆయన మహిమను పూర్ణముగా తెలిసికోలేక యీశ్వరుని నించుమించుగా మనతో సమానునిగా భావించి మూఢుల మగుదుము. కాఁబట్టి యిట్టి చెడుగులేవియు కలుగకుండుటకై యీశ్వరుని కళ్యాణగుణానుభవమును మనము సాధ్య మయినంతపూర్ణముగా పొందుటకయి ప్రయత్నింపవలెను; అట్లు చేయనిచో మనము భగవన్మహిమను చక్కఁగా తెలిసికొని నిజమయిన లాభమును పొందుటకు శక్తులముగాక మూఢభక్తి కలవారమయి చెడిపోదుము. ఈశ్వరగుణములను స్మరించునప్పుడు మనఃపూర్తిగా తద్గుణానుభవమును పొందవలెనుగాని యది లేనివట్టిమాటలతో ప్రయోజనము లేదు. ఈశ్వరగుణానుభవము లేని కర్మలును, మంత్రములును, పూజలును, ఉత్సవములును, పరిహాసపాత్రము లయిమూఢతాజనకము లగును. మూఢభక్తివలన సుగుణము లన్నియు హృదయకుహరమునుండి క్రమక్రమముగా తొలఁగిపోయి హృదయము నీతిశూన్యమగును. మనస్సీశ్వరునియందు లేక నోటితో భగవద్గుణాదులను స్మరించుట యర్థము తెలియనిమాటలను మంత్రములను పఠించుటవంటిదేకాని యంతకంటె ప్రయోజనకర మయినదికాదు. భగవంతుని సర్వశక్త్యాదులను దెలిసికొని యారాధించుట యాయన యెడల భయభక్తులను పొందుటకుఁ గాని యూఱక యద్భుతపడుట కొఱకుఁగాదు; ఆయనను సర్వకారుణ్యునిగా నారాధించుట మన మాయనయెడ కృతజ్ఞతను ప్రేమను పొందుటకుఁగాని యాయన ప్రేమానిధియనియు కరుణాళుఁడనియు తెలిసికొని సంతోషపడుటకొఱకుఁ గాదు; ఆయనను పరిశుద్ధునిగా నారాధించుట ప్రవర్తనము చక్కఁచే

సికొని మనసు పరిశుద్ధుల మగుటకుఁగాని యీయనపరిశుద్ధత కాశ్చర్యపడుటకొఱకుఁ గాదు.

ఈశ్వరోపాసనమునుగూర్చి యింతవఱకును సామాన్యముగాఁ జెప్పియున్నాను. ఉపాసనలో ప్రధానాంగము ప్రార్థన. దానినిగూర్చి విశేషముగాఁ జెప్పవలసియున్నది; ప్రార్థన యనఁగా మన కున్నలోపములను తొలఁగించుటకుఁగాని కావలసినవానిని ప్రసాదించుటకుఁగాని వేఁడుకొనుట. ఈప్రపంచములో మన కనేకలోపములుండును; అనేకదుఃఖములు వచ్చును; అనేకప్రతిబంధనులు కలుగును. వానినన్నిఁటిని మన కృషిచేత నివారించుకొనుటకు మనము శక్తులముగాము. అందుచేత మనమసహాయులమయి యున్నామనుట స్పష్టము. కాఁబట్టి యాత్మసంరక్షణార్థము మన మీశ్వరుని వేఁడుట యనివార్యమగుచున్నది. మంచికార్యములు చేయుటకు శక్తిని ధైర్యమును కలిగించునిమిత్తము వేఁడుకొనవలయును; చెడుకార్యములమీఁదికీడ్చుడియింద్రియములను నిగ్రహించుటకయి సామర్థ్యమును కలిగించునిమిత్తము వేఁడుకొనవలయును; మనము చేసినపాపములను క్షమించి సుఖము కలిగించునిమిత్తమయి వేఁడుకొనవలయును. ఈశ్వరుఁడు సమస్తపదార్థములను సృజించి సమస్తమును కాపాడువాఁడయినందునను, ఈశ్వరాజ్ఞకు భిన్నముగా నేకార్యమును జరుగనేరనందునను, ఆయనరక్షణమును కోరుటయు, ఆపదలయందాయనను శరణుచొచ్చుటయు, సత్కార్యనిర్వహణమునందాయనసాయమును వేఁడుటయు సుఖకాలమునందాయనను కృతజ్ఞతతో స్మరించుటయు, మనకు ప్రియులుగా నుండువారిని కాపాడ ప్రార్థించుటయు, మనుష్యునకు సహజగుణమయి యున్నది. మనహృదయములనుండి స్వాభావికముగా, బయలువెడలి వచ్చెడు యనివార్య మయినయిచ్చను మర

లించుకోలేనివార మయి విశ్రముల మయి మనకోరికలను దెలిపి మన మీశ్వరుని భక్తితో ప్రార్థింతుము. ఈస్వాభావికగుణము మనలో నున్నదని స్థాపించుటకు వితర్క మక్కఱలేదు. మనప్రార్థనవలన భగవంతుఁ డెంతవఱకు మనకోరికల నీడేర్చును, మనస్థితి నేప్రకారముగా మాఱును, అన్నవిషయమునుమాత్రము మనము కొంచె మాలోచింపవలయును. ప్రార్థన వ్యర్థము కాదని భక్తిపూర్వకముగా ప్రార్థించువారి కందఱికిని అనుభవసిద్ధమే. పయినిజెప్పినరీతి ప్రార్థనవలననే మన మీశ్వరసాన్నిధ్యమును పొంది, ఆయన యనుగ్రహమువలన జ్ఞానమును, ఆనందమును, ధైర్యమును, బలమును పొందుదుము. ప్రార్థనవలననె యజ్ఞానాంధకారబంధుర మయి పాపభూయిష్ట మయిన యీప్రపంచగుహనుండి బయలువెడలి మనయాత్మ మహోన్నత మయినయీశ్వరసామీప్యమునకు పరుగెత్తి యనిర్వాచ్యము లయిన జ్ఞానానందములను పొంది యీశ్వరానుగ్రహమువలనఁ దనమాలిన్యమును విడిచి పరిశుద్ధము కాఁగలుగును. ప్రార్థనచేత మన మీశ్వరసాన్నిధ్యమును పొందినకొలఁదిని మనహృదయములయందు జ్ఞానజ్యోతి ప్రజ్వరిల్లి యధికముగా ప్రకాశించుచు మనకు ధర్మాచరణమునం దధికోత్సాహమును ధైర్యమును స్థైర్యమును కలిగించుచుండును; ధ్యానాభావముచేత మన మీశ్వరసన్నిధానమునకు దూరుల మయినకొలఁదిని మనయాత్మ యజ్ఞానాంధకారములో మునిఁగి స్వప్రయోజనపరత్వమును పొందుచు పాపకార్యములకు భయపడకుండును. ఈగుణము మనయాత్మలకు నైసర్గికము. వెలుతురు చొరనిప్రదేశమునందున్న మొక్క తెల్లబారి బలహీన మయి యెదుగక యుండి వెలుతురులో పెట్టఁబడఁగానే పచ్చనయి కోమలత్వమును పొంది యెదిగి బలపడ నారంభించునట్లె, యీశ్వరచింత యనువెలుతురు లేక యింద్రి

యసుఖము లనుబంధములలో తగులుకొని యజ్ఞానాంధకారమునఁ బడి యభివృద్ధిని పొందక కృశించుచుండెడి మనయాత్మయు ఈశ్వర సాన్నిధ్య మను వెలుతురులో చొరఁగానే పాపబంధములనుండి విముక్తి నొంది బలపడి నిత్యానందమును పొందుట కర్హ మయిన దగును. ప్రార్థనవలన మఱి యేలాభము లేకపోయినను మన కీయొక్కలాభము చాలదా ? మనమనస్సులను సన్మార్గమునందు ప్రవర్తించునట్లు చేయు మని ప్రార్థించుటచేతనే మనము నీతిమంతులమును పుణ్యాత్ము లమును అగుట సంభవించును. అగ్నిహోత్రసమీపమునకు పోయిన వారికి చలి దీఱుట యెట్లు సహజమో ప్రార్థనచేత నీశ్వరసాన్నిధ్య మును పొందువారికి పాపచింతనలు తొలఁగుట యట్లే సహజగుణము. ఎవ్వరు పాపపరిహారముకొఱకును నిత్యానందముకొఱకును ప్రార్థింతురో వారు సుగుణసంపదను ఆత్మానందమును పొందుదురు. కాఁబట్టి మనము పరిశుద్ధుల మగుటకును సుఖుల మగుటకును ప్రార్థన తప్ప వేఱుసాధ నము లేదు. హృదయపూర్వకముగాను నిష్కపటముగాను భగవంతుని ప్రార్థించి చూచినపక్షమున, ప్రార్థనచేసి లేవఁగానే తాను మునుపటి కంటె నెక్కువపరిశుద్ధుఁడును సంతోషము గలవాఁడును మనోబలము గలవాఁడును అయినట్లు ప్రతిమనుష్యుఁడును స్వానుభవముచేతనే కనిపెట్టవచ్చును. ప్రార్థనవలనఁ గలిగెడుహృదయానందము మొదలైనవి యనుభవైకవేద్యములే కాని యిట్టి వని చెప్ప నలవియైనవి కావు. ప్రార్థనయొక్క విచిత్రశక్తి నేమని చెప్పవచ్చును ? అది బల హీనుని బలవంతునిగాను, భీరువును ధైర్యశాలినిగాను, నిరాశుని సాభిలాషునిగాను, దుర్మార్గుని సన్మార్గునిగాను, మూఢుని జ్ఞానిని గాను, మంత్రించినట్లు నిమిషములో మార్చివేయఁ గలుగును. ప్రార్థన వలన, పరమేశ్వరునియొక్క పవిత్రసాన్నిధ్యము మనము లభించిన

పక్షమున మనయాత్మ పారిశుద్ధ్యపారావారములో మునిఁగిపోయి తన స్వభావదౌర్బల్యమును మాలిన్యమును విడిచి పరిశుద్ధ మయి ప్రాపంచికతుచ్ఛసుఖములను సరకుగొనక ధర్మాచరణమునం దసమాన బలము కల దగును. మన మీశ్వరునియందు నిజ మయినస్వచ్ఛభక్తి కలవార మయి సర్వమునకు మన మాయనయనుగ్రహము నే నమ్ముకొని యాయన యాజ్ఞల నన్నిఁటిని చెల్లింపవలయు ననుదృఢనిశ్చయముతో మనఃపూర్తిగా ప్రార్థించిన నే కాని, వేడుకకొఱకు స్తోత్రపాఠములను చదువుచు మనసులో లేని పయిమాటలతో కన్నులు మూసికొని చేతులు పయికెత్తి చేసెడుకపటప్రార్థనలవలన లేశమును ప్రయోజనము లేదు, మనఃపూర్తిగా చేయనిప్రార్థన ప్రార్థనయే కాదు. అది నిష్ఫల మయినకంఠశోష. నోటితో నుచ్చరించెడుమాటలప్రకారముగా నాచరింపవలె నన్నమనోనిశ్చయము లేక చిత్తము నొక చోటను మాటల నొకచోటను బెట్టి చిలుకపలుకులవలె వల్లించెడు ప్రార్థన లన్నియు గాలికి పోయినవియే కానియీశ్వరుని సమీపించునవి కానేరవు. అశ్రద్ధతో జాముసేపు చేసెడి ప్రార్థనకంటె శ్రద్ధాభక్తులతో చేసెడు ప్రార్థన క్షణకాల మయినను శ్రేష్ఠతర మయినదిగా నుండును. ఆత్మకృషియు శ్రద్ధయు ప్రార్థనవిషయములోను ప్రధానములు. కృషిలేక ఫలము లభింపదు. శక్తివంచనలేక కృషిచేయని వాని కీశ్వరుఁ డెప్పుడును ఫలము నియ్యఁడు. దేహపరిశ్రమమును జేయుచు సోమరితనమును పాఱఁదోలుట కయి పోరాడుటవలన శరీరమునకు బల మెట్లు హెచ్చునో, ఆప్రకారముగానే పాపమును పాఱఁదోలుట కయి శ్రమపడుచు పాపముతోఁ బోరాడుచు తోడ్పాటున కయి ప్రార్థించుటవలన ఆత్మకును బలము కలిగి భగవదనుగ్రహమువలన విజయమును సుఖమునుపొందుటకు సమర్థమగును. మనయాత్మ

తన యావచ్ఛక్తిని పాటుపడి పాపభంజనము కొఱకు సంపూర్ణప్రయత్నము చేయువఱకును నిజ మయినప్రార్థన యారంభము కాదు. మన చిత్తములను పాపచింతనలనుండి మరలింపుమని మనము ప్రార్థించునప్పుడు మనము చేసినపాపకార్యముల నిమిత్తమయి నిజ మయినయనుతాపమును పొంది మనము ముందటిపాపముల నెన్నఁడును చేయకుండునట్లు దృఢనిశ్చయము చేసికొనవలెను. అట్టినిశ్చయమును కృషియు లేనియెడల చేసినప్రార్థనలన్నియు నిష్ఫలములగును. మనదుర్బలచిత్తముతో మనము దురాశాదులను నివారింపలేకపోయినను వానిని పాఱఁదోలుట కయి దృఢమయినప్రయత్నము నయినను చేయుచుండవలెను. మనము ప్రార్థన కారంభించుటకు ముందు సర్వవ్యాపియును సర్వకారుణ్యుఁడును, సర్వశక్తుఁడును, పరిశుద్ధుఁడును, సుఖదాతయు, ధర్మస్వరూపుఁడును, ప్రేమానిధియు నయినపరమేశ్వరుని నేరముచేసినవాఁడు న్యాయాధిపతిని చేరఁబోవునప్పటివలె భయభక్తులతోను వినమ్రతతోను గౌరవముతోను సమీపింపవలెను. సమీపించిన తరువాత కరుణానిధియు సుఖదాతయు నైనతండ్రియొద్ద భయమునువిడిచి స్వేచ్ఛగా మనహృదయములో నున్నదంతయు దాఁచక తెలిపి క్షమింప వేఁడుకొనవలెను. మనహృదయమునందలి నిజ మయినకోరికలను తప్పిదములను దుఃఖములను గౌరవమును ప్రేమను భక్తిని కృతజ్ఞతను మనసు విప్పి ధారాళముగా మనపరమపితతో చెప్పివేసినప్పుడే యది ఫలకారియైన యవ్యాజప్రార్థనయగును. మనుష్యుల మయినమనము గర్వమును దురభిమానమును గలవారమయి సర్వజ్ఞుఁ డయినభగవంతునిముందట మనపాపములను చెప్ప సాహసింపలేక ప్రార్థనచేయుచున్నట్లు నటించుచు కృత్రిమప్రార్థనలను మాత్రము చేయుచుండుటచేత, ఈశ్వరుఁడు మనసమీపములో నున్న

ప్పటికిని చూడలేక మనము దూరస్థులవలె నున్నాము. చిత్తశుద్ధి గల ప్రార్థనమూలమున నీశ్వరబల మాత్మకు కలుగనిపక్షమున బహు విధము లయినపాపములు మొసళ్ళవలె వచ్చి దానిని మ్రింగివేయును; మన కీశ్వరునిప్రాపు దొరకనియెడల నంతశ్శత్రుప్రవులు మనస్సును బంధించి దుర్బలము చేయును. కాఁబట్టి మనము నిజముగాఁ బాగు పడఁ దలఁచుకొన్నపక్షమున మనప్రార్థన హృదయపూర్వకమయి నదిగా నుండవలె నని మీకు మఱిమఱి విన్నవించుచున్నాను. హృదయశుద్ధి లేనిచేతులుజోడించుట ప్రార్థనకాదు; కన్నులు మూసి కొనుట ప్రార్థనకాదు; ఆకాశమువంకచూచుట ప్రార్థన కాదు; స్తుతి పాఠములు చేయుట ప్రార్థనకాదు. చిత్తము నీశ్వరార్పణముచేయుట యొక్కటియే ప్రార్థన యగును. అప్పుడు మాత్రమే మనము ప్రార్థన చేత నీశ్వరసాన్నిధ్యమును పొంది యానందింపఁ గలుగుదుము; అప్పుడు మాత్రమే యీశ్వరసాన్నిధ్యమువలన మనకు బలోత్సాహములు గలిగి మనలను సదాసన్మార్గమునుండి తొలఁగింప పాటుపడుచుండు కామక్రోధాదిశత్రువర్గమును మనము జయించి లోఁబఱుచుకొన శక్తుల మగుదుము. ప్రార్థనమూలమున మన మీశ్వరునియందుఁ జేరి నిలువఁగానే పుణ్యకార్యములయందు మనకు విఘ్నము లాపాదించుచు ప్రతిఘటించుచుండెడు క్రోధాదులు భయపడి తమంతనే మనలను విడిచి దూరముగా తొలఁగిపోవును. స్వాభిమానము విడిచి మనము నిర్భయముగా నీశ్వరుని జేర శంకించితిమా, పాపగ్రహములును కామాదిశత్రువర్గమును అసహాయుల మయినమనలను చుట్టుకొని మనయాత్మలను తప్పుదారుల కీడ్చుకొనిపోవును. హృదయవాసమునం దేమూల నైనను పాపశకలమునకు మనము కొంచెముచోటిచ్చితిమా, అది మనహృదయము నీశ్వరసామీప్యమునకు పోనీక యడ్డుపడి

బంధించి వేయును. పాప మయినను మనహృదయమును విడువవలెను; లేదా మనహృదయ మయినను దేవుని విడువవలెను. అంతేకాని పాపలేశము మనహృదయభాగము నంటియుండఁగా దానిని గెంటి వేయ నిజమయిన ప్రయత్నము లేక మనహృదయము సత్యమయిన ప్రార్థనను జేయుటకాని యీశ్వరుని సమీపించుటగాని సంభవింప నేరదు. కాఁబట్టి సోదరులారా! మనము నేటినుండి పాపలేశము నైనను పర్వతమువలెఁ జూచి దానికి దూరముగా తొలఁగుచు నీశ్వ రాజ్ఞాకైంకర్యములను చెల్లింప త్రికరణశుద్ధిగా పాటు పడుదము. ప్రార్థనయొక్క యుద్దేశ మంతయు మన మీశ్వరునియందు సంపూర్ణ విశ్వాస ముంచి సర్వవిషయములయందును మన మాతని యాజ్ఞా బద్ధుల మయి వానిని చెల్లించుచు తదిచ్ఛానుసారముగా ప్రవర్తింప పాటుపడుటయే. ప్రార్థనవలని సంపూర్ణఫలము మన మనుభవింప గోరిన పక్షమున, మనహృదయఫలకములయం దాయన లిఖించిన యీశ్వరశాసనములను మీఱక నడుచుకొనుచు మన యాత్మలను దేహములను ఈశ్వరార్పణము చేయవలెను. ఆయనయెడల మనము చూపఁదగిన భక్తియంతయు మన మాయనకు లోఁబడి పరమ భృత్యుల మయి యాయనవలె నగుటకయి పాటుపడుటయే. ఈపాటు వలన మనహృదయగృహమునందు సుజ్ఞానదీప మాఱక సర్వదా ప్రజ్వరిల్లుచు దానిని విమలముగా జేయును.

ఇఁక ప్రార్థనలవిషయ మయి మనవారు కొందఱు చేసెడియాక్షే పణములను కొంచెము విచారింతము. "సర్వజ్ఞుఁ డగుటచేత మన మనోవృత్తులును, వాంఛలును, లోపములును సర్వమును పరమేశ్వరుఁ డెఱుఁగనివి లేకయుండఁగా మన మాతనికి తెలుపవలసిన యావశ్యక మేమున్నది? మనము ప్రార్థింపకుండ సర్వకారుణ్యుఁ డయినయాతఁడు

మనవాంఛలను తీర్పఁడా?" అని కొందఱాక్షేపించుచున్నారు. ఈ యాక్షేపణము పయికి సయుక్తికముగానే కానఁబడును. మనచిత్తవృత్తులు మంచివయినప్పుడతఁ డామోదించు ననియు, మనవాంఛలు మంచివియు పరిశుద్ధము లయినవియు నయినపక్షమున ప్రార్థన యక్కఱలేకయే వాని నతఁడు ప్రసాదించు ననియు, మనహృదయములు పరిశుద్ధములుగా నుండక చేయుప్రార్థనల నాతఁ డంగీకరించి ప్రసాదింపఁడనియు వేడుకనిమిత్తము చేయుప్రార్థనలవలన ప్రయోజనముండ దనియు, వారు చెప్పెడుమాటలను మనముసహిత మంగీకరింపవచ్చును. ఈమాటలు సత్యమగుటకు సందేహము లేదు. హృదయములో భక్తిలేనియారాధన మీశ్వరవంచన మగునేకాని యుపాసనము కానేరదు. అయినను మనముమాత్రము మనకోరికలను మనస్సులో పెట్టుకొని యూరకుండక పయికిసహితము చెప్పవలెను. అట్లుచేయుట చేతనే మనకు మనశ్శాంతియు తృప్తియు సంతోషమును కలుగును. అది స్వభావధర్మము. మనస్సులలో నున్నకష్టసుఖములను మన యాప్తులకు చెప్పివేయుటచేతనే దుఃఖశాంతియు సంతోషమును కలుగునట్లుగా దేవుఁ డేర్పఱచి యున్నాఁడు. అందుచేతనే మన కాప్తులై ప్రియులయి యున్నవారిలో నెల్లను ప్రియతముఁడైనయీశ్వరునకు మనలోపములను కోరికలను జెప్పి మనకృతజ్ఞతను దెలుపుట మనకు సహజగుణమై యున్నది. నిజమయినభక్తిగలవాఁ డీశ్వరునకు తన వాంఛితములను దెలుపక యూరకుండనేరఁడు. అట్లు తెలుపుటవలననే మనస్సులో నీశ్వరభక్తి మరింత ప్రబలి యార్పరానిదవానలమువలె విశేషతేజస్సుతో ప్రజ్వరిల్లును. అందుచేత మనుష్యుఁడు నిశ్చలుఁడును పరిశుద్ధుఁడును అగును. ఈశ్వరభక్తివలన దయాసత్యాదికళ్యాణగుణములు మనస్సులో దృఢముగా నాటుకొని దినదినక్రమమున పరి

శుద్ధుఁడు కానారంభించును; సత్కార్యానురాగమును పరలోక చింతయు దృఢపడును; నిరంతరప్రార్థనవలన మనము పాపములో సులభముగా పడక జాగరూకులమయి యుందుము. పాపమునుండి తొలఁగింపు మని చేయుప్రార్థనయే మన మాపాపమునకు దూరముగా తొలఁగునట్లు చేయును. అంతేకాక సంతతసంస్మరణమువలన మన మీశ్వరసాన్నిధ్యమును పొంది పాపశిక్షకుఁ డయినయీశ్వరుఁడు జ్ఞాననేత్రమున కగపడుచుండఁగా నాతనియెదుట పాపమును జేయుటకు తప్పక భయపడుదుము. మనకోరికల నీశ్వరుఁడు మనము తెలుపకయే గ్రహింపఁ గలిగినను, ఈశ్వరునకును మనకును గల సంబంధమునుబట్టి మనము తెలుపవలసినయావశ్యకము కలుగుచున్నది. అంతేకాక మనము నిత్యమును సర్వేశ్వరుని ప్రార్థించుచుండుటవలన మనము మఱింత జాగ్రత్తగలవారమయి పాపకార్యములనుండి తొలఁగుచు పుణ్యకార్యములయం దాదరమును ధైర్యోత్సాహములును గలవారమగుదుము. నిత్యప్రార్థనము చేయువాఁడు ప్రార్థనచేయనివానికంటె కామాదిశత్రువర్గముయొక్క వలలో చిక్కకుండ నెక్కువ మెలఁకువ గలవాఁడయి యుండును. మనము దేనివిషయమున నైనను ప్రార్థించెదుపక్షమున దానిని తప్పించుకొనుటకుఁగాని పొందుటకుఁగాని బద్ధులమయి యుందుము. వెనుక చెప్పినట్లు మన మేపాపమునుండి యైనను కాపాడు మని ప్రార్థించుటయే మనల నాపాపమువంకఁ బోకుండ నిలుపుటకు శక్తికల దగును. కాఁబట్టి మనుష్యుఁడు ప్రార్థనవలన పాపకార్యములనుండి విడువడక పోయినపక్షమున, పాపకార్యము లాతనిని ప్రార్థననుండి విడివడునట్లు చేయును. పాపములనుండి తొలఁగింపు మని హృదయపూర్వకముగా ప్రార్థించుచుండుటయు పాపకార్యములను జేయుచుండుటయు రెండును నేకకాలమునందు పొసఁగవు.

రెంటిలో నేదైననొకటి విడువవలెను. పరిశుద్ధుఁడు కావలెనని ప్రార్థించుటచేత పరిశుద్ధుఁడయినను కావలెను, లేదా ప్రార్థన హృదయపూర్వకమయినది కానిపక్షమున పాపిష్ఠుఁడైనను కావలెను. ప్రార్థన నిజమయినదియు నిష్కపటమయినదియు నయినయెడల భక్తివిశ్వాసములవలన తనమనోనిశ్చయము బలపడి మనుష్యుఁడు దానిని సాధించుటకు తప్పక సమర్థుఁడగును.

ఈశ్వరుఁడచంచలుఁడు గనుక మనుష్యుఁడెంత భక్తిపూర్వకముగా ప్రార్థించినను వాని నిమిత్తమయి నడుమ తనయేర్పాటులను మార్చునా యని మఱియొకయాక్షేపణమును జేయుదురు. ఈశ్వరుఁడు నిశ్చలుఁడైనమాట నిశ్చయమే; మనము ప్రార్థించితిమని తన స్థిరమయినయేర్పాటుల నెప్పుడును మార్చువాఁడును కాఁడు. అయినను మనము హృదయపూర్వకముగాను నమ్రతతోను మనశ్శుద్ధితోను ప్రార్థించినపక్షమున, ఆత్మసుఖములు కలుగునట్లును మనోదుఃఖములు తొలఁగునట్లును చేయుటకూడ నాతని స్థిరమయినయేర్పాటులలో నొకటియై యున్నది. ప్రార్థనమూలమున మన కీశ్వరునితోడిసంబంధము కుదిరినపక్షమున ఆసంబంధముచేత నీశ్వరునిలోనుండి యాతనికళ్యాణగుణామృతప్రవాహము మెల్లమెల్లగా మనయాత్మలలో ప్రవేశించి వానిని శుద్ధపఱిచి నిర్మలగుణములు గలవానినిగాఁ జేయును. భగవంతుఁ డేర్పఱిచిన దివ్యమయినయేర్పాటులనుబట్టి ఆధ్యాత్మికసుఖాభివృద్ధులనిమిత్తము ప్రార్థించుటయే పుణ్యకార్యములలో నీశ్వరసాహాయ్యమును సంపాదించుకొనుటకు నిజమయినమార్గముగా నున్నది. ఇది సహజమయినమార్గమేగాని దీనిలో వింతయైనది గాని యస్వాభావికమయినదిగాని యేదియు లేదు. కడుపులోనుండిపుట్టి భూపతనము కాఁగానే శిశువునకు సంరక్షణసుఖములఁ గలిగించునదయా

సముద్రుఁడు మనయాత్మలకు గలిగింపకుండునా ? అనుదినప్రార్థన వలన దైవసాన్నిధ్యమునుపొంది యాత్మాభివృద్ధినిపొందు నలవాటు వడిన వాని కీశ్వరుఁడు మనప్రార్థనల నాలించి మన కోరికలను సఫలము చేయునని స్వానుభవముచేతనే తెలియును. మన మీశ్వరుని కోరునది యంతయు నాధ్యాత్మికలోపములను పోఁగొట్టుటకును, అధ్యాత్మికసుఖములను మనోబలమును కలిగించుటకును, అయి యుండ వలెను. అంతే కాని మన మైహికము లయినశరీరసుఖములనిమిత్తమును, ధనమునిమిత్తమును, కీర్తినిమిత్తమును, ఇతరము లయిన ప్రాపంచికలాభములనిమిత్తమును, ప్రార్థించినపక్షమున మన మనోరథము లెప్పుడును సాఫల్యము నొందవు. మనప్రార్థన లెప్పుడును పరమాత్ముఁ డేర్పఱిచిన స్థిరమైనవస్తుధర్మములను మార్పఁజాలవు. ఆరోగ్యధర్మముల ననుసరించుటవలననేకాని ప్రార్థనవలన దేహబలము రాదు; పాటుపడుటవలననేకాని ప్రార్థనవలన ధనము రాదు; సత్కార్యములను జేయుటవలననేకాని ప్రార్థనవలన కీర్తి రాదు; ఆయాపనులను సాధించుట కర్హము లయినకృత్యములవలననే కాని శుష్కప్రార్థనలవలననిహలోకసంబంధము లయిన యేయితరలాభములును రావు. ఇది తెలిసికొని బుద్ధిమంతు లయినవారు సఫలములు కానేరని యిట్టి యసాధ్యకార్యములనిమిత్తమై ప్రార్థింపక యాధ్యాత్మికజ్ఞానముకొఱకును, అధ్యాత్మికబలముకొఱకును, అధ్యాత్మికపారిశుద్ధ్యముకొఱకును; అధ్యాత్మికసుఖములకొఱకును మాత్రమే పరబ్రహ్మమును ప్రార్థింపవలెను. అంతేకాక మనము ప్రార్థించునప్పుడు "ఓయీశ్వరుఁడా! నాయందు దయచూపుము; నన్ను రక్షింపుము; నాపాపములను క్షమింపుము" అని సామాన్యముగా నేవో యనిర్దిష్టము లయినకోరికలను కోరక, మన మేసత్కార్యఘటనమునం దశ

క్తులమయి యాతనినాశ్రయింపఁ జాలక యమారూపునిని ప్రాపు నపేక్షింతుమో దానిని దయచేయు మనియు, మన కేలోప మున్నదని తెలిసికొని దానిని స్వశక్తిచేత వారింప లేమనినమ్ముదుమో దానినుండి రక్షింపు మనియు, మన మేపాపము చేసి పశ్చాత్తప్తులమయి తత్పరిహారమును గోరుదుమో దానిని పేర్కొని క్షమింపు మనియు, నిర్దేశించి ప్రార్థింపవలయును. లోకములో శిశు వాఁకలివేసినప్పుడు తల్లికడకేగి „అమ్మా! అన్నము పెట్టుము" అని యడుగునట్లును, రోగి వ్యాధిబాధితుఁడయి వైద్యుని యొద్దకుపోయి „అయ్యా! ఔషధ మిచ్చి తెవులు మాన్పుము" అని వేఁడునట్లును, దరిద్రుఁడు సంపన్నగృహస్థుని దాపు చేరి „మహా ప్రభూ! వస్త్రదానము చేయుము" అని ప్రార్థించునట్లును, ప్రతిమనుష్యుఁడును తనయాత్మ యాఁకలిగొని యున్నప్పుడును పాపరోగపీడితమయి యున్నప్పుడును గుణదరిద్రతను పొందియున్నప్పుడును జగద్రక్షకుఁడును భవరోగవైద్యుఁడును కళ్యాణగుణసంపన్నుఁడును నయిన పరమేశ్వరుని ఆధ్యాత్మికలోపములను తొలఁగింప వేఁడుకొనవలయును. ఈప్రకారముగానే పాపియైనవాఁడు తాను చేసినపాపమును స్మరణకు తెచ్చుకొని పరితాపపడుచు నంతరాత్మ చేయుమనోవ్యథ దుస్సహము కాఁగా భరింపలేక మనశ్శాంతి లేనప్పుడు మనశ్శాంతిని కలిగింపుమని వేఁడుకొనవలయును; లోకోపకారి యైనవాఁడు తానొక సత్కార్యమును చేయ తలపెట్టి యున్నిప్రక్కలను కష్టములు వచ్చి చుట్టుకొనఁగా నిరుత్సాహుఁడయి స్వశక్తిచేత వానిని తొలఁగించుకొనుటకు శక్తుఁడు కానప్పుడు కష్టములు తన్ను సత్కార్యములనుండి తొలఁగింపకుండ జేయుమని ప్రార్థింపవలయును; సత్యకామి యైనవాఁడు కామాదు లయిన యరిషడ్వర్గముకాని యంతకంటెను క్రూరము లయిన లౌకికాధికారిపిశాచములుగాని తన్నుచుట్టుకొని తప్పుదారి

క్షిష్టి తనచే నసత్యము బలికింప నుద్యమించినప్పుడు వానిని తప్పింపుకో సమర్థుఁడు కాక సన్మార్గముననే నడువ తనకు బలధైర్యములను ప్రసాదింపు మనియు, ప్రాణములకంటెను సత్య మధికప్రియ మయినదిగాఁ జేయు మనియు వేఁడుకొన వలయును; ధార్మికుఁ డయినవాఁడు పాపమును నిగ్రహించుటకుఁగాని ధర్మము నవలంబించుటకుఁ గాని తనంతట సంపూర్ణశక్తుఁడుగాక మనోబలోత్సాహముల ననుగ్రహింపు మని ప్రార్థింపవలయును. ఈవిధముగాప్రార్థింప వలసిన విషయములు సమయోచితముగా ననేకవిధములుగా నుండును.

"శాశ్వతానంద సౌఖ్యములకు మనుష్యుఁడు భూతదయయును నీతివర్తనమును గలవాఁడయి పరుల కుపకారము చేయుచు పాపకార్యములు చేయక పరిశుద్ధుఁ డయియున్న చాలదా? వేఱుగ ప్రార్థన యేలకావలయును? దేవుఁడు స్తోత్రప్రియుఁడా? తన్ను స్తోత్రము చేయువారి కేకాని మోక్షమియ్యఁడా? ,, అని కొందఱందురు. [ఆ]నంద సౌఖ్యముల కొఱకు మనుష్యునకు సద్వర్తనాదులు చాలును [గా]ని యీశ్వరప్రార్థనలేక పరిశుద్ధుఁ డగుటకును సంపూర్ణ నీతిమంతు[డ]గుటకును పరోపకారపారీణుఁ డగుటకును మనుష్యున కెప్పుడును [సా]ధ్యము కాదు. అంతేగాక ప్రార్థనము తన బాగుకొఱకే యుద్దే[శిం]పఁబడినది కాని యీశ్వరుని సంతోషపెట్టుటకొఱకు కాదుగనుక, [ఈ] యాక్షేపణ కిప్పు డింతకంటె నెక్కువ సమాధానము చెప్పవల[సి]న యావశ్యకము కానఁబడదు.

ఏకాంతప్రార్థన, కుటుంబప్రార్థన, సమాజప్రార్థన, అని ప్రార్థ[న]లు మూఁడువిధములుగాఁ జెప్పవచ్చును. మనుష్యుఁడు తా నొంట[రి]గా నీశ్వరుని గూర్చి చేయు ప్రార్థన యేకాంతప్రార్థన. ఏకాంత

ప్రార్థనను ప్రతిమనుష్యుఁడును ప్రతిదినమును తప్పక యొక్కసారి యైనను జేయవలెను. ప్రాతఃకాలమును సాయంకాలమును ప్రార్థనకు ముఖ్యమయిన కాలములు. కొందఱు బుద్ధిమంతులు తమకు ప్రార్థన చేయుటకు తీఱికయే లేదని ప్రతిష్ఠగా చెప్పుచున్నారు అట్టివారికి దేవుఁ డిచ్చిన మంచిపదార్థముల నన్నిటిని దినమునకు మూఁడేసిసారులు గంటగంటసేపు కూరుచుండి పొట్టనిండ భుజించుటకు కావలసినంత తీఱిక కలదు కాని వాని ననుగ్రహించిన యుపకర్త నొక్క నిముష కాలము స్మరించుటకుమాత్రము తీఱిక లేదఁట! ఇంతకంటె సిగ్గుల చేటు వేఱు కలదా? కాఁబట్టి మీరందఱును ఇట్టిసాకుల నెన్నఁడును చెప్పఁ బ్రయత్నింపక నిత్యమును తప్పక యీశ్వరప్రార్థనము చేయుచు మనుష్యనామమును ధరించుట కర్హులుగా నుండునట్లు ప్రవర్తింపుఁడు. ఈ యేకాంతప్రార్థనవలని లాభము లీవఱకే విస్తారముగా చెప్పఁబడినందున నిచ్చట మరలఁ జెప్పుట యనావశ్యకము.

రెండవది కుటుంబప్రార్థన. భార్యయు భర్తయు బిడ్డలును బంధువులును చేరి ఇంట చేయునదియే కుటుంబప్రార్థన. ఈప్రార్థన వలన కుటుంబములో పరిశుద్ధతయు, ఐకమత్యమును, నెమ్మదియు, సుఖమును కలుగును; బాలురకు భక్తియు ప్రేమయు సుగుణములును కలుగును; కుటుంబములోని బంధువుల కన్యోన్య ప్రేమానుబంధము దృఢపడును; కుటుంబములోని దుష్టులు శాంతులును, బుద్ధిహీనులు తెలివిగల వారును, అగుదురు. వేయేల? ఇట్టిప్రార్థనలవలన కుటుంబములో సుఖసంతోషాదులు ప్రబలి గృహము భూలోకస్వర్గమువలె నగును. మనలో కుటుంబప్రార్థనలు లేకపోవుటచేత నే భర్తది పరిశుద్ధాస్తికమతముగాను, భార్యది విగ్రహారాధకమతముగాను, తల్లిదండ్రులది మూఢ వేదాంతముగాను, ఉండి తల కొకదారి యయి

యేకకుటుంబములో కలుగవలసినంత నైకమత్యమును, పరస్పరాను రాగమును, సౌఖ్యమును, కలుగకున్నవి. కాఁబట్టి యీ యనర్థము తొలఁగునట్లుగా మీ రందఱును మీమీ కుటుంబములలో కుటుంబ ప్రార్థనలు నెలకొల్పుట కయి ప్రయత్నింతు రని నమ్ముచున్నాను.

మూఁడవది మన మిప్పుడు చేసెడిరీతి సమాజప్రార్థనము. మనుష్యు లెప్పుడును పరస్పర సంబంధ సాహాయ్యముల వలననే సుఖపడ వలసిన వా రగుటచేత సంఘప్రార్థనయు నత్యంతావశ్యక మయిన దే. అన్యోన్య సోదరభావమును, పరస్పరానురాగము మొద లయినవి జన సామాన్యములో నెలయుట కయి యప్పుడప్పు డందఱును సంఘీభవించి సర్వపిత యైన యీశ్వరునికి తమ కృతజ్ఞతను భక్తిని విధేయతను తెలుపు చుండవలెను; జన సామాన్యము యొక్క క్షేమమునిమిత్తమును కష్టనివారణము నిమిత్తమును ప్రార్థించుచుండవలెను. ఇట్టి ప్రార్థనలు తఱుచుగా చేయుచుండుట వలన జనసంఘములో నన్యోన్యద్వేషము పోయి నైకమత్యము పుట్టి పరోపకారగుణమును నన్యోన్య సాహాయ్యకరణమును కలుగును; భక్తి హెచ్చును; సద్గుణములు పట్టుబడును. జంతుజాలములో మను ష్యుఁ డొక్కఁడు మాత్రమే యీశ్వర ప్రార్థనము చేయ సమర్థుఁడయి నందున, ఎల్లవారును పరమేశ్వరారాధనము చేయుచు మానుష స్వభావమును నిలుపుకొనఁ బ్రయత్నింతు రని నమ్ముచున్నాను. ప్రార్థన లేనిచో మనుష్యుఁడు మృగతుల్యుఁ డగు ననుటకు సందే హము లేదు. కాఁబట్టి మిమ్మందఱను పయినిజెప్పిన మూఁడువిధము లయినప్రార్థనలను జేయు చుండుఁ డని వినయపూర్వకముగా వేఁడు చున్నాను. సర్వశుభంకరుఁడయిన యీశ్వరుఁడు మీకట్టి బుద్ధిని పుట్టించునుగాక!

౬ ప్రస్థనం

ప్రార్థన.

ఓ భ్రాతృవరులారా!

మా ప్రార్థనసమాజముయొక్క సాంవత్సరికోత్సవమును జూచుటకయి యీసాయంకాలము మీ రింద ఱిక్కడకు వచ్చి యున్నారు. మాసమాజముయొక్క యుద్దేశ మేమో దానిపేరునుబట్టియే మీరు గ్రహింపవచ్చును. కాఁబట్టి మాసమాజముయొక్క ముఖ్యోద్దేశ మయినప్రార్థనను గుఱించి నేఁడు కొంచెము చెప్పవలసి యున్నది. అవయవార్థమునుబట్టి చూఁడఁగా ప్రార్థన యనుటకు వేఁడుకొనుటయే యర్థ మయినను, మీ రిక్కడ ప్రార్థన యనఁగా పరమేశ్వరోపాసన మని గ్రహింపవలయును. ప్రపంచారంభము మొదలుకొని నేఁటివఱకును సమస్తదేశములలోను సమస్తజాతులవారిలోను తాము స్వతంత్రులము కామనియు పుణ్యపాపపరిశీలనము చేసి తమ్ము పాలించెడు ప్రభు వొకఁ డు పయి నున్నాఁడనియు జ్ఞాన ముండియుండుటచేత నేదో యొకవిధ మయినమతము తప్పక కలిగి యున్నది. ఈశ్వరారాధనము లేనిమత మెక్కడను లేదు గనుక, భగవత్ప్రార్థన సర్వమతములలోను సర్వజనసామాన్య మయి యున్నది. వీనినిబట్టి విచారింపఁగా మనుష్యకోటియొక్క సుఖసంతోషాదులకు ప్రార్థన యత్యంతావశ్యక మనియు ముఖ్యాధార మనియు స్పష్ట మగుచున్నది.

ఈశ్వరోపాసనమునకు పూజ, కృతజ్ఞత, ప్రార్థన, ముఖ్యాంగములని చెప్పవచ్చును. నే నిక్కడఁ జెప్పెడుపూజ కేవల మానసికమే కాని పుష్పపత్రాదులతోఁ జేయు బాహ్యపూజ యెంతమాత్రమును గాదు. పూజ యనఁగా సర్వేశ్వరుని సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిత్వాదుల కద్భుత

ప్రమోదములు పొందుచు, సర్వకారుణ్య పరిశుద్ధత్వాదు లయిన యనంతకల్యాణగుణములను తలఁచి భక్తివిశ్వాసములతో స్తుతించి వందనములు చేయుట. కృతజ్ఞత యనఁగా సర్వదా మన సుఖసంతో షాములనిమిత్తమయి యీశ్వరుఁడు దయచేసి యున్న లెక్కలేనిసాధన ములను దెలిసికొని యాతఁడు చేసినమహోపకారమును మఱవక యాతనియం దత్యంతప్రేమను కనఁబఱుచుట. ప్రార్థన యనఁగా భగవదాజ్ఞను మీఱి మనము చేసినయపచారములకయి మనస్తాపము నొంది వానిని క్షమించుటకును, ఆత్మోజ్జీవనమునకయి కావలసిన శాంతి పారిశుద్ధ్యాదులను దయచేయుటకును, దుర్మార్గమున కాకర్షించు ప్రబలతరము లయినకామక్రోధాదులవాతఁ బడకుండ సన్మార్గమున సంచరించుశక్తి నిచ్చుటకును, పరమేశ్వరుని హృదయపూర్వకముగా వేఁడుకొనుట. భగవదారాధనమున కిప్పుడు చెప్పిన వన్నియు నావశ్య కములే యయినను, సమయానుగుణముగా నొకప్పు డొకయంగము హెచ్చయి మఱియొకప్పుడు మఱియొకంగము హెచ్చు కావచ్చును. మన కాకస్మికముగా గొప్పమేలు లభించినప్పుడు ప్రేమయు కృతజ్ఞ తయు ప్రజ్వరిల్లి స్తోత్రవందనములు హెచ్చు కావచ్చును; మన మే దయినసత్కార్యమున కుపక్రమించినసమయములందు ఘోరకష్టము లన్నిప్రక్కలను వచ్చి చుట్టుకొని లోకులు మనల నాపద పెట్టఁగడఁగి నప్పుడు మనశక్తి చాలక యీశ్వరసాహాయ్యమునిమిత్తమయి, ప్రార్థన హెచ్చు కావచ్చును. ఈశ్వరారాధనము పరులు చూచి మెచ్చుటకయి చేసెడుబాహ్యవేషధారణమును తంత్రమును గాక కాలస్థితినిబట్టి సమయోచితప్రయోజనసిద్ధి కయి హృదయపూర్వక ముగాఁ జేసెడియుపాసన గనుక, ఆకాలమున కేది హెచ్చుగా నుండ వలెనో తదనుగుణముగానే జరపవలెను. మన మిండ్లకడ ప్రతిదినమును

ప్రత్యేకముగాఁ జేసికొనెడు పరమేశ్వరారాధన మిప్పుడు చెప్పినప్రకారముగా నుండవలసినను, పలువు రొక్కచోటఁగూడి యాప్రకారముగా చేసెడుసహజప్రార్థనమాత్రము సామాన్యముగా పయియంగములన్నిఁటితోడను నిండి యుండవలెను. ఇహపరలోకసుఖములకయి యీశ్వరప్రార్థన మత్యావశ్యక మని యించుమించుగా నెల్లవారు నొప్పుకొనుచున్నను, భగవత్ప్రార్థనవలనఁ బ్రయోజనము లేదని భావించువారుకూడ కొంద ఱీకాలమున నందందుఁ గానఁబడుచున్నారు. శరీరసుఖమునకయి కావలసినయితరపదార్థములవలెనే యాత్మసుఖము నిమిత్తమయి ప్రార్థన యావశ్యక మని యెఱిఁగి యెల్లవారు నాచరించుచున్నప్పుడు, అట్టిసర్వజనానుభవసిద్ధ మయినసత్యమును స్థాపించుటకయి యుక్తులు చెప్పవలసినపని లేదుగాని యీసంశయాళుర లాభమునిమిత్త మయి కొంచెము చెప్పవలసి యున్నది.

మనుష్యుఁడు తనసుఖమునకుఁ గావలసినపదార్థములనిమిత్త మయి పరాత్పరునిసాహాయ్య మపేక్షించువాఁడు గనుక ప్రార్థన యావశ్యక మయినది. కాఁబట్టి ప్రార్థన చేయుట మనుష్యకోటికి సహజగుణము. ఆఁకలి వేసినప్పుడు బిడ్డ పాలనిమిత్తమయి తల్లిని వేఁడుకొనును; అన్నాతురుఁ డైనదరిద్రుఁడు తన కన్నము పెట్టఁగలధనికుని గృహమునకుఁబోయి వేఁడుకొనును; రోగార్తుఁడు వ్యాధిబాధ తొలఁగింపఁగలవైద్యునియొద్దకుఁబోయి వేఁడుకొనును. ఈప్రకారముగా బాలురు మొదలుకొని వృద్ధులవఱకును మనుష్యులు తమపోషణమునిమిత్తమును సంరక్షణమునిమిత్తమును విపన్నివారణమునిమిత్తమును తత్తత్కార్యములను చేయఁగలవారిని చేరి ప్రార్థింతురు. పోషణరక్షణాదులులేక శరీర మెట్లు సుఖస్థితియందుండ నేరదో యట్లే యాత్మయు పోషణ, రక్షణాదులు లేక సుఖస్థితియందుండఁ జాలదు. దేహ

సంబంధము లయిన లోపములు తటస్థించినప్పుడు తల్లోపములను వారింపఁ గలవారిని వెదకుచుఁ బోయి ప్రార్థించులాగుననే మనుష్యుఁ డాత్మసంబంధములయిన లోపములు సంభవించినప్పు డాలోపము లను దీర్చి సుఖము ప్రసాదింపఁగలిగిన యీశ్వరుని నిజస్వభావము చేతనే ప్రార్థించును. జ్ఞాన శరీర పోషణమున కావశ్యకము లయిన సత్యశాంత్యాదులకు లోపము తటస్థించినప్పుడు తత్సంపాదనమున కయి గుణసంపత్ప్రదాత యైన యీశ్వరునే వేఁడుకోవలెను; పాప రోగముల బాధచేత నాత్మరక్షణము కావలసివచ్చినప్పుడు భవరోగ వైద్యుఁ డయిన యీశ్వరునే వేఁడుకొనవలెను; అనివార్యము లయిన యింద్రియముల యుద్రేకముచేత చిత్తదౌర్బల్యము కలిగి సుఖాభా వము సంప్రాప్తము కాఁబోవునప్పుడు సుఖసంధాయకుఁ డయిన యీశ్వరునే వేఁడుకొనవలెను. ఈ చెప్పిన దృష్టాంతముల వలన భగ వత్ప్రార్థన యావశ్యక మనియు స్వాభావిక మనియు నేర్పడుచున్నది. సమస్తమునకును మన కెవ్వఁ డాధారభూతుఁడుగ నున్నాఁడో, ఎవ్వని యనుగ్రహము లేక మన మొక్క నిముషమయిన సుఖపడుటకు శక్తులము కామో, ఎవ్వఁడు ప్రతిదినమును మన మనుభవించు నట్టియు మనకు ప్రియమయినట్టియు మన మనుగడను సుఖవంత ముగాఁ జేయునట్టియు సమస్తపదార్థములను సాధనములను దయ చేసెనో, అట్టి పరమ దయాళుఁడును పరిశుద్ధుఁడును ప్రేమైకనిధియు నైన యా యీశ్వరుని సంపూర్ణభక్తితోను కృతజ్ఞతతోను దినమున కొక్కసారి రెండు నిమిషము లయినను స్మరింపక ప్రార్థింపక తెలి సిన వాఁ డెవ్వఁ డూరకుండఁగలుగును?

అప్రయత్నముగా కాలోచితమైన ప్రార్థన స్వభావముచేతనే కలుగు నని యేర్పడినను, అట్టి ప్రార్థనవలననే ఫలము గలుగదనియు,

అర్థనిమీలిత నేత్రములతో నాకాశమువంకఁ జూచుచు చేతులు జోడించి యీశ్వరనామము లోలోపల గొణిగినంతమాత్రముచేత నీశ్వరుఁడు ముక్తి నియ్యఁడనియు, ఈ బాహ్యాచరణము లేమియు లేకపోయినను భూతదయ గలిగి కామక్రోధాదులకులోఁబడక శాంతత వహించి బీదలను సాధులను గాపాడుచు నిత్యసత్యవ్రతమును పూని పరోపకారదీక్ష వహించి పాపముల పొంతఁ బోవక న్యాయముగా ప్రవర్తించువారిని ధర్మస్వరూపుఁ డయిన యీశ్వరుఁడు శాశ్వత సుఖమునుండి తొలఁగింపఁ డనియు, ఈశ్వరాజ్ఞారూప మయిన సత్ప్రవర్తనము ముక్తికి సాధనము కాని యీశ్వరుని ముఖస్తుతులు చేయుట కాదనియు, కొందఱు బుద్ధిమంతులు చెప్పుదురు. యుక్త ప్రవర్తనము లేని భగవన్నామసంస్మరణము పుణ్యమునకు హేతువు కాకపోయినను, భగవద్భక్తిలేనిదే సంపూర్ణమయిన సన్మార్గవర్తన మెప్పటికిని లభింపనేరదు. నీతివర్తనమునందు భగవంతుని ప్రాపు నమ్మకొనక స్వశక్తినే నమ్మకొనువారికి నానాముఖముల కష్టము లును విఘ్నములును సంప్రాప్తము లయి దుష్టులవలనను పామరుల వలనను బాధలు సంభవించి రాజోపద్రవము కలిగినప్పుడు చలింపక నిలిచి ధర్మమార్గమును వదలకుండుటకు ధైర్యమెక్కడనుండివచ్చును? ఒకవేళ లేనిధైర్యమును కొంతకాలము తెచ్చుకొన్నను మనస్సుఖ మును నుత్సాహము నెట్లుకలుగును? కాఁబట్టి సమస్త విషయముల యందును భగవంతుని ప్రాపునే నమ్మకొని భగవత్ప్రార్థనము చేయుచు సమస్తమును భగవత్ప్రీతికొఱకే చేయనివాఁడు సదా సంపూర్ణ నీతిమంతుఁ డయి యుండనేరఁడు. ఆపదలు రాకున్నంత వఱకు మాత్రము నీతిమార్గమున నడచిన నడువవచ్చును ఇఁక సమ స్తమునకును భగవంతుని ప్రాపునే నమ్మకొని యీశ్వరప్రార్థన

మునే విడువ కుండెడివాఁడో నిరంతర ధ్యానమువలన భగవత్సాన్నిధ్యమును పొంది యానంద పరవశుఁడయి, తన్నావఱకావ్రశ్యయించి యున్న దుఃఖములను, కష్టములను, దుశ్చింతలను మఱచి, ఆత్మపారిశుద్ధ్యమును పొంది, ఏకార్యమునందును తన సహజ దౌర్బల్యమును గానక యెక్కుడలేని యుత్సాహమును ధైర్యమును సాహసమును కనఁబఱిచి, కష్టకాలములయందు సహిత మపరిమిత సుఖసంతోషములను పొందును. ప్రభువులకెల్లను ప్రభువయిన యా సర్వశక్తుని యాశ్రయబలము చేత లోకములోని యేప్రతిబంధమును విఘ్నమును లక్ష్యపెట్టక సత్కార్యాచరణమునందు నిర్భయముగా ప్రవర్తించును. కాఁబట్టి యీశ్వరప్రార్థనవలననే సమస్తసుగుణములును కలుగును; ఈశ్వరప్రార్థనవలన దుర్బలులకు బలమువచ్చును; ఈశ్వరప్రార్థనవలన భీరులు ధీరులగుదురు; ఈశ్వరప్రార్థనవలన నిరాశు లయినవారి కాశగలుగును; ఈశ్వరప్రార్థనవలన మూఢులు వివేకు లగుదురు; ఈశ్వరప్రార్థనవలన దుష్టులు సద్వర్తనులగుదురు. అదిగాక దుర్భరము లయినకష్టములు వచ్చి బాధించునప్పుడు వానిని తొలఁగించుకొనుటకును, ఇంద్రియములు లుద్రేకించి హృదయమును బలవంతముగా పాపకార్యముల కీడ్చునప్పుడు తప్పించుకొనుటకును, కేవల మనుష్యశక్తి చాలదు. ప్రార్థనమూలమున సమూల్యమయిన యీశ్వరసాహాయ్యము నావశ్యకముగా పొందవలెను. దైవసాహాయ్యమును పొందుటకు భక్తిపూర్వకమయిన ప్రార్థన తప్ప సాధనాంతరము లేదు. భగవత్సామీప్య సాన్నిధ్యములను గలిగించుకొని, మన కష్టసుఖములను విన్నవించుకొని అభయప్రదానమును బలమును పొంది, ఆత్మశాంతిని పొందుటకు ప్రార్థన యొక్కటియే యమోఘమార్గము. మనము చిత్తశుద్ధితో ప్రార్థించినయెడల, ప్రార్థనవుండి

లేవఁగానే యాంతర్జీవనము గలిగి మనకుఁ గ్రొత్తబలమును ధైర్యమును
సంతోషమును పరిశుద్ధతయు కలుగును. మనుష్యుఁ డీలోకములో
పొందఁదగినయుత్కృష్టానంద మంతయు మన కొక్క ప్రార్థనమూలము
న నేలభించును. సత్ప్రవర్తనము లేనిపక్షమున కేవల బాహ్యమైన పర
మేశ్వరప్రార్థనవలన ఫల మేమియు లే దని నాకును దృఢమైననమ్మక
మున్నది. నడత మంచిదికాక భగవంతుని గుఱించి యూరక నోటితో
చెప్పుమాటలు గాలి కెగిరిపోవును. అట్టిప్రార్థనలు కీచుపిట్టలును
యంత్రములును చేయుధ్వనులకంటె నధికప్రయోజనకరము లయినవి
కావు. హృదయపూర్వకముగా చేయనిబాహ్యపూజలవలన వృథా
యాసమేకాని ఫలలేశ మయినను కలుగదు. కాని మనఃపూర్తిగా
చేయుప్రార్థనలుమాత్ర మెప్పుడును నిష్ఫలములు కానేరవు. భక్తి
పూర్వకము లయినయట్టిప్రార్థన లాలించి యీశ్వరుఁడు తగినఫలము
నియ్యక మానఁడు. నిష్కపట మయినప్రార్థనయును దుష్టచింతయు
నొక్కమనస్సులో చిరకాల మేకముగా నుండనేరవు. ఆరెంటిలో
నేదో యొక్కటిమాత్రమే మనస్సునందు కాపురము చేయును. చేసెడు
ప్రార్థన హృదయపూర్వక మయినదే యయినపక్షమున దుశ్చింత మన
స్సులో నిలువ లేక క్రమక్రమముగా క్షీణించి పాఱిపోవలెను. ప్రార్థన
హృదయపూర్వక మయినది కానప్పుడుమాత్రమే దుష్టవర్తనము మన
స్సును విడిచిపెట్టకుండును. కాఁబట్టి పైకి సభలలో ప్రార్థనలు చేయువాఁ
డెవ్వఁడయినక్రమక్రమముగాతన చెడునడతనువిడువకుండెడుపక్షమున,
అట్టివాఁడు నిజ మయినభక్తుఁడు కాఁడనియు, వానియారాధనము
కపటనాటకమేకాని త్రికరణశుద్ధి యయినయుపాసన కాదనియు,
వాఁడు పామరులను స్వార్థపరుఁడయి భ్రమింపఁజేయు పరమవంచకుఁ
డనియు, మీరు సులభముగా తెలిసికోవచ్చును. మనము హృదయ

పూర్వకముగాఁ జేసెడుప్రార్థనలు మన మేపాపముచేత పీడింపఁబడు చుందుమో యాపాపనివారణార్థమును, మన మేప్రయోజనమ్మును గోరి యుందుమో దానిలాభమునిమిత్తమును, అయి యుండవలెనుగాని సామాన్యముగా "మమ్ము పాపములనుండి విముక్తులను జేయుము" "మమ్ము నాపదలనుండి తొలఁగింపుము" "మాకు సద్గుణములను ప్రసాదింపుము" అని మాత్రము ప్రార్థించుటవలన నంతగా ప్రయోజన ముండదు. మన మసత్యము పలికినయెడల నసత్యమునుండి కాపాడు మనియే వేడుకోవలెను; చౌర్యము చేసినయెడల ముందు చోరత్వము నందు బుద్ధి తగులకుండునట్లు చేయవలయు ననియే ప్రార్థింపవలెను. కామమును మరల్చుకో లేకపోయినపక్షమున కామనివారణసామర్థ్య మును దయచేయవలయు ననియే ప్రార్థింపవలయును. అసత్యమాడుట చేత హృదయతాపము నొందుచు ముం దసత్యము జిహ్వాగ్రము నకు రాకుండఁ జేయవలయు నని హృదయపూర్వకముగా ప్రార్థించువాఁ డసత్యమునుండి మరలకుండునా? దొంగతనము చేయుటచేత మనో వేదన పొందుచు ముందు పరులసొత్తుమీఁదికి తనమనస్సును పోకుండఁ జేయవలె నని మనసార ప్రార్థించువాఁడు మరల దొంగతనము చేయు టకు చేయి చాపఁగలుగునా? వ్యభిచారదుఃఖముచేత మనస్తాపము నొందుచు తనమనస్సు పరాంగనలమీఁదికి పోకుండఁ జేయు మని నిష్కపటముగా ప్రార్థించువాఁడు మరల పరకాంతపొం దాసింపఁ గలఁడా? కాఁబట్టి యెప్పుడును లేనిపోనికోరికలు కోరక మనయం దేలోపము కనఁబడునో దాని నిమిత్తమే వేఁడుకొనవలయును.

మనము కోరెడుకోరికల నెల్ల నిచ్చుటకు భగవంతుఁడు చంచ లుఁడు కాఁడనియు, తనశాసనములను మనప్రార్థనలనుబట్టి నడుమ నడుమ మార్చుచుండునా యనియు, కొంద ఱాక్షేపింతురు. భగవంతుఁ

డెంతమాత్రమును చంచలుఁడు కాఁడు; ఒక్కరినిమిత్తమయి తాను చేసినశాసనములను మార్చువాఁడును కాఁడు. మనము వేసవికాలములో వాన లిమ్మని ప్రార్థించినను శీతకాలములో వేఁడిమి నిమ్మని ప్రార్థించినను ధనమునుగాని స్త్రీలనుగాని సంపదలనుగాని కీర్తినిగాని యితరభోగములనుగాని యిమ్మని ప్రార్థించినను, మనము కోరినందుచేత నిచ్చువాఁడు కాఁడు. అట్టివి వచ్చుటవలన మనకు సుఖమును కలుగక పోవచ్చును. అట్టియిహలోకసంపదలు సంప్రాప్తమయినప్పుడు మనము సంపన్మాంధులమయి యీశ్వరుని మఱచి తుచ్ఛసుఖముల నిమిత్తమయి దుశ్చేష్టల మరగి కడపట పరలోకహానియుఁ దెచ్చుకో వచ్చును. కాఁబట్టి యట్టినష్టకరము లయినకోరికల నతఁ డెప్పుడును ఫలింపఁజేయఁడు. మన మాతనిని కోరవలసినకోరికలు మనస్సులను పాపకార్యములనుండి మరలింపవలసిన దనియు, సత్కార్యములయం దాసక్తములయి యుండునట్లు చేయవలసిన దనియు, భగవదాజ్ఞలను చెల్లించుటకయి ధైర్యసాహసములను సుఖశాంత్యాదులను ననుగ్రహింపవలసిన దనియు, ఈ మొదలైనయాముష్మికసంబంధములైనవయి యుండవలెను. అప్పు డవి యీశ్వరుఁడు మనకు తప్పక ప్రసాదించును. అట్లు చేయుటవలన భగవచ్ఛాసనము మాఱవలసినపని లేదు. అట్టివిషయములలో హృదయపూర్వకముగా తన్ను ప్రార్థించువారి కవి లభించి యాత్మశాంతి పారిశుద్ధ్యము మొదలయినవి కలుగవలెననియే భగవంతుని శాసనము. ఒక్కజ్యోతినుండి మనము దూరముగా పోయినకొలఁదిని వెలుతు రంతకంతకు తగ్గుచువచ్చి యాజ్యోతిని సమీపించుకొలఁదిని వెలుతురు హెచ్చుచు వచ్చులాగుననే జ్ఞానజ్యోతి యైనయీశ్వరుని ప్రార్థనలమూలమున మనము సమీపించినకొలఁదిని పాపాంధకారము దూరముగా తొలఁగుచుండునట్లును,

భక్తిహీనతమూలమున నీశ్వరునికి దూరముగా తొలఁగుకొలఁదిని పాపాంధకారము మనల చుట్టుకొని కన్నుకానకుండుట తటస్థించు నట్లును, ఈశ్వరుఁడు మొట్టమొదటనే శాసించి యున్నాఁడు.

మనకేమికావలయునో యీశ్వరునికి తెలియనే తెలియును గదా, మరల ప్రార్థింపవలసిన పని యేమున్న దని కొందరాక్షేపణ చేయుదురు. భగవంతుఁడు మనకోరికలను ప్రసాదించుట పరిశుద్ధ చింతతో మన మడిగినందుకుఁ గాని మనకు లోపము లున్నందునిమిత్తము కాదు. కపటము లేకుండ మన మనోగతములను తెలుపుట చేతకూడ దుఃఖశాంతియు సుఖాతిశయమును కలుగవలె నని గూడ భగవంతుని శాసనములలో నొకశాసనముగా నున్నది. అందుచేతనే మనకు దుఃఖముకలిగినప్పుడు ప్రేమాస్పదులయిన మిత్రులతోఁ జెప్పుటచేత సగముదుఃఖము తీఱును; మనకు శుభము కలిగినప్పుడు వారితోఁ జెప్పుటచేత మన సంతోషము ద్విగుణ మగును. కాఁబట్టి మనకుఁ గావలసినవాని నన్నిఁటిని భగవంతుఁడు తెలిసినవాఁడే యయినను మనదుఃఖశాంతినిమిత్తమును సంతోషాభివృద్ధి నిమిత్తమును మన ప్రార్థన లత్యావశ్యకములు. ఆదిగాక మన మొకవిషయమయి ప్రార్థించుచు సదా దానిని తలఁచుకొనుచుండెడిపక్షమున దాని విషయమై మనము మఱింత జాగరూకులమై యుందుము; కాఁబట్టి బొత్తిగా ప్రార్థన చేయనివానికంటె ప్రార్థనలు చేయు భక్తిహీనుఁడును కొంత యధికలాభము పొందును.

లోకములో భగవదారాధనము మూఁడువిధములుగా నుండును. అందొకటి యెవరియింటికడ వారు రహస్యముగా చేయు ప్రత్యేకప్రార్థన. దానివిషయమయి ఈవఱకు కొంత చెప్పి యున్నాను. రెండవది భార్యలు పుత్రులు సోదరులు మొదలయిన వారందఱును

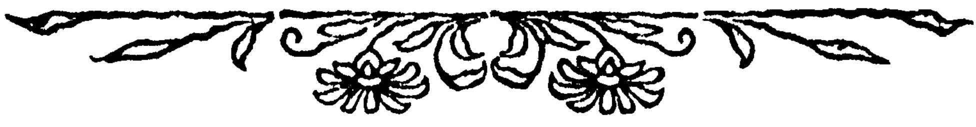
జేరి గృహమునఁ జేయు కుటుంబ ప్రార్థన. ఈప్రార్థనవలన కుటుంబములోని వారికెల్ల నైకమత్యమును నెమ్మదియు, బిడ్డలకు పెద్దలయందు భక్తియునమ్రతయు పరోపకారచింతయు మొదలయినబహుసుగుణము లబ్బును. సంసారదుఃఖములు రానరాక సుఖముకలుగును. మూఁడవది యిటువంటిసమాజప్రార్థన. మనుష్యుఁడు సమస్తవిషయములలోను పరస్పరసాహాయ్యమువలననే సుఖపడుననుట యెల్లవారు నెఱిఁగినవిషయమే. అలాగుననే యీశ్వరారాధన విషయమునఁ గూడ సంఘీభవించి చేసినప్రార్థనవలన సమస్తలాభములును కలుగును. ఐకమత్యముపుట్టును. ఈప్రకారముగా సమాజప్రార్థనలు లేనిజాతులవారంతకంతకు మూఢులై క్రూరవర్తనులై నాగరికుల దూషణకు పాత్రులై నీతిమాలినవా రగుదురు.

ఈశ్వరారాధనమువలన పైనిచెప్పినవిగాక ముఖ్యముగా కలిగెడు మఱియొకలాభము పరమేశ్వరుని తలఁచుచుగా స్మరించుచుండుటచేత నాతనియందును తద్గుణములయందును. ప్రీతియును గౌరవమును గలిగి మన మాయాన గుణముల నవలంబించుటకు ప్రయత్నించి బాగుపడుట. కాఁబట్టి యెల్లవారును నే నిప్పుడు చెప్పిన మూఁడువిధముల ప్రార్థనలును మనదేశమున వర్ధిల్లునట్లు చేయుదురుగాక !

మానవధర్మము.

మానుషధర్మము.

భ్రాతృజనులారా !

ఈలోకములో నిప్పు డెంత జ్ఞానాభివృద్ధి యగుచున్నను, మనుష్యుఁడు బాహ్యప్రపంచమును గూర్చి తెలిసికొన్నంత యాత్మవిషయమును గూర్చి తెలిసికొని యుండలేదు. ఆత్మ యున్నదని తెలియని వాఁడు లోకములో నెవ్వఁడును లేఁడు గాని, ఆయాత్మయొక్క ధర్మము లిట్టివని దృఢముగా నెఱిఁగినవారుమాత్రము మిక్కిలి తక్కువగా కానఁబడుచున్నారు. మానుషరూపమును ధరించినవాని కెల్లను తన్ను గూర్చి తా నెఱుఁగుట ప్రథమకర్తవ్యము. తా నెట్టివాఁడో తాను తెలిసికోలేకపోయినప్పుడు బాహ్యపదార్థములను వేయింటినిగూర్చి తెలిసికొన్న ప్రయోజన మేమి ? ఇట్లు చెప్పుటచేత పదార్థజ్ఞాన మనావశ్యక మని నాయభిప్రాయ మెంతమాత్రమును కాదు. అది కావలసినంత యుండవలసినదే కాని యాత్మజ్ఞానమును విడిచి యితరపదార్థతత్త్వమును మాత్ర మెఱుఁగఁగోరుట శ్లాఘ్యమయినపని కానేరదు. మనుష్యులు జలధర్మమును దెలిసికొని, నీటియావిరివలన నోడలను బండ్లను వాయువేగమున నడుపుటయే కాక వస్త్రనిర్మాణాదుల కుపయోగించువివిధయంత్రములచేఁ బని చేయింప నేర్చుకొన్నారు; వాయుగుణమును దెలిసికొని, గాలిబలముచేత నీటిని క్రిందనుండి మీఁది కెక్కించుటయే కాక వాయుపథమున విమానములు నడుపుటకు నేర్చుకొన్నారు; తేజోమహిమను దెలిసికొని, చమురులేనిదీపములను వెలిఁగించుటయే కాక మనోవేగమున దూరవార్తలను బంపుటకు నేర్చుకొన్నారు; పృథివీతత్త్వమును దెలిసికొని, మృత్తుతో వివిధపాత్రా

దుల నిర్మించుటయే కాక భూమినుండి మనుష్యసుఖసాధనము లయిన నానావిధసస్యఫలాదులను బొంద నేర్చుకొన్నారు. ఈప్రకారముగా భూమిమీఁద నున్నవస్తుసముదాయమునుగూర్చి మాత్రమే కాక యాకాశమున సంచారముచేయు గ్రహతారకాదులగమనాదులను గూర్చి సహితము తెలిసికొని, దారి లేనిమహాసముద్రమధ్యమున దారి తప్పకుండ నావలను నడప నేర్చుకొన్నారు. ఈరీతిగా బహువస్తు తత్త్వములను దెలిసికొని మనుష్యులు బహువిధలాభములను బొందు చున్నారు. కాఁబట్టి బాహ్యప్రపంచవిషయమున మనుష్యుఁడు సంపా దించినజ్ఞాన మింతంత యని చెప్ప నలవి కాదు. ఈవఱకు సంపాదించిన దానితో తృప్తి నొందక యనేకు లింకను బహువిషయములయందు జ్ఞానాభివృద్ధిని గూర్చుటకు నిరంతరకృషి చేయుచున్నారు. అయినను మనుష్యులలో ఆత్మవిషయమునకంటె నన్యవిషయములయందు కృషి విస్తారముగా పొడకట్టుచున్నది. వీని నన్నిటినిబట్టి విచారింపఁగా మను ష్యునకుఁ దెలిసినదానిలో నెల్లను దన్నుఁగూర్చి తెలిసికొన్నదే మిక్కిలి తక్కువగాఁ గానఁబడుచున్నది.

నీరు మెఱకనుండి పల్లమునకుఁ బాఱుచున్నది; అగ్నిజ్వాలలు పయికి లేచుచున్నవి; బీజమునుండి మొలక యెత్తి చెట్టు పెరిగి పూవు లనో ఫలములనో యిచ్చి నశించుచున్నది; సూర్యకిరణములు సముద్ర ములనుండి జలము నాకర్షించి వర్షరూపమున దానిని మరల భూమికిఁ బంపుచున్నవి; సూర్యచంద్రులు తమగతిచేత సంవత్సరములు, ఋతు వులు, మాసములు, దివములు మొదలయినకాలభేదములను గలిగించు చున్నారు; గుఱ్ఱములు మహాజవసంపన్నములయి పరుగెత్తుచున్నవి; తాఁబేళ్ళు మందగమనముతో ప్రాఁకుచున్నవి; చేఁపలు నీటిలో మునిఁగి యీఁదులాడుచున్నవి; పక్షు లాకాశమున నెగురుచున్నవి. ఈవిధముగా

చరాచరము లయినసమస్తపదార్థములును తమకు నియతము లయియున్నధర్మములను మీఱక చరించుచున్నవి. స్వభావముచే నీరు పల్లమునుండి మెఱక కెక్కదు; వెలగచెట్టున గుమ్మడికాయలు కాయవు; ఏనుఁగులుపిల్లి పిల్లలను బెట్టవు; పులుగులుగడ్డి తినవు; గోవులు మాంసభక్షణము చేయవు; సూర్యుఁడు మూడుదినముల కొకసారి యస్తమింపఁడు; చంద్రుఁడు దినమునకు మూఁడుసారు లుదయింపఁడు. వస్తుధర్మములనుబట్టి పరీక్షించిచూడఁగా సృష్టిలో నణువు మొదలుకొని బ్రహ్మాండమువఱకును గలప్రతిపదార్థమును నేదో యొకప్రయోజన ముద్దేశించి తన కేర్పఱుపఁబడిననియమమునకు లోఁబడి వర్తించునట్లు కానఁబడుచున్నదిగాని యనిర్దిష్టముగా విచ్చలవిడిగా వర్తించుచున్నట్టు కానరాదు. ఇట్లు సృష్టిలోని సమస్తవస్తువులను బ్రతిపదార్థమువలనను ఏదో యొకప్రయోజనము నుద్దేశించి తదనుగుణముగా చేసినపరమేశ్వరుఁ డొక్క మనుష్యునిమాత్రము నిర్దిష్టప్రయోజనము లేక పనికిమాలిన నిరర్థకజంతువునుగా సృజించి యుండఁడు. కాఁబట్టి యిప్పుడు మనుష్యుఁ డేయుద్దేశముతో సృజింపఁబడినాఁ డన్నయంశము నను విచారింపవలెను. మనుష్యునకు పశుపక్ష్యాదిజంతుసామాన్యమయినస్థూలదేహ మొక్కటియు, ఆధ్యాత్మిక మయినజ్ఞానదేహ మొక్కటియు, రెండు కానఁబడుచున్నవి. స్థూలదేహము తక్కినజాతువులదేహములకంటె విశేషభిన్న మయినది కానందున, దేహధర్మము లన్నియు మృగధర్మములుగానే యుండును. అందుచేత మనుష్యుఁ డింద్రియమూలమునఁ బొందఁగలుగుసౌఖ్యము లించుమించుగా మృగాదులసౌఖ్యములతో సమాన మయినవిగానే యుండును. అయినను మనుష్యున కున్నయాధిక్య మంతయు జ్ఞానదేహ మయినయాత్మను గలిగి యుండుట. ఇఁక మనుష్యునకుఁ గలయాత్మ

తత్త్వ మెట్టిదో విచారింపవలెను. అది నిరవయవ మయినదియు నిరాకార మయినదియుఁ గనుక నాశనరహిత మయినది; అది స్వప్రకాశ మయినదగనుక జ్ఞానాత్మక మయినది; కరుణాది గుణవిశిష్ట మయినది గనుక కారుణ్యమయ మయినది. ఇట్టి గుణములు గలయాత్మ సృష్టిలోని మఱియేపదార్థమునందును గానఁబడదు. ఈశ్వరుఁ డొక్కఁడు మాత్రమే యిట్లాత్మస్వరూపుఁ డయి యున్నాఁడు. సృష్టిపదార్థములనుబట్టియు మనయాత్మ తత్త్వమునుబట్టియు సృష్టికర్త యైనయీశ్వరునిగుణములను పరిశీలింపఁగా మనుష్యబుద్ధిచేతఁ దెలిసికోఁదగి యున్నంతవఱకు మనుష్యాత్మలయందుఁ గలలక్షణములే యీశ్వరుని యందును గానవచ్చుచున్నవి. కాఁబట్టియే మనుష్యుఁడు స్థూలసూక్ష్మ శరీరధారణమునుబట్టి సగము మృగ మనియు సగము దేవుఁ డనియు చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. మాంసశరీరములో మృగత్వమును, జ్ఞానశరీరములో దేవత్వమును, కల వనుటకు సందేహము లేదు. మనయాత్మలు పరమాత్మునితో సమాన మయినగుణములు కలవేయయినను, జీవాత్మకును పరమాత్మకును విశేషతారతమ్యము గలదు. పరమాత్ముఁడు సర్వజ్ఞుఁడు; జీవాత్ముఁడు మితజ్ఞుఁడు. పరమాత్ముఁడు సర్వశక్తుఁడు; జీవాత్ముఁడు పరిమితశక్తుఁడు. పరమాత్ముఁడు సమస్తకళ్యాణగుణ పరిపూర్ణుఁడు; జీవాత్ముఁడు సమస్తసద్గుణాంకురవిశిష్టుఁడు. అగ్నిహోత్రమునకు తాపమును, పర్వతములకు కాఠిన్యమును ధర్మము లయి నట్లే మనయాత్మలకుజ్ఞానము నీతియునుధర్మములు. అగ్నిహోత్రము తాపమును విడుచుట యెట్లు అసహజగుణమో మనయాత్మలు నీతిని విడుచుటయు అట్లే యసహజగుణము. నీతిని గలిగియుండుట మానవాత్మకు స్వాభావికము; అది లేకుండుట యస్వాభావికము. మామిడి పండునకు మధురరసాదులను గలిగి రమ్యముగా నుండుట స్వాభావి

కము; పుష్పిపట్టి చెడి వికారముగా నుండుట యస్వాభావికము; దేహమునకు బలారోగ్యములు కలిగియుండుట స్వాభావికము; రోగాదులచే దుర్బలమయి పాడగుట యస్వాభావికము. ఈప్రకారముగానే యాత్మకును నీతిజ్ఞానాదులచే నానంద మనుభవించుట స్వాభావికము; పాపాజ్ఞానాదులచే సంతోషము చెడి బాధపడుట యస్వాభావికము, ప్రతిమనుష్యుఁడును మొట్టమొదట దేహమునకు రోగములు రాకుండ కాపాడుకొనవలసినట్లే యాత్మను పాపరోగము లంటకుండునట్లు కాపాడుకొనుచు రావలెను; అటుతరువాత ప్రమాదాదికము వలన శరీరమును వ్యాధి యాశ్రయించినప్పుడు మందువేసి రోగమును మాన్పి యారోగ్యదశను పొందఁ బ్రయత్నించుట యెట్లు ధర్మమో యట్లె యాత్మను పాపరోగ మాశ్రయించి దుఃఖపెట్టుచున్నప్పుడను తాపౌషధముచేత దానిని స్వస్థపఱిచి మరలసుఖస్థితికిఁ దెచ్చుట కయి ప్రయత్నించుటయుఁ బరమధర్మము. వేఁడిమిని విడిచిన బొగ్గట్లగ్నిహోత్ర మని పిలువఁబడఁదగదో యట్లే మనుష్యుఁడును నీతిని విడిచినతరువాత మనుష్యుఁ డని పిలువఁబడఁ దగఁడు. నీతియే మనుష్యలక్షణము; నీతియే మనుష్యునకు పరమధర్మము; నీతిబంధమే మనుష్యుని కీశ్వరునితోడి వీడని చుట్టఱికమును గూర్చుచున్నది. నీతివర్తనముచేత నీశ్వరసామీప్యమును బొంది నిత్యానందమును బొందుటయే మనుష్యజీవనమువలని పరమప్రయోజనము. కాఁబట్టి ప్రతిమనుష్యుఁడును నీతిమార్గమునఁ బరమేశ్వరుని జేరి యానందింపఁగలుగుట కయి సర్వవిధములఁ బ్రయత్నింపవలెను. ఒక్క యీనీతిగుణమువలననే మనుష్యుఁడు పవిత్రుఁడయి యీశ్వరునికి పుత్రుఁ డగుటయేకాక యీశ్వరకుటుంబ మయినసమస్తమానవకోటిని భ్రాతలనుగాఁ జేసికొనుచున్నాఁడు. నీతిమహిమను

బట్టియే మనుష్యపద మెంతో పవిత్ర మయి గౌరవనీయ మయిన దగుచున్నది.

పర్వతమునకు కాఠిన్య మెట్లు సహజగుణమో మనుష్యునకు నీతి యట్లే సహజగుణ మయినను, ఈ రెండుసహజధర్మములకును కొంత వ్యత్యాస మున్నది. మనుష్యుఁడు పర్వతమువలెఁగాక స్వతంత్రుఁ డయి కొంతవఱకు స్వేచ్ఛముగాఁ బ్రవర్తింపఁదగినవాఁడు. విషయ సుఖములు మనుష్యునకును మృగమునకును సామాన్యము లనియు దేహసంబంధమువలన మనుష్యునిలో మృగధర్మము కూడఁ గొంత యున్న దనియు నీవఱకే చెప్పియున్నాను. మృగధర్మము మనుష్య ధర్మమునకంటె భిన్నమగుటచేత, అవి రెండును ఒకచోటఁ జేరి నప్పుడు పరస్పరవిరోధము సంభవింపక తప్పదు. అయినను మను ష్యుఁడు స్వేచ్ఛావివేకములనుబట్టి మృగధర్మమునకును మనుష్య ధర్మమునకును విరోధము పొసఁగినప్పుడు మృగధర్మము నడఁచి లోఁ బఱచుకొని తన యిచ్ఛానుసారముగా మెలఁగునట్లు చేసి దానివలని లాభమును పొందుచుండవలెను. జీవాత్మకు జ్ఞానాంకురములును నీతి బీజములును గల వనియు వానిని వృద్ధిచేసికోవలయు ననియుఁ గూడ నీవఱకే సూచించి యున్నాను. జ్ఞానాదులు హీనదశలో నున్నప్పుడు పశుధర్మము లని చెప్పఁబడిన మాంసగుణములు ప్రబల మయినవిగా నుండును. ఆకాలమునందు మనుష్యున కీశ్వరవిషయకజ్ఞానమును తదను గుణ మయినదిగానే యుండును. ప్రపంచముయొక్క యారంభ దశలో జ్ఞానాభివృద్ధి విశేషముగా కలుగనప్పుడు దేహ బల మధిక ముగా నున్నవాఁ డెవ్వఁడో వాఁడు గొప్పవాఁడుగాను నాయకుఁడు గాను అంగీకరింపఁబడి గౌరవింపఁబడుచు వచ్చెను. ఆకాలమునందు జనులు తాము భయపడి గౌరవించునరుని గుణములనుబట్టి భగవం

తుని సర్వశక్తునిగాను, మేఘవాహన మెక్కి పిడుగులను బఱపి శత్రు వులను నాశనము చేయువానినిగాను, భావించి భయముతో బలులు మొద లయినవానిని సమర్పించి యారాధించుచు వచ్చిరి. తరువాత జనులలో జ్ఞాన మభివృద్ధి యైనకొలఁదిని దేహబలమునందు గౌరవము తగ్గి కాయబలము గలవానికంటె బుద్ధిబలముగలవాఁ డధికుఁ డయ్యె ను. దేహబలము గలవానిని బలహీను లయినను పదిమంది చేరి గెలువఁ గలుగుటయు, దేహబలము గలవారు వేయిమంది చేరి యైనను జ్ఞానబలము గలవానియుపాయములముందు నిలువ లేకుండు టయు, చూచి యద్భుతపడి, జనులు కేవల దేహబలము గలవానిని విడిచి వస్తుతత్త్వమును దెలిసి, ఆలోచన గలిగి, ఉపాయశాలియైన బుద్ధిమంతునిఁ దమకు నాయకునిగాఁ జేసికొని గౌరవింపసాగిరి. లోకానుభవ మెక్కువ యయి జ్ఞానాభివృద్ధి కలిగినకొలఁదిని జనులు సృష్టిలోని ప్రతివస్తువులోను దేవునిబుద్ధిబలము కనిపెట్టి దేవుని సర్వ శక్తునిగా మాత్రమేకాక సర్వజ్ఞునిగాకూడ భావించి యద్భుతప్రమో దములతోను భయముతోను నర్చించు చుండిరి. జ్ఞానాభివృద్ధి యధిక మయి మనుష్యతత్త్వము చక్కఁగా తెలియనారంభించిన తరువాత జనులు దేహబలము కలవానికంటెను జ్ఞానబలము కలవాని కంటెను నీతిబలముగలవాని నెక్కువగా గౌరవించి, ఎవ్వఁడు సత్యము తప్పకుండునో యెవ్వఁడు ఋజుమార్గమున ప్రవర్తించునో యెవ్వఁడు పరోపకారపారీణుఁ డగునో యట్టివానిని ప్రేమించి దేవాంశ కలవాని నిగా భావింప మొదలు పెట్టిరి. అప్పుడు మనుష్యు లీశ్వరవిషయమున గూడ నభిప్రాయములు మాఱినందున, దేవుని సర్వశక్తునిగాను సర్వ జ్ఞునిగాను మాత్రమేకాక సత్యస్వరూపునిగాను సర్వకారుణ్యునిగాను గూడ భావించి ప్రేమించి యద్భుతభయభక్తులతోఁ బూజింప నారం

భించిరి. ఈప్రకారముగా మనుష్యుని యభిప్రాయములలోను మతము లోను నభివృద్ధి కలుగుచున్నను, నీతివిషయమున నింకను దగినంత దృఢనిశ్చయము కలుగలేదు. కొందఱు మతవిషయమున మార్పులు కలుగుచుండరా దని వాదింపఁ జూతురుగాని మనుష్యునితో సంబంధించిన సమస్తవిషయములయందును నభివృద్ధి కలుగుచుండఁగా నాత్మోజ్జీవనమున కాధార మయిన మతవిషయమునం దేల యభివృద్ధి కలుగరాదం దురో యూహించుటకు శక్యము కాకున్నది. ఆత్మతత్త్వ మధికముగాఁ దెలిసినతరువాత మునుపటివలె నీశ్వరుఁడు భయమునకు హేతు వయినవాఁడుగాక ప్రేమాస్పదుఁ డయి కారుణ్యగుణమునుబట్టి దరిఁ జేరవలసినతండ్రి యయినాఁడు. ఇంకను జ్ఞానాభివృద్ధి యైనకొలఁదిని దేవునికల్యాణగుణము లింకను క్రొత్తవి యేవి బయలఁబడునో యెవ్వ రెఱుఁగురు? అందువలన మన కెట్టి యధికాత్మానందము కలుగునో యెవ్వ రూహింపఁగలరు? ఏవిషయమునం దభివృద్ధికి భంగము కలిగించినను మన కనేకనష్టములు గలుగును. అందులో ముఖ్యముగా మత మను పేరు పెట్టి యాత్మాభివృద్ధికి భంగము కలిగించెడుపక్షమున, కలిగెడి యనర్థ మింతంత యని చెప్ప నలవికాదు. ఒకవేళ మానుషధర్మమునకే భంగముకలుగ వచ్చును. కాఁబట్టి యెల్లవారును దా మాత్మాభివృద్ధికి విఘ్నము కలిగించుమార్గమును గొంచె మయినను తలపెట్టకుందురుగాక! జ్ఞానమునందును నీతియందును వృద్ధి లేకపోవుటయే మానుషధర్మమునకు భంగము కలుగుట. ఆత్మ మార్పులేక యెల్లకాలము నేకరీతిగా నుండు స్వభావము కలదికాదు—జ్ఞానాధిక్యాదులచేత దేవత్వము నైనను సమీపించుచుండును; లేదా తదభావాదులవలన మృగత్వము నయినను సమీపించుచుండును. కాఁబట్టి వివేకియైనవాఁ డప్రమత్తుఁ

డయి యాత్మను మృగత్వమును సమీపింప నియ్యక జ్ఞానాభివృద్ధిచే నీశ్వరుని సమీపింపఁ జేయుటకే సర్వదా పాటుపడుచుండవలెను. ఈశ్వరుని సమీపించుట కనుకూల మగునట్లుగా నిహలోకయాత్ర నడుపుచు నాతనిని పొంద యత్నించుట మనుష్యునకుఁ బరమార్థము. పాపవిమోచనమును బొంది సద్వర్తనముచే నీశ్వరుని బొంది యానం దింపఁ గలుగుటయే ముక్తి—అనఁగా పాపమునుండియు మృగత్వ మునుండియు విముక్తులమయి నిత్యానందమును బొందుటయే ముక్తి. ఆత్మగుణముల నన్నిఁటిని వృద్ధిచేసికొనుటయే ముక్తిమార్గము. అన్ని శక్తులను సమానముగా వెంపుచెందించుట వృద్ధికాని యొకదానికి నష్టము కలుగునట్లుగా మఱియొకటి పెరుగుట వృద్ధి కాదు. శరీర విషయ మయిన వృద్ధిని ముందుగాఁ జూడుఁడు. దేహముయొక్క సమస్తావయవములును సమానముగాను బలప్రదముగాను పెరుగుట వృద్ధియగునుగాని యొక్కతలగాని పొట్టగాని కాలుగాని బలియుట వృద్ధికాదు; అట్లొక్కయవయవము మాత్రమే పెరిగినచో దయ్యపు తల యనియు, బానకడు పనియు, బోదకా లనియు పేరులు పెట్టి దానిని వ్యాధిమూలముగా నెంతురు; బలములేక యుబ్బురోగము నందువలె దేహ మంతయు బలియుటయు వృద్ధి కానేరదు. కాఁబట్టి యీవిధముగానే యాత్మవిషయమున జ్ఞానమును, నీతియును, ప్రేమా దులును, ఈశ్వరభక్తియును, సమానముగా వృద్ధినొందవలెను. ఇట్టి యభివృద్ధిని పాపపరిహారమునుబొంది నిత్యానందమున కయి ప్రయ త్నించుట యెల్లవారికిని సహజగుణము. జ్ఞానాభావాదులచేతను తత్త్వవిచారము లేకపోవుటచేతను మనుష్యులు తప్పుదారులు త్రొ క్కుచున్నను, నిత్యానందపదవినిమిత్తమయి కృషి చేయవలెనన్న యభి లాషమాత్ర మనివార్య మయి పామరులను మొదలుకొని పండితులని

వఱకును గల ప్రతిమనుష్యునిహృదయమునందును దృఢముగా నాటుకొనియున్నది. ఈనిత్యపదవినిమిత్తమేమూఢు లుపవాసములుచేసియు తీర్థసేవలుచేసియు, నిప్పులుత్రొక్కియు, శూలములు గ్రుచ్చుకొనియు బాధపడుచున్నారు; జ్ఞానులమనుకొనుసన్యాసులు ప్రేమాస్పదు లయిన భార్యాపుత్రాదులను ధనవస్తువాహనములను తక్కినసమస్తప్రాపంచికసుఖములను త్యజించుచున్నారు; యోగు లెండలలో మాడియు, పంచాగ్నిమధ్యమున వసించియు, కాళ్ళను చేతులును శుష్కింపఁజేసియు, ఆకలములు తిని యేకాకు లయి తిరిగియు, శ్రమపడుచున్నారు. మోక్షాపేక్ష యెల్ల వారికిని దుర్వారముగా నున్నను తత్త్వవిచారము చేయక యంధపరంపరగా వర్తించుచుండుటవలనఁ బలువురు సత్యమైనమార్గమును దెలిసికొలేక భ్రమపడి తిరుగుచున్నారు. మనలను మోక్షమునకుఁ గొనిపోయెడు రాజమార్గము పయినజెప్పినరీతిగా జ్ఞానాదులను వృద్ధిపఱుచుకొని, యీశ్వరునియందు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలవార మయి మన కీశ్వరుఁడు విధించి యున్నప్రకారముగా మనలోపల వెలుఁగుజ్ఞానజ్యోతి ననుసరించి మనయంతరాత్మ బోధించునీతిమార్గమున వర్తించుట యొక్కటియే కాఁబట్టి యెల్లప్పుడును నీతిమార్గముననే నడచుచుండుట మనకు విధి; ఎన్నికష్టముల కయిన సహించి నీతిమార్గానుసరణ మనెడియీశ్వరాజ్ఞను నిర్వహించుట కెల్లరమును బద్ధుల మయి యున్నాము. ఆత్మాభివృద్ధినిబట్టి యీకర్తవ్యతాబుద్ధి మనుష్యులలో బలపడును.

ఆత్మాభివృద్ధి మైనకొలఁదిని జీవుఁ డీశ్వరునితోడి బంధుత్వమును దృఢపఱుచుకొని యాతనిసామీప్యమును బొంది నిత్యసేవవలన నీశ్వరసాంగత్యసుఖము ననుభవించుచుఁ బాపదూరుఁ డయి నిత్యానందపదవి నొందఁగలుగును. ఈశ్వరుఁడు సకలకళ్యాణగుణ

సాగరుఁడు; జీవాత్మలు నీతిరసప్రవాహములు. నదులు సముద్రమును చేరఁబోవునట్లుగానే మనయాత్మలును పరమేశ్వరుని చేర సంతతయాత్ర చేయుచుండవలెను. ఆత్మధర్మ మయిననీతియం దభివృద్ధిని బొంది పురోయాత్ర చేసినకొలఁదిని మనయాత్మ లీశ్వరుని సమీపించుచున్న వని చెప్పుదుము. నీతియం దభివృద్ధి నొందుటయే మనుష్యునిలోని దేవాంశమును వృద్ధినొందించుట. కాఁబట్టి మనుష్యనామమును ధరించినవాఁ డెల్లను తా నొకదినమునకంటె నొకదినము మఱింత పరిశుద్ధుఁ డగుచు తనయందలి దేవాంశమును వృద్ధినొందించుటకు పాటుపడుచుండవలెను. మనుష్యుఁడు తా నేవృత్తి నవలంబించినను, ఏపనిచేయుచున్నను, నీతిమార్గమును విడువక పవిత్ర మయినమనుష్యనామమునకు తా నర్హుఁ డగునట్లుగా ప్రవర్తింపవలెను. మనుష్యుఁ డను పేరులోనే యెంతగౌరవ మున్నది. అది రాజనామముకన్నను, శాస్త్రినామముకన్నను, గౌరవావహ మయినయేయితరనామముకన్నను, మిక్కిలి యుత్కృష్ట మైనది. రాజ్యాధికారముచేత నొకఁడు రాజయ్యును నీతి లేకపోవుటచేత పశువు కావచ్చును; విద్యావైభవముచేత నొకఁడు శాస్త్రి యయ్యును నీతి లేకపోవుటచేత మృగము కావచ్చును. ఇహలోకవైభవము లేవి లేకపోయినను మానుషధర్మమును విడువక చరించినవాఁ డొక్కఁడే యీశ్వరదృష్టికి గొప్పవాఁడును తదనుగ్రహపాత్రుఁడును అగునుగాని మానుషధర్మమును మీఱుటచేత మనుష్యనామమున కపాత్రుఁ డైనరాజును శాస్త్రియు, గాఁడు. నీతి మానుషలక్షణ మనియు, నీతిలేమి పశులక్షణమనియు, దృఢముగా తెలిసికొని మన మెప్పుడును నీతిపాశమునకు బద్ధుల మై ప్రవర్తింపవలెను; నీతిపాశమే యీలోకములో మనుష్యులను బరస్పరమును గూర్చెడి యనుబంధము, ఈయనుబంధమే మిక్కిలి పావన

మైనదియు, భూమిలోఁగల సమస్తగుణబంధములలోను స్థిర మయిన దియు, అయి యున్నది. నీతిపాశమునుబట్టియే జను లన్యోన్యభ్రాత లయి యేక మగుచున్నారు; ఈబాధము విడిపోయినా జను లైక మత్యము లేక చెదరి పరస్పరశత్రు లగుచున్నారు. 'నీతి' యని నే నిక్కడ నొక్క చిన్నపదమును జెప్పుచున్నను దానిలో నెంతో యర్థ మిమిడి యున్నది; ఆచిన్నపదములో సత్యము కారుణ్యము, క్షమ, పరోపకారము, మొదలైనగుణము లనేకములు చేరి యున్నవి. వానిని వివరించుట కిప్పు డవకాశము లేదు. వానిలో నొక్కొక్కదానిని గూర్చి ప్రత్యేకముగా నెంతెంతో చెప్పవలసి యున్నది. నీతిబలము ముందు ప్రపంచములోని యనావశ్యకము లైనభేదము లన్నియు గాలికి దూదిపింజె లెగిరిపోవునట్లు చెల్లాచెద రగును. నీతిమంతుఁ డెవఁడో వాఁడే సర్వోత్కృష్టుఁ డగుటచేత, నీతిబలమునుబట్టి యధమ జాతివాఁడును పూజనీయుఁ డగును. నీతిరతియొక్కటియే మనకీశ్వరుఁ డనుగ్రహించిన శ్రేయస్సులలో నెల్ల మహోన్నత మయినది. ధర్మ రతియు, యుక్తాయుక్తములను దెలిసికొని యుక్తము నాచరించు మతియు, భగవదాజ్ఞారూపమున హృదయములో నంతరాత్మ చేయు బోధమును, పుణ్యాచరణసామర్థ్యమును—ఇవి మనుష్యునకుఁ గల గుణరత్నములు. లోకములో వీనికన్న నున్నతగుణము లేవియు లేవు. దేవతలయందుసహిత మింతకంటె మహత్తర మయినది వే ఱేదియు లేదు. ఈగుణములు పూర్ణముగా నున్నప్పుడు దేవతలకును మనుష్యు లకును భేదము లేకయే పోవును. అప్పుడు భూలోకమే స్వర్గలోక మగును; మనుష్యులే దేవత లగుదురు. ఈగుణములను వృద్ధిపొందించు కొనుకొలఁదిని మనుష్యుఁడు దేవత్వమును సమీపించుచుండును. నీతి మార్గము ననుసరించి ప్రవర్తించుపక్షమునఁ బ్రతిమానవుఁడును నిరం

తరాభివృద్ధియు నిరతిశయానందమును బొందఁ గలుగును. నీతివర్తనము స్వర్గమార్గము; నీతిరాహిత్యము నరకమార్గము. ఎప్పుడు మనస్సులలో యుక్తాయుక్తజ్ఞాన ముద్భవిల్లి యుక్తమార్గమున నడువవలయుననియు, అయుక్తమార్గమున నడువఁగూడదనియు మనయంతరాత్మ బోధింప మొదలుపెట్టినదో యప్పటినుండియు నీతిమార్గమును బాటించి చరింప వలయుటకు మన మీశ్వరునకు బద్ధులమై యున్నాము. మన మనస్సులలో నుదయించి భాసిల్లుచున్న యీయుక్తాయుక్తవివేచకజ్ఞానమే యీశ్వరుఁడు మన కనుగ్రహించిన సత్యవేదము. తక్కిన వేదము లన్నియు దీని ననుసరించి బుద్ధిమంతులచేఁ గాలానుగుణముగా వ్రాయఁబడినవే. హృదయఫలకమునం దీశ్వరలిఖితమైయున్న యీనీతిబోధమే మన కీశ్వరునితోడి చుట్టఱికమును దెలిపి మనల నాతని నిత్యానందసామ్రాజ్యమును చూఱగొనునట్లు చేయును. ఈజ్ఞానోదయమే స్థిరముగా మనల నీశ్వరగుణబద్ధులను జేయును. ఈజ్ఞానప్రకాశముచేత ధర్మరతి యెవ్వనిహృదయమునందు దృఢముగా నాటుకొనునో వాఁ డాదినమునుండియు ప్రపంచమునందలి యెవ్వరిచేతను మరల్పరాని యొకపాశమునకు బద్ధుఁ డయి, ఈశ్వరునితోడి విడిపోనినూతనబంధుత్వమును బొంది, తనహృదయములో దివ్యాక్షరములతో లిఖింపఁబడియున్న యీశ్వరాజ్ఞ కొక్కదానికే లోఁబడి, అంతరాత్మ బోధించుశాసనముల ననుసరించుటయే శాశ్వతానందమునకు మూలమని నమ్మి, లోకములోని దేది యెట్లయినను సమస్తవిషయములయందును తనయంతరాత్మను తన్మూలమున పరమేశ్వరుని సంతోషపెట్టుటకే ప్రవర్తించుచుండును. ఈయంతరాత్మ బోధించు బోధమే శాశ్వతానందమహావృక్షమునకు బీజము. ప్రతి విషయమునందును దానిని తప్పక యనుసరించుచు వచ్చినపక్షమున,

మనము కృతార్థుల మయి దినదినాభివృద్ధినొంది సత్యపదవి నొందుదుము; దాని ఘోషమును వెడచెవిని బెట్టి తద్వాక్యముల ననాదరణము చేసినపక్షమున, మనము దుఃఖభాజనుల మై యీశ్వరానుగ్రహమునకు దూరుల మగుదుము. ఆత్మావబోధమునుబట్టి యీశ్వరానుగ్రహమువలన న్యాయవర్తనము నెవ్వరు పొందఁ గలుగుదురో వారెల్ల ప్రేమానుబంధముచేత బద్ధు లయి పరస్పరసోదరస్నేహము గలవారగుదురు. ఈసోదరవాత్సల్యమునకు నీతిరతి యొక్కటియే కారణముగాని లౌకికాధికారమును ధనసంపదయు సత్కులప్రసూతత్వమును గారణములు గావు. ఇహలోకసంపద లెల్లను గలిగియున్నను నీతిబాహ్యుఁ డగుటవలన మనుష్యుఁడు ధర్మదృష్టికి పశుప్రాయుఁ డయి యీశ్వరసాంగత్యమున కనర్హుఁడు కావచ్చును. ఇహలోకసంపద లేవియు లేకపోయినను నీతిమంతుఁడగుటవలన మనుష్యుఁడు దేవతుల్యుఁ డయి యీశ్వరసాంగత్యమున కర్హుఁడు కావచ్చును. కాఁబట్టి మోక్షానందపదవికిని ఐహికౌన్నత్యమునకును సంబంధ మేదియు లేదు. మన మొకవేళ వారి పేరుల నయినను వినకపోయినను నిజ మయిననీతిమంతు లీలోకమునందు విస్తారముగా బీదవారిలోనే యుండవచ్చును. మిక్కిలి దుర్లంఘ్యము లైనవ్యామోహములకు లోఁబడనివారును దుస్సాధ్యము లయినధర్మకార్యములను ధైర్యముతో నిర్వహించినవారును, ఎటువంటి యాపదలు వచ్చినను వెనుకతీయక యొక్కయీశ్వరునిప్రాపు నే నమ్మికొని తదాజ్ఞానుసరణమే నిత్యకృత్యముగా ప్రవర్తించినవారును, దుస్తరము లైనపాపసముద్రముల నీఁది యతికష్టపడి దుష్టుల బాధలను సహించి పరిశుద్ధ మయినజీవయాత్రను చేసినవారును బీదవారిలోనే యుండవచ్చును. ఈశ్వరునిదృష్టియందు దిట్టివారుమాత్రమే నిజ మైనగొప్పవారు. గొప్పతన మెప్పుడును నీతి

బలములోను, భగవదాజ్ఞానుసరణములోను, కష్టములను ధైర్యముతో సహించుటలోను, ఇంద్రియనిగ్రహములోను, ఉండును గాని ధనికత్వదరిద్రత్వములలో నుండదు. కంఠశోష్యవ్వవలన నింద్రియము లుద్రేకించి దుర్మార్గమున కాకర్షించునప్పుడు వాని యుద్రేకమును ధర్మపాశములచే నడఁచి పోరాడి వానిని యుక్తమార్గమునకుఁ ద్రిప్పి యాధ్యాత్మికబోధమువలన నింద్రియవర్గమును నిగ్రహించి తనయధీనములో నుంచుకొనుట కయి పాటుపడుట మనుష్యధర్మము. ఇంద్రియబద్ధుఁడయి యింద్రియసుఖములకు దాసుఁడుగాక యింద్రియ నిగ్రహము చేయఁగలిగిన పురుషుఁడే నిజ మయినపౌరుషము గల వాఁడు. ఇంద్రియనిగ్రహము చేసి మంచిమార్గమున నడువలేని పుణ్య భీరుఁడు మీసములు మొదలయినసమస్తపురుషచిహ్నములను గలవాఁ డైనను పౌరుషహీనుఁడే. పాపముతోడిపోరాటమువలనను, కష్టము లకును బాధలకును చలింపక నీతిపథమున నిలుచుటవలననుమాత్రమే మనుష్యుఁ డధికుఁ డగును. కష్టములును నిర్బంధములును వచ్చినప్పుడు ధర్మమార్గమును తొలఁగనివాఁడొకఁడే మహానుభావుఁడు; అతఁ డొక్కఁడే మానుషధర్మముగలవాఁడు. పాతకభూతములతో పోరాడి గెలువఁ గలిగినప్పుడే యాత్మ కనిర్వాచ్యమై యనుభవైకవేద్య మయినయానందము కలుగును. ఈశ్వరమహిమను భూమియందు భాసిల్లఁజేయుట కయి పాపపిశాచములతో వీరభటునివలె నిరంతర యుద్ధము చేయుచుండు వానికే యీశ్వరుఁ డెప్పుడును సహాయుఁ డయి జయమును గలిగించుచుండును. ధర్మ మెక్కడనుండునో యీశ్వరుఁ డక్కడనుండును; ఈశ్వరుఁ డెక్కడనుండునో జయ మక్కడఁ గలుగును. కాఁబట్టి లోకములో ధర్మబలముతో సమాన మయిన బలము వే ఱొకటిలేదు. ఈశ్వరుఁడు మంచికార్యముల కెప్పు

దును తోడుపడుచుండుట సత్యమే యయినను, అతనిసాహాయ్యమును పొందుటకు మన మర్హుల మని చూపుటకై పిఱికికండలేని వీరభటుల వలె ననహాయశూరుల మయి నిలిచి మనము పాపము లను వెను భూతములపయి ధ్వజ మెత్తి వానిని నిర్మూలనము చేయుటకయి యెల్లప్పుడును నడుము కట్టుకొని నిర్భయముగా ముందుకు నడుచు చుండవలెను. అప్పుడు పాపభూతావిష్టు లయి యున్నవారివలనను దీర్ఘకాల దురాచారపిశాచావేశపరవశు లయి యున్నవారివలనను, మూర్ఖతారాక్షసప్రేరితు లయినవారివలనను మనకనేకవిధము లయిన కష్టములు రా వచ్చును. గాయములు లేని పోరాట మెక్కడను గలుగదు; గాయములకు వెనుకతీసెడువీరభటత్వమును గలుగదు. క్షణభంగురము లయినయిహలోకసంపదలనిమిత్తము పోరాడునప్పుడే వీరుఁ డైనవాఁడు శరీరమును విడువఁ దెగింపవలసియుండఁగా, పార లౌకికశాశ్వతానందపదవికై పెనఁగులాడెడుసత్కార్యశూరుఁడు విడువ గూడని దీలోకములోని దేది యుండును? కష్టము లన్నిప్రక్కలను వచ్చి చుట్టుకొన్నప్పుడును, బంధుమిత్రాదులుసహితము ప్రతిపక్షు లయి ద్వేషించి మహాధైర్యశాలికి సహితము భయమును నిరాశయు కలుగునట్లుగా బాధించుచున్నప్పుడును, మనదుర్బలత్వమును దెలిసి కొని యీశ్వరసాహాయ్యమును వేఁడి తత్సామీప్యమువలన నూతన బలోత్సాహములను పొంది పాపబలనిర్మూలనమునకయి యమానుష ధైర్యమును జూపవలెను. అట్లు చేసినప్పుడే మనుష్యుని గొప్పతనము వెల్లడి యగును. ఘటనాఘటనసమర్థుఁ డయినయీశ్వరుని ప్రాపు వలన ధర్మశూరులవజ్రహృదయములనుండి ప్రతిపక్షులు ప్రయోగించు వ్యాఘాతశిలలతాకుడువలన నార్పరానియుత్సాహాగ్ని యుదయించి పురాణములయందు వర్ణింపఁబడిన బ్రహ్మాస్త్రమువలె నమోఘుఁడై రి

విజయకారణము కావచ్చును. ఇట్లుత్సాహవాక్యములు పలుకునప్పు డుపదేశమునం దిది యంతయు మనోహరముగానే యున్నదిగాని యను ష్ఠానసాధ్య మగునా యని కొందఱిహృదయములయందు సందేహము గలుగవచ్చును. అయినను నే నిప్పుడు చెప్పిన దంతయు భగవచ్ఛక్తి యందు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలధర్మశూరులకుఁ బరమసాధ్యమే కాని యిం దసాధ్య మేదియు లేదు. ఇట్టి సర్వజనశ్లాఘనీయు మయిన పవిత్రచరిత్రము గలమహాత్ములమహిమలను మనము పూర్వచరిత్ర ములయందుఁ జదివి యున్నాము. సత్యమునిమిత్తమై సర్వకష్టముల కును లోనయి సమయము వచ్చినప్పుడు తమప్రాణములనుసహితము తృణప్రాయముగా విడిచినకీర్తికాయు లనేకులు చిరకాలముక్రిందటనే స్వర్గస్థులయ్యును నేఁటివఱకును మృతజీవు లయి మనహృదయనివాస మును విడువక సమస్తసత్కార్యాచరణములందును మన కపరిమితో త్సాహసాహసములను కలిగించుచున్నారు. అట్టివారిచరిత్రములను పూర్ణముగా వివరింపవలసినదే కాని యట్టిపని కిది సమయము కాక పోవుటచేత దాని నింకొకసారికి విడిచిపెట్టి యిప్పుడు సత్కార్యాచరణ మున కావశ్యకము లయినమనోధర్మములనుగూర్చి కొంచెము చెప్పెదను.

ఒక్కసత్కార్యమును పూని నిర్వహించుటకయి మనుష్యునకు మొట్టమొదట మనోనిశ్చయ మొక్కటి యుండవలెను. మనోనిశ్చ యము లేకపోయినపక్షమున, మనుష్యుఁ డెంతటిశక్తిసంపన్నుఁ డయి నను దుర్బలుఁ డయి యేకార్యమును పూనుటకును సమర్థుఁడు కాక పోవును. మనోనిశ్చయము కలుగుటకయి యాత్మగౌరవ మావశ్య కము. ఆత్మగౌరవ మనఁగా తనశక్తియందు తనకు విశ్వాసముండుట. ప్రతిమనుష్యునకును తానుశక్తిమంతుఁడననియు, బుద్ధిమంతుఁడననియు

కొంచెముగానో గొప్పగానో మనస్సులో గర్వముండవచ్చునుగాని తా నొకపనిచేయవలసి వచ్చినప్పుడుమాత్రము కష్టములు వచ్చునేని, వాని కప్పుడాయహంకారమునిలువదు. ఇట్టిపనికిమాలినయహంభావమాత్మ గౌరవము కాదు. తన సదభిప్రాయములతో నితరు లేకీభవింపనప్పుడును, తనపూనిక కితరులు విఘ్నము లాచరించుచున్నప్పుడును, తన కార్యమువలనఁ గష్టములు వచ్చునప్పుడును, నిరుత్సాహుఁడు గాక తనయాలోచనయందు విశ్వాసమును దనశక్తియందు గురుత్వమును గలిగి యుండుట యాత్మగౌరవము. మనతో నేకీభవింపనంతమాత్రముచేత ననాదరము చేయక యితరులయభిప్రాయములయం దుచిత గౌరవ ముంచుట మనకు ధర్మమే యయినను, మనయభిప్రాయములు సరియైన వని మనము దృఢముగా నమ్మియున్నప్పుడుమాత్ర మితరుల మాటల నాదరించి మనపూనికను విడువఁగూడదు. తన కొకదృఢనిశ్చయము లేక యితరులయభిప్రాయములనే నమ్మియుండువాఁడు తా నేపనియందును స్వతంత్రుఁడు గాక మహావాయుపథమునఁ బడినకాకి యాకెవలె గాలి విసరినదెసల కెల్లను దూలుచు స్వగౌరవమును లేనివాఁ డగును. అట్టివాఁ డల్పకార్యమునుసహితము స్వతంత్రముగా నిర్వహించుటకు శక్తుఁడుగాక వఱదకు గొట్టుకొని పోవుపుడకవలె నిటునటు నూగులాడుచు నొక తెన్నునఁ బోవక యాచారప్రవాహ మీడ్చిన ట్లెల్లను జనుచు వ్యర్థుఁ డగును. కాఁబట్టి కార్యశూరునకు దృఢనిశ్చయ మావశ్యకము. గ్రహణశక్తియు సాధనసంపత్తియుఁ గావలసినంత యున్నను దృఢనిశ్చయము లేకపోవుటవలన ననేకుల యందు వాక్శూరతయేకాని కార్యశూరత కానరాకున్నది. కార్యభీరుత పురుషలక్షణము కాదు! కాఁబట్టి సత్కార్యాచరణపౌరుషము గలవాఁ డితరు లేమనుకొందురో యన్నసందేహమును విడిచి ధైర్య

సాహసములను బూని తాను దృఢముగా నమ్మినదాని ననుష్ఠించుటకు బద్ధకంకణుఁడు కావలెను. ఉపదేశమునకంటె ననుష్ఠాన మెంతో శ్రేష్ఠ మయినది. మనదేశమునందు శుష్కోపదేష్టలు నక్షత్రము లంతమంది యున్నను, అనుష్ఠానసమయమునం దాక్షుక్షత్రము లంతమందియు దివానక్షత్రము లంతమంది యగుచున్నారు. మనదేశమునం దిప్పు డుపదేష్టలకంటె ముఖ్యముగా ననుష్ఠాతలు కావలసి యున్నారు. వేయిమాటలు చెప్పుటకన్న నొక్కకార్యమును జేసి చూపినయెడల జనులకు వారియం దెంతో యధికగౌరవము కలుగును; క్రియావంతు లయినప్పుడుమాత్రమే జనులు వారి ననుసరింపఁ బూనుదురు. పుస్తకములయందు మంచివారిచరిత్రములను జదివినప్పుడును, మంచియుపన్యాసములను విన్నప్పుడును, కొంతవఱ కెల్లవారికిని సత్కార్యములు చేయవలె నన్నయభిలాష కలుగవచ్చునుగాని యాయభిలాషము సత్ప్రవర్తనమును కన్నులార చూచినప్పుడున్నంత బలిష్ఠముగాను కార్యకరముగాను మఱియొకప్పు డుండదు. ఒకవేళ నితరులు తన్ననుసరింపకపోయినను, తాను సత్యమని యెఱిగినదాని ననుష్ఠించుట మనుష్యునకు ధర్మము. తా నాలోచించి శ్రమపడి కనుఁగొన్నసత్యము దాననుష్ఠించి ఫలమును బొందకపోయినయెడల దానివలనఁ బ్రయోజనమేమి ? తనసత్యము తనకే పనికిరానియెడల నితరుల కేమి పనికివచ్చును ? తనప్రవర్తనమును తాను సంస్కరించుకోలేనిపక్షమున లోకము నేమిసంస్కరింపఁ గలుగును ? లోకమును సంస్కరింపఁబూనుటకు ముందుగా సంస్కారము తనతో నారంభము కావలెను. ఒక్కఁడు తనప్రవర్తనమును జక్కఁజేసికొన్నను లోకములోని దుష్టవర్తనులసంఖ్యలో నొక్కటి తక్కువగును. ఈప్రకారముగాఁ బ్రతిమనుష్యుఁడును తననడతను దిద్దుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించినపక్ష

మున, కొంత కాలములోనే లోకమంతయు చక్కపడవచ్చును. అట్లు కష్టపడి తనవర్తనమును బాగుజేసికొనఁజూడక ప్రతిమనుష్యుఁడును దాను పయినుండి సులభముగా లోకమును సంస్కరింపవలెనని యాలోచించుచుండుటవలన మనదేశమునం దేవిషయమునను సంస్కారము సాగకున్నది. కష్టపడి పనిచేసినచో సంస్కారము జరుగునుగాని మంత్రములవలన జరగదు. అజ్ఞానాంధకారముచేత మార్గము దుర్గమమయియున్నప్పుడు ధర్మాచరణధైర్యము గలవారెవ్వ రయినను ముందుగా చొచ్చి కష్టపడి మార్గమును ఛేదించి దారిచూపి పని చేయవలెను. తెలియనివారికి తెలిసినవారు దారి చూపుట మానవ ధర్మము. తెలియనివారు చూపెడు తప్పుదారినే తెలిసినవారు పోవుట యధర్మము. కాఁబట్టి యజ్ఞానముతోఁ బోరాడి మనము మూఢులకు త్రోవచూపి వారు మనత్రోవ ననుసరించునట్లు చేయవలెనుగాని మూఢులను సంతోషపెట్టుటకొఱకు మనమే వారిదారి ననుసరించుట నీతికాదు. మూఢులను కూడఁగట్టుకొని రావలెనని నీతిమాలి మూఢమార్గమును దెలిసియు విపరీతముగాఁ బ్రవర్తించుచు వచ్చినపక్షమున, క్రమక్రమముగా మనము నిజముగానే మూఢులమయి యెన్నటికిని కడతేరనివార మగుదుము; సంస్కారమెన్నటికిని జరగదు. కాఁబట్టి యింకను కాలము రాలేదని యూరకుండక యెల్ల వారును యథాశక్తిని లోకమునకు మేలుజేయుటయందుఁ బ్రవర్తింపవలెను. కాలము రాలేదనుట నీతిభీరులవచనముగాని కార్యశూరులనవలసినమాట కాదు. విడువక కృషి చేయుచు వచ్చినచో కాలము తనంతనే వచ్చును. కృషిచేయక యెల్లవారును కాలము యొక్కరాకకే వేచియుండెడుపక్షమున కాల మెప్పటికిని రానేరదు. ఎంతో కాలముక్రిందటనే లోకాభివృద్ధి నిమిత్తమయి యెంతో కష్ట

పడి పరోపకారపరాయణు లయినమహానుభావు లనేకు లెన్నినో ఘనకార్యములను నిర్వహించియున్నారు. ధర్మశూరులైన యామహాత్ములకు వెనుకనే కాలమువచ్చినను ధర్మభీరులయినవారి కింకను కాలమురాకున్నది. అట్టివారియొద్ద కెన్నటికినిరాదు. దృఢనిశ్చయమునకు కాలము సహిత మెప్పుడును లోఁబడియే యుండునుగాన దృఢనిశ్చయముగలవాఁ డెట్టికార్యమునైనను ఎప్పుడైనను సాధింపఁగలుగును. దృఢచిత్తునకు తనచింత పరిశుద్ధమయి యీశ్వరునకు ప్రీతికరమయినప్పు డితరులయభిప్రాయముతోఁగాని మెప్పుతోఁగాని పని యుండదు. తనకు సత్కార్యాచరణమునందు దృఢచిత్తములేక యితరుల నాలోచన యడుగఁబోయినప్పు డనేకు లనేకవిధములుగాఁ జెప్పుదురు. వారిలోఁ గొందఱామోదింతురు; కొందఱు పరిహసింతురు; కొందఱు భూషింతురు; కొందఱు దూషింతురు. అట్టిసమయమునం దట్టివానిచిత్తము స్థైర్యమును విడిచి గాలిలోనిదీపమువలె నల్లలనాడుచుఁ బనికిమాలిన దగును. కాఁబట్టి బుద్ధిమంతుఁడైనవాఁడు ముందుగానే చక్కఁగా నాలోచించుకొని తాను తలపెట్టిన పనియొక్క యుద్దేశము మంచి దయినపక్షమున, నడుమ నెన్నికష్టములు వచ్చినను తానుపూనినపనిని విడువక కొనసాగించుటకు దృఢనిశ్చయము చేసికొనవలెను. అట్టిదృఢనిశ్చయమే కార్యసిద్ధికి మూలము; దృఢనిశ్చయముగలవాఁడు తనకు సాధనకలాపము లేక పోయినను, విఘ్నములు వచ్చినను, జడియక యెప్పుడును కార్యసాధనమునందే దృష్టి యుంచును. లోకములోఁ గొందఱు తమకు ధనమును, బలమును, బుద్ధియు, అధికారమును, పాండిత్యమును, ఉండియున్నయెడలఁ దామెంతో లోకోపకారమును జేయఁగలుగుదు మని చెప్పుదురు. ఇవి యన్నియు నున్నను మనోనిశ్చయము లేకపోవుటచేత నేమియుఁ జేయుని

వారిని, ఇంకేమియు లేకపోయినను మనోనిశ్చయ మొక్కటి యుండు టచేత ననేకసత్కార్యములను జేయఁగలిగినవారిని, మన మెందఱినో కనియు వినియు నున్నాము. కాఁబట్టి కార్యసాఫల్యమునకు మనోనిశ్చయము ప్రథమసాధనము.

ఎంతటి మనోనిశ్చయమున్నను లోకహితార్థముగా నూతన కార్యమును పూని క్రొత్తత్రోవను ద్రొక్కువారికి కష్టములు రాక మానవు. అప్పుడు మనోనిశ్చయమునకు తోడు ధైర్యమును రెండవ సాధనముగా వహింపవలెను. ధైర్యముగలవాని కా కష్టములే కార్య నిర్వహణమునకు ప్రోత్సాహకరములును విజయదాయకములును అగును. ఈశ్వరప్రీతికయి యొకసద్ధర్మమును బ్రతిష్ఠింపఁ బాటుపడు వారికి వచ్చెడుకష్టము లనేకములుగా నుండును. మన మెవ్వరిక్షేమము నిమిత్తమయి సత్కార్యదీక్షను వహింతుమో వారే మనకు ద్వేషు లయి కార్యవిఘాతమునకుఁ బ్రయత్నింతురు. లోకోపకార మొక్క టియే మన కర్తవ్యకృత్యము; లోకులు దాని కర్హు లయినను గాకపోయి నను, ప్రపంచము దాని నంగీకరించినను అంగీకరింపకపోయిననుకూడ లోకమునకు మేలు చేయఁగడఁగుట మానవరూపమును ధరించిన మన కుత్తమధర్మము. అట్టి పని భగవంతుని కెప్పుడును తృప్తికర ముగా నుండును; అందువలన మనయంతరాత్మయు సంతోషించును. ఆత్మానందమున కీశ్వరునిమెప్పు కావలసినదే కాని లోకముయొక్క యంగీకారముతోఁగాని మెప్పుతోఁగాని పని లేదు. లోకమునకు మనము చేయఁ బూనినయుపకారమునకు మనము జనులవలని ప్రత్యు పకారమును గాని కృతజ్ఞతను గాని శ్లాఘనను గాని యపేక్షింపక ఫలనిరపేక్షముగా పరమేశ్వరప్రీతి కయి యది ధర్మమనుబుద్ధితో చేయవలెను. ఇతరులయనుగ్రహమును మెప్పును సత్కార్యత్యాగము

నకు ప్రతిఫలములు కానేరవు గనుక మనము హానిని సరకుగొనక కష్టములకు సహించి ధైర్యముతో నిలువ వలయును. ఇటువంటి సమయములయందు మన కావలకు తోడ్పాటుగా నున్నమిత్రులు సహితము మనలను చేయి విడుతురు; బంధుజనులు పరిత్యజింతురు; సహాయులు దూరముగా తొలఁగుదురు. లోకమంతయు మనలను విడిచినను విడువనిండు. ఎవ్వరు మనలను విడిచినను మనము ధైర్యమును మాత్రము విడువక ధర్మబలమును నమ్ముకొని యసహాయశూరుల మయి ప్రవర్తింపవలెను. ఇతరుల సాహాయ్యమును బొందకయే మన మొకఘనకార్యమును నిర్వహించినయెడల మన కది మఱింత ప్రతిష్ఠావహము. లోకమంతయు మనలను నిరోధించినను, లోకేశ్వరుఁడు మనకు ప్రాపై యుండఁగా మనము భయపడవలసిన పని లేదు.

ఒకానొకప్పుడు బంధుజనులు మొదలయినవారు తీయని మాటలు చెప్పియు, బోధించియు, ప్రేమను నటించియు, కన్నీరు నించియు, ప్రార్థించియు మనలను సత్కార్యములనుండి మరలింపఁజూతురు. మనయందును సత్యమునందును ధర్మమునందును గౌరవము లేనివారిపయిని మన మేల గౌరవ ముంచవలెను? మనయంతరాత్మ సంతోషమును వారు చూడనప్పుడు, వారి సంతోషమును మనమేల చూడవలెను? మన యంతరాత్మయు భగవంతుఁడును మంచిపని యని చెప్పి సంతోషించుచుండఁగా, ఈశ్వరునియందును మానవప్రకృతియందును గౌరవము లేనిస్వార్థపరులు సంతోషింపక పోయినయెడ మన కేమిలోపము? ధర్మాచరణవ్యవసాయమునందు కార్యసాఫల్య మైనప్పుడు కలుగుసంతోషముతో సమాన మయినసంతోషము లోకములో మఱియొకటి యుండునా? మన కది యొక్కటి చాలదా? కాఁబట్టి సత్కార్యములనుండి మనలను మరలించి యాత్మ

నందసుఖములకు భంగము కలిగింపఁజూచువారి మంచిమాటలను చక్కెరమెత్తిన విషఘుటికలనుగా భావించి దూరముగా పరిహరింప వలయును.

మంచిమాటలు పని చేయనప్పుడు వారు మనలను దూషించి బెదరింప నారంభింతురు. అట్టి దూషణములకును మనము భయపడఁ గూడదు. వారు మనలను మాటలచేత తిరస్కరించుచున్నప్పుడు ప్రతిదూషణమునకు దిగక పూనిన యుద్యమమును విడువక మనము వారిని కార్యముచేత తిరస్కరింపవలెను. మనము కొంతకాలము వారిదూషణములకును వారు మన కుంచెడు పతిత నాస్తికాది బిరుద నామములకును వారు చేసెడు పరిహాసములకును సహించి నిలిచి ధైర్యముతో పని చేయుచువచ్చినపక్షమున, కడపట వారే విసుగు చెంది తమపరిహాసములు మనమీఁద వ్యర్థమయిన వని సిగ్గుపడి యొగ తాళిచేయ మానుకొందురు. తమపరిహాసములను లక్ష్యపెట్టక పోవుట వలన వారొకవేళ మనలను మొండివారని భావించినను భావింప నిందు. అందువలన మనము గర్వపడవలసినదేకాని యెంతమాత్ర మును సిగ్గు పడవలసిన పని లేదు.

మనప్రతిపక్షులు కొన్నిసమయములయందు దూషణముల తోను పరిహాసములతోను తిట్లతోను తృప్తినొందక దౌర్జన్యమును జూపి మన కనేకవిధము లయినబాధలను జేయుదురు. ఒకసత్కార్య మును సాధింపఁదలంపు గొన్నవాఁడు దానివలన వచ్చెడుసత్ఫలము లకువలెనే దుష్ఫలములకును తలయొగ్గవలెను; ఎన్ని కష్టములు వచ్చి నను వెనుకంజ వేయక ముం దడుగిడుచుండవలెను. ఆపదలు వచ్చి నప్పుడు జడిసి పౌరుషము విడిచి లోఁబడుటకంటె నవమానకరము మఱియొకటి లేదు. సత్కార్యాచరణమునందే పౌరుషము లేకపోయి

నప్పు డీక మానవునిపౌరుష మేటికి ? కాల్పనా ? పురుషనామమును ధరించినవానికి ప్రతిపక్షు లెక్కువ యయి కష్టము లాపాదించుచున్నప్పుడే వారిని సాధింప వలె నన్న యావేశముచేతను రోషముచేతను సత్కార్యాచరణమునందు ధైర్య మెక్కువ కావలెను. ఝంఝా మారుతమువలన మిణుకు మిణుకు మను దీపము లాఱిపోయినను దావాగ్ని ప్రజ్వరిల్లునట్లుగా ప్రతిపక్షులదౌష్ట్యమారుతములవలనను మహాత్ములహృదయములయం దార్పరాని యుత్సాహదావాగ్ని ప్రజ్వరిల్లి దుస్సహమయి విఘ్నమృగములను భస్మముచేయును. తగినకష్టము లేకలోకములో నెంతటిచిన్నపనియు నెఱవేఱదు. ప్రతికార్యమునుకష్టము వలననే సఫలము కావలెననిభగవదుద్దేశము. నడుచునప్పుడు పడునని శిశువును తల్లి తొట్లిలోనే బంధించి యుంచినపక్షమున వాఁ డెదిగి నప్పుడు నడువ నసమర్థుఁ డగును. సానఁ బెట్టినమణివలెను, అఱుగఁ దీసినగంధపుచెక్కవలెను, పురుషుఁడును కష్టములచేతను నలుగుడుల చేతను మాత్రమె వన్నెయు వాసియుఁ గాంచును. ఫలగౌరవమును బట్టి కష్టములు సహితము హెచ్చుగుచుండును. సత్కార్యములచేత లోకమున కనంతఫలములను కలుగఁ జేయ యత్నించువాఁడు ప్రాణము విడువవలసినంత కష్టమువచ్చినను సంతోషముతో శిరస్సొగ్గ వలెను. ఎప్పు డయినను విడువ వలసినదేహమును హాయిగా లోకోప కారకార్యమునందు విడువక, సత్కార్యమును త్యజించి దీర్ఘవేదన ననుభవించుచు రోగములచే విడుచునిమిత్త ముత్తమపురుషుఁడు దాచుకొనఁగోరునా? కోరఁడు. దృఢచిత్తునిహృదయ మెప్పుడును తాను పూనినకార్యమునకు దుశ్ఛేద్యము లయినయినుపగొలుసులతో బంధింపఁబడి యుండును గాన, మృత్యుదేవత యొక్కతె తప్ప నితరు లాబంధము నెవ్వరును విడఁగొట్టఁజాలరు.

కార్యసాఫల్యమునకు నిరంతరకృషి మఱియొకసాధనము. విడువక పట్టుదలతోఁ బని చేయుచు వచ్చినపక్షమునఁ గాలక్రమమున నెటువంటిదుస్సాధ్యములును సుసాధ్యము లగును. నీరువంటిమృదుపదార్థము పడఁగా పడఁగా రాతివంటికఠినపదార్థము సహితము కరుగుచుండఁగా నిరంతరకృషిచేత మనుష్యులు లోఁబడుట యేమి యాశ్చర్యము? మన మెంత కృషి చేసినను కొన్నిసమయములయందు కార్యము విఫలము కావచ్చును. అందుచేత నిరుత్సాహమును పొందక కార్య మొకసారి విఫల మయినపక్షమున మరల సఫల మగువఱకును మఱింత పూనికతోఁ బని చేయవలెను. కార్యసాఫల్య మయినను మనము గర్వపడి దానితో సంతుష్టి పొంది యూరకుండక దేహములో ప్రాణ మున్నంతవఱకు నొకటితరువాత నొకటిగా సదా సత్కార్యాచరణమునకే పూనుచుండవలెను. సత్కార్యములకయి కృషిచేయుట మాత్రమే మనధర్మముకాని వాని సాఫల్యవైఫల్యములు మనచేతిలోనివి కావు. కార్యసాఫల్య మయినను కాకపోయినను గూడ విడువక యీశ్వరముఖమును జూచి మనశరీరప్రాణముల నీశ్వరార్పణముఁ జేసి మనకృషి మనము చేయుచుండవలెను. అప్పుడు మనుష్యులు మనలను దూరము చేసి విడిచినను, ఈశ్వరుఁడు దాపునకుఁ జేర్చి కాపాడును.

మనకు సహాయసంపద లేదనియు నొంటిగాండ్ర మేమి చేయఁగల మనియు నిరుత్సాహపడవలసినపనియు లేదు. ఈశ్వరునిప్రాపున్నప్పుడితరులతోడ్పాటు లేకున్న లోప మేమి? అంతేకాక లోకములో ప్రతిమహత్తరపదార్థమును మొట్టమొదట చిన్నవస్తువునుండియే యారంభ మగుచున్నది. నూఱులకొలఁదిజనులకునీడనిచ్చిశ్రమమడఁచు గొప్పమఱ్ఱిచెట్టు నలకంతబీజమునుండియే బయలుదేఱును. ఎన్నో దేశములలోఁ బ్రవహించి లక్షలకొలఁది జనులకు స్నానపానములకు జల

మిచ్చి సస్యాదులను ఫలింపఁజేయు మన యీగోదావరీనదియు మొట్ట మొదట నాసికాత్ర్యంబకముకడ నొక చిన్నయూటలోనుండిపుట్టినదే. కాఁబట్టి మన మల్పసంఖ్యగలవార మని ధైర్యమును విడువక యీశ్వర బలమును జూచుకొని సత్కార్యాచరణమునకు సాహసింపవలెను. సకల సత్కార్యములయందును మన కీశ్వరుఁడు తోడ్పడును గాక !

విద్యార్థుల ధర్మములు.

విద్యాధికుల ధర్మములు.

సామాజికులారా ! మిత్రులారా !

మూఁడుదినములనుండి మన మీమందిరమునందు మనసమాజముయొక్క సంవత్సరోత్సవమును జరపుచున్నాము. ఈసంవత్సరముతో పదునేనేండ్లు గడపి షోడశవర్షప్రాయము నొంది మనసమాజ మిప్పుడు తనయౌవనదశారంభమును సూచించుచున్నది. బాల్యదశ దాఁటుటచేత మనసమాజమున కిఁక స్వకృత్యమును ధైర్యముతో నిర్వహింపవలసినకాలము వచ్చిన దని నేను నమ్ముచున్నాను. నానమ్మకమును బలపఱిచెడుసూచనలును నామనస్సున కిప్పుడు కొన్ని పొడకట్టుచున్నవి. ఆరంభదశ మొదలుకొని మనసమాజము నిర్వహింపఁ గలిగిన ఘనకార్య మిది యని నేను జెప్పలేకపోయినను జన్మదినము నుండియు సమాజముయొక్క యునికినే యుపేక్ష చేసి యూరకుండిన మనపురజను లనేకు లిప్పుడు ముచికుందునివలె చిరకాలనిద్రనుండి యాకస్మికముగా లేచి మనమీఁద ధ్వజ మెత్తి మనప్రయత్నములకు విఘాతములు చేయఁ బాటుపడ నారంభించుట చూడఁగా మన సమాజ మితరు లుపేక్ష చేసి యూరకుండవలసినంత దుర్బలమయినది కా దని పూర్వాచారపరాయణు లయిన మనపురజనులకుఁ జూపి యొకఘనకార్యమును జేయఁగలిగిన దని భావించుచున్నాను. ఇప్పుడు యుద్ధ మారంభ మయినందున భగవదాజ్ఞను శిరసావహించి మన సామాజికు లిఁక నెట్టి పౌరుషముతో దురాచారపిశాచములతోఁ బోరాడుదురో యెంతవఱకు విజయము నొంది యీశ్వరమతమును దేశమునందు వ్యాపింపఁ జేయుదురో చూడవలసి యున్నది. యుద్ధమే

యారంభము కానిపక్షమున భక్తివిశ్వాసములతో నీశ్వర సేవయందుఁ దమప్రాణముల నర్పించి పోరాడు వీరభటు లెవ్వరో యీశ్వరద్రోహు లయి పాఱిపోయి యసత్యపిశాచములవాతఁ బడుపిఱికిపంద లెవ్వరో తెలియరాదుగదా! ఇంతవఱకును మనమీఁదికి రాక యూరకున్న ప్రతిపక్షు లింతచొరవతో మనపయికి దండువెడలుటకు వారి కిప్పు డేమి బలము దొరకెనని కొందఱు సందేహ పడవచ్చును. మును వీవంక నుండువారుసహితము భయపడి తమ్మనుసరింపఁగా నధిక సంఖ్యతో మనమీఁద దాడివెడలుటకు మనప్రతిపక్షుల కిప్పు డితర బలము లేకపోలేదు. వారి కిప్పుడు మనుష్యబలముమాత్రమే కాక తమ్మిప్పు డాశ్రయించి యున్నతమపాలిటి భాగ్యదేవతయొక్క బలము కూడ సమకూడినది. సృష్ట్యాదినుండియు ప్రపంచములోని వివిధజాతుల వారిచేతను గల్పింపఁబడిన సమస్తదేవతలకంటెను బలాధికురా లయి గణనాతీత జనపరంపరచే నారాధింపఁబడుచున్న మహాదేవత యొకటి వారికి ప్రాపయి నిలిచి సకలవిధముల తోడుపడుచున్నప్పుడు వారు మనమీఁద దండెత్తసాహసింపక యేల వెనుకతీయుదురు? వారి దేవతతో సమాన మయినచుఱుకుఁదనము గలది నాబుద్ధికి న జేమియు గోచరము కాలేదు; దాని కెప్పుడును బడలికయే లేదు. అటువంటి విచిత్రశక్తి గల యపూర్వదేవత మనలను గెలుచుట కయి వారి కెన్నోవిద్యల ననుగ్రహించి యున్నది; ఎన్నో యద్భుతసాధనము లను బ్రసాదించి యున్నది; ఎన్నో యపూర్వదర్శనములను తనంతనే కరుణించి యున్నది. తనశక్తిచేత దేవుని రాజ్యమునే యాక్రమించు కొనఁ గలుగుదు నని గర్వించుచున్న యీమహాదేవతయొక్క మహిమ లను వేయినోళ్ళవాఁడును వర్ణింపఁజాలఁడు. ఆమె యేకకాలమునందే వివిధస్థలములయం దున్నతనభక్తుల కెల్లఁ బ్రత్యక్ష మయి, యెల్లవారి

మనస్సులను పూని, ఎల్లవారికిని శ్రోత్రశ్రోత్రశక్తులను సమయము నకుఁ దగిన ట్లపరిమితముగా ప్రసాదించుచున్నది. ఇంతటి భక్తుల భురా లయినసుప్రసిద్ధదేవతయొక్క పే రేమో తెలిసికోవలె నని మీలోఁ గొందఱికి వేడుక కలుగవచ్చును. అందఱినోళ్లలో నుండెడి యీపే రెల్లవారు నెఱిఁగి యుండవలసినదే యయినను సమయమున కొకవేళ స్మరణకు రాకపోవచ్చునని నేనే చెప్పుచున్నాను. షడక్షరీ మహామంత్రమునువలె శ్రద్ధతో వినుఁడు. ఆమహాదేవియొక్క దివ్య నామము "మూఢత్వదేవత." ఇఁక నాదేవత మనమీఁదఁ బ్రయోగించుటకయి తనభక్తుల కనుగ్రహించిన వరలాభములపేళ్లు కొన్ని వినుఁడు. ఆమె వారికి నేర్పినవిద్యలు పరిహాసములు, దూషణములు, మిథ్యాదోషారోపణములు మొదలయినవి; వారి కనుగ్రహించిన విజయసాధనములు బెదరింపులు, బహిష్కారయత్నములు, దుర్బోధలు మొదలయినవి; వారికి ప్రసాదించిన యపూర్వదర్శనములు తెలుపు నలుపుగాను సత్య మసత్యముగాను పుణ్యము పాపముగాను దోఁచెడి విపరీతరూపములు మొదలయినవి. ప్రతిపక్షులు మనమీఁదఁ బ్రయోగించెడుసాధనకలాపముయొక్క స్వభావ మిప్పుడు కొంత తెలిసినది కదా? ఇఁక మనము సత్యకవచమును దొడిగికొని ధర్మఖడ్గమును చేతధరించి సత్కార్యాచరణశూరుల మయి యీశ్వరపక్షమున నిలిచి యుద్ధమునకు సంసిద్ధులమయి కావలెను. సకలజనవశ్యత గల యీమూఢత్వదేవతయొక్క చర్యల స్వభావమునుగూడ కొంచెము వినుఁడు. ఆదేవతయొక్క పని యెప్పుడును సత్యమును సర్వేశ్వరుని మూల పట్టించి యాస్థానమున మూఢవిశ్వాసమును ప్రతిమలను నెలకొల్పుట; మానసికధ్యానమును మాన్పి తావళములను త్రిప్పించుట; అను తాపమును రూపుమాపి పాపపరిహారార్థ మని బూడిదను పూ

యుంచుట; జ్ఞాన తేజస్సును బోఁద్రోలి పట్టపగలు దీపములు పెట్టిం
చుట; భక్తియుక్తమయినయీశ్వర సామీప్యానుభవము తొలఁ
గించి ధూపములను విగ్రహపూజలను శ్రీపాదతీర్థములను పురి
కొల్పుట; వ్యాధిబాధితులకును వికలాంగులకును రక్షణశాలలను
మాన్పించి మనుష్యనిర్మిత శిలాదారు దేవతలకు గృహములు కట్టిం
చుట; తెలిసిన స్వభాషతో వేఁడ నియ్యక తెలియని భాషాపదము
లను నోట వల్లన వేయించుట లోనయినవి. ఆదేవతకు ప్రీతికరము
లయినపను లిటువంటి వసంతములుగా నున్నవి. అవియన్నియు నెవ్వరు
వల్లింపఁగలరు ? ఇటువంటి యమోఘసాధనసంపత్తియు విచిత్ర
కృత్యములునుగల దేవతచే నడపఁబడు భక్తాగ్రేసరులు మనము
హృదయపూర్వకముగా తెలిసిన తేటమాటలతోఁ జేయు ప్రార్థనలను
నిరర్థకములని దూషించి యర్థము తెలియని "పునంతు మాం బ్రాహ్మణ
పాదపాంసవః" ఇత్యాది దేవభాషావాక్యపఠనమే సార్థకమని యెట్లు
భూషింపకుండఁ గలుగుదురు ? సచ్చిదానందస్వరూపుఁ డయినపర
మాత్ముని ధ్యానింపవలయు నన్నయుపదేశము కానిమాట యని
పరిహసించి మూఁడుపేటలు వేసినత్రాటిని మెడలో వేసి "ఓం భూర్భువ
స్సువ" యనుటయే బ్రహ్మోపదేశ మని యెట్లు సంతోషింపకుండఁ
గలుగుదురు? మనలను భక్తిహీనులనియు నాస్తికులనియు దూషిం
చుచు మనమీఁద దండయాత్ర వెడలెడు పరమభాగవతోత్తము
లలో నూటతొంబదితొమ్మిదిపాళ్ళిట్టిమహానుభావులే. ఈమహాను
భావులే దేవతలమీఁదను భక్తిలేని యాస్తికశిఖామణులయినను
పామరులను వంచించుటకయి కుంకుమబొట్లను విభూతిపెండెకట్లను
ముఖమున ధరించి శాక్తేయులవలె జుట్లు విరియఁబోసికొని వీర
శైవులవలె శివము లాడుచు మూఢతా దేవియొక్క యగ్రసేనకు

నాయకు లయి ముందుగా మనమీఁద జైత్రయాత్ర వెడలుదురు. ఈకపటనాటకు లుత్సవసమయములయందు తమవాకిట మద్దెళ్ళతోను తాళములతోను మహాధ్వనితో భక్తులు దేవునిముందు హరినామస్మరణచేయుచున్నను పట్టపగ లావంక తొంగి చూడ నొల్లక భోగముదానిపాటగాని "భోగము"దన్నమాటగాని చెవినిబడినతోడనే వీధులవెంట మేళములముం దూరేగుటకు మహాభక్తితో నర్ధరాత్రములందు సహితము బయలువెడలుదురు. ఇట్టి వీరు హిందూమతోద్ధారకు లయిననాయకులఁట! వీరిమాటలు మహర్షి మతములఁట! ఓమహర్షిసత్తములారా! ప్రాజ్ఞశిఖామణు లయిన మీ రిప్పు డుండిన యెడల మీమతము లివి కావనియు మానసికారాధనమే మీమతమనియు ఈవంచకులముందు సహస్రముఖముల ఘోషించి యుందురు గదా? ఓమహానుభావులారా! మరల సజీవులయి లేచి వచ్చి మనుష్యులతో మాటాడఁగల మహిమ మీయొద్దనున్న పక్షమున తత్క్షణమే విజయముచేసి మీ రెప్పుడును తెలియనిభాషతో నేవో వల్లించి ప్రార్థన యనుకోలేదనియు కాలానుగుణము లయినమార్పులను జేసికొని యభివృద్ధినొందుచు వచ్చితి మనియు వీరికి బోధింపరాదా? పాపమునకు పరితాపపడి హృదయపూర్వకముగా ప్రేమను గనఁబఱుచుటయే యారాధనకాని తెలియనిపదము లేవేవో పలికి గంటలు వాయించి ప్రసాదములు గైకొనుట యారాధన కాదని తెలియఁజెప్పరాదా? సర్వవ్యాపి యైనదేవుని విడిచి లోహవిగ్రహములను దర్శించుటకయి యూరూరఁ దిరుగుట మీమతము కాదని యుపదేశింపరాదా? మిమ్ముఁ జేసిన దేవునిసేవ మాని మీరు చేసిన బొమ్మల కొలువు చేయుట మీయభిమతము కాదని బుద్ధిచెప్పరాదా? "మీ రేమి చేయవేఁడుచున్నారో మీ రెఱుఁగరు; మీ రేమిపలుకుచున్నారో

మీరు గ్రహింపలేరు. 'ఇదా ప్రార్థన ?" అని పరిహాసింపరాదా ?

ఇవియన్నియు లోకమును బాగుచేయవలెనన్న వెఱ్ఱియూహలతో పలవరించుచున్న నావ్యర్థము లయినకోరికలు. మన మొఱ్ఱాలించి పూర్వమహర్షు లొకవేళ శ్రమపడి లోకానుగ్రహార్థముగా నిక్కడకు విజయఁ చేసి పయినిజెప్పిన రీతిని దయయార్ష్యమతసారమును మేఘగంభీరభాషణములతో ఘోషించినను, దురాచార పిశాచావేశులయి మూఢత్వదేవతకు ముఖ్యభక్తు లయియున్న పండితమన్యు లాసత్యములను చెవి యొగ్గి విననైనను విందురా ? వినరు. మమ్మాటికిని వినరు. ఓఋషివర్యులారా ! మీరు శ్రమపడి వచ్చినప్రయోజనము లేదు. ఇక్కడ సత్యగ్రహణాదర మెవ్వరికిని లేదు. మీ కాలమునందు సత్యమన్న మధురవాక్కు మీ చెవుల కెంత ప్రియతమముగా నుండెనో యీకాలమునందు మీసంతతివా రయిన యీభరతఖండవాసులకు సత్యమన్నపే రంత వెగటుగానున్నది. ఈకాలములో సఖ్యమును సత్యాదరమును సరిపడవు. ఆరంభమయిన యుద్ధము జరగితీఱవలెను. ఇప్పుడు సత్యమున కసత్యముతోను వివేకమున కవివేకముతోను జ్ఞానజ్యోతి కజ్ఞానాంధకారముతోను పోరాటము పడినది. పశ్చిమఖండపండితులు మనదేశముమీఁద విడిచిన ప్రకృతిశాస్త్రకన్యలవలన కలిగిన క్రొత్తయూహ లభినవపటుత్వముతో నానాముఖముల వ్యాపించి ముదిసియున్న ప్రాఁతయూహలను పీఠములనుండి కదలింపఁ జూచుచున్నవి; నూతన సదాచారమహామంత్రములు పురాతనదురాచారభూతములనుతఱిమివేయఁజూచుచున్నవి; నవీనజ్ఞానసూర్యోదయము ప్రాచీన మూఢవిశ్వాసతమస్సులను పోఁద్రోలఁజూచుచున్నది. చిరకాలమునుండి మన హృదయములలో పాతుకొనియుండి మనమీఁద రాజ్యముచేయ మరఁగియున్న మూఢత్వదేవత

తన యధికారము విడువ నొల్లక తెంపరితనమున సుజ్ఞానభానునితోఁ బోరాడఁదలఁచి తనభక్తులనందఱిని తోడుపడఁ బిలుచుచున్నది. చిర కాలస్నేహము వలనను మూఢత్వమునకు మూలబల మయినదురా చారభూతములయొక్కయు దురభిమాన పిశాచముల యొక్కయు ప్రేరణమువలనను సుస్థిరప్రభు భక్తి గలవారై దురాలోచనలేని బహుసంఖ్యాకు లయినజను లందఱును మూఢత్వదేవతయొక్కపక్ష మవలంబించి తద్రక్షణపరాయణు లయి మూఁకగా ప్రతిఘటించి నిలిచి యున్నారు. సత్యప్రియత్వమువలన దురభిమానమును విడిచి సదాచారగ్రహణదీక్షవహించిన కొందఱుమాత్ర మజ్ఞానాంధకార మును బాఱఁద్రోలవలయు నన్నయుత్సాహముతో వివక్షఖడ్గమును ధరించి వీరభటులవలె సుజ్ఞానభానునిపక్ష మవలంబించి పోరాడుటకు బయలువెడలు చున్నారు. ఇట్లవివేకమునకును సువివేకమునకును దుర్జ్ఞానమునకును సుజ్ఞానమునకును జరుగుచున్న యీయుద్ధముచేత దేశమున కంతకును సంక్షోభము కలుగుచున్నప్పు డేదో యొకపక్ష మునఁ జేరక యూరకుండుట యెవ్వరికిని శక్యము కాదు. వివేక లందఱును క్రమక్రమముగా సత్యపక్షమునఁ జేరుదు రనుటకు సందే హము లేదు. యుద్ధముయొక్క పర్యవసాన మెట్లగునో యన్న సందేహ మంతకుముందే లేదు. కాలపరిమితిమాత్రము నిర్ణయించుట సాధ్య ము కాదుకాని తుద కజ్ఞానమోటుపడి సుజ్ఞానమునకు విజయము కలుగుట నిశ్చయము. అజ్ఞానాంధకారము లోకమునం దంతట నెంత దట్టముగా వ్యాపించియున్నను సుజ్ఞానభానుఁడు బయలువెడలి తన తీక్ష్ణకిరణములను బఱపినప్పుడు క్రమక్రమముగా తొలఁగి మూలలను గుహలలోను దాగి యడఁగుటకు సందేహ ముండదు. జ్ఞానపావకుని ప్రతాపముచేత మూఢత్వదేవత యామోఘసాధనములనిసంతోషించు

చున్న కల్ల లనెడు వేయంచుల యినుపకత్తు లన్నియు నీరుగా కరఁగి పోవును; అవిమర్శ లనెడుగద లన్నియు భస్మము లగును.

ఇంతవఱకును మనప్రతిపక్షులబలమును సాధనసామగ్రియు వారుచేసెడు యుద్ధక్రమమును వర్ణించితిగాని యిట్టిసమయమునందు మన మెట్లు ప్రవర్తింపవలయునో మనధర్మము లేవో వివరించి యుండలేదు. కాఁబట్టి యిప్పుడు సామాన్యముగా విద్యాధికు లందఱి యొక్కయు ముఖ్యముగా మనసామాజికులయొక్కయు ముఖ్యాచరణీయము లయినధర్మములనుగూర్చి కొంచెము సంభాషించెదను. మనసామాజికులలోను మనయుపన్యాసములను ప్రసంగములను విను వారిలోను విశేషభాగము విద్యార్థు లని మనప్రతిపక్షు లాక్షేపణను బలుకుచున్నారు. అది యొకగొప్ప యాక్షేపణముగా భావించుకొని మనపక్షము దుర్బల మయిన దని వారు పొంగుచున్నను విద్యార్థు లధికముగాఁ జేరుచుండుటవలననే మనపక్షము సబల మయి భావి శుభసూచకముగా నున్న దని నేను సంతోషించుచున్నాను. మన దేశము తన భావిక్షేమాభివృద్ధుల నిమిత్తమయి యిప్పుడు పిన్నలుగా నుండి ముందు పెద్దలుకాఁబోవుచున్న విద్యార్థుల కొఱకే యెంతో యాశతో నెదురు చూచుచున్నది. ఈప్రపంచనాటకమునం దిప్పటి పెద్దలు వినిపించుచున్న కథ యించుమించుగా ముగియవచ్చినది. వారీవఱ కందఱును వినిపించుచువచ్చిన పురాణకథాశేషమునే వృద్ధవాక్యములతోఁ గొంతకాలము వినిపించి కథాశేషు లయ్యెదరు. ఈప్రపంచ నాటకరంగమునందు మహాసామర్థ్యముతో క్రొత్తయాట లాడి హృదయరంజకముగా నూతనకథను వినిపించి సర్వజనులకు సంతోషమును గలిగింపవలసినవారు లేఁబ్రాయములో నున్నయిప్పటివిద్యార్థులే. వీరు తమ కథను జక్కఁగా నేర్చుకొని సర్వజనహృదయాహ్లాద

కరముగాఁ బ్రయోగించినపక్షమున రాఁబోవు విద్యార్థులును వీరి మార్గము నవలంబించి నీతిప్రధాన మయినకథను మఱింత వృద్ధిపఱిచి దేశక్షేమలాభములకొఱకు ధైర్యోత్సాహసామర్థ్యములతో సర్వత్రి ప్రయోగించుచు వచ్చుటచేత మన దేశ మచిరకాలములోనే భూతల స్వర్గ మయి సుఖసంతోషనిలయము కావచ్చును. మన దేశ మెప్పుడయి నను విద్యార్థులమూలముననే వృద్ధికి రావలసియున్నది. అందుచేత మన దేశము స్వాభివృద్ధికయి విద్యార్థులకృషినే నిరీక్షించుచున్నది. దురాచారదూషితములుకాని నిర్మలమనస్సులుగల విద్యార్థులుగాక, సంవత్సరశతములనుండి పరంపరగా వచ్చుచున్నదురాచారవాసనల చేత యుక్తాయుక్తవివేకచింతను విడనాడి కఠినమనస్కు లయియున్న మనతండ్రులును తాతలును ముత్తాతలును ముత్తవలును తమచిన్న నాటియలవాటులను మఱచి మనయూహలను బోధనలను క్రొత్తగా నిప్పుడు నేర్చుకొని తమప్రాతయూహలను పూర్వాభిప్రాయములను మార్చుకొని దేశాభివృద్ధి కయి పాటుపడుట సంభవించునా? వారు తా మభివృద్ధి పొందవలసినట్టియు నిప్పటియూహలనుబట్టి యితరుల నభివృద్ధి చేయవలసినట్టియు కాలము దాటిపోయినది. వారిని నూతన మార్గములకు త్రిప్పుటకయి మనము చేయు కృషిసహితము సఫలము కానేరదు. వారిని వారియూహలకును వారికర్మలకును వారి విశ్వాస ములకును వారిపూర్వాచారములకును విడిచిపెట్టి బాగుపడుటకుఁ గావలసినంత యాశయు నవకాశము నున్నచిన్నవారిని మంచిమార్గ మునకుఁ దెచ్చుటకయి మనశక్తియుక్తుల నుపయోగింపవలెను.

మనము జనసామాన్యమునకంటె విద్యాధికుల మగుటచేత వారిస్థితిని బాగుపఱుచుట కయి కృషిచేయవలసినభార మొకటి మనమీఁద పడుచున్నది. విద్య యొక్క వయినకోలఁదిని విద్యాధిక్య

ముతో వచ్చుకార్యభారములనుసహితము మనము వహించి నిర్వహించుచు రావలెను. మనము విద్యాలాభమునుమాత్రము పొంది,యందు వలన మనమీఁదఁబడినభారమును భరింపనొల్లనిపక్షమున ధర్మమును తప్పినవార మగుదుము. మృగమునకును మనుష్యునకును గలభేదము స్వార్థపరత్వమును విడుచుటతో నారంభమగును. విద్యాగంధము లేక కేవల స్వప్రయోజనపరుఁడుగా నుండువాఁడు మృగప్రాయుఁ డనఁ బడును. అట్టి మృగప్రాయుఁ డయినస్వకార్యధురంధురుఁడు జ్ఞానసౌధముయొక్కయడుగుభాగమున నైనను జేరలేక యంధకారబంధురమయినపాతాళగుహాయం దున్నవాఁ డగును. వెలుతురు లేక చీఁకటిలో నున్నవానికి తన దేహ మొక్కటితక్క వే ఱేదియు తోఁప కుండుట వింత కాదుగదా? వాఁడు కొంచెము పయికివచ్చి జ్ఞానసౌధముయొక్కయడుగుభాగమును జేరి వెలుతురులోఁ బ్రవేశింపఁగానే వానికి గోడలనడుమ నున్నభాగమును దానిలో నున్నవారును గానఁబడుదురు. ఈప్రకారముగా మృగప్రాయుఁడు గాఢాంధకారము నుండి వెలువడి తనమృగత్వమును గొంత విడిచి కొంచెము మానవత్వమును బొంది నాగరికుఁ డయి జ్ఞానజ్యోతియొక్క తేజస్సును దర్శింప నారంభింపఁగానే స్వార్థపరత్వమును గొంచెము విడిచి తన యింట నుండుభార్యాపుత్రాదులను బంధువులను ప్రేమించి వారి క్షేమమునిమిత్తమయికూడ పాటుపడువాఁ డగును. అతఁడే యింకొక మెట్టెక్కి యాపయిని మఱియొక్క మెట్టెక్కి క్రమక్రమముగా జ్ఞానసౌధముయొక్క యుపరిభాగమునకుఁ బోయి నలుప్రక్కల దృష్టి వ్యాపింపఁ జేసినకొలఁదిని క్రింద నున్నప్పుడు నాలుగుగోడలమధ్య నున్నదితప్ప మఱి యేదియుఁ జూడలేనివాఁ డంతకంతకు చుట్టును నున్నయిండ్లను గ్రామములను దేశములను వరుసగాఁ జూడ నారం

భించి స్వప్రయోజనపరత్వచింత యంతకంతకు తగ్గుచురాఁగా క్రమ క్రమముగా తనవారియిండ్లనియు తనయూరనియు తనదేశమనియు నభిమాన మేర్పఱుచుకొని తనప్రేమను వానిమీఁదికి సహితము వ్యాపింపఁజేసి సమయము వచ్చినప్పుడు వానికిని తోడుపడుచు వచ్చును. ఇట్లు దేశాభిమాన మెప్పు డేర్పడునో యప్పుడే దేశక్షేమము చేయు వలె నన్నబుద్ధియు పుట్టి దినదినక్రమమున ప్రేమానుబంధము దృఢ పడును. ఆమనుష్యుఁడే జ్ఞానముయొక్కయున్నతపదవిని బొంది పిట్ట వలె నుపరిభాగమున కెగసి పయినుండి క్రిందికి చూడఁగలిగినపక్ష మున, అప్పు డాతనిదృష్టికి తనయూరును తనదేశమునుమాత్రమేకాక చుట్టునుగలయితరదేశములును గోచరము లగును. ఇట్లు పయి కెగసిన కొలఁదిని వస్తువులు కానఁబడెడురీతిలోఁ గూడ నొకవిశేషము కలదు. ఉపరిభాగమున కెగసినకొలఁదిని తనయి ల్లంతకంతకు చిన్నదగుచు వచ్చి మిక్కిలి పయికిఁబోయి లోకమునంతను జూచునప్పుడు తనయి ల్లామధ్య నదృశ్యమగును. ఈప్రకారముగానే జ్ఞానముయొక్కమహో న్నతదశను పొందినవాని దృష్టిపథమునం దెప్పుడును లోకక్షేమ మంతయు నుండునుగాని తనవారియొక్కక్షేమమునుమాత్రము ప్రత్యేక ముగా నుండదు. దీనినిబట్టి విచారింపఁగా జ్ఞానికి ముఖ్యలక్షణము స్వప్రయోజనపరత్వమును పూర్ణముగా విడిచిపెట్టి లోకప్రయోజనము నిమిత్తమయి చూచుచుండుట యని స్పష్టమగుచున్నది. జ్ఞానమే మనుష్యలక్షణ మగుటచే నిటువంటిలక్షణము గలవాఁడే నిజముగా మనుష్యుఁడని పిలువఁబడుట కర్హుఁ డయినవాఁడు. కాఁబట్టి యెల్ల వారును స్వప్రయోజనపరత్వమును విడిచి పరోపకారపరాయణు లయి మనుష్యనామమునకు పూర్ణముగా నర్హు లగునట్లు ప్రవర్తించుటయే పరమార్థముగా భావించుకొని తమకృషి యంతయు నందునిమిత్తమే

యుపయోగింపవలెను. ఇట్టిస్థితిని బొంద ప్రయత్నించుట మనుష్యజన్మ మెత్తినవాని కెల్లను పరమధర్మమే యయినను, అది యందఱికిని సాధ్యము కాకపోవచ్చును. ఎవ్వఁడును పూర్ణముగా నొకవేళ సాధింప లేకపోయినను పరోపకారమునిమిత్తమయి నిరంతరకృషిని జేయు చుండువాఁడు చాలవఱకు పొందవచ్చుననుట కావంతయు సందేహము లేదు.

ఇఁకను బరోపకార మనఁగా నెట్టిది, దానిని చేయుక్రమ మెట్టిది, దానికయి ప్రయత్నించుటలో మన మాచరింపవలసినధర్మము లేవి, అనునంశములను గొంచెము విచారింపవలెను. జనసామాన్య మునకు క్షేమాభివృద్ధులు కలిగించుటయే పరోపకార మగుటచేత దానినిగుఱించి చర్చింపవలసినపని లేదు. ఇఁకను దానిని చేయుమార్గ ములనుగూర్చి కొంచె మాలోచింపవలసి యున్నది. ఈమార్గములను ప్రతిమనుష్యుఁడును విద్యార్థిదశలో నున్నప్పటినుండియు నేర్చుకొని మొదటినుండియు తదనుష్ఠానమున కర్హుఁ డగుటకు కృషి చేయుచుండ వలెను. కొంద ఱనుకొనునట్లు పాఠశాలలో పాఠములు వల్లించుట మాత్రమే విద్యార్థిధర్మము కాదు. ముందు తనయిహలోకయాత్రకును సుఖమునకును దానిమూలమున దేశక్షేమాచరణమునకును తా నర్హుఁ డగుటకు నేర్చుకొనుటయు విద్యార్థిధర్మమే. ఈయవస్థయే లోకము నకుఁ దాను ముం దుపయుక్తుఁ డగుటకు నేర్చుకోవలసిన యుక్తకాల మగుటచేత విద్యార్థి యిప్పుడే సద్వర్తనమును కార్యభారమునకుఁ దగిన నిజ మయినపౌరుషమునుగూడ నభ్యసింపవలెను. దేహబలము గలవారిమీఁద విద్యాబలము గలవారే లోకములో నధికారము చెల్లింపవలసినవారయి యుండుటచేత వారెప్పు డయినను మూఢ జనులకు నాయకులుగా నేర్పడి వారిని మంచిమార్గమున నడిపి దేశాభి

వృద్ధి చేయవలసినవారేకాని పామరుల మెప్పును స్తుతులను గోరి తమ విద్యకును బుద్ధికిని అవమానము కలుగునట్లుగా వారిచే నడుపఁబడ వలసినవారు కాఁగూడదు.

దేశాభివృద్ధి కయి యాచరింపవలసినధర్మము లనేకవిధము లయి యున్నవి. ఈ దేశాభివృద్ధి మొట్టమొదట తనతో నారంభము కావలెను. అటుపిమ్మట తనకుటుంబమునకును తనగ్రామమునకును తన దేశమునకును క్రమక్రమముగా లోక మంతకును వ్యాపింపవలెను. మన యభివృద్ధి కయి మొట్టమొదట నీశ్వరభక్తియు సత్యానురక్తియు ధర్మపరత్వమును దుష్కర్మవిముఖత్వమును గలవార మయి మన యిహలోకయాత్రను పరిశుద్ధముగాను సుఖప్రదముగాను జేసికొని మనల నీశ్వరుఁ డీలోకమునుండి యేనిమిషమున తొలఁగింప నుద్దేశించినను శాశ్వతానందమును పొందుట కర్హులముగా నుండునట్లు సదా ప్రవర్తించుచుండవలయును. మనలను సన్మార్గము నుండి తొలఁగించుటకై యింద్రియసుఖవాంఛాదు లనులుబ్ధులు సుఖాభాసబీజములను జవిచూపి వేటగాఁడు నూకలు చల్లి పిట్టల నాకర్షించునట్లుగా మనహృదయఖగముల నాకర్షించుచుండును. ఇట్లు విషయసుఖములు మనలను ధర్మపథమునుండి యాకర్షించినప్పుడు వలలోఁబడిన మేని పాపకిరాతబృందములు మనలను బట్టుకొని బాధించి సకలాకృత్యములకును లోఁబఱచును. కాఁబట్టి మనజీవనమును పరిశుద్ధమయిన దానినిగాఁ గాపాడుకొనుట కయి మన మెల్లప్పుడును పాపము లనెడుశత్రువులతోఁ బోరాడుచుండి వానిని మనహృదయదుర్గములను జేరనీయక తఱుముచుండ వలయును. బాహ్యశత్రువులతోఁ బోరాడుటకంటె నంతశ్శత్రువు లయినపాపములతోఁ బోరాడి వానిని నిర్జింపఁగలుగుటయే మన కెక్కువపౌరుషము. ఈపాపశత్రువులను

పూర్ణముగా జయించి పాఱఁదోలఁగలుగుట యీశ్వరసాహాయ్యము లేక మనయల్ప శక్తులకు సాధ్యము కాదు. ఈశ్వరసాహాయ్యమును బొందుటకై యీశ్వరారాధనము కావలెను. ఈశ్వరునియందు పూర్ణ మయినప్రేమను విశ్వాసమును ఉంచి పాపశత్రువులనుండి కాపాడి యాత్మసుఖము ననుగ్రహింప నీశ్వరుని హృదయపూర్వకముగా ప్రార్థించుచు, ఈశ్వరాజ్ఞలను మీఱినందునకై పశ్చాత్తాపపడుచు, సర్వ కార్యములయందును నాతనిచిత్తవృత్తి ననుసరించి వర్తించుచుండు టయే యీశ్వరారాధనము. ఈయీశ్వరారాధనమును మఱచి యాత్మశక్తిని నమ్ముకొని కొంచెమేమఱియుండినపక్షమున, పాప పిశాచము దొంగవలె మనహృదయసదనమునందుఁ బ్రవేశించి యక్కడనుండి యీశ్వరభక్తిధనము నపహరించి మనలను దుఃఖ ములపాలు చేయును. కాఁబట్టి పాపతస్కరుఁడు మనమనోవీథియందుఁ బ్రవేశింపఁగానే తెలిసికొని పరితాపపడి యీశ్వరుని ప్రార్థించి పాప మును బాఱఁదోలుటకై పిలిచి సేవించినపక్షమున మనమనస్సులు మరల నిర్మలము లగును. ఈశ్వరు నారాధింపవలసిన యీధర్మమే మతధర్మ మనఁబడును. ఇదియే ధర్మము లన్నిటిలోను బ్రధాన ధర్మము; సమస్త సుఖప్రదాయకము. పాప మేమూల నయిన హృద యములోఁ బ్రవేశించి దాగియున్నదేమో యని యాత్మశోధనము చేయుచు నిత్యము నీశ్వరారాధనము చేయుచు మనవర్తనమును పరి శుద్ధ మయినదానినిగాఁ జేసికొనుచుండుటయేకాక మనబంధుమిత్రా దులనుగూడఁ బరిశుద్ధులగాను జ్ఞానులనుగాను సుఖపడువారినిగాను జేయుచుండుట మనకు రెండవధర్మము.

ఇట్లన్యోన్యసుఖమునిమిత్త మయి పరస్పరసాహాయ్యము చేసి కొను మనుష్యుల గుంపు పంక్తియుఁ జేరి కులమనఁబడును. కుల మును

శబ్దమునకు సమూహ మని యర్థము. పరస్పరసుఖమునిమిత్త మయి జను ల్కొండొరులతోఁ జేసికొనవలసినధర్మములు కులధర్మము లనఁ బడును. ఇతరులను సుఖులనుగాఁ జేయుటకుఁదగినబుద్ధియు శక్తియు మనలో నీశ్వరుఁ డిమిడ్చి యుంచుటచేతనే మనుష్యుఁడు మృగాదుల కంటె నధికుఁ డగుచున్నాఁడు; ఆబుద్ధిని, శక్తిని, లోకముయొక్క క్షేమాభివృద్ధులనిమిత్త మెంతయెక్కువగా నుపయోగించిన మనుష్యుని కంతయెక్కువఘనత వచ్చును. ఈలోకములో సమస్తసుఖములును సమస్తక్షేమములును మతముయొక్క పరిశుద్ధత ననుసరించియే యుండునుగాన మనము జనసంఘముయొక్క క్షేమమునిమిత్త మయి చేయవలసిన మొదటియుపకారము మతమును సాధ్య మయినంత పరిశుద్ధ మయినదానినిగాఁ జేయఁ బ్రయత్నించుట. ఈప్రయత్నములో మూఢజనులవలన ననేకకష్టములుసంభవించును. లోకములో నేపనియు కష్టపడక నెఱవేఱదుగనుక, మనము కులాచారసంస్కరణమునందును కష్టములకు సహించి స్వప్రయోజనపరత్వమును త్యజించి యీశ్వరప్రీతికరముగా పని చేయవలెను. దేశాభివృద్ధి యెప్పుడును తమక్షేమమున కంటె లోకక్షేమమే యెక్కువగా భావించి తమప్రాణములను శక్తులను సంపదలను దేశమునకు ధారపోసెడు పుణ్యపురుషుల చేతనే యగుచువచ్చినది గాని యేదేశమునందును స్వప్రయోజనపరులచేతను కుక్షింభరులచేతను స్వకుటుంబపోషణధనార్జనపరాయణతాధురంధరుల చేతను కాలేదు. కేవలకుక్షింభరుల మయినపక్షమున మనకు మృగాదులకంటె నాధిక్య మేదియు లేదు; మనకు ధనార్జనమే ముఖ్యకర్తవ్యము కాదు. మనము లోకములో నెంత ధనమార్జించినను, అల్పకాలోపయుక్తమయినదే కాని యది స్థిరమయినది కానేరదు. మనము కష్టపడి సంపాదించినగృహములును ధనమును మనతో రాక యెప్పటి

చోటనే యుండి కొన్నిసమయములయందు మనమరణానంతరమున బంధుపుత్రాదులకు కలహకారణములు సహిత మగును. మనము న్యాయముగా నార్జించిన ధనమే మృత్యుదేవత మనకు ధనరక్షణభారము తప్పించినతరువాత మాంసముకొఱకు వేచియున్న గ్రద్దలవలె తాము కష్టపడి గడించుకొనక యితరు లార్జించినదాని నపహరింప వేచియుండు బంధువులకు కలహకారణమును దుఃఖకారణము నగుచున్నప్పుడాధన మన్యాయార్జిత మగునేని చెప్పవలసినపని యేమున్నది? అప్పుడది దానిని పొందువారికే కాక గడించినవానికిని దుఃఖహేతువగును. కాఁబట్టి మనల నెప్పుడో యొకప్పుడు విడిచి పోవునట్టియు దుఃఖకరమగునట్టియు ధనమును కావలసినదానికంటె నధికముగా సంపాదించి కూడఁబెట్టుటకు యత్నింపక మరణానంతరమున సహితము మనలను విడువక తోడుపడి సుఖ మిచ్చెడు సత్యధర్మరూప మయినసుస్థిరధనమును నార్జించుటకయి మనుష్యుఁ డధికకృషి చేయవలెను. ఇతరులకు మనము చేయవలసిన రెండవయుపకారము దుర్నీతిదురాచారములను తొలఁగించి వారిని నీతిమంతులనుగాఁ జేయుట. సత్యవర్తనము గలిగి యితరులను వంచింపక పరస్త్రీపరధనాదుల కాశపడక న్యాయమార్గమున సంచరించుట నీతి యనఁబడును. నీతిని విడిచినమత ముండనేరదు గనుక, ఇదియు మతధర్మమే యయినను కాలమహిమచేత మనదేశమునఁ దిప్పుడు సద్వర్తనము లేని శ్రీచూర్ణరుద్రాక్షాదిధారణమే మతముగా మాఱినందున దీనిని మతమునకంటె వేఱుగాఁ జెప్పవలసివచ్చినది. జనసామాన్యముయొక్క క్షేమసంతోషములకు పరిశుద్ధ మయినయీశ్వరోపాసన మెట్లావశ్యకమో యట్లే నీతివర్తనము నావశ్యక మయినదగుటచేత దానిని స్థాపించుటకుఁగూడ మనము విశేషప్రయాసము పడవలసి యున్నది. కొందఱు మనదేశముఖో

మతము పేరు చెప్పియే నీతిబాహ్యము లయినదుష్కృత్యము లనేక ములు చేసి చేయించి హృదయమునుండి దయాగుణమును తొలఁగించి యంతవఱకు మనుష్యస్వభావమునే రూపుమాపుచున్నారు. దేవుఁ డందఱియందును సమానదయ గలవాఁడయి మన కిచ్చినమృదు హృదయములనే వారికిని ప్రసాదించినప్పుడు మతధర్మములలో నిట్టి వ్యత్యాస మేలకలుగవలెనని యాలోచింపఁగా, వారు దేవుఁ డనుగ్ర హించిన స్వాభావికమతమును విడిచి మనుష్యకల్పితము లయిన యస్వాభావికమతముల నవలంబించుటవలన నీయనర్థ మంతయు పొసఁ గిన దని స్పష్టపడుచున్నది. మతముతో చేరియున్నను, చేరియుండక పోయినను సమస్తవిధము లయినదుర్నీతులను తొలఁగించుట దేశక్షేమ మున కత్యావశ్యకము. కాఁబట్టి విద్యార్థు లయినవారందఱును నీతి మతవిషయముల రెంటియందును గలదోషముల నితరులకుఁ జూపి వానిని వారు దిద్దుకొనునట్లు చేయవలెను. జనులు తమదోషములను దిద్దుకోలేకపోవుటకుఁ గల యొకగొప్పకారణము దురభిమానము. తానే గొప్పవాఁడ ననియు తనకు తెలియని దేదియు లేదనియు జనుఁ డెప్పుడు దురభిమానమును పూన నారంభించునో యప్పటినుండియు నతఁడు స్వలోపములను దిద్దుకొని యభివృద్ధిని బొందుట కవకాశము లేనివాఁడయి చెడుట కారంభించును. ఈదురభిమానము జను లందఱి లోను వ్యాపించినపక్షమున దేశముయొక్కదుర్గతి వేఱుగఁ జెప్పవల సినదే లేదు. సమస్తవిషయములయందును మనపూర్వులు సర్వజ్ఞు లనియు వారికిఁ దెలియని దితరుల కేదియు తెలియ దనియు మన మితరదేశస్థులవలన నేర్చుకోవలసిన దేదియు లేదనియు మనవారిలో నొక దురభిమానము బలిసి యున్నది. ఈదురతిశయమే మనవారిని తమదోషములను విమర్శించి తెలిసికొననీయకయు నితరులగుణాంశము

లను గ్రహింపనీయక యు దేశము నంతకంతకు చెఱుపుచున్నది. జనులకు నాయకు లయి నడవ నపేక్షగలవారు కొందఱు తమవారి తప్పులను జూపి దిద్దింపఁ జూడక తుచ్ఛమయిన జనులమెప్పున కాశపడి సర్వవిషయములయందును మనపూర్వులు పరిపూర్ణులని బోధించి స్తుతించి జనులలో దురభిమానమును దురతిశయమును బలియునట్లు చేసి తా మేమో దేశాభిమాను లయినట్లు నటించుచున్నారు. దేశాభిమాన మెప్పుడును జనులలోపములను జూపి వానిని తొలఁగింపఁ బాటుపడుటలో నుండునుగాని నీచమయిన పామరజనానురాగము నపేక్షించి వారిదోషములను గుణము లని భూషించి దేశ మభివృద్ధి పొందకుండ చెడఁగొట్టుటలో నుండదు. ఈయపూర్వదేశాభిమానులు క్షణభంగుర మయినమూఢజనానురాగమునిమిత్తము వారిమూఢవిశ్వాసములను మూఢాచారములను భూషించుటయేకాక వారితోఁ గలిసి వానిని సంస్కరింపఁ గోరు వారినెల్లఁ బరిహసించుటలో నఖండ పాండిత్యమును జూపుచున్నారు. ఇట్లు చేయుట దేశాభిమానిలక్షణము కాదు. నిజ మయినదేశాభిమాని యెప్పుడును పరోపకారచింతయు ధర్మచింతయుఁ గలవాఁ డయి తనవారిలోపములను పాపములను నిర్భయముగా విప్పి చూపును. ఇట్లు చూపుటవలన దురభిమానులు దూషించి ద్వేషించుటయు కపటదేశాభిమానులు పరిహసించుటయు సంభవించును. అయినను దేశాభిమానమానసీయుఁడు దేశక్షేమమునే మనస్సునం దుంచుకొని యట్టిదౌర్జన్యములకెల్ల తలయొగ్గి స్వకృత్యమును ధైర్యముతో నిర్వహించుచు రావలెను. ఇట్లు చేయక విద్యార్థికులు తమవివేకమునుపాతిపెట్టి జనులకునాయకులుకావలెనన్న దురాశచేత స్తోత్రప్రియులయి విద్యావిహీనుల మూఢవిశ్వాసములను శ్లాఘించుచు వారిచే మంచివా రనిపించుకొనుట కయి వారివలె మా

బూనుచు వారివలె వర్తించెడుపక్షమున నచిరకాలములోనే తాము మూఢు లయి మూఢులకు నాయకు లగుటకుమాఱుగా మూఢులకు దాసు లయి మూఢులను నడుపుచున్నా మన్నభ్రమతో మూఢులచే నడుపఁబడువారయి విద్యాధికు లన్న పేరున కపాత్రు లగుదురు. ఇట్లగుట యెంతసిగ్గులచేటు! విద్యాధికులమాట యటుండఁగా స్వగౌరవమునందు దృష్టిగలవిద్యార్థులు సహితము తా మభ్యసించుచున్న విద్యకును బుద్ధికిని నపఖ్యాతి కలుగునట్లుగా నిటువంటి యపాత్రపుఁ బనికి లోఁబడఁజూతురా? ధర్మశూరు లయి తాము సత్యమని న్యాయమని నమ్మిన రీతిగాఁ బ్రవర్తించుచుఁ దాము నమ్మినట్లుగా నితరులకు నిశ్శంకముగా బోధింపక మూఢుల మెప్పునకయి మూఢవిశ్వాసములను దురాచారదోషములను శ్లాఘింపఁ జూతురా? పామరజనవిరోధమునకు భయపడి సత్కార్యపక్షమున నిలిచి సత్కార్యాచరణధైర్యము చూప లేని మగవా రెన్నఁ డయిన నాయకు లగుదురా? జన ద్వేషమునకును పరిహాసములకును బాధలకును వెనుకదీయక పామరులయొక్కయు ధర్మభీరులయొక్కయు దురభిప్రాయమును గణనచేయక యితరులతోడు లేకపోయినను భయపడక యసహాయశూరు లయి యప్రియ మయినసత్యమార్గమును జూపు ధైర్యమును గలపౌరుషభూషితులే కడపట నాయకు లగుదురు. అట్టివారు మొదట కొంతకాలము దూషింపఁబడువా రయినను తరువాత చిరకాలము భూషింపఁబడువా రగుదురు. గుణాగుణగ్రహణము చాలనిపామరుల మెప్పుతో మన కేమి ప్రయోజనము? మనపనిని జూచి తెలిసినవారు మెచ్చుకొన్నప్పటివలె నవివేకులు మెచ్చుకొన్నప్పుడు సంతోషము కలుగునా? అనభిజ్ఞులు వేయిమంది మెచ్చుకొనుటకంటె నభిజ్ఞుఁ డయినవాఁ డొక్కఁడు మెచ్చుకొనుట శ్రేష్ఠతరము కాదా? కాఁబట్టి

మన కెప్పుడును బుద్ధిమంతులయొక్కయు మంచివారియొక్కయు మెప్పు మాత్రమే యపేక్షణీయము. జనులలో విశేషసంఖ్యాకు లెప్పుడును విమర్శలేని మూఢశిరోమణులుగా నుందురుగాన వారిమె ప్పెప్పుడును కోరఁదగినదే కాదు. కాఁబట్టి మంచివా రందఱికంటె నెక్కువమంచి వాఁడును బుద్ధిమంతు లందఱికంటె నధికబుద్ధిమంతుఁడును వివేకు లందఱికంటె ఘనవివేకియు నయినయొక్క యీశ్వరుని మెప్పునకయి మాత్రమే మనము చూడవలెను. ఆతనిమె ప్పొక్కటియే శాశ్వత మైనది; తక్కిన మెప్పు లన్నియు నెండమావుల వంటివి. కాఁబట్టి యెవ్వ రేవిధమున దూషించినను పాటిగాఁ బట్టక మతవిషయము నందును కులాచార విషయములందును నీతివిషయములయందును జనులమెప్పు కోరక యీశ్వరప్రీతినిమాత్రమే కోరి సర్వాపదలకు నోర్చి దేశక్షేమమునకయి పాటుపడవలెను.

మనము జనులకుఁ జేయవలసిన యింకొకయుపకారము కుల స్త్రీలలోను సామాన్యజనులలోను విద్యాభివృద్ధి చేయుట. మన మెంత తెలివిగలవార మయినను మనభార్యలను మనపొరుగువారిని మనతో సమానముగా తెలివిగలవారినిగాఁ జేయక వారిని మూఢత్వములో నుంచినపక్షమున మనము విద్యాలాభమువలని సంతోషమును పూర్ణ ముగా పొందలేకపోవుటయేకాక వారిమూఢత్వమునుబట్టి మన మనేక కష్టములు పడవలసినవార మగుదుము. జనులకును స్త్రీలకును సద్విద్య చెప్పించినపక్షమున ననేకదురాచారములను వారే తొలఁగించుకొని దేశక్షేమమునకు తోడుపడుదురు. అనేకకష్టములను మఱపించి హృదయము నానందపరవశముగాఁ జేసి మనకాంతలను దేవతాకాంతలను గాను మనగృహములను భూలోకస్వర్గములనుగాను మార్చెడియద్భుత శక్తి గలగానవిద్యను కులాంగనలకు నేర్పి కుటుంబములు సంతోష

స్థానము లగునట్లు చేయుటయే కాక, అమృతోపమాన మయినయీ సద్విద్యను పండువంటిసంసారములను పాడుచేయుటకు కంకణము కట్టు కొన్నట్టియు పాతకములలో నెల్లను ఘోరపాతక మయినజారత్వమును కులవిద్యనుగాఁ జేకొనుటచే మానవజాతి కంతకును దీఱనియవమానము తెచ్చుచున్నట్టియు వేశ్య లనుపేరుగల పెనుభూతములచేతులలోనుండి విడిపించుటకయి ప్రయత్నించుట దేశాభిమానలేశము గలవారి కందఱికిని ముఖ్యకర్తవ్యము. స్త్రీలకు నీతివిద్య మొదలగునవి యావశ్యకము లని ప్రత్యేకముగాఁ జెప్పవలసినపని లేదు. తల్లియయి బిడ్డలకు విద్యాబుద్ధులు నేర్పవలసినదియు గృహమునకు రాణియయి కుటుంబపరిపాలనము చేయవలసినదియు గృహపత్నియే యగుటచేత, తనసద్వర్తనమును జూచి బిడ్డలు సద్వర్తనము నేర్చుకొని వర్తించునట్లు చేయుటకును మూఢపూజలను విడిచి యేకేశ్వరారాధనము చేయుచు సమస్త సద్విషయములయందును విద్యాధికుఁ డయినభర్తతో నేకీభవించి లోకోపకారకార్యములయం దెల్ల నాతనికి నిజ మైనసహధర్మచారిణిగా నుండునట్లు చేయుటకును గావలసినంతవిద్యను సంసారమును సంసారమునుగాఁ జేసికొని సుఖింపఁగోరు ప్రతిపురుషుఁడును గృహిణికి తప్పక చెప్పింపవలెను. పురుషునకు భార్య యర్థశరీర మగుట సర్వజనాదరణీయ మైననిర్వివాదాంశ మగుటచేత భార్య విద్యాగంధము లేనిమూఢురా లగునేని యీయర్థశరీరము పక్షవాతపీడిత మయినట్లు కదలక మూఢత్వభారముచే సదా క్రిందికి దిగలాగుచుండుటనుబట్టి చదువుకొన్నభర్త సంసారసముద్రములో సుఖముగా తేలలేక యజ్ఞానాంధకారములో విచారజలావర్తమునందుఁ బడి తలక్రిందుగా మునిఁగిపోవును; అట్లుగాక భార్య జ్ఞానవాసన గలవిద్యావంతురా లగునేని యీయర్థశరీర మారోగ్యోత్తేజిత మయినట్లు కరలాఘవము చూపి

వివేకప్లవముచే సదా పయికి తేల్చుచుండుటనుబట్టి చదువుకొన్నభర్త సంసారసాగరములో సుఖముగా నీదుచు జ్ఞానతేజస్సులో నానంద ద్వీపమును జేరి తరించును. కాఁబట్టి విద్యార్థు లయినవారు తమ భార్యలకును తోడఁబుట్టినపడుచులకును కూఁతులకును సద్విద్యను జెప్పించి తమతో సమానవివేకము గలవారినిగాఁ జేయుటకయి సర్వ ప్రయత్నములను జేయవలెను. అజ్ఞానాంధకారమునఁ బడి జ్ఞానతేజో దర్శనము లేక పుట్టుగ్రుడ్డవలె నున్నమనదేశపు కులాంగనలకన్నులు తెఱపి విద్యాదీపముచేత వారికి పదార్థవిజ్ఞానము కలుగఁజేసి యనను భూతపూర్వ మయిననూతనసుఖమును లభింపఁ జేయుటకయి కృషి చేయుట పురుషనామధారుని కెల్లను బరమధర్మము. ప్రతివిద్యార్థునికి స్త్రీవిద్యాభివృద్ధిని జేయుట యెంతధర్మమో జనసంఘమునకు విద్యాభివృద్ధి చేయుటయు నంత ధర్మమే. విశేషసంఖ్యాకు లెల్లయెడల నజ్ఞానాంధకారములోఁ గన్నుగానక యంధులవలె తడవులాడుచు కష్టపడుచుండఁగా వారిమధ్య నల్పసంఖ్యాకు లక్కడక్కడఁ గన్నుతెఱచి జ్ఞానదీపముచే వారిదురవస్థను జూడఁగలిగియు దయతో వారిగతి బాగుచేయఁ జూడక స్వసుఖమును జూచుకొనుచుండుట్లు మానవధర్మమగునా? జనబాహుళ్యము జ్ఞానమునం దభివృద్ధిని బొందినఁగాని దేశ మభివృద్ధి పొందనేరదు. అందఱును మూఢులయి కొందఱు మాత్రము వివేకు లగుటచేత మూఢజనపరివృతు లయినవిద్యార్థులకును సంసర్గదోషమువలన బహునష్టములు కలుగును. కాఁబట్టి విద్యార్థులు తాము పొందినవిద్యాలాభమును జనసామాన్యమునకును గలిగించుటకయి శ్రమ పడవలెను.

రాజ్యాంగవిషయము లయినస్వాతంత్ర్యములనుగూర్చి ప్రజలకు తెలివి గలిగించుటయు జనుల కొకయుపకారమే. పూర్వోక్తము

లయినమత నీతి కుల జ్ఞానవిషయములు నాలిగింటియందును పని చేయుచున్న దంతగా మనదేశమునందుఁ గానఁబడక పోయినను రాజ్యాంగవిషయములయందు ప్రసంగించుటకుమాత్ర మనేకవక్తలు బయలుదేఱుచున్నారు. మతసంస్కారాదులలో బయలుదేఱక రాజ్యాంగవిషయములలోమాత్ర మింతమంది దేశాభిమానులు బయలుదేఱుటకు కారణ మేమని కొందఱడుగవచ్చును. రాజ్యాంగవిషయములయందు శ్రమపడవలసిన యక్కఱ లేకయే సులభముగా ప్రసిద్ధి వచ్చుటయు స్వప్రయోజనపరత్వమును గొంతవఱకీసాహసమునకుఁ గారణము లని తోఁచుచున్నది. కొంచెముచదువుకొన్నవాఁడెల్లను తాను ప్రభు వయి స్థానికప్రభుత్వము చేయుట కర్హుఁడ నయినా ననుకొని తనకు జనపరిపాలకత్వము లభింపవచ్చునన్న యాశతో పని చేయుచుండ వచ్చును. అయినను రాజ్యాంగవిషయములయందు సహితము స్వప్రయోజనపరులు చేయుకృషివలన నిజమయిన స్వాతంత్ర్యములును లాభములును కలుగనేరవు. మనము ముందుగా నీతియందు వృద్ధిపొందినంగాని రాజ్యాంగస్వాతంత్ర్యములను పొందుట కర్హులము కాఁజాలము. నీతివృద్ధికి మతాభివృద్ధి కావలెను. మన మతసత్యములనేకములు దేశభాషలలో లేక జనసామాన్యదురవగాహ మయిన సంస్కృతభాషలోనుండి జనసంఘమున కందనిమ్రానిపండ్లయి స్వార్థపరులైనమతాచార్యులపిడికిళ్ళలోనుండి విపరీతప్రయోజనము కలవయి శిష్యహృత్తాపహారులు గాక విత్తాపహారులు మాత్రమయి యున్నగురువులకు జీవనాధారము లగుచున్నవి. రాజ్యాంగస్వాతంత్ర్యము లనిమిత్త మయి యత్నించుటకంటె ముందుగా మనకులాచారములను సంస్కరించుకొని తత్స్వాతంత్ర్యములను పొందుట కయి కృషి చేయవలెను. ఇంటి గాఢాంధకారమును తొలఁగించుకోలేని

నివాఁడు బయట వెలుతురు నెట్లు వ్యాపింపఁ జేయఁగలుగును? మన భార్యలు విద్యాదీపము లేక యవిద్యాంధకారములో మునిఁగియుండఁగాను, మన బాలురు మంచినీతియు మతమును లేక చెడుత్రోవలు త్రొక్కుచుండఁగాను మన వితంతుపుత్రికలు మనయనాదరముచేత ననాధలయి యావజ్జీవము సుఖహీనలయి బాధపడుచుండఁగాను స్వగృహమును బాగు చేసికోలేని మనము దేశము నెట్లు బాగుచేయగలుగుదుము? మన భార్యాపుత్రబంధువర్గమును ప్రేమించి మంచి స్థితికిఁ దీసికొని రాలేని మనము లోకము నెట్లు మంచిదశకుఁ దీసికొని రానేర్తుము? మన మిప్పటిభార్యతోఁగూడి బహిరంగముగా భోజనము చేయుటకు సాహసింపలేము; కుటుంబమునంతను ముందుంచుకొని కలిసి యేకేశ్వరుని ప్రార్థన చేయలేము; అతిబాల్యవివాహములను మానలేము; ఇతరదురాచారములను విడువలేము. ఇట్టియల్పాంశములలో మనము బాగుపడి మనకుటుంబమును బాగుపఱుచుకోలేని మనము లోకము నేమి యుద్ధరింపఁ గలుగుదుము? బాహ్యరోగములచే దేహములు కృశించుచున్నప్పుడు ఖేదపడి మందులు వేయించుకొనుచున్నట్లే పాపరోగములచే మన యాత్మలు కృశించుచున్నప్పుడు దుఃఖపడి తన్నివారణార్థమయి యీశ్వరప్రేమామృతౌషధము నేల పానముచేయఁ బ్రయత్నింపరాదు? పొలములలో పయిరుపెట్టి తోఁటలువేసి ఫలానుభవము నపేక్షించునట్లు 'బీడు పడియున్న మన హృదయక్షేత్రములను బాగుచేసికొని భక్తిసస్యములను పుణ్యఫలవృక్షములను వృద్ధి పొందించి పాపకంటకములను పెల్లగించి యేల శాశ్వతములయిన సత్ఫలములను బొంది సుఖింపఁ బాటుపడరాదు? ఈపనుల కన్నిటికిని ప్రతిబంధములు మనము సత్యము లని ధర్మము లని నమ్మినవాని ననుష్ఠించుటకు ధైర్యము పూనలేకపోవుట. మనము

పట్టిబోధనలు చేయుటకంటె బోధించినధర్మముల ననుష్ఠించి చూపుట మన కధికకర్తవ్యము. అనుష్ఠానము లేకపోయినపక్షమున మనయుపదేశము లన్నియు నున్మత్తప్రలాపములవంటి వయి నిష్ఫల మగును. స్వప్రయోజనపరత్వమువలనను, మాంద్యమువలనను, ఉపేక్షవలనను, భయమువలనను మనకు ధర్మమయినపనిని చేయుటకు మనము వెనుక తీసినపక్షమున మన మొక్కరమే చెడుటకాక కపటవర్తనులను జేసి మనసంతతివారికి సహితము చెఱుపు చేసినవార మగుదుము. మన మనోనిశ్చయప్రకారముగా నడుచుకొన్నయెడల మన కీలోకములో మూఢులవలనఁ గొన్నికష్టములు రావచ్చును. వచ్చిన నేమి ? రానిండు. మనకు దేశాభిమాన మున్నపక్షమునను, సత్యాదర మున్నపక్షమునను, ఈశ్వరభక్తి యున్నపక్షమునను, కష్టములకు వెఱచి మన మణు మాత్రమును సత్కార్యమునుండి మరల రాదు. కార్యసాఫల్యమున కయి మన మెప్పుడును కష్టములతో పెనఁగులాడుచునే యుండవలెను. అదియే దేవుని యేర్పాటు ఆకష్టములతోడి పోరాటమువలననే మనము మనోదార్ఢ్యమును బొంది కార్యదక్షుల మగుదుము. మనసత్కార్యాచరణమువలన మన కిక్కడ కష్టములే కలుగుచున్నను లోకమున కయినను మేలు కలుగక పోదు; మనసద్వర్తనమును జూచి యనేకులు మంచినడత నేర్చుకొని సుఖపడకపోరు. అందుచేత మనము మృతుల మయినను, మనకార్యములమూలమున భూమిమీఁద నెప్పుడును జీవించి యున్నవారమే యగుదుము. కాఁబట్టి మిత్రులారా! మీరాయుపేక్షను మాంద్యమును విడిచి యిఁకనైన సత్కార్యములకు దీక్ష వహింపుఁడు; మాటలు చాలించి శీఘ్రముగా కార్యములకు పూనుఁడు. ధర్మచింతయు నీశ్వరభక్తియు లేకపోవుటచేత నాచరణములేక యుపన్యాసములును సభ

లును వ్యర్థము లగుచున్నవి. కాఁబట్టి ధర్మచింతను, ఈశ్వరభక్తిని గలవార మయి పరిశుద్ధజీవనములను జొంది మృగస్థితినుండి దేవస్థితికి లేవఁ బ్రయత్నింతము. మన కిట్టిపనులకు ధైర్యసాహసములను గలిగింప సర్వాభీష్టఫలప్రదాతయైన పరమేశ్వరుని త్రికరణశుద్ధిగా వేఁడుకొందము.

జీవితము యొక్క పరమార్థము
దానిని పొందు మార్గము

జీవితము యొక్క పరమార్థము

దానిని పొందుమార్గము

ఓ భ్రాతృబృందములారా!

మనసమాజముయొక్క యీపదునాలవసంవత్సరోత్సవసమయమున మనవారికోరిక ప్రకారముగా మనుష్యజీవితమునకు పరమార్థమేదో దానిని పొందుమార్గ మెట్టిదో నాశక్తికొలఁదిని కొంత చెప్పఁబోవుచున్నాను. నేను చెప్పఁబోవుదానిని దత్తావధానుల రయి యాలకించి యీ మహావిషయమునుగూర్చి మీమనస్సులలోఁ గొంచెమాలోచింపుఁడు. ఏవస్తు వేప్రయోజనము నుద్దేశించి చేయఁబడినదో తెలిసికొనవలె నన్నపక్షమున, ముందుగా మన మావస్తుతత్త్వమును విమర్శింపవలెను. ఆయావస్తువులయవయవనిర్మాణక్రమమును, వానికిగలశక్తులను, వానిగుణస్వభావమును మనము విమర్శించి తెలిసికొన్నప్పు డేయేవస్తు వేయేప్రయోజనముల నుద్దేశించి చేయఁబడినదో గ్రహింపఁ గలుగుదుము. ఈప్రకారముగానే మనుష్యుఁ డేయేప్రయోజనముల నుద్దేశించి సృజింపఁబడెనో, అందు పరమార్థ మేదో, దానిని సాధించుసాధనము లేవో తెలిసికోఁ గోరినయెడల మనము మనుష్యప్రకృతినిగూర్చి చక్కఁగా విచారింపవలెను. జడపదార్థములయొక్కయు మనుష్యేతరజంతువులయొక్కయు నిర్మాణము సుబోధముగాను, అవి యేకరీతి ప్రకృతిధర్మములకే యెప్పుడును తప్పక లోఁబడునవిగాను, ఉన్నందున వానివలని ప్రయోజనములను నిర్ధారణము చేయుట మిగుల సుకరముగా నుండును. మనుష్యప్రకృతి యట్టిసుగమ మయినదిగాక మిక్కిలి దురవగాహ మయినందున దానిపరమార్థమును నిర్ణయించుట యధికప్రయాసకరముగా నుండును.

నిపుణముగా పరిశీలించిచూడఁగా మనుష్యప్రకృతియందు భిన్నగుణములు గల రెండు ప్రత్యేకతత్త్వములు కానఁబడుచున్నవి. అందొకటి సర్వజంతుసామాన్యమైనభౌతికతత్త్వము; రెండవది మనుష్యైకవిశేషమైనజ్ఞానతత్త్వము. ఈరెంటిలో మొదటిదానిని శరీరమనియు, రెండవదానిని ఆత్మయనియు మనవారు చెప్పుదురు. సాకార మయినయీమొదటిదానిని స్థూలశరీరమనియు నిరాకారమైనయీరెండవదానిని సూక్ష్మశరీరమనియు వ్యవహరించుటకూడఁ గలదు. ఈరెండుతత్త్వములును పయికిఁ జూచుటకు పరస్పరవిరుద్ధము లయినవిగా కనఁబడును. అంతేకాక మనుష్యుఁ డితరజంతువులవలె నియతములైనధర్మములకు లోఁబడి యెప్పుడు నేకరీతిగా నడుచువాఁడుగాక స్వేచ్ఛానుసారముగా సంచరించుస్వాతంత్ర్యము కలవాఁడుగా నున్నాఁడు. అతఁడు బాహ్యవస్తుప్రేరణముచేతనే నడపఁబడువాఁడుగాక తద్వ్యతిరిక్తముగా తనమనస్సు వచ్చినట్లెల్లను నడువఁ గలవాఁ డగుటచేత, అతఁ డవలంబించువ్యాపారములు సహిత మసంఖ్యములుగా నుండును; అతఁడు పూనుకార్యము లెన్నివిధములనో యసంగతములుగాను చంచలములుగాను నుండును; అతఁడు కోరుకోరిక లనంతములుగాను, చేయుప్రయత్నము లపరిమితములుగాను నుండును. ఈవిషయములయందు మార్పు లేక యెప్పుడు నేకరీతిగా వర్తించుచుండుమృగములకును సదా కాంక్షలతోను భయములతోను యోచనలతోను ప్రయత్నములతోను కొట్టుకొనుచుండు మనుష్యులకును గలభేదమును విచారించినచో హస్తిమశకాంతరము కానఁబడును.

ఇట్టివివిధావస్థలు గల మనుష్యజీవితముయొక్క పరమార్థమును మన మిప్పుడు నిశ్చయింపవలసి యున్నది. లోకములోని యేపదార్థము

యొక్క ప్రయోజనమును దెలిసికోవలెనన్నను దాని స్వభావమునుబట్టియే కాని వేఱుమార్గమునఁ గాదు. వివిధవస్తుధర్మములనుబట్టి రాళ్ళవలని ప్రయోజనము గృహనిర్మాణాదుల కుపయోగపడుట యనియు, లోహములవలని ప్రయోజనము పాత్రములు మొదలయినవానిని చేయుట కనుకూలపడుట యనియు, మల్లికాదిలతలవలని ప్రయోజనము పుష్పముల నిచ్చుట యనియు, పనసాదివృక్షములవలని ప్రయోజనము ఫలముల నొసఁగుట యనియు, వృషభాశ్వాదులవలని ప్రయోజనము భారమును వహించుట యనియు, మనము తెలిసికొనుచున్నాము. ఈప్రకారముగానే మనుష్యజీవితముయొక్క పరమార్థమును మనము మనుష్యస్వభావమునుబట్టియే నిర్ధారణ చేయవలెను. ఇట్టినిర్ణయమును జేయుటకు మనపట్టణములోనివారినిబట్టియే విమర్శింప నారంభింపవచ్చును. ఏవీథిని జూచినను జనులు నానావిధవ్యాపారములయందు వర్తిల్లుచున్నారు. కొందఱితరస్థలములనుండి బండ్లమీఁదను పడవలమీఁదను వచ్చినసరకుల నంగళ్ళకు మోయుచుందురు; కొంద ఱంగళ్ళనుండి యిక్కడిసరకుల నితరస్థలములకుఁ బంపుటకయి పడవలు మొదలయిన వానివద్దకుఁ గొనిపోవుచుందురు; కొంద ఱాహారవస్తువులను వస్త్రాదులను విక్రయించుచుందురు; కొందఱు కూరగాయలు మొదలయినవానిని కొనుచుందురు; కొందఱు పెట్టెలు బల్లలు మొదలయినవి చేయుచుందురు; కొంద ఱక్కడక్కడ గృహాదులను కట్టుటనూతులు త్రవ్వుట మొదలయినపనులు చేయుచుందురు; మఱికొంద ఱచ్చటచ్చట వస్త్రములు నేయుట కుండలు చేయుట లోహపాత్రములు నిర్మించుట మొదలయిన వివిధకర్మములు చేయుచుందురు. ఊరుదాఁటి కొంతదూరము పోయినపక్షమున పలువురు పొలములు దున్ని పైరులు పెట్టుట యిటికలు మొదలయిన గృహోపకరణములు

చేయుట మొదలయినపనులయందు కాలము పుచ్చుచుందురు. ఈ వ్యాపారము లన్నిటినిబట్టి చూడఁగా మొట్టమొదట మనుష్యుఁడు తన పొట్ట పోసికొనునిమిత్తమును చలి మొదలగువానిబాధనుండి తప్పించుకొని శరీరమును కాపాడుకొనునిమిత్తమును సృజింపఁబడినట్లు తోఁచవచ్చును. వీధుల కిరుప్రక్కలనుండెడియిండ్లన్నియు చలిగాలి నుండియు నెండనుండియు వాననుండియు శరీరములను రక్షించుట కుపయోగపడును; ఆహారపదార్థములు క్షుద్బాధనుండి శరీరములను గాపాడుట కుపయోగపడును; వస్త్రాదులుశీతోష్ణములనుండి శరీరమును కాపాడుటకుపయోగపడును. ఈప్రకారముగా దేనినిజూచినను మనకది దేహసంరక్షణార్థమో దేహసౌఖ్యార్థమో దేహాలంకారార్థమో యుద్దేశింపఁబడినట్లు కానఁబడును. పృథివ్యాపస్తేజోవాయురూప మయిన బాహ్యప్రపంచముతోడి యనివార్యసంబంధమును గలదయి, మన్నువలనను నీటివలనను నిప్పువలనను గాలివలనను బాధ నొందఁదగిన శరీరము మనుష్యున కుండియుండుటచేత దానిని సంరక్షించుకొని సుఖపడుట మనుష్యధర్మమగుటకు సందేహములేదు. అయినను మనుష్యుఁడు దేహసంరక్షణము చేసికొనుచు నింద్రియసుఖముల ననుభవించు చున్నంతమాత్రముచేత చరితార్థుఁడగునా యన్నయంశమును మన మాలోచింపవలెను. మనుష్యుఁడు శరీరసౌఖ్యమునిమిత్తము చేసికొనెడు సమస్తవ్యాపారములలోను మృగాదులయందుఁ గానఁబడని విశేష మొక్కటి కానఁబడుచున్నది. దేహము కాపాడుకొనుట కయి పాటుపడుట మృగమునకును మనుష్యునికిని సామాన్యధర్మము. పడెడుపాటులో నెల్ల నాలోచనయొక్కటి మనుష్యునకు విశేషము. ఈయాలోచనయొక్కటి లేకపోయినపక్షమున దేహసంరక్షణవిషయమున మృగమునకంటె మనుష్యునియందాధిక్య మేదియు

లేదు. ఒకవిధమునఁ జూడఁగా మనుష్యుఁడే మృగములకంటె హీనుఁడని చెప్పవచ్చును. ఒక్కపూట భోజనమునకయి మనుష్యుఁ డెన్నివిధములనో పాటుపడి చెమటయూడ్చి పనిచేసి పాకముచేసికోవలెను. మృగమునకింతయాయాసముతోఁ బనిలేదు. ఒకపశువు కొంచెము దూరము నడువఁగానే భూమిమీఁద పిస్తరివేసి వడ్డించి యాహారమును సిద్ధపఱిచియుంచినట్టుగా పచ్చికబయిళ్లు కానఁబడును. ఈవిధముగానే యింద్రియసౌఖ్యముతో సంబంధించినంతవఱకు ప్రతివిషయములోను మృగాదులకంటె మనుష్యుఁడే యెక్కువకష్టపడవలసియుండును. ఇట్లున్నను మృగాదులకంటె మనుష్యున కాధిక్యము తెచ్చినది యాతనికున్న యాలోచన. ప్రతికార్యములోను మనుష్యుఁడాలోచనను బుద్ధిని జూపవలసి యున్నది. ఈబుద్ధిబలముచేతనే మనుష్యుఁడు తనదేహసౌఖ్యము నిమిత్తమయి వస్తుతత్త్వములను శోధించి యంత్రములను కనిపెట్టి యినుమును నీటిమీఁద తేలించి యోడలతో సముద్రములు దాఁటియు, నీళ్లను నిప్పుచే కాఁగించి యావిరిచే వాయువేగమున బండ్లులాగుట వస్త్రాదికము నేయుట మొదలయిన పనులు చేయించియు, మెఱుపు నాకాశమునుండి యాకర్షించి యినుపతీగలలోఁబెట్టి మనోవేగమున వానిచేత దూరదేశములకు వార్తలనుపంపియు, దుస్సాధ్యము లయినకార్యములను సాధించి తన యసమానసామర్థ్యమును లోకమునకుఁ జూపుచున్నాఁడు. ఇట్టిబుద్ధిసంపద మనుష్యుని కొకనికిఁ దక్క మఱి యేయితరజంతువునకును లేదు. మనుష్యేతరజంతువునకు దేనికిని లేని యీబుద్ధివిశేషము సర్వజంతుసామాన్య మయినదేహభరణమున కుపయోగించు సాధనములను గనిపెట్టునిమిత్తమే మనుష్యున కియ్యఁబడినదా, లేక దానివలన సాధింపఁదగిన యాధిక్యము మఱి యేదియైనను నున్నదా, యన్న

యంశమును మనము కొంచెము విచారింపవలసి యున్నది. నిత్యమయి నిరంతరాభివృద్ధిని బొందఁదగిన యాత్మ యనిత్యమయి క్షణభంగుర మైనశరీరనిమిత్తమే చేయఁబడిన దనుట మందబుద్ధికి సహితము వింతగా తోఁచకమానదు. మనబుద్ధిని దేహసుఖమున కుపయోగించు పనులకొఱ కుపయోగించుచున్నను, ఆపనులలోఁగూడ నొకవిశేషము పొడకట్టుచున్నది. శరీరసౌఖ్యమున కనుకూలించు నన్నయుద్దేశముతో బుద్ధినుపయోగించి పనిచేసినప్పు డొకవేళ కార్యసాఫల్యము కాక పోయినను, ఆలోచనవలనను తన్మూలమున లభించెడుజ్ఞానమువలనను మనస్సున కానందము కలుగుచున్నది. కార్యసాఫల్యమునవలనఁ గలిగెడి యల్పసంతోషమునకంటె జ్ఞానలాభమువలనఁ గలిగెడియానందమత్యధికముగా నున్నది. దేహసౌఖ్యమునకు వలయుపనులలో సులభమార్గములను కనిపెట్టుటనిమిత్తమే మొట్టమొదట మన మాలోచించినను, ఆయాలోచనవలనను తదనుసార మైన శోధనవలనను ప్రారంభమున నుద్దేశింపఁబడిన పనితో బొత్తిగా సంబంధము లేని క్రొత్త క్రొత్త సత్యములు బయలఁబడి తత్కర్తకు హృదయానందమును గలిగించుటయే కాక యాసత్యములే తరువాత శాస్త్రములయి లోకమునకు మహోపకారమును సంతతసంతోషమును గలిగించుచున్నవి. ఒక్కొక్కపనినిమిత్త మొక్కొక్కవస్తువును శోధించునప్పుడు దాని ధర్మములను కనుఁగొనుటయేకాక దాని కితరవస్తువులతోఁ గల సంబంధమును, ఒక్కొక్క జాతివస్తుకోటికి సామాన్య మైనవిశేష ధర్మములను, సర్వవస్తు సామాన్యము లైనధర్మములను మనుష్యుఁడు కనిపెట్టుటకు సమర్థుఁ డగును. ఆరంభదశలో పూనిన కార్యాంశ మెట్లున్నను నడుమ కనిపెట్టఁబడిన యవాంతరవిషయములవలననే లోకమున కుపకారమును మనస్సున కాహ్లాదమును

కలుగు చుండును. అందుచేతనే బుద్ధిమంతు లగువా రనేకులు జనసౌఖ్యదాయక మైనవేలుపనిని దేనిని నుద్దేశింపకయే వస్తుధర్మపరిశీలనమునే పనిగాఁ జేసికొని యాపనినిమిత్తము యెండకు వానకు నోర్చి యాఁకలియు డప్పియు సరకుగొనక శరీరకష్టమునకును ధననష్టమునకును సహించి యపాయకరము లైనయరణ్యములను సముద్రములను జొచ్చి యాపనినిమిత్తమే దేహసౌఖ్యములను దేహములను యావసమును ధారపోయుచున్నారు. ఒకఁడు జంతుస్వభావలక్షణములను గనిపెట్టవలెనని భార్యాపుత్రులను గృహములను విడిచి మనుష్యసంచారము లేనిమహారణ్యమును దూఱి క్రూరమృగమధ్యమున కష్టజీవనము చేయుచున్నాఁడు. ఒకఁడు ద్వీపాంతరములను కనిపెట్టవలెనని దారిలేనిమహాసముద్రములమీఁదఁ బోయి ప్రచండవాయువులకును సంతతతీవ్రధారాపాతమునకును సంచలింపక గాలిలోనిదీపమువలె నల్లలనాడుచుండెడియోడలో మహాజలమధ్యమున ప్రాణముల కాశింపక యాత్ర చేయుచున్నాఁడు. ఒకఁడు తేజోవాయుశక్తులను పరీక్షింపవలెనని దుర్గమము లైనపర్వతాగ్రముల కెగఁబ్రాఁకి యందు చలువలు గ్రమ్మించి దేహములు కంపమొందించెడు మంచులో మహావాయుపథమున కాలము గడపుచున్నాఁడు. ఒకఁడు భూగర్భమును శోధింపవలెనని పాతాళలోకమంటునట్లుగా గోతులు త్రవ్వి భూమియొక్క పొరలను నడుమనడుమఁ గానఁబడెడు జంతుకంకాళములను నిరూపణ చేయుచు నధోభాగమున నంధకారబంధురముగానుండి కొలుములవలె దుస్సహతాపమును గలిగించెడియగాధబిలములలో ప్రొద్దు పుచ్చుచున్నాఁడు. ఒకఁడు నదుల జన్మస్థానములు మొదలయినవి కనుఁగొనవలెనని మరుభూములలోను వాలుకామయస్థలములలోను బడి నడిచి బహుప్రయాసముతో

దేశసంచారము చేయుచున్నాఁడు. ఒకఁడు గ్రహనక్షత్రాదులగతులు నిరూపింపవలెనని రాత్రులు నిద్రమాని కొండ లెక్కియు దూరదేశముల కరిగియు నాకాశమండలిగోళకోటులను సంశోధించుచున్నాఁడు. ఈరీతిగా శరీరాయాసమునకును ప్రాణాపాయమునకును భయపడక పనిచేసినబుద్ధిమంతుల బుద్ధిబలమువలననే మన కిప్పుడు జంతుశాస్త్రములు, జలశాస్త్రములు, తేజోవాయుశాస్త్రములు, పృథ్వీతత్త్వశాస్త్రములు, భూగోళశాస్త్రములు, ఖగోళశాస్త్రములు మొదలయిన నానావిధప్రకృతిశాస్త్రము లుద్భవిల్లి జనపరంపర కానందలాభములను గలుగఁజేయుచున్నవి. వీని నన్నిఁటినిబట్టి చూడఁగా శరీరసౌఖ్యమునకంటె మనస్సౌఖ్యమే యధిక మైన దనియు, మనస్సౌఖ్యమునకు భంగము కలుగనున్నప్పుడు శరీరసౌఖ్యమును పాటింపకుండుట మానుషధర్మమనియు స్పష్టమగుచున్నది. పైనివివరించిన భౌతిక పదార్థధర్మములను దెలిపెడుశాస్త్రములు గాక మనస్సున కానందమును వినోదమును గలిగించెడుకావ్యనాటకాదులును తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రములును మనోబలకల్పితము లయి యున్నవి. ఒక్కరసిక పురుషుఁడు యావజ్జీవమును పొందఁగలిగినయింద్రియసుఖము నంతను కలిపినను మంచిబుద్ధిమంతునిచేఁ గల్పింపఁబడినకావ్యము నొక్కదానిని వినుటవలన నొక్కదినమునఁ గలుగుసంతోషముతో సరిరాదు. అధికసుఖమునిమిత్తమయి యల్పసుఖమును విడుచుట బుద్ధిమంతునిలక్షణ మగుట యెల్లవారును నెఱిఁగినయంశమే యగుటచేత, దేహసుఖమునకంటె మానసికసుఖ ముత్కృష్ట మయినదని నే నిక్కడ పెంచి చెప్పవలసినయావశ్యకము లేదు. ఇంకొకసంగతి వినుఁడు. మనము పొలములనుండి మనపురవీధులకు మరల వచ్చి నడుచునప్పుడు మనుష్యబుద్ధివికాసమున కుత్తేజకము లైనపాఠశాలలుకూడ మన

కక్కడక్కడ నేత్రగోచరము లగును. కొంచె మాలోచించి చూచిన పొలములలో దున్నుకొనువారును వీధులలో మూటలు మోయువారును జనులచే గౌరవింపఁబడ కుండుటయు పాఠశాలలలోఁ జదివి శాస్త్రపరీక్షలయందు మెప్పొందినవారు వారికంటె సహస్రగుణము లధికముగా గౌరవింపఁబడు చుండుటయు నెల్లవారికి స్ఫురింపక మానదు. ఈయొక్కయంశమే దేహమునకంటె మనస్సు ప్రధానమయినదనియు దేహసౌఖ్యమునకంటె మానసికసౌఖ్య మధికాదరణీయ మయినదనియు స్థాపించుటకుఁ జాలి యున్నది.

క్షణభంగుర మైనశరీరమునకంటె నిత్యమయినమన స్సుత్కృష్టమయినదని తెలిసికొన్నపిమ్మట, వివిధము లయినమానసికధర్మములనుగూర్చి యించుక విచారింపవలసి యున్నది. ఈమానసికధర్మములనే యాధ్యాత్మికధర్మము లని సామాన్యముగా వ్యవహరింతురు. ఈపైనిజెప్పఁబడినది యాధ్యాత్మికధర్మములలో నొక్కటి యైన జ్ఞానము. ఇదియే సత్యము. సత్య మనగా వస్తుధర్మముల నున్నవి యున్నట్టుగా గ్రహించుట. ఈసత్యమును కనుఁగొను నిమిత్తమే ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు లోకములోనిసమస్తసౌఖ్యములను విడిచి నానాకష్టములకు లోనయి ప్రాణములకుసహిత మాశపడక తమ జీవితములను తత్త్వశోధనమున కర్పించి యున్నారు. అట్టివారికి సత్యమే పరమదైవతము. వారు వస్తుశోధనము చేసినకొలఁదిని ప్రతివస్తువునందును మొట్టమొదట ప్రాతఃకాలసూర్యకిరణములవలె వారి జ్ఞానదృష్టికి సత్య మణుమాత్రముగా కానఁబడి యంతకంత కధికముగా ప్రజ్వరిల్లి వారి కపరిమితానందమును గలిగింపఁ జొచ్చెను. సమస్త వస్తువులయందును సూర్యకిరణములవలెఁ దోఁచి శోభిల్లుచున్న నూతనసత్యములను జూడఁగా చూడఁగా సర్వత్ర వ్యాపించి

యున్న యీసత్యకిరణప్రసారమునకు మూలకారణమై కోటిసూర్య ప్రభాభాసమానమైనపరమసత్యజ్యోతి కొందఱి దృష్టులను మిఱుమిట్లు కొలిపి ప్రపంచమును మఱచునట్లు చేసెను. ఇట్లు శోధన చేసినవారిలో ననేకులు బాహ్యప్రపంచమునందు మాత్రమేకాక తమ మనస్సులయందును సత్యజ్యోతి దేదీప్యమానముగా వెలుగుచుండ జూచిరి. అందుచేతనే కొందఱు ప్రత్యేకముగా మనోధర్మములను పరిశీలించుటలోనే కాలమునంతను గడపి వివిధములైన యాధ్యాత్మికశాస్త్రములను జేసిరి. ఈపరిశీలనలో గొందఱిమనోనేత్రములకు తమలోపల నున్నజ్ఞానతేజస్సుయొక్క మహిమచేత బాహ్యప్రపంచమే తోచకపోగా, అట్టివారు ప్రపంచము మిథ్యయనియు మనఃకల్పితమనియు మాయయనియు భ్రమయనియు నంతట నిండియున్న జ్ఞానరూపమయినపదార్థ మొక్కటియే సత్య మనియు సాధింప జూచిరి. ఇట్టివారు కొందఱు సర్వత్ర వ్యాపించియున్న జ్ఞానశక్తిని తమలోపల నిమిడియుండి నిరంతరాభివృద్ధి నొందదగిన జ్ఞానశక్తినిజూచి భ్రమించి యీ రెండుశక్తులు నొక్కటియే యనియు తామే బ్రహ్మ లనియు భావింపజొచ్చిరి. తాము సర్వజ్ఞులు కాకపోయినను బాహ్యప్రపంచము మిథ్య కాకపోయినను, మానసికశక్తులముందఱ భౌతికశక్తులు పర్వతములో పరమాణువంత యయినను కావని స్పష్టపడుచున్నది. మనలోపలను వెలుపలను వ్యాపించియున్న సత్యమహిమలను నిపుణముగా పరిశీలించిన ధీమంతులు కొందఱీరెండుశక్తులు నెంతయధికముగా నున్నను పరిమితములే యన్నసత్యమును కనుగొని యవి పరతంత్రస్వభావము కలవగుట భావించి పరిమితమునుండి యపరిమితము నూహ చేసి దానికిగారణభూత మయినపరిపూర్ణజ్ఞానస్వరూప మయినపరబ్రహ్మమును వేరుగా

తెలిసికొని సేవించి ఆనందింపఁ జొచ్చిరి. మనకు లోఁబడి మనసౌఖ్యమున కనుకూలపడుచు మనకు సేవకప్రాయములుగా నున్నపృథివ్యాపస్తేజోవాయువులు సహితము కొన్ని సమయములయందు మన కడఁగనివియు ప్రతికూలము లయినవియు నయి మీకును మాకును శాసకుఁడై సర్వాత్మకుఁ డయియున్న పరమాత్ముఁడొకఁడు పయినున్నాఁడని సహస్రముఖముల ఘోషించుచుండును. మనవంటయింటనుండి యాహారపదార్థములను పక్వము చేసెడియగ్నిహోత్రమే యొకానొకప్పుడు తీవ్రజ్వాలలతో లేచి యార్పశక్యముకాక మనగృహములను వస్తువులను దేహములనుగూడ భస్మము చేయుచున్నది. మన చెమ్మటలార్చెడుమలయమారుతమే యొకానొకప్పుడు తీవ్రప్రభంజనముగా మాఱి మనగృహములను సస్యములను క్షణకాలములో నేలమట్టము చేయుచున్నది. వానలను బాపి మనపైరులను పండించెడుమేఘమే యొకానొకప్పు డతివృష్టిని పిడుగులను బఱపి మన దేహములకును గేహములకును వినాశము కలిగించుచున్నది. అట్టిసమయములయందిట్టివి మనుష్యహృదయములలో భీతిని బుట్టించి యీశ్వరునిమహిమలను వెల్లడింపకుండునా? గాలివానలును తుపానులును మెఱుగులును సుడిగాడ్పులును భూకంపములును వహ్నిపర్వతవిస్ఫురణములును మనస్సుల కాశ్చర్యమును భీతిని బురికొల్పి సృష్టికర్తయొక్క శక్తిమహిమలను వెల్లడింపనిపక్షమున లోకములోనివి మఱియేవి వెల్లడించును?

మానసికశక్తులలో నింకొకటి కారుణ్యము. దీనినే కొందఱనురాగ మనియు ప్రేమయనియు వివిధనామములతోఁ బిలుతురు. ఈదయాగుణము మనుష్యున కలంకారభూతమైనది. మనమువీధులలో నడుచునప్పుడేయింటికిఁ బోయి చూచినను కారుణ్యము స్పష్టముగా కానఁ

బడును. ఒకయింటనుండువారు పరస్పరానురాగముకలవారయి యొం డొరులకు మేలుచేసికొనుచుందురు. వృద్ధు లయినతల్లిదండ్రులను తన యులు స్వకష్టములకు సహించి భక్తితో పూజించి వారికి సమస్తోప చారములను జేయుచున్నారు. దృఢగాత్రులు నిద్రమాని శరీరాయాస పడి వ్యాధిగ్రస్తులకు మందుమాకు లిచ్చి కరుణతో సంరక్షణచేయు చున్నారు. జననీజనకులు తాము సమస్తకష్టములను పడి తమకడు పైనఁ గట్టుకొని బిడ్డల కేలోపమును గలుగకుండ ప్రేమతో వారిని కాపాడుచున్నారు. ఇంట నున్నవారు దయ చూపునది యొక్కకుటుం బములోనివారికిమాత్రమే కాదు. కొన్నిసమయములందు గృహస్థు లభ్యాగతులను బంధువులను బీదలను బిలిచి తమయింట భోజనములు పెట్టి యాదరించుచున్నారు. ఒక్క గృహస్థులగృహములలోమాత్రమే కాక వీథులయందు నడుచునప్పుడును మన కీదయాగుణముయొక్క చిహ్నము లక్కడక్కడఁ గానవచ్చుచునే యుండును. సత్రములు చలిపందిరులు వైద్యశాలలు మొదలయినసర్వజనోపయుక్తధర్మనిల యములు మనుష్యునిలోఁ గలయీదయాగుణమును చాటుచున్నవి. మనగృహములయందలి గోవులు మొదలయినవి తమదూడలను పాలిచ్చి ప్రేమతోఁ గాపాడుచుండుట చూడఁగా, దయాగుణము పశుపక్ష్యాదులలోను సర్వపదార్థములలోనుగూడఁ గానఁబడుచున్నది. సృష్టియందంతటను వ్యాపించియున్నది. సత్యమేమాత్రమేకాక కారు ణ్యముకూడ నని యెల్లవారు నెఱుఁగవచ్చును. ఈకారుణ్యము మన మనోగుణములలో నొకటియైయున్నది. మనుష్యులలోను పశుపక్ష్యా దులలోనుగలదయాగుణము పరిమిత మయినదిగాఁ గానఁబడుచున్నది. అందులోమనుష్యులకుఁ గలదయాగుణమంతకంత కధికము కాఁదగినది గా నున్నది. సృష్టిలోని యీపరిమితదయాగుణమునుబట్టి మనుష్యుఁడు

సృష్టికర్తయొక్క యపరిమిత దయాగుణము నూహించి కనుఁగొనుచున్నాఁడు. అపరిమితసత్యతేజస్సునుబట్టియీశ్వరుఁడు సత్యస్వరూపుఁడనియుసర్వజ్ఞుఁ డనియుఁ జెప్పఁబడునట్లే యీయపరిమితదయాగుణమునుపట్టి దయాస్వరూపుఁ డనియు సర్వకారుణ్యుఁ డనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

మన మానసికగుణములలో మఱియొకటి న్యాయము. దీనినే నీతి యందురు. ఈగుణము మనుష్యునకుఁ గలగుణములలోనెల్ల సర్వోత్కృష్ట మయిన దగుటచేత దీనిని గుణరాజ మని చెప్పవచ్చును. పరదారధనాదులను గోరక వంచనము మాని సమస్తవ్యవహారములలోను పరులయెడ ఋజువుగా ప్రవర్తించుటయే న్యాయగుణము; ఇదియే మనప్రవర్తనకు మార్గదర్శకము. దీనిని మీఱి నడుచుట పాపము; దీని ననుసరించుటయే పుణ్యము. న్యాయమైనమార్గమును మీఱి నడువఁ బూనునప్పు డెల్లను మనయంతరాత్మ యది పాప మని బోధించుచుండును. ఇట్లు పుణ్యపాపములనుగూర్చి మనయంతరాత్మ చేయుబోధనమే మనవృత్తమును నడిపెడియీశ్వరశాసనము. హృదయఫలకమునందు లిఖింపఁబడి యున్నయీశ్వరశాసనరూప మయినయీ వాక్యముల నతిక్రమించువాఁడు పాపాత్ముఁ డై యాత్మదుఃఖములపాలగును. మానసికధర్మములలో నిది యొక్కటియైనను మనుష్యుని పవిత్రమైనమనుష్యనామధారణమున కర్హునిగాఁ జేయుప్రధానధర్మ మయినందున ముఖ్యముగా నిదియే ధర్మ మని చెప్పఁబడును. మనుష్యనామమునకు యోగ్యుఁ డగువాని కెల్ల నీతి యవశ్యముగా నుండవలెను. నీతి లేనివాఁడు మృగప్రాయుఁడు; మనుష్యనామధారణమున కనర్హుఁడు. ఇది చేయవలెను, ఇది చేయరాదు, అని బోధించెడు శాసనమొకటి మనహృదయములోనున్నందున, ఆశాసనమును మీఱి

నడుచువా రెల్ల శిక్షార్హు లని యేర్పడు చున్నది. మనము చేయు కార్యములయందు మన మొకశాసనమునకు బద్ధుల మయి, మనము చేసెడిపనులకు మన ముత్తరవాదుల మెప్పు డగుదుమో, అప్పుడు మనలను శిక్షించి యేలువాఁ డొకఁ డుండక తీరదు. కాఁబట్టి మనలను నీతిమార్గమున నడువ నియమించినయామహామహుఁడు ధర్మస్వరూపుఁ డయినపరమేశ్వరుఁడు. ఈనీతిగుణమును వహించినవా రయి ప్రపంచ సుఖములన్నియు పోయినను నీతిమార్గము నణుమాత్రమును తొలఁగక వర్తించువారినే జను లెల్లకాలమును ప్రేమ చూపి గౌరవింతురు. సత్యమునిమిత్తమును ధర్మమునిమిత్తమును సకలకష్టములకు లోనయి శరీరమును సహితము విడువ సాహసించినమహాపురుషులనే మనము శ్లాఘింతుముగాని ధర్మము తప్పి శరీరమును పోషించుకొన్నవారిని మనము మెచ్చుకోము. ఎప్పుడో లోకాంతరగతు లయినహరిశ్చంద్రుఁడు మొదలయినవారిమీఁద మన మిప్పటికిని బ్రేమ చూపుచు వారు పడినకష్టములను విన్నప్పు డవి మనకు వచ్చినట్టుగా పరితపించు చుండుటకుఁ గలకారణము భగవంతుఁడు మానవహృదయములో స్థిరముగా స్థాపించినధర్మాభిరతి గాక మఱి యేమగును? ఇట్టిస్వాభావికమయినప్రేమము మనకు నిజ మైనపురుషులమీఁదనేకాక పురాణములలోను నాటకములలోను గలపుణ్యాత్ము లయినకల్పితపురుషుల మీఁదను గలుగును. ఈన్యాయగుణము మనుష్యకోటిలో నెల్లను గల దనుట కెంతటి మృగప్రాయుఁ డయినను తనకు ప్రేమాస్పదుఁ డయిన పుత్రుఁడు దొంగతనము చేసినప్పుడును వానిని శిక్షింపఁజూచుట నిదర్శనముగా నున్నది. మనము వెనుకఁ జెప్పినరీతిని పట్టణములో నడుచునప్పుడును మనుష్యుని నీతిగుణమును సూచించుచిహ్నములు పెక్కులు కానఁబడును. మన కందఱుఁ గానవచ్చెడు రక్షకభటులయొక్కయు

దండవిధాయకులయొక్కయు సభలును, న్యాయసభలును, చెఱసాలలు మొదలయినవియు ప్రజలను ధర్మమార్గమున నడిపించుటకొఱకును ధర్మము తప్పినప్పుడు శిక్షించుటకొఱకును నేర్పడినవే కదా ?

మనము పట్టణవీధులలో సంచరించునపుడు కంటికిఁ గానఁబడెడి వస్తువులనుండియే మనుష్యునికిఁ గలమానసికగుణము నింకొకదానిని తెలిసికొనవచ్చును. పట్టణములోని కొన్నిప్రదేశములకు పోయినపక్షమున మనకు నానామతస్థుల దేవాలయములు దృష్టిగోచరములగును. ఈశ్వరారాధనము నిమిత్తమయి జను లాదేవాలయములకు భక్తితో గుంపులుగుంపులుగా పోవుచుండుటయు మనము చూడవచ్చును. ప్రతిమనుష్యునిహృదయమునందును తాను పరతంత్రుఁడ ననియు, తాను జేయుకార్యములకు ఫలముల నిచ్చునిత్యపురుషుఁ డొకఁడు పైని గలఁడనియు, తా నాతని నారాధించియే శాశ్వతసుఖమును పొందవలె ననియు, తా నాతనిప్రీతినిమిత్తమే సమస్తకార్యములను జేయవలయు ననియు, దృఢవిశ్వాస మొకటి స్వాభావికముగా నున్నది. ఈవిశ్వాసములోనే తనయాత్మ దేహముతో నశించునది గాక శాశ్వతముగా నుండి మరణానంతరమునను పుణ్యపాపఫలముల ననుభవించుచుండు నన్న సత్య మిమిడి యున్నది. ఈశ్వరుని నారాధింపవలయు నన్నయిచ్ఛ మనుష్యుని కనివార్యముగా నున్నది. దేవుని నారాధింపక పోయినపక్షమున మనుష్యునికి హృదయశాంతి గలుగదు. కాఁబట్టి యీశ్వరభక్తిపరాయణత్వము మనుష్యునికిఁ గలమానసికగుణములలో నాలవది. పూర్వోక్తము లయినమూఁడుగుణములనుబట్టి గలిగిన దగుటచే దీనిని నాలవదానినిగాఁ జెప్పవలసి వచ్చినను, అన్నిటియొక్కసత్ఫల మగుటచేత నిదియే ప్రధానమైనదిగా పరిగణింపఁబడవలసినది. తక్కినగుణములకు వన్నె తెచ్చి వానిని శోభిల్లఁజేసెడి

యద్భుతసామర్థ్య మీభక్తిరతిలో నున్నది. జీవాత్మకుఁ గలయీనాలుగుగుణములను పరస్పరానుకూలముగా వృద్ధినొందించి యానందించుటయే మనుష్యజీవితముయొక్క పరమార్థము. ఈనాలుగుగుణములును సమానముగా వృద్ధినొందక యందుఁ గొన్నిమాత్రమే వృద్ధిపొందినయెడల నది నిజమయినయభివృద్ధి కాదు. మనశరీరమునకు కరచరణాదు లెట్లంగములో మనయాత్మకు జ్ఞానాదు లట్లే యంగములు. సర్వావయవములును యథాప్రమాణముగా పెరిగి యారోగ్యదశయం దున్నప్పుడే దేహ మభివృద్ధి పొందిన దని చెప్పవచ్చును; గాని యందుఁ గొన్నియవయవములుమాత్రము పెరిగినప్పుడు వృద్ధి యని చెప్పఁదగదు. ఒక్కయవయవముమాత్రమే పెరిగినప్పు డది రోగ మని భావింపవలెను. ఒక్కకాలుగాని పొట్టగాని పెరిగినప్పుడు బోదకా లనియు మహోదర మనియు చికిత్సలు చేయించు చుండుట యెల్లవారు నెఱుఁగుదురు గదా? ఈయంగములలో నుత్తమమైన యంగము పెరిగినను, అదియు రోగసూచకమేకాని బలహేతువు గాదు. అంగములలోనెల్ల నుత్తమాంగ మైనతల పెరిగినప్పుడును, సర్వేంద్రియములలోను ప్రధానమైనకన్ను పెరిగినప్పుడును, మఱింత శ్రద్ధతో చికిత్స చేయించు చుండుట యెల్లవారికి ననుభవగోచర మైన విషయమే. ఈప్రకారముగానే మానసికగుణము లన్నియు పరస్పరానుగుణముగా పెరిగినప్పుడే యాత్మాభివృద్ధి యగునుగాని యెంత యుత్తమ మైనదైన నితరగుణములకు ప్రతికూలముగా నొక్కగుణము పెరుగుట యాత్మాభివృద్ధి కాదు. కొందఱు పూర్ణమయినభక్త్యావేశము కలవా రయ్యును తదితరగుణములను పాటింపకపోవుటచేత నీశ్వరునిపేర నే యనేకక్రూరకృత్యములను జేయుచు మనుష్యు లని చెప్పఁబడుటకే యనర్హు లగుచున్నారు. జ్ఞానమునందును, కారుణ్యా

మునందును, నీతియందును, భక్తియందును సమానముగా వృద్ధి నొందుటయే నిజమైనమానసికవృద్ధి. అట్టివృద్ధిని బొంది నిత్యానందమును బొందుటయే మనుష్యునికిఁ బరమార్థము. దీనిని బొందుటకొఱకే మనుష్యరూపమును ధరించినవా రందఱును నిరంతరకృషి చేయుచుండవలెను. మనుష్యుఁడు సమస్తవిషయములలోను మితజ్ఞుఁ డగుటచేతను భ్రమప్రమాదాదులు మనుష్యునికి సహజగుణము లగుటచేతను మనుష్యుఁ డెప్పుడును పరిపూర్ణుఁడు కానేరఁడు. కృషి చేసిన కొలఁదిని వృద్ధిపొందుస్వభావము గలవాఁ డగుటచేత సమస్తవిషయములయందును వృద్ధికిఁ బ్రయత్నించుచుఁ బాటుపడి సాధ్యమయినంత యధికానందమును బొందుచుండుట మనుష్యునకుఁ బరమధర్మము. ఇదియే మనుష్యునకుఁ బరమార్థము.

ఇప్పుడు మనుష్యజీవితమున కేదిపరమార్థమో కొంతవఱకుఁ జెప్పితిని గాన నే నిఁక దానిని పొందుమార్గమునుగూర్చికూడ కొంత చెప్పెదను. ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిని సదా కలిగించుచు మనుష్యుని పరిపూర్ణస్థితికిఁ గొనిపోయి నిత్యానందమును గలిగించి పరమార్థమును సమకూర్చునది పరిశుద్ధాస్తిక మతము. అట్టి పరమార్థమును కలిగింపక యేవిషయమునందైనను మానసికాభివృద్ధికి భంగము కలిగించెడు పక్షమున, ఆమతము పరిశుద్ధమయినది కాదు. మతమనఁగా జీవాత్మకు పరమాత్మతోడి సాంగత్యమును కలిగించి తన్మూలమున నిరంతరాభివృద్ధిని నిత్యానందమును సమకూర్చునది. మనుష్యునికి స్వాభావికముగా జ్ఞానమును, కారుణ్యమును, నీతియు, భక్తియు, పరిమితములుగా నుండి సంతతాభివృద్ధిని పొందఁదగినవిగా నున్నవి. ఈగుణములీశ్వరునియందువలె పరిపూర్ణదశను పొంద లేకపోయినను, వానియభివృద్ధికి పరిమితిమాత్రము కానరాదు. ఈశ్వరుఁడు పరిపూర్ణజ్ఞానకారు

ణ్యాధర్మస్వరూపుఁడు. పూర్ణజ్ఞానకారుణ్యాధర్మము లీశ్వరగుణము లగు టచే, ఈగుణములతో సంబంధించినంతవఱకు మనుష్యుఁడు దేవ స్వభావము కలవాఁడుగా నున్నాఁడు. ఈగుణములలో నభివృద్ధిని పొందిన కొలఁదిని మనుష్యుఁడు దేవత్వము సమీపించుచుండును. దీనినే వేదాంతులు సామీప్యముక్తి యని చెప్పుదురు. ముక్తి యనఁగా జీవాత్మ పాపసంబంధమునుండి విముక్తమయి యీశ్వరసామీప్య ముచే సుస్థిరానందము పొందుట. పుణ్యమార్గ మెప్పుడును జీవాత్మను భగవత్సాన్నిధ్యమునకుఁ గొనిపోవును; పాపమార్గ మెప్పుడును జీవా త్మను భగవత్సాన్నిధ్యమునుండి దూరముగా తొలఁగించును. జ్ఞానా దులు మనుష్యుని పుణ్యమార్గమున నడిపించి యానందమును గలిగిం చును; అజ్ఞానాదులు మనుష్యుని పాపమార్గమున కీడ్చి దుఃఖమును కలిగించును. జ్ఞానాదులు దేవునికిని మనకును సామాన్యగుణము లయినందున దేవధర్మములును, కరచరణాదులు మృగములకును మనకును సామాన్యము లయినందున మృగధర్మములును కూడ మన యం దున్నవి. జ్ఞానాదు లయిన దేవగుణములనుబట్టియే మనకు మనుష్యత్వము సిద్ధించినది. మృగము లెప్పుడును మనుష్యునికి లోఁ బడి యతనిసౌఖ్యమునిమిత్త మతఁడు నియమించినట్లు సేవ చేయ వలసినవగుటచేత, శరీరావయవము లయి మృగస్వభావము గలయిం ద్రియములను మనము లోఁబఱుచుకొని యాత్మాభివృద్ధి కుపయోగ పడునట్లు చేయవలెను. అట్లు చేయుటయే యింద్రియనిగ్రహ మనఁ బడును. ఆరంభదశలో నింద్రియములను యథేష్టముగా పోనీయక స్వాధీన పఱుచుకొన్న పక్షమున, తరువాత నవి యెప్పుడును తిరుగఁ బడక మనకువిధేయము లయి యాధ్యాత్మికసుఖమునకనుకూలముగా పని చేయుచుండును. రౌతు కళ్లెమును బిగించి గుఱ్ఱమును తనయిష్ట

ప్రకారముగా నడిపింపక విచ్చలవిడిగా దాని యిచ్చవచ్చినట్లు నడవ నిచ్చినపక్షమున గమ్యస్థానమును చేరి సుఖింపక ముండ్లలోను బురద లోను పడి కష్టపడునట్లె మనుష్యుఁ డింద్రియవర్గమును తనబుద్ధిబలము చేత మరలింపక స్వాతంత్రముగా నడవ నిచ్చినపక్షమున పాపపంకము లోను విపత్కంటకములలోను తగులుకొని దుఃఖపడవలసినవాఁ డగును. ఇంద్రియము లుద్రేకించి లోఁబడక మనుష్యుని తప్పుదారి కీడ్వ గమకించుచున్నప్పుడు వానిని నిగ్రహింపఁ గలసామర్థ్యమును పరిశుద్ధమత మెప్పుడును మనుష్యుని కనుగ్రహించుచుండును. ఇంద్రి యములను చెడుదారులఁ బోనీయక మరలించి మంచిపనుల కుప యోగపడునట్లు చేయుటయే మతధర్మమును మానవధర్మమును నగును గాని యింద్రియవ్యాపారములను పూర్ణముగా వినాశము చేయఁ జూచుట కాదు.

మనుష్యుని సుఖసంతోషములకు జ్ఞానమును నీతియు ముఖ్య సాధనము లయి యున్నవి. జ్ఞానమును నీతియు నన్నపదములు చిన్న విగా నున్నను వానిలోఁ గలభేదములును ధర్మములును నపార ముగా నున్నవి. ఆభేదములనెల్ల వివరింపఁబూనుట యిచ్చట నాపని కాదు. యుక్తాయుక్తములను స్వరూపస్వభావములను దెలిసికొనుట కుపయోగపడునది జ్ఞానము; తెలిసికొన్నప్రకారముగా నడిచి యనుభ వించుట కుపయోగపడునదీ నీతి. జ్ఞానమహిమను జూచి భ్రమపడి కొందఱు జ్ఞానమే ముక్తిదాయక మని చెప్పుచున్నను, అనుష్ఠానము లేని కేవలజ్ఞానము ముక్తిప్రదము కానేరదు. బెల్లము తియ్యగా నుండు నని తెలిసికొన్నంతమాత్రమున, బెల్లము తిన్నఫలము కలుగ నేరదు. నామమాత్రస్మరణముచేత బెల్లము తిన్నవారికిఁ గలసంతో షము కలుగక బెల్లము తియ్యని దని తెలికొన్నందువలననే యొకవిధ

మైనయల్పసంతోషము లభింపవచ్చు నట్లే కేవలజ్ఞానమాత్రమునఁ గొంతసంతోషము కలుగవచ్చును గాని ప్రవర్తనకనుకూలపడని జ్ఞానము శ్లాఘనీయము కాదు. కొన్నిమతముల వారీశ్వరునియొక్క సత్యజ్ఞానస్వరూపములనుమాత్రమే మనస్సునం దుంచుకొని ధర్మ స్వరూపమునందు లక్ష్య మంచక పోవుటచేత బ్రహ్మానందమున కీశ్వరగుణానుభవమును భగన్నామసంకీర్తనమును చాలు ననుకొని ప్రవర్తనమును ముఖ్యముగా విచారింపకున్నారు. అట్టివా రెన్నఁడును మనుష్యునకు పరమార్థ మయినపూర్ణసుఖమును పొందఁజాలరు. జ్ఞానమెట్లో నీతియు నట్లే మనుష్యునకు స్వభావధర్మము; రెంటిలోను జ్ఞానమునకంటె నీతి శ్రేష్ఠతరము. ఒక్క స్వవిషయమునందైనను భావము నతిక్రమించువారు నిక్కమయిన సంతోషమనుభవింప నేరరు. మనసంతోష మంతయు స్వభావము ననుసరించి వర్తించుట లోనే యున్నది. అందుచేతనే పూర్వోక్త మయినసిద్ధాంతము ననుసరించి వర్తిల్లువారు పైకిభక్తాగ్రేసరులవలె నటించుచున్నను నీతిమాలినవా రయి భక్తి విరహితు లయి సజ్జనగర్హితు లయి యిహమునకును పరమునకును దూరు లగుచున్నారు. అట్టివారుమాటలనుబట్టి యాస్తికు లయినను చేష్ట లనుబట్టి నాస్తికులే. మన ప్రవర్తనమును బాగుచేయుటకు సమర్థము కానట్టి మతము మతమే కాదు. అట్టిమతము వలన లోకమునకు ప్రయోజనలేశ మయినను లేదు. పయిని వివరించిన రీతి భక్తులు భగవన్నామోచ్చారణమువలనను భగవన్నామసంకీర్తనమువలనను తమపాపములు తొలఁగు నని భ్రమపడి పాపకార్యములకు భయపడక పోయినను ,,రామరామ'' యని ,,శివశివ'' యని సదా స్మరించుచు కీర్తనలు పాడుచు తాము చరితార్థుల మయితి మనుకొందురు. అట్టివారిభ్రమ వట్టిదుర్భ్రమ. ధర్మస్వరూపుఁ డయిన

యీశ్వరుఁ డెప్పుడును మనస్తోత్రపాఠములను పూజలను జూచి మన కనుగ్రహమును జూపఁడు; మనవర్తనమును జూచి మన కెంత చక్కఁగా నడుచుకొన్న నంత యధికసంతోషము నిచ్చును. పాపపరిహారమునకు పశ్చాత్తాపమును మరల నట్టిపాపమునకుఁ జొరక పరిశుద్ధమార్గమున వర్తించుచుండుటయు సాధనములుగాని యవి లేని వట్టి పొడిమాటలు గావు. ఆచరణము లేని శుష్కప్రియములు పలుకుట మతముయొక్క యుద్దేశ ముగాదు. మతముయొక్క యుద్దేశ మంతయు మనస్సు నున్నతస్థితికిఁ దెచ్చి పరిశుద్ధపఱిచి తన్మూలమున నానందాభివృద్ధి కలిగించుట. స్వభావగుణములయందు వృద్ధిపొందినప్పుడే మన స్సున్నతస్థితికి వచ్చును. నీతిమార్గమున నడుచుట మనుష్యస్వభావగుణము; నీతిమార్గాభిముఖుఁడయి పాపమును హృదయమునుండియు వర్తనమునుండియు పాఱఁదోలి పరిశుద్ధతతో ముందు కీశ్వరునివంక నడుచుచున్నప్పుడే మనుష్యుఁడు నిర్మలమైనయానందము పొందును. అప్పు డంతరాత్మ నూతనజీవము నొంది యీశ్వరునియం దానందించును. ఈశ్వరునియందు భక్తి యున్నను లేకపోయినను స్వభావ మగుటచేత లోపల నంతరాత్మ నీతిమార్గమును బోధించుచునే యుండునుగాని యీశ్వరునితోడ్పాటు లేనప్పు డది యింద్రియోద్రేకము నడఁచి స్వతంత్రముగా మనుష్యుని నీతిమార్గమున నడిపింపఁ గలశక్తి లేని దయి మృతప్రాయముగా నుండును; సన్మతమూలమున దాని కీశ్వరసాహాయ్యము కలుగఁగానే దుర్బల మయి యున్నయంతరాత్మ లేచి నూతనజీవమును బలోత్సాహములను బొంది పాపమును తృణప్రాయముగా హృదయాంతరాళము నుండి గెంటివేయుటకు సమర్థ మగును. అంతరాత్మ తాను పాపమునకు సమీపమున నుండుటచే నీశ్వరునకు దూర మయి హంసతూలికా

తల్పమునందు సుఖించుచున్నప్పటికంటెను పాపమునకు దూరమునం దుండుటచే నీశ్వరసాన్నిధ్యము నొంది యగ్నిహోత్రమధ్యమునం దున్నప్పు డైన నధికసంతోషము పొందును. ఈశ్వరసాన్నిధ్యము లభింపనప్పు డింద్రియమృగములు సాహసము చేసి మీఁదఁ బడి మెల్ల మెల్లగా నంతరాత్మను మ్రింగివేయును. సన్మతి మెప్పుడును సర్వశక్తి సంపన్నుఁడయి సమస్తకళ్యాణగుణపరిపూర్ణుఁడయిన యీశ్వరుఁడు సంపూర్ణతేజముతో సదా హృదయకుహరమునం దంతరాత్మసమీపమున ప్రకాశించుచుండునట్లు చేయును. ఆస్వప్రకాశుని వెలుఁగుచేత నప్పు డంతరాత్మ సమస్తమును సత్యదృష్టితోఁ జూచుచు సర్వకార్యములయందును మంచిదారిని జూచి నడిచి యానందించుటకు శక్తమగును. అట్టివెలుఁగు చెంత నున్నప్పుడు దాని నుపయోగించుకొని లాభమును పొందక తిచ్చువడి యావెలుఁగువంకనే యెప్పుడును జూచుచు నిలుచున్నపక్షమున దుస్సహమయినయావెలుఁగుచేత కన్నులు మిఱుట్లుగొన మొదట నున్నయానందమును పోఁగొట్టుకొని యంతరాత్మ యేపనిని చేయుటకును శక్తి లేనిదయి ఫలమును పొంద లేనిదగును. కాఁబట్టి యెప్పుడును జ్ఞాననేత్రముచేత నీశ్వరుని వీక్షించుచుండుటయే మతముయొక్క ప్రయోజన మనుకొనుటయు భ్రాంతిమూలకమే. వెలుఁగుల కెల్లను వెలుఁగైనయీశ్వరునిసాక్షాత్కారము చేత సమస్తకార్యములను తత్ప్రీతికరముగాఁ జేయుచు సమస్తవిషయములలోను వృద్ధినొంది యానందించుమార్గమును జూపుటయే మతము చేసెడుమహోపకారము. మనయింద్రియవ్యాపారములను స్వభావగుణములను సర్వమును విడిచి యొక్కదానినే చింతించుచుండుటవలన మనుష్యునకు నిజమైనయానందము కలుగదు. భక్త్యావేశముచేతఁ గొంతకాల మనిర్వాచ్యమైనసంతోషము కలిగినను

విరామము లేకపోయినపక్షమున క్రమక్రమముగా సంతోష మొం డొకవిధముగా పరిణమించి మనుష్యస్వభావమును సహితము చెడఁ గొట్టును. అతిభక్తిచేతఁ గొందఱు మతి చలించినవారయి జడులవలె నగుదురు. ఈహేతువుచేతనే పూర్వులు వ్రాసినగ్రంథములలోఁ గొన్ని చోట్ల జ్ఞానులనఁగా నీశ్వరసాక్షాత్కారము గలయోగు లున్మత్తుల వలె నుందురని చెప్పఁబడి యున్నది. నిత్యానందమునిమిత్తమయి నిసర్గసుఖములను గుణములను విడువవలయునని సత్యమత మెప్పుడు నుపదేశింపదు. ఈసత్య మెఱుఁగనివారు కొందఱు మతావేశముచేత దుర్భ్రమలఁ బడి భార్యాపుత్రాదిబంధువర్గములను విడిచి సన్యసించు చున్నారు; కొందఱు మనుష్యసాంగత్యమును విడనాడి మృగముల మైత్రి పొంది యరణ్యావాసము చేయుచున్నారు; కొందఱు బలప్రద మయినయాహారమును వర్జించి శరీరములను శుష్కింపఁ జేయు చున్నారు; మఱియు నిట్టివే యనాలోచితకార్యముల ననేకు లనేకవిధ ములఁ జేయుచున్నారు. ఇట్టివా రందఱును మానుషస్వభావమును భగవత్స్వభావమునుగూడ నెఱుఁగనివారు. మతావేశముచేత మనుష్యలక్షణ మైనయాలోచనను విడుచుటవలన నిట్టియనర్థములు పొసఁగుచున్నవి. జ్ఞానహీను లగుటచే ననేకులకు మానసికారాధనమే లేదు. అట్టివారి దొకమతమని చెప్పుటకే యవకాశము లేకపోయి నను, వారి కున్నమత మంతయు వ్యర్థము లైనకర్మలు చేయుటయు నర్థము లేనిమాటలు నోట నుచ్చరించుటయు తమసొత్తును మతాచా ర్యుల కర్పించుటయు నై యున్నది. ఇట్టివారికి మతమువలన మనుష్యు నకు స్వాభావికము లైనయేవిషయములయందును వృద్ధి కలుగక గురువులకుమాత్రము జీవిక యేర్పడుచున్నది. జనులమూఢవిశ్వాస ములవలననే లాభము పొంది కుటుంబభరణము చేసికొన మరఁగిన

మహానుభావులు వారియాత్మోజ్జీవనమున కయి లేశమయినను కృషి చేయక గురువులై నతమ్ము దైవములనుగా భావించి తా ముపదేశించిన కర్మ లాచరించుటవలననే వారు ముక్తు లగుదు రని బోధింతురు.

ఇట్టివారుమాత్రమేకాక మఱికొందఱు బుద్ధిమంతులుకూడ తాము చిన్నప్పటినుండియు నమ్మినమతబోధనలకు విరుద్ధముగా నున్న సత్యములను ద్వేషించుచున్నారు. సత్యమును ద్వేషించుట సత్య స్వరూపుఁడైనయీశ్వరుని ద్వేషించుటయే. మతమునకు లౌకిక సత్యముతో పని లేదఁట! ఆహా! ఏమి యీబుద్ధివైపరీత్యము! సూర్య చంద్ర గ్రహణములకు శాస్త్రప్రకారముగా చంద్రబింబ భూచ్ఛాయలు కారణము లయి, మతప్రకారముగా రాహుకేతువులు కారణము లగునా? సత్యము కానిది మత మగునా? సమస్తప్రకృతి శాస్త్రములును తత్త్వశాస్త్రములును భగవన్మహిమలను భగవత్స త్యములను ఘోషించుచున్నవి. ఈశ్వరునియందు సంపూర్ణభక్తిగల వారి కందఱికిని నవి యత్యాదరణీయములు. మతవిషయమునఁ బూర్వులు చెప్పినవాని కట్టిసత్యములు విరుద్ధముగా నున్నపక్షమున, వానిని సంస్కరించుకొని మతమును బాగుపఱుచుకోవలెను. మను ష్యునితో సంబంధించిన ప్రతివిషయమునందు నభివృద్ధి సహజధర్మ ముగా నుండఁగా, మనుష్యునినిత్యానందపదవికి మార్గము చూప దీక్షవహించినమతమునం దభివృద్ధి కూడ దనుట సయుక్తికముగా నుండునా? ఈశ్వరభక్తిలేశము గలవాని కెల్లను సత్యగ్రహణము పరమవ్రతముగా నుండవలెను. సత్య మెక్కడనున్నను పరమాదర ణీయ మైనదే. కొన్నిసమయములయందు మతము సత్యమును నిరాక రింపఁ జొచ్చినందున, సత్యప్రియు లయినవా రనేకులు మతమునుండి

విముఖు లగుచున్నారు. పరిశుద్ధమతాభినివేశము గల ప్రతిమనుష్యుఁడును తా నావఱకు సత్యమని నమ్మిన దసత్యమని తెలిసినయెడల దానిని వెంటనే విడిచి దురభిమానము మాని నిష్పాక్షికబుద్ధితో సత్యము నంగీకరింపవలెను. ఇట్టిసత్యాదరము వహించి శోధించిన కొలఁదిని భగవన్నిర్మితమునైనసమస్తవస్తువులును ప్రతిదినమును క్రొత్తక్రొత్తసత్యములను బయలఁబెట్టుచు భగవంతునియొక్క క్రొత్తక్రొత్తమహిమలను ప్రకాశింపఁజేయుచు మనయాత్మల నపారానంద సాగరమునందు తేల్చుచుండును. ఈసత్యాదర మొకటి లేకపోవుట వలన మహావిద్వాంసులును బుద్ధిసంపన్నులును తమసిద్ధాంతము స్థాపనము కావలెనన్న దురభిమానముచేత యుక్త్యాభాసములను కల్పించి సత్యము నడఁచి తమకుత్సితసిద్ధాంతములను స్థాపించి లోకమును తప్పుదారిని పట్టించి మితిమీఱిననష్టమును గలిగించి యున్నారు. పరిశుద్ధమత మెప్పుడును సర్వవిషయములయందును సత్యమును ప్రోత్సాహపఱిచి సర్వదా లోకము జ్ఞానాదులయందు వృద్ధిపొందుచుండునట్లు చేసి, జనులు తమస్వభావమునుబట్టి పొందఁదగినంతసౌఖ్యమును సర్వవిషయములయందును బొందునట్లు చేయవలెను. అట్లు చేసెడిమతము ప్రతిమానవహృదయమునందును పరమేశ్వరుని సహజనిష్కళంకస్వరూపముతో నిలిపి, నిరంతరాభివృద్ధిని నిరంతరానందమును గలిగించును. మనకంటె నధికుఁడైనమానవునితో సాంగత్యము చేయుటవలనఁ గూడ మన మాతనిసద్గుణముల నభ్యసించి మనప్రవర్తనమును చక్కఁజేసికొనఁ గలుగుదుముగదా? అట్టిస్థితిలో మనుష్యునియందువలె కళంక లేశ మయినను లేనిసత్యస్వరూపునిసాంగత్యమును మనయాత్మకుఁ గలిగించుకొన్నప్పుడు మనము సత్యాదరము గలవార మయి సత్యమున నెట్లు వృద్ధి పొందకుండఁ గలుగుదుము? దయాస్వరూపునిసాంగత్య

మును మనయాత్మకుఁ గలిగించుకొన్నప్పుడు దయారతి గలవార మయి దయయం దెట్లు వృద్ధి పొందకుండఁ గలుగుదుము? ' ధర్మ స్వరూపుని సాంగత్యమును మనయాత్మకుఁ గలిగించుకొన్నప్పుడు ధర్మ పరాయణుల మయి ధర్మమునం దెట్లు వృద్ధిపొందకుండఁ గలుగుదుము? సర్వజ్ఞుఁడును సర్వశక్తుఁడును దయాస్వరూపుఁడును సత్యస్వరూపుఁడును ధర్మస్వరూపుఁడును నయినపురుషుఁడే కదా యీశ్వరుఁడు? ఈశ్వ రునిసర్వశక్తిత్వమును సర్వజ్ఞత్వమును సర్వవ్యాపకత్వమును మనకు భయప్రమోదాద్భుతములను బుట్టింపఁగా, సర్వకారుణ్యాదిగుణములు భక్తిని పురికొల్పఁగా, మన మీశ్వరునికిఁ బరమభక్తుల మయి మనకుఁ గలసర్వగుణములయందును వృద్ధి పొంది నిత్యానందపదవిని గాంచ శక్తులము గాకుందుమా? మనము సత్యము నెప్పుడు గౌరవముతో నుపాసింతుమో యప్పుడు సత్యము మన మనస్సులయం దావేశించి ప్రజ్వరిల్లక మానదు. సత్యాదిసమస్తకల్యాణగుణపరిపూర్ణుఁ డయిన యీశ్వరుని మన మెప్పుడు భక్తితో నుపాసింతుమో యప్పు డాపరమ పురుషునికల్యాణగుణములు మన మనస్సు నావేశించి యందలి సత్యప్రియ త్వాదులకు నూతనజీవము కలిగించి ప్రజ్వరిల్లఁ జేయకుండునా? అవి యన్నియు ప్రజ్వరిల్లి యున్నతస్థితిని పొంది సంపూర్ణానందదాయ కము లగుటయేకదా మనజీవితమునకు పరమార్థము? ఓ సత్యస్వరూ పుఁడ వైనయీశ్వరుఁడా! చిరకాలాభ్యస్తము లయినదురాచార ములను దురభిమానములను విడిచి మాహృదయములు సత్యగ్రహణ పరాయణము లగునట్లు చేయుము. ఓ భక్తవత్సలా! చంచలము లయినమాచిత్తము లింద్రియసుఖముల నాశించి తప్పుదారులు పట్ట నియ్యక నీధ్యానమును మఱఁగి సదా సన్మార్గమున సంచరించునట్లు చేసి నీయందలి నిశ్చలభక్తిని విడువకుండునట్లు చేయుము. ఓ సర్వ

కారుణ్యా! దుర్బలము లైనమాయుల్లములను స్వార్థపరత్వము నందు మునుఁగనీయక పరోపకారకార్యములయందు వర్తిల్లునట్లు చేయుము.

వైరాగ్యము.

*

వైరాగ్యము.

భ్రాతృవరులారా! నేఁడు వైరాగ్యమునుగూర్చి మీముందఱఁ గొంచెము చెప్పఁబోవుచున్నాను. కొంచెముగానో గొప్పగానో వైరాగ్యమును బోధింపనిమతము ప్రపంచములో నేదియు లేదు. ఇతరదేశములకంటెను మనదేశములోను మనదేశములోఁ గలప్రతిమతమునందును వైరాగ్యబోధ మత్యధికముగాఁ జేయఁబడుచున్నది. మనుష్యుఁ డైనవానికెల్లను వైరాగ్య మావశ్యక మనుటకు సందేహము లేదు. కొంచెమయినను వైరాగ్యము లేనివాఁడు పవిత్రమైన మనుష్యనామమును ధరించుటకే యర్హుఁడు కాఁడు. అయినను మనదేశమునం దిప్పుడు వైరాగ్యము విపరీతార్థమునం దుపయోగింపఁబడుచుండుటచేతను విపరీతముగా నాచరింపఁబడుచుండుటచేతను వైరాగ్య మనఁగా నేమో యది యెంతవఱ కావశ్యకమో యిప్పుడు సయుక్తికముగాఁ గొంత విచారింపవలసి యున్నది. సయుక్తికమన్నమాట చెవిని బడినతోడనే మనలోని ప్రమాణవాదు లనేకులు తోఁకత్రొక్కినత్రాఁచులవలె లేచి మనకు శాస్త్రము ప్రమాణముకాని యుక్తి ప్రమాణము కాదనియు, మనుష్యబుద్ధి భ్రమప్రమాదసహిత మయినందున దానియందు విశ్వాస ముంచక శాస్త్రవిశ్వాసము కలవారము కావలయు ననియు, చెప్పవచ్చును. అట్టివారిమాటలు చెవుల కనేకులకు చక్కఁగానే వినఁబడవచ్చును. అయినను వారి నొక్కప్రశ్న మడుగవలసి యున్నది. మనుష్యబుద్ధి భ్రమప్రమాదసహిత మయినదని మొట్టమొదట వారి కెట్లు తెలియవచ్చినది? స్వబుద్ధిచేతనే కదా? స్వబుద్ధిని కొంచెముసేపు దూరముగా నుంచనిచ్చినపక్షమున వారికి

భ్రమ యేదో ప్రమాద మేదో తెలియకపోయియే యుండునుగదా? బుద్ధి మనుష్యులను విడిచి పోయినపక్షమున వారు మృగములకంటె నధికులు కాఁజాలరు. బుద్ధిని గలవారై యుండుటచేతను యుక్తాయుక్తనిర్ణయమునందు బుద్ధి నుపయోగించుకొనుచుండుటచేతను గాక మఱి దేనిచేత మనుష్యులకు మృగములకంటె నాధిక్యము వచ్చినది ?. లోకములోని జంతుజాలము లన్నిటికంటెను మనుష్యున కాధిక్యము గలిగించినయీబుద్ధిని విషయం దున్నదోషములనుసహితము తెలిసికొని సంస్కరించుకొనఁదగిన సామర్థ్యము కలదన్న హేతువుచేత నిరాకరింపఁ దగునా ? తగదు. బుద్ధి కొన్నిసమయములయందు భ్రమ పొందుచుండు ననుటకు సందేహము లేదు. అయినను కలిగిన భ్రమను నివారణము చేసికొనుటకును పిమ్మట నాబుద్ధియే సాధనమగుచున్నది. అందుచేత యుక్తాయుక్తవిచారము చేసి సత్యమును దెలిసికొనుటకును మొదటఁ బడినప్రమాదమును దరువాతఁ గనిపెట్టి దిద్దుకొని కాలక్రమమున నభివృద్ధి పొందుచుండుటకును బుద్ధిని మించినసాధనము వేఱొకటి లేనందున వివేక కాంక్షగోరినవాఁ డెవ్వఁడును దాని నంగీకరింపక తప్పదు. ఇది యిట్లుండఁగా మనపెద్దలు పరమప్రమాణము లని చెప్పెడుశాస్త్రార్థములయందు సహితము భ్రమప్రమాదాదులు లేవని యెవ్వరును జెప్పఁజాలరు. ఒక్కశాస్త్రమునందుఁ బ్రమాణబుద్ధి గలవా రందఱును దాని కేకార్థము నంగీకరించుచుండ లేదు. ఒకవాక్యమున కొక రొకయర్థమును జెప్పఁగా మఱియొక రాయర్థమునకు విరుద్ధమయినయర్థమును జెప్పుచున్నారు. పరస్పరవిరుద్ధము లయినయట్టి రెండర్థములలో నేదో యొకటి భ్రమమైనమూల మయినదిగా నుండవలెను. ఇట్లు భ్రమాస్పద మయినయర్థముల నిచ్చుచుండుటచేత వారివాదరీతి ననుసరించి శాస్త్రముకూడఁ

ప్రమాణము కాదనియే సిద్ధాంతము చేయవలసివచ్చును. శాస్త్రార్థ నిర్ణయమునం దేకీభావము లేక యేకవాక్యమునకే కొంద ఱొక యర్థమును, మఱికొందఱు మఱియొక యర్థమును జేసి తమయర్థమే సరియైన దని పిచారపడి కడపట సంబంధబాంధవ్యములను భోజన ప్రతిభోజనములను మాని వివిధమతములవారుగా విడివడి నేటివఱకును గలహములు మానకుండుట యీదేశమునం దెల్లవారికి ననుభవసిద్ధ మైనవిషయమే కదా? తమతమ మతానుసారముగా శ్రుత్యాది వాక్యముల కర్థభేదమును జెప్పి తగవులాడువారును తమయర్థమును స్థాపించుటకు దేనిని ప్రమాణముగాఁ గైకొనుచున్నారో యించుక విచారింపుఁడు. తాము చేసినయర్థమే న్యాయ మైన దని చూపుటకును వారు యుక్తులనే కదా యాధారము చేసికొని వాదించుచున్నారు. సర్వోత్కృష్టము లని మనవారు విశ్వసించెడుశాస్త్రముల కర్థనిర్ణయము చేయవలసి వచ్చినప్పుడును మనుష్యబుద్ధియే కావలసి యుండఁగా, మనుష్యబుద్ధి ప్రమాణము కాదని దానిని విడిచి సిద్ధాంతనిర్ణయము చేయఁబూనుట నేల విడిచి సాము చేయఁబూనుటగాక మఱి యేమగును? బుద్ధి నుపయోగించి సహేతుకముగా సత్యాసత్యవిచారము చేసి యుక్త మయినదానిని గ్రహింపఁ జూడక యెవ్వఁ డేమి చెప్పినను చెప్పినదానినెల్ల విశ్వసించి వర్తించుచు వచ్చినపక్షమున మనుష్యుఁడు బుద్ధిహీనుఁడు గాక మఱియెవ్వఁ డగును? అజ్ఞానాంధకారావృత మైన మానవహృదయమునందు వస్తుతత్త్వమును గనుఁగొనుటకయి జ్ఞాననేత్రమున కాధారముగా జ్ఞానసూర్యుఁ డయినయీశ్వరుఁడు మన కొక్కబుద్ధికిరణప్రసారణమునే కదా యనుగ్రహించి యున్నాఁడు? ఈశ్వరుఁడు ప్రసాదించి యున్నయాదివ్యతేజోలేశమును మనము మన మనసునందుఁ జొరకుండఁ జేసినచో మనహృదయము తమోమును

మయి పదార్థతత్త్వసంశోధనమునం దసమర్థమయి సదా చీకటిలోఁ దడవులాడుచుండదా ? బుద్ధిని విడిచిన లోకవ్యవహార మొక్కనిమిషము నడుచునా ?

ఇట్లున్నచో నెల్లవిషయములలోను బుద్ధి యప్రమాణ మని యెవ్వరు ననఁజాలరనియు, లౌకికవాక్యముల సత్యాసత్యనిర్ధారణము నిమిత్తమయి బుద్ధి నవశ్యప్రమాణమునుగా నంగీకరింపవలసినదే యయినను భగవంతుఁడు సర్వజ్ఞుఁ డగుటచేత నలౌకికమైన యట్టి యీశ్వరవాక్యమును ఖండించుటకు మాత్రము మన పరిమితబుద్ధి ప్రమాణము కాఁజాల దనియు, కొందఱుబుద్ధిమంతు లందురు. ఈశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞుఁ డగుటకును మనుష్యుఁడు మితజ్ఞుఁ డగుటకును సందేహము లేదు. అందుచేత నీశ్వరబుద్ధికిని మనుష్యబుద్ధికిని పర్వతమునకును బరమాణువునకును గలదానికంటెను నెక్కువ యంతరము కలదనుటకును సందేహము లేదు. ఎంతయల్పమయిన దయినను మనుష్యబుద్ధి సత్యదర్శనార్థమయి యీశ్వరునిచేఁ బ్రసాదింపఁబడిన వెలుతురే కదా ? అట్లగుటచే నిజమయినయీశ్వరవాక్యమునకును బుద్ధికిని విరోధ మెప్పుడును బొసఁగనేరదు. ఈశ్వరవాక్య మెప్పుడును చక్కఁగా నాలోచించినమీఁదట యుక్తియుక్తము కాకపోదు. ఎంత యాలోచించినను గూడ యుక్తియుక్తముగాఁ గనఁబడక యీశ్వరుఁడు ప్రసాదించి యున్నబుద్ధిజన్యజ్ఞానమునకు సదా విరుద్ధముగానే తోఁచినపక్షమున నట్టివాక్య మీశ్వరకర్తృత్వము నారోపించి మనుష్యునిచేఁ గల్పింపఁబడిన దయి యుండును గాని నిజమయినయీశ్వరవాక్యము కానేరదు. ఈశ్వరహృదయమును దెలిసికొన నపేక్షించువారి కందఱికిని బరమేశ్వరుఁడు తనజ్ఞానమును సృష్టిమూలమున వెదచల్లుచున్నాఁడు. సృష్టి తెలిపెడు సత్యములను లిఖిం

చుచువచ్చినచో నాపుస్తకములు పర్వతోపమానము లగును. ఇట్లు మహాసముద్రమువలె నీశ్వరునిజ్ఞానతేజస్సు సృష్టియం దంతటను నిండి యున్నను, మనుష్యులు తమతమబుద్ధిపరిమాణమును బట్టి యందుఁ గొంతభాగమునే గ్రహింపఁగలుగుదురు. మనుష్యబుద్ధి స్వచ్ఛముగా నుండకపోయిన పక్షమున నట్లు గ్రహింపఁబడిన సత్యములయందు భ్రమప్రమాదజనితములయినమాలిన్యములు చేరుచుండును. మనుష్య బుద్ధి నిర్మలమగుచు వచ్చినకొలఁదిని పూర్వము చేరిన కాలుష్యములు క్రమక్రమముగా నశించి నూతనసత్యములు చేరి జ్ఞాన మంతకంతకు స్వచ్ఛ మగుచుండును. సృష్టియందు నింపఁబడియున్న జ్ఞానసుధాసము ద్రాంబుబిందుపానమునుదనశక్తికొలఁదివి జేయుచున్నకొలఁదినిమనుష్య బుద్ధి జ్ఞానాహారముచే నభివృద్ధినొంది యీశ్వరసామీప్యమునొందు చుండును. సృష్టినుండి నిరంతరమును బ్రవహించుచున్న జ్ఞానతేజస్స్వీ కారమును జేయ నొల్లక యీశ్వరుఁడు తనహృదయములో నుంచి యున్నజ్ఞానతేజస్సు నుపయోగపఱుచుకొనిపక్షమున మనుష్యుఁ డజ్ఞా నాంధుఁ డయి తనసమీపమున నున్నయీశ్వరు నణుమాత్రమును జూడక సత్యమునకు దూరము లయినదుస్స్వప్నములలోను మిథ్యా భూతములలోను బడి కొట్టుకొనుచు బాధ పడుచుండువాఁ డగును. కాఁబట్టి యీశ్వరజ్ఞానమును బొందుటకు బుద్ధియు సృష్టియు నీరెండు మాత్రమే మహాసాధనములు. ఈరెండుసాధనములను గొని సంశో ధించినమీఁదటఁ బ్రత్యక్షవిరుద్ధముగాఁ గనఁబడినపక్షమున, అలౌకిక మనుపేర పరంపరగా వచ్చుచున్న యెట్టివాక్యము నైనను నిశ్చయ ముగా దేవుఁడు దయచేసి యున్న యీ తేజోద్వయమునకు ననుగ తముగా నున్నంతవఱకు నిరాకరింపవలయును. అట్లు నిరాకరింపని యెడల నసత్యమునకును సత్యమునకును గలభేదభావమే హృదయము

నుండి తొలఁగిపోయి, మనస్సు సమస్తాభాసములకును భ్రమలకును నివాసస్థానమగును; అప్పుడు మంచిచెడ్డలను వేఱుపాటు చేయువిభాగ జ్ఞానముకంటెను హృదయమునందు జడత వ్యాపించి యెంతవిరుద్ధ మయినయసంగతియు వింతగాఁ దోఁచకుండును. ఈశ్వరుఁ డనుగ్ర హించిన బుద్ధిసంపద ననుభవింపనొల్లని ప్రబుద్ధున కింతకంటె మంచి ఫలమేమికలుగును? సత్యాసత్యనిర్ణయమునకు మనుష్యబుద్ధి ప్రమాణ మనిచూపుటకి కింతదూరము చెప్పవలసివచ్చినది. ఇంతటితో నీ విషయమును విడిచి యిఁకఁ గార్యాంశమునకు వత్తము.

వైరాగ్య మనుపదమున కనురాగము లేకుండుట యనియర్థము. వేనియం దనురాగము లేకుండుట? విషయసుఖములయందు. విషయ సుఖము లనఁగా మృగములకును మనకును సామాన్యము లైనయిం ద్రియసుఖములు. ఇంద్రియసుఖములలో మృగములకు లేనివియుఁ గొన్ని మనకుఁ గలవు. ఇంద్రియసుఖపరిత్యాగమే వైరాగ్య మనఁ బడును. ఈయింద్రియములను మనవారు శత్రువులనుగా గణించు చుండుటచేత నింద్రియసుఖత్యాగమునకు సాధారణముగా నింద్రియ నిగ్రహ మనియు నరివర్గవిజయ మనియు వాడుచుందురు. ఇంద్రియ నిగ్రహమును జేసినవాఁడు జితేంద్రియుఁడనఁబడును. ఇంద్రియనిగ్రహ మనఁగా నేమి, ఇంద్రియముల నెంతవఱకు నిగ్రహింపవలెను. అన్న యంశములకు వత్తము. ఇంద్రియనిగ్రహ మనఁగా నింద్రియములను లోఁబఱుచుకొని యవి మనయాజ్ఞ నుల్లంఘింపక వర్తించునట్లు చేయుట. ఐహికాముష్మికసుఖముల కింతవఱకుఁ గావలసియుండును. ఈయింద్రియము లెప్పుడును మనయాత్మలను పాపమున కీడ్చుచుండు ననియు, అందుచేత నింద్రియసుఖములనన్నిఁటిని బూర్ణముగా త్యజిం చుటయే పరమార్థ మనియు, కొందఱు భావించుచున్నారు. ఈభావన

చేత నే యీ దేశమునందలి మతకర్తలనేకు లింద్రియనిగ్రహము చేయవలె నని చెప్పుచు, నింద్రియసుఖవాంఛ పుట్టకుండ వానిని హతము చేయవలెనని విధించియున్నారు. అట్టివారిమతమును బట్టి చూడఁగా మన కింద్రియములతోనే పని లేదనియు; ఇంద్రియ సుఖము లెంతమాత్రము ననుభవింపఁదగినవి కావనియు, పర్యవసానము తేలుచున్నది. నిజము విచారింపఁగా మతమునకుఁగాని ధర్మమునకుఁగాని యింద్రియసుఖములను బూర్ణముగాఁ బరిత్యజింపవలసిన పని లేదు. ఆత్మానందమునకును నీతికిని భంగకరముగా నుండనంత వఱ కెల్లవారును విషయసుఖములను మితముగా ననుభవింపవచ్చును. అందువలన నిహలోకహానియుఁ బరలోకహానియుఁ గలుగవు. ఇంద్రియములే నిష్ప్రయోజనము లయినపక్షమున మన కీశ్వరుఁడు వానిని ప్రసాదించకయే యుండి యుండును. ఈశ్వరుఁడు మన కింద్రియములను ప్రసాదించి యుండుటచేత నే వానివలనను ప్రయోజనము కలదనియు, వానివలనఁ గలుగవలసినన్యాయమైనలాభమును మన మనుభవింపవలె ననుట యీశ్వరోద్దేశమనియు, విస్పష్టమగుచున్నది. మనశరీరమునం దేయవయవమును పనిలేక కృశించుటకయి చేయఁబడలేదు. సమస్తావయవములును బరస్పరానుకూలముగా నారోగ్యదశయం దుండి పని చేయుచున్నప్పుడే యవి యానందదాయకములును సుఖప్రదములును నగును. వానిలో నేయవయవ మారోగ్యము చెడి కృశించినను దానివలన సౌఖ్యము కలుగకపోవుటయేకాక తన్మూలమున నితరావయవములకును నసౌఖ్యము కలుగును. ఈప్రకారముగా నే యాత్మగుణములలో నేదియుఁగూడ నిష్ప్రయోజనముగా నశించుటకయి చేయఁబడి యుండలేదు. సమస్తగుణములవలనను బ్రయోజనము గలదు. పరమేశ్వరుఁడు మనకుఁ బ్రసాదించిన సమస్తసాధన

ములను సమస్తశక్తులను సాధ్యమయినంత మంచియుపయోగము నకుఁ దెచ్చుకొనుట మనకుఁ బరమధర్మము. వానివలనఁ గలుగవలసిన ప్రయోజనములను బొందఁ జూడక వానినుపేక్షించుట యీశ్వరాజ్ఞాధిక్కారరూప మైనయపచార మని చెప్పవచ్చును. తగినయుపయోగమునకుఁ దెచ్చుకోక యింద్రియములను వానిగుణములను నిర్మూలము చేయుట యస్వాభావికమును ననర్థదాయకము నగుటచేత మనలో నిప్పుడు యోగులును సన్యాసులును ధర్మములని యాచరించెడుపనులు పెక్కు లాచరణీయములు కావని వేఱుగఁ జెప్పవలసిన యావశ్యకము లేదు. యోగులు కొందఱు చేతులును వ్రేళ్ళను మీఁదు కట్టి నిరర్థకములయి బిఱ్ఱబిగియునట్లును గోళ్ళు పెరిగి యొంగరములు తిరిగి చెడిపోవునట్లును, జేయుదురు. ఇట్లు చేయుట సత్ప్రయోజనముకొఱకు హస్తములను వ్రేళ్ళను జేసినయీశ్వరునకు సమ్మతముగా నుండునా? తాను జేసినమహోపయుక్తమయినసాధనము వ్యర్థమగుచుండఁగాఁ జూచుట కెవ్వరి కిష్టముండును? ఈయోగులు కొందఱు గృహములను వదలి యరణ్యములలో వాసము చేయుదురు. సన్యాసులును భార్యాపుత్రులను విడిచి యూరూరఁ దిరిగి భిక్షాటనము చేయుదురు. ఈపనులు స్వభావవిరుద్ధములు. మనుష్యుఁడు సంఘములోనుండియే వృద్ధినొందఁదగినవాఁడు. సంఘమును విడిచెనా మనుష్యుఁడు శీఘ్రకాలములోనే మృగప్రాయుఁ డగును. ఏకాకిగా నుండి వృద్ధినొందుట మనుష్యస్వభావము గాదు. మనుష్యున కాహారమును వాయువు నెంత యావశ్యకములో యితరజనసాంగత్య మంత యావశ్యకము. మనుష్యముఖమును జూడనీక యొకమనుష్యుని గొనిపోయి చిన్నప్పటినుండియునరణ్యములో మృగములతోఁ బెరుగనిచ్చినపక్షమున నట్టివాఁ డేవిషయమునందును బహుమృగములకంటె

నధికుఁడు కాఁజాలఁడు; కొన్నివిషయములయందుఁ బెక్కుమృగములతో సమానుఁడును కానేరఁడు. అభివృద్ధికి స్వయంకృషి యావశ్యకమే యయినను, తనకంటె నధికు లయినవారితోడి సహవాస మా స్వయంకృషికి తోడుపడినంగాని యభివృద్ధి కలుగదు. పదిమందిలో మెలఁగువాఁడు సహితము తనకంటె నధికులైనవారితోడిసాంగత్యము లేనివాఁ డయినమొదల నాలోచనయు వృద్ధియు లేక యహంభావము గలవాఁ డయి చెడును. అదిగాక మనుష్యుని మనుష్యనామమున కర్హునిగాఁ జేయుగుణముల కెల్లను బ్రేమానుబంధ మలంకారమయినది. దైవగుణ మని చెప్పఁదగినయీ ప్రేమగుణము సంసారములోనుండి యుపయోగించుకొనుచున్నప్పుడుగాని వర్ధిల్లదు. భార్యను భర్తను, తల్లిని బిడ్డను, అన్నను చెల్లెలిని, పొరుగువారిని మిత్రులను, ఒక్కటిగాఁ జేర్చి యన్యోన్యసుఖదాయకులనుగాఁ జేయునది యీ ప్రేమానుబంధమే. ఇది యొక్కటి లేకపోయెనేని, సంసారమును భూతలస్వర్గముగాఁ జేసి యమృతతుల్యము లయినసౌహార్దఫలముల ననుభవింపఁజేయు బంధము లేక లోకములో నాపన్నరక్షణము లేక మనుష్యుఁడు నిర్దయుఁ డయి ఘాతుకమృగతుల్యుఁ డగును. అరణ్యములకుఁ బోయి వసించినను మనుష్యున కేదో సాంగత్యముండవలెను. మనుష్యులను విడిచి యరణ్యములకుఁ బోయినఋషు లనేకులు మృగములను బెంచి తత్సంగమునఁ గాలక్షేపము చేయుచుండినట్లు పురాణములు ఘోషించుచున్నవి. అట్టిమహానుభావులకు మనుష్యసాంగత్యము తొలఁగ మృగసాంగత్యభాగ్యము లభించుచున్నది. అరణ్యావాసము చేసినంతమాత్రముచేత నింద్రియనిగ్రహము కలుగుననియుఁ జెప్పటకు వీలులేదు. స్త్రీ లొంటిగాఁ దారసించినప్పు డింద్రియనిగ్రహము చేయలేకపోయినందునకు వ్యాస విశ్వామిత్ర పరాశరాదు లగుమహా

నుభావులను పెక్కండ్రను దృష్టాంతము చెప్పవచ్చును. ఇంద్రియము లను జంపివేయవలెనని యెన్నిశాస్త్రములు బోధించినను, అది యస్వాభావిక మగుటచేత సకలజనవిశ్వాసపాత్రమయి సర్వత్ర వ్యాపింపనేరదు. ఈసిద్ధాంతమే జనులలోనెల్ల నిజముగా వ్యాపించిన పక్షమున, ప్రపంచ మంతయుఁ జిరకాలముక్రిందటనే నశించి యుండును.

ఇంద్రియములను బూర్ణముగాఁ జంపివేయుట ధర్మము కాని పక్షమున, ఇంద్రియముల నేవిషయమున నెంతవఱకు జయింపవలెనని శంక కలుగును. మనుష్యునిలో మృగగుణములును దేవగుణములును రెండు చేరియున్నవని చెప్పుచున్నారు. మృగమునకును మనుష్యునకును సామాన్యములయిన కామాదులు, మృగగుణములు; మనుష్యునికిని దేవునికిని సామాన్యము లయినదయాదులు దేవగుణములు. ఈ రెంటిలో మొదటి నధమగుణములు; రెండవవియుత్తమగుణములు. ఈ రెంటిలో నధమగుణముల నుత్తమగుణములకు సదా లోఁబడుచుండు నట్లు చేయవలెనుగాని యుత్తమగుణముల నధమగుణములకు లోఁబడున ట్లెప్పుడును జేయఁగూడదు. అధమగుణముల నుత్తమగుణము లకు లోఁబఱుచుచు వచ్చినపక్షమున మనుష్యుఁ డంతకంతకు దేవ తుల్యుఁ డగుచుండును; అట్లు చేయక యధమగుణములకే యుత్తమ గుణములను లోఁబఱుచుచు వచ్చినపక్షమున మనుష్యుఁ డంతకంతకు మృగతుల్యుఁ డగుచుండును. ఉత్తమగుణముల కధమగుణములను లోఁబఱుచుటయే నిజ మయినయింద్రియనిగ్రహము. ఇంద్రియనిగ్ర హము చేయుటచే నింద్రియములు బుద్ధికి లోనయి పనిచేయుచు మనుష్యుని దేవత్వమునకుఁ గొనిపోవుటకుఁ దోడుపడును. ఇంద్రియ ములను మనపూర్వులు గుఱ్ఱములతోఁ బోల్చి యాత్మను రౌతునుగాఁ

జెప్పి యున్నారు. నేర్పరి యయిన రౌతు గమ్యస్థానము చేరి సుఖపడఁ దలఁచినప్పుడు కళ్లెమును బిగించి గుఱ్ఱమును దాను బోఁ దలఁచు కొన్నమార్గమున నడపవలెను. అట్లు చేయలేక దుర్బలుఁ డైనపురుషుఁడు గుఱ్ఱ మీడ్చినతెరువున నెల్లఁ దాను బోవుచున్నపక్షమున వాని నది ముండ్లలోనికిని డొంకలలోనికిని నీడ్చి గమ్యస్థానమును జేర్పక తప్పుదారిని బట్టించి కష్టములపాలు చేయును. ఈవిధముగానే వివేకి యగుపురుషుఁ డింద్రియము లనెడుగుఱ్ఱములను బుద్ధి యనెడుకళ్లెముచే బిగియఁ బట్టి యీశ్వరాజ్ఞానుసారముగాఁ దాను బోవలసినయుత్తమ స్థానమునకు వానిసాహాయ్యమునఁ బోయి కృతార్థుఁడు కావలెను. అట్లు చేయక యింద్రియము లీడ్చినదారి నెల్ల నడుచుచుఁ గేవల విషయసుఖలోలుఁడయి ప్రమత్తుఁ డయియుండుపురుషుఁ డింద్రియములను జయించుటకు మాఱుగాఁ దానే యింద్రియములచేత జయింపఁ బడి యింద్రియజితుఁ డనబడును. తన యసమర్థతచేత గుఱ్ఱములను తిన్నని దారిని నడపఁ జేతఁగాక మీఁదిమిక్కిలి గుఱ్ఱములు తన్నుఁ దప్పుత్రోవ కీడ్చె నన్న కోపముచేత గుఱ్ఱములను జంపినరౌతువలెనే యింద్రియములు తన్నుఁ దప్పుదారిని బట్టించు నన్నభీతిచేత వానిని జంపఁ బూనుకొన్నవాఁడును నిష్ప్రయోజకుఁడును నీశ్వరాజ్ఞోల్లంఘియు నగును.

మనుష్యగుణములలోఁ గొన్ని యధమము లయినవనియుఁ గొన్ని యుత్తమము లయిన వనియుఁ బయిని జెప్పియున్నాను. అట్లు చెప్పఁగానే మన కున్నవానిలో నేవి యధమగుణములు, ఏవి యుత్తమ గుణములు, వాని యుత్తమత్వాధమత్వము లెట్లు నిర్ణయింపవచ్చును, అన్న యాలోచన పుట్టక పోదు. కేవలస్వప్రయోజనమును గూర్చిన వన్నియు నధమగుణములు; పరప్రయోజనమును గూర్చినవి యుత్తమ

గుణములు. అధమగుణములలో నాహార సంభోగవాంఛా క్రోధా దులు మృగ మనుష్య సామాన్యములు; ధనతృష్ణ, అధికారవాంఛ మొదలయినవి కేవల మనుష్యసంబంధ మయినవి. సత్యము కారుణ్యము మొద లయినవి యుత్తమగుణములు. సత్యాద్యుత్తమగుణములకు భంగము రాకుండునట్లు మితముగా నాహారాద్యధమభోగముల నెల్ల ననుభవింపవచ్చునుగాని వానిలో నేనిని పూర్ణముగా విడువ నక్కఱ లేదు. న్యాయముగా ధన మార్జించి భోగములను మితముగా ననుభ వింప వచ్చును; ఇతరులకు ద్రోహము చేయక ధర్మమార్గమున నధి కారము సంపాదించి సుఖింపవచ్చును. అంతేకాని యసత్యములాడి ధనార్జనము చేయరాదు; స్వామిద్రోహము చేసి యధికారము సంపా దింపరాదు. ఈద్వివిధగుణములలో నధమము లయిన కామక్రోధా దులు స్వపక్షపాతముతోఁ గూడిన వయి ఫలసాపేక్షము లయి సదా స్వలాభమును స్వకీర్తిని స్వసుఖమును గోరుచుండును; ఉత్తమము లయిన సత్యకారుణ్యాదులు ఫలనిరపేక్షము లయి సార్వత్రికములయి యితరులస్వాతంత్ర్యములను సౌఖ్యములను మన్నించుచు స్వసుఖ లాభములకు భంగకరములుగా నున్నప్పుడును ధర్మమనుసరింపవలె నని బోధించుచుండును. ఈరెంటిలో నుత్తమగుణములకంటె నధమగుణ ములే బలవత్తరము లయి మనుష్యులను దాసులనుగాఁ జేసికొని మెక్కువగా నణచుచుండ వచ్చును. అయినను వానియాజ్ఞలు లధి కారహీనము లయి, యాజ్ఞారూపమునఁ బలుకుచుండు నుత్తమగుణ ములస్వరమునకంటె భిన్న మయినవిగా నుండును. మనుష్యులను బద్ధులనుగాఁ జేసెడు యధికారగౌరవ మింద్రియసుఖవాంఛలయందు లేదు. అవి తాము మనోరథసిద్ధిని బడసి విజయగర్వము నొందియున్న ప్పుడును ధర్మస్వరూప మయినయంతరాత్మచేఁ జీవాట్లు తినుచు

సిగ్గుచేఁ దల వంచుకొనవలసినవిగా నుండును. ఇట్టి యధికారతారతమ్యమును బట్టి విషయవాంఛ లధమగుణములుగాను, ధర్మాదు లుత్తమగుణములుగాను, బరిగణింపఁబడుచున్నవి. ఈ ద్వివిధగుణముల స్వభావమును దెలిసికొని వివేకి యైనవాఁడు స్వప్రయోజపరత్వము నడఁగఁ ద్రొక్కి ధర్మచింతను దనహృదయసింహాసనమునం దధిష్ఠింపఁ జేయుట కయి సదా ప్రయత్నించుచుండవలెను. అట్లుండుటయే యీశ్వర ప్రీతికరము. కాఁబట్టి నిశ్చల మయినయీశ్వరభక్తి గల యుత్తమపురుషుఁడు క్రూరమరణమున కైనను తల యొగ్గునుగాని ధర్మమును విడువఁజాలఁడు. అట్టిభక్తుని ధర్మమార్గమునుండి తొలఁగించుటకుఁ బ్రపంచములోని వేవియు సమర్థములుగావు. ఇట్లు స్వార్థపరత్వమునకంటెఁ బరార్థపరత్వము నధికముగా నెంచి నడుచుచుండుటయే యింద్రియనిగ్రహము. ఇట్టి యింద్రియనిగ్రహమును కొందఱు మహానుభావులు సులభముగాఁ జేయఁగలిగినను, ఎంతోకష్టముమీఁదఁ గాని పలువురు చేయఁజాలరు. అయినను బ్రతిపురుషునిహృదయము నందును గొంచెముగానో గొప్పగానో యింద్రియవర్గమునకును ధర్మమునకును పోరాటముమాత్రము జరగక పోదు. ఇట్లు పరస్పరవిరుద్ధము లయిన రెండుగుణములకు నెల్లవారిమనస్సులలోను పోరాటము జరుగుచుండుటనుబట్టి యింద్రియముల స్వభావమునుగూర్చి వానిని జయించు మార్గమునుగూర్చి కొంచెము ముచ్చటింపవలయును.

ఇంద్రియము లంధము లయి ముందుచూపు లేనివిగా నున్నవి. తమకు విషయమైనపదార్థ మెదుటఁబడఁగానే యవి యుద్రేకించి దానివలన మేలు కలుగునా కీడు కలుగునా యనువిచారమును జేయక దాని ననుభవింపఁ జూచుచుండును. తినఁదగినమంచిపదార్థ మెదుటఁ గానఁబడినప్పుడు దానిని మ్రింగవలె నన్నయాశయే కాని యారోగ్య

ప్రద మైనవానినిమాత్రము తిని యనారోగ్యకర మైనవానిని విడువవలె నన్నబుద్ధి పుట్టదు. ధనతృష్ణ కలిగినప్పు డేమార్గముననైన ధనార్జనము చేసి కూడఁబెట్టవలె నన్నచింత యేకాని న్యాయమార్గముననే సంపాదింపవలె ననియు దానభోగములకు వలసినంతయే చేర్పవలె ననియు బుద్ధి పుట్టదు. చూచినవస్తువు నెల్లఁ దెమ్మని బాధించుశిశువులవలెనే యింద్రియములును దమకు గోచర మగువానినెల్ల ననుభవింపఁ జూచుచుండును గనుక బుద్ధిమంతుఁ డగువాఁడు వానికోరికల నెల్లఁ దీర్పఁ జూడక యందువలన లోకమునకును దనకును మేలు కలుగునో కీడు కలుగునో విచారించి లాభకర మయినప్పుడుమాత్రమే వానియభీష్టమును దీర్చుచు వానిని దమయాజ్ఞలో నుంచుకొనుచుండవలెను. ఇంద్రియములయం దింకొక్కస్వభావము గలదు. పురుషుఁ డింద్రియలోలుఁ డయి వానికోరికను దీర్చినకొలఁదిని వానికి తృష్ణ యధిక మగుచుండును. వానికిఁ గొంతకాలము చన విచ్చినతరువాత మరల వానిని లోఁబఱుచుకొనుట కష్టము. మృగముల విషయవాంఛలకైనను మేర గలదుగాని మనుష్యులయాశకు మేర యుండదు. అందుచేత నమిత మయినయింద్రియసుఖములలో మునిఁగినవారు మరలఁ బైకి తేలలేక మృగములకంటెను హీనమైనయవస్థ నొంది యధోగతు లగుదురు. అట్టిదురవస్థ కలుగకుండుటకయి బుద్ధిమంతు లగువారు మొదటినుండియు జాగరూకతగలవా రయి యింద్రియములు పైకి లేచి జ్ఞానదేహము నడఁగఁద్రొక్కకుండ సదా నీతిదేవతను బైకి లేవనెత్తుచు నింద్రియమృగములను దల యెత్తనీక నిగ్రహించుచుండవలెను. యుక్తసమయములో బుద్ధిబలముచేత నిగ్రహింపకపోయిన పక్షమున దినదినక్రమమున బలపడి యింద్రియములు మనకు దుస్సాధ్యము లగును. ధనము కూడఁబెట్ట మరిగినవానికి వార్థక్యము వచ్చి

నప్పుడును ధనాశ తగ్గక స్వప్నావస్థయందును నదే పలవరింతగా నుండును. ముఖము ముడుతలు పడియు, పండ్లు కదలఁబాఱియు, శరీరము శుష్కించి కంప మొందియు, కన్నులు మసకలు క్రమ్మియు, సమస్తావయవములకును ముసలితనము వచ్చుచున్నను ధనాశకుమాత్ర మంతకంతకు పడుచుతనము వచ్చుచున్న దని భర్తృహరి చెప్పిన వాక్యము కొంతవఱకు సత్యమేకాని కేవల వర్ణనాంశము కాదు. ఇట్టిధనాశ లోనుగాఁ గలయింద్రియవాంఛాప్రాబల్యము హెచ్చిన కొలఁదిని నొకటితరువాత నొకటిగా నుత్తమగుణము లన్నియు రూపు మాసి పోవును. హృదయమునం దంతటను విషయసుఖవాంఛలే క్రమ్మికొన్నప్పుడు సత్యము ధర్మము దానము కారుణ్యము మొద లయినవాని కెక్కడ నవకాశ ముండును? కాఁబట్టి మనుష్యునకు దేవత్వమును దెచ్చెడియుత్తమగుణములను బాఱఁదోలకుండ నింద్రి యముల నెల్లప్పుడును మన మాజ్ఞలో నుంచి నిగ్రహించుచుండ వలెను. ఇంద్రియముల కిట్టియనివార్యశక్తి యున్న దన్నప్పుడు సత్యా దులను పాఱఁద్రోలునంతటిబలమును వాని కీశ్వరుఁ డేల యియ్యవలె నని కొంద ఱడుగవచ్చును. ఇంద్రియవర్గమున కటువంటిశక్తిని కలిగిం చుట మనుష్యుని కీర్తిగౌరవములను పెంపొందించుటకేకాని మఱి యొకందునకుఁ గాదు. ఎంతబలవంతుఁ డయినశత్రువును జయింపఁ గలిగిన, మనుష్యున కంత కీర్తికరము. మనము లోకములో నెవ్వరిని గొప్పవారినిగా నెంచి గౌరవింతుము? అధికముగా తిన్నవానిని, అమితస్త్రీలోలుఁ డయినవానిని, అత్యంతధనార్జనాపరునిని, కాదు. సత్యమునిమిత్తము సమస్తసుఖములను విడిచినవానిని, కష్టములకోర్చి లోకమున కుపకారము చేసినవానిని, ధర్మమునిమిత్తమయి తృణ ప్రాయముగా ప్రాణముల నిచ్చినవానిని, ఇంద్రియనిగ్రహము చేసిన

యిటువంటిమహాత్ములనే యెల్లవారును గీర్తించి గౌరవింతురు ఎవ్వరి మాటయో కాక మనమాటయే మనము విచారించుకొందము. మనకు మరణ మాసన్న మయినప్పు డింద్రియవిజితుల మయి మన మతిభోగ పరాయణుల మగుటను స్త్రీలోలుర మగుటను పరులను వంచించి ధన మార్జించుటను గొప్పవారి దయకయి కల్లలాడుటను దలంచుకొని సంతోషింతుమా? ఇంద్రియనిగ్రహము జేసి శుద్ధచరిత్రుల మగుటను సత్యసంధుల మగుటను బరోపకారపారీణుల మగుటను ధర్మము నిమిత్తమై కష్టములను సహించుటను దలంచి సంతోషింతుమా? సత్యమునిమిత్తమును ధర్మమునిమిత్తమును లోకమునిమిత్తమును శరీరసంపదలను ధారపోసినవాఁ డెవ్వఁడును చరమావస్థయందుఁ దాను జేసినయాసత్కృత్యములకయి వగచువాఁ డుండు నని నేననుకొను.

ఇంద్రియనిగ్రహము చేయుట యనఁగా నీశ్వరాజ్ఞారూప మయినధర్మమునిమిత్తము స్వప్రయోజనమును విడచుటయేకదా? స్వప్రయోజనమును విడుచుట యనఁగా ధర్మమునిమిత్తమును సత్యము నిమిత్తమును లోకమునిమిత్తమును స్వసుఖమును విడిచి బాధలకోర్చుట. ఊరక బాధల కోర్చుట గొప్పతనము కానేరదు. దుష్టులు సహితము తమ దుష్కార్యములను జేయుటలో ననేకవిధముల బాధల నొందును దురు. ఈశ్వరప్రీతికరముగా లోకముయొక్క మేలునిమిత్త మయి స్వప్రయోజనమును సుఖమునుద్యజించి బాధలకు సహించుటలోనే గొప్పతన మంతయు నుండును. అట్లు చేయుటయే నిజమైనవైరా గ్యము; అదియే యింద్రియనిగ్రహము. మనస్సులో నీతిబలమును ధర్మబలమును గలిగియుండినంగాని యింద్రియనిగ్రహము చేయుట శక్యముకాదు. ఈశ్వరునియందు దృఢవిశ్వాసమును భక్తియు నుం డినంగాని నీతిబలమును ధర్మబలమును గలుగవు. ఈ రెండుబలము

లును గలుగు నేని దైవబలము వానితోడనే యుండును. దైవబలము కలిగినందునకు గుఱుతు ధర్మాదులనిమిత్తమయి కష్టములకును బాధలకును నిందలకును సహించి యింద్రియములను గెలువఁగలుగుట. ఇంద్రియములను గెలుచుట యనఁగా నతిమానుష మయినశక్తిని జూపుట యనియే యర్థము. మనకు ధర్మస్థాపనమునందుఁ దోడుపడెడి యతిమానుష మయినశక్తి లోపల యీశ్వరబలమే కాని వేఱుకాదు. భక్తిపరునకుఁగాని నిక్క మయినయీశ్వరబలము కలుగదు. లోకము నిమిత్తమును సత్యమునిమిత్తమును ధర్మమునిమిత్తమును ప్రాణముల నైన నియ్యఁగలుగుటయే నిజమైనభక్తి. కార్యరూప మయినయిటువంటి భక్తిలేక యానందబాష్పములతోను భగవన్నామస్మరణములతోను శీతలవాక్యములతోను మాత్రము తెలిపెడినటనము భక్తి కాదు. కామము, క్రోధము, గర్వము, మొదలైనయింద్రియవ్యాపారములనడఁచివేసి, శాంతి, వినయము, కారుణ్యము మొదలైనయుత్తమ గుణములను ధరించి, యెన్నికష్టములు వచ్చినను లోకమునిమిత్తము సహించి ఫలాపేక్ష లేక యీశ్వరప్రీతికరముగాఁ బరోపకారమును జేయుచుండుటయే నిర్మల మయినభక్తి. శాంతి వినయాదు లుత్తమ గుణములే యైనను శక్తిగలిగియుండియు ధర్మమునిమిత్తము వానిని బూనుట శ్లాఘాపాత్ర మగునుగాని యశక్తతచేతఁ బూనుట శ్లాఘార్హము కాదు. కొందఱు శరీరదౌర్బల్యముచేతను భయముచేతను శాంతాత్ములు కావచ్చును; కొందఱు పరాధికారప్రాబల్యముచేతను ఫలాపేక్షచేతను వినయము చూపవచ్చును. అట్టివారు గౌరవార్హులు కారు. తనశత్రున కపకారముచేయ శక్తుఁ డయియుండియు కోపకారణము కలిగినప్పు డింద్రియోద్రేకము నడఁచి శాంతి చూపువాఁడు గౌరవార్హుఁడు; ధనబలాదులచేతఁ దానధికుఁడ నని యెఱిఁగియుండియు

గర్వము దోట్టినప్పుడు దానిని నిగ్రహించి యెదుటివాఁడు తనసోదర తుల్యుఁ డని యెంచి వినయము చూపువాఁడు గౌరవార్హుఁడు. గౌర వార్హత యంతయు నింద్రియనిగ్రహములో నుండునుగాని మఱి దేని లోను లేదు. అపకారము నొందియు ద్వేషము నడఁచి యుపకారము చేయువాఁడును, ఇతరుల యన్యాయమువలన బాధ నొందియు ప్రతి కారచింత నడఁగఁ ద్రొక్కి న్యాయముచూపువాఁడును, కోపకారణము కలిగియు నాగ్రహమును నిగ్రహించి శాంతత వహించువాఁడును, నీతి నిమిత్తమయి సమస్తేంద్రియసుఖములను విడనాడువాఁడును, ఇంద్రియ నిగ్రహము చేసినవారు. అంతేకాని మనుష్యైకయోగ్యము లయిన భార్యాపుత్రబంధుమిత్రాదిసంగములను వదలివేసి, గుణాలంకార మయినప్రేమానుబంధము డెగఁ గోసి, మృగనివహార్హము లయిన యాకలములు మేసి, యరణ్యవాసము చేయఁగడఁగుట మతోన్మా దముగాని యింద్రియనిగ్రహము కాదు. అట్టిది భగవత్ప్రీతికరమును గానేరదు. మనుష్యుల కీశ్వరుఁ డనుగ్రహించిన యేగుణములును బూర్ణముగాఁ బరిత్యాజ్యములు కావు. శరీరావయవము లన్నియు యథాయోగ్యస్థితియం దుండి క్రమముగాఁ దమవ్యాపారములను నిర్వ హించుచున్నంతవఱకే దేహమున కంతకు సౌందర్యమును బలమును గలిగించునట్లు మనోగుణము లన్నియు యథాయోగ్యస్థితియం దుండి క్రమముగాఁ దమకృత్యములను నిర్వహించుచున్నంతవఱకే యాత్మకు సౌందర్యమును బలమును గలిగించును. ఏయవయవ మెంతమాత్రము చెడినను, శరీరసౌందర్యముమాత్రమే కాక యితరావయవములబలము సహితము తగ్గు ననుట యెల్లవారికి ననుభవవేద్యము. ఈప్రకారము గానే యేమనోగుణ మెంతమాత్రము చెడినను, అట్లు ఆత్మసౌంద ర్యము మాత్రమే కాక యితరగుణములబలము సహితము తగ్గిపోవును.

ఇట్లు చెడిపడి యవయవము గాని గుణము గాని యుత్తమ మయినది గాక యధమ మయినదే యయినను గూడ తక్కినవాని యోగ్యతను జెఱుపక పోదు. కన్ను మొదలయినవి చెడక పెదవి యింత మొఱ్ఱి పడినను మొగముయొక్క యందము పాడగును గదా? దీనినిబట్టి యింద్రియములను యుక్తస్థితియం దుంచి వానిని యుక్తవ్యాపారముల యందు నడుపుటయే కర్తవ్యముగాని వానిలో దేని నెంతమాత్రము రూపు చెఱుచుటయుఁ గర్తవ్యము కాదని యెల్లవారును సులభముగాఁ దెలిసికొన వచ్చును. ఇంద్రియవర్గముయొక్క యుక్తవ్యాపారము ధర్మానుసారముగాఁ బని చేయుట యని యీవఱకే చెప్పియున్నాను. తనయందును తనకుటుంబమునందును తన బంధుబృందమునందును తనమిత్రవర్గమునందును మాత్రమే చూపెడిది గాక భేదభావము లేక తనకు సోదరతుల్యు లయిన యెల్లమానవులయెడలను జూపెడి న్యాయము కారుణ్యము మొదలయిన యుదారగుణపుంజమే ధర్మమగును. కామ క్రోధాదు లయిన యంతశ్శత్రువులను నిగ్రహింపక యిట్టియుదార గుణము సాధ్యము కాదు. ఇంద్రియనిగ్రహముచే నిట్టియుదారగుణము కలుగఁగానే ధర్మము వర్ధిల్లి యది లోకముయొక్క క్షేమాభివృద్ధులకు హేతు వగును. ఇట్లుగాక భార్యలు బిడ్డలు బంధులు మిత్రులు నన్న పక్షపాతమునఁ గొందఱియెడలను మాత్రమే కారుణ్యాదులను జూపి యితరులయెడ నుపేక్షను జూపినచో నప్పు డింద్రియనిగ్రహము లేక ధర్మమునకు భంగము కలిగి లోకక్షేమాభివృద్ధులకు నిరోధము సంభ వించును. అప్పుడు మనము కొన్నిసమయములయందు మనకు ప్రేమా స్పదు లయినవారు తప్పు చేసినను శిక్షింపఁజూడము; నింద్యమైనపని చేసినను, మెచ్చుకొందుము; స్వలాభమునకయి యితరులకు హానిచేసి నను, ఉపేక్ష చేయుదుము. కాఁబట్టి మనయాప్తులయెడఁ జూపినను

గర్వము దోఁట్టినప్పుడు దానిని నిగ్రహించి యెదుటివాఁడు తనసోదర తుల్యుఁ డని యెంచి వినయము చూపువాఁడు గౌరవార్హుఁడు. గౌర వార్హత యంతయు నింద్రియనిగ్రహములో నుండునుగాని మఱి దేని లోను లేదు. అపకారము నొందియు ద్వేషము నడఁచి యుపకారము చేయువాఁడును, ఇతరుల యన్యాయమువలన బాధ నొందియు ప్రతి కారచింత నడఁగఁ ద్రొక్కి న్యాయముచూపువాఁడును, కోపకారణము కలిగియు నాగ్రహమును నిగ్రహించి శాంతత వహించువాఁడును, నీతి నిమిత్తమయి సమస్తేంద్రియసుఖములను విడనాడువాఁడును, ఇంద్రియ నిగ్రహము చేసినవారు. అంతేకాని మనుష్యైక యోగ్యము లయిన భార్యాపుత్రబంధుమిత్రాదిసంగములను వదలివేసి, గుణాలంకార మయినప్రేమానుబంధము తెగఁ గోసి, మృగనివహార్హము లయిన యాకలములు మేసి, యరణ్యావాసము చేయఁగడఁగుట మతోన్మా దముగాని యింద్రియనిగ్రహము కాదు. అట్టిది భగవత్ప్రీతికరమును గానేరదు. మనుష్యుల కీశ్వరుఁ డనుగ్రహించిన యేగుణములును బూర్ణముగాఁ బరిత్యాజ్యములు కావు. శరీరావయవము లన్నియు యథాయోగ్యస్థితియం దుండి క్రమముగాఁ దమవ్యాపారములను నిర్వ హించుచున్నంతవఱకే దేహమున కంతకు సౌందర్యమును బలమును గలిగించునట్లు మనోగుణము లన్నియు యథాయోగ్యస్థితియం దుండి క్రమముగాఁ దమకృత్యములను నిర్వహించుచున్నంతవఱకే యాత్మకు సౌందర్యమును బలమును గలిగించును. ఏయవయవ మెంతమాత్రము చెడినను, శరీరసౌందర్యముమాత్రమే కాక యితరావయవములబలము సహితము తగ్గు ననుట యెల్లవారికి ననుభవవేద్యము. ఈప్రకారము గానే యేమనోగుణ మెంతమాత్రము చెడినను, అట్లు ఆత్మసౌంద ర్యము మాత్రమేకాక యితరగుణములబలము సహితము తగ్గిపోవును.

ఇట్లు చెడెడి యవయవము గాని గుణము గాని యుత్తమ మయినది గాక యధమ మయినదే యయినను గూడ తక్కినవాని యోగ్యతను తెలుపక పోదు. కన్ను మొదలయినవి చెడక పెదవి యింత మొట్టి పడినను మొగముయొక్క యందము పాడగును గదా? దీనినిబట్టి యింద్రియములను యుక్తస్థితియందుంచి వానిని యుక్తవ్యాపారముల యందు నడుపుటయే కర్తవ్యముగాని వానిలో దేని నెంతమాత్రము రూపు చెఱుచుటయుఁ గర్తవ్యము కాదని యెల్లవారును సులభముగాఁ దెలిసికొన వచ్చును. ఇంద్రియవర్గముయొక్క యుక్తవ్యాపారము ధర్మానుసారముగాఁ బనిచేయుట యని యీవఱకే చెప్పియున్నాను. తనయందును తనకుటుంబమునందును తన బంధుబృందమునందును తనమిత్రవర్గమునందును మాత్రమే చూపెడిది గాక భేదభావము లేక తనకు సోదరతుల్యు లయిన యెల్లమానవుల యెడలను జూపెడి న్యాయము కారుణ్యము మొదలయిన యుదారగుణపుంజమే ధర్మమగును. కామ క్రోధాదు లయిన యంతశ్శత్రువులను నిగ్రహింపక యిట్టియుదార గుణము సాధ్యము కాదు. ఇంద్రియనిగ్రహముచే నిట్టియుదారగుణము కలుగఁగానే ధర్మము వర్ధిల్లి యది లోకముయొక్క క్షేమాభివృద్ధులకు హేతు వగును. ఇట్లుగాక భార్యలు బిడ్డలు బంధులు మిత్రులు నన్న పక్షపాతమునఁ గొందఱియెడలను మాత్రమే కారుణ్యాదులను జూపి యితరులయెడ నుపేక్షను జూపినచో నప్పుడింద్రియనిగ్రహము లేక ధర్మమునకు భంగముకలిగి లోకక్షేమాభివృద్ధులకు నిరోధము సంభవించును. అప్పుడు మనము కొన్నిసమయములయందు మనకుప్రేమాస్పదు లయినవారు తప్పు చేసినను శిక్షింపఁజూడము; నింద్య మైనపని చేసినను, మెచ్చుకొందుము; స్వలాభమున కయి యితరులకు హానిచేసినను, ఉపేక్ష చేయుదుము. కాఁబట్టి మనయాప్తులయెడఁ జూపినను

పరులయెడఁ జూపినను దయ మొదలగువాని నీశ్వరప్రీతికరముగా ధర్మచింతతోను వైరాగ్యబుద్ధితోనుజూపుచుండుటకయి యభ్యాసము చేయువలెను. అట్టి వైరాగ్యము కొంచెము శ్రమచేసినచో సర్వజనులకును సాధ్యమైనదే. ఇటువంటి వైరాగ్యము బొత్తిగా లేనిమతము మతముగాదు; అది లేనిభక్తుఁడు భక్తుఁడునుగాఁడు. తనప్రవర్తనను బాగుపఱుచుకొనుటకుఁ బనికిరానిపక్షమున నట్టి మతముతోఁ బ్రయోజనము లేదు. దేవాలయమునను పురాణశ్రవణసమయమునను కన్నులనుండి యానందబాష్పములు కార్చుచు స్వకృత్యములయం దింద్రియనిగ్రహము నించుకయుఁ జేయలేక లోకోపకారచింత నణుమాత్రమును బూనక భక్తిహీనునివలెనే ప్రవర్తించుచుండినపక్షమున నట్టివాఁ డాత్మవంచకుఁడును దైవవంచకుఁడును పరవంచకుఁడును నగునుగాని భక్తనామమున కర్హుఁడు కాఁడు. అట్టివాఁడు బెల్లము యొక్క మాధుర్యమును వర్ణించినప్పు డెల్ల నోట నూటలు మ్రింగెడు వానివంటివాఁ డగునుగాని యనుభవించెడు వానివంటివాఁడు కాఁడు. సద్వర్తనములేక యీశ్వరగుణకథనసమయమునందు మాత్రమానందబాష్పములు విడుచు వేషధారిని భక్తుఁడనుట నిశ్చయముగా మతమున కగౌరవము తెచ్చుటయే. భక్తిలేశముగలవానికిఁ గొంచెమయిన వైరాగ్యమును సద్వర్తనమును గలుగక మానవు. నిజమైన వైరాగ్యము కలవాఁడు ధర్మమార్గమునుండి తొలఁగించుటకయి యితరులు తన్నెంత బాధింతురో యెంత గర్హింతురో యంత యుత్సాహముతోను సంతసపాటుదలతోను ధర్మమార్గము నవలంబించియుండును; మనుష్యులు తనయెడలఁ గ్రూరు లయినను కృతఘ్ను లయినను గూడ లోకోపకారకార్యములను విడువకుండును. ఇట్టి వైరాగ్యమును భగవద్భక్తికలవా రయి కొంచెముశ్రమ చేసినచో నెల్లవారు నాచ

రణమునఁ జూపవచ్చునని పయిని జెప్పియున్నాను. కాఁబట్టి, ఓమిత్రవరులారా! మనమందఱమును నిజమైనయీశ్వరభక్తి కలవారమయి వైరాగ్య మవలంబించి మదసహోదరప్రాయమైన జనసామాన్యము యొక్క క్షేమాభివృద్ధుల నిమిత్తమయి శక్తివంచన లేక పాటుపడఁ బ్రయత్నింతము. ఈమహాకార్యనిర్వహణమునందు మనకు మనోబలమును ధైర్యమును దయచేసి యీశ్వరుఁడు నిత్యసహాయుఁ డగును గాక!

విద్యాధురీణుల యర్థకృత్యములు.

విద్యాధురీణుల యర్థకృత్యములు.

లోకములోని సమస్తపదార్థములకును వృద్ధి నైసర్గిక మయి యున్నది. ప్రతివస్తువును చిన్నదిగా పుట్టి క్రమక్రమముగా పెద్దది యగుచున్నది. అయినను సాకారమయినభౌతికవస్తువుయొక్క వృద్ధికిని, నిరాకారమయినయాత్మయొక్క వృద్ధికిని భేదము కలదు. భౌతికపదార్థాభివృద్ధికి పరిమితి యున్నది; ఆత్మాభివృద్ధికి పరిమితి లేదు. అందుచేత శరీరమువలెఁగాక యాత్మ శాశ్వతముగా వృద్ధినొందుచుండఁ దగినది. మనుష్యుఁడు శరీరమునుమాత్రమే కాక యాత్మనుగూడఁ గలవాఁడగుటచేత నతఁడు నిరంతరాభివృద్ధిని బొందుచుండఁ దగినవాఁడు. కాఁబట్టి మనుష్యున కొకకాలమునందు వృద్ధి సంపూర్ణమయిన దనియు, ఆటుపైని వృద్ధినొందవలసినయావశ్యకము లే దనియు, చెప్పుట స్వభావవిరుద్ధము. అట్లయ్యును మనదేశములో రెండు తెగలవా రిప్పుడు మనపూర్వు లెంతో కాలముక్రిందటనే సర్వజ్ఞు లయి పరిపూర్ణదశను బొంది రనియు, ఆధ్యాత్మికవిషయమున నంతకంటె నధికజ్ఞానము కలుగఁజాల దనియు, చెప్పుచున్నారు. అం దొకతెగవారు సామాన్యముగా దివ్యజ్ఞానసామాజికులు; రెండవతెగవారు పూర్వాచారప్రియులు. ఈయిరుదెఱఁగులవారిబోధనవలనను మనదేశమునకింక నభివృద్ధి యసాధ్య మన్న పర్యవసానము తేలుచున్నది. దేశాభివృద్ధికి భంగకర మయినవీరిసిద్ధాంతమునుగూర్చి యించుక విమర్శ చేయవలసి యున్నది.

వృద్ధి యనఁగా నాయావస్తువుయొక్క యుపయోగమునకుఁ దగినట్టుగా సమస్తావయవములును బరస్పరానుకూలముగా పెరుగుట,

అట్లు సమానముగా పెరుగక యొకభాగము వర్ధిల్లుచు నొకభాగము శుష్కించుచు వచ్చినచో నది నిజమైనవృద్ధి గాక రోగ మగును. ఒక వృక్షముయొక్క యొకశాఖ నన లెత్తిపెరుగుచు నింకొకశాఖ యాకు లెండి వాడఁబాఱినచో నది యావృక్షముయొక్క రోగసూచక మయిన యస్వాభావికస్థితిని దెలుపును. అటువలెనే మానవదేహముయొక్క సమస్తావయవములును పరస్పరానుకూలముగా నెదుగక యొకకాలు సన్నగిల్లి యొకకాలు లావయినను, మేను చిక్కి తల బలిసినను, అది సహజమైనవృద్ధి గాక రోగసూచక మగును. భౌతికవస్తువిషయమునం దెట్లో యట్లే యాధ్యాత్మికవిషయమునందును మనయాత్మ యన్యోన్యానుకూలముగా సమస్తగుణములలోను సమస్తశక్తులలోను పెంపొందుటయే వృద్ధి యగునుగాని యొకదానికి భంగకరముగా నొకటి యతిశయించుట వృద్ధి కాదు. మనయాత్మకుఁ గల జ్ఞానము, నీతి కారుణ్యము మొదలైనగుణములలో నీతి తొలఁగి తెలివి వికసించినను కారుణ్య మతిశయించినను సత్యమైనవృద్ధి కాదు. ఈగుణము లన్నియు నొకదాని కొకటి సహకారులుగా వర్ధిల్లక యితరేతరవిరుద్ధముగా నొకటి యెక్కువగాను వేఱొకటి తక్కువగాను వృద్ధి నొందినచో మనము శుభప్రద మయినవృద్ధిని బొందినవారము కానేరము. వృక్షాదు లగుభౌతికవస్తువులయభివృద్ధికి వానివాని యుపయోగము లనుబట్టి పరిమితి యుండుటయేకాక యేకజాతిలోని యొకకాలపువాని కంటెఁ దరువాతికాలపువానియం దాధిక్య మేమియు లేక యుండును. వెనుకటికాలపువృక్షము లిచ్చినరీతి పుష్పఫలాదులనే వానిసంతతివృక్షములును తరములవరుస నిచ్చుచుండును; వెనుకటికాలపుపక్షులు కట్టినగూళ్ళవంటిగూళ్ళనే వానిసంతతిపక్షులును తరములవరుసను గట్టుచుండును. అంతేకాని వానియందు క్రొత్తమార్పేదియు నుండదు.

మనుష్యాత్మ కృషి చేయుచువచ్చినచో నిరంతరాభివృద్ధి నొందు చుండుటయే కాక యొకతరమువానికంటె నొకతరమువా రంతకంతకు క్రమక్రమముగా నభివృద్ధి నొందుచుందురు. ఆదికాలమునందు దిగంబరులై గుహాలలో వసించినవారిసంతతివారు కొంతకాలమునకు మృగాజినాదులు ధరించి తాము నిర్మించుకొన్నకుటీరములలో వసింతురు; వారిసంతతివారు కాలక్రమమున చీనిచీనాంబరధారులయి దివ్యసౌధములలో వాసము చేయుదురు. ఇట్లు కాలక్రమమున వృద్ధి నొందుచుండుట మనుష్యజాతికి స్వాభావికము; వృద్ధి నొందకుండుట యస్వాభావికము. భూమిమీఁదఁ గలజంతుజాలములలో నెల్లను మనుష్యుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు. ఆతనిశ్రేష్ఠతకు ముఖ్యకారణము నిరంతరాభివృద్ధిని బొందుచుండుస్వభావము కలుగుటయే. ఈయభివృద్ధి యన్యోన్యసాహాయ్యముచేతఁగాని కలుగనేరదు. అన్యోన్యసాహాయ్యము నపేక్షింపక యేకాకియై యుండెడుపక్షమున మనుష్యుఁడు బహువిషయములలో మృగములకంటె నధికుఁడు కాఁజాఁడు. కాఁబట్టి మనుష్యాభివృద్ధికిఁ బరార్థపరత్వ మత్యంతావశ్యకము. బొత్తిగా పరోపకారచింత లేని కేవలస్వార్థపరుఁడు మనుష్యనామమునకే యర్హుఁడు కాఁడు. మనుష్యునకును మృగాదులకును గలముఖ్యభేదములలో నిది యొకటి. మృగాదులు తమప్రయోజనమునుమాత్రమే చూచుకొనునవి; మనుష్యుఁడు స్వప్రయోజనమునుమాత్రమేగాక పరులభాగునుగూడఁ జూడవలసినవాఁడు. మనుష్యుఁడు స్వలాభమునకంటెఁ బరప్రయోజనమును నెంత యెక్కువగాఁ జూచుకొనుచుండునో యంతయధికుఁ డగుచుండును; పరప్రయోజనమునకంటె స్వలాభము నెంత యెక్కువగాఁ జూచుకొనుచుండునో యంత యధముఁ డగుచుండును. ఈపరార్థపరత్వమునే దేశోపకారము మొదలైబహు

నామములతో వ్యవహరింతురు. ఈపరోపకారశీలతయే మనుష్యున కలంకారము. కాఁబట్టి మనుష్యనామమున కర్హులు కాఁగోరినవారందఱును లోకముయొక్క దుఃఖమును తమదుఃఖమునుగాను లోకముయొక్క సుఖమును తమసుఖమునుగాను భావించుకొని సంఘముయొక్క లోపములను తగ్గించుటకును క్షేమము వృద్ధిపొందించుటకును శక్తివంచన లేక పాటుపడుచుండవలెను. సంఘము వృద్ధిపొందినఁ దామును వృద్ధి నొందుదురు; సంఘము క్షీణదశ నొందినఁ దామును క్షీణదశ నొందుదురు. సకలావయవములును నారోగ్యదశయం దుండనప్పుడేయవయవమునకును నెంత మంచిదశలో నున్నదానికిని సంపూర్ణసౌఖ్యము గలుగకుండునట్లు సంఘము మంచిస్థితిలో లేనప్పుడే మనుష్యుఁడును దానెంత విద్యావిత్తసంపన్నుఁ డయినను సంపూర్ణసౌఖ్యము ననుభవింపఁజాలఁడు. అందుచేత వివేకియగుప్రతిపురుషునకును సంఘాభివృద్ధి కయి సర్వప్రయత్నములను చేయుచుండుట పరమకర్తవ్యము. సంఘవృద్ధి కయి కష్టముల కోర్చి పనిచేయనివాఁ డెంత విద్యాబుద్ధులు గలవాఁ డయినను సంఘముయొక్క దుస్థితిచేతఁ దానును గొంత దుస్థితిని బొందక తీఱదు. సంఘమును దనస్థితికిఁ దెచ్చుటకయి కృషి చేయుచు సంఘముతోడిపాటుగా నభివృద్ధి నైనను బొందవలెను సంఘస్థితికిఁ దాను దిగుచు సంఘముతోడిపాటుగా క్షీణదశ నైనను బొందవలెను; అంతేగాని సంఘములోనుండి సంఘాభివృద్ధి కయి పని చేయక తటస్థుఁడై యుండి సుఖస్థితి నొందుట సాధ్యము కాదు. కాఁబట్టి వివేకి యగువాఁడు తోడివారికి లేక తనకు సుఖాభివృద్ధులు కలుగవనియు, మానవుఁ డయినందున భ్రాతృతుల్యులగుతోడివారి సుఖాభివృద్ధుల కయి తాను జేయవలసిన కార్యములు కలవనియు తెలిసికొని తనధర్మములను పారమార్థికబుద్ధితో నిర్వ

హించు చుండవలయును. లోకములో తృణము మొదలుకొని పర్వతమువఱకును, చీమ మొదలుకొని యేనుఁగువఱకును, గల ప్రతివస్తువును నేదో యుపయోగమునిమిత్తము చేయఁబడినదే కాని నిష్ప్రయోజన మయినదొక్కటియు లేదు. పనికిమాలిన గడ్డిపఱకలు సహితము లోకమున కుపయోగపడుచుండఁగా నుత్కృష్టజన్మము గల మనుష్యుఁడు నిరుపయుక్తుఁడుగా సృజింపఁబడఁ డనుట స్పష్టము. మనుష్యుఁడు లోకములో సృజింపఁబడుటయే యతఁడు లోకోపయోగమునిమిత్తము చేయఁబడె నన్న సత్యము సహస్రముఖముల ఘోషించుచున్నది. లోకములో వస్తువెంత గుణాధిక్యము గలదైన నంత యుపయోగాధిక్యము కలదయి యుండును. మనుష్యుఁడు సమస్తజంతువులకంటె గుణాధికుఁడైనందున లోకమున కన్నిజంతువులకంటె నెక్కువ ప్రయోజనపడవలెను. విద్యావిహీనునికంటె విద్యాలంకారభూషితుఁడు గుణాధికుఁ డనుటకు సందేహము లేదుగదా. కాఁబట్టి విద్యాధిక్యముతోడనే కార్యభారాధిక్యమును మనుష్యునిమీఁదఁ బడును. విద్యాధికులవలననే మనదేశము వృద్ధికి రావలెను. తనయభివృద్ధికయి మనదేశము విద్యాధికులకృషినే యత్యంతము ప్రతీక్షించుచున్నది. మాతృభూమి కాశాభంగము కలిగింపక విద్యాసంపన్నులు సార్థకజన్ము లగుదురు గాక !

దేశాభివృద్ధికై విద్యాధికు లాచరింపవలసినధర్మములను వివరించుటకుఁ బూర్వము ధర్మాచరణమునకు ప్రతిబంధకములుగా నిప్పటి విద్యావంతులలో వ్యాపించుచున్న ముఖ్యలోపములనుగూర్చి కొంచెము చెప్పవలసియున్నది. మనదేశమునం దిప్పు డింగ్లీషు చదువుకొన్నవారిలో క్రియాశూన్యులైన శుష్కవేదాంతు లంతకంత కెక్కువగుచున్నారు. దేశాభివృద్ధి కావలె నన్న పక్షమున నిట్టివారిసంఖ్య

తక్కువయి క్రియావంతులసంఖ్యయెక్కువగావలెను. ఈశుష్కవేదాంతులు మాటలలోఁ దాము సర్వజ్ఞులగునీశ్వరులు కాఁబోవుచున్నట్టు వచింతురు; చేష్టలలో జ్ఞానహీనులైనపామరులవలె చరింతురు. ఇట్టి బుద్ధిమంతులవిద్యావరణము తొలఁగి తామీశ్వరుల మగుదుమన్న భ్రమను విడిచి, తాము మనుష్యమాత్రులేకాని యీశ్వరులెన్నటికిని గారనియు, ఈశ్వరునికంటెఁ దామెల్లప్పుడును భిన్నులయి యుండెదరనియు, ఈశ్వరుఁడు సేవ్యుఁడును దాము సేవకులు ననియు, ప్రభువైనయీశ్వరునికి భృత్యులయినమనుష్యలగుటచేఁ దామీశ్వరప్రీతికరముగా నిర్వర్తింపవలసినధర్మములు గలవనియు, దృఢవిశ్వాసమును బూనవలెను. అప్పుడుగాని పురుషుఁడు స్వకృత్యమును ధైర్యముతో నిర్వహింప శక్తుఁడు కాఁడు. మనదేశమునందు జీవేశ్వరాభేదవాదము వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండి నడుచుచున్నను, పుస్తకములందేకాని లోకవృత్తమునం దొక్కనికిని నద్వైతసిద్ధి యయినట్టు మన మనుభవముచేత నెఱుఁగము; ఇఁకముం దగునన్న యాశయు లేదు. ఉపదేశములలోను ప్రసంగములలోను మాయ తొలఁగినచో మనము బ్రహ్మల మగుదుమని చెప్పుచుండవచ్చును; ఇంటఁ గూరుచుండి బ్రహ్మోహమని వేయిసారు లనుకొనుచుండవచ్చును; ఒకానొకప్పుడు మనన సమయమున మనోరథకైవల్యము ననుభవింపనువచ్చును. అంతేకాని క్రియవచ్చినప్పు డద్వైతమును నమ్మినవాఁ డొక్కఁడు నుండఁడు. ఇతరుఁడు తనయప్పు తీర్పక యపహరించినప్పుడుగాని తన్ను ప్రహరించినప్పుడుగాని యెంతటి మహావేదాంతియు తనయద్వైతమును మఱచి ద్వైతము నవలంబించి న్యాయస్థానమునకో యారక్షకస్థానమునకో పరుగెత్తక మానఁడు. ఇతరుఁడు తనజోలికి రాక తనకుమారుని జంపినను శోకము నొంది

యొూహాంతనుబట్టి యధికారుల కప్పగింపఁ జూచునుగాని రెంతటి పరమవేదాంతవేత్తయు

శ్లో. య ఏవం వేత్తి హంతారం య శ్చైనం మన్యతే హతమ్
ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాఽయం హంతి న హన్యతే.

"దేహి చంపువాఁ డనియు చంపఁబడువాఁ డనియు తలఁచువా రుభయులును మూఢులు. దేహి యొకరిని చంపువాఁడును ఒకనిచేఁ జంపఁబడువాఁడును గాఁడు" అని శ్రీకృష్ణులవారు గీతలలో నానతిచ్చినారని చూపినను నమ్మి యూరకుండఁడు. వ్యవహారమునం దెవ్వరికిని సర్వమును బ్రహ్మ మన్న నమ్మకము కలుగకపోయినను, ఈసిద్ధాంతవ్యాపనమువలన లోకమునకు నష్టము కలుగకపోదు. నేనే దేవుఁడ ననుకొనువారు పాపమునకు భయపడవలసినపని యుండదు; నేను జేసిన దాని కెల్ల నే నీశ్వరుని కుత్తరవాది ననుకొనువారు మాత్రమే పాపమున కవశ్యముగా భయపడవలసియుందును. వేదాంతముయొక్క బోధన మంతయు మనుష్యుఁ డహంభావము ననఁగా నే నను జ్ఞానమును నశింపచేసికొని యహంకర్తృత్వమును విడిచి పరమాత్మలోఁ గలిసిపోఁ బ్రయత్నింపవలె నని; మనుష్యుఁ డీశ్వరుని కంటె భిన్నుఁ డన్నసిద్ధాంతము చేయుబోధనము తనపనులకుఁ దాను కర్త ననియు నుత్తరవాది ననియు నమ్మి యహంకర్తృత్వమును విడువక నిరంతరాభివృద్ధి నొందుచు ఘనుఁడుకాఁ బ్రయత్నింపవలె నని. కాఁబట్టి వేదాంతసిద్ధాంతవిశ్వాసమువలన నీతిరతియు పరోపకారచింతయు నాత్మగౌరవమును దేశాభిమానమును దుర్బలము లగును; మనుష్యుఁడు తనపనులకుఁ దాను కర్త ననియు నీశ్వరుని కుత్తరవాది ననియుఁ దెలుపు సిద్ధాంతవిశ్వాసమువలననీతిరతియు పరోపకారచింతయు నాత్మగౌరవమును దేశాభిమానమును ప్రబలము లగును.

తనపనులకుఁ దాను కర్తను గానన్న నమ్మకము కలిగినచో నీతివర్తనమునకును పరోపకారమునకును ప్రోత్సాహ మెట్లు కలుగును? ఒంశోరుల నేకముగా బంధించి సౌభ్రాత్రమును పెంచి సుఖసంతోషములను వృద్ధి పొందించి భూమిని స్వర్గతుల్యముగా మార్చునవి నీతిపాశమును ప్రేమపాశమును గాక లోకములో మఱియే వున్నవి? ఈ రెండుపాశములును శిథిలము లయినయెడల నిజ మయినదేశాభిమాన మెక్కడ నుండును? దేశాభివృద్ధి యెక్కడ నుండును? దేశాభివృద్ధి కలుగుట కయి యహంకర్తృత్వవిశ్వాస మావశ్యకము. అహంకర్తృత్వ విశ్వాస మెప్పు డుండునో యప్పు డాత్మాభివృద్ధి ప్రయత్న ముండును; ఆత్మాభివృద్ధి ప్రయత్న మున్నప్పు డాత్మగౌరవ ముండును; ఆత్మగౌరవ మున్నప్పుడు తనస్వాతంత్ర్యముల నెఱిఁగి పూనికతో వానిని గాపాడుకొనఁ బ్రయత్నించును; తనస్వాతంత్ర్యములను గౌరవించి కాపాడుకొన నేర్చినవాఁడు పరులస్వాతంత్ర్యముల మన్నించ నెఱుఁగును. ఇట్లన్యులస్వాతంత్రములను మన్నించుటయే ధర్మము; అదియే నీతి; అదియే సోదరభావము. అన్యోన్యసోదరభావమే సంఘాభివృద్ధికి మూలము; అన్యోన్యసోదరభావము లేక ధర్మరతి యుండదు. ధర్మరతికలుగుటకుఫలము పరులుదూషించినను భూషించినను లక్ష్యము చేయక తాను సత్య మనియు న్యాయ మనియు నమ్మినదానిని స్థైర్యముతోఁ జేయుట. ఇట్టి ధర్మరతియు స్థిరచిత్తతయు మనలో చదువుకొన్నవారిలో నిప్పుడు కొఱవడి యున్నవి. ఈయుత్తమగుణములను మనవారు మనకు ప్రభువులుగా నున్నయింగ్లీషువారిని జూచి నేర్చుకోవలసి యున్నది. మన యిప్పటి చదువరులు మన పరిపాలకులసుగుణములకంటె దుర్గుణముల నెక్కువగా నేర్చుకొనుచున్నారు. సత్కార్యాచరణమునందలి స్థిరచిత్తతను నేర్చుకొన్నవారికంటె మద్యపాన

ష్మును నేర్చుకొన్న విద్యావంతు లధికముగాఁ గానవచ్చుచున్నారు; మ్లేచ్ఛాచారములను విడువ నేర్చుకొన్న వారికంటె సీమపోగచుట్టలను బహిరంగముగా కాల్ప నేర్చుకొన్న పండితు లెక్కువగుచున్నారు. ఇప్పటి చదువుకొన్న వారిలో వెండ్రుకలను కత్తిరించుకొనుట కుళ్ళాయలు ధరించుకొనుట లోనయిన బాహ్యవేషములయందు మార్పులు కావలసినన్ని కనఁబడుచున్నను, వానికిఁ దగినట్టు మనుష్యుల శీలాకారము లయినసద్గుణ సద్వర్తనములయం దభివృద్ధి యెక్కడనో కాని కానరాకున్నది. మన దేశము వృద్ధికి వచ్చుట పురుషభూషణము లయినసత్యౌదార్యశూరత్వాదిగుణసంపదలవలనఁ గాని యవి లేని కేవలబాహ్యవేషధారణమువలనఁ గాదు.

మన చదువుకొన్న వారిలోఁ గనఁబడుచున్న యింకొకలోపము సత్యగ్రహణాదరము తగినంత లేకపోవుట. ఈసత్యగ్రహణపరాయణత్వాభావమున కొకకారణము పూర్వాచార పూర్వవ్యవస్థలయం దతిగౌరవ ముంచుట. పూర్వపుసదాచారములను సద్వ్యవస్థలను గైకొనుట మనకు ధర్మమే యయినను యుక్తాయుక్తవిచారము లేక పూర్వపువాని నెల్ల నవలంబింప వలయు ననుట చదువుకొన్న బుద్ధిమంతుల లక్షణము కాదు. ఆలోచన లేక పూర్వపుదాని నెల్ల గ్రహించుచు వచ్చినచో మనకు సత్యగ్రహణాదరము తగ్గిపోవుటయే కాక యభివృద్ధికిని భంగము కలుగును. పూర్వకాలమే మంచి దని భావించుచుండుట యాలోచ లేనిపామరులలో నేకాలమునందును నున్నదే యయినను, ఒకకాలమునకంటె నొకకాలమునందుఁ గ్రమక్రమముగా వృద్ధి కలుగుచుండుట స్వాభావిక మని యెఱిఁగినవివేకులలో నట్టి యభిప్రాయ ముండుట శ్లాఘ్యము కాదు. పూర్వపువారు కష్టపడి జ్ఞానధనము నార్జించినబుద్ధిమంతులే యయినను వా రెంతో శ్రమ

పడి కూర్చినజ్ఞానధన మంతయు ననాయాసముగాఁ దరువాతితరము వారి పాలగుచు వచ్చుటచేతను వారువారు తమయల్పబుద్ధులలోఁడనే తరముల నెంబడిని గొంతగొంత జ్ఞానధనము నప్పుడప్పుడు సమకూర్చి పూర్వపుదానికిఁ జేర్చుచు వచ్చుటచేతను బూర్వపువారికంటెఁ దరువాతివా రధికలోకానుభవశాలులయి దీర్ఘకాయులభుజముల మీఁద నెక్కినవామనులును నెక్కువపొడవైనట్లు జ్ఞానోన్నతులగుట నైసర్గికము. అట్లయ్యును జనులలో సర్వసాధారణముగా పూర్వకాలము మంచిదని యభిప్రాయము కలుగుటకు బొత్తిగా కారణము లేక పోలేదు. దూరపుకొండలు నునుపన్న సామెత యుండనే యున్నది కదా. దగ్గఱకుఁ బోయి చూచువఱకును లోపములు గానరాక దూరదేశములు స్వదేశముకంటె నుత్కృష్టము లైనవని తోఁచుచుండునట్లె యప్పటి లోపములు తెలియమిచే పామరులదృష్టి కెప్పుడును బూర్వకాలములు మంచివిగాఁ గనఁబడు చుండును. పూర్వకాలమునందలి సామాన్యజనులకష్టములను దెలిసికొనుట కిప్పు డాధారము లంతగా లేకపోవుటచేతను, పుస్తకములలో గొప్పవారిగుణమహిమలే సాధారణముగా వర్ణింపఁబడుటచేతను, పామరులు గతకాలమే మంచిదని భావించుట వింతగాదు. అయినను పూర్వపుగ్రంథములనుబట్టి విచారించినచో బహువిషయములు శ్లాఘ్యములైనవి కానవచ్చుచున్నప్పటికిని గొన్నివిషయములు మన మిప్పుడు చూచి గర్వపడవలసినవిగా లేవు. పూర్వకాలమునందందఱును విశుద్ధచరిత్రులుగానుండి రనుమాట కల్ల. దేవతలలోసహితము పేరుగలవారిలో వ్యభిచరింపనివారిని వ్రేలుమడచి చెప్పుటకష్టము. ఇంద్రియనిగ్రహము చేసినా రన్న వనవాసు లయినమహర్షులలో సహితము స్త్రీ తారసించి నప్పుడు తనశుద్ధచరిత్రమును గాపాడుకొన్నవాఁ డెక్కడనో కాని

కానఁబడఁడు. దేవతలకు గురువయినబృహస్పతి యంతటి బుద్ధిమంతుని యవస్థ చూడుఁడు. ఈకాలమునందును తారలును చంద్రులును పలువురు గలరు. కాని కులకాంతను లేవఁదీసికొనివచ్చి బ్రహ్మ దిగి వచ్చి వేఁడినను విడువక తగవులాడువారును, దయదలఁచి విడిచినతరువాత సంతానము కలిగినప్పుడు వచ్చి పుత్రుఁడు తనకు రావలెనని భర్తతో తగవు పెట్టెడు జారులును, భార్య నింటిమగనికిని, బిడ్డను జంకుమగనికిని నిప్పించి తగవుతీర్చెడు న్యాయకర్తలును, ఈపాడు కలికాలమునందుఁ గానరారు. బృహస్పతిసహితము తన సహోదర భార్యను కామించిన బుద్ధిమంతుఁడే కాని సామాన్యుఁడు కాఁడు. పూర్వకాలమునందలి సంతానక్రమమును జూడుఁడు. అప్పటి ధర్మశాస్త్రములలో ద్వాదశవిధ పుత్రు లంగీకరింపఁబడి యున్నారు. అందొకఁడు మగనియనుమతిమీఁదనో మగఁడు గతించినపిమ్మట బంధువుల యనుమతిమీఁదనో పరపురుషునివలనఁ బుట్టినక్షేత్రజుఁడు; ఇంకొకఁడు కన్య పెండ్లి యాడకముందే స్వసామర్థ్యమువలనఁ గన్న కానీనుఁడు; మఱియొకఁడు పెండ్లినాటికే భార్య గర్భవతియై తరువాతఁ గన్నసహోఢజుఁడు; వేఱొకఁడు మగనియెఱుక లేకయే భార్య స్వశక్తిచేతఁ గన్నగూఢోత్పన్నుఁడు. ఇట్టిపుత్రు లందఱును కలి ముదిరిన యీకాలమునఁ బనికిరాకున్నారు. ఇప్పటివారి కన్యాయము లని తోఁచెడిధర్మముల ననేకములను మన ధర్మశాస్త్రములనుండి చూపవచ్చును. వాని నటుండనిండు. పూర్వకాలమునందు కల్లలు మొదలయినపాపకార్యములు తక్కువగా నుండె ననుటలోఁ గొంతసత్యము లేకపోలేదు. ఇతరులను మోసపుచ్చి వారి ధనాదుల నపహరించుటకొఱకే కదా తఱుచుగా కల్లలాడుదురు. ఎల్లవారును దిగంబరులో కౌపీనధారులో యయియుండి యాకలములు భక్షించువారయి

యుండినప్పుడు కల్లలాడి పొందులాభ మేముండును? కాఁబట్టి సొత్తంతగాను లేనియాకాలమునందు సొత్తధికముగా నున్నకాలమునకంటె దొంగతనములు బొంకులును తక్కువగానే యుండును. నాగరికత హెచ్చి సుఖసాధనము లెక్కువయినకొలఁదిని చౌర్యాదులును మాయోపాయములును మున్నులేనివి క్రొత్త వేర్పడుననుటకు సందేహము లేదు. వ్రాఁత యెఱుఁగనికాలములో నుండనితప్పపత్రములు వ్రాఁత వచ్చినతరువాత రావా? ఏవో కొన్నికష్టములు రావచ్చునన్న హేతువుచేత బుద్ధిమంతు లగువా రెవ్వరైన సుఖసాధనములను బరిత్యజించి యనాగరికులు కాఁజూతురా? వచ్చెడికష్టము లస్వాభావికములయి దుష్టులవలనమాత్రముకలిగెడివగుటచేతనుకలిగెడిలాభములు స్వాభావికములయి యందఱచే ననుభవింపఁదగిన వగుటచేతను బుద్ధిమంతులగువార లెల్లప్పుడును సుఖసాధనములను హెచ్చించి దేశాభివృద్ధిని జేయుచు వానివలనినష్టములను సాధ్యమైనంతవఱకు తగ్గించుసదుపాయముల నాలోచించుచుందురు. పూర్వకాలపువారి కాశలు తక్కువనియు నిప్పటిమనవా రాస్థితినిబొందుట కర్తవ్య మనియు ఘోషించుచుఁ బూర్వకాలమహిమను సహస్రముఖముల భూషించెడి మన యిప్పటి చదువుకొన్నవా రెవ్వరు తమ సుఖస్థితిని విడిచి పూర్వస్థితిని బొందఁ జూతురు? ఎవ్వరు దివ్యభవనములను దివ్యాంబరాభరణములను పంచభక్ష్యపరమాన్నములను వదలి గుహలలోను పర్ణశాలలలోను వసించుచు దిగంబరులును కౌపీనధారులును నయి కందమూలపర్ణభక్షణము చేయుచు జోగులవలె వనవాసము చేయఁజూతురు? దివ్యజ్ఞానులు మొదలైనవారు హేతుకల్పనము చేసి తమప్రౌఢిమను జూపి యెంతశ్లాఘించినను పూర్వపుస్థితి మరల వచ్చుట యెప్పటికిని సాధ్యముకాదు. పూర్వ మన నెప్పటికిఁ బూర్వమో యెప్పటియాచా

రముల నవలంబింపవలెనో యెట్లు నిర్ణయింపవచ్చును ? మనకంటెc బూర్వులు రామకృష్ణాది దేవతలను విగ్రహరూపమున మనవలెనే యర్చించుచుండిరి; వారికంటెc బూర్వులు యజ్ఞాదికర్మలలో మునిఁగి యుండిరి; వారికంటెc బూర్వులు రామకృష్ణాదిదేవతల నామములైన నెఱుఁగక యగ్ని వాయు సూర్యాదిభూతముల నారాధించుచుండిరి. మనకంటెc బూర్వులు బాల్యవివాహముల నవలంబించి వితంతువివాహములను లేకుండఁ జేసిరి; వారిపూర్వులు బాల్యవివాహములను నెల కొల్పి చచ్చినభర్తలదేహములతో బ్రతికియున్న భార్యలను గాల్పఁ బూనిరి; వారిపూర్వులు బాల్యవివాహము లెట్టివో యెఱుఁగక వితంతువివాహముల నంగీకరించుచుండిరి. ఇప్పటివా రాదియం దెట్టి యాచారముండెనో విచారింపక యిప్పు డేయాచారమున్నదో దానినే పూర్వాచార మని చెప్పి దేవతలనువలె సేవించుచున్నారు. ఈయనర్థమంతయు నవిచారమూలమున సంభవించుచున్నది. ఏది మంచిదో యేది చెడ్డదో విచారించి మంచిదాని నవలంబించుచుండెడుపక్షమున దురాచారములు తొలఁగి సదాచారములు ప్రబలును; విచారణలేక యాచరించుచుండెడిపక్షమున సదాచారములు నశించి దురాచారములు ప్రబలి వృద్ధికి భంగము సంభవించును. ఏదేశమందును పామరు లెప్పుడును విచారించి కార్యములను జేయువారు గాక పూర్వాచారమునుబట్టి పదిమంది పోయిన త్రోవను బోవువారుగా నుందురు. వారికిఁ బూర్వాచారము పరమదైవతము.—అనాగరికదశయందు తొల్లిటివా రవలంబించినవను లన్నియు వారికి పూజనీయములును పవిత్రములు అగును. వస్త్రనిర్మాణము చేతకానప్పుడు ధరించిన దిగంబరవేషములును, క్షురకర్మ చేతకానప్పుడు పెంచినగోళ్ళును పెంట్రుకలును, కీటకబాధను తప్పించుకొనుట కయి పూసికొనిన

బూడిదయు, వారికి గౌరవపాత్రము లగును.

అందుచేత మూఢులలో నూటికి వేయిటికి నొకొక్కఁడు మతోన్మాదముచే నట్టివేషము వేయుచుండుటయు తక్కినవా రట్టి వారిని మహాత్ములని గౌరవించుచుండుటయు నిప్పటికిని దటస్థించు చున్నది; పామరులలో నిట్టివిశ్వాస ముండుట వింతగాదు. చదువు కొన్నవారిలో నట్టినమ్మిక ముండుట మొదటివింత; విద్యాధికులు విభూతి ధారణాదులకు నూతనహేతుకల్పనము చేసి వానిమహిమలను స్థాపింపఁజూచుట వింతపై వింత. తా మిప్పుడు చదువుకొన్న నూతన శాస్త్రముల సాహాయ్యమువలనను బుద్ధిబలమువలనను నూతన హేతువు లను కల్పించి పెనఁగులాడుచుండుటచేత దేశాభివృద్ధికి నిరోధము కలు గుటయేకాక విద్యాధికులకు సత్యగ్రహణాదరమును పట్టువడును. కాఁబట్టి విద్యాధికులు సత్యగ్రహణపరాయణు లయి సత్య మెందున్న నంగీకరించుటకును, అసత్య మెందున్న నిరాకరించుటకును, సత్యము గానిపోయినదారినే నడుచుటకును దృఢనిశ్చయము చేసికొనవలెను. అట్టి దృఢనిశ్చయము దేశాభివృద్ధి కత్యావశ్యకము.

మన చదువుకొన్నవారిలోఁ గానఁబడుచున్న యింకొకలోపము నిజమైన దేశాభిమానము లేక పోవుట. నిజమైన దేశాభిమానికి లక్షణము దేశమునందలి సమస్తజనులమీఁదను ప్రేమాధిక్యము కలిగి సమస్తవిషయములలోను దేశము వృద్ధినొందుటకుఁదగిన ప్రయత్నము చేయుట. దేశాభివృద్ధికి జనులలోఁ గలలోపములను సంస్కరించు టయు నితరులలోఁ గలగుణములను గ్రహించుటయు నావశ్యకములు. ఈ రెండుపనులును జరగక దేశ మెప్పుడును వృద్ధి నొందదు. చదువు కొన్నవారిలో ననేకు లిప్పు డీసత్యములను దృష్టియందుంచక పూర్వా చారములను పొగడుటయే దేశాభిమాన మని యెంచి మనవారిలోఁ

గలదురాచారములు సహితము సదాచారము లని స్తోత్రపాఠములు చేసి జనులలో గర్వమును వృద్ధిపఱుచుచు, ఇతర దేశములవారి సదాచారములు సహితము దురాచారము లని దోషారోపణము చేసి జనులలో ద్వేషమును బురికొల్పుచు, దేశాభివృద్ధికి ప్రతిబంధకు లగుచున్నారు. జనులవలన మెప్పొందుటకయి స్తుతిపాఠములు చేయువారు దేశమునకు శత్రువులును దుభిరమానులునుగాని నిజమైన యభిమానులును మిత్రులును గారు. తమపూర్వులును తామును లోకములో నెల్లవారికంటె నధికుల మన్న గర్వము జనసంఘములో వ్యాపించి స్థిరపడినపక్షమున దేశము బాగుపడదు. కాబట్టి దేశాభిమాన లేశము గల ప్రతిపురుషుఁడును సమస్తమును బట్టువలె పొగడెడు పాఠకవృత్తి నవలంబింపక యేయేవిషయములయందు లోపములు గలవో వానినెల్ల విప్పిచూపి, దేహారోగ్యవిషయమునందైనను వాణిజ్యవిషయమునందైనను కృషివిషయమునందైనను రాజ్యాంగవిషయములయందైనను నీతివిషయమునందైనను మతవిషయమునందైనను కులాచారవిషయమునందైనను మఱి యేవిషయమునందైనను వృద్ధినొందుటకుఁ దగినమార్గములను జనులకు జంకులేక తెలిపి నిర్భయముగా పని చేయవలెను. అట్లు పని చేయువారే జనులకు నిజమైననాయకులయి కాలక్రమమున జనులను నడపుటకును దేశాభివృద్ధి చేయుటకును శక్తు లగుదురు. ఇట్టిపరిశుద్ధచింతతోఁ బని చేయక స్వప్రయోజనము నపేక్షించియు ప్రజానురంజనమును గోరియు మూఢజనులయిష్టానుసారముగా వర్తించువారు కొంతకాలము పేరొందినను తామనుకొనునట్లు జనులను నడుపువారు గాక మూఢజనులచేతనే నడపఁబడువారయి వారియజ్ఞానమునకు దాసులయి దేశాభివృద్ధికి విఘ్నము కలిగించు కుక్షింభరు లగుదురు. మూఢులను దనమార్గము

నకుఁ ద్రిప్ప సాహసింపఁజాలక తాను మూఢమార్గమునఁ దిరిగి మెప్పొందువాఁడు తాను నేర్చినవిద్యకును వివేకమునకును నవమానము దెచ్చినవాఁ డగును. కాఁబట్టి విద్యావివేకమహితుఁ డైన ప్రతిపురుషుఁడును ప్రజలమెప్పుకొఱకు పూనెడుకపటదేశాభిమానమును మాని దేశముయొక్క యభివృద్ధికొఱకుఁ గావలసిన నిర్వ్యాజదేశాభిమానమును పూనవలయును.

చదువుకొన్నవారిలోఁ దఱచుగాఁ గనఁబడుచున్నయింకొక లోపము క్రియావంతు లంతగా లేకపోవుట. విద్యాధురీణులలో వాక్శూరులు లెక్కకెక్కుడుగా నెల్లయెడలను గానఁబడుచున్నను కార్యశూరు లెక్కడనో నూటికికోటికి నొక్కఁడుగాని కానఁబడకున్నారు. అనేకస్థలములలో విద్యావంతు లనేకులు వాక్శూరతచూపవలసి వచ్చినప్పుడు సభాభవనములలో మేఘగంభీరభాషణములతో నానావిషయములనుగూర్చి వ్యాఘ్రములవలె బొబ్బరించుచు వాగ్ధారాప్రవాహమును నిరర్గళముగాఁ బఱపినను, కార్యశూరత చూపవలసి వచ్చినప్పుడు నివాసభవనములలో ముసలమ్మముందఱి నోరు లేవక తాము ధర్మమని నమ్మినదాని ననుష్ఠింప వలసినపురుషలక్షణ మగు ధీరతను విడనాడి యాఁడువారిని శరణొందఁదగినపోటుబంట్లగుచున్నారు. ధర్మమార్గమున నడుచుటకుఁ జాలినంతపౌరుషము లేని వాక్శూరులలోఁ గొందఱు తమయశక్తతను గప్పిపుచ్చుటకో తమ యద్భుతయుక్తికల్పనసామర్థ్యమును లోకమునకుఁ జూపి ప్రసిద్ధులగుటకో మనలోఁ బూర్వమున్నవన్నియు మంచివే యనియు వానిలో వేనిని మార్పవలసినయావశ్యకము లేదనియు వాదించుచు స్వవాదోపబలార్థముగా శాస్త్రములను శరణొందుచున్నారు. ఎన్నఁడో నూఱులకొలఁదిసంవత్సరములక్రిందట నప్పటివారిస్థితి కనుకూలముగాఁ జేయఁ

బడినవిధులే యెల్లకాలమును స్థితిభేదము లేక యెల్లవారికిని ననుష్ఠే యములని చదువుకొన్నవారు వాదించుట యత్యద్భుతముగా నున్నది. అద్భుతముల కెప్పుడును కొఱఁత యుండదు. ఈయద్భుతమునకుఁ గారణ మైనరహస్య మొకటి యున్నదని కొందఱు భావించు చున్నారు. ఆరహస్య మేది యందురేమో కష్టములకు భయపడుట కంటె వేఱేదియు లేదు. కష్టములు లేక యేసత్కార్యమును నెఱ వేఱదు. కష్టములు లేని దేశాభిమానమే యుండదు. గాయములకు వెఱచి మూలల దాగి యుండురణశూరుఁ డెందును నుండఁడు. ప్రజా క్షేమమును వృద్ధిని గోరెడునిక్కమైనకార్యశూరుఁ డెట్టిప్రయాసము నైనను గణింపక యోర్చి పాటుపడవలెను. శుద్ధహృదయముతో నిరం తరకృషి చేయుధీరున కాకష్టములే యుత్సాహజనకము లయి కార్య సాఫల్యమున కనుకూలసాధనము లగును. కార్యశూరత లేనియధీరుని మనస్సునకు లేనికష్టములును వెక్కులు పొడకట్టును. అతనికి దారి పొడుగునను వ్యాఘ్రములవలె కష్టము లడుగడుగునకును గనుపట్టు చుండును. అతఁడు శ్రమపడి తనబుద్ధిబలమును వినియోగించి యెన్ని కష్టములను గలిగింపఁగలిగినను, అవి దుర్లంఘ్యము లని చూపుట కెన్నియుపాయములు పన్నఁగలిగినను, వానిలో నొక్కకష్టము నైనను నిస్తరించుటకు శక్తుఁడుగాక తుద కేమియుఁ జేయలేనివాఁ డగును. తా నది యర్హాకృత్య మని యెఱిఁగియు జను లేమనుకొందురో యని సంశయించుబుద్ధిమంతుఁ డెప్పుడు నేపనియుఁ జేయఁడు. అట్లు చేయక పోవుటకుఁ గారణము దృఢచిత్తము లేకపోవుటగాని కార్యగౌరవము తెలియకపోవుట కాదు. మొదటినుండియు దృఢచిత్తత నభ్యాసము చేయనివా రెంత తెలిసినవారును ధీశాలులు నయినను లక్షయుపాయ ములను జెప్పఁగలుగుదురుగాని యొక్కకార్యమును పూని నిర్వహింపఁ

జాలరు. కొందఱికి సదుద్దేశములే యుండినను, అభ్యాసము లేమిచే నవి కార్యకారులు కావు. సత్కార్యాచరణమునందలియుత్సాహమును స్థైర్యమునుగూడ బాల్యమునందే యభ్యాసము చేయవలెను; అవి మొదట నుపేక్షింపఁబడినచో నాకాలము దాటినతరువాత పట్టుపడవు. కాఁబట్టి దేశాభిమానులు విద్యార్థులుగా నున్నకాలము నుండియు స్వసుఖమును కుటుంబసుఖమును జూచుకొనుచుండునట్లే లోకసుఖమునుగూడ నొకకంటఁ జూచుకొనుచుండుట కభ్యాసము చేయవలెను. ఇట్టియభ్యాసము చేయనివిద్యావంతులలో నభివృద్ధికి విరోధులుగా నుండెడువారిని గొందఱిని విడిచినచో పలువురు తాము దుష్కార్యములలో ప్రవేశింపక పోయినను సత్కార్యములలో నడుగిడక, బుద్ధిపూర్వకముగా వెనుకకుఁగాని ముందుకుఁగాని సాగక జనాభిప్రాయ మనుగాలి వీచువంక కెల్లను దిరుగుచు, సత్కార్యాదరముగాని కార్యోత్సాహముగాని లేనివారయి లోకమునకు నిష్ప్రయోజకు లగుదురు; మఱికొంద ఱింతకంటె నధికబుద్ధిమంతు లయి తామేకార్యమును జేయకపోయినను, సంస్కారప్రియు లైనట్లు నటించి చేయువారి నాక్షేపించుచు చేసినపనులలో వంకలు పెట్టుచు తమమనస్సులకు తృప్తిగా పరిహసించి సంతోషించుచుందురు. ఇట్టివారూరక కార్యనిరతుల నెగతాళి చేయుటకంటె వారు తప్పుదారిని బట్టినచోఁ దాము మంచిదారిని బట్టి చూపినను, చూపలేనిచో పరిహాసమును గట్టిపెట్టి మౌనమును వహించినను, ఎంతో సముచితముగా నుండును. ఇతరవిషయములలో కార్యశూరులు విశేషముగా లేకపోయినను, రాజ్యాంగవిషయములలో ననేకు లుండి పనిచేయుచున్నారే యని కొంద ఱనవచ్చును. కష్టము లేనికార్యములలోఁ బనిచేయుట యంత గొప్ప కాదు. రాజ్యాంగవిషయమునఁ జేయుపని కష్టము

వచ్చువా రెవ్వరు నుండరు; అట్టిపనికిఁ బూనినవారినందఱును శ్లాఘింతురు. ఇతరవిషయములలో కృషి చేయక యొక్క రాజ్యాంగవిషయమునమాత్రము కృషి చేయుట నిజమయిన దేశాభిమానమును గాదు. మూఢులుగా నున్నవారికి రాజ్యాంగస్వాతంత్ర్యముల నిచ్చుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు; ఇచ్చినను వారు వానివలనిలాభములను బూర్ణముగా ననుభవింపఁజాలరు. జనులయొక్క తెలివిని నీతిని ననుసరించి ప్రభుత్వపద్ధతి భేదించి యుండవలెను. ప్రజలకు మంచిప్రభుత్వమును సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యములను గలిగింపవలె నన్నచో, చదువుకొన్న కొందఱిస్థితినిమాత్రముగాక జనసామాన్యముయొక్కస్థితిని జ్ఞానమునందును నీతియందును వృద్ధిపొందింపవలెను. అట్లు చేయుటయే దేశాభిమానము. ఇతరవిషయములలో ప్రజాభివృద్ధికయి ప్రయత్నింపక రాజ్యాంగవిషయములలోమాత్రము కృషి చేయుచుండుటచే స్వప్రయోజనపరత్వముచేతనే యట్లు చేయుచున్నారని యనేకులు మనలోని చదువుకొన్నవారిపై నింద మోపుచున్నారు. తమకడుపునఁ బుట్టినబిడ్డలకు యుక్తవయస్సు వచ్చినతరువాత భర్తలను భార్యలను వరించుకొనుస్వాతంత్ర్యము నియ్యక వారిపై నిరంకుశాధికారమును చెల్లింపఁజూచువారు, రాజ్యాంగవిషయమున మాకు సర్వస్వాతంత్ర్యముల నిండని విదేశీయులైనప్రభువుల నడిగిన నెవ్వరు మెత్తురు? తమకుటుంబములోనిస్త్రీలకు వారిస్వాతంత్ర్యములను విద్యను నొసఁగ వెనుకదీయువారు, మాకు జనప్రతినిధిపాలనము పెట్టి మమ్ముఁ బ్రతినిధులనుగాఁ బెట్టుఁడన్న నెవ్వరు శ్లాఘింతురు? అన్యోన్యసోదరభావము లేక మానవకోటిలో కొందఱు కొందఱిని పశువులకంటె హీనముగాఁ జూచి యవమానించుచున్నప్పుడు పయితరగతులవారికి కొందఱికి కొన్ని స్వాతంత్ర్యములు వచ్చినంతమాత్రముచేత

జనసామాన్యమునకు క్షేమసౌఖ్యము లెట్లు కలుగును ? బురదలోఁ పొరలివచ్చినదున్నపోతు రాచుకొనిపోయినను మైల పడితి మని భావించుకోక తోఁడిమానవుఁ డైనమాలవాఁడు వీథిలో దూరముగాఁ బోయినను మైలపడితి మనుకొనువారును పుల్లలు మేసివచ్చినయావు విస్తరిలో మూతిపెట్టినను విడిచిపెట్టక శూద్రుఁడు కంటఁబడిన మాత్రమున నన్నమును విడిచి లేచిపోవువారును, తాము స్వాతంత్ర్యములను పొందినప్పుడు హీనజాతులయెడ సౌభ్రాత్రము నెట్లు చూపఁగలుగుదురు! కాఁబట్టి స్వార్థపరులుగాక దేశక్షేమము నిమిత్తమే పాటుపడు విద్యార్థులగణము రాజ్యాంగవిషయములలోవలెనే తక్కిన సమస్తవిషయములలోను యథాశక్తిని ప్రజలయభివృద్ధి కయి పనిచేయవలెను. ఇట్లు కార్యశూరు లగుటకయి దేశాభిమానమానసీయు లగువిద్యార్థులగణములు తమక్షేమమునకంటె దేశక్షేమము నెక్కువగాఁ జూచుకొనుచు కావలసి వచ్చినయెడల దేశాభివృద్ధి నిమిత్త మయి తమ దేహములను శక్తులను సంపదలను ప్రాణములను ధారపోయవలెను. నిజ మైనదేశాభివృద్ధి కలిగెడు పక్షమున నెప్పు డయిన స్వార్థపరులు గానియిట్టి పుణ్యపురుషులవలననే కలుగును గాని స్వప్రయోజనపరులవలనను, ధనార్జనపరాయణులవలనను గలుగదు. కాఁబట్టి విద్యాధికులు కార్యశూరులు కారని తమపైని బడిన నిందను పరుషవాక్యములచేతఁ గాక కార్యములచేత దొలఁగించుకొని దేశాభివృద్ధికరము లైనకార్యములలో క్రియావంతు లగుదురుగాక!

మనలోని విద్యావంతులలోఁ గలలోపము లని నాకు తోఁచిన వానిని గొన్నిటిని జెప్పితిని. ఇఁక వారు చేయవలసినయర్థ్యకృత్యములనుగూర్చి ముచ్చటింపవలసి యున్నది. దేశక్షేమమునకయి విద్యార్థులు చేయవలసినకార్యములు మితిమీఱి యున్నందున వాని నన్నిటిని

వివరించుట శక్యము కాదు. వానిలో గొన్నిటినిమాత్ర మిందు పేర్కొని మిగిలినవానిని విడిచిపెట్టెదను.

౧. వ్యవసాయవిషయము.—మన దేశములోని జనులలో విశేషభాగము వ్యవసాయమువలననే జీవనము చేయుచున్నారుగదా? అట్టివారు విద్యాగంధము లేనివా రగుటచేత కృషిశాస్త్రజ్ఞానము లేనివా రయి భూమివలన తగినంతఫలమును బొందఁజాల కున్నారు. వ్యవసాయము చేయుట తమగౌరవమునకు లోప మన్నపిచ్చియభిప్రాయమును విడిచి విద్యాధికు లయినవారిలోఁ గొందఱు తాము కృషిశాస్త్రము నభ్యసించి స్వయముగా కృషి చేయుట కారంభించి తాము లాభమును బొంది తమనిదర్శనమువలన కాపులు లాభము నొందునట్లు చేయవలెను.

౨. శిల్పాదికర్మలు.—కేవల వ్యవసాయములవలన దేశ మెన్నఁడును భాగ్యసంపన్నము కాఁజాలదు. దేశము భాగ్యసంపన్నము కావలె నన్నచో శిల్పాదికర్మలు వృద్ధిపొందవలెను. మూఢుల చేతులలో నున్న యేపనియు వృద్ధి నొందనేరదు. శిల్పాదులవృద్ధి కయి యాయాపనులలో విద్యాధికులు ప్రవేశింపవలెను. దేశ మంతకంతకు దారిద్ర్యదశకు వచ్చుచున్న దని వృత్తాంతపత్రికలలో వ్రాయుటతోను, రాజకీయోద్యోగములలోఁ బ్రవేశించి పొట్ట పోసికొనుటతోను, తృప్తి నొంది యూరకుండక విద్యాధికులలో తగినంతమంది యమెరికాఖండమునకు యూరపుఖండమునకును బోయి యక్కడి కర్మశాలలలో యంత్రనిర్మాణాదులను నేర్చుకొని వచ్చియంత్రములను స్థాపించి కాగితములు, పంచదార, లోహములు, అద్దములు, వస్త్రములు, బొచ్చుబట్టలు, సబ్బు, నిప్పుపుల్లలు, మొదలైనవి యీదేశమునందే చేయునట్లు చేసి దేశాభిమానమును జూపవలెను.

౩. ఆరోగ్యధర్మములు.—పల్లెలయందుమాత్రమే కాక పట్టణములయందును బహుజను లారోగ్యధర్మముల నెఱుఁగనివా రయ్యి యనేకవ్యాధులపా లగుచున్నా రనుట యెల్లరు నెఱిఁగినవిషయమే కదా ? విద్యాధికులు కొందఱు దేశభాషలలో సులభశైలితో నారోగ్యధర్మములను బోధించు పుస్తకములను రచించియు, ఇరుగుపొరుగుల వారి కారోగ్యధర్మముల యావశ్యకమును దెలిపియు, తాము పోయిన స్థలములలో నెల్ల నావిషయమున నుపన్యాసములు చేసియు, లోకోపకారము చేయవచ్చును.

౪. నీతివృద్ధి.—జను లెంత తెలివిగలవా రయినను నీతిమంతు లయినంగాని దేశము మంచిస్థితికి రాదు. మనదేశమునం దిప్పుడు నీతి కంటె జాతికట్టుపాటు లెక్కువవిగా భావింపఁబడుచున్నవి. ఒక బ్రాహ్మణుఁడు నరహత్య చేసినను జాతిభ్రష్టుఁడుగాక పరిశుద్ధుఁ డయినశూద్రునియింట భోజనము చేసినమాత్రమున వర్ణబాహ్యుఁ డగుచున్నాఁడు. ఈజాతికట్టుపాటు లైకమత్యాభావమునకును, నీతిరాహిత్యమునకును, కృషివాణిజ్యాదికర్మల హైన్యమునకును, కారణము లగుచున్నవి. బొంబయిరాజధానిలోని యొక్క బ్రాహ్మణవర్ణములోనే ౧౮౭౬ శాఖాభేదము లున్నవఁట. నష్టకరమైనట్టియు ననావశ్యకము లయినట్టియు నిట్టిభేదములను రూపుమాపుటకై చదువుకొన్నవారు కృషి చేయవచ్చును; రాజకీయోద్యోగులలోఁ గలలంచములను తగ్గించుటకయి పని చేయవచ్చును; మనలోఁ గలమోటుహాస్యములను మాన్పుటకయి యత్నింపవచ్చును. మనలోని పట్టపరీక్షయందు కృతార్థు లయినవారు సహితము కొందఱు మోటుహాస్యములను విరసము లైనమాటలను బలుకుచుండుట చింతాకరముగా నున్నది. హేయాతిహేయ మయినవ్యభిచారమునే కుల

వృత్తినిగాఁ జేకొన్న వేశ్యలను వివాహాది శుభకార్యములయందు రప్పించి వారిచేత బూతుపాటలను పాడించెడు దురాచారమును పోఁగొట్టుటకయి కృషి చేయవచ్చును. పట్టపరీక్షాసిద్ధులే కొన్నిచోట్ల భోగముమేళములను ప్రోత్సాహపఱచుచుండుట శోచనీయముగా నున్నది. విద్యాధికు లయిన కొందఱు మహానుభావులు స్త్రీలలో తప్పయిన వ్యభిచారము పురుషులలో తప్పు కానట్టు తామే కన్నెఱికము లు చేసికొనియు వేశ్యల నుంచుకొనియు తమ విద్యకును వివేకమునకును నగుబాట్లు తెచ్చుచున్నారు. తోడివిద్యాధికు లట్టి సిగ్గుమాలినవారిని గౌరవింపక తమయనిష్టమును బహిరంగముగాఁ జూపవలెను.

౫. అతిబాల్యవివాహములు.—అతిబాల్య వివాహములవలన విద్యాభంగము కలుగుటయు దుర్బలు లయి రోగిష్ఠు లయినబిడ్డలు పుట్టుటయు మొదలయినయనేకానర్థములు కలుగుచున్నవనుట యెవ్వరు నెఱుఁగనివిషయము కాదు ? అనర్థదాయక మయినయీదురాచార మును మాన్పుటకొఱకే గాక వివాహమునందలి దుర్వ్యయములను మాన్పుటకొఱకును ప్రతివిద్యాధికుఁడును కృషి చేయవలెను.

౬. వితంతువివాహములు.—మన దేశములో వితంతువివా హములను మాన్పుటవలనఁ గలుగుచున్నగూఢవ్యభిచారము శిశు హత్యలు మొదలైనపాపములమాట యటుండనిచ్చి నోరెఱుఁగనిపసి తనములో నెవ్వనికో యిచ్చి పెండ్లిచేసి యాబాలభర్త యుక్త వయస్సు రాకమునుపే చచ్చినను నిర్దోషురా లయినయాబాలికను మరల వివాహము చేసికొనకుండ నిర్బంధించి యావజ్జీవమును బెట్టెడు కడగండ్లను దలఁచుకొన్న పగవానిమనస్సయినను కలుక్కుమనక మానదు. భరతఖండమునకంతకు నవమానకర మయిన యీక్రూర దురాచారమును మాన్పుటకయి కరుణాలేశము గలవానికెల్లను కర్తవ్యము.

౭ అపాత్రదానము.—అంధులు మొదలైన వికలాంగులకును, దరిద్రులైన రోగపీడితులకును, దిక్కుమాలినవృద్ధులకును, దానము చేయుట యెల్లవారికిని కర్తవ్యము. కాయపుష్టిగలిగి పాటుపడశక్తి గలవారికి దానముచేసి సోమరితనమునకు ప్రోత్సాహము కలిగించుట పాపహేతువు. మన దేశములో సాధారణముగా దానము లిట్టియపాత్రులకే చేయఁబడు చున్నవి. గతజనపరిగణమునుబట్టి యొక్క మన చెన్నపురిరాజధానియందే భిక్షాటనముచే జీవనము చేయువారు రెండు లక్షలయేఁబదివే లున్నారు. పాటుపడి కుటుంబములను పోషింపఁగల యవయవపటుత్వము గలయింతమంది పాటుపడక సోమరిజీవనము చేయుచున్నప్పుడు దేశము బీదస్థితికి రాక యెట్లుండును?

౮. స్త్రీవిద్యా స్వాతంత్ర్యములు.—కుటుంబసౌఖ్యమునకును దేశాభివృద్ధికిని స్త్రీవిద్య యత్యంతావశ్యక మయినను, చదువుకొని స్త్రీ లుద్యోగములు చేసెదరా యనియు చదువుకొన్న స్త్రీలు గృహ కృత్యముల ననాదరము చేయుదు రనియు విటుల కుత్తరములు వ్రాయుదు రనియు వాదించుమహానుభావు లింకను విద్యాధికులలోనే కొంద ఱున్నందున విద్యావంతు లట్టి దురభిప్రాయములను తొలఁగించి సర్వవిధముల స్త్రీవిద్య వర్ధిల్లునట్లు చేయవలెను. చదువుకొన్న వారు తమ భార్యలను బానిసలవలెఁ జూడక వారితోఁ గలసి మెలసి పగలు సంభాషించుచు నేకపంక్తిని భోజనము చేయుచు వారిని గదులలో మూసియుంచక వారిస్వాతంత్ర్యముల నిచ్చి సహధర్మచారిణులఁగాఁ జూడవలెను. ఇట్లున్నచో స్త్రీలు తమ కీస్వాతంత్ర్యములు కావలె నని మొఱ్ఱపెట్టుకొనుచున్నారా యని కొంద ఱడుగవచ్చును. స్త్రీలను తమ స్వాతంత్ర్యములను తెలిసికోలేనంత దుస్స్థితికిఁ దెచ్చి నందున కయి మనము సిగ్గు పడ వలెను. విల్లియమ్ విల్బర్ ఫోర్సు

బానిసవ్యాపారమును మాన్పుట కయి ప్రయత్నించినప్పుడు బానిసలు తమ స్థితిని మాన్పుట కయి యెవ్వరితోనైనను మొఱపెట్టుకొన్నారా? లేదు. లేకపోయినను తమస్వాతంత్ర్యముల నెఱుఁగక తమస్థితితో తృప్తినొంది యున్నవారిజ్ఞానహీనతకు పరితాప పడి యతఁ డాఫ్రికాఖండములోని బానిసలస్థితిని బాగు చేయుట కయి తన ధనమును శక్తిని ధారపోసినవాఁడు. పరోపకారు లన్యదేశములవారి హీనస్థితిని బాగుచేయుట కయి యంత శ్రమపడినప్పుడు మనకుటుంబములలోని స్త్రీలగతిని బాగుచేయుట కయి ప్రయత్నించుట విద్యాధికులకు ధర్మము కాదా?

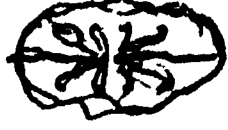
ఇఁక మనపట్టణమునందలి విద్యాధికులకు రెండుమాటలు చెప్పి యీవిషయము ను ముగించెదను. మనపట్టణ మితరపట్టణములకంటె నధికనాకరికత గల దనియు నిందుండు విద్యాధికులు దేశాభివృద్ధి నిమిత్త మయి పని చేయువా రనియు కొంత పేరువచ్చినది. పూర్వ మొకప్పుడు సాంఘికదురాచార నివారణనిమిత్త మయి పనిచేయుచుండినవారికి వారియభిప్రాయములను వెల్లడించుటకే చోటుదొరకుటకు దుర్ఘట మయినందున, అట్టి కొఱఁతను నివారింపఁ బూని విద్యాధికులవలన దేశమునకు క్షేమముకలుగు నన్నపూర్ణవిశ్వాసముతో నే నీమందిరమును గట్టించితిని గాని చదువుకొన్నవారి బంతులాటలు మొద లయినవానికి తావులేదన్నతలఁపుతోఁ గాదు. దేహారోగ్యమున కత్యావశ్యకము లయిన బంతులాటలు మొద లయినవాని నిక్కడ యథేచ్ఛముగా జరుపుచు విద్యాధికులు నెల కొక్క సారియైన దేశాభివృద్ధి కనుకూలము లయినయుపన్యాసములు జరిపి నాకానందము కలుగఁజేసి యీపట్టణమున కీవఱకు వచ్చిన పేరు నిలిపి దేశాభిమానులన్నకీర్తిని బొంద ప్రయత్నింతురని వేఁడుచున్నాను. కార్యభార

మును సమర్థతరు లయి విద్యాధికు లయినయౌవనపురుషుల కొప్పగించి నాపనినుండి విశ్రాంతి పొందc బోవుచున్న నాప్రార్థనను ఇచ్చటి విద్యాధికులు మిత్రభావముతో మన్నింతురు గాక !

వర్ణము.

వర్ణము

ఓ భ్రాతృవరులారా!

నేఁటిసాయంకాలమున వర్ణభేదమునుగూర్చి కొంత చెప్పఁబోవుచున్నాను. సావధానచిత్తులరయి వినుఁడు. ఈవర్ణభేద మాదినుండియు నున్నదా, ఎప్పుడెట్లు వచ్చి యేరీతిగానుండుచు వచ్చినది, దీని వలన దేశమునకు లాభము కలుగుచున్నదా నష్టము కలుగుచున్నదా, అన్న యంశములను మన మిప్పుడు విచారింపవలసి యున్నది. ఈవర్ణభేదము నైసర్గికము గాక వ్యావహారిక మగుటచే నడుమ నెప్పుడో వచ్చి యుండక తీఱదు. వేదములలోనెల్ల నాదిమ మగుఋగ్వేదమును బట్టి చూడఁగా మనపూర్వు లయిన యార్యులు మొట్టమొదట పంజాబు దేశమునందు ప్రవేశించినట్టును. వారిలో వర్ణభేదము లేనట్టును, కనఁబడుచున్నది. ఆకాలమునం దార్యులును, అనార్యులును, అన్న భేదము తప్ప వేఱొక భేద మున్నట్టు కానఁబడదు. క్రొత్తగా వచ్చి ఫలవంతము లయినసింధునదీతీరప్రదేశముల నాక్రమించుకొన్న మన పూర్వు లార్యులు. ఆర్యు లన్న శబ్దమునకు పూజ్యులని యర్థము. నూతనముగా వచ్చి దేశము నాక్రమించుకొన్న మనపూర్వు లధిక నాగరికత గలవా రగుటచేతను, అనాగరికు లయిన దేశవాసులను జయించి వారిచే సేవింపఁబడు చుండుటచేతను, మనపూర్వుల కార్యు లన్నపేరు సార్థక మయినది. క్రొత్తగా వచ్చి యితరులవశమున నున్న ప్రదేశమును బలవంతముగా నాక్రమించుకొనఁ జూచువారికిని పూర్వకాలమునుండియు తమయనుభవములో నున్నప్రదేశములను విడువవలసినవారికిని పోరాటము జరుగుట స్వభావ మగుటచేత నాకాలము

నందు బలాధికు లయినయార్యులకును దుర్బలు లయినయనార్యుల కును తఱుచుగా యుద్ధములు జరుగుచువచ్చెను. ఆయుద్ధములలో నధిక నాగరికులును ప్రబలసాధనసంపన్నులు నయిన యార్యులు జయము నొంది యనార్యుల నరణ్యప్రదేశములకు పాఱఁదోలియు దాసులనుగాఁ జేసికొనియు క్రమక్రమముగా వారి సారవంతము లయినభూముల నెల్ల నాక్రమించుకొనిరి. అనార్యులు బహిరంగముగా యుద్ధము చేసి యార్యులను గెలువలేక పోయినను కొన్నిసమయముల యందు దేమఱుపాటున వచ్చి పైఁబడియు కొన్నిసమయములందు రాత్రి వేళ దొంగతనముగా వచ్చి యెదిరించియు నార్యులధనప్రాణములకు హానిని గలిగించుచు వచ్చిరి. ఆర్యు లనార్యులను సాధారణముగా దస్యు లని పిలుచుచుండిరి. దస్యు లన్నపదమునకు శత్రువు లనియు దొంగ లనియు నర్థము. ఋగ్వేదమునందు మహర్షులు తమవిరోధు లయినదస్యులను నశింపఁజేయవలసిన దని తమ యిష్టదైవతము లయిన యింద్రాదులను ప్రార్థించినఋక్కు లనేకములు గలవు. ఈదస్యులనే యార్యు లప్పుడప్పుడు పిశాచు లనియు రాక్షసు లనియు వ్యవహరించు చుండుట కలదు. ఆకాలమునం దుండినవర్ణభేద మంతయు నింతే. వర్ణ మన్నపదమునకు రంగని యర్థము. ఆర్యులు తెల్లనివర్ణము గల వారుగాను, అనార్యులు నల్లనివర్ణము గలవారుగాను, ఉండుటచేత రెండుతెగలవారికిని గలభేదమునకు వర్ణ మని పేరు వచ్చినది. ఇప్పుడు వర్ణ, జాతి, కులశబ్దము లించుమించుగా పర్యాయపదములుగా వ్యవ హరింపఁబడుచున్నను పూర్వకాలమునందు బ్రాహ్మణాదిభేదమును తెలుపుటకయి వర్ణశబ్ద మొక్కటిమాత్రమే వాడఁబడుచు వచ్చినది. జాతిశబ్దమునకు పుట్టుక యనియు, కులశబ్దమునకు సంఘ మనియు, అర్థములు. బ్రాహ్మణాదివర్ణభేదము ఋగ్వేదములో నొక్కపురుష

సూక్తమునందుమాత్రము పేర్కొనఁబడి యున్నది. ఈపురుషసూక్తము ఋగ్వేదముయొక్క పదవమండలములోని తొంబదవసూక్తము. ఇది శుక్లయజుర్వేద వాజసనేయ సంహిత (౩౧-౧-౧౬) లోను, కృష్ణయజుర్వేదారణ్యకము (చిత్తి) లోను, అధర్వవేదము (౧-౯-౬) లోను, కూడ కొంతమార్పుతోఁ గనఁబడుచున్నది. ఋగ్వేదములో నున్నప్రకారముగా నీ పురుషసూక్తభాగము నిం దుదాహరించుచున్నాను—

౧. సహస్రశీర్షా పురుషః । సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్
స భూమిం విశ్వతో వృత్వా । అత్యతిష్ఠ ద్దశాంగుళమ్.
* * * *

౬. యత్పురుషేణ హవిషా । దేవా యజ్ఞ మతన్వత ।
వసంతో అస్యాసీ దాజ్యం । గ్రీష్మ ఇధ్మ శ్శరద్ధవిః॥
* * * *

౧౧. యత్పురుషం వ్యదధుః । కతిధా వ్యకల్పయన్ ।
ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ । కా వూరూ పాదావుచ్యేతే॥
౧౨. బ్రాహ్మణోస్యముఖ మాసీత్ । బాహూ రాజన్యః కృతః ।
ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః । పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత॥
* * * *

ఈపురుషసూక్తమునే మనవా రిప్పుడు బ్రహ్మమునకు రూప మున్నదని చెప్పి తన్మూలమున విగ్రహారాధనము కరణీయ మని సాధించుటకును, బ్రహ్మముయొక్క ముఖాదికమునుండి బ్రాహ్మణాదులు పుట్టిరని చెప్పి వర్ణభేదము నైసర్గిక మని సాధించుటకును ఆధారముగాఁ జేసికొనుచున్నారు. పయిని జెప్పిన విరాట్పురుషరూప మాలంకారికముగాని వాస్తవము కా దనియు, ఆవహానసిక పురుషుని ముఖాదికముగా

బ్రాహ్మణాదు లుత్ప్రేక్షింపఁబడిరనియు, కొంచె మాలోచించిన వారికి స్పష్టము కాకపోదు. ఇందలి మొదటిబుక్కునందు,

"ఆపురుషుఁడు వేయిశిరస్సులు గలవాఁడు; వేయి
కన్నులు గలవాఁడు; వేయిపాదములు గలవాఁడు;
భూమినంతట నావరించి పదియంగుళములు మించినిలుచును."

అని చెప్పఁబడి యున్నది. ఈశ్రుత్యర్థ మీశ్వరునకు సరిగా వేయిశిరస్సులు మొద లయిన వున్నవని చెప్పుట కాదనియు, అతఁడు వేయి (అనంతములైన) శిరస్సు లున్నట్టు సమస్తమును జూచువాఁ డనియు, వేయి (అనంతములైన) పాదము లున్నట్లంతటను మెలఁగువాఁడనియు, అతఁడు ప్రపంచ మంతటను నిండియుండి దానిపయినిగూడ వ్యాపించి యుండువాఁ డనియు, తాత్పర్య మనియు, జ్ఞానలేశము గలవారు సహితము సులభముగా నూహించి తెలిసికోవచ్చును. అట్లుగాక విరాట్పురుషుఁడు నిజముగానే వేయితలలును వేయికన్నులును గలవా డనియే చెప్పెడుపక్షమున శ్రేయిశిరస్సు లున్నప్పుడు వేయినేత్రము లుండుట యసంగత మనియు తలయొకటికి రెండేసి కన్నుల చొప్పున రెండువేలకన్ను లుండవలయు ననియు బాలురుసహిత మాక్షేపించుట కవకాశముకలుగునుగదా? కాఁబట్టిమన మీశ్రుతికి లాక్షణికార్థమును గ్రహింపవలెను గాని యవయవార్థమును గ్రహింపఁ గూడదు. మఱియు నిం దుదాహరింపఁబడిన యాఱవబుక్కునందు

"పురుషుఁ డనుహవిస్సుతో దేవతను యజ్ఞముచేసి
నప్పుడు దానికి వసంతఋతువు నేయియు గ్రీష్మఋతువు
సమిధయు శరదృతువు హవిస్సును నయ్యెను."

అని చెప్పఁబడి యున్నది. ఈబుక్కునుబట్టి కూడ నిందుఁ జెప్పఁబడిన యజ్ఞమును హోమద్రవ్యములును కేవలమానసికములని విస్పష్ట

మగుచున్నది. అట్లుగాక యిది నిజ మయినయజ్ఞమేయనెడుపక్షమున, కాలస్వరూపము లయినవసంతగ్రీష్మశరదృతువులు నేయియు చితుకులును మేతుకులు ననుట యున్మత్తప్రలాపము లగును కాఁబట్టి యీ శ్రుతికి మనము వాచ్యార్థమును గైకొనక లాక్షణికార్థము నే గ్రహింపవలయును. ఇఁక ప్రస్తుత విచారణీయము లైనకడపటిఋక్కులకు వత్తము. ఇందు పదునొకండవ ఋక్కునందు.

> “(దేవతలు) పురుషుని కల్పించినప్పు డెన్నివిధములుగా
> కల్పించిరి? అతనికి ముఖ మేది? బాహువు లేవి? ఊరువు
> లేవి? పాదము లేవి? (అని) పలుకఁబడుచున్నవి.”

అని చెప్పఁబడినది. ఈప్రశ్నల కుత్తరముగా పండ్రెండవ ఋక్కునందు

> “అతనికి బ్రాహ్మణుఁడు ముఖ మయ్యెను; రాజన్యుఁడు
> భుజములుగాఁ జేయఁబడెను; వైశ్యుఁ డతని కూరువులయ్యెను;
> శూద్రుఁడు పాదములవలన కలిగెను.”

అని చెప్పఁబడి యున్నది. ఇందలి భాషాభేదము మొద లయినవానిని బట్టి వేదవేదార్థములను నిపుణముగా పరిశీలించినవారీపురుషసూక్తము ఋగ్వేదములోని పురాతనసూక్తములకంటె చిరకాలమునకు తరువాత చేయఁబడిన దని సహేతుకముగా నిర్ణయించి యున్నారు. పురుషసూక్తము చేయఁబడినకాలమునకు బ్రాహ్మణాదివర్ణభేద మేర్పడినది. జను లధికనాగరికు లయినకొలఁదిని వృత్తిభేదములును జ్ఞానభేదములును గలిగి తారతమ్యభావ మేర్పడుట నైసర్గికము. ఆకాలమునందు విద్యాధికు లయి బ్రహ్మవిచారము చేయుచు మతబోధ చేయువారు బ్రాహ్మణు లనియు, యుద్ధములుచేసి ప్రజాసంరక్షణము చేయువారు రాజన్యులనియు; కృషివాణిజ్యాదికర్మలుచేయు సామాన్య

జనులు వైశ్యులనియు, వీరివద్ద సేవకులుగా నుండువారు శూద్రు లనియు, వ్యావహారిక నామములను గలవా రయి యుండిరి. అయి నను బ్రాహ్మణ్యాది వ్యవహార మప్పు డిప్పటివలె పుట్టుకనుబట్టిగాక వృత్తినిబట్టియు తెలివినిబట్టియు గుణములనుబట్టియుఁ గలుగుచుండెను. అందుచేతనే శూద్రుఁడు బ్రాహ్మణుఁ డగుటయు బ్రాహ్మణుఁడు శూద్రుఁ డగుటయు కూడ నప్పుడు సాధారణముగా కలుగుచుండెను. వీరిలో బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులు మాత్రమే యార్యులనియు శూద్రులు జితులయి వారికి దాసు లయినయాదిమ దేశనివాసులనియు కొందఱు చెప్పుచున్నారు. భిల్లులు నాగులు కోదులు మొద లయిన వారును నీచజాతులవా రయినశూద్రులును మాత్రమే యాదిమనివా సులు గాని, కొందఱు శూద్రు లార్యులకంటె ముందుగా నీదేశము నకు వచ్చిన తజ్జాతిలోనివారే యనియు కొంద అభిప్రాయపడు చున్నారు. పూర్వోక్త మయిన పండ్రెండవఋక్కు స్వాభావికము లయినయీభేదములనే చెప్పుచున్నది కాని కొంద అనుకొనునట్లు బ్రాహ్మణులు నిజముగా బ్రహ్మయొక్కముఖమునుండియు రాజులు భుజములనుండియు వైశ్యులు తొడలనుండియు శూద్రులు పాదముల నుండియుఁ బుట్టి రని ప్రతిపాదింపదు. పదునొకండవఋక్కులోని ప్రశ్న లను విచారించి యీఋక్కుయొక్క ప్రతిపదార్థమును విమర్శించిన పక్షమున మందబుద్ధికి సహిత మిందు తెలుపఁబడిన దాలంకారిక మని తోఁచక పోదు.

ప్రతిపదార్థము.

"అస్య = ఈవిరాట్పురుషునకు, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుఁడు, ముఖమ్ = ముఖము, ఆసీత్ = అయ్యెను; రాజన్యః = క్షత్రియుఁడు, బాహూ = భుజములుగా, కృతః = చేయఁబడెను;

అస్య=ఈవిరాట్టునకు, ఊరూ=తొడలు, యత్=ఏదియో,
తత్=అది, వైశ్యః=కోమటి; పద్భ్యాం=పాదములవలన,
శూద్రః=శూద్రుఁడు, అజాయత=పుట్టెను."

పాదములవలన శూద్రుఁడు పుట్టె నన్నవాక్యమునుబట్టి పయివారందఱును తత్తదవయవములనుండి పుట్టిరని చెప్పి సాధింపఁజూతురుగాని పయిప్రశ్నలకును వానికుత్తరము లయిన వాక్యములకును విరుద్ధముగా నుండుటనుబట్టియు, ఇందు వర్ణింపఁబడిన పురుష యజ్ఞాదికమగుసర్వమును కేవలమానసిక మగుటచేత నవయవకల్పనముచేయుట యసందర్భమగుటనుబట్టియు, ఈయర్థ మెంతమాత్రమును పొసఁగనేరదు. ప్రపంచాత్మకుం డయిన విరాట్పురుషునకు జ్ఞానాధికు లయిన బ్రాహ్మణులు జ్ఞానప్రకటనమున కాధార మయిననోరువంటివారనియు, భుజబలసంపన్ను లయినక్షత్రియులు శౌర్యసంపద కాధారమయిన బాహువులవంటివా రనియు, తిరిగి కృషివాణిజ్యాదులు నిర్వహింపవలసిన వైశ్యులు పిక్కబలముచే తిరుగుట కాధార మయిన తొడలవంటివా రనియు, సేవకులుగా నుండెడుశూద్రులు సకలాంగములలో నీచములుగా నెంచఁబడు పాదములవంటివా రనియు చెప్పిన దృష్టాంత మెంతయు మనోహర మయి సయుక్తిక మయినదిగానున్నది. ఆకాలమునం దీబ్రాహ్మణాదిపదము లిప్పుడు వ్రాయువానిని లేఖకుఁ డన్నట్లును దండుకొలువున్నవానిని భటుఁ డన్నట్లును వ్యావహారికనామములుగానే యుండినవనుటకు సందేహము లేదు. అయినను తరువాత స్మృతులను పురాణములను రచించినవారు బ్రాహ్మణాదులు బ్రహ్మయొక్కముఖాదులనుండియే పుట్టిరని స్థాపించుటకు కొన్ని శ్లోకములను జెప్పిరికాని వారివాక్యము లన్యోన్యవిరుద్ధములుగా నున్నవి. మనుస్మృతి పుట్టినకాలమున కే బ్రాహ్మణుల యాధిక్యము

స్థిరపడి కొంతవఱకు జన్మమునుబట్టియే వర్ణభేదము కలుగుచువచ్చి నది. మనువు తన స్మృతియందు వర్ణోత్పత్తిక్రమమును వివరించుచు ప్రథమాధ్యాయములో ముప్పదియొకటవ శ్లోకమునందు మొదట

శ్లో॥ లోకానాం తు వివృద్ధ్యర్థం ముఖబాహూరుపాదతః।
బ్రాహ్మణం క్షత్రియం వైశ్యం శూద్రం చ నిరవర్తయత్॥

లోకములవృద్ధినిమిత్తము ముఖమునుండియు బాహువులనుండియు నూరువులనుండియు పాదములనుండియు బ్రాహ్మణుని క్షత్రియుని వైశ్యుని శూద్రుని సృజించెనని చెప్పి తరువాత ముప్పదినాల్గవ శ్లోకమునందు

శ్లో॥ అహం ప్రజాః సిసృక్షు స్తు తప స్తప్త్వా సుదుశ్చరమ్।
పతీన్ ప్రజానా మసృజన్ మహర్షీ నాదితో దశ॥

బ్రహ్మ తాను ప్రజలను సృజించుటకయి దుశ్చరమయినతపస్సు చేసి మొదటప్రజాపతు లయినపదుగురు మహర్షులను జేసినట్లు చెప్పి యున్నాఁడు. ఈప్రజాపతులు సర్వసృష్టిని జేసిరి. బ్రాహ్మణాదిప్రజలు మొదటఁ జెప్పినట్లు బ్రహ్మయొక్క ముఖాదికమునుండి పుట్టిరా? తరువాతఁ జెప్పినట్లు ప్రజాపతులవలనఁ బుట్టిరా? మనుజ మనుష్యాది శబ్దములు ప్రజలు వీరిరువురివలనను గాక మనువువలనఁ గలిగినట్టు సూచన చేయుచున్నవి. పురాణములలో మనుష్యులు మనువువలనఁ బుట్టిరనియు, చెప్పఁబడియున్నది. వానికి విశేషముగా శ్రీమద్రామాయణమునం దీక్రిందిశ్లోకమున

శ్లో॥ మను ర్మనుష్యాన్ జనయత్ కాశ్యపస్య మహాత్మనః।
బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాం శ్చ మను [జర్షభ॥

కశ్యపునిభార్య యైన మనువను నామె బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య

శూద్రు లయిన సమస్త మనుష్యులను సృజించెనని చెప్పఁబడి యున్నది. పురుషసూక్తమునకు పూర్వోక్తమయిన లాక్షణికార్థమును జెప్పకపోయినపక్షమున పురాణవాక్యము లన్నియు వ్యర్థములగును. వర్ణశబ్దార్థమునుబట్టి దేహచ్ఛాయలనుబట్టియే వర్ణభేదలు కలిగిన వని కొన్నిపురాణములలోఁ జెప్పఁబడి యున్నది. మహాభారతములోని శాంతిపర్వములో

శ్లో॥ బ్రాహ్మణానాం సితో వర్ణః క్షత్రియాణాం చ లోహితః।
వైశ్యానాం పీతకోవర్ణః శూద్రాణాం అసిత స్తథా॥

అని బ్రాహ్మణులకు తెల్లవర్ణము, క్షత్రియుల కెఱ్ఱవర్ణము, వైశ్యులకు పచ్చవర్ణము, శూద్రులకు నల్లవర్ణము, అని చెప్పఁబడినది. ఈ వర్ణభేదములు కల్పితములుగాని సత్యములు గావు. బ్రాహ్మణులలో నల్లనివా రుండుటయు, శూద్రాదులలో తెల్లనివా రుండుటయు, మనము ప్రత్యక్షముగాఁజూచుచున్నాము. ఈయంశమునకు నే నుత్తరము చెప్పఁబూనుటకంటె వజ్రసూచికోపనిషత్తులోనిదాని నిందుదాహరించుట యుక్త మని యెంచి యట్లు చేయుచున్నాను.—

"బ్రాహ్మణో శ్వేతవర్ణః। క్షత్రియోరక్తవర్ణః। వైశ్యః పీతవర్ణః శూద్రః కృష్ణవర్ణః। ఇతి నియమాభావాత్ ... ... తస్మాన్న దేహో బ్రాహ్మణ ఇతి."

బ్రాహ్మణుఁడు తెల్లనివాఁడు క్షత్రియుఁ డెఱ్ఱనివాఁడు వైశ్యుఁడు పచ్చనివాఁడు శూద్రుఁడు నల్లనివాఁడు అను నియమము లేకపోవుట వలన దేహమునుబట్టి బ్రాహ్మణత్వమును రాలేదని పైవాక్యమున ఈ యుపనిషత్తే బ్రాహ్మణత్వము పుట్టుకచేతసహితము రాలేదని యీక్రిందివాక్యములతోఁ జెప్పుచున్నది:—

"తర్హి జాతి ర్బ్రాహ్మణ ఇతిచే త్తన్న, తత్ర జాత్యంతరే

ష్వనేకజాతిసంభవాత్ మహర్షయో బహవ స్సంతి... ...
వ్యాసః కైవర్తకన్యాయాం. ... వసిష్ఠ ఊర్వశ్యాం ... అగస్త్యః
కలశే జాత ఇతి శ్రుతత్వాత్"

వ్యాసుఁడు బెస్తదానియందును వసిష్ఠుఁడు ఊర్వసియందును అగస్త్యుఁడు కుండయందును బుట్టినట్టు వినవచ్చుచుండుటవలన నొక్క జాతిలోనే యనేకజాతిసంభవు లైనమహర్షు లనేకు లుండుటనుబట్టి జాతివలననే బ్రాహ్మణత్వము కలుగదని దీని తాత్పర్యము. ఈ ప్రకారముగానే యనేకపురాణములలో వారువారు చేయుకర్మల వలననే కాని జాతిమాత్రముచేత బ్రాహ్మణత్వము రాదని చెప్పఁబడి యున్నది.

శ్లో॥ హరిణీగర్భసంభూతో ఋశ్యశృంగో మహామునిః ।
శ్వపాకీగర్భసంభూతో పితా వ్యాసస్య సత్తమః॥
గణికాగర్భసంభూతో వసిష్ఠ శ్చ మహామునిః ।
తపసా బ్రాహ్మణో జాతః సంస్కార స్తత్ర కారణమ్॥

"మహాముని యైనఋశ్యశృంగుఁడు లేడికడుపునఁ బుట్టియు, వ్యాసుని తండ్రి మాలదానికిఁ బుట్టియు, వసిష్ఠమహాముని వేశ్యకుఁ బుట్టియు, తపస్సుచేత బ్రాహ్మణు లైరనియు దీనికి కారణము సంస్కార" మనియుభవిష్యత్పురాణమును,

శ్లో॥ జాతో వ్యాస స్తు కైవర్త్యా శ్వపాక్యా స్తు పరాశరః ।
బహవోఽన్యేపి విప్రత్వం ప్రాపయే పూర్వ మద్విజాః ॥

"వ్యాసుఁడు పల్లెదానివలనను, పరాశరుఁడు మాలదానివలనను, బుట్టిరి; పూర్వము ద్విజులు కానివా రనేకులు బ్రాహ్మణత్వమును పొందిరి" అని భారతారణ్యపర్వమును, జెప్పుచున్నవి.

ఈవాక్యములనుబట్టి చూడఁగా పూర్వకాలమునందు కేవల

జన్మముచేతఁ గాక బ్రాహ్మణేతరులును గుణములచేతను పనుల చేతను బ్రాహ్మణు లగుచు వచ్చిరనుట కరతలామలక మగుచున్నది.

శ్లో॥ చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః॥

అని భగవద్గీతలయందును గుణకర్మవిభాగమువలననే కృష్ణుఁడు తాను చాతుర్వర్ణ్యమును సృజించినట్లు చెప్పఁబడి యున్నది. బ్రాహ్మణుల కనుకూలముగాను, శూద్రులకు ప్రతికూలముగాను, ధర్మముల నేర్పఱచినమనువుకూడ తన స్మృతియందు

శ్లో॥ శూద్రో బ్రాహ్మణతా మేతి బ్రాహ్మణ శ్చైతి శూద్రతాం।
క్షత్రియా జ్జాత మేవం తు విద్యా ద్వైశ్యా త్తథైవ చ ॥

శూద్రుఁడు బ్రాహ్మణత్వమును పొందును; బ్రాహ్మణుఁడు శూద్రత్వము పొందును; క్షత్రియస్త్రీవలనను వైశ్యస్త్రీవలనను పుట్టినవారు నట్లె యగుదు,, రని శూద్రాదివర్ణములవారు బ్రాహ్మణులు కావచ్చునని యంగీకరించి యున్నాఁడు.

శ్లో॥ న విశేషో స్తివర్ణానాం సర్వం బ్రాహ్మ మిదం జగత్ ।
బ్రహ్మణా పూర్వసృష్టం హి కర్మభి ర్వర్ణతాం గతమ్ ॥

అని శ్రీమహాభారత శాంతిపర్వమున ౧౮౮ అధ్యాయమునందు "వర్ణములలో విశేష మేదియు లేదు; ఈజగత్తంతయు పూర్వకాలమునందు బ్రహ్మమయముగానే చేయఁబడి కర్మలచేత వర్ణత్వమును పొందినది." అని చెప్పఁబడి యున్నది. ఈప్రకారముగానే వాయుపురాణముయొక్క యెనిమిదవఅధ్యాయమునందును కృతయుగములో వర్ణభేదము లేదని చెప్పఁబడినది. వర్ణభేదములను పాటించెడి యీ పురాణమువలనను పూర్వకాలమునం దుత్తమవర్ణత సద్గుణముల వలననే వచ్చుచుండినట్లును, మంచినడత లేనివాఁడు బ్రాహ్మణునికిఁ బుట్టినను శూద్రుఁ డగుచుండినట్లును, మంచినడత గలవాఁడు శూద్రు

నికిఁ బుట్టినను బ్రాహ్మణుఁ డగుచుండినట్లును, స్పష్టముగాఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. ఈయంశమున కుపబలముగా పురాణములనుండి కొన్నివాక్యములిం దుదాహరించుచున్నాను:—

శ్లో॥ ఏభి స్తు కర్మభి ర్దేవి శుభై రాచరితై స్తథా ।
శూద్రో బ్రాహ్మణతాం యాతి వైశ్యః క్షత్రియతాం వ్రజేత్ ॥

* * * *

న యోని ర్నాపి సంస్కారో న శ్రుతం న చ సంతతిః ।
కారణాని ద్విజత్వస్య వృత్త మేవ తు కారణమ్ ।
సర్వోయం బ్రాహ్మణో లోకే వృత్తేన చ విధీయతే ।
వృత్తే స్థిత స్తు శూద్రోపి బ్రాహ్మణత్వం నియచ్ఛతి॥

అని భారతానుశాసనిక పర్వాంతర్గత మైనయుమామహేశ్వరసంవాదమునందు "ఇటువంటి మంచిపనులు చేయుటచేత శూద్రుఁడు బ్రాహ్మణత్వమును పొందును; వైశ్యుఁడు క్షత్రియత్వమును పొందును ... ... పుట్టుక, సంస్కారము (ఉపనయనాదులు), వేదాధ్యయనము, సంతతి, ద్విజత్వమునకు కారణములు కావు; మంచినడత యొక్కటియే కారణము. లోకములో బ్రాహ్మణత్వ మంతయు సద్వృత్తిచేతనే కలుగును; సద్వృత్తియందున్న శూద్రుఁడును బ్రాహ్మణత్వము పొందును." అని చెప్పఁబడి యున్నది.

శ్లో॥ న కులేన న జాత్యా వా క్రియాభి ర్బ్రాహ్మణో భవేత్ ।
చండాలోపి హి వృత్తస్థో బ్రాహ్మణ స్స యుధిష్ఠిర॥
ఏకవర్ణ మిదం పూర్ణం విశ్వ మాసీ ద్యుధిష్ఠిర ।
కర్మక్రియావిశేషేణ చాతుర్వర్ణ్యం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥
సర్వే వై యోనిజా మర్త్యాః సర్వే మూత్రపురీషిణః ।
ఏకేంద్రియేంద్రియార్థశ్చ తస్మా చ్ఛీలగుణై ర్ద్విజః ॥

శూద్రోపి శీలసంపన్నో గుణవాన్ బ్రాహ్మణో భవేత్ ।
బ్రాహ్మణోపి క్రియాహీనః శూద్రా త్ప్రత్యవరో భవేత్ ॥

*   *   *   *

న జాతి ర్దృశ్యతే రాజన్ గుణాః కళ్యాణకారకాః ।
జీవితం యస్య ధర్మార్థం పరార్థే యస్యజీవితమ్॥

అని శ్రీ మహాభారతారణ్యపర్వములో నొకచోట యుధిష్ఠిరునిగూర్చి వైశంపాయనుఁడు "కులముచేతను పుట్టుకచేతను గాఁడు; కార్యముల చేతనే బ్రాహ్మణుఁ డగును. ఓ యుధిష్ఠిరా! మంచినడవడి గలవాఁడు చండాలుఁ డైనను వాఁడే బ్రాహ్మణుఁడు; ఓ యుధిష్ఠిరా! ఈప్రపంచ మేకవర్ణముతోనే నిండి యుండెను. కర్మక్రియావిశేషముచేత చాతు ర్వర్ణ్యము ప్రతిష్ఠింపఁబడినది. నరు లందఱును యోనినుండి పుట్టిన వారు; అందఱును మూత్రపురీషములు గలవారు; ఏకవిధ మైనయిం ద్రియములను వానిప్రయోజనములను గలవారు; కాఁబట్టి సదాచార సద్గుణములచేత ద్విజుఁ డగును. శూద్రుఁ డయినను సదాచారసంప న్నుఁడును గుణవంతుఁడు నగువాఁడు బ్రాహ్మణుఁ డగును; బ్రాహ్మ ణుఁడైనను క్రియాహీనుఁడు శూద్రునికంటెను తక్కువాఁ డగును... ఓరాజా! జాతియం దేమియు లేదు; గుణములే కళ్యాణదాయకములు. ఎవనిజీవితము ధర్మార్థమును పరోపకారార్థము నగునో (వాఁడే బ్రాహ్మణుఁడు.)" అని చెప్పఁబడి యున్నది. ఈయారణ్యపర్వము లోనే మఱియొకచోట నహుషప్రశ్నల కుత్తరముగా యుధిష్ఠిరుఁడు

శ్లో॥ సత్యం దానం క్షమా శీల మానృశంస్యం తపో ఘృణా ।
దృశ్యంతే యత్ర నాగేంద్ర స బ్రాహ్మణ ఇతి స్మృతః॥
శూద్రే తు యద్భవే ల్లక్ష్మ ద్విజే తచ్చ న విద్యతే।
నవై శూద్రోభవేచ్ఛూద్రో బ్రాహ్మణోనచ బ్రాహ్మణః॥

యత్రైతల్లక్ష్యతే సర్ప వృత్తం స బ్రాహ్మణః స్మృతః ।
యత్రైతన్నభవే త్సర్ప తం శూద్ర మితి నిర్దిశేత్ ॥

,,ఓ నాగేంద్రా! సత్యము, దానము, క్షమ, శీలము, అహింస, తపము, కరుణ, ఎక్కడఁ గనఁబడునో వాఁడే బ్రాహ్మణుఁడుగా నెంచఁబడును. ఇవి శూద్రునియం దుండి బ్రాహ్మణునియందు లేకపోయినపక్షమున ఆశూద్రుఁడు శూద్రుఁడు కాఁడు; ఆబ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణుఁడును గాఁడు. ఈగుణము లెవనియం దుండునో వాఁడు బ్రాహ్మణుఁడుగా నెంచఁబడును; ఎవనియందు లేవో వాఁడు శూద్రుఁ డని నిర్దేశింప వలెను.'' అని చెప్పఁబడి యున్నది. ఆపర్వమునందే వేఱొకచోట యక్షుఁడు ధర్మరాజును

శ్లో॥ రాజన్ కులేన వృత్తేన స్వాధ్యాయేన శ్రుతేన వా ।
బ్రాహ్మణ్యం కేన భవతి ప్రబ్రూహ్యేత త్సునిశ్చితమ్॥

,,ఓ రాజా! కులముచేతనా? వృత్తముచేతనా? స్వాధ్యాయముచేతనా? శ్రుతముచేతనా? బ్రాహ్మణత్వము దేనిచేతఁ గలుగును? ఇది సునిశ్చితముగాఁ జెప్పుము.'' అని యడుగఁగా, ధర్మరాజు

శ్లో॥ శృణు యక్ష కులం తాత స స్వాధ్యాయో న చ శ్రుతమ్।
కారణంవా ద్విజత్వే చ వృత్తమేవ న సంశయః॥

,,ఓ యక్షా! వినుము. కులమును స్వాధ్యాయమును శ్రుతమును బ్రాహ్మణత్వమునకుఁ గారణము గాదు; నిస్సంశయముగా మంచినడత యొక్కటియే కారణము'' అని యుత్తరము చెప్పి యున్నాఁడు. శ్రీమద్భాగవతస ప్తమస్కంధమునందు

శ్లో॥ శమో దమ స్తప శ్శౌచం సంతోషః క్షాంతి రార్జవమ్।
జ్ఞానం దయా చ్యుతాత్మత్వం సత్యం చ బ్రహ్మలక్షణమ్॥
శౌర్యం వీర్యం ధృతి స్తేజ స్త్యాగ ఆత్మజయః క్షమా ।

బ్రహ్మణ్యతా ప్రసాద శ్చ రక్షా చ క్షత్రలక్షణమ్॥
దేవగుర్వచ్యుతే భక్తి స్త్రివర్గపరిపోషణం ।
ఆస్తిక్య ముద్యమో నిత్యం నైపుణ్యం వైశ్యలక్షణమ్॥
శూద్రస్య సన్నతి శ్శౌచం సేవా స్వామి న్యమాయయా ।
అమంత్రయజ్ఞో హ్యాస్తేయం సత్యం గోవిప్రరక్షణమ్॥
యస్య యల్లక్షణం ప్రోక్తం పుంసో వర్ణాభివ్యంజకం ।
యదన్యత్రాపి దృశ్యేత తత్తేనైవ వినిర్దిశేత్॥

'శమము, దమము, తపస్సు, శౌచము, సంతోషము, క్షాంతి, ఆర్జవము, జ్ఞానము, దయ, స్వార్థపరత్వము విడుచుట, సత్యము, బ్రాహ్మణ లక్షణములు. శౌర్యము, వీరత్వము, ధృతి, ప్రతాపము, త్యాగము, ఆత్మజయము, క్షమ, బ్రహ్మణ్యత, ప్రసాదము, రక్షణము, క్షత్రియ లక్షణములు. దేవగురువిష్ణుభక్తి, త్రివర్గపోషణము, ఆస్తిక్యము, నిత్యోద్యమము, నైపుణ్యము, వైశ్య లక్షణములు. వినయము, శౌచము, మాయలేక స్వామిని కొలుచుట, అమంత్రకముగా కర్మలు చేయుట, చౌర్యరాహిత్యము, సత్యము, గోవిప్రరక్షణము, శూద్ర లక్షణములు. ఎవని కేలక్షణము చెప్పఁబడినదో యదియే వర్ణాభివ్యంజకము; ఈలక్షణము లితరులయందుఁ గనఁబడినపక్షమున వాని చేతనే (వర్ణమును) నిర్దేశింపవలెను." అని చెప్పఁబడి యున్నది.

"అధర్మచర్యయా పూర్వో వర్ణో జఘన్యజఘన్యవర్ణ మాపద్యతే జాతిపరివృత్తౌ। ధర్మచర్యయా జఘన్యోవర్ణః పూర్వపూర్వవర్ణ మాపద్యతే జాతిపరివృత్తౌ."

"అధర్మచర్యచేత నగ్రవర్ణమువాఁడు జాతిపరివృత్తమందు తక్కువ తక్కువవర్ణమును పొందును; ధర్మచర్యచేత హీనవర్ణమువాఁడు జాతి పరివృతమందు పూర్వపూర్వ వర్ణమును పొందును." అని యాప

స్తంబ ధర్మశాస్త్రముల యందును,

శ్లో॥ శూద్రయోనౌ హి జాతస్య సద్గుణా నుపతిష్ఠతః।
వైశ్యత్వం లభతే బ్రహ్మన్ క్షత్రియత్వం తథైవ చ॥
ఆర్జవే వర్తమానస్య బ్రాహ్మణ్య మభిజాయతే।

“శూద్రయోనియందుఁ బుట్టినవాఁడు సద్గుణములు పట్టుపడుటవలన వైశ్యత్వమును, అదే ప్రకారముగా క్షత్రియత్వమును పొందును; ఋజుమార్గమునఁ బ్రవర్తించువానికి బ్రాహ్మణత్వమునహితము కలుగును” అని భారతారణ్య పర్వమునందును, సద్గుణములు కలవాఁడయి ధర్మమార్గమున నడుచుశూద్రునికిని బ్రాహ్మణత్వము వచ్చునని చెప్పఁబడి యున్నది. ఈప్రమాణవచనములనుబట్టి చూడఁగా బ్రాహ్మణత్వమునకు సద్గుణములు ప్రధానము లనియు గుణవంతుఁడు శూద్రుఁ డయినను బ్రాహ్మణుఁడు కావచ్చు ననియు స్పష్ట మగుచున్నది.

ఇఁక బ్రాహ్మణేతరులు బ్రాహ్మణు లగుచు వచ్చినందుకుఁ గూడ కొన్ని దృష్టాంతములను మనప్రమాణగ్రంథములనుండి చూపెదను. క్షత్రియవంశజాతుఁ డయిన విశ్వామిత్రుఁడు బ్రాహ్మణుఁడయి యనేకబ్రాహ్మణగోత్రములకు మూలపురుషుఁ డగుటయు, అతఁడనేకవేదమంత్రములకు ఋషి యయి బ్రాహ్మణులకు ప్రధానమంత్రమయిన గాయత్రికి కర్త యగుటయు, సుప్రసిద్ధమే కదా ?

శ్లో॥ తతో బ్రాహ్మణతాం జాతో విశ్వామిత్రో మహాతపః।
క్షత్రియః సోప్యథ తథా బ్రహ్మవంశస్య కారకః॥

“మహాతపస్వి యైనవిశ్వామిత్రుఁడను క్షత్రియుఁ డప్పుడు బ్రాహ్మణత్వమును పొందెను; అతఁడు తరువాత బ్రాహ్మణవంశమునకు కర్త యయ్యెను.” అని భారతానుశాసనికపర్వమునందుఁ జెప్పఁబడి

యున్నది. దీనిని బట్టి క్షత్రియుఁ డయినవిశ్వామిత్రుఁ డొక్కఁడు మాత్రమేకాక యాతనిసంతతివారు సహితము బ్రాహ్మణు లయినట్లు తేలుచున్నది.

శ్లో॥ యథాగతం మహారాజ ముక్త్వా విష మివోరగః।
భృగోర్వచనమాత్రేణ స చ బ్రహ్మర్షితాం గతః॥
వీతహవ్యో మహారాజ బ్రహ్మవాదిత్వ మేవ చ।
తస్య గృత్సమదః పుత్రో రూపేణేంద్ర ఇవాపరః॥

* * * *

యత్ర గృత్సమదో రాజన్ బ్రాహ్మణైః స్మ మహీయతే।
స బ్రహ్మచారీ విప్రర్షిః శ్రీమాన్ గృత్సమదో భవత్॥

"పాము విషమును విడిచిపెట్టునట్లుగా భృగునివచనమాత్రముచేత వీతహవ్యుఁడు బ్రహ్మర్షిత్వమును బ్రాహ్మవాదిత్వమును బొందెను. రూపమున నింద్రునివంటివాఁ డయిన యతనిపుత్రుఁడు గృత్సమదుఁడు బ్రాహ్మణులతోనుండి బ్రహ్మచారియు బ్రహ్మర్షియు నయ్యెను" అని యనుశాసనపర్వమునం దున్నది. దీనినిబట్టి భృగుమహర్షి యొక్క వచనమాత్రమున వీతహవ్యుఁ డనుక్షత్రియుఁడు బ్రాహ్మణుఁ డగుటయేకాక యాతని పుత్రుఁ డగుగృత్సమదుఁడుకూడ బ్రాహ్మణుఁ డయినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

"ముద్గలాచ్చ మౌద్గల్యాః క్షత్రోపేతా ద్విజాతయోబభూవుః" ముద్గలునివలన మౌద్గల్యగోత్రు లయిన క్షత్రియవంశ బ్రాహ్మణులు కలిగిరని విష్ణుపురాణమునందుఁ జెప్పఁబడినది.

శ్లో॥ పుత్రః ప్రతిరథస్యాసీత్ కణ్వః సమభవ న్నృపః।
మేధాతిథి స్సుత స్తస్య యస్మాత్ కణ్వో భవేద్ద్విజః॥

"ప్రతిరథునికొడుకు కణ్వుఁ డనురాజు; అతనికొడుకు మేధాతిథి; ఆతని

వలన కణ్వుఁ డనుబ్రాహ్మణుఁడు పుట్టెను.'' అని హరివంశమునందు క్షత్రియునకు పుట్టినవాఁడు బ్రాహ్మణుఁ డయిన ట్లున్నది.

"గర్గాచ్ఛినిః తతో గార్గ్యాః శైన్యాః క్షత్రోపేతా ద్విజాతయో బభూవుః॥ మహావీర్యా దురుక్షయోనామ పుత్రో భూత్. తస్యత్ర య్యారుణపుష్కరిణౌ కపిలశ్చ పుత్రత్రయ మభూత్. తచ్చ త్రితయమపి పశ్చాద్విప్రతా ముపజగామ. బృహత్క్షత్రస్య సుహోత్రః సుహోత్రాత్ హస్తీ—య ఇదం హస్తినాపుర మారోపయామాస—అజమీఢ ద్విమీఢ పురుమీఢా స్త్రయో హస్తిన స్తనయాః. అజమీఢా త్కణ్వః కణ్వాత్ మేధాతిథిః తతః కాణ్వాయనాద్విజాః"

గర్గునివలన శిని, అతనివలన గార్గ్యులును శైన్యులును నను క్షత్రియ వంశ్యు లయినబ్రాహ్మణులును గలిగిరి. మహావీర్యునికొడుకు ఉరుక్షయుఁడు; అతనికి త్రయ్యారుణుఁడు, పుష్కరిణుఁడు, కపిలుఁడు, అని ముగ్గురుపుత్రులు; తరువాత వారు ముగ్గురును విప్రత్వమును పొందిరి. బృహత్క్షత్రునిపుత్రుఁడుసుహోత్రుఁడు; సుహోత్రునిపుత్రుఁడుహస్తి; ఇతఁడే హస్తినాపురమును కట్టించెను. అజమీఢుఁడు, ద్విమీఢుఁడు, పురుమీఢుఁడు, అని హస్తికి ముగ్గురుకొడుకులు; అజమీఢునివలన కణ్వుఁడును, కణ్వునివలన మేధాతిథియు, అతనివలన కాణ్వాయనులనుబ్రాహ్మణులును గలిగిరి." అని విష్ణుపురాణమునందు శిని యను క్షత్రియుని సంతతివారును, ఉరుక్షయుఁ డనుక్షత్రియునియొక్క ముగ్గురుకొడుకులును, మేధాతిథి యనుక్షత్రియునియొక్క కొడుకైన కణ్వునివంశమువారును, బ్రాహ్మణు లయినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. ఇట్లు బ్రాహ్మణు లయినక్షత్రియులనామములు పురాణములయం దపరిమితము గాఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. ఇట్లు బ్రాహ్మణులగుచు

వచ్చిన దొక్క-క్షత్రియులు మాత్రమే కాదు.

శ్లో॥ 'నాభాగారిష్టపుత్రౌ ద్వౌ వైశ్యౌ బ్రాహ్మణతాం గతౌ॥

"నాభాగుఁడును, అరిష్టుఁడును, అను వైశ్యపుత్రు లిద్దఱును బ్రాహ్మణత్వమును పొందిరి." అని హరివంశమున నున్నది. ఇంత వఱకును జెప్పినదానిని బట్టి బ్రాహ్మణేతరు లయినద్విజులు బ్రాహ్మణులగుచువచ్చినట్టు తెలిసికొనఁదగియున్నది. ఇఁక ద్విజేతరులు బ్రాహ్మణులయినందునకుఁ గొన్ని నిదర్శనములను జూపెదను.

శ్లో॥ అబ్రాహ్మణ్యే తదా దేశే కైవర్తాన్ ప్రేక్ష్య భార్గవః।
........యజ్ఞసూత్ర మకల్పయత్॥
స్థాపయిత్వా స్వకీయే సక్షేత్రే విప్రాన్ ప్రకల్పితాన్।
జామదగ్న్య స్తదోవాచ సుప్రీతే నాంతరాత్మనా॥

"అప్పుడు పరశురాముఁ డాదేశమందు బ్రాహ్మణులు లేక పోఁగా బెస్తలను జూచి వారికి యజ్ఞోపవీతము వేసెను. వారిని బ్రాహ్మణులను జేసి తనదేశమునందు నిలిపి జామదగ్న్యుఁడు ప్రహృష్టాంతరంగుఁ డయి పలికెను." అని స్కాందపురాణములోని సహ్యాద్రిఖండమునందు పరశురాముఁడు శూద్రులలో నీచులయిన బెస్తలకు జన్నిదములు వేసి వారిని బ్రాహ్మణులను జేసినట్టు చెప్పఁబడియున్నది. ఇట్లు శూద్రాదులు బ్రాహ్మణు లయినట్టు పురాణములయందుమాత్రమే కాక వేదములయందును జెప్పఁబడి యున్నది. ఋగ్వేదసంహిత పుట్టినకాలములో వర్ణవిభాగము లేకపోయినను బ్రాహ్మణములు పుట్టినకాలమునకు బ్రాహ్మణాదివర్ణభేద మేర్పడి కొంతవఱకు బలపడినది. పూర్వోక్త మయినపురుషసూక్త మించుమించుగా బ్రాహ్మణములు పుట్టినకాలములోనే పుట్టిన దని యనేకులు తలఁచుచున్నారు. ఋగ్వేదములోని యైతరేయబ్రాహ్మణమునందు

ఋషయో వై సరస్వత్యాం సత్ర మాసత । తే కవష మైలూషం సోమాదనయన్। దాస్యాఃపుత్రఃకితవో౽బ్రాహ్మణఃకథంనోమధ్యే దీక్షిష్టేతి? తం బహిర్ధన్వోదవహన్నత్రైనం పిపాసా హన్తు సరస్వత్యా । ఉదకంమాపాదితి । సబహిర్ధన్వో దుల్ళః పిపాసయావిత్త ఏతదపోన ప్త్రీయ మపశ్యత్ । ప్రదేవత్రా బ్రహ్మణేగాతు రేత్వితి । తేనాపాం ప్రియంధా మోపాగచ్ఛ త్తమాపోనుదాం యం స్తం సరస్వతీసమ న్తం పర్యధావ త్తస్మాద్ధాప్యే తర్హి పరిసార మి త్యాచక్షతే। య దేనం సరస్వతీ సమ న్తం పరిససార తే వా ఋష యో౽బ్రువన్విదుర్వా ఇమం దేవా ఉపేమంహ్వయామహా ఇతి । తథేతితముపాహ్వాయ న్త । తముపహూయై తదపోన ప్త్రీయ మకు ర్వత । ప్రదేవత్రా బ్రహ్మణేగాతురేత్వితి । తేనాపో ప్రియంధామ ముపాగచ్ఛ న్నుపదేవాను పాపాం ప్రియంధామ గచ్ఛత్యుపదే వానాం జయతి పరమంలోకం యఏవం వేదయ్చైనం విద్వానేతదపో న ప్త్రీయం కురుతే॥

"సరస్వతీనదివద్ద ఋషులు సత్రయాగ మారంభించిరి, వారు ఐలూషుఁ డయినకవషుని దాసీపుత్రుఁడును కితవుఁడును అబ్రాహ్మణుఁడు నయిన వీఁ డెట్లు మామధ్య దీక్షితుఁ డగు నని సోమమునఁ జేరనీయక వాఁడు నీరు త్రాగక పిపాసచేత చావవలె నని సరస్వతీనది పొంతనుండి యడ వికి వానిని తఱిమివేసిరి. వాఁ డడవిలో పిపాసా ర్తుఁ డయి యుండి ప్రదేవత్రా బ్రహ్మణేత్యాది జలమంత్రమును కని, జలము గలప్రియ స్థానమునకు పోఁగా జలము వానిని సమీపించి సరస్వతి వానిచుట్టును ప్రవహించెను. అందుచేత నది పరిసార మనఁబడెను. సరస్వతి వాని వద్ద ప్రవహింపఁగా ఋషులు దేవతలే యనుగ్రహించినందున మనము వానిని పిలుతమని వానిని పిలుచుకొని వచ్చి, తామును ప్రదేవేత్యాది

జలమంత్రమును పఠించి, అందుచేత నుదకము యొక్క ప్రియధామ మును పొందిరి. దీనిని తెలిసికొని జలస్తోత్రము చేయువాఁడు జలప్రియ ధామమును పొంది, జలదేవతల లోకమును జయించును." అని యైతరేయ బ్రాహ్మణముయొక్క ద్వితీయపంచిక పందొమ్మిదవ ఖండ మునందు ఋషులు దాసీపుత్రుఁడయిన కవషునిఁ దమలోఁ జేర్చుకొని వానితో మంత్రపఠనము చేసినట్లు చెప్పఁబడి యున్నది. ఈప్రకార ముగానే ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు తండ్రి యెవ్వరో తెలియని సంక రునిగూడ ఋషులు బ్రాహ్మణునిగాఁ జేకొన్నట్లు చెప్పఁబడి యున్నది.

సత్యకామో హ జాబాలో జబాలాం మాతరమామంత్ర యాంచక్రే బ్రహ్మచర్యం భవతి వివత్స్యామి కింగోత్రోన్వహమస్మీతి.
సా హైన మువాచ నాహమేతద్వేద తాత యద్గోత్ర స్త్వమసి।
బహ్వహం చరన్తీ పరిచారిణీ యౌవనే త్వామలభే సాహమే
తన్న వేద యద్గోత్ర స్త్వమసి। జబాలా తు నామాహమస్మి సత్య
కామో నామ త్వమసి ససత్యకామ ఏవ జాబాలో బ్రువీథా ఇతి. ౨.
సహహారిద్రుమతం గౌతమమేత్యోవాచ బ్రహ్మచర్యం భగవతి
వత్స్యా మ్యుపేయాం భగవ న్తమితి. 3.
తంహోవాచ కింగోత్రోను సౌమ్యాసీతి సహోవాచ నాహమేత
ద్వేద భో యద్గోత్రో హమ స్మ్య పృచ్ఛం మాతరం సామా ప్రత్య
బ్రవీద్బహ్వహం చరన్తీ పరిచారిణీ యౌవనే త్వామలభే సాహమేతన్న
వేద యద్గోత్ర స్త్వమసి। జబాలా తు నామాహమస్మి సత్యకామో
నామ త్వమసీతి సోహం సత్యకామో జాబాలోస్మి భో ఇతి. ర.
తంహోవాచ నైతదబ్రాహ్మణో వివక్తుమర్హతి। సమిధం సౌమ్యా
హరోపత్వా నేష్యే న సత్యాదగా ఇతి తముపనీయ కృశానా మ
బలానాం చతుశ్శతా గా నిరాకృత్యోవాచేమాః సౌమ్యాను

సంవ్రజేతి । తాంఆభిప్రస్థాపయన్నువాచ నాసహస్రేణా
వర్తేయేతి సహావర్షగణం ప్రోవాసతా యదా సహస్రం సమ్పేదుః.

"జబాలకొడుకైన సత్యకాముఁడు తల్లియైనజబాలను బిలిచి నేను బ్రహ్మచర్యము చేయఁ బోవుచున్నాను గనుక నాగోత్రమేదో చెప్పుమని యడిగెను:—: నాయనా! నీగోత్రమేమో నాకు తెలియదు. యౌవనమునందు పరిచారిణినయి పలువురతో తిరిగితిని. నీగోత్రమేదో నేనెఱుగను. నాపేరు జబాల, నీపేరు సత్యకాముఁడు; జబాలపుత్రుఁడనైనసత్యకాముఁడనని (ఆచార్యునితో) చెప్పు.' అని తల్లి చెప్పెను. హరిద్రుమంతునికొడుకైనగౌతమునియొద్దకుఁ బోయి దేవరవారికడ బ్రహ్మచర్యమును చేయఁగోరి వచ్చినాఁడనని యతఁడు చెప్పెను. నీగోత్రమేమని గౌతముఁ డడిగెను. 'అయ్యా! నాగోత్రమేమో నాకు తెలియదు. నాతల్లి నడుగఁగా నామె యౌవనమునందు నేననేకులకు పరిచారిణినయి తిరిగి నిన్నుఁ గన్నదానను. నీగోత్రమేదో నాకును తెలియదు. నాపేరు జబాల; నీపేరు సత్యకాముఁడు' అని చెప్పెను. నేను జాబాలుఁడను; సత్యకాముఁడను—అని యతఁడు చెప్పెను. 'ఇది బ్రాహ్మణుఁడు కానివాఁడు చెప్పఁజాలఁడు. సత్యము తప్పనివాఁడవు గనుక నీవు సమిధను తీసికొని యిటు రమ్ము' అని (యాచార్యుఁడు) ఉపనయము చేసి, చిక్కి బలహీనములయిననన్నూరు గోవుల నిచ్చి, 'ఓసౌమ్యా! వీనిని వెంటఁ గొనిపొమ్ము' అని చెప్పెను. అతఁడు బయలుదేఱుచు 'ఇవి వేయి యగువఱకును రాను' అని సహస్రసంఖ్య వృద్ధియగువఱకును బహుసంవత్సరములు ప్రవాసము చేసెను.' అని ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని చతుర్థప్రపాఠక చతుర్థఖండమునఁ జెప్పఁబడినది. దీనినిబట్టి చూడఁగా పూర్వకాలమున సత్యమునం దత్యంతగౌరవ ముండినట్లును, సత్యము పలుకువాఁడు జాతిచేత

నెట్టివాఁడయినను బ్రాహ్మణుఁడుగా నంగీకరింపఁబడుచుండినట్లును, దృఢపడుచున్నది. ఇంతవఱకును జూపినదానివలన కొంతకాల మార్యులలో వర్ణవిభాగమే లేదనియు, వర్ణభేద మేర్పడినతరువాత సహితము గుణసంపదనుబట్టియు జ్ఞానసంపదనుబట్టియు క్షత్రియవైశ్యశూద్రులు మాత్రమేకాక జారజులు మొదలయినవారుకూడ బ్రాహ్మణులుగా నంగీకరింపఁబడుచు వచ్చిరనియు, తెలియవచ్చుచున్నది గదా? బ్రాహ్మణు లన్యవర్ణములలోనికన్యలను వివాహమాడుచు వచ్చినట్లును, అట్టివివాహములు విధివిహితము లయినట్లును శ్రుతిస్మృతులు బహుముఖముల ఘోషించుచున్నవి. ఈవిషయమయి ప్రమాణవచనములుదాహరించుట మానివేసి, శూద్రకన్యను బ్రాహ్మణుఁడు స్వీకరించినట్లును శూద్రుఁడు వేదాధ్యయనము చేసినట్లును జూపెడి యొక్క-శ్రుతివాక్యమునుమాత్రము చెప్పి తరువాత భోజనప్రతిభోజనాదులను గూర్చిన ధర్మశాస్త్రవచనములను గొన్నిటి నుదాహరించెదను.

తదుహజానశ్రుతిః పౌత్రాయణః షట్ఛతాని గవాం నిష్కమశ్వతరీరథం తదాదాయప్రతిచక్రమ ఏతం హాభ్యువాద.
రైక్వేమాని షట్ఛతాని గవామయం నిష్కోయమశ్వతరీరథోనుమ ఏతాం భగవో దేవతాం శాధి యాం దేవతాముపాస్స ఇతి. ౨.
తము హ పరః ప్రత్యువాచాహహారేత్వా శూద్రతవైవ సహగోభిరస్త్వితి తదు హ పునరేవ జానశ్రుతిః పౌత్రాయణః సహస్రం గవాం నిష్కమశ్వతరీరథం దుహితరం తదాదాయ ప్రతిచక్రమే. ౩.
తగ్ం హాభ్యువాద రైక్వేదగ్ం సహస్రం గవామయం నిష్కోయమశ్వతరీరథ ఇయం జాయాయం గ్రామో యస్మిన్నాస్సేన్వేవ మా భగవశ్శాధీతి.
తస్యా హ ముఖముపోద్గృహ్ణన్నువాచాజహారేమాః శూద్రానేనైవ ముఖేనాలాపయిష్యథా ఇతి తే హైతే రైక్వపర్ణా నామ మహావృ

పేషు యత్రాస్మా ఉవాసన తస్మైహోవాచ.

"అప్పుడు పౌత్రాయణుఁడగు జానశ్రుతి యాఱునూఱు గోవులను ధనమును రెండు కంచరగాడిదలను బండిని గొనిపోయి యతనినిగూర్చి యిట్లనియెను. ౧.

"ఓరైక్వా! ఈయాఱునూఱు గోవులను, ఈధనమును, కంచరగాడిదలను, రథమును గైకొని మీ రుపాసించు దేవతను నా కుపదేశింపుఁడు. ౨.

'ఓశూద్రా! ఈహారమును గోవులను నీయొద్దనే యుంచుకొమ్ము' అని యతఁ డుత్తరము చెప్పెను. అప్పుడు పౌత్రాయణుఁడైనజానశ్రుతి వేయిగోవులను ధనమును కంచరగాడిదలను రథమును తనపుత్రికను దీసికొని మరల నతనివద్దకు వచ్చెను. ౩.

(జానశ్రుతి) యిట్లనియెను — 'ఓరైక్వా! ఈసహస్రగోవులను నిష్కమును కంచరగాడిదలను పూన్చినబండిని ఈభార్యను కాపురముండు గ్రామమును గైకొని నా కుపదేశింపుము. ౪.

ఆమెను కానుకగా నిచ్చిన కారణమును తెలిసికొని యతఁ డిట్లనియెను — 'ఓశూద్రా! ఈ ముఖమూలమున నీవు విద్యోపదేశమున కర్హుఁడ వయినావు. — అని దేశములో రైక్వపర్ణ మనఁబడిన యా గ్రామమునందు వానికి జ్ఞానోపదేశము చేసెను." ౫.

అని ఛాందోగ్యోపనిషత్తు చతుర్థప్రపాఠకములోని ద్వితీయ ఖండమునందు జానశ్రుతి యనుశూద్రుఁడు రైక్వుఁ డనుబ్రాహ్మణుని యొద్ద కాఱునూఱుగోవులు తీసికొనిపోయి తనకు విద్యోపదేశము చేయుమని వేఁడఁగా నతఁడు నిరాకరించినందున మరల వేయిగోవులను తనకొమార్తెను దీసికొనిపోయి సమర్పింపఁగా నాబ్రాహ్మణుఁ డాచిన్న దానిని భార్యనుగా స్వీకరించి వానికి బ్రహ్మవిద్యోపదేశము చేసినట్లు

కంఠోక్తిగా చెప్పఁబడి యున్నది. హీనజాతులవా రగ్రజాతివారు కావచ్చినందుకును బ్రాహ్మణులు హీనజాతి స్త్రీలను పరిణయము కావచ్చి నందుకును, కొన్ని దృష్టాంతములు చూపఁబడినందున నింక భోజనాది కమునుగూర్చి కూడ కొన్ని స్మృతివాక్యము లుదాహరింపఁబడవలసి యున్నవి.

"శ్లో॥ ధర్మేణాన్యోన్యభోజ్యాన్నా ద్విజాస్తు విదితాన్వయాః"

అని వ్యాససంహిత మూడవయధ్యాయమం దొండొరులవంశమును దెలిసిన బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య లొకరి:యన్నము నొకరు తినఁదగి నవా రని చెప్పఁబడినది. ద్విజులలో నన్యోన్యభోజన మీకలియుగమున నిషేధింపఁబడిన దని యెవ్వరైనఁ జెప్పవత్తురేమో! కలియుగమునకు పరమప్రమాణ మయినపరాశర స్మృతి యీవిషయమున నేమి విధించు చున్నదో చూడుఁడు—

శ్లో॥ క్షత్రియశ్చాపి వైశ్యశ్చ క్రియావంతౌ శుచివ్రతౌ।
తద్గృహేషు ద్విజైర్భోజ్యం హవ్యకవ్యేషు నిత్యశః॥ ౧౨.
ఘృతం క్షీరం తథా తైలం భక్ష్యాం స్నేహేనపాచితమ్।
గత్వా నదీతటే విప్రో భుంజీయా చ్ఛూద్రభోజనమ్॥ ౧౩.

"క్షత్రియుఁడుగాని వైశ్యుడుగాని క్రియావంతులై శుచివ్రతు లైన పక్షమున వారిగృహములయందు నిత్యమును హవ్యకవ్యములయందు ద్విజులు భోజనము చేయవచ్చును. నేతిని, పాలను, తైలమును, చము రుతోవండిన భక్ష్యమును, నదియొడ్డునకుఁ బోయి విప్రుఁడు శూద్ర భోజనమును చేయవచ్చును". అనిపరాశరస్మృతియేకాదశాధ్యాయమున బ్రాహ్మణుఁడు శుచిగా నుండుక్షత్రియునియింటను వైశ్యునియింటను దేవకార్యములయందును పితృకార్యములయందును భోజనము చేయ వచ్చు నని చెప్పుటయేకాక ప్రయాణాదులలో నదీతీరమునందు శూద్ర

భోజనము చేయవచ్చునని విధించుచున్నది. నదీతీరమునందు సమస్త శూద్రులభోజనమును స్వీకరింపవచ్చునని యిందుఁ జెప్పఁబడినను, ఇతరస్థలములయందు ద్విజులు కొందఱు శూద్రులభోజనమునుమాత్రమే భుజింపవచ్చునని స్మృతులు చెప్పుచున్నవి.

శ్లో॥ మార్జాల నకులౌ హత్వా చాషం మండూకమేవచ।
శ్వ గోధోలూక కాకాంచ శూద్రహత్యావ్రతం చరేత్॥

అని యేకాదశాధ్యాయమునందు శూద్రుని జంపినందునకయి పిల్లిని ముంగిని కప్పను బల్లిని జంపినందుకు విధించినప్రాయశ్చిత్తమునే విధించినట్టియు,

శ్లో॥ సహాసన మభిప్రేప్సు రుత్కృష్టస్యాపకృష్టజః।
కట్యాం కృతాంకో నిర్వాస్యః స్ఫించంవాస్యావకర్తయేత్॥

అని యష్టమాధ్యాయమునందు బ్రాహ్మణునితో సహాసనమును గోరు శూద్రునికి తుంటిమీఁద వాతవేసికాని పిఱ్ఱలు కోసిగాని వెడలఁగొట్టుట శిక్షగా విధింప ననుగ్రహించినట్టియు మనువుకూడ భోజనవిషయమున

శ్లో॥ ఆర్థికః కులమిత్రంచ గోపాలో దాసనాపితౌ।
ఏతేశూద్రేషు భోజ్యాన్నా యశ్చాత్మానం నివేదయేత్॥

అని చతుర్థాధ్యాయమునందు వ్యవసాయము చేయువారును, కులమిత్రులును, గొల్లలును, దాసులును, మంగలులును, (సేవకు) తమ్మర్పించుకొనువారును, అయినశూద్రులలోపల బ్రాహ్మణుఁడు భోజనము చేయవచ్చునని చెప్పి యున్నాఁడు. ఈప్రకారముగానే

శ్లో॥ నాపితాన్వయమిత్రార్ధ సీరిణో దాసగోపకాః।
శూద్రాణా మప్యమీషాన్తు భుక్త్వాన్నం నైవదూష్యతి॥

శూద్రులయినను మంగలి, కులమిత్రుఁడు, కృషికుఁడు, దాసుఁడు, గొల్లవాఁడు, వీరియన్నము తినుట (బ్రాహ్మణునకు) దూష్యము కాదని

వ్యాససంహితయందును,

శ్లో॥ శూద్రేషు దాసగోపాల కులమిత్రార్ధ సీరిణో।
భోజ్యాన్నా నాపితశ్చైవ యశ్చాత్మానం నివేదయేత్॥

శూద్రులలో దాసుఁడు, గోపాలుఁడు, కులమిత్రుఁడు, కృషీవలుఁడు, మంగలి, ఆత్మార్పణము చేయువాఁడు, వీరిచేత భోజనము చేయవచ్చునని యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందును, జెప్పఁబడి యున్నది. ఇవిమాత్రమే కాక కలియుగమునకయి యేర్పడిన పరాశరస్మృతియు నేకాదశాధ్యాయమునందు,

శ్లో॥ దాసనాపిత గోపాలకులమిత్రార్ధ సీరిణః।
ఏ తే శూద్రేషు భోజ్యాన్నాయశ్చాత్మానం నివేదయేత్॥

దాసుఁడు, మంగలి, గొల్లవాఁడు, కులమిత్రుఁడు, కృషీవలుఁడు, తన్నర్పించుకొన్నవాఁడు, శూద్రులలో వీరియన్నమును బ్రాహ్మణుఁడు భుజింపఁదగునని విధించుచున్నది. కాఁబట్టి ధర్మశాస్త్రములు బ్రాహ్మణుఁడు సామాన్యముగా శూద్రునియింట భోజనము చేయుట కనుజ్ఞ యిచ్చుచున్నవి. అయినను మనపూర్వు లశుచిగా నుండువారితోను పాపాత్ములతోను గలిసి భోజనము చేయఁగూడదని కొన్ని నిషేధములను జెప్పి యున్నారు.

శ్లో॥ మత్తక్రుద్ధాతురాణాంచ నభుంజీత కదాచన।
కేశకీటావపన్నంచ పదాస్పృష్టంచ కామతః॥ ౨౦౭.
భ్రూణఘ్నా వేక్షితంచైవ సంస్పృష్టం చాప్యుదక్యయా।
పతత్రిణావలీఢం చ శునా సంస్పృష్టమేవచ॥ ౨౦౮.
గవాచాన్న ముపఘ్రాతం ఘుష్టాన్నంచ విశేషతః।
గణాన్నం గణికాన్నంచ విదుషాంచ జుగుప్సితమ్॥ ౨౦౯.
అభిశస్తస్య షండస్య పుంశ్చల్యా దాంభికస్యచ।

శుక్తం పర్యుషితంచైవ శూద్రస్యోచ్ఛిష్ట మేవచ॥ ౨౧౧.
పిశునా నృతినోశ్చాన్నం క్రతువిక్రయిణ స్తథా।
శైలూషతున్న వాయాన్నం కృతఘ్నస్యాన్న మేవచ॥ ౨౧౪

"మత్తునియొక్కయు, క్రుద్ధునియొక్కయు, రోగియొక్కయు, వెండ్రుకలను పేనుబట్టినవానియొక్కయు అన్నమును, కాలితో తొక్కిన యన్నమును, ఎప్పుడును తినఁగూడదు. భ్రూణహత్య చేసినవానిచేత చూడఁబడినదియు, ముట్టుదానిచే తాఁకఁబడినదియు, పక్షి వాలినదియు, కుక్క ముట్టుకొన్నదియు, అగు (అన్నము తినఁగూడదు.) గోవుమూతి మూచినయన్నమును, అమ్మినయన్నమును, మూఁకయన్నమును, భోగముదానియన్నమును, తెలిసినవారిచే సేవగింపఁబడును. శిక్షితునియొక్కయు, షండునియొక్కయు, జారిణియొక్కయు, దాంభికునియొక్కయు, పాసినట్టియు, పులిసినట్టియు, (అన్నము తినఁగూడదు.) కొండెములు చెప్పువానియొక్కయు, కల్ల లాడువానియొక్కయు, క్రతువిక్రయము చేయువానియొక్కయు, నటునియొక్కయు, కుట్టుపనివానియొక్కయు, కృతఘ్నునియొక్కయు, అన్నము (తినరాదు). అని మనుస్మృతియొక్క చతుర్థాధ్యాయమునందు జెప్పఁబడినది. దీనినిబట్టి యాలోచింపఁగా మనపూర్వులు శుచిగా నుండనివారితోను గుణహీనులతోను గలిసి భుజింపరాదని నిషేధించినట్టు కనఁబడు చున్నదిగాని జాతిమాత్రముచేత శుచియైనగుణవంతుని యింట భోజనము చేయరాదని నిషేధించినట్టు కనఁబడదు. అంతే కాక కొన్నిస్మృతులలో,

శ్లో॥ పరపాక నివృత్తస్య పరపాకరతస్యచ।
అపచస్యచ భుక్త్వాన్నం ద్విజశ్చాంద్రాయణం చరేత్॥
అపచస్యచయద్దానం దాతుశ్చాస్య కుతఃఫలమ్।

దాతా ప్రతిగ్రహీతా చ ద్వౌ తౌ నిరయగామినౌ॥

,,పరుల కన్నము పెట్టనివానియొక్కయు, పరులయన్నమునే తినువాని యొక్కయు, ఇతరులకు దానముచేయక యనుభవించువానియొక్కయు, అన్నముతిన్నద్విజుఁడు చాంద్రాయణము చరింపవలెను. అన్యులకు దానము చేయనివానికి దానము చేయుటవలన దాత కేమిఫల మున్నది? అట్టిదాతయు ప్రతిగ్రహీతయు నిరుపురును గూడ నరకము నకుఁ బోదురు.'' అని గుణహీనుఁ డయినబ్రాహ్మణునితోఁ గలిసి భుజించుటయు నిషేధింపఁబడినది. ధర్మశాస్త్ర మిట్లున్నను మనలో నున్నయాచార మిప్పుడు విపరీతముగా నున్నది.

ఇంతటితో శాస్త్రప్రమాణములను దూరముగా నుంచి యిప్పు డున్నరీతిగా వర్ణభేదములవలనఁ గలుగులాభనష్టములనుగూర్చి కొంత విచారింతము. వర్ణభేదమువలన ననేకలాభము లున్నవని మనవా రనేకులు చెప్పి సంతోషించుచున్నారు. ఆలాభములనుగూర్చి ముందుగాఁ గొంత విమర్శింతము.

ఈ దేశమునం దొక్కొక్కవర్ణమువా రొక్కొక్కవృత్తి నవలంబింప వలయునని నియమముండుటవలన ప్రత్యేకముగా ప్రతివృత్తిని జేయువారు కొందఱు తప్పక యుందు రనియు, అందుచేత నేవృత్తికిని భంగముకలుగక యేపనిచేయించుకోవలయు నన్నను కావలసినంత మంది పనివాండ్రు దొరకుదు రనియు, కులవృత్తులు వంశక్రమాగతము లగుటచేత తండ్రి చేసినపనినే చిన్నప్పటినుండియు చూచుచు నభ్యసించుచుండు కుమారుఁ డాపనియందు నిపుణుఁ డగుట సంభవించు చున్నదనియు, తన్మూలమున శిల్పాదు లభివృద్ధి యగుటకు కారణ మగు ననియు, అనేకులయభిప్రాయము. ఈయభిప్రాయము కొంతవఱకు సరి యైనదనుటకు సందేహము లేదు. తండ్రి చేసినపనినే

కొడుకును జేయుచుండుటవలనఁ గొన్నివిషయములలో శిల్పాదులు కొంతయభివృద్ధి చెందుచున్నను, ఆయాజాతులవా రాయావృత్తులనే యవలంబించి యుండవలె నన్ననిర్బంధ ముండుటచేత నాయాపనుల యందు విశేషాభిరుచిగలవా రాయాపనులయందుఁ బ్రవేశింప వలను పడక సామాన్యముగా శిల్పాదులవృద్ధికి భంగము కలుగుచు, అవి యీదేశమునందు పొందవలసినంత యభివృద్ధిని పొందఁ జాలకున్నవి. ఎట్లనఁగా—చిత్రకారునికొడుకే చిత్తరువు వ్రాయ వలె ననియు, స్వర్ణకారునికొడుకే నగలు చేయవలె ననియు నియమ ముండుటను బట్టి చిత్రకారునికుమారుఁడు బంగారపుపనియం దభిరుచిగలవాఁడయి చిత్రములు వ్రాయుటయందు ప్రవీణత లేనివాఁడయినను స్వర్ణకారుని కుమారుఁడు చిత్తరువువ్రాతయం దభిరుచి గలవాఁడయి యాభరణ ములు చేయుటయందు నిపుణత లేనివాఁడయినను వాఁడు తనకేపనియం దభిరుచి గలదో యాపనియందుఁ బ్రవేశించి తనబుద్ధి మహిమ నంతనుజూపి వన్నెకెక్కుట కవకాశము లేనివాఁడయి యిష్టము లేనికులవృత్తితోనే బాధపడవలసినవాఁ డగుచున్నాఁడు. ఈహేతువుచేతనే కొంతకాలముక్రిందట మనదేశమునందలిశిల్పములు చుట్టుపట్టుల నున్నయితరదేశములకంటె నున్నతస్థితికి వచ్చినను క్రమ క్రమముగా నంతకంత కభివృద్ధి గాంచక యాస్థితిలోనే నిలిచి పోయి యిప్పుడు నాగరికాగ్రగణ్యు లయినదేశములవారి శిల్పములతో తుల తూఁగఁజాలకున్నవి. మనదేశమునందు శిల్పాదులు సంపూర్ణదశకు రాలేకపోవుట కింకొక కారణముకూడ కనఁబడుచున్నది. ఏవృత్తియం దును విద్యాధికులు ప్రవేశించినంగాని యావృత్తి దినదినాభివృద్ధి చెంది మహోన్నతదశకు రానేరదు. మనదేశమునం దిప్పుడు శిల్పాది వృత్తుల నవలంబించి యున్నవారు విద్యావిహీను లగుటచేత వారు

తమ తండ్రితాతలు చేసినట్టుగా పని చేయవలసినవారే కాని యిప్పటి ప్రకృతిశాస్త్రములయొక్క సాహాయ్యముచేతను యంత్రశక్తిచేతను బుద్ధిబలముచేతను నూతనమార్గములను కనిపెట్టి తమవృత్తుల నున్నత దశకు తేసమర్థులు కాకున్నారు. ఈయనర్థమునకును ముఖ్యకారణము వర్ణభేదముగానే తోఁచుచున్నది. మనదేశమునం దిప్పుడున్న వర్ణాచారములనుబట్టి కొన్నివర్ణములవారు తామే విద్యనంతను గుత్తగొనుటయు తక్కినవర్ణములవారు నిరక్షరకుక్షు లగుటయు సముద్రమునుదాఁటి దేశాంతరములకుఁబోయి యేవర్ణమువారును పరదేశములశిల్పాదులను నేర్చుకొనరాకుండుటయు తటస్థించుచున్నది. కాఁబట్టి యీహేతువులను బట్టి వర్ణభేదమువలననే పనివాండ్రు దొరుకుట శిల్పాదు లభివృద్ధినొందుట మొదలయినలాభములు కలుగుచున్న వని చెప్పరాదు. ఏపనినైనను చేయించుకొనువా రెక్కువగానుండి యాపనిని నేర్చుకొన్నవారికి ప్రోత్సాహము కలుగునప్పుడు లాభకరమైన యాపనినే యనేకు లభ్యసించుట తటస్థించి కావలసినంతమంది పనివాండ్రు దొరుకుచునే యుందురు. ఇప్పటివలె స్వర్ణకారులేకాని యితరులు బంగారుపని చేయఁగూడ దన్ననియమము లేకపోవుట తటస్థించి దేశమునందు బహుసంఖ్యాకులు స్వర్ణాభరణములతో తమశరీరముల నలంకరించుకొనువారయినపక్షమున, అనేకు లల్పలాభప్రదము లయినయితరవృత్తులను మాని యధికలాభకరమైన స్వర్ణకారవృత్తియందు ప్రవేశింతు రనుటకు సందేహ ముండదు. ఇట్లు చేయుటవలన తక్కువలాభము వచ్చెడుపనులయందు తక్కువమంది ప్రవేశించుటచేత వారికి సుఖజీవనము జరగుటయు, ఎక్కువలాభము వచ్చెడుపనులయం దెక్కువమంది ప్రవేశించుటచేత తగినందఱు పనివాండ్రు గొరకుట్లయు, కలుగుచున్నది. ఇట్లుగాగ యీవ

ర్ణమువారే యీపని చేయవలె నన్న నిర్బంధ ముండుటచేత కొన్ని సమయములయందు కొన్నిపనులు చేయించుకొనువారిసంఖ్యకంటె చేసెడువారిసంఖ్య యెక్కువయయి యనేకులకు పని దొరకక జీవనాధారము లేకపోవుటయు, కొన్నిసమయములయందు కొన్నిపనులు చేయించుకొనువారిసంఖ్యకంటె చేసెడువారిసంఖ్య తక్కువ యయి యనేకులకు పనివాండ్రు దొరకక యధికవ్యయము చేయవలసి వచ్చుటయు, సంభవించుచున్నది.

వర్ణభేదమువలనఁ గలిగెడి యింకొకలాభము సంఖ్య తక్కువగుటచేత నొక్కొక్కవర్ణమువారిలో నధికైకమత్యమును, పరస్పరానురాగాతిశయమును, అన్యోన్య సాహాయ్య సంపదయు, నుండుటయని చెప్పుచున్నారు. ఇవియన్నియు నిజముగాఁ గలిగెడుపక్షమున వర్ణభేదమువలనఁ గొన్నిలాభము లున్నవని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును. అయినను లోకానుభవమునుబట్టి చూడఁగా వర్ణభేదమువలన మనదేశమునందు విపరీతగుణములు పొడకట్టుచున్నవి. వర్ణభేదమువలన ననేకవర్ణములవారిలోఁ గొన్నివిషయములయందుఁ గొంత యైకమత్య మున్నను ముఖ్యాంశములయం దది యంతగాఁ గానరాదు. సుఖకాలములయందు పండుగులకును వివాహాదిశుభకార్యములకును విందు లారగించుటకయి కావలసినంతమంది బంధువులు చేరుదురు. కాని కష్టకాలములయం మాత్రము తోడుపడుటకయి యీబంధువులలో నొక్కరును గానరారు. ఈదురాచారము ముఖ్యముగా బ్రాహ్మణులలో నధికముగా నున్నది. ఈదేశమునందలి స్మార్తబ్రాహ్మణులలో రోగాదికము వచ్చినప్పుడు చూడవచ్చి భోజనములు చేయుటకును ఉత్క్రమణగోదానాదులను చేయించుటకును చుట్టములకును కొదవ లేకపోయినను ప్రాణములు పోయినతరువాత శవము

నింటినుండి శ్మశానభూమికిఁ గొనిపోవలసిన పని వచ్చినప్పుడుమాత్ర మొక్కరును గానఁబడరు. భార్యాపుత్రాదులు దుఃఖసముద్రములో మునిఁగియుండి తోఁచుపడువారులేక కూలికి శవములను మోచు పుణ్యపురుషు లడిగినంత మొత్తము నిచ్చి మృతునికళేబరమును ప్రేతభూమికి తరలించునప్పుడు కులమువా రందఱును దూరదూరములఁ దొలఁగినను, దహనసంస్కార మయినపిమ్మట గోదానములను భూదానములను హిరణ్యదానములను సాలగ్రామదానములను గ్రహించుట కయి యెక్కడలేనివారును గృహముచుట్టును గుంపులుగుంపులుగాఁ జేరుదురు. ఈమహానుభావులు కొన్నిసమయములయందు మగఁడు పోయి యేడ్చుచున్నయనాథయువతులను మఱింత యేడిపించి బహిష్కారములు చేసెద మని బెదరించి నగలు మొదలయినవాని నమ్మించియు ఋణములు చేయించియు వారిచేత సంతర్పణములు చేయించి తాము హాయిగా పిండివంటలతో విందారగించు యాభాగ్యహీనురాండ్రను కూటికి పేదలను జేయుదురు. ఈవర్ణభేదమువలన నెవ్వరికో యొకానొకరికి కలిగెడులాభములకన్న పలువురకు కలిగెడునష్టములే యధికముగా నున్నవి.

వర్ణభేద ముండుటవలన కులమువారిభీతిచేత జనులు విచ్చలవిడిగా చెడుదారులఁబడి తిరుగక నీతిమార్గమున సంచరింతు రనికొందఱందురు. అయినను లోకములో నిది మన యనుభవమునకు ప్రత్యక్షవిరుద్ధముగా నున్నది. వర్ణభేదమువలన నీతి వర్ధిల్లుటకు మాఱుగా గణనాతీతము లయినకులనిబంధనలు ప్రబలి నీతిని నామమాత్రావశిష్టము చేయుచున్నవి. ఈవిషయ మయి ముందు కొంత వివరముగా వ్రాసెదను.

వర్ణభేదమువలన శుచిత్వమును పెద్దలయెడల వినయవిధేయత

లును గలుగునని చెప్పుదురు. బ్రాహ్మణాదివర్ణములవారు తమ గేహములను దేహములను శుచిగా నుంచుకొనుట వాస్తవమే; కాని యీశుచిత్వమును పూర్ణముగా వర్ణభేదమున కారోపించుటమాత్రము న్యాయముకాదు. వర్ణాచారములవలనను మూఢవిశ్వాసములవలనను ననేకవిషయములయందు శుచిత్వమునకు మాఱుగా నశుచిత్వమే వ్యాపించుచున్నది. స్నానము చేసి శరీరమును నిర్మలముగా నుంచుకొనుటయు శుభ్రవస్త్రములను ధరించుటయు దేహారోగ్యధర్మములలో ప్రధానములే యైనను బ్రాహ్మణులలోనిపురుషులును ముఖ్యముగా స్త్రీలును నిర్మలజలమును విచారింపక యాచారప్రభావముచేత పుణ్యమని చెప్పి బురదనీటిలో మునిఁగి తడిబట్టలు కట్టుకొనియు, మైలబట్టలని పిలువవలసినవానికి మడిబట్టలని పేరుపెట్టి కల్మషజలములో ముంచి యాఱవేసినట్టి బట్టలనుగాని వారమున కొక్కసారి యైన నుతుకనిదుర్గంధసహిత మయినపట్టుబట్టలనుగాని ధరించియు, శరీరారోగ్యమును చెడఁగొట్టుకొనుచున్నారు. ఈప్రకారముగానే స్త్రీలు పూర్వకాలమున మట్టియిండ్లకు బేటికలు లేవకుండుటకయి పూయఁబడుచు వచ్చినగోమయమును పవిత్ర మయిన దని శుద్ధినిమిత్త మయి యిప్పటిగచ్చునేలలకు సహిత ముపయోగించి గృహముల పారిశుద్ధ్యమునకు భంగము కలిగించుచున్నారు. పెద్దవారు చెప్పినదానినెల్ల వినయవిధేయతలతో గ్రహించి కులాచారములకు బద్ధులయి దాస్యము చేయుచుండుట మనలోనున్నదిగాని స్వతంత్రముగా నాలోచించి కార్యనిశ్చయమును జేసికోవలసిన పురుషధర్మమును జంపెడి యీవిధేయత యంతగా శ్లాఘ్యమైనదియు నపేక్షణీయ మైనదియుఁ గాదు.

ఇప్పు డున్నప్రకారముగా వర్ణభేదమువలనఁ గొన్నివర్ణముల

వారి కల్పలాభము కలుగుచున్నను, మొత్తముమీఁద దేశమునకు గణనాతీతము లైనవస్టములు సంభవించుచున్నవి. ఈనష్టములలో మొట్టమొదటిది జనులలోఁ గలపరస్పరద్వేషము. ఈదేశమునం దిప్పుడు బ్రాహ్మణాదు లైననాలుగువర్ణములు మాత్రమే కాక ప్రతి వర్ణములోను లెక్కకెక్కుడైనయంతర్భాగము లున్నవి. ఈదేశము నందలి వర్ణభేదములనుగూర్చి చేసినపుస్తకములో నొకరించుమించు గా బ్రాహ్మణులలోఁ గల తెగలపేరుల రెండువేలు తెలిపియున్నారు. ఈతెగలవారు తాము బ్రాహ్మణేతరులకంటె నెక్కువవార మని గర్వపడుచుండుటయే కాక యెవరికి వారు తమలో కూడ తామే యెక్కువవార మని తగవులాడుచు పరులను ద్వేషించుచు దూషించుచు సంబంధబాంధవ్యములను భోజనప్రతిభోజనములను మానిజనులలో నైకమత్య మసాధ్య మగునట్లు చేయుచున్నారు. ఈతెగలవారిలో నొకని కధికార మబ్బినప్పుడు పనులలో సాధ్య మయినంతవఱకు తన తెగవారినే చేర్చుటకును తక్కిన తెగలవారిని చేరనీయకుండుటకును సర్వవిధములచేతను ప్రయత్నము చేయుచుండును. వీరీద్వేషమును సమస్తవిషయములయందును జొప్పించి కొన్నిసమయముల యందల్పాంశములనుబట్టి తగవు లాడుచు నొండొరులను గర్భశత్రువులనుగాఁ జూచుకొనుచుందురు. ఈజాతిద్వేష మగ్రవర్ణమువారయిన బ్రాహ్మణులు మొదలుకొని యధమవర్ణమువారయినచండాలురవఱకును వ్యాపించి యున్నది. ఎంతటి నీచవర్ణమువాఁ డయినను తనజాతివారిలోని తెగలలో తా నధికుఁడ ననియు తన కధికస్వాతంత్ర్యములు కల వనియు శుష్కకలహములు పెట్టుకొని పనికిమాలిన విషయములలో వివాదపడుచుండును. ఒకమండలమందు జరుగుచుండిన జాతరలో నొకమాదిగవాఁడు సిగలో నెట్టపువ్వులు పెట్టుకొని

వచ్చినందున మాదిగ లట్టిపువ్వులు ధరింపఁగూడదనితగవు పెట్టిమాలలు దుష్టుకట్టులుధరించి యుద్ధమునకు సంసిద్ధులు కాఁగా రాజభటులెంతో కష్టముమీఁద తలలుబద్దలుకొట్టుకొనిర క్తప్రవాహములనుకట్టింపకుండ వారిని వారించి సాగనంపిరి. అనంతము లయినయీవర్ణభేదములు చాలనట్టుగా మనవారు కుడిచేతి యెడమచేతి జాతిభేదము నొకదానిని పెట్టుకొని తమలోతాము తగవు లాడువారును కొన్నిసమయముల యందు తమలోఁ గలయన్యోన్యవైరమును మఱచి యొక్క తెగవా రందఱు నొక్కటియయి రెండవ తెగవారిని బాధించుట కయి యసూ యాగ్రస్తులయి వీరావేశమును వహించి మితిమీఱినచెఱుపును కలి గించు చున్నారు. ఎడమచేతివారి నవమానపఱచుట కయి కుడిచేతివా రందఱు నేకమయి తమ మానుషస్వభావమును మఱచి కాటకుక్కల వలె కయ్యమునకు కాలు ద్రవ్వుచు చెప్పరానిక్రూరకృత్యముల కొడి గట్టుట యనేకులు చూచి యుందురు. స్వర్ణకారులు తమయింటిగోడ లకు వెల్ల వేసికొనిరనియు, పల్లెవాండ్రు వివాహాదిదినములలో పల్లకి యెక్కిరనియు, కొంతకాలముక్రిందట బృందావనపురమునందును నీల పల్లెయందును కుడిచేతివా రెడమచేతివారిమీఁద ధ్వజ మెత్తి నానా విధామాంగళ్యములను జేసి యుండుట మీలోననేకులు కనియువినియు నుందురుగదా? మనుష్యులకును మనుష్యులకును వేఱుపాటు కలుగఁజేసి యెదుటివారు తమగోడకు వెల్ల వేసికొన్నను చూచి సహింపలేనంత ఘోరరాక్షసత్వమును మనుష్యులకుఁ దెచ్చి పెట్టినది యీవర్ణపిశాచమే కదా? ఈపిశాచ మిట్లు పండితులు మొదలుకొని పామరులవఱకును గలసమస్తజనులహృదయములలోను నెలవుకొని నిరంకుశాధికారమును చెల్లించు చుండఁగా మన దేశ మెట్లు పురోవృద్ధికి రాఁగలదు? తమ యాచారములలో దేశక్షేమకరము లయినచిన్నమార్పులనుసహింపక

చేసికొన సాహసింపలేని పరమభీరువు లయి యున్న హిందూమహా జనులు క్రూరవర్ణాచారపిశాచప్రేరణముచేత నకార్యకరణమునం దెక్కుడ లేనిధైర్యమును వహించి ప్రాణములకు తెగించి పోరాడుట మహాద్భుతముగా నున్నది.

ఈవర్ణభేదము మనదేశమునకు కలిగించినగొప్పనష్టములలో నొకటి దయాదాక్షిణ్యములను నీతిని హృదయములనుండి పాఱఁదోలి మనుష్యులను మృగములనుగాను క్రూరరాక్షసులనుగాను మార్చుట. మనదేశమునం దిప్పుడు నీతి యనుగంటె దానిస్థానమున జాతికట్టు పాటులే పరమాదరణీయము లయినవి. ఒకఁ డగ్నిసాక్షికముగా వివాహ మాడినకులాంగనను విడిచి బహిరంగముగా వారాంగన నుంచుకొన్నను రహస్యముగా పరులసంసారములు పాడుచేయుచున్నను, అట్టివాఁడు మొగమున విభూతి రేఖలు ధరించి బిళ్ళగోచి పెట్టి స్నానము చేసియో చేయకయో జుట్టుచివర ముడివైచుకొనువాఁడైనపక్షమున జాతిబాహ్యుఁడుగాక నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడును సదాచారసంపన్నుఁడును నగుచున్నాఁడు. చౌర్యము చేసియో నరహత్య చేసియో చెఱసాలలోఁ బడి తప్పించుకొని వచ్చినవాఁడు కులమునకు వెలిగాక పంక్తిభోజనమున కనర్హుఁడుగాక దాహాతిశయముచేత సచ్ఛూద్రునిచేతి మంచినీళ్ళు గిన్నెడు త్రాగినవాఁడు కులభ్రష్టుఁడును నపాంక్తేయుఁడు నగుచున్నాఁడు. ఓహో! ఈవర్ణపిశాచముయొక్కప్రభావము నేమన వచ్చును! గర్భపాతములను శిశుహత్యలను చేసినక్రూరాత్ములు పతితులు గాక తనకడుపునఁ బుట్టినబాలవితంతువులకు విధ్యుక్తముగా వివాహము చేసినకరుణార్ద్రహృదయులు పతితు లగుచున్నారు! కల్లు త్రాగి లేదని కల్లలాడి యిల్లాలిని విడనాడి యిల్లును తల్లి పెంచిన మేనును గుల్ల చేసికొని తొత్తులయిండ్లకు నిత్యయాత్రలు చేయుచు

భక్తవేషము వేయువంచకు లగ్రపంక్తి కర్హులయి విద్యాలాభము నిమిత్తమును స్వదేశక్షేమమునిమిత్తమును ద్వీపాంతరయాత్రలు చేయుఋజుమార్గులు పంక్తిభోజనమున కనర్హు లగుచున్నారు. ఏమి పాపము పండినదోకాని మనదేశమునం దిప్పుడు నీతిమార్గమును తొలఁగని సద్వర్తనము యోగ్యమయినదిగా పరిగణింపఁబడక నీతి మాలినబాహ్యనటనము యోగ్యమయినదిగా భావింపఁబడునంతటి వైపరీత్యము సంభవించినది. కల్లలకొడిగట్టి కూటసాక్ష్యములు పలికి దుర్దానములు పట్టి పొట్టపోసికొను కుక్షింభరాధములు తమదుశ్చరిత్ర మునకు సిగ్గుపడుటకు మాఱుగా సత్యసంధులయి యణుమాత్రమును ధర్మమార్గము నతిక్రమింపక కష్టార్జితధనముతో జీవనము చేయు బ్రాహ్మణేతరులకంటెను జాతిమాత్రము చేతనే తా మధికుల మయితి మని గర్వపడుచు వారిగాలి సోఁకినను తాము మైలపడుదు మని భావించుచున్నారు. ఇట్టిదుర్గర్వముచేత మనుష్యలక్షణము లైన దయాదాక్షిణ్యాదులును నీతియు మనవారిహృదయావాసములనుండి పాఱిపోఁగా వానిస్థానమున రాక్షసగుణము లైననిర్దయత్వాదులును దుర్నీతియు హృదయకుహరములయందు ప్రవేశించి యథేచ్ఛముగా రాజ్యము చేయుచున్నవి. అగ్రజాతివార మని గర్వపడుచుండుదురు తమకన్నులయెదుట చెట్టువిఱిగి శూద్రునిమీఁద పడినను పయికెత్తక దయాశూన్యులయి తాఁకినచోఁ దమకు మైల సోఁకు నని దూరముగా తొలఁగుచున్నారు. ప్రయాణమధ్యమున మండువేసవికాలములో దారిప్రక్కను తక్కువకులమువాఁడు వడగొట్టి పడి ప్రాణములు విడుచు చున్నను వానినంటినఁ దానశుచి నగుదు నని భయపడి యాదారిని బోయెడు వేదజడుఁ డగుబ్రాహ్మణోత్తముఁడు తనచెంబులోనినీటిబొ ట్టొక్కటియైనను వానినోటఁ బోయుపాపమునఁ బోవఁడు. ఈ హేతువు

చేతనే యాత్రలు సేవింపఁబోవుచీద లనేకులు వ్యాధిగ్రస్తు లయి పుణ్యక్షేత్రములకుఁ బోవు దారులలో వీధిప్రక్కలను బడి చూచుదిక్కు లేక స్వదేశజనులనఁడుమనే కుక్కలవలెఁ జచ్చుచున్నారు. అట్టివా రొక్క వేదమునే నమ్మి యొక్క మతమునే యవలంబించి యొక దేవతనే యారాధించువారైనను వారేవర్ణమువారో తెలియనిదోషముచేత వారి కెవ్వరును తోడుపడరు. స్వదేశస్థులు మార్గమధ్యమున రోగ పీడితు లయి దిక్కుమాలి చచ్చుచున్నప్పుడు తోడిమానవులు చూచి తోడుపడక యుపేక్షించుటకంటె నవమానకర మైనక్రూరకృత్యము మఱి యేముండును? వర్ణపిశాచముయొక్క ప్రేరణముచేతఁ గాక పోయినయెడల మానవజన్మ మెత్తినవాఁ డెవ్వఁడు నిసర్గదయాగుణ మును విడిచి యిట్టికటికిమనసు పూనఁగలఁడు? ఈవర్ణపిశాచావేశము చేత మనుష్యులు తోడిమానవులను మృగములకంటెను నీచముగాఁ జూచుచు తా మందువలన నధికుల మైతిమని విఱ్ఱవీఁగుచున్నారు. నిర్మలనీతిచేత పవిత్రములుగాని యీమహానుభావుల హేయకాయ ములు తోడిమానవులస్పర్శనమువలననే కాక దర్శనమువలనఁగూడ నపవిత్రము లగునఁట! బురదలో పొరలివచ్చినమహిషము కాయ శుద్ధి చేసినను స్నానము చేయక భుజించుభూదేవోత్తముఁడు వైశ్యుని చేయి సోఁకినమాత్రమున తినుచున్నయన్నము విడిచి లేచిపోవు చున్నాఁడు. కుక్కగాని గాడిదగాని యెదుటనుండి చూచుచున్నను లేవక భక్షించెడువైశ్వదేవపరుఁడు తోడిమానవుఁ డైనశూద్రుఁడు దూరమున కంటఁ బడినను ముందఱివిస్తరి విడిచి శపించుచు లేచిపోవు చున్నాఁడు. మనదేశమునం దనేకు లిట్టియకృత్యములచేతనే తాము భూదేవత లయి దేవతలకు దేవతల మైతిమని సంతోషించుచున్నారు. ఓవర్ణభూతమా! నీ వెంత చక్కగా మావారిమతి చెఱిచితివి! నీ

దెంత మొండిబలమో కాని సుజ్ఞానమంత్రాక్షరములును నిన్నొక పట్టున పాఱఁద్రోలఁజాలకున్నవి. దయాగుణము దేవత్వసూచకము, నిర్దయత రాక్షసత్వసూచకము. నిజమైన దేవత్వము నపేక్షించువా రందఱును దయాగుణమును పూని తోడిమానవులను సోదరభావముతోఁ జూచుచు నితరులు సుఖించునప్పుడే తాము సుఖించునట్లు నేర్చుకొనవలెను. ఈనిజమైన దేవత్వము నపేక్షించువివేకము లేకపోవుటచేతనే వర్ణపిశాచావిష్టులు ప్రజాక్షేమకరములైనమంచిమార్పులను నిరోధించురాక్షసత్వమును వహించుచున్నారు. వివేకియైన బ్రాహ్మణుఁ డొక్కఁడు తాను గన్నప్రియపుత్రికసుఖ మపేక్షించి భర్తతో కాపురము చేయఁదగినయుక్తవయస్సు వచ్చినపిమ్మటనే వివాహము చేసెదనని సంకల్పింపఁగానే వర్ణపిశాచము నోరు తెఱచుకొని పరుగెత్తుకొని వచ్చి నీపుత్రికకు ప్రాయము రానిపసితనములోనే పెండ్లి చేయనియెడల మ్రింగివేసెదనని బెదరించుచున్నది. ఆభూదేవుఁడు భయపడి పండ్లురానిపసికూనకే పెండ్లి చేసి విందులు పెట్టి వర్ణభూతమును సంతోషపెట్టి తనయల్లుని నాభూతముపొట్టఁ బెట్టుకొన్నతరువాత మరల కొంతధైర్య మవలంబించి తనముద్దులబిడ్డయొక్క వైధవ్యదుఃఖమును మాన్పుటకుఁ గొంచెము ప్రయత్నము చేయఁగానే, మొదట వివాహము చేయించి భర్తను మ్రింగినవర్ణభూతమే మరల వచ్చి తొంటికంటెను వికృతముగా నోరు తెఱచి యఱచుచు నీబిడ్డకు మరలఁ బెండ్లి చేసితివా నిన్ను బహిష్కారదంతములతో కొఱికి తినెదనని మరల వెఱపించుచున్నది. ఇట్టిఘోరకృత్యములు చేసెడువెను భూతము మఱి యేయకృత్యము చేయ సంకోచించును? నాథునిఁగోల్పోయి యేడ్చుచున్నయనాథకాంతను మగని శవముతో కట్టగట్టి కాల్చుమని బోధించెడువర్ణభూతము వితంతువును

నీనగ లమ్మి నాకు సంతర్పణము చేయు మని నిర్బంధింప కుందునా ? జ్ఞానులయి యీశ్వర సేవ చేయఁగోరుపురుషులనే తనకు దక్షిణ లిచ్చి విగ్రహములనుగొలుచుచు జ్ఞానమును పడటఁ గలపని పక్షమున నిగ్రహించెద నని వ్యగ్రత చూపెడువర్ణభూతము విద్య నేర్పక యజ్ఞానాంధకారమున మునిఁగి యుండవలసిన దని స్త్రీలను బాధించుటకు సందేహపడునా ? ఈపాడుపిశాచము వయసువచ్చినకన్నెలను వయసు వచ్చినవరుల కిత్తు మనువారిని మ్రింగఁ జూచుచున్నను, వయసురాని కన్నెలను వయసుజాఱిన ముదిపెండ్లికొడుకులకు వివాహమిషమున బలిపెట్టు పెద్దలను తనదీర్ఘ బాహువులతో నాలింగనము చేసికొని వారి వలన సంభావనల నొందు చున్నది; అనాథ లైనపసిబాలికకు వివాహము చేయుదు మనువారిని విఱుచుకొని తినఁజూచుచున్నను. ఉన్న భార్యను దుఃఖపెట్టి పెక్కుభార్యలకు మంగళసూత్రములు కట్టి వెలయాండ్రపాదములు పట్టు దిట్టలయెడ సౌభ్రాత్రము నెఱపి వారివలన సమ్మానము నొందు చున్నది. పెరిగినఁగాని విఱుగుట తటస్థింపదు గాన నిజవినాశముకొఱకే యీరాక్షసకృత్యము లిట్లు వర్ధిల్లుచుండి యుండవచ్చును.

ఈవర్ణపిశాచ మీదౌర్జన్యములతో తృప్తినొంది యుండక చెలరేగిజనులయొక్క దేహబలాభివృద్ధిని జ్ఞానబలాభివృద్ధిని దేశముయొక్క ధనాభివృద్ధిని శిల్పాదిసకలకలాభివృద్ధినికూడతనపొట్టను బెట్టుకొనుచున్నది. ఈ పిశాచముయొక్కయుపదేశమువలననడుచుచున్న క్రూరకర్మలలో నొక్కటి యైనశిశువివాహమునుగూర్చి యీవఱకే కొంచెముసూచన చేసి యున్నాను గదా ! ఈయపాత్రవివాహములవలన పిల్లలుగా నుండి యాడుకొనుచుండవలసినకాలములోనే పిల్లలు తల్లు లయి దుర్బలు లగుట సంభవ మగుచున్నది. పిల్లలు తల్లు లయ్యెడు వింత దేశములో

పిల్లవాండ్రు తండ్రు లగుట యాశ్చర్యము కాదుగదా? ఇతర దేశములలో సంసారదుఃఖ మెఱుఁగక హాయిగా చదువుకొనుచుండెడి యిరువదియేండ్ల బాలురు వర్ణభూతపరిపాలిత మయి యున్న యీ దేశములో ముగ్గురు బిడ్డలతండ్రు లయి పుత్రశోకాది సంసారదుఃఖములపా లయి చదువు మానవలసినవా రగుచున్నారు. బాలురకును బాలలకును పుట్టిన బిడ్డలు స్వభావముచేతనే దుర్బలులగుచుండఁగా, ఆపయిని బాలమాతలాటలుమరిగి యుపేక్షచేయుటచేతను పెంచుటకు చేతఁగాక చెడఁగొట్టుటచేతను వారు మఱింతబలహీనులగుచున్నారు. భూదేవతలు ప్రధానదేవతనుగా బూజించెడి యీవర్ణాపమృత్యుదేవతయొక్క సంపూర్ణకటాక్షము మనదేశముమీఁద చిరకాలము ప్రసరించినపక్షమున ముందు మనసంతతివారు పురాణములయందభివర్ణింపఁబడిన యంగుష్ఠమాత్రశరీరు లయినవాలఖిల్యులో కలిప్రభావప్రస్తావనయందు వర్ణింపఁబడిన సేలములగచెట్లకు నిచ్చెనలు వేయుమహోన్నతపురుషులో యయి యిప్పటివారు పురాణకర్తల కారోపించెడు సర్వజ్ఞత్వమును సత్యము చేయక మానరు. మనవారియొక్క దుర్బలస్థితి కీబాల్యవివాహపీడ యొక్కటి చాలనట్లుగా హేయకార్యములను కల్పించుటలో విసుగు చెందనివర్ణభూతము ప్రతివర్ణములోను గణనాతీతములైనయంతర్భాగములను సృష్టించి యిచ్చి పుచ్చుకొనఁదగుబంధుచక్రముయొక్కవృత్తమంతకంతకు చిన్నది యగునట్లు చేయుచున్నది. దగ్గఱబంధువులలోనే తఱుచుగా వివాహకార్యములు చేయుచుండుటవలనఁ గలిగెడు శిశువులు బలహీను లగుటయేకాక యల్పాయుష్కులును రోగిష్ఠులు నగుదురని వైద్యశాస్త్రజ్ఞులు మొఱ్ఱపెట్టుచున్నారు. అయినను వర్ణభూతముయొక్క మహాఘోషముముందఱ వారి మొఱ్ఱయెవ్వరికిని చెవి సోఁకకున్నది. కన్యావిక్రయము వృద్ధవివాహము

మొద లయినయనర్థము లనేకము లీదురాచారవిషలతయొక్కయు బాల్యవివాహకంటకవృక్షముయొక్కయు దుష్ఫలములే. ఇట్లు వర్ణ భూతము జనులయొక్క దేహబలమును చెడఁగొట్టుటయే కాక జ్ఞాన బలమునుకూడ చెడఁగొట్టుచున్నది. లోకములో నేదేశమునందుజూచి నను జ్ఞానము మనుష్యలక్షణముగా పరిగణింపఁబడుచున్నది. ఇఁక మనదేశమునందో యీశ్వరుఁడు జ్ఞానాభివృద్ధిని బొందుఁడని బోధించు చుండఁగా, వర్ణభూతము జ్ఞానమును విడిచి మూఢులు కండని బోధిం చుచున్నది. వేదము శూద్రులును తన్నభ్యసింపవచ్చు నని చెప్పు చుండఁగా, వర్ణపిశాచము వేదాక్షరములు విన్నశూద్రుని చెవిలో సీసము కాచిపోయు మని చెప్పుచున్నది. ఏమి యీసాహసము! ఎవ్వరో కొందఱే కాని దేవునిఁ దెలిసికొని యానందించుటకు దేవుని బిడ్డ లందఱు నర్హులు కారఁట! స్వప్రయోజనపరు లైనకొందఱు సర్వ జనులను మూఢత్వమున ముంచి, దేవతారాధనమును మాని తమ్మా రాధించుటయే పరమార్థమని బోధించుటచేత పరులను చెఱిచి తామును పాడగుచున్నారు. ఒరులను జెఱుపఁదలఁచుకొన్నవాఁ డెప్పుడును తాను బాగుపడఁడు. తమపాదధూళి శిరమునఁ దాల్చు టయే పరమార్థమని యితరులకు సదా బోధించుచుంటచేత వారి కదియే విద్య యయి సత్యవిద్య లన్నియు మూలఁబడినవి. అందుచేత పర్వతములకును నదులకును బిడ్డలు పుట్టుట వారికి గొప్పసత్యము. కల్లుసముద్రములును నేతిసముద్రములును వారిభూగోళశాస్త్రము. సూర్యచంద్రులను పెద్దపాము మ్రింగుట వారిఖగోళశాస్త్రము. స్వకాయకష్టము విడిచి యిట్టి సత్యములు బోధించి జీవించుట వారి కులవృత్తి. ఇట్టిజ్ఞానవంతులు తామే సర్వజ్ఞుల మనుకొని యున్న నాలుగుశాస్త్రములను తామే యభ్యసించి యితరులను చదువనీయక

పూర్వోక్తసత్యములను ప్రవచించియే యాత్మభరణము చేసికొనుట చేత వారికి నిజమయినజ్ఞానమును సంపాదించుటకుఁ గాని వృద్ధిపొందించుటకుఁ గాని జనులలో వ్యాపింపఁజేయుటకుఁ గాని యావశ్యకము లేకపోయినది. అందుచేత శ్రోత్రవిద్యలు రాకపోఁగా క్రమక్రమముగా నున్నవిద్యలుసహితము నశించి, వారి కితరుల వంచించుటలే కులవిద్య లయినవి. ఈకారణమునుబట్టి మనదేశమునందు భూజనులకుమాత్రమే కాక భూదేవతలకుఁగూడ జ్ఞానవృద్ధి లేక మూఢత్వము సంప్రాప్త మయినది. మనదేశముయొక్క బీదతనమునకుఁ గూడ కొంతవఱ కీవర్ణభూతమే కారణము. ఈభూతము చెమటయూడ్చి కష్టపడి స్వతంత్ర జీవనము చేయుట హేయమనియు, పాటుపడక మానము విడిచి పరులను యాచించి తేరతిండి తిని బ్రతుకుట యుపాదేయ మనియు, విపరీతోపదేశము చేసి మనవారిలో ననేకులను సోమరిరాజులను జేసినది. అందుచేత కాయపుష్టి గలిగి పాటుపడి స్వతంత్రజీవనము చేయుచు గతిలేనివారిని పోషించుచు దేశమును భాగ్యసంపన్నముగాఁ జేయ శక్తిగల దృఢగాత్రులుసహితముశరీరకష్టపడుటయవమానకరముగాను తిరిపె మెత్తుట గౌరవావహముగాను భావించుచు భక్తుల మనియు బ్రాహ్మణుల మనియు సన్యాసుల మనియు తీర్థవాసుల మనియు గుళ్లు కట్టించెద మనియు చలిపందిళ్లు పెట్టించెద మనియు పితృకార్యము లనియు దైవకార్యము లనియు నానావిధమాయవేషములు వేసి సర్వాసత్యములకు లోనయి సకలనైచ్యములకు తలయొగ్గి సోమరిరాము లయి పరులను వంచించి కుటుంబభరణము చేసికొనుచు దేశమును దరిద్రతావాసముచేయుచున్నారు. పాటుపడవలసినవారు పాటుపడక సాపాటురాము లయి పరులపెట్టుపోతల కాశించి పగటిదొంగలవలె పాటుపడువారిసొమ్ము సదా కొల్లగొనుచున్నప్పుడు

దేశ మెట్లు దరిద్రదశకు రాకుండును ? మనదేశముయొక్క బీదదశ కింకొకటికూడ ముఖ్యకారణముగానున్నది. అది తండ్రి యవలంబించిన వృత్తినే కొడుకును పూనవలయు ననియు వాణిజ్యాదుల కయి సముద్రయానము చేసి యన్యదేశములకుఁ బోఁగూడ దనియు జాతిభూతము నిర్బంధించి బాధించుటయే. తండ్రి పూనినవృత్తినే కొడు కవలంబించుచుండుటచేత మనదేశమునందు శిల్పాదికళలు మొట్టమొదట కొంతవఱ కభివృద్ధినొందినను, శిల్పులు మొదలగు వారు సాధారణముగా చదు వెఱుఁగని మూఢు లగుటచేత దినదినాభివృద్ధి నొందక యంతటితో నిలిచి యెదుగుబొదుగులు లేక తాతల కాలమునం దున్నట్లే యిప్పుడు నున్నవి. అందుచేత విద్యాధికు లయి యంత్రసాహాయ్యమునఁ బనిచేయు నన్యదేశస్థులతో సరితూఁగలేక మనశిల్పులు క్రమక్రమముగా కూటిపేద లగుచున్నారు. ఎవ్వని కేవృత్తియం దభిరుచి యున్నదో వాఁ డావృత్తి నవలంబింపక రుచిలేని తనతండ్రి పనినే యాచరించుచుండుటవలన శిల్పాదికళలయభివృద్ధికి భంగముకలుగును. వాణిజ్యమునందు లక్ష్మి వాసము చేయునని మన పెద్దలే చెప్పియున్నారు. మనవా రితరదేశములకుఁ బోయి యచ్చటి వారితో వ్యాపారము చేయుటకు వలనుపడనందున వాణిజ్యాభావము చేత మనదేశము తాను లక్ష్మికి నివాసము కాఁజాలక యామె యక్కగా రైన పెద్దమ్మవారికి నివాస మగుచున్నది. దేశక్షేమమో మనవారిని మీరు సముద్రయానముచేసి కళలయందు వృద్ధినొంది యితరదేశములవారితో వాణిజ్యము విరివిగా సాగించి ధనమార్జింపుఁ డనుచున్నది; వర్ణభూతమో మనవారిని మీరు సముద్రయానము మాని కూపకూర్మములవలె నిల్లు కదలక మ్లేచ్ఛసంబంధము నడఁచి కళలు విడిచి తన్నారాధించుచు ధనార్జనము వర్జింపుఁడనుచున్నది.

ఇం దేయుపదేశము భజింపఁదగినదో యేయుపదేశము త్యజింపఁదగినదో నిర్ణయించుటకు బుద్ధిమంతులు లర్హులు. వర్ణభేదమువలన మనదేశమునకుఁ గలుగుచున్న యనర్థముల నన్నిటిని వివరించుట యీచిన్న యుపన్యాసము పని కానందున, ఆపనిని బుద్ధిమంతులకు విడిచి మఱికొన్నివాక్యములతో నిప్పటి కీయుపన్యాసమును ముగించుచున్నాను.

ఎంతటి దురాచారమైనను లోకములో నొక్కసారిగా నశింపదు. దురాచార మని తెలిసినపిమ్మట కూడ జనులు వంశపరంపరగా వచ్చుచున్నయాచారము నొకపట్టున విడువఁజాలరు. కాఁబట్టి దేశక్షేమమును గోరువా రందఱును వేగిరపడక యోర్పుతో పనిచేసి ప్రజలహృదయక్షేత్రములలో వేరూని దృఢముగా నాటుకొనియున్న దురాచారవిషవృక్షములను మెల్లమెల్లగా పెల్లగించుటకు ప్రయత్నము చేయవలెను. దురాచారవృక్ష మెంతబలముగా పెరిగినను వివేకపరశువుయొక్క దెబ్బలచేత మొదలు నఱికినతరువువలె తుదకు కూలకమానదు. వర్ణపిశాచ మిప్పుడు మనవారిని దృఢముష్టితోఁ బట్టుకొని వివేకము చెఱిచి మంచి చెడ్డగాను చెడ్డ మంచిగాను తోఁపించుచున్నది. ఆపిశాచావేశము వదల్చి మనవారికి సుజ్ఞానము కలిగించుటకయి విద్యామంత్రబీజముల నెల్లయెడల వెదచల్లుచుండవలయును. ఉపన్యాసముల నిచ్చియు పుస్తకములను ప్రకటించియు వర్ణభూతము మనదేశమున కావహించుచున్న యనర్థము లన్నియు జనులకు వెల్లడియగునట్లు చేయవలయును. విద్యాధికు లొక్కొక్కవర్ణములోఁ గల యంతర్భాగముల నన్నిటి నేకముచేయుట కయి ప్రయత్నించుచు భిన్నశాఖలవారితో సంబంధబాంధవ్యములను భోజనప్రతిభోజనములను జేయుచు నితరులకు దారి చూపుటకై సర్వవిధముల పాటుపడవలయును. విద్యాధికులైన వారు తాము శిల్పాదికళలను నేర్చుకొని

వాణిజ్యాదులయందుఁ బ్రవేశించి సూఢశిరోమణులకు భయపడక దేశక్షేమమునిమిత్త మయి ద్వీపాంతరయాత్రలు చేయుచు మరలి వచ్చినతరువాత ప్రాయశ్చిత్తములకు తలయొగ్గక తమ ధైర్యమును చూపుచుండవలెను. పూర్వాచారమునకు విరుద్ధమైన యేమంచిపనికి పూనినను జనులును మతాచార్యులును ద్వేషించి బాధింపక మానరు. ఈబాధలకు సహించి సుఖింపఁగలుగుటకు మనోధైర్యమును భగవద్భక్తియు నవశ్యముగా కావలెను. ఈశ్వరునియెడల దృఢభక్తి లేని పక్షమున ధర్మమునే నమ్ముకొని జనవిరుద్ధముగా సత్కార్యాచరణమునకుఁ బూని నిర్వహించుట సాధ్యముకాదు. కాఁబట్టి సర్వధర్మములకును మూలమైనమతమును పరిశుద్ధపఱిచి తానీశ్వరునియందవ్యాజమైనవిశ్వాసమునుకుదుర్చుకొనుటకై దేశాభిమాని యైనప్రతిపురుషుఁడును నిరంతరకృషి చేయవలెను. ఈశ్వరవిశ్వాసము లేనివాఁడేసత్కార్యమును చిరకాలము శ్రమలకోర్చి పూనికతో నిర్వహింపఁజాలఁడు. కాఁబట్టి మనము సర్వసత్కార్యములు నీశ్వరాజ్ఞలని నమ్మి జనుల నిగ్రహానుగ్రహములను పాటింపక యీశ్వరప్రీతి కయి యాతని నమ్మినబంట్లమయి స్వకృత్యమును నిర్వహింపవలయును. మన కట్టి సంపూర్ణ నిశ్చలభక్తియు సత్కార్యానురక్తియు ధర్మాచరణశక్తియు ప్రసాదించుటకై ధర్మస్వరూపుఁడైన యీశ్వరుని మనఃపూర్తిగా ప్రార్థించుచున్నాను.

హిందూమతములు.

హిందూమతములు.

వివేకమహితు లగువిహితులారా!

మనము కన్నులారనొకయుత్తమాశ్వమునుజూచుచునప్పు డది గాడిద యనిగాని, కర్ణకఠోర మయినశబ్దమును వినుచున్నప్పు డది శ్రావ్యనాద మనికాని, యీరీతిగానే మన మేయింద్రియముచేత నయినను గ్రహించుదానికి విరుద్ధముగా నన్యు లెవ్వరైనఁ జెప్పుదు రేని మనము వారిమాటల నెంతమాత్రమును విశ్వసింపఁజాలము; ఇట్లు మన కింద్రియములద్వారమున నవ్యవహితముగాఁ గలుగు జ్ఞానము ప్రత్యక్ష మనఁబడును. కాఁబట్టి ప్రత్యక్షమునకు విరుద్ధముగా నుండుదానిని దేనినిగాని మనము నమ్మరాదు. లోకములో ప్రత్యక్ష జనితజ్ఞానమే సర్వోత్తమ మయిన దయినను, అన్నివిషయములలోను స్వానుభవముచేతనే నిజమును గనుఁగొనఁ బూనుట యొక్కమనుష్యున కసాధ్యము గనుకను కొన్నివిషయములలో సహేతుకము లయిన యూహలచేతనే సత్యమును తెలిసికొనుట సాధ్య మగును గనుకను ప్రత్యక్షమునకు విరుద్ధముగా నుండనంతవఱ కనుమానప్రమాణమును గూడ నంగీకరింపవలసి యున్నది. ఒకఁడు తనజీవితకాలమునంతను ధారపోసి విమర్శించినను స్వానుభవముచేతను యుక్తిచేతను సమస్త విషయములయందును యథార్థజ్ఞానమును సంపాదింపఁగలుగుట సంభవింపనేరదు గనుకను, వెనుకటివారు చర్చ చేసి తెలిసికొన్నవిషయములనే మరల సాధించుటకయి ప్రయాసపడి కాలమును వ్యర్థముగాఁ బోఁగొట్టుచుండుటవలన నభివృద్ధి కవకాశము కలుగకపోవును గనుకను, ప్రత్యక్షాదులకు విపరీతముగా నుండనివఱకా విషయములలో విశేషశ్రమ చేసియున్నవారి నడిగి తెలిసికొనిగాని వారు వ్రాసి

యుంచినపుస్తకములను జదివిగాని జ్ఞానసంపాదనము చేయుట యత్యం తావశ్యకముగా నున్నది. ఈకడపట చెప్పినది శబ్దప్రమాణ మనఁ బడును. జ్ఞానాభివృద్ధి నపేక్షించినయెడల నితరవిషయములయం దేప్ర కారముగా శబ్దప్రమాణ మావశ్యక మగునో య దేప్రకారముగా మతవిషయమునందును జిరకాలము కృషి చేసి యనుభవశాలు లయి ప్రసిద్ధి గన్నబుద్ధిమంతులు చేసియున్నపుస్తకసాహాయ్య మవశ్యముగాఁ గావలసి యుండును. అయినను తక్కినవిషయములయందువలెనే యీ విషయమునందును మనయనుభవమునకుఁగాని యుక్తికిఁగాని పొసఁగి యున్నంతవఱకే శబ్దప్రమాణమును గ్రహింపవలసి యుండును. ఏవిష యమునందును పలువురుసమర్థులు వ్రాసిన పలుపుస్తకములను జదివి వారివారి యభిప్రాయములను చక్కఁగా శోధించినంగాని యెవ్వరిదో యొక్కగ్రంథమును జదివినంతమాత్రమున యథార్థజ్ఞాన మలవడదు గనుక, మతవిషయమునందును యథార్థమును కనుఁగొనుటకయి యభిప్రాయభేదములు గలయాయామతకర్తలు వ్రాసినగ్రంథములను సావధానముగాఁ జదివి బరిశీలింపవలయును. ఇప్పు డున్నమతములలో హిందూక్రైస్తవమహమ్మదీయమతములు ప్రధానము లయినవిగా నున్నవి; ఇందులో ప్రతిమతమువారికిని వేఱువేఱుగ వేద మున్నది. ఇతరమతములను గుఱించి తెలిసికొనుటకు ముందు హిందువుల మయినమనము మనహిందూమతమునుగూర్చి కొంతవఱకయినను దెలిసికొనుట యావశ్యకము. మనమతగ్రంథములలో నెల్ల ముఖ్య మయినదియు హిందువు లందఱిచేఁ బరమప్రమాణ మని చెప్పఁబడు నదియు వేదము; ఇది మిక్కిలి పురాతనము; దీనియందు ఋగ్యజు స్సామాథర్వణము లని నాలుగుభాగములు గలవు. వానిలో పాద నియమము గలిగి ఛందోబద్ధము లయి యుండుమంత్రములు ఋక్కులు;

కేవల వచనరూపముగా నుండునవి యజుస్సులు; గానయోగ్యము లగునవి సామములు. మంత్రార్థములను మంత్రములచేత సాధింపఁ దగినకర్మలను గూర్చినవిధులను దెలుపువేదభాగములు బ్రాహ్మణము లనఁబడును. ప్రతివిషయమునందును చర్చించినకొలఁదిని జ్ఞానాభివృద్ధి యగుచుండుట సహజము; కావుననే యొకవిషయమునుగూర్చి మొదట వ్రాసినగ్రంథములకంటెఁ బరిశీలనమీఁద తరువాత వ్రాసినగ్రంథములు శ్రేష్ఠతరములుగా నుండును. మనదేశస్థు లారంభదశయందు వాయువు మొదలగుభూతములను సూర్యబింబాది మహత్తరపదార్థములను నారాధించుకాలమునఁ బుట్టినవి గనుకనే మనవేదములయొక్క పూర్వభాగమునందువాయ్వాదిభూతస్తుతులును వానినధిష్ఠించియుండు ననుకొన్న దేవతలతృప్తికయి చేయనలసినయాగకర్మలునుమాత్రము ప్రతిపాదింపఁబడి యున్నవి; మనదేశమునందుఁ గ్రమక్రమముగా నాగరికత ప్రబలఁజొచ్చి తత్త్వవిచార మారంభ మయినతరువాత పుట్టినవేదముయొక్క యుత్తరభాగములయందు విశేషముగాఁ బర బ్రహ్మనుగూర్చియు జీవాత్మ పరమాత్మలకుఁ గలపరస్పరసంబంధమునుగూర్చియు చర్చింపఁబడి యున్నది. బ్రహ్మప్రతిపాదకము లయిన యీవేదాంతగ్రంథముల కుపనిషత్తు లని పేరు. వీనిలోఁ గర్మవలనఁ బ్రయోజనము లేదనియు తత్త్వవిచారమే మోక్షసాధన మనియు స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడి యున్నది. తరువాత మనశాస్త్రకర్త లందఱును కర్మప్రతిపాదకము లయినవేదభాగములను నిరాకరించి బ్రహ్మజ్ఞానబోధకము లయినయుపనిషద్భాగములనే యాధారపఱచుకొని తమశాస్త్రములను వ్రాయుటయే యీకాలములోనే కర్మకాండ మంతగా నాదరింపఁబడక జ్ఞానకాండమున్మాత్రమే గౌరవింపఁబడుచు వచ్చె ననుటకుఁ జాలినంత ప్రబలనిదర్శనముగా నున్నది. ఉపనిషత్తుల

నాధారపఱచుకొని కపిలుఁడు చేసిన సాంఖ్యశాస్త్రమును, కణాదుఁడొనర్చిన వైశేషికశాస్త్రమును, గౌతముఁడు రచియించిన న్యాయశాస్త్రమును, పతంజలికృత మయిన యోగశాస్త్రమును, జైమినికర్తృక మయిన మీమాంసాశాస్త్రమును, వ్యాసరచిత మయిన వేదాంతశాస్త్రమును, షడ్దర్శనము లనికాని షట్ఛాస్త్రము లనికాని చెప్పఁబడును. ఈశాస్త్రము లాఱును కొన్ని విషయములలో నేకీభావము కలవిగా నున్నను, ముఖ్యము లయినబహువిషయములలోఁ బరస్పరవిరోధము కలవిగానే యున్నవి. శాస్త్రములను గావించిన మనపూర్వపురుషులు భగవద్దత్తము లయినప్రపంచవేదమును ఆత్మవేదమును బొత్తిగా పాటింపక, అనఁగా ప్రత్యక్షానుమానప్రమాణముల నొకమూలఁ బడవైచి యధమప్రమాణ మయినశబ్దమునే పరమప్రమాణముగాఁ జేకొని దానికిఁ దమమనసు వచ్చినట్లెల్లను కుత్సితార్థములను గల్పించి తమసిద్ధాంతమును స్థాపించుటకయి హేతుకల్పనము చేసి సత్యమునందుదృష్టిలేక తమపక్షమునే సాధింపఁబూనుకొనుటచే నొక్కవేదము నాధారము చేసికొని వ్రాసినదానిలోనే యిట్లిన్నిభిన్నమతము లుత్పన్నము లగుటకుఁ గారణ మయ్యెను. ఇందేదియో యొక్కటియే యుపనిషన్మత మయి యుండవచ్చునుగాని యాఱును కానేరవు; ఈయాఱును గాక యుపనిషన్మతము మఱియొకటి యైనం గావచ్చును. ఈయాఱుసిద్ధాంతములయందునుగూడఁ గొన్నిగుణములును గొన్నిదోషములును నుండి యుండుటచేత నిందొకటి యబద్ధ మనికాని యొకటి నిబద్ధ మనికాని నిర్ధారణము చేయుటకు వీలు లేదు. ఈ చెప్పిన షణ్మతములవారునుగూడ ఆత్మ నిత్య మనియు, ఇంద్రియగోచరము లగువస్తువులకు మూలాధారము లయినయణువులు నిత్యము లనియు, ఆత్మకు దేహసంబంధ మున్నప్పుడు

మాత్రము జ్ఞానాదిశక్తు లుండు ననియు, శరీరముతోఁ జేరుటవలన నాత్మకు బంధము కలిగి శుభాశుభకర్మల ఫలము ననుభవింపవలసి వచ్చు ననియు, పుణ్యపాపఫలానుభవము స్వర్గనరకములయందలి సుఖదుఃఖములతోఁ దీఱక నీళ్ళు పోయినతరువాత కుండ నంటియుండుపాచివలె నిలిచియుండు ననియు, దాని ననుభవించుటకై జీవుఁడు మరల మరల జన్మము లెత్తవలసి యుండు ననియు, అన్నివిధములైనకర్మలును జీవునకు బంధహేతువులై జన్మపరంపరను గలిగించును గనుక మోక్షము నపేక్షించువాఁడుశుభాశుభకర్మములనురోసి, కాంచనమునందును కాష్ఠమునందును పుత్రునియందును శత్రునియందును సమబుద్ధి గలిగి దేని నంటించుకొనక మెలఁగవలయు ననియు, చెప్పుచున్నారు. మనలోని యన్నిమతములవారును పూర్వోత్తరజన్మముల నంగీకరించి యదృష్టమని యొకదానిని తెచ్చిపెట్టుటచే నెల్లవారును పూర్వజన్మకర్మవశమువలనఁ గావలసినయోగ మున్నఁ దనంతట నదియే యగు నని ప్రతికార్యమునకు నదృష్టమునే నమ్ముకొని యేసత్కార్య నిర్వహణముకొఱకును శ్రద్ధ పుచ్చుకొని పాటుపడక యుపేక్షాపరులయి కాలమును వ్యర్థముగాఁ బోఁగొట్టుచు నభివృద్ధి లేక సోమరులయి పాడగుచున్నారు. మనకుఁ బూర్వజన్మ మున్నయెడల వెనుకటి పుట్టువునందుఁ జేసినసంగతులలో నొక్కటియైన నేల యీజన్మమున స్మరణమునకు రాకపోవు నని యాలోచింపరు. అయిన నీవిషయమును గూర్చి యింకొకసారి ముచ్చటింపఁ దలఁచి యుండుటచేతను, ప్రస్తుతము చెప్పఁదలఁచుకొన్నవిషయముతో నిది యంతగా సంబంధించినది కాకపోవుటచేతను, దీని నిప్పటికి విడిచిపెట్టుచున్నాను. ఈయాఱుమతములలోను విస్తారముగా నిప్పుడు వ్యవహారములో నున్నది వ్యాసునిదైన వేదాంతమత మొక్కటియే. కాఁబట్టి తక్కినమతముల

స్వరూపకథనమును సంగ్రహముగాఁ జెప్పి పిదప దానిని కొంత వివరించెదను. పేరునకు భిన్నములుగాఁ గనఁబడినను సాంఖ్యయోగమతముల సిద్ధాంతము లించుమించుగా నొక్కటిగానే యుండును. ఈ యుభయమతములవారును ప్రకృతిస్వతంత్రమైనదనియు, అదియే జగత్కారణమనియు, ఆత్మ వేఱైనను దానికి ప్రకృతితోడియనాది బంధము కలిగియున్నదనియు, ప్రకృతిపరిణామమే బుద్ధియనియు దాని కర్తృత్వ మాత్మయం దారోపింపఁబడుననియు, బుద్ధి యింద్రియముల ద్వారమునఁ బరిణమించుటయే తెలివి యనియు, పురుషునకును ప్రకృతికిని భేదమున్నను వివేకము కలుగుటవలన సంసారము నశించి మోక్షమువచ్చుననియుఁ జెప్పుదురు. వీరిలో సాంఖ్యమతమువా రీశ్వరు డున్నట్టే యొప్పుకొనరు; యోగమతము వా రీశ్వరుని యునికి నొప్పుకొందురుగాని యాతని ప్రాముఖ్యము నొప్పుకొనరు గనుక, అనుష్ఠానమునం దీ రెండు మతములకును భేదమంతగాఁ గనఁబడదు. ఇవిగాక యోగమతమునకు యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణ, సమాధు లనుష్టాంగములుగలవు. ఇందులో ప్రాణాయామమువలనఁ జిరకాలజీవత్వమును నాంతరదృష్టిచేత బ్రహ్మైక్యమును కలుగునని భ్రమపడి యోగులు రేచక, పూరక, కుంభము లనుమూడుప్రకారములచేతను నూపిరి బిగఁబట్టి వృథాయాసమునుపడుచు కాలమును వ్యర్థపుచ్చుచున్నారు. ఇప్పుడు యోగమతము నవలంబించువారు యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడనివివిధకష్టములకు లోనై చేతులు మీఁదుకట్టి నిరుపయుక్తమగునట్టుగా నెండఁగట్టుచు గోళ్ళను మిక్కిలి పెంచి వేళ్ళను వ్యర్థపఱుచుచు తాము మహానుభావులైనట్టు మూఢులకు భ్రమకలుగఁజేయుచున్నారు. ఇఁక న్యాయశాస్త్రమును వైశేషికశాస్త్రమునుగూడ

నొకరీతిగానేయుండును. కాఁబట్టి వైశేషికశాస్త్రము న్యాయశాస్త్రముయొక్క భాగమునుగాఁ జెప్పుటయే యుచితముగాఁ గనఁబడుచున్నది. న్యాయశాస్త్రమునందు విస్తారభాగము తర్కమునుగూర్చినదయి యుండునుగనుక మనపండితులు సాధారణముగా దాని నభ్యసింతురు; ఈ న్యాయవైశేషికశాస్త్రములు రెండును పదార్థములను గూర్చి యుక్తివాదరీతులనుగూర్చియు ముచ్చటించును. గౌతమసూత్రములయం దొకచోట నీశ్వరనామ ముదాహరింపఁబడినను, ప్రపంచ మీశ్వర నిర్మితమనికాని చరాచరము లయిన సమస్తపదార్థములను సృష్టించువాఁ డీశ్వరుఁ డనిగాని యెచ్చటను జెప్పఁబడియుండలేదు; వేదము సత్యమనిమాత్రము ప్రతిపాదింపఁబడి యున్నది. కాణాదసూత్రములయం దెచ్చటను నీశ్వరనామమే యుచ్చరింపఁబడలేదు; వేద ప్రమాణ మంగీకరింపఁబడినది. ఈయుభయమతములయందును ప్రపంచ మణుసంయోగమువలనఁ గలిగిన దనియు, ఆయణువులు సృష్టింపఁబడని వయి నిత్యము లయి యదృష్టవశమున సంయోగమును బొందిన వనియు, జీవులుకూడ నపరిమితములును నిత్యములు ననియు, జీవుఁడు దేహమున కధిష్ఠాత యనియు, జీవుఁడు వేదోక్తకర్మములవలన నాత్యంతికదుఃఖనివృత్తి చేసికొని పిమ్మట సుఖము గాని దుఃఖముగాని పొందకుండుస్థితియే ముక్తియనియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఈముక్తి రాళ్ళు మొదలైన యచేతనపదార్థముల కిప్పుడున్నస్థితికంటె మేలయినదికాదు కాఁబట్టి దీని నితరమతములవారు పాషాణముక్తియని యాక్షేపింతురు. అయినను న్యాయశాస్త్రవ్యాఖ్యాతలును తరువాత న్యాయవైశేషికమతవిషయమున గ్రంథములు వ్రాసినవారును పరమేశ్వరునియునికి నొప్పుకొని జగత్తులకుఁ బరమాణువు లుపాదానకారణము లనియు నీశ్వరుఁడు నిమిత్తకారణమనియు

జగము సావయవముగాన నది యొకరిచే సృష్టింపఁబడవలయుననియు, అట్లుసృజించినవాఁడు కర్మవశుఁడయి పరిమితజ్ఞానము గలజీవులకంటె విలక్షణుఁడయి సర్వశక్త్యాదులు గలవాఁడని యనుమానము చేతఁ దెలిసికోఁబడుచున్నాఁడనియు, చెప్పుదురు గాని ముక్తివిషయమున మాత్రము గౌతమ కణాదులతోడనే యేకీభవింతురు. జైమినిప్రణీత మయినమీమాంసాశాస్త్రము నొకమతముసుగాఁ జెప్పుటకే యవకాశముకనఁబడదు. వ్యాసవిరచిత మయినవేదాంతశాస్త్రమునకుఁగూడ మీమాంస యనువ్యవహారము గలదుగాన దీనిని పూర్వమీమాంస యనికాని కర్మమీమాంసయనికాని చెప్పుదురు. దీనియందు తత్త్వవిచారమే లేదు; ఈశ్వరుఁ డున్నాఁడా లేఁడా యనునంశమం దెక్కడను గానఁబడదు. అందు బ్రాహ్మణములచేతను మంత్రములచేతను జెప్పఁబడిన కర్మలనుగూర్చి విశేషముగా వ్రాయఁబడి వాని యర్థవివరణము చేయఁబడి యున్నది. ఈ మీమాంసాశాస్త్రము వేదవిహిత కర్మచేయుటయే పరమార్థమనియు, శబ్దము నిత్యమనియు, దాని యందు మహత్త్వము గల దనియు బోధించుచున్నది. ఈమతములోఁ జేరినభాట్టులు వేదవిహితము లయినయజ్ఞాదికర్మలను ఫలాపేక్ష లేక చేయుచో కర్మసంబంధనివృత్తిపూర్వకమోక్షము గలుగు ననియు, వేదమంత్రమే దేవతగాని ఫలమునిచ్చు వేఱొకఁడగుదేవుఁడు ప్రత్యేకముగా లేఁడనియుకూడఁ జెప్పుచున్నారు. ఇప్పు డాఱవదియైన వేదాంతశాస్త్రమునంగతి విచారింతము; ఇదియే యుత్తరమీమాంస యనియు బ్రహ్మసూత్రము లనియు వ్యవహరింపఁబడును. దీనికి శంకరుఁడును రామానుజుఁడును మధ్వుఁడును ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా మూఁడుభాష్యములనుజేసినవారుసగా నద్వైత విశిష్టాద్వైత ద్వైతమతములను స్థాపించియున్నారు. ఇం దేదియైన నొక్కటియే వ్యాసమత

మయియుండవలయును గాని మూఢును గానేరవని యెల్లవారును సులభముగా నూహించి తెలిసికోవచ్చును. అయిన నిం దిదియే వ్యాస మతమని నిశ్చయింప వలనుపడదు. ప్రతిమతభాష్యకారులును వ్యాస సూత్రముల ననుసరించియే భాష్యములను వ్రాసియున్నారుగాన ప్రతిమతమువారును గొంతవఱకు వ్యాసమతము నవలంబించువారు గాను గొంతవఱకు నిరాకరించువారుగాను కూడ నుండవచ్చును. అది యెట్టిదయినను త్రిమతములలోను నద్వైతము మిక్కిలి పురాతన మైనదగుటచేతను జన బాహుళ్యముచే ననుసరింపఁబడుచున్న దగుట చేతను, ముందుగా నద్వైతమతమునుగూర్చి కొంతముచ్చటించెదను.

సాంఖ్యయోగశాస్త్రములయందు ప్రపంచము ప్రకృతివలనఁ గలిగిన దనియు, న్యాయవైశేషికశాస్త్రములయందు జగత్తు కేవ లాణుసంయోగమువలననే కలిగిన దనియు, వేదాంతశాస్త్రమునందు ప్రపంచ మసలే లేదనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఆదియందు వేదాంత శాస్త్రమున బ్రహ్మ మొక్కటియే యున్నదనియు, అది సత్యమును జ్ఞానానందాత్మకమును నిర్వికారమును నిరవయవమును నిత్యమును నిర్దోషమును సర్వవ్యాపకము ననియు జగత్తు పారమార్థికముగా సత్యము కాకపోయినను వ్యావహారికముగా సత్యమే యనియుఁ జెప్పఁ బడియున్నది. అటుతరువాతివారు ప్రత్యక్షముగా కనఁబడుచున్న జగత్తు నసత్యమని చెప్పుటకుఁగాని యీయపవిత్ర మయినజగత్తు పరిశుద్ధ మయినబ్రహ్మమునుండి పుట్టినదని చెప్పుటకుఁగాని తోఁచక మధ్య నవిద్య యనుమాయ నొకదానిని సృష్టించి బ్రహ్మ మును దానికి లోఁబఱిచినారు; అట్టి యవిద్య మిథ్యాభూత మయిన దనియు జడమును సవికారమును సావయవమును సాంతము ననియు ననాది యనియు, దాని కాచ్ఛాదకశక్తియు విక్షేపకశక్తియు

నని రెండుశక్తులుగలవనియు, జీవులన్నియు బ్రహ్మమే యయినను అవిద్యయొక్క యాచ్ఛాదకశక్తిచే స్వస్వరూపమునుమఱచి విక్షేపకశక్తిచేత రూపభేదమున్నట్టు భ్రాంతిపొందుననియు, తత్త్వమసీత్యాదిశ్రుతివాక్యజన్యజ్ఞానమువలన నవిద్యనివర్తించి స్వతస్సిద్ధ జ్ఞానము మరలనుదయించుటయే మోక్ష మనియు శంకరాచార్యులవారిమతము. అద్వైతులు పరబ్రహ్మము నొప్పుకొన్నవారయినను బ్రహ్మము తమకంటె వేఱయినది కాదందురు గనుక భగవంతునియాజ్ఞకు లోఁబడి యాతని నుపాసించుట పొసఁగనేరదుగనుక భగవంతుఁడు లేఁడను నాస్తికులకును వీరికిని నంతగా భేదము కనఁబడ దనియు వీరును ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధులే యనియు నితరమతములవారు వీరిని పలువిధముల నాక్షేపించి యున్నారు. ఈయద్వైతులలో నింకొకపక్షమువారు సూర్యుఁడు ఘటతటాకాదులయందుఁ బ్రతిఫలించునట్లు పరబ్రహ్మమును దేహాలయంతఃకరణములయందుఁ బ్రతిఫలించు ననియు, ఘటాదులయందు పెక్కుసూర్యబింబములవలె నగపడునట్టుగానే యంతఃకరణములయందు బ్రహ్మము పెక్కురూపములుగా తోఁచు ననియు ఆకాశమునందలి సూర్యబింబమునకును ఘటాదులయందలి ప్రతిబింబములకును భేదము లేనట్లే బ్రహ్మమునకును దేహములయందలి జీవులకును నభేద మనియు, చెప్పుచున్నారు. ఘటాదులయందు సూర్యబింబము ప్రతిఫలించునట్లే దేహములయందు బ్రహ్మము ప్రతిఫలించు ననుపక్షమున, ఘటాదులయందు సూర్యబింబ మేప్రకారముగా లేదో యదేప్రకారముగా దేహములయందాత్మలు లేకపోవచ్చు ననియు, అవి ఛాయవలె మిథ్యాభూతము లగునేని వానికి జ్ఞానము కాని తత్త్వవిచారముగాని లోకవ్యాపారముగాని యెట్లు సంభవించు ననియు పూర్వపక్షులడుగుదురు. అద్వైతమతాంతర్గతములగు యా

దవ భాస్కరమతములయందు శంకరమతమునందుకంటెఁ గొన్ని విషయములయందు భేద మున్నను మెట్టుమీఁద నన్నియు జీవేశ్వరులకు భేదము లేదనుటలో నేకీభవించుచునే యుండును. జీవేశ్వరులకు భేదము లేనిపక్షమున నేకకాలమునందే యొకఁడు సుఖ మనుభవించుటయు నొకఁడు దుఃఖ మనుభవించుటయు నెట్లు పొసఁగు ననియు, అట్టిసుఖదుఃఖములు దేహసంబంధమువలనఁ గలుగు ననునెడల దేహమును విడిచినతరువాత నద్వైతసిద్ధాంతప్రకార మొక్కఁడు ముక్తుఁ డగుటయు మఱియొక్కఁడు కాకపోవుటయు నెట్లు సంభవించు ననియుఁ ఇతర మతములవారు చేయునాక్షేపణము లన్నియు నన్నిశాఖలకును సమానముగానే పట్టును.

అద్వైతమతమునకు తరువాత మిక్కిలి వ్యాపకముగా నున్నది విశిష్టాద్వైతమతము. ఈమతాచార్యులు రామానుజాచార్యులవారు వ్యాసుని వేదాంతశాస్త్రమునకు తాము తమమతానుసారి యయిన భాష్యమును వ్రాసి జీవునకును నీశ్వరునకుఁ గలగుణములే యుండును గాని పరమాత్మకు లోఁబడియుండుఁ ననియుఁ, ఆయీశ్వరుఁడే విష్ణు వనియు, అతనికి దివ్యమంగళవిగ్రహము కలదనియు, మోక్షస్థానము వైకుంఠ మనియు, స్థాపించియున్నారు. శైవ విశిష్టాద్వైతము నిదే ప్రకారముగా నుండును గాని యీమతమువారు శివుఁడే పరతత్త్వ మనియు మోక్షస్థానము కైలాస మనియుఁ జెప్పుదురు. ఈమతభాష్యకర్త నీలకంఠాచార్యుఁడు.

వేదాంతశాస్త్రమునకు మధ్వాచార్యులవారుకూడ నొకభాష్యమును జేసి ద్వైతమతమును స్థాపించియున్నారు. ఈమతమువారును జీవేశ్వరులకు భేద మొప్పుకొని, ఈశ్వరుఁడు విష్ణు వనియు, జీవులు పరస్పరవిలక్షణము లయినవనియు, ఈశ్వరునకు రూపము కలదనియు,

జీవులును పరలోకమునందుఁగూడ పూర్వరూపతుల్యమయిన రూపము తోనే పరమపదము పొందుదు రనియు, చెప్పుదురు. వ్యాసమతము ననుసరించి పుట్టినయీమూడుమతములును త్రిమతము లనఁబడును. అద్వైతమునందు జీవేశ్వరుల కభేద మని సాధించుట యెంతకష్టమో, విశిష్టాద్వైమతమునం దీశ్వరునకు రూపమును భార్య మొదలగు వారును గలరని సాధించుటయు ద్వైతమతమునందు జీవులకుఁగూడ మరణానంతరమునఁ బూర్వదేహసదృశదేహములు గలవని సాధించుటయు నంత కష్టముగానే యుండును.

ప్రత్యక్షానుమానప్రమాణములను వదలివేసి యొక్కశబ్ద ప్రమాణముచేతనే దైవస్వరూపాదులను స్వేష్టానుసారముగా సాధింపఁ దలంపుగొన్నందుననే మతవిషయముల యందిటువంటి విపరీతాభి ప్రాయములు కలుగు నని యీవఱకే చెప్పి యున్నాను గదా? తక్కిన సమస్తవిషయములయందును స్వానుభవమును బుద్ధిని మన మెట్లుపయోగింతుమో మతవిషయములయందుఁగూడ నిజమును గనుఁగొనుట కయి మన యనుభవమును బుద్ధిని తప్పక యుపయో గింపవలెను. మిత్రులారా! మీ రెప్పుడును బ్రహ్మల మగుదు మని కలలోను భ్రమింపఁబోకుఁడు. పరబ్రహ్మమునకును మనకును గల తారతమ్యము పర్వతమునకును పరమాణువునకును గల యంతరమున కన్నను కోటిరెట్లు హెచ్చయినదిగా నుండును. ఆతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు; మనము మన వెనుకనుండియే యొరులు వెక్కిరించుచున్నను తెలిసికోఁజాలనివారము. అతఁడు సర్వశక్తుఁడు; మనము మనకుఁ గావల సిన వస్తువులనే సంపాదించుకోలేని యశక్తులముగా నున్నాము. మనకు యథార్థమయినజ్ఞానమును కరుణించి సత్ప్రవర్తనము గల వారినిగాఁ జేసి రక్షించుటకు భగవంతుని ప్రాపుదక్క మనకు వే

త్తాధార మేదియు లేదు. అశక్తుల మయిన మనకు నేవలె సర్వశక్తుఁడై నయీశ్వరునకును పని చేయుటకై కరచరణాద్యవయవములు కావలయు ననియు, మనవలెనే యాతఁడును భార్యాసంగమాది తుచ్ఛసుఖముల కాశపడు ననియు భ్రమింపక, అతఁడు నిరాకారుఁడనియు నిర్వికారుఁ డనియు నానందస్వరూపుఁ డనియుఁ దెలిసికొని నిశ్చలభక్తితో నిరంతరము నాకరుణాస్వరూపుని నుపాసింప యత్నింపుఁడీ. ఓసర్వకారణా! ఓభక్తవత్సలా! భక్తుల మయినమాప్రార్థన లాలించి, మాహృదయము లెప్పుడును నీధ్యానమునందే తగిలియుండునట్లును సత్కార్యాచరణమునందే యాసక్తను లయి యుండునట్లును జేయుము. ఓదీనజనపోషకా! నీనులమయిన మమ్ము నీయుండను జేర్చి పాపుల మగుటచే నిన్నుఁ జేరుటకు భయపడుచున్న మాజనుపు దీర్చి యభయ మిచ్చి రక్షింపుము.

స్వయంకృషి శ్రీ శ్రీ శ్రీ

స్వయంకృషి

స్వయంకృషి

మనము లోకములో సస్యములవిషయమునఁగాని ఫలవృక్షములవిషయమునఁగాని కృషిచేయుటవలనఁ గలుగవలసినప్రయోజనమంతయు సస్యాదులు చక్కఁగా పెరిగి ఫలము నిచ్చుట యయియున్నది. ఆప్రకారముగానే మనము స్వవిషయమునఁ గృషిచేయవలెనన్నను, మన మభివృద్ధిచెంది లోకమున కుపయోగపడునట్లు చేయవలెననియే కాని వేఱుకాదు. మొట్టమొదట స్వతస్సిద్ధముగా పెరిగెడిస్వభావము దానియందున్ననేకాని, ఏవస్తువునుగాని మనము పెంచుటకు శక్తులము కానేరము మనమొక వృక్షమును దోహదము చేసి పెంచఁగలముగాని యొకయెండుమోడు నెప్పుడును పెంచుటకు శక్తులము కాము. ఆరీతినే మనము స్వయంకృషి చేయవలయునన్నచో మనకీశ్వరుఁడు ప్రసాదించి యున్ననానాంకురాదుల నభివృద్ధి పఱుచుకోవలయుననుటయే కాని స్వభావముచేత మనకు లేనివానిని క్రొత్తగా తెచ్చిపెట్టుకోవలయుననుటకాదు. అయినను సస్యముల యభివృద్ధికిని మనయభివృద్ధికిని మిక్కిలి వ్యత్యాసమున్నది. వానికివలె మనకు పాంచభౌతిక మైనశరీర మొక్కటియేకాక తద్విలక్షణమైన యాత్మకూడ నుండియున్నది. మనకుఁ గలజ్ఞానాదిశక్తులు ప్రత్యేకముగా నాత్మతోడనే సంబంధించినవి. ఈ జ్ఞానాదిశక్తులచేతనే మనము వృక్షాది జడపదార్థములనుండియే కాక పశుపక్ష్యాది సమస్తేతరజంతువులనుండియు భేద పడియెదము. మనుష్యుఁడు సృష్టిలోని పదార్థములలో నెల్లను శ్రేష్ఠుఁడనుట నిర్వివాదాంశము; ఆశ్రేష్ఠత్వమునకుఁ గారణము జ్ఞానసంపద కలిమియేయనియు సర్వానుభవ

సిద్ధ మయినరాద్ధాంతాంశమే. పశుపక్షిమృగాదులకును మనకును సామాన్య మయినభౌతికదేహ మాహారముచేతనే పెరుగఁదగినది; అట్టిదేహము నొక్కదానినే పెంచుకొనుటవలన వానికంటె మన కాధిక్య మెంతమాత్రమును గలుగఁబోదు. మనము జ్ఞానదేహము నెంతయభివృద్ధి పొందించుకొన్న మన కంతయాధిక్యము కలుగును. కాఁబట్టి యిప్పుడు నేను చెప్పఁబోయెడు స్వయంకృషియంతయు ముఖ్యముగా నాత్మాభివృద్ధితోడ సంబంధించినదిగానే యుండును. స్వయంకృషిచేసి యభివృద్ధిఁబొందుటవలనఁ గలుగవలసినఫలము సుఖానుభవము. మృగాదులు తాత్కాలికానుభవమునుమాత్రమే చూచుకొనునుగాని ముందుసంగతి విచారించుకోవలయు ననుజ్ఞానము వానికెంతమాత్రమును లేదు. ఒకగోవునకు విస్తారముగా గడ్డివేసితిమేని, అది తనకప్పుడు కావలసినంత తిని తక్కినదానిని త్రొక్కి పేడవేసి పాడుచేయునేకాని తినఁగా మిగిలినదానిని మఱుసటిదినమునకు భద్రపఱుచుకొనుటకై లేశమును ప్రయత్నింపదు. మనుష్యుఁడొక్కఁడే యప్పటిసుఖమునుమాత్రమే కాక భావికాలమునందలి సుఖమును గూడ దృష్టియం దుంచుకొని దానిని కాపాడుకొనుటకయి ముందుగానే తగినసదుపాయములను విచారించువాఁడు. కాఁబట్టి లోకములో బుద్ధిమంతుఁడైనవాఁ డెప్పుడును తాత్కాలికతుచ్ఛసుఖములయందే తగిలియుండక యప్పటి యల్పసుఖములను గొన్నిటిని మానుకొనియైనను ముందు రాఁబోయెడు గొప్పసుఖమునకై పాటుపడుచుండును. ముందుసంగతిని బొత్తిగా విచారింపక యాకాలపు చిఱుసుఖములతోడనే తృప్తినొంది యుండువాఁడు మూఢుఁ డనఁబడును; అట్టివానికిని మృగాదులకును జ్ఞానసంపదయందు విశేషభేద ముండదు. అల్పసుఖములను పాటింపక యధికసుఖమునకై శ్రద్ధ వహించుట

బుద్ధిమంతుల లక్షణ మనిసూచించి యున్నానుగదా? ఇప్పుడు లోకములోనివా రందఱును ధనలాభ మపేక్షించియో, ఇంద్రియసుఖములను గోరియో, ప్రఖ్యాతి కాసించియో, ధర్మబుద్ధిగలిగి పరలోకమును కాంక్షించియో తమకాలమును గడుపుచుందురు. ధన మెప్పుడును మనసుఖమున కనుకూల మయినపదార్థములను సంపాదించుకొనుటయం దుపయోగపడునే కాని ప్రత్యేకముగా సుఖసాధనము కాదు. కాబట్టి మనసుఖభోగాదుల కక్కఱకువచ్చునంతవఱకే ధనము ప్రయోజనకర మగును. ఈసంగతిని విచారింపక కొందఱు మూఢాత్మలు ధనాశచేత నేలాగునైనను దానిని సంపాదించి పెట్టెలలోనో మఱియేయుచోటనో దానిని భద్రపఱచి, తా మనుభవింపకయు నితరులకు పెట్టకయు దరిద్రులతో సమానముగా కష్టజీవనమును చేయుచుందురు. అట్టివారిసంగతి నిక్కడ విడిచిపెట్టి భోగత్యాగములనిమిత్తము ధనమును సంపాదింపఁ బ్రయత్నించువారిమాట యిక్కడ విచారింతము. ధనార్జనముతప్ప వేఱుచింత లేనివా రెప్పుడును కొన్ని యక్రమములకు లోఁబడక విశేషవిత్తమును పోగు చేయఁజాలరు? అట్టివారి నొంటిగా నున్నప్పుడును పూర్వము చేసినకార్యములు తలఁపునఁ బొడిచినప్పుడును అంతరాత్మ బాధించుచుండును గనుక వారు నిజమయినసుఖము ననుభవింపఁజాలరు; ఒకానొకప్పుడు ధనాశచేత చెడుపనులకు లోనయినను ధనము లభింపక మనస్తాపము సంభవింపవచ్చును, ఫలకాలము వచ్చునప్పటికి సంపాదించిన ధనమునకు ఱెక్కలువచ్చి మనయొద్దనుండి యెగిరిపోయి దొంగలపాలో యితరులపాలో కానైనను కావచ్చును; లేదా యనుభవించుకాలము వచ్చునప్పటికి మధ్య నాకస్మికముగా మృత్యుదేవత యడ్డమువచ్చి మన ధనమునకును మనకును నెడఁబాటు కలిగించి మనల నీలోకము

నుండి యెగయెత్తుకొని పోవచ్చును. కాబట్టి చక్కఁగావిమర్శించి చూడఁగా ధనమువలనఁ గలిగెడిసౌఖ్యము మిక్కిలి యస్థిరమయిన దనియు నల్ప మయిన దనియుఁ దేటపడు చున్నది. అందుచేత బుద్ధిమంతుఁ డయినవాఁడు ధనార్జనమే పరమప్రయోజన మని నమ్ముకొని యందునిమిత్తమే తనయమూల్య మైనజీవితకాలమును ధారపోయుట యుక్తమయినపని కాదు. ఈప్రకారముగానే కేవలము నింద్రియసుఖములనిమిత్తమే కాలము పుచ్చుటయు నుచితకార్యముగా గనుపట్టదు. ఇంద్రియసుఖములు మృగాదులకును మనకును సామాన్యములే యనియు, మనుష్యుల మగుటచేత మన కావశ్యకములుగా నేర్పడినధర్మములను పాటింపక విషయసుఖములయందే యాసక్తులమయి యున్నచో మృగాదులకన్న మన కెక్కువమేలిమి రానేరదనియు, ఈవఱకే చెప్పి యున్నాను; ఆయల్పసుఖ మయిననుచిరకాలముండు నని నమ్ముట కయిన వీలు లేదు. ప్రతిదినమును సూర్యుఁ డుదయించి యస్తమించులోపల లక్షలకొలఁదిజనులు మృతినొందుచుందురు. ఎప్పుడో యేనిమిషముననో మనమును ప్రపంచములోని సర్వము విడిచిపెట్టి లోకాంతరగతులము కావలసినవారమే యగుదుము; మనశక్తి యంతయు వినియోగపఱిచి యింద్రియసుఖసాధనముల కయి పాటుపడి వానిని సంపాదించుకొనువఱకు వానికిని మనకును వినియోగము కలిగి సుఖమునకు మాఱుగా బహుతరముగా దుఃఖము సంభవించు చుండుటయు తటస్థించు చున్నది; ఒకవేళ నప్పటికి సుఖముగానే కనఁబడినను కొన్నివిషయములలో నాసుఖ మంతయు కడపట దుఃఖముగానే పరిణమించుటయుఁ గలదు. ఇప్పు డీదేశములో నతిభోజనము, అతిపానము, అతిసంభోగము, ఇంద్రియసుఖములలోనెల్లను సర్వసాధారణములయి యున్నవి. ఈయతిభోజనము యూచ్ఛావృత్తి

వలననే జీవనము చేయుబ్రాహ్మణులలో నధికముగాఁ గనఁబడు చున్నది; వారు యాచ్నావృత్తి యెంతమాత్రమును హేయ మయిన దని తలఁపకపోవుటయేకాక నీఁదిమిక్కిలి యావృత్తియే మిక్కిలి గౌరవావహ మయిన దని యెంచి సంతోషమును పొందుదురు; ఒక్క పూట తిండికయి గ్రామము విడిచి పొరుగూళ్ళకు సహితము పోవు దురు; వారు కడుపే కైలాస మని యెంచుకొని లోకములో జన్మించుట యెల్లను తిండికొఱకే యని వేఱుచింత లేక యుందురు; సంతర్పణములును సమారాధనలును జరుగునప్పుడు మనము కొంచెముశ్రమ చేసి యామార్గమున వెళ్ళుదుమేని, అతిభోజనము చేసి యాయాస పడుచు నడవ లేక నడుచువారిని, నేయియు భక్ష్యములును నధికముగా భుజించి కడుపునొప్పిచేత వీధిమరుఁగులమీఁద పడి పొరలువారిని మన మనేకులను చూతుము. అప్పటివారిస్థితిని జూచినప్పుడు మృగముల స్థితి యైనను అంతకంటె కొంత మేలయినదే యని తోఁచవచ్చును. ఏమృగముగాని మితము తప్పి తిని బాధపడుచుండఁగా మన మెప్పుడును జూచియుండ లేదు. భోజన ముక్కటియే పరమార్థ మనుకొను వారికిఁ గలయితరకష్టములును మృగాదులకు లేవు. కష్టపడ నక్కఱ లేకయే విస్తళ్ళు వేసి వడ్డించి యుంచినట్టుగా భగవంతుఁడు మృగాదుల కాహారము నెల్లయెడల సమర్చి యున్నాఁడు; ఒకయూరు గడప దాటి వెళ్ళినచో పాకము చేసికోవలసినశ్రమతో పని లేక మేయుటకుఁ గావ లసినంతపచ్చిక సిద్ధముగా నుండును. బీద లగుబ్రాహ్మణులస్థితి యిట్లుండఁగా ధనికు లయిననానాజాతులవారిలోను పలువిధములయిన రోగముల కాకరము లయినమధురాహారాదుల నతిమాత్రముగా భుజించి నిజమయినసౌఖ్యమునకు దూరులయి యుండుటయు ప్రబలియే యున్నది. అతిభోజనమునకంటెను సహస్రగుణములనష్టము నాపా

డంచుచునంతకింతకు సురాపానము మనదేశములో మిక్కిలి వ్యాపించుచున్నది. ఈక్రైస్తవప్రభుత్వము మనదేశమునకు రానప్పుడీవిషయమున మనదేశము తక్కిన దేశములకంటె మిక్కిలి మంచిదశయందే యుండియున్న దనుటకు సందేహము లేదు. అప్పుడు మనపూర్వులు పల్లెలయందుసహిత మీకాలమందు వినఁబడుద్రాక్షాసవాదులపేరు నైనను విని యుండరు; మనపెద్దలు సురాపానము మహాపాతకముగా నేర్పఱచి పానమూర్తులతో సహవాసము చేసినవారినిసహితము మహాపాతకులలోనే గణించుచు వచ్చినందున త్రాగుఁబోతుతన మాకాలములో మిక్కిలి తక్కువగా నుండెను. ఈహూణప్రభుత్వము మనదేశమున వ్యాపించినతరువాత, ఈదేశపుసారాయములుమాత్రమేకాక యిచ్చటివారలకడుపులను పవిత్రము చేయుటకయి వివిధనామములు ధరించిన యన్యదేశీయసారాయములు సహితము నెలకు నాలుగుసారులు ఓడలకొలఁది బుడ్లతో పంపఁబడుచున్నవి. ఏదేశమునందుఁగాని సాధారణముగా జరుగునేరములలో సగముపాలు త్రాగుఁబోతులవలనఁ జేయఁబడినవిగానే యుండును. సమస్తదోషములకును కుదురయినయీవ్యాపారమును దొరతనమువారే ప్రోత్సాహపఱచుచుండుట చూడ నెంతయు వింతగా నున్నది. నేరములు జరిగినతరువాత దోషులనుపట్టి శిక్షించుటకంటె నేరములయుత్పత్తికారణమును కనుఁగొని దానిని వారింపఁ బూనుకొనుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకర్తవ్యము. తమకు విధియైనకృత్యమును చేయక యుపేక్షించుచున్నారు గనుక, మన దేశస్థు లందఱును జేరి యీవ్యాపారము సమస్తజనులలోనుకూడ వ్యాపించి మిక్కిలి ముదురకమునుపే ప్రభుత్వమువారికి సంఘవిజ్ఞాపనలను బంపి త్రాగుఁబోతుతనమును నిర్మూలించుటకయి తగినప్రయత్నము చేయవలయును. మఱియు మనధర్మశాస్త్రములే పురుషుఁడు

బహుభార్యలను జేసికొనుట కనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నవి. అయినను, అందు వలనఁ గలిగెడినష్టము సంస్థానాధిపతులలో కొందఱికేగాని జన సామాన్యమున కంతగాఁ గలుగుచుండ లేదు. ఏమి కాలధర్మదోష మువనోకాని చిరకాలమునుండి మనదేశములో వ్యభిచారమున కయి ప్రత్యేకముగా నేర్పడి భోగస్త్రీ లనుపేరు గలయొకజాతిస్త్రీలు పరంప రగా వచ్చుచున్నారు. అట్టివారికి నిరుత్సాహమును కలిగించుటకు మాఱుగా కొంచెముధనము గలమనవారు పలువురు వేశ్యల నుంచు కొనుటచేతనే ప్రతిష్ఠను వహించుచున్నారు. వేశ్యల నుంచుకొన్న వారికి పూర్వకాలములయందు రాజాస్థానములలో గౌరవము లేక పోవుటంజేసి యప్పు డెవ్వరో నీచులు తప్ప నలుగురిలోను తల యెత్తు కొని తిరుగఁ దలఁచినవా రెవ్వరును వ్యభిచరించి తిరుగుటకు సాహ సింప కుండిరి. ఇప్పటిరాచఱికమువా రాంతరంగికప్రవర్తనవిషయమున తాము సంబంధమును కలిగించుకొనకుండుటంజేసి, యా యుద్ధముకూడ నిప్పు డూడి యెల్లవారును స్వేచ్ఛముగా భోగస్త్రీలతోడిసాంగత్య మును కలిగించుకొను చున్నారు. పిళ్ళగోచిని పెట్టుకొనుట తప్పుగా నెంచుచున్నను, కులమువా రిప్పుడు వ్యభిచారమును తప్పుగా నెంచు టయే మానివేసినారు. కాఁబట్టి కులమువా రీదురాచారమును మాన్పించుటకయి ప్రయత్నము చేయు రని వేఱుగ చెప్ప నక్కఱయే లేదు. ఈమూఁడువిధము లయినసుఖములును మనశరీరమునకే సం బంధించిన వగుటచేతను, అందుచేత నివి మనము పూర్ణముగా పొందినను మృగాదులకు కలుగుసుఖమునకంటె నెక్కువవి కానేరవు గనుకను, ఈభోగములయందు మృగాదులకు లేనిరోగాదికము లగు బాధలు కొన్ని మన కెక్కువ యుండును గనుకను, ఆకష్టములతోఁ గూడినసుఖ మయినను శాశ్వతముగా నుండునది కాదుగనుకను, తెలి

సినవా రెవ్వరును నిమిషభంగురము లయినయీతుచ్ఛసుఖములకే యాశపడి యుండరు. ధనమువలనను, వైషయికభోగములవలనను గలిగెడిసుఖమును క్షణభంగుర మయినదిగానే యుండును. ఈసత్యమును తెలిసికోలేక పలువురు పేరుకొఱకు తమధనమునంతను పాడుచేసికొందురు. వివాహాదులయందు భూరిదక్షిణలక్రింద తమధనమును పాడుచేసికొని పలువురు కూటికిపేద లగుటయు సుప్రసిద్ధి కాశపడియే. ఈకీర్తి యొకనియొద్ద వ్యర్థపఱుచుటకు ధన మెంతకాల ముండునో యంతకాలముమాత్రమే యుండును. ధనదానమును చేయుచున్నంతసేపును దాతలవిషయ మయినస్తోత్రపాఠము లాకాశ మంటును; ఆధనదానము మట్టుపడినతోడనే స్తుతిపాఠములును మట్టుపడును. కాఁబట్టి పరులపొగడ్తవలనఁ గలుగుసుఖమును చిరకాల ముండునది కాదు. కాఁబట్టి ప్రాజ్ఞుఁడు పయిని జెప్పినసుఖములలో దేనిని నమ్మికొని యుండక, శాశ్వతసుఖము లభించుమార్గమును గనుఁగొని దానిని సంపాదించుటకయి సర్వప్రయత్నములును జేయును. శాశ్వతసుఖము లభించుమార్గము ధర్మాచరణ మొక్కటి తప్ప మఱి యేదియు లేదు. ధర్మమార్గమునఁ జరించుచున్నచో మనమనస్సాక్షి సదా మెచ్చుకొనుచు నిజ మయినయానందము నిచ్చుచుండును. ఈలోకములో మనము పూర్ణముగా నూఱేండ్లు బ్రదికినను, ముందుండెడియపరిమితకాలమునుబట్టి విచారింపఁగా నిది పర్వతములో పరమాణుమాత్రభాగ మయిన నుండదు. కాఁబట్టి యెల్లవారును నీలోకములో నెల్లకాలమును దుఃఖము కలిగినను దాని కయిననోర్చుకొని, అపరిగణనీయ మయినభావికాలములో నెల్ల శాశ్వతసుఖము నిచ్చుటకు సమర్థమయిన ధర్మమార్గముననే సుఖము పొందుటకు ప్రయత్నపడవలయును. ఇట్లు చెప్పుటచేత ధర్మమార్గమున వర్తించుటచేత నిహలోకసుఖము కలుగ

దనియు, పరలోకసుఖము నపేక్షించి యిహలోకసౌఖ్యముల నెల్లను మానుకోవలయు ననియు నాయభిప్రాయము కాదు. ధర్మమార్గప్రవర్తనమువలన నిజమయినసౌఖ్య మీలోకమునందును గలుగును; ఈ లోకమునందలి దేహసంబంధము లయినసౌఖ్యము లన్నియు ననుభవింపఁ దగినవే. కాని పరలోకసుఖమునకు భంగము కలిగించునట్టి యిలోకసుఖములను త్యజించి, ఇక్కడ నెన్నియాపదలు వచ్చినను వానినెల్లను సహించి ధర్మమార్గముననే సంచరింపవలయు నని నామతము.

నే నీదినమునఁ జెప్పఁ బూనుకొన్న స్వయంకృషి యీపరలోకసుఖమునకు భంగము రాకుండ ననుభవింపవలసిన సమస్తసుఖసాధనములను గూర్చినదై యుండును. పశుపక్ష్యాదులకు వేనికిని లేనియుక్తాయుక్తవివేకము మనకు కలిగి యుండుటచేతనే యీధర్మమార్గప్రవర్తనము మనకు విధిగా నేర్పడినది గనుక, ఇదియే నిజముగా మానుషధర్మమునకు సంబంధించినదని చెప్పవలసి యున్నది. మన కీశ్వరుఁడు జ్ఞానమును ప్రసాదించి యున్నను, దాని నంతకంత కభివృద్ధి పొందఁదగినదానినిగానే చేసి యున్నాఁడు. కాని యొక్కసారిగానే పరిపూర్ణత్వమును పొంది యుండునట్లు చేసి యుండలేదు. మన కీశ్వరుఁడు దయచేసి యున్నసాధనకలాపములో నేదియు మనకృషి లేక యభివృద్ధి నొందునది లేదు. కాఁబట్టి జ్ఞానాభివృద్ధికిని మనకృషి యావశ్యకము యుక్తాయుక్తవిచారమును జేసి కర్తవ్యమును గనిపెట్టుటకొఱకే జ్ఞానము సాధన మగుటచేత, కార్యాకార్యనిశ్చయము చేసి యుక్తమార్గముననే నడవ తలంపుగలవాఁ డందఱును జ్ఞానాభివృద్ధికై సర్వప్రయత్నములు చేయవలెను. అన్యసాహాయ్య మక్కఱలేక మనుష్యుఁ డేవిషయమునందును పూర్ణముగా పని సాగింప నేరఁడు. ఆలాగుననే జ్ఞానసంపాదనమునందుఁగూడ మనుష్యున కితరసాహాయ్యము తప్పక

కావలసి యుండును. జ్ఞానాభివృద్ధికి తోడుపడుముఖ్యసాధనము విద్య యనఁబడును. తనకంటె పూర్వులు వ్రాసియుంచినపుస్తకములను జదువుటవలనను, తనకంటె నధికబుద్ధిమంతు లయినవారితో సహవాసము చేసి తనకు తెలియనివిషయములను వారి నడిగి తెలిసికొనుటవలనను, సాధారణముగా జ్ఞానాభివృద్ధి యగును. ఇట్టిసాహాయ్య మక్కఱలేక స్వానుభవమువలననే జ్ఞానాభివృద్ధిని చేసికొనువాఁడు కోటికెక్కఁడనో యొక్కఁడుండవచ్చినను సామాన్యముగా పయితోడుపాటువలననే జనులు జ్ఞానాధికు లగుదురు. కాఁబట్టి యెల్లవారికిని జ్ఞానాభివృద్ధిచేసికొనుటకై పుస్తకములును గురువులును కావలసివచ్చును. అయినను పుస్తకము లన్నియు యథార్థమునే బోధించునవిగా నుండవు; గురువు లందఱును శిష్యులమేలుకొఱకే పాటుపడువా రయియు నుండరు. కాఁబట్టి మంచిపుస్తకములనే యభ్యసించుటకును, ఉత్తము లయిన గురువులనే యాశ్రయించుటకును జాగ్రత్త పడవలయును. పుస్తకములయొక్కయు గురువులయొక్కయు నుపయోగము మనలను జ్ఞానవంతులనుగాఁ జేయుటకును, బహువిషయములయందు మన యాలోచనను జొప్పించి సాధకబాధకములను విచారించి కార్యనిర్ణయము చేయ సమర్థులనుగాఁ జేయుటకును, గాని మనయాలోచనను పోఁగొట్టి వానియం దున్నదెల్ల నంధప్రాయముగా విశ్వసించునట్టు చేయుటకుఁ గాదు. మనకు మునుపున్నజ్ఞానమునుగూడఁ బోఁగొట్టుటకు సాధనము లగునేని, అట్టిపుస్తకములును గురువులును లేకుండుట మంచిది. కాఁబట్టి నిజమైనజ్ఞానమును సంపాదించవలె నని యున్నపక్షమున, పుస్తకమునం దున్నయంశములనుగాని గురువు చెప్పినవాక్యములనుగాని సందేహముకలిగినప్పుడు నిష్పాక్షికబుద్ధితో మఱి

నేని యెవ్వరు వ్యతిరేకముగాఁ జెప్పినను తన మనస్సునకు స్థిరమని సిద్ధాంత మయిన ప్రకారముగానే ప్రవర్తింపవలయును. పూర్వము పుస్తకములను రచించినవారును గురువులును మిక్కిలి బుద్ధిమంతులే యయినను మనుష్యు లగుటచే వారికిఁగూడ భ్రమప్రమాదాదులు సహజములే గనుక, వారును కొన్నివిషయములయందు పొఱపడి యుండవచ్చును. ఏదో యొకవిషయమునందు వారిప్రమాదమును మనము సంస్కరించినంతమాత్రమున వారిగౌరవమున కేహానియు కలుఁగదు; అది తరువాతివారు జ్ఞానాభివృద్ధిని పొందుటకును సాధన మగును. అంతియేకాక స్వప్రయోజన పరు లయి తమలాభము నిమిత్త మయి యసత్యములను బుద్ధిపూర్వకముగానే తమపుస్తకములనిండ నెక్కించినమహానుభావులును పలువు రుండియున్నారు. అట్టిస్వప్రయోజనపరు లయినపండితనామధారకులవలననే మనకు విశేషనష్టము కలుగును గాని మూఢజనులవలన నంతగాఁ గలుగదు. ప్రతిదేశమునందును మతగురువులు స్వప్రయోజనపరులై వేదోక్తము లని వేదబాహ్యము లయినసంగతులను పుస్తకములలో వ్రాసియు శిష్యులకు బోధించియు జనులను మోసము చేసి తాము లాభమును పొందుచుండుట సర్వసాధారణముగా జరుగుచునే యున్నది. అయినను గొన్ని దేశములలో విద్యాభివృద్ధి యయి జనులలో నాగరికత యధిక మైనకొలఁదిని మతగ్రంథములు దేశభాషలలో భాషాంతరీకరింపఁబడి వారిమోసములు మూలఁబడినవి. మనదేశములో సాధారణముగా తక్కువజాతులవారు విద్యాగంధ మెఱుఁగక మూఢులుగానే యట్టె యుండుటవలనను, మతగ్రంథములు దేశభాషలలో భాషాంతరీకరింపఁబడక యుండుటవలనను, మతగురువులమోస మీ దేశములో నిరర్గళముగా సాగుచున్నది. ఈయుపద్రవమును నివా

ఱించి దేశమునకు క్షేమము గలిగింపఁ గోరు దేశాభిమాను లగుమహా పురుషు లందఱును జనులలో విద్యాభివృద్ధి యగునట్లు చేయుటకును, మతగ్రంథములను తెనిఁగించుటకును, స్వలాభమునకయి గురుపరంపరలోనివారు వ్రాసికొన్న పుస్తకములయందలి దోషములను లోకమునకు వెల్లడిపఱిచి జనుల కన్నులు తెఱపుటకును, సర్వవిధముల పాటు పడవలయును. అంతకంటె మనము లోకమునకుఁ జేయు గొప్పయుపకారము మఱియొకటిలేదు. తమ్ము పూజించుటయు, తమకు ధనమిచ్చుటయు, తప్ప ముక్తికి వేఱుసాధనములు లేవని వ్రాసి ధనాకర్షణోపాయముగా శ్రుతిస్మృత్యుక్తములు కాని పెక్కునోములను వ్రతములను కల్పించి తదనుగుణములైన కల్పములతో నిండియున్నపుస్తకములను చేసినవారిని మన మెందఱిని జూచుచున్నాము కాము? వానియందు వారిని వారిజాతివారిని పూజించిననే పుణ్యమువచ్చునని బోధించుటతప్ప నిజమయినభగవద్భక్తిని నీతిని యుక్తప్రవర్తనను బోధించువాక్యము లెక్కడనైనను గనుపట్టునా? ఇట్టి పుస్తకము లెంతశీఘ్రముగా నశించిన మనదేశమున కంతక్షేమము కలుగును. ప్రతిదేశములోను తెలిసినవారు మాత్రమే గురువులుగా నుండుట యాచారముగా నున్నది. మనదేశమున మాత్రము పూర్వము తమ వృద్ధపరంపరలోనివారి కెవ్వరికో వారివృద్ధపరంపరలోనివా రొకరు గురువులుగా నుండి రనుహేతువుచేత వారివంశమునందు పుట్టినపరమ శుంఠలు సహితము శిష్యపరంపరలోఁ జేరినపండితులకుఁగూడ గురువు లగుట తటస్థించుచున్నది. గురుశుశ్రూషవలననే కాని ఫలసిద్ధి లేదని మనవారు చక్కఁగా మనసులకు నాటించి యుండుటచేత, శిష్యవిత్తాపహారు లగుట కెంతమాత్రమును చేతఁగాక శిష్యవిత్తాపహారులు మాత్రమే యయి యున్నయీమహాగురువులపాదములు కడిగి నెత్తి

మీఁద చల్లుకొనుచు పాదతీర్థమును లోపలికి పుచ్చుకొనుచు వారు చెప్పినవాక్యములెల్ల వేదవాక్యము లని భావించి యాదరించుచు జనులు తమధనమును వారికి కొల్లపెట్టుచుందురు. ఈహేతువుచేత మనదేశమున కితరదేశములలో లేనినష్టములుకూడ నీగురుపరంపరవలనఁ గలుగుచున్నవి. ఈగురువేషధారులు తమయింట నున్నస్థావరజంగమస్వత్వము కోడిపాటుగా తమశిష్యగణమునుగూడ భాగములువేసి పంచుకొనుచు జ్ఞానమునందుఁ గూడ వారిని తత్తుల్యులనుగానే చేసి ధనాపహరణము చేయుచుందురు. ఈవిధమైనవృత్తిచేతనే జీవనము చేయువారు మఱియొకవిధముగా బోధించి సత్యమును వెల్లడి చేసినచో తమవృత్తికే భంగము కలుగును గనుక వారు సర్వవిధముల నీదురాచారమునే కాపాడుచు తమకు వ్యతిరిక్తముగా సత్యము బోధింపఁ జూచువారిని నాస్తికు లనియు బౌద్ధు లనియు మతదూషకు లనియు పేరులుపెట్టి దూషించుచు పామరులను భ్రమింపఁజేయుచుందురు. కష్టార్జితవిత్తమువలన జీవనము చేయఁదగిన న్యాయమయినవృత్తి యేదియు లేక పరులను మోసపుచ్చి వారు సంపాదించుకొన్నదాని మూలముననే జీవనము చేయవలసినవా రీదేశములో నసంఖ్యముగా నున్నా రనుట యెల్లవారికిని తెలిసినవిషయమే. అట్టివారిసంఖ్య క్షీణించువఱకును మనదేశము మంచిస్థితికి రానేరదు; పరులను యాచించి జీవనము చేయుటకంటె హేయమయినవృత్తి లోకములో మఱియొకటి లేదనియు, శరీరప్రయాసపడి న్యాయార్జితమైనధనముతో కుటుంబసంరక్షణము చేసికొనెడియుత్తమవృత్తి యైనను యాచ్ఞావృత్తికంటె వేయిరెట్లు మే లయినదనియు, వారిమనసులలో నాటించి కొంతవఱకైనను వారి నావృత్తినుండి విముఖులను జేసినంగాని దేశాభివృద్ధికయి పాటుపడువారి ప్రయత్నములుసఫలము

నిరంతరాయముగా సాగనేరవు. ఇట్లు చెప్పుటచేత గురువు లక్కఱ లేదనియు, చదువ వక్కఱలేదనియు, నాయభిప్రాయ మెంతమాత్ర మును గాదు. తనకంటె బుద్ధిశాలులును విద్యాధికులును నయిన వారితో సహవాసము చేయుచుండిననేకాని మనుష్యుఁ డెప్పుడును జ్ఞానాభివృద్ధిని కాంచ నేరఁడు; అట్టిమహనీయులతోడిసహవాసమున కన్నను జ్ఞానాభివృద్ధికి మంచిపుస్తకములు పరమప్రయోజనకరములు. గొప్పవారితోడిసాంగత్యమువలనను, సద్గ్రంథపఠనమువలనను మనకుఁ గలుగవలసినప్రయోజనము మనలో శోధనయును తత్త్వవిమర్శన మును వృద్ధియయి మనముకూడ గొప్పవార మగుటయే. అట్లుగాక గురువులశుశ్రూష మనలను స్వతంత్రులనుగాను సత్కార్యాచరణము నందు ధైర్యవంతులనుగాను జేయక మనలను వారికి దాసులనుగా మాత్రము చేసి స్థావరపదార్థములనువలె వారాడించినట్లెల్ల నాడు చుండునట్లు చేయునేని, అట్టిగురువులు లేకపోవుటయే మిక్కిలి యుత్తమ పక్షము; మనము చదివెడిపుస్తకములు మనలను జ్ఞానవంతులనుగాను సత్ప్రవర్తనము గలవారినిగాను జేయక యొకతెగవారిచేతులలో పని ముట్లవంటివారినిగాఁ జేయునేని, అట్టిగ్రంథములను చదువకపోవుటయే బహుశ్రేయస్కరము. విద్య సత్యమును తెలుపుటకును యోగ్యు లనుగాఁ జేయుటకును సాధన మయినదేకాని స్వతఃప్రయోజనము కలది కాదని యీవఱకే సూచనగాఁ జెప్పి యున్నాను. మనవా రీసత్యమును మఱచిపోయి ప్రవర్తనమును విచారింపక విద్యనే పూజించు చున్నారు. అందుచేతనే మనదేశమున కనేకములయిన చెడుగులు మూఁడుటకుఁ గారణ మయినది. మనవారు నడత మంచిది కాకపోయి నను దానిని పాటింపక వ్యాకరణమునో మఱియేయితరశాస్త్రమునో యభ్యసించినాఁ డన్నహేతువుచేత నాతనిని నతిగౌరవము చేయుచు

నాతనిమాటల నన్నిటిని వేదాక్షరములనువలె విశ్వసింతురు. ఎన్ని శాస్త్రములను జదివినను నీతివర్తన ముండకదేని, అట్టివాఁడు మానవ రూపమున నున్న ఘోరరాక్షసుఁడుకాని యంతకంటె నేవిధమునను అధికుఁడు కానేరఁడు. రాక్షసులు విద్యయందును, బుద్ధియందును, బలమునందును, దేవతలకంటె నధికులే యైనను వారు గర్హ్యులగుట కును దేవతలు పూజ్యులగుటకును గారణము రాక్షసులదుర్గుణములును దేవతలసద్గుణములును తప్ప మఱి యేది గలదు? కాఁబట్టి యెప్పుడును యుక్తప్రవర్తన మహనీయ మైనదిగాని యది లేనివట్టివిద్య కాదు. అదిగాక పంద్రెండుసంవత్సరములు వ్యాకరణశాస్త్రమునుగాని తర్క శాస్త్రమునుగాని గుడ్డిపాఠముగా మొదటినుండి చివరవఱకును చదు వుటవలనఁగాని, అర్థ మెఱుఁగక వేదమును గోకటిపాటగా వల్లెవేయుట వలనఁగాని కావ్యాలంకారనాటకముల నభ్యసించి నృత్తగీతాదుల యందు సమర్థు లగుటవలనఁగాని యెవ్వరును జనులకు జ్ఞానోపదేశ మును జేసి వారిని నడుపుటకర్హులుకారు. గుడ్డిపాఠముగా చదివినచదు వంతయు వ్యర్థ మయినదేకాని ప్రయోజనకర మయినది కాదు. అర్థ యుక్తముగాఁ జదివిననీతిశాస్త్రములును తత్త్వశాస్త్రములును మాత్రమే పురుషులను జ్ఞానోపదేశకర్తలనుగాఁ జేయ సమర్థము లగును. తక్కినశాస్త్రములుసహిత మాయావిషయములయందు పరమ ప్రయోజనకరము లే యయినను, జనులకు పరమార్థమును బోధించి వారిప్రవర్తనమును చక్కఁజేయుటకుమాత్రము పనికిరావు. కాఁబట్టి మనప్రయత్న మంతయు దేశభాషలో నీతిగ్రంథములను ప్రకృతి శాస్త్రములను భగవద్భక్తిప్రతిపాదకపుస్తకములను సులభశైలిని రచి యించి యెల్లవారికిని సుబోధములుగాఁ జేయుట యయియుండవలెను. విద్య జ్ఞానమును పుట్టించును; ఆజ్ఞానము యోగ్యముగా ప్రవర్తింప

చేయుట కనుకూలపడవలయును. అంతేకాని యూరకే యిది మంచి
దని తెలిసికొనుటవలన నేమియు ప్రయోజనము లేదు. తెలిసినందుకు
తప్పక యాప్రకారముగా నడవవలయును. కాబట్టి మనకృషి
యాత్మకుఁ గలగుణములలో నొకటియైన తెలివిని వృద్ధిపఱచుకొను
టలో మాత్రమే కాక నీతిగుణమును ప్రేమాదులగువానినికూడ సమా
నముగా నభివృద్ధిపొందించుటలో వినియోగపడవలెను. శరీరావయ
వములవలెనే యాత్మగుణములును పరస్పరము సమానముగా వృద్ధి
పొందిననే సుఖదాయకములగును గాని యొకటి పెరిగి యొకటి తఱిగి
నచో సుఖప్రదములు కానేరవు. ఒక్కతలగాని, కడుపుగాని, కాలు
గాని మిక్కిలి పెద్దదయి తక్కిన యవయవములు పెరుగకపోయినచో
శరీరమున కెంత యసౌఖ్యము కలుగునో యెల్లవారికిని తెలిసియే
యుండును. ఆప్రకారముగానే తెలివిమాత్రము వృద్ధినొంది నీతిలేక
పోయినప్పుడుగాని నీతిగలిగి తెలివిలేకపోయినప్పుడుగాని, ఈ రెండును
గలిగి భగవద్భక్తిలేనప్పుడుగాని, ఆత్మకు నిజమయిన సుఖము కలుగఁ
జాలదు. కాబట్టి యన్నిగుణములును సమానముగా పెరుగునట్లు
చేయుటకయి మనము కృషిచేయవలెను. అప్పుడే సత్యమయిన
సుఖము కలుగును. ఎల్లవారును శాశ్వతసుఖమునే కాంక్షింతురు.
ఆ శాశ్వతసుఖము మనకుఁగల సమస్తగుణములను శక్తులను సమా
నముగా వృద్ధిపఱచుకొని భగవదాజ్ఞానుసారముగా నడుచుకొనుట
వలనఁ గలుగును. భగవదనుగ్రహమును గోరి యాతని తృప్తికయి
మనము విధాయకకృత్యములను చేయుచువచ్చినచో మన కెప్పుడును
నసంతుష్టియు నసౌఖ్యమును గలుగవు. పయివారు లక్షమంది మన
లను ద్వేషించుచున్నను మన యంతరాత్మ మనలను సంతోషపెట్టు
చుండును, మనయానందము మనమనస్సులో నున్నది గాని బాహ్య

ప్రపంచమునందు లేదు. మనలను పయివారు కోటిమంది భూషించు చున్నను దుష్కార్యమును జేసితిరని లోపల నంతరాత్మ దూషించు చున్నయెడల మన కెంతమాత్రమును సౌఖ్యము లేదు. కాఁబట్టి మనము నేర్చుకొనువిద్య యింతవార మయితిమిగదా యను మనస్సంతోషముకొఱకుఁ గాని, ఆధిక్యముకొఱకుఁ గాని, లాభముకొఱకుఁగాని అయియుండక మనప్రవర్తనమును తిన్నపఱచుకొనుటకొఱకును పరోపకారము నిమిత్తమును నయి యుండవలెను. అప్పుడా మనస్సంతోషాదులు తమయంతఁ దామే వచ్చును. మనవిద్యయొక్క ఫలము కామక్రోధాదులను నిగ్రహించి సత్యశౌచ పరోపకారాదిగుణములను పయికిఁ దీయుటయే. అట్లుచేయుటయే యింద్రియ నిగ్రహ మనఁ బడును. కామాదు లగు నరివర్గమునకును సుగుణములకు స్థానమయిన యంతరాత్మకును ప్రతి కార్యమునందును లోపల సదా యుద్ధము జరుగుచుండును. ఒక చక్కని సుందరిని చూచినతోడనే కామగుణ ముద్రేకించి దానిని గవయఁ జూచుచుండును; అప్పు డంతరాత్మ యడ్డువచ్చి పరకాంత కాసించుట దోషమని బోధించి వారింపఁ జూచుచుండును. ఆపోరాటములో నొకవేళ కామమే విజయమునొంది యా సుందరి పొందు లభించినను అది దొంగవలె నొకమూల నొదిగియుండి యెవ్వరేమనుకొందురో యని సిగ్గుపడుచుండవలసి నదే కాని నలుగురిలోను చెప్పుకొని నిర్భయముగా తల యెత్తుకొని తిరుగ వలను పడదు; అంతరాత్మయే విజయము నొంది యా కానిపనిని మాన్పింపఁ గలిగెనా మనస్సునకు తృప్తియు సంతోషమును లోకమువలన మెప్పును కూడఁ గలుగును. కాఁబట్టి బుద్ధిమంతుఁ డగువాఁడు మొదటినుండియు నింద్రియములను బుద్ధికి లోఁబడునట్లు చేసి యంతరాత్మ చెప్పినట్లు నడుచుకొనుట కలవాటు

చేసికొనవలయును. అట్లు చేసినప్పుడే విద్య సార్థకమగును. మఱియును మనము సత్యమును గ్రహింపవలె ననునుద్దేశ్యముతోనే సదా విద్య నభ్యసింపవలయును. సత్యమును కనుఁగొనవలె నను నాసక్తి లేక తమసామర్థ్యమును గనఁబఱిచి ప్రఖ్యాతి గాంచవలె ననునాశతో పనిచేయుటచేత గొప్ప బుద్ధిమంతులు సహితము విపరీతసిద్ధాంతముల నేర్పరిచి తాము మోసపోవుటయే కాక జనులను సహితము భ్రమింపఁజేసి వారిని తప్పుమార్గమునఁ బెట్టి నడిపించుచు వచ్చుచున్నారు. కాఁబట్టి మనయుద్దేశ మెల్లవిధముల సత్యమును గ్రహించుటకే యయి యుండవలయును. సత్యమును గ్రహింపవలయు నను దృఢనిశ్చయము కలవారయి యెల్లవారును తమకున్న మనోగుణముల నన్నిటిని వృద్ధిచేసికొనుట కయి కృషిచేయవలెను. జనుల ముఖలక్షణములయందును కంఠస్వరమునందును పరస్పర భేదమున్నను కర్ణనాసికాద్యవయవములును నుచ్చారణక్రమమును సామాన్యముగా నున్నట్టే మనుష్యుల బుద్ధియందును పరస్పర భేదమున్నను సామాన్యగుణములు సహితము పెక్కులు గలవు. ఆయామనుష్యులాయావృత్తులకు పనికివచ్చుట కయి బుద్ధియందును వాంఛలయందును భేదమవశ్యముగా నుండవలసినదే. కొందఱు గణితాది శాస్త్రములయందు బుద్ధి వ్యాపించువారుగాను కొందఱు గానవిద్యాదులయందు ప్రవేశించు బుద్ధిగలవారుగాను కొందఱు శిల్పములయం దాసక్తికలవారుగాను కొందఱు వస్త్రాదినిర్మాణమునందు తమశక్తిని గనఁబఱుప వాంఛ గలవారుగాను నానావిధముల నుందురు. వానివాని యభిరుచినిబట్టి ఆయావృత్తులకుఁ దగినవిద్య నేర్పవలసినదే కాని యంతటితో మాత్రము తృప్తినొంది యూరకుండక యుండఱకును సామాన్యముగా నుండు గుణములను వృద్ధిపఱుపఁ జాలినవిద్యను కూడ తప్పక

నేర్పవలయును. అట్టివిద్య యన్నివృత్తులకును గూడ నావశ్యకమే. ఒకఁడు రాజైనను, కాపైనను, వాణిజ్యము చేయుచున్నను కృషి చేయుచున్నను, మట్టికుండలుచేయుచున్నను బంగారునగలుచేయుచున్నను, చిత్రములు వ్రాయుచున్నను గోడలకు మట్టిపూత పెట్టుచున్నను, లోకములోఁ గల మరి యేవృత్తియందున్నను, తనవారియందు ప్రేమయు పరోపకారచింతయు భగవంతునియెడల భక్తియు యుక్తప్రవర్తనమును కలిగి యుండవలసినదే. అట్లున్నంతవఱకే జనుఁ డేవృత్తియందున్నను ప్రకాశించును. కాఁబట్టి వృత్తులకుఁ గావలసినవిద్యకంటెను ఈకడపటఁ జెప్పినవానిని వృద్ధిపఱచువిద్యయే ప్రతిమనుష్యునకు నవశ్యసంపాద్యము. నీతి మొదలగునవి లేకపోయినయెడల నెంత తెలివిగలవాఁ డేవృత్తియందున్నను గౌరవింపఁబడఁడు; వృత్తులకుఁ గావలసినవిద్య కొందఱకు రాకపోవచ్చునుగాని యుక్తాయుక్తవివేకమును పుట్టించువఱకుఁ జాలినవిద్య కృషి చేసినయెడల మనుష్యమాత్రున కెవ్వనికిని రాకపోదు. నీతి మొదలయినవి యున్నయెడల మనుష్యుఁ డేవృత్తియందున్నను గౌరవింపఁబడును. అది తెలియక యీదేశములో నల్పవిద్యను నేర్చినవారు సాధారణముగా తమవృత్తులు నీచము లయినవని భ్రమించి నాలుగక్షరములు రాఁగానే తమ తొంటివృత్తులయందుఁ ప్రవేశింప నొల్లక యధమవృత్తి యైనసేవకవృత్తి కాశపడి రాజకీయోద్యోగములకయి తమ శక్తి నంతను ధారపోసి కష్టపడుచున్నారు. లోకములో న్యాయమయినవృత్తు లన్నియు గౌరవావహము లయినవేకాని యందొక్కటియు గౌరవహీనతను దెచ్చునది లేదు. ఎంత మంచివృత్తియందైనను మూఢులును నీతిమాలినవారును ప్రవేశించినపక్షమున నది హీనమయిన దగును; ఎంత నీచముగా చూడఁబడువృత్తియందైనను

చదువుకొన్నవారును నీతిమంతులును ప్రవేశించినతోడనే దానికి గౌరవము వచ్చును. కాఁబట్టి మనదేశములోని చదువుకొన్నవారు వివిధవృత్తులయందుఁ బ్రవేశించి వానికి గౌరవమును తెచ్చి యీవఱకు జనులలోఁ గలదురభిప్రాయమును పోఁగొట్టవలయును. వృత్తులు క్రమపడినంగాని దేశ మెన్నటికిని భాగ్యసంపన్నము కాఁజాలదు. చదువుకొన్నవారు వృత్తులయందుఁ బ్రవేశించినచో మంచిసాధనములను కనిపెట్టి పనిని సులభపఱుచుటయేకాక విస్తారలాభకరముగా కూడ చేయవచ్చును. వృత్తులు కొన్ని యిప్పుడు నీచములుగా కనఁబడుచుండుట చదువుకొన్నవా రందు ప్రవేశింపకపోవుటచేతనేకాని వేఱుకారణముచేత కాదు. తెలివిగలవాఁడు నీతిమంతుఁడయి యే వృత్తియందున్నను గౌరవమునకు లోపము రాదని దృఢముగా మనసునందు నమ్మి సమస్తవృత్తులను మంచిదశకు తెచ్చుటకు ప్రయత్నించుచు నీతి మొదలయినయాత్మశక్తుల నన్నిటిని వృద్ధిపఱుచుటకై తగినంతకృషి చేయుచుండవలెను. మనదేశమునందు వృత్తులు మిక్కిలి హీనదశయం దుండుటచేతనే మనకు సామాన్యముగా కావలసినవస్తువులుసహిత మితరదేశములనుండి వచ్చి మనసొమ్మంతయు నితరదేశములపాలయి మనదేశ మంతకంతకు బీదస్థితికి రావలసినంతగతి పట్టినది. మనదేశమునం దుపయోగపడెడుకత్తులు మొదలగునవి యితరదేశములనుండియే వచ్చుచున్నవి; కట్టుకొనుబట్టలు బహుతరముగా పరదేశములనుండియేవచ్చుచున్నవి; వ్రాసికొనుకాగితములన్నియునన్యదేశములనుండియే వచ్చుచున్నవి. చదువుకొన్నవారును ధనికులును వృత్తులను వృద్ధిపఱుచుటకయి తగినంతకృషి చేసి యీదేశమునందే ఆయా పనులకు తగినయంత్రములను స్థాపింపఁజేసి పని సాగించినంగాని లేనియెడలఁ గొంతకాలములోనే మనదేశములోఁ గలధన మంతయు

నన్యదేశములపాలయి పోవు ననుటకు సందేహము లేదు. అన్నివృత్తుల యందును ప్రవేశించి వానిని వృద్ధిపఱుచుటకు చాలినంతమంది చదువుకొన్నవారు బయలుదేఱుట కయి జనసామాన్యమునకు విద్య చెప్పింప సాధ్య మయినంతప్రయత్నము చేయవలయును. జనసామాన్యమునకు విద్యాభివృద్ధి యైనంగాని దేశముయొక్కస్థితి బాగుపడదు. పనిచేసి జీవనము చేయుతరగతులవారికి చదువుకొనుట కయి తీఱుబడి యుండదని కొందఱు చెప్పుదురు. అది కొంతవఱకు నిజమేకాని చదువుకోవలెనని యాసక్తి యున్నచో నవకాశ ముండకపోదు. అట్టివారల యుపయోగమున కయి రాత్రులయందు విద్య చెప్పుపాఠశాలలను స్థాపింపవలయును. అట్లన్నచో పగలెల్లను పనిచేసి వచ్చినవారికి కొంచె మయినను విశ్రాంతి లేక రాత్రులుకూడ చదువుకొనవలెనన్నచో మిక్కిలి భారముగా నుండు నని కొంద ఱాక్షేపింపవచ్చును. పగలు పనిచేసి వచ్చినవారికి మంచిపుస్తకములను జదువుటయే యొక విధ మయినవిశ్రాంతిగ నేర్పడి సంతోషకరముగాను శ్రమనివారకముగానుకూడ నుండును. చదువుకోవలెనని బుద్ధి యున్నచో నితరసమయములయందు సహితము కావలసినంత యవకాశమును కలుగం జేసికోవచ్చును. పుస్తకములు, ఉపాధ్యాయులు, ఇతరసాధనములును కావలసినన్ని యుండియు ధనికులపిల్లలు లోకభాష నైనను పూర్ణముగా నభ్యసింప లేకపోవుటయు, అట్టిసాధనము లేవియు లేకపోయినను పనివాండ్రబిడ్డలు సహితము కొందఱు విద్యాభిరుచి గలవారై కొంచెము తీఱిక చేసికొని చదివి స్వయంకృషిచేత బహుభాషలయందు పండితులయి గొప్పవారగుటయు, ఇతరదేశచరిత్రములనుబట్టి మనము తెలిసికొని యున్నాము. మఱియును విద్యవలన జనసామాన్యముయొక్కస్థితి బాగుపడువఱకును మనస్థితియు బాగుపడనేరదు. వారు మూర్ఖులుగానే

యున్నయెడల వారు మనము చేయఁ బూనుకొన్న దేశక్షేమకర కార్యములకును మన మాచరింపఁ బూనుసత్కార్యములకును ప్రతిబంధములను గల్పించుచు దేశాభివృద్ధికిని మనయభివృద్ధికినిగూడ భంగము కలిగింతురు. అనేకులు విద్యావంతు లయి విదేశమునకు వెళ్ళి సామయికపరీక్ష నిచ్చి గొప్పయుద్యోగములం బ్రవేశించి దేశమునకు మేలు చేయవలె ననుతలంపు గలవా రయ్యు మూఢు లయినకులమువారు తమ్ము బహిష్కరింతు రని భయపడి యేమియు చేయనేరక యూరకుండఁగా మనము చూచుచున్నాముకామా? ఎంతమంది వివాహాదులయందలి యతివ్యయమును మానుకొనఁ దలఁచియు మూఢులయినసామాన్యజనుల దూషణములకు వెఱచి మాన్యములో మడులో తాకట్టు పెట్టుకొని సోమరిపోతులను మేపుటకయి వందల కొలఁదిరూప్యముల వెచ్చపెట్టవలసినవా రగుచున్నారు? అతిబాల్యవివాహము దూష్య మని యెఱిఁగియు దానిని వారింప నెంతో యిష్టముండియు జనులమౌర్ఖ్యమువలన వారల మరలింప శక్యముగాక కులమునుండి తొలఁగింతురేమో యనుభీతిచేత నెందఱు తమకొమార్తెలకు సహితము బాల్యములోనే వివాహము చేయవలసినవా రగుచున్నారు? స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మత మని స్పష్టముగా తెలిసియుండియు దాని నుద్ధరించుట లోకోపకార మని దృఢముగా నమ్మియు తా మట్టిపనియందుఁ బ్రవేశింప నత్యంతాభిలాష కలిగియుండియు, ఆపేరు చెప్పినపులులవలె కఱవవచ్చుమూర్ఖజనుల బెదరింపులకు భయపడి యెంతమంది తమగర్భవాసమునఁ బుట్టి పతులను పోఁగొట్టుకొని దురదృష్టవంతురాండ్రయి యున్నపసిబాలికలకు సహితము వివాహము చేయఁజాలక యావజ్జీవమును వారిని దుస్సహదుఃఖముపాలు చేసి కన్నకడుపు దహించుకొనిపోవ తాముకూడ తీరని

వ్యథ ననుభవింపవలసినవా రగుచున్నారు? తెలియనిజనుల యప హాస్యములకు జడిసి యెందఱు తమదేహసంరక్షణార్థ మనుకూల మైన వస్త్రములను ధరించుకొనుటకును పాదరక్షలను తొడుగుకొనుటకును సందేహ పడుచున్నారు? కాఁబట్టి మొట్టమొదట జనసామాన్యమునకు విద్య నేర్పించునుపాయమును జూడవలెను. సామాన్యజనులుమాత్రమే కాక మనయభివృద్ధి కడ్డము వచ్చెడువారు మఱియొకతెగవారుకూడఁ గలరు? మూర్ఖురాం డ్రయినమనస్త్రీలుగూడ మనము చేయఁ బూనిన ప్రతిసత్కార్యమునకును ప్రతిబంధకారిణులుగా నుండుట స్వానుభవమువలన మనకందఱకును దెలిసియే యున్నది. వారు సదా మనతో నుండి పోరుచుండుటచేత వారి కిష్టములేనిపనిని చేసి యింట నెమ్మదితో నుండుట దుర్ఘటము. మూర్ఖపుపట్టు పట్టి నిష్కారణముగా ప్రాణత్యాగమునకుసహితము సిద్ధపడుభార్యలను తల్లులను తమమార్గ మునకు ద్రిప్పఁజాలక వారికిజడిసియెంతమంది తెలిసినవారుతాముకూడ మూర్ఖులవలె ప్రవర్తింపవలసినవా రగుచున్నారు కారు? ఎంతమంది సభలలో దేశాభివృద్ధికరము లైనపనులను జేయుటనుగూర్చి ప్రసం గించుటలో సింహములవలె నుండియు పనికిమాలినయాఁడువారికి భయపడి యింటికి వచ్చినతోడనే యాచరణములమాట యటుండఁగా సభలలో చేసినయుపన్యాసాంశములను బిగ్గరగా పలుక నైనను సాహ సింపలేక పిల్లులవలె నోదిగి యుండవలసినవా రగుచున్నారు? సామా న్యజనుల ప్రతిబంధమునకంటెను మనకు స్త్రీలదే గొప్పప్రతిబంధము. కాఁబట్టి స్త్రీలకు విద్య చెప్పించుట యెల్లవారికిని ప్రథమకర్తవ్యము. మనము నిజముగా నభివృద్ధి చెంద నపేక్షించినచో సాధ్యమయినన్ని బాలికాపాఠశాలలను రాత్రిపాఠశాలలను బెట్టించి స్త్రీలను సామా న్యజనులను విద్యగలవారినిగాఁ జేయవలయును. పాఠశాల లున్నను

జ్ఞానాభివృద్ధి కనుకూల మయినపుస్తకములు లేకపోయినయెడ
ప్రయత్నము కొనసాగదు గనుక మనలో శక్తికలవా రందఱు
భాషలలో సులభశైలిని గ్రంథములను రచియించుటకు పెం
వలయును. స్త్రీలలోను సామాన్యజనులలోను చదువుకోను
గలవారును సత్కార్యమునకు తోడుపడువారును లేరా య
అడుగవచ్చును. అట్టివా రక్కడక్కడ నొకానొక రుండవచ్చు
జనసామాన్యముమీఁద విద్య లేక జ్ఞానవంతులు గుణవంతు
సంభవింపనేరదు. గనులలో దొరకెడురత్నమువలెనే వికాస
దెడుబుద్ధి స్వాభావికముగానే పలువురకున్నను విద్యచే
పెట్టినంగాని దానిప్రకాశ మంతయు వెల్లడియయి లోక
యోగ పడదు. విద్యాభివృద్ధి యగుట యొక్కపుస్తకముల
ననే గాక వినోదకరములును నీతిబోధకములును జ్ఞానజనకమ
విషయములను సమయోచితముగా వ్రాయు వార్తాపత్రికలవ
కూడ విస్తారముగా నగును గనుక, అట్టిదేశభాషావృత్తాంత
కూడ తగినంతప్రోత్సాహమును కలిగింపవలయును. మిత్రు
ఈపయిని చెప్పినసంగతులను మీమనసులయం దుంచుకొని
చేత నయినవిషయములలో పనిచేసి దేశాభివృద్ధి కయి పాటు
ఈఘనకార్యము మనమందఱముఁ గలిసి పని చేసినంగాని
వల్ల నెఱవేఱునది కాదు. రేపటిదినము మనది కాదు. కనుక
పనికి పూని భూమిమీఁద మనజన్మములను సార్థకపఱు
కయి యెల్లవారమును బ్రయత్నింతము. కొందఱు తెంకను
రాలేదు రాలేదని యేమియు లోకోపకారము చేయుఁజా
కాలమును వ్యర్థపుచ్చుచున్నారు. ప్రారంభింపక యూరకా
చూచుచు నూరకున్నచో కాల మెప్పుడును రానేరదు. ప

చేయ నారంభించినచో కాలము తనంతనే వచ్చును; రాకున్నచో మనము కాలమును బలవంతముగా నీడ్చుకొనియైనను రావచ్చును. మఱికొందఱు పని కారంభించి విఘ్నములకు జడిసి పూనినకార్యమును నడుమ విడిచిపెట్టుచున్నారు. మనము తొందరపడిన కార్యము లేదు. గింజ నాటినతోడనే యది వృక్షమయి కాయలు కాయదు. ఒక్క నారికేళఫలమును భూమిలో నాటినపక్షమున దానిఫలముల ననుభవించుట కయి పదిసంవత్సరములైనను కాచుకొని యుండి యాలోపల చెట్టును బ్రతికించుటకయి సమస్తకష్టములను పడుచుండవలయును. అటువంటి యత్యల్పఫలమువిషయముననే యింతకాలము కనిపెట్టుకొని యుండవలసి యుండఁగా లోకమున కంతకు ననంతములయినఫలముల నిచ్చునుత్కృష్టవిషయములలో నేఁడు కాలేదే రేపు కాలేదే యని తొందరపడి పూనినకార్యమును నడుమను విడిచిపెట్టిన మనము హాస్యాస్పదులము కామా? తొందరపడక కార్యగౌరవమునుబట్టి ఫలానుభవమునకయి తగినంతకాల మోర్పుతో కనిపెట్టుకొని యుండి కృషి చేయుచుండవలెను. మొదట మనప్రయత్నము విఫలమైనచో మనకార్యము సఫలమగువఱకును మానక మరల మరల ప్రయత్నము చేయుచుండవలెను. ఒకవేళ మనము దానిని ముగింపలేకపోతిమా మనతరువాతివారు ముగించెదరు; మనము కట్టినయిండ్లను తోఁటలలో నాటినవృక్షములఫలములును తఱుచుగా మనసంతతివారి కుపయోగపడునట్లే మనము నాటినసత్కార్యబీజములును తరువాత మొలకయెత్తి యూఁడలు వేసి కొమ్మలు పెంచి మహావృక్షమయి దేశమంతటను వ్యాపించి యమూల్యము లయినఫలముల నిచ్చుచు లోకమున కంతకును సుఖము నియ్యవచ్చును. విత్తనము నాటితి మని యైన మనకు తృప్తి కలుగును. ఎంతటి సత్కార్యమున కయినను

పలువురు ప్రతిపక్షు లేర్పడుటచే విరోధములును, ప్రతిబంధ
విఘ్నములును రావచ్చును. అటువంటివానివలన మన మె
నిరుత్సాహులము కాఁగూడదు; అవియే యిట్టిసమయముల
లను ధైర్యశాలులనుగాను సుస్థిరులనుగాను జేయుటకయి
సాధనము లగునట్లుగా చేసికొనవలయును. అటువంటిసమయ
ప్రతిబంధముల నన్నిటి నెదిరించి దృఢముగా నిలిచి మనకా
సాధించుకొనఁగలిగినంగాని మనము నిజముగా గొప్ప
సత్కార్యనిరతులమును గానేరము. కష్టములు వచ్చినప్పు
యోగపడనిధైర్యము మఱి యెప్పటి కుపయోగించును? ఇట్టి
కలిగి యుండుటచేతనే శక్తిమంతులు చేయలేనికార్యముల
లను శక్తిహీనులు పూనికతో సాధించి యున్నారు; అది లేక
సమర్థులుసహిత మత్యల్పకార్యములను సాధింపలేక
సత్కార్యములు చేయవలెనని బుద్ధి యున్నమాత్రమున
ప్రయోజనము లేదు. కార్యమును సాధించుట కై మొ
మనము ప్రయత్నము చేసెడియెడల కార్యమును సాధింప
నమ్మకమును నుత్సాహము నుండవలెను; తరువాత సరిగా ప
ప్రవేశించి పూనిక గలిగి పాటుపడవలెను; అటుపిమ్మట
ములు వచ్చినను వెనుక తీయక యీశ్వరముఖమును జూ
ముతో ప్రయత్నమును మానకుండవలెను. మనలను ఘన
లను నిర్వహించుటకు శక్తులనుగాఁ జేయునది యొక్క
భక్తియే; అది లేనిచో విశేషశక్తిమంతులును కార్యనిర
నందు దుర్బలు లగుచున్నారు. మనము లోకోపకారక
యొకక్రొత్తపనికి పూనుకొనఁగానే బహుజనులు మనకు
లుగా నేర్పడి మితిమీఱినవిఘ్నముల నాపాదించి బాధించు

డును లోకమునకు వెఱచి మిత్రులుసహితము మనలను విడనాడినప్పుడును మనకు ధైర్యసాహసముల నొసఁగుటకును మనల నుత్సాహపఱచుటకును భగవంతునిప్రాపుగాక మఱి యేమికలుగును ? రాజాధిరాజుల కెల్లను ప్రభువయి నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుఁ డయినపరమేశ్వరుఁడు మనహృదయసింహాసనము నధిష్ఠించి యుండి చేసినసత్కార్యమును మెచ్చి శాశ్వతసుఖ మిచ్చెద నని యంతరాత్మద్వారమునఁబలికి ప్రోత్సాహపఱచుచు మనకు సహాయుఁ డయి యుండఁగా, దుర్బలులయినమానవాధములు కోటిమంది ప్రతిఘటించి నిలిచినను వారితుచ్ఛమయినకోపమునకు జడిసి వెనుకతీయుదుమా ? సర్వాంతర్యామియైనయీశ్వరుఁడు చెంతనుండి చూచుచుండఁగా మనకు విధియైన కృత్యమును చేయక మూఢులయనుగ్రహమున కాశపడి యూరకుండ నెట్లు సాహసింపఁగలము ? మనము భగవంతునిప్రాపునే నమ్మికొని కార్యభారము నాతనిమీఁద వేసి పని సాగించుచున్నచో సత్కార్యాచరణమునందు ప్రోత్సాహమును ధైర్యమును, అకార్యకరణమునందు నిరుత్సాహమును భయమును, కలిగించి కాపాడి మన కతఁడే నిత్యానందము నిచ్చును.

సహాయకష్టకర్తలు.

సకాయకష్టకర్మలు

వివేకనిధులారా !

మన దేశములోని కర్మోపజీవుల వృత్తులనుగూర్చి ప్రత్యేకముగాఁ జెప్పఁ బూనినచో ననేకోపన్యాసములు కావలసి యున్నను వాని కన్నిఁటికిని పీఠికగా నుపయోగించునట్లుగా నిప్పుడు సామాన్యముగా నాకుఁ దోఁచినయంశములను గొన్నిఁటిని జెప్పుచున్నాను. పూర్వకాలమునందు శిల్పములచేతను, కళలచేతను మిక్కిలి ప్రసిద్ధి కెక్కి సమస్తదేశములవారి గౌరవమునకును పాత్రమయియుండిన మనహిందూదేశ మిప్పుడు శిల్పాదులయందు మిక్కిలి హీనదశను పొంది కేవల పరిహాసాస్పదముగా నుండకపోయినను బహుదేశముల వారి యనాదరణకర్హ మయి యున్నసంగతి యించుక ప్రపంచజ్ఞానము గలవారి కందఱికిని దెలిసియున్నవిషయమే గనుక దీనిని స్థాపించుటకయి నే నిక్కడ నిదర్శనపూర్వకముగా వెంచి చెప్పవలసిన యక్కఱ లేదు. ఈదేశమునందలి శిల్పాదివృత్తులు నానాటికి క్షీణదశకు వచ్చుచుండుటచేతనే మన ముపయోగించుకొనుచు వచ్చు వస్తువులలో మూఁడుపాళ్లు సాధారణముగా నన్యదేశములయందుఁ జేయఁబడి యిక్కడకు పంపఁబడినవిగా నున్నవి. అందుచేతనే యించుమించుగా మనము కట్టుకొనువస్త్రములును, బట్టలు కుట్టుట కుపయోగపడు సూదులు దారములును, మనము వేసికొనుగుడ్డగొడుగులును, వ్రాసికొనుకాగితములును, పని చేయించుకొనెడుకత్తులును, గృహములకు వేయించుకొనెడు తాళములును, మఱియు గృహకృత్యముల కుపయోగించువస్తువు లనేకములును పరదేశమునుండి వచ్చునవిగా

అట్టిదౌర్భాగ్యదశ మన దేశమునకుపట్టకుండ
ముున మన దేశమందలి వృత్తులవివరమును తె
కిం గలకారణములను కనిపెట్టి, ముందు

లభింపదు. పలువురు కష్టపడినంగాని మనము కడుపునిండ భోజనము చేసి జీవించుట కయినను శక్తులము కాము. చెమట యూడ్చి కష్టపడి పని చేయువాఁడు దేహారోగ్యము కలవాఁడయి సుఖజీవనము చేయుటకు శక్తుఁడగుటయేకాక సాధారణముగా యుక్తప్రవర్తనము కలవాఁడునసహిత మగును. కొన్నిసమయములయందు వాణిజ్యము వలన నధికధనలాభము కలిగినను, అది జూదమువంటిదే యగును గాని దేహపరిశ్రమమును విశేషముగా కోరెడుసేద్యము శిల్పములు మొదలయినవానితో సమాన మెన్నటికిని కాదు. బహుకారణముల చేత నోడవ్యాపారము లోనుగాఁగలవర్తకవ్యాపారములయందు లాభమునకు మాఱుగా బహుతరముగా నష్టమే కలుగుచుండ వచ్చును. అంతే కాక వాణిజ్యకర్మమునందు సామాన్యముగా పోటి బయలుదేఱి తనతోడివారియం దసూయయు ద్వేషమును పుట్టుటయే కాక యబద్ధము లాడుటకును పరులను మోసము చేయుటకును నవకాశమును ప్రోత్సాహమును గలుగును. ఇట్లు చెప్పుటవలన వాణిజ్యము కూడదనికాని వర్తకు లందఱును మోసగాండ్రనికాని నా ప్రాయము కాదు. వర్తకులలో సత్యసంధులయి న్యాయమార్గము ంపక ఋజువుగా ప్రవర్తించువారును పలువు రున్నారు. ార దేశమునం దుత్పన్నము లయ్యెడువస్తువు లయినను పెరట యయి యందఱికి లభించి సౌఖ్యాభివృద్ధిని కలుగఁజేయుటకును ్యమే సాధనభూతముగా నున్నది; ధూమనౌకలును ధూమశక ను గలిగి సముద్రమధ్యమునందుండు ద్వీపాంతరములు సహి నదులలోని చేరువలంకలవలెను దూర దేశములునహితము పొరు వలెను సులభగమ్యములుగా నున్నయీకాలములో నెల్ల దేశ లందును జేసెడువివిధవస్తువులొక్కచోట లభించునదుపాయము

లుండుటయేకాక వాణిజ్యధర్మమును బట్టి తఱుచుగా దూరదేశము లకు రాకపోకలు చేసి వివిధదేశములవారియాచారవ్యవహారములను గుణదోషములను గుర్తెఱిఁగి నాగరికతయందు వృద్ధిపొందుటకు కావలసినన్నియవకాశము లుండి యున్నవి. అయినను మనవారు చిరకాలాగత మయియున్నజాత్యనుబంధముచేత కట్టుపడి స్వేచ్ఛావిహారమునకు శక్తులు కాకపోవుటవలన వాణిజ్యమువలన మనదేశమునకు కలుగవలసినంతలాభము కలుగకున్నది. అట్లయ్యును జనులయభివృద్ధికిని లాభమునకును కొంతవఱకు తోడుపడునుగనుక వాణిజ్యముకూడ నవశ్యముగానుండవలసిన దనియే నాయభిప్రాయము. కాని నేనిప్పుడు మీమనస్సులయందు నాటింపఁదలఁచినది వర్తకవ్యాపారమునకంటె శిల్పాదులయందు సుగుణము లధికముగానున్నవనియు మంచినడవడికకు పురికొల్పుశక్తి కల దనియు నందుచేత కాయకష్టముతో చేరినపనుల ననాదరము చేయక వృద్ధిపఱుచుట దేశముయొక్క యోగక్షేమముల కత్యంతాపేక్షణీయ మనియు స్పష్టపఱుచుట తప్ప మఱియొకటి కాదు. పూర్వోక్తము లయినశిల్పాదివృత్తులయందు తక్కినపనులకంటె శరీరప్రయాస మెక్కువ పడవలసి యుండును గనుక కర్మోపజీవులకు కష్టములకు సహించు మేలిగుణమును, పూనికతో పనిచేయును త్సాహమును, పనిని కడముట్ట నిర్వహించు మనోదార్ఢ్యమును, స్వభావసిద్ధముగానే కలుగును. ఈప్రకారముగా కష్టపడి పనిచేయవలసిన యావశ్యకము లేనివ్యాపారములయందున్నవారికి తమమనస్సుయొక్క సంపూర్ణశక్తి తెలియుటయు, మనోదార్ఢ్యమును, కష్టముల కోర్చుకొనుశక్తియు, పూనిక కలుగుటయు, సంభవింప నేరవు. శరీరకష్టము నపేక్షించెడుపనులయందు దేహాయాస మనివార్యమే యయినను, ఆయాయాస ముండుటచేతనే మనము పైని చెప్పినసహనాదిగుణములను

వహించుటకు శక్తుల మగుచున్నాము. ఆ యాయాసమువలననే మనము భూమిని ఫలవంతమునుగాఁ జేసియు, దారు లోహాదివస్తువులను మన కుపయుక్తము లయినవివిధరూపములకు మార్చియు, నానావిధసుఖములను భోగములను ననుభవించుటకు శక్తులమగుచున్నాము. కాఁబట్టి మనము శరీరప్రయాసము నెన్నఁడును తిరస్కరింపరాదు. తాము కష్టపడి యెఱుఁగక యనాయాసముగా నితరులను జేరి జీవించువారు నిజ మయినసుఖము నెప్పుడు ననుభవింపఁ జాలరు; పని లేక యూరక సోమరితనమున కాలము పుచ్చుటకంటె నాయాసకరమును దుఃఖప్రదమును లోకమున మఱి యేదియు లేదు. కాఁబట్టి తమజీవనమున కయి పరుల కాశపడి యుండక యెల్లవారును నేదోయొకవిధమున పాటుపడి గౌరవముతో జీవనము చేయుట కయి ప్రయత్నింపవలయును.

మన మింతవఱకును పనియొక్కయుపయోగమునుగుఱించి ప్రసంగించితిమి గనుక, ఇఁక మన దేశమునందు శిల్పాదివృత్తులు హీనదశయందుండి లాభకరములుగా నుండకపోవుటకు కారణము లేవ్వో తెలిసికొని యాలోపములను వారించి యభివృద్ధిపఱుచుటకు తగినసాధనముల నాలోచింతము. మన దేశములో కృష్యాదు లభివృద్ధి చెందకపోవుటకు కారణము లనేకములు కలవు కాని వానిలో ముఖ్యము లయినవానినిమాత్రమే యిచ్చట ముచ్చటింతము. వీనిలో మొదటి కారణ మేయేపనిలో నెవరి కభిరుచి గలదో వా రాపనులయందు ప్రవేశించి పని చేయకుండుట. చిత్రములు వ్రాయుటయందే ప్రవీణత గలవానిని బట్టలు నేయుటయందును బట్టలు నేయుటయందే నేర్పు గలవాని చిత్తరువులు వ్రాయుటయందును, నియమించి నిర్బంధముగా పని చేయించినచో నేపనియు తిన్నగా జరగక రెండును హీనదశయం

దుండు ననుట బాలురకు సహితము తెలియునుగదా ? మన దేశమునం దాయావర్ణములవారే యాయాపనులను చేయువలయు ననెడినిర్బంధ ముండుటవలన నొకకుమ్మరి దంతపుపనియం దెంత యభిలాషమును నేర్పును గలవాఁ డయినను దానిని మాని కుండలనే చేయుచుండ వలెను; ఒకస్వర్ణకారుఁడు వస్త్రములను రత్నకంబళములను నేయుట యం దెంత యభిరుచియు బుద్ధియుఁ గలవాఁ డయినను వానిని వదలి సుత్తితో వెండిబంగారములనే సాగఁగొట్టుచుండవలెను; ఒకచాకలి వస్త్రముల కంచు లద్ది రంగులువేయుటయం దెంత ప్రవీణుఁ డయినను దానిజోలికి పోక మయిలబట్టలనే యుతుకుచుండవలయును; ఒకమంగలి చిత్రములు వాయుటయం దెంత ప్రజ్ఞగలవాఁ డయినను దానిపేరు తలపెట్టక బోడితలలనే గొఱుగుచుండవలయును; ఒకయాఁడిగెవాఁడు బంగారపుపనియం దెంత సమర్థుఁ డయినను దానివంకఁ బోక తాటి కల్లే గీఁచుకొనుచుండవలయును. అనావశ్యక మైనయిన్నిజాతి భేదముల చేత పనివాండ్రు స్వేచ్ఛముగా తమబుద్ధి ప్రవేశించినపనియందు ప్రవేశించి తమసామర్థ్యమును కౌశలమును కనఁబఱుచుటకు వలను పడక తమ కిష్టములేనిపనులయందే విధిలేక యావజ్జీవమును గడప వలసినవా రగుచున్నారు. అందుచేతనే యీహిందూదేశమునందు శిల్పాదివృత్తు లెప్పుడు నుండవలసినంతమంచిస్థితియం దుండకున్నవి. సాధారణముగా విగ్రహారాధన మధికముగాఁ గల దేశములయందు ప్రతిమలు చెక్కుటయు దేవాలయనిర్మాణమును మహోన్నతదశయం దుండవలసి యుండును. ఈజిప్టుదేశమునం దున్నమిన్నందుగోపురము లను వానిమీఁది పనిని చూఁచినవారు మానుషశక్తి యంతటిపరి పూర్ణతను పొందునా యని యద్భుతరసాక్రాంతులు కాకమానరు. విగ్రహారాధన మత్యంతప్రబలముగా నున్నయీ దేశమునం దటువంటి

యాశ్చర్యజనకము లయినవిచిత్రవిగ్రహములును, నిరుపమాన దేవాలయములును విశేషముగా లేకపోవుటకుకూడ జాతిభేదములయధిక సంఖ్యయే కారణముగా నున్నది. ఈజాతిభేదములవలన నిర్ప్రయోజకు లయినసోమరిపోతులు సహితము జన్మప్రభావమువలన తా మెక్కువ వార మని గర్వించి గుణశక్తిసంపన్ను లయినయితరులను గౌరవింపక పరాభవించుటయు, లోకోపకారపారీణు లయినయుత్తమపురుషులు సహితము గుణశీలసామర్థ్యాదులచేత నసమాను లయి యుండియు జన్మదోషమువలన తలయెత్త వీలు లేక యెక్కువవార మని మదించి తిరిగెడియధములచే నవమానపఱుపఁబడి యర్హపదమును పొందక నిరుత్సాహు లగుటయు, అందుచేత పరస్పరద్వేష ముదయించి యైకమత్యము లేక దేశము చెడిపోవుటయు సంభవించుచున్నవి. ఇప్పుడు చెప్పినరీతి జాతిభేదములు లేకపోయినను ధనపాండిత్యాధికారతారతమ్యాదులనుబట్టి కొంద ఱెక్కువవారును కొందఱు తక్కువవారు ననెడిభేద మెప్పుడు నుండునుగాని యిప్పటివలె నయోగ్యులు తా మధికుల మని గర్వించుటయు యోగ్యులు హీనులుగా గణింపఁబడి లాఘవము పొందుటయు నంతగా సంభవింపవు. జాతిభేదమును గూర్చినవిచార మిక్కడ ననావశ్యక మగుటచేత నాయంశము నింతట విడిచిపెట్టి యెవ్వరేజాతియం దున్నను తా మేదో యొక్కవృత్తినే యవలంబించి యామరణాంతమును దినములు పుచ్చకతీఱ దనుదుర్భ్రమ పడక, తమ కేవృత్తియం దభిరుచి గలదో దేనిమీఁద తమబుద్ధి చక్కఁగా వ్యాపించునో దేనిని తాము జనరంజకముగా నిర్వహింప శక్తు లగుదురో యావృత్తినే యెల్లవారు ననుసరింప ప్రయత్నింపవలయు ననియు, అట్లు చేసిననేకాని చేతిపనులు వృద్ధిచెందిలాభకరములుగా నుండ వనియు, వా రట్లు చేయునట్లు ప్రోత్సాహపఱుచుట

దేశాభివృద్ధి నపేక్షించు మనకందఱకు ధర్మమనియు నొక్కి చెప్పు చున్నాను.

మనదేశములో శిల్పాదులహైన్యస్థితికిఁ గాలానుగుణముగా కావలసినమార్పులను చేసికోక పూర్వాచారమునుబట్టి యెప్పుడు నేక రీతిగా గుడ్డియెద్దు జొన్న పడ్డట్లు పని చేయుచుండుట రెండవకారణ మని చెప్పవచ్చును. మనదేశములో నిప్పుడు పని చేయుచున్నరీతి పూర్వకాలమునకు సరిపడినదే యున్నను నానావిధముల నభివృద్ధి చెందుచున్నయీకాలమున కెంతమాత్రమును తగియుండదు. బాల్య మున తొడుగుకొనెడుపాదరక్షలాకాలమున కెంతో యనుకూలముగా నుండినను బాలుఁడు పెద్దవాఁడై పాద మెదిగినతరువాతకూడ నట్టి జోడునే తొడుగుకొనవలయు నన్నచో నది యుపయోగింపక పోవుట యేకాక కాలికి నష్టమునుకూడ కలిగించును. అదేప్రకారముగా ప్రపం చముయొక్క బాల్యస్థితియం దత్యంతోపయుక్తములుగా నున్నవానినే కాలానుసారమైనమార్పును చేసికోక యిప్పటి వృద్ధిదశయందుకూడ నుపయోగింపవలె నన్నచో నష్టము కలుగక యేప్రకారము లాభకర ముగా నగును ? అయోమార్గములమీఁద వాయువేగమున ధూమ శకటములు చౌకగా సరకులను గొనిపోవుచుండఁగా నాచేరువను మోటుబండ్లమీఁద మందగమనమున ప్రియముగా వస్తువులను గొని పోవ ప్రయత్నించుచో వృథాప్రయాసము గాక లాభ మెట్లు కలుగ నేర్చును ? ఆవిరియంత్రములతో దినమునకు వస్త్రశతములను నేసి యల్పమూల్యమునకు విక్రయించుచుండఁగా పూర్వకాలపుమగ్గముల మీఁద మూఁడుదినముల కొకబట్టను దించి యెక్కువవెల కమ్మఁబూని నచో లాభ మేరీతిని కలుగును ? కాఁబట్టి వృత్తులు నిజముగా లాభ కరములుగాఁ జేయవలె నన్నచో నీకాలమునకు తగినపనిముట్లను సం

పాదించి యితరసాధనముల నన్నిటిని కాలానుసారముగా మార్చుకొని నేర్పుతో పని చేయవలయును. ఇప్పటి యంత్రములు మొదలయినవి విశేషవిత్తసాధ్యములును మనపనివాండ్రు ధనహీనులు నైనందున నట్టిపని యెట్లు పొసఁగునని యెల్లవారికిని స్థూలముగా తోఁచవచ్చును. ఈయాక్షేపణ కొంతవఱకు ప్రబలమయినదేకాని ప్రతిక్రియ లేనిది కాదు. ఒక్కఁడు ప్రత్యేకముగాఁ జేయఁబూనినచో నెల్ల పనులును నసాధ్యములుగానే కనఁబడును. ఆపనులే పదిమంది యేకీభవించి చేసెడిచో సులభసాధ్యము లగుట యెల్లవారికిని ననుభవసిద్ధమయి యున్నది. ఈలోకములో నెటువంటి దుస్సాధ్యములను నిమిషములో సుసాధ్యములనుగాఁ జేసెడియద్భుతశక్తి యొకటి సంఘీభావమునం దున్నది. స్వప్రయోజనపరు లయి యెవరిమట్టుకు వారు వేఱుపడక సంఘీభవించి యైకమత్యముతో పని చేసినచో లోకములో సాధింపరానికార్యములు బహుస్వల్పముగా నుండును. కాఁబట్టి శతకోటిసంఖ్యలజను లున్నయీదేశములో వేలకొలఁదిజనులు కాకపోయినను నూఱులకొలఁదియైనను సంఘములుగాఁ జేసి కావలసినంతధనమును చేర్చి కావలసినపనిముట్లను యంత్రాదిసాధనములను సులభముగాఁ దెప్పించవచ్చును. ఈపని సంఘీభవించి చేయవలసినదేకాని యెక్కడనో లక్షాధికారులకు తప్ప సాధారణముగా నొంటరిగా చేయుట శక్యము కాదు. కాఁబట్టి మనదేశమున నిప్పు డడుగంటియున్నకళలను శిల్పములను పునరుద్ధారణము చేసి దేశమును భాగ్యసంపన్నము చేయుతలంపు గలదేశాభిమానమాననీయులు మనవారిలో నైకమత్యము పుట్టించి, సంఘీభవించుటవలని యనంతము లైనలాభములను తెలిపి, యీదేశమున వస్త్రాదుల నిప్పటి యంత్రాదిసాహాయ్యమునఁ జేయునట్లు చేయవలయును. కాలానుగుణము లైనమార్పు

లను పొందక యెప్పుడు నేదేశమును బాగుపడదని మీరు దృఢముగా నమ్మి దానికై తగినంతకృషి చేయుదురని మీకు మఱిమఱి తెలుపు చున్నాను.

ఈహిందూదేశమున శిల్పాదులు వృద్ధి పొందక నీచదశయం దుండుటకు మూఁడవకారణ మాయావృత్తు లవలంబించినవారు విద్యా విహీనులుగా నుండుట. ఏపనినిగాని చక్కఁగా నాలోచించి చేయనిచో, ఆపని క్రమముగా నెఱవేఱదని యెల్లవారికిని తెలియును. ఒకపని విషయ మయి యాలోచించుటకు మొట్టమొదట వాని కాయా వస్తుధర్మములు తెలియవలెను. అట్లు తెలియనిపక్షమున వాఁడావిష యమునందు తన బుద్ధిని చొప్పించి పూర్ణముగా నాలోచించి చేసెడు పని నంతకంతకు వృద్ధిపఱుచుటకును తదనుగుణముగా క్రొత్తపని ముట్లను బుద్ధిబలమున కనిపెట్టి నిర్మించుటకును శక్తుఁడు కాఁజాలఁడు. ఇందుకు నిదర్శనముగా కృషిచేయువాఁడు తనభూమిని సదా ఫలవంత ముగాఁ జేసికొని యెక్కువలాభమును పొందఁ దలఁచినయెడల వాఁడు మట్టిలోనుండుమూలపదార్థములస్వభావమును, వానిలోనేవి యేపైరున కుముఖ్యములో, యేపైరుతరువాత నేపైరుపెట్టినచో భూమిసారము చెడ కుండ ఫలము నిచ్చుచుండునో, భూమి నిస్సారమయినచో ససారము నుగాఁ జేయుట కయి యెప్పుడెటువంటియెరువు కట్టవలయునో, కాలు వల నేప్రకారముగా త్రవ్వి నీ రెట్లు ప్రవహింపఁజేయవలయునో, నాఁగళ్లు మొదలయినసాధనముల నేప్రకారముగా బాగు చేసి యుప యోగింపవలయునో, పొలములు దున్ను పశువుల నేప్రకారముగా మేప వలయునో, వానికి రోగములువచ్చినప్పు డేప్రకారముగా నేమేమిచికి త్సలు చేయవలయునో, తెలిసికొనవలసి యుండును. అట్లు తెలిసికొని శాస్త్రానుసారముగా సేద్యము చేసి, పితాచారమును బట్టియే

యెప్పుడు నేకరీతిగా వ్యవసాయము చేయువానికంటె ద్విగుణముగాను త్రిగుణముగాను ఫలమునొందవలె నన్నవాఁడు రసవాదశాస్త్రము, పశువైద్యశాస్త్రము, వ్యవసాయశాస్త్రము, మొదలయినవాని నన్నిటినిఁ నేర్చుకొనవలయును. కాలువలు త్రవ్వి నీరు నడుపువారు జలము యొక్క ధర్మములను తెలియుటకయి జలశాస్త్రమును జలయంత్ర శాస్త్రమును నభ్యసింపవలయును. అద్దములు మొదలయినవానిని జేయువారు తాము చేసెడిపనిని క్రమక్రమముగా నభివృద్ధిచేయ నపేక్షించినపక్షమున తదనుగుణము లయినజడపదార్థధర్మములను బోధించెడుప్రకృతిశాస్త్రముల నవశ్యముగా గ్రహింపవలెను. ఇట్లేవృత్తి నభివృద్ధి పొందించి తగినప్రతిఫలము నిచ్చుదానినిగాఁ జేయవలె నన్నను దానితో సంబంధించినవిషయములను తగినంతవఱకుఁ జదివి దాని యభివృద్ధికయి యాలోచించుచు మును పున్నలోపములను దిద్ది కావలసినమార్పులను జేయుచు క్రొత్తపనిముట్లను కల్పించుచు పాటుపడక తప్పదు. ఇటువంటిపని విద్యాగంధము లేనిమూఢశిరోమణుల చేత కానేరదు. ఇట్లని వ్యవసాయము మొదలయినవి చేయువారందఱును ప్రతివిషయమునందును సంపూర్ణపాండిత్యము పొందవలెనని నేనిప్పుడు చెప్పవచ్చినవాఁడనుకాను. తాను చేసెడుపనిని సామర్థ్యముతోను సంపూర్ణోపయోగకరముగాను నిర్వహింపఁ గోరినయెడల నట్టి పనితో సంబంధించిన జ్ఞాన మనివార్యముగా నుండవలయునుగనుక కులవృత్తికి తగినచదువు పనివాండ్రకు తప్పక చెప్పింపవలె నని మాత్రము నాతాత్పర్యము. శాస్త్రమునం దేశాఖ నభ్యసింపవలె నన్నను ముందుగా కొంతవఱకు భాషాజ్ఞానమును కలిగియుండవలసినదే గనుక, సమస్తవృత్తులవారికిని ప్రతిగ్రామమునందును పాఠశాలలునుంపించి వారి నందుఁజదివించుట యుక్తము. ఇప్పుడు కులవృత్తులు

చేయువా రందఱు చదు వక్కఱలేకుండ తమతమవ్యాపారములను చక్కఁ బెట్టుకొనుచుండ లేదా? పొలములు దున్నువారికి చదువ నవకాశముండునా? ' అని మనవారు కొందఱనవచ్చును. ఈవృత్తుల నెదుగుఁబొదుగులు లేక యిప్పటిరీతిగానే యుంచి శీఘ్రకాలములోనె దారిద్ర్యదేవతకు పట్టాభిషేకము చేసి మనదేశమును సమర్పింప నిశ్చయించుకొన్నయెడల పనివాండ్రకు చదు వక్కఱయుండదు; గాని వారి నావేశించి యున్నమూర్ఖతాపిశాచమును పాఱఁదోలి వృత్తుల నభివృద్ధి నొందించి దేశమును భాగ్యలక్ష్మికి నివాసస్థానముగాఁ జేయ నుద్యమించి నప్పుడుమాత్రము వారికి విద్యఁ జెప్పించి యభివృద్ధి మార్గము నాలోచించుటకు తగిన శక్తిని గలిగింపక తప్పదు. ఇఁక వారికిఁ జదువు నేర్చుకొనుట కవకాశ ముండునా యనువిషయములో తమకు నావశ్యక మని తెలిసికొని వారు విద్యయందు శ్రద్ధగలవా రయినచో నవకాశము కావలసినంత దొరకును. బుద్ధి కుదిరినచో నవకాశ మెన్నటికిని దొరకకమానదు. పాఠశాలయందుమాత్రమే కాక యింటకూడ పాఠములు చెప్పుటకు నొకరిద్ద ఱుపాధ్యాయు లుండ చదువుటకు కావలసినన్ని పుస్తకము లుండి యితరసాహా య్యము లనేకము లుండినను శ్రద్ధయొక్కటి లేకపోవుటచే ధనికుల బిడ్డలలో కొందఱి కొక్కవిద్యయు రాకపోవుటయు, పయిసాధనకలా పములో నొక్కటియు లేకపోయినను శ్రద్ధయొక్కటిమాత్ర ముండు టచే బీదబిడ్డలు కొందఱు విద్య లనేకము లల్పకాలములో గ్రహింపఁ గలుగుటయు, పలుపు రెఱిఁగియుండవచ్చును. కాఁబట్టి యవకాశ ముండదనుమాటను దూరముగా నుంచి వృత్తులను మంచిస్థితికిఁ దీసి కొని రాఁగోరెడుమనము పనివాండ్ర కెల్లను విద్యయందు శ్రద్ధా భక్తులు కుదురునట్లు చేయుటకును, చదువునందు బుద్ధిగలవారినిసుత్త

మయి పాఠశాలలను స్థాపించునట్లు చేయుటకును, శక్తివంచన లేక సమస్తప్రయత్నములు చేయవలయును. వీరికి పగటిపూట చదువు చెప్పెడి చిన్నపాఠశాలలుమాత్రమే కాక పగలు పని చేసివచ్చు వారి కుపయోగపడునట్లుగా తగినన్ని రాత్రిపాఠశాలలుకూడ స్థాపింపవల యును. ఈవిషయమున నీవఱకే దొరతనమువారును స్థలనిధిసంఘ ములవారును నగరపారిశుద్ధ్యవిచారణసంఘమువారునుశ్రద్ధపుచ్చుకొని కొంత పనిచేసియున్నారు. అయినను జనులతోడ్పాటులేక ప్రభుత్వము వారిప్రయత్నములుపూర్ణముగా కొనసాగఁజాలవు గనుక దొరతనము వారుపనిచేయుచున్నారని యుపేక్ష చేయక జనసామాన్యముయొక్క వృద్ధికయి సాధ్యమైనంతపని చేయుట మనకు కూడ పరమధర్మమే.

ఈప్రకారముగా మనదేశమున వృత్తులుత్కృష్టదశను పొందక పోవుటకుఁ గలకారణము లనేకము లున్నను వానినన్నిటిని వివరించుట కిప్పు డవకాశము చాలక యింకొక్కయంశమునుమాత్రము చెప్పి ముగించుచున్నాను. ఈదేశమునందు చదువుకొన్నవారు తాము వృత్తులయందు ప్రవేశించుట తమగౌరవమునకు హానికరమని దుర్భ్రాంతి నొంది వృత్తులపొంత పోనొల్లకుండుటకూడ వృత్తుల నికృష్టదశ కొకముఖ్యకారణముగా నున్నది. నాలుగుముక్కలు చదివిన తోడనే తామేమో మహావిద్వాంసుల మయితిమనియు తమపాండి త్యమున కిఁక తాతముత్తాత లాచరించినవృత్తి ననుసరించుట గౌరవ లోప మనియు దురభిప్రాయపడి మనవా రనేకులు తమదుష్పాండి త్యముచేత నెందునకుం బనికిరాక చెడిపోవుచున్నారు. ఇందుకు దృష్టాం తముగా నాచిన్నతనములో నొకమంగలి రాజమహేంద్రవరరాజకీయ పాఠశాలలో నాలవతరగతివఱకును జదివి చాలించి, తనకులానుగత మయినవృత్తి నవలంబించుట లాఘవాస్పద మని తనయల్పవిద్యా

ప్రభావముచేత నిశ్చయించుకొని, యుద్యోగమున కాశపడి యెల్లవారి నాశ్రయించి న్యాయమార్గమున సుఖజీవనము చేయుటకు చాలిన ధనమును వేఱువిధమున సంపాదించుకొలేక దారిద్ర్యభూతముయొక్క ప్రేరణముచేత చౌర్యమునందు ప్రవేశించి, కడపట చెఱసాలయందు పడి చెడి చిక్కులు పడఁగా నేను ప్రత్యక్షముగా చూచి యున్నాను. ఇటువంటి యల్పవిద్యావంతు లయినమహాపండితులు తాము రాజకీయోద్యోగములకే యర్హులమనియు. ఇతరవృత్తు లేవియు తమగౌరవమునకు తగనివనియు, తామెంత కష్టపడియైనను రాజకీయకార్యస్థానములయందు కొలువు కుదిరి తమయావజ్జీవమును దానికి ధారపోయవలయు ననియు, దృఢనిశ్చయులై లోపల పొట్టకు తిండి లేకపోయినను పయికి బొట్టులును బట్టలును సవరించుకొని సంవత్సరముల కొలఁది జీతబత్తెములు లేక కార్యస్థానములవెంట నూరూరఁ దిరిగి వెట్టికి పనిచేయుచు, నైచ్యమునకు వెనుకతీయక యుద్యోగస్థుల యిండ్లచుట్టును దిరిగి బుజములు పడిపోవ వారిపిల్లలనుమోచి యాశ్రయించుచు, పేరులేనిచిన్నయుద్యోగస్థులు సహితము వెట్టిపనిలో తప్పులెన్ని పెట్టుచీవాట్లే తమకు లాభముగా తమ జన్మములను సార్థకపఱుచుకొనుచుందురు. ఒక్కయల్పవిద్యావంతులకేకాక బహుపరీక్షలం గృతార్థు లయినవారికిని, రాజసేవకే యాశపడి తిరుగుచుండుటవలన నించుమించుగా నిటువంటిగతియే సంప్రాప్తమగుచున్నది. రాజకీయోద్యోగములసంఖ్యకంటె పరీక్షలం గృతార్థు లగువారిసంఖ్య యత్యధిక మగుచున్నందున కొందఱికికాని యందఱికిని పనులు దొరకనేరవు. ఒక్కపనికయి గోతిదరినక్కలవలె ననేకులు నోరు తెఱచుకొని కనిపెట్టుకొని యుండుటచేత నిప్పు డుద్యోగగౌరవమే చెడిపోయినది. రెండురూపాయలజీత మిచ్చినచో నలుగురుపరీక్షాసిద్ధులు దొరకు

చున్నారుగాని యెనిమిదిరూపాయలుజీతమిచ్చినను తిన్ననివంట బ్రాహ్మణుఁడు దొరకుట దుర్లభముగా నున్నది. ఈప్రకారముగాఁ జదువుకొన్నవా రందఱును రాజసేవకొఱకే కాచుకొని యున్నయెడల మోసపోయి తుద కెందునకుం బనికిరానివా రగుదురు. స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటచేత సేవకవృత్తి తక్కినవృత్తు లన్నిటికంటె మిక్కిలి యధమ మయినది. కాఁబట్టి చదువుకొన్నవారు తప్పక వృత్తు లన్నిటి యందును ప్రవేశించి పని చేయవలసినకాలము వచ్చినది. అట్లు ప్రవేశించుటచేత వారు తాము లాభమును పొంది సుఖజీవనము చేయుటకు శక్తు లగుటయేకాక వృత్తులను మంచిస్థితికి తెచ్చి దేశమునకు క్షేమము చేసినవా రగుదురు. విద్యాధికులు ప్రవేశించినయెడల నన్ని వృత్తులును గౌరవావహములే యగునుగాని గౌరవమునకు భంగము తెచ్చెడివృత్తి యేదియు నుండదు. ఇంతవఱకును చదువుకొన్నవా రెవ్వరును ప్రవేశింపక పోవుటవలన కొన్నివృత్తులు నీచములుగా తలఁపఁబడుచున్నవేకాని నీచము లగుటకు వృత్తులు చేసినపాపమేదియు లేదు. ఎప్పుడును వృత్తులయందు ప్రవేశించినవారినిబట్టి వృత్తులకు గౌరవము రావలయునేకాని వృత్తులనుబట్టి ప్రవేశించినవారికి గౌరవము రాఁబోదు. పురుషునకు నిజముగా గౌరవము తెచ్చునవి సత్యమును శాంతమును యుక్తప్రవర్తనమును విద్యయుఁ గాని ధనసంపాదనమున కయి యవలంబించినవృత్తులు కావు. ఇప్పుడు సర్వోత్కృష్ట మయిన దని యెంచఁబడెడువృత్తియం దైనను నీతిమాలినవారును మూర్ఖులును ప్రవేశించి పనిచేయఁ జొచ్చినచో దానిగొప్పతన మంతయు మూడు దినములలో మూలపట్టి మిక్కిలి నీచమయిన దగును. ఇప్పుడు మిక్కిలి నికృష్ట మయిన దని తలంపఁబడెడువృత్తియం దయినను చదువుకొన్న వారును యుక్తప్రవర్తనము గలవారును ప్రవేశించి పని సాగించు

చున్నచో నిమిషములో దాని కెక్కుడలేనిగౌరవమును వచ్చి సర్వ జనసమాదరణీయ మగును. మనలోని చదువుకొన్నవారీసత్యమును మనసునందు దృఢపఱుచుకొని కొందఱు ముందుగా తాము మార్గ ప్రదర్శకులయి జనులలోఁ గలదురభిప్రాయమును తొలఁగించి వృత్తు లను క్రమపఱిచి దేశమును ధనసంపన్నము చేయుటకయి ప్రయ త్నింతురని దృఢముగా నమ్ముచున్నాను. అట్లు ప్రవేశించినవారు మంచిసాధనములను కనిపెట్టి పనిని సులభపఱిచి తా విత్తాఢ్యులయి మొత్తముమీఁద దేశమున కంతకును లాభము కలుగఁజేయ శక్తు లగుదురనుటకు సందేహ ముండదు. చదువుకొన్నవారు వృత్తుల నవలంబించి యుండుటచేత యూరపుఖండమునందు దినదినము నేప్ర కారముగా క్రొత్తసాధనములు కనిపెట్టఁబడి పని సులభపడుచున్నదో యెఱిఁగినవారి కీసంగతి వింతగా కనఁబడదు. మనదేశమునం దిప్పు డున్నయుపకరణములలో లోపము లేమి యున్నవనియు వానిని బాగు పఱుపవలసినయావశ్యక మేమున్నదనియు కొందఱు భావింపవచ్చును గాని వారియూహ యెంతమాత్రమును సరియైనది కాదు. లోకములో మనుష్యుఁడు చేసినకార్యము లన్నియు నంతకంత కభివృద్ధి పొందఁ దగినవిగా నుండును. ఈదినమున పూర్ణముగా నున్నట్టు కనఁబడునవి రేపటిదినము మరల నాలోచించినచో వానియందు కొన్నిలోపము లగపడి మరల మార్పఁదగినవిగా కనఁబడుచుండును; కొన్నివస్తువుల యందు లోప మొక్కసారిగా కనఁబడక పోయినను వానిని సులభ ముగా చేసెడుసాధనములయందు లోపము లగపడి యభివృద్ధికి తగిన విగా నుండును. ఈప్రకారముగా నాలోచించినకొలఁదిని పూర్వపువా రెప్పుడును నెఱుఁగని క్రొత్తవస్తువులను నిర్మించువిధమును కనిపెట్టు టకును వానిని మేలిమి చెందించుటకును వానిని చేయుసాధనముల

బాగుపఱుచుటకును నావశ్యక మగపడును. దేశము నాగరికతయం దును సుఖభోగాదులయందును వృద్ధి పొందుట కదేమార్గము. చదువు కొన్నవారు శిల్పాదివృత్తులయందు ప్రవేశించి కొన్నిసంవత్సరములు పూనికతో పనిచేయుభాగ్యము మనదేశమునకు లభించినతరువాత అద్దములు, కుండలు, పెంకులు, ఇటుకలు, మొదలయినమట్టిపనుల యందును, వంతెనలు, విగ్రహములు, మండపములు, దేవాలయ ములు మొదలయినరాతిపనులయందును, బల్లలు, పెట్టెలు, మంచ ములు, బండ్లు మొదలయినకఱ్ఱపనులయందును, కాలువలు, నూతులు, చెఱువులు మొదలయిననీటిపనులయందును, చిత్రములు వ్రాయుట యందును, రంగులు వేయుటయందును, తివాచులు బట్టలు మొద లయినవి నేయుటయందును, బెత్తపుపనులయందును, కొమ్ముపనుల యందును, తక్కిన యన్నిపనులయందును, ఎంతో యభివృద్ధిని చూడ వచ్చును. అప్పుడావిరియంత్రములును నీటియంత్రములును గాలియం త్రములును దేశమంతటను వ్యాపించి దేశము కన్నులపండువుగా నుండవచ్చును. ఇది యంతయు మన కిప్పుడు స్వప్నములోనివార్తగా తోంచవచ్చునుగాని చదువుకొన్నవారు దేశాభిమానులయి తమ కృత్యమును తెలిసికొని వృత్తులయందు ప్రవేశించి దేశాభివృద్ధికి తమ శరీరములను ప్రాణములను ధారపోసినచో నచిరకాలములోనే యీ చెప్పిన దంతయు మనకన్నులయెదుట నగపడుసత్యమే కావచ్చును. మనుష్యుల కుపచారములు చేయుట మొదలయినవి కొన్ని సేవకవృత్తు లేగనుకను, అన్నివృత్తులలోను సేవకవృత్తి యధమ మయినది గను కను, వెంట లెత్తుట, దొడ్లు తుడుచుట, బట్టలుతుకుట మొదలయిన కొన్నిపనులు న్యాయముగానే యెల్లదేశములయందును సమస్తకాల ములయందును నీచములుగా చూడఁబడుచున్నవి. అందుచేత వాని

నవలంబించినవారికి తక్కినవృత్తుల నవలంబించినవారికిఁ గలగౌరవ ముండదు. దేశమం దెంత విద్యాభివృద్ధి యైనను సమస్తజనులును పండితు లగుట యేనాఁడును సంభవింపనేరదు; కొందఱు గాకపోయిన కొంద ఱయినను మూర్ఖు లయి యుండక తప్పదు. అటువంటివారే సాధారణముగా నీకడపట చెప్పిననీచవృత్తులయందు ప్రవేశించి పని చేయుచుందురు. ఇవి తప్ప గౌరవమునకు భంగము కలిగించెడు నట్టియు విద్యావంతులకర్హములు కానట్టియు వృత్తులు మఱి యేవియు లేవు. ఇవిసహితము మనదేశమునం దిప్పుడు గౌరవప్రదములుగా నెంచఁబడుచున్న భిక్షాదివృత్తులకన్న వేయిరెట్లు శ్రేష్ఠ మయిన వనియే చెప్పవచ్చును. సోమరితనమున కాలము గడపుచు స్వకాయ కష్ట పడక పరుల విత్తమువలన జీవించుటకంటె హేయమైనవృత్తి లోకములో నేదియు నుండదు. యాచ్నావృత్తి పరమనికృష్ట మైన దనియు దానికంటె లాఘవాస్పద మయినది మఱియొకటి లేదనియు మనపూర్వు లనేకవిధములఁ జెప్పి యున్నారు. వారిలో నొకకవీశ్వరుఁడు యాచకుఁడు గడ్డిపఱకకంటెను తేలిక యనియు, గడ్డిపఱకలు గాలి కెగురఁగొట్టుకొని పోవుచుండఁగా యాచకుఁ డెగురకొట్టుకొని పోకుండుటకుఁ గలకారణము దరికి చేరనిచ్చినచో వాఁడు తన్నుకూడ యాచించి పీడించు నని గాలిదేవుఁడు భయపడుట యే యనియు, చమత్కారముగా చెప్పినశ్లోకము ననేకులు చదివి యుందురు. కాలకర్మ దోషమువలన నిప్పు డగౌరవముగా నెంచఁబడకున్నయాచ్నావృత్తి నశించి కష్టపడి స్వార్జితమువలన జీవించువృత్తులే గౌరవావహము లని యేర్పడినంగాని దేశ మెన్నటికిని బాగుపడదు. చదువుకొన్నవారు వృత్తులయందుఁ జేరి పని చేసినఁగాని వృత్తులకు గౌరవము రాదు. మన తొల్లింటి మహానుభావులుసహితము తాము వృత్తులయందు

ప్రవేశించి యేవృత్తి నవలంబించినను న్యాయమార్గావలంబనులకు గౌరవలోపము లేదని లోకమునకుఁ జూపి యున్నారు. రాజసూయాధ్వరము చేసి సార్వభౌముఁడైనధర్మరాజంతవానితమ్ములు నకులసహదేవు లశ్వపాలనమును గోపాలనమును నీచముగా నెంచక పని చేసి యున్నారు; దిగ్విజయము చేసి విజయుఁడని పేరొందినయాసార్వభౌమునితమ్ముఁడే నాట్యాచార్యుఁడు గా కుదిరెను; చక్రవర్తి యైన నలుఁడును, భీముఁడును వంటలవారుగా నుండుటకు సంశయింప లేదు. ఈకడపట చెప్పినవా రిరువురును విద్యాధికు లగుటచే పాకకౌశలము నం దసమానులై నలపాకభీమపాకము లని లోకులు సామెతగా చెప్పుకొనునంతప్రసిద్ధి కెక్కిరి. అంతకుపూర్వమే వారికి చిరకాలాభ్యాసము లేక పాకవిద్యయం దటువంటినేర్పు కలుగుట సంభవింపదుగదా? అది యెట్లిదైనను రాజాధిరాజులు పాదాక్రాంతులై పనిచేయు సమస్తగౌరవములను పొందినకిరీటాధిపతులు సహితము సమయము వచ్చినప్పు డట్టివృత్తుల నవలంబించుట గౌరవహీనతగా నెంచలేదనియు, వా రటువంటివృత్తులయందు ప్రవేశించుటవలన వారిగౌరవము లేశమాత్రమును చెడలే దనియు, పయినిదర్శనములవలన స్పష్టమగుచున్నది. అది గాక మనఋషులును విద్వాంసులును పలువురు చతుష్షష్టికళల నభ్యసించి ప్రవీణు లయినట్లు బహుగ్రంథములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. పాకశిల్పగజాశ్వశాస్త్రాదులు చతుష్షష్టికళలలో చేరినవౌటచేత పూర్వకాలమునందు మనలోనివిద్వాంసులు బహువృత్తులకు గౌరవము తెచ్చి రనుట విస్పష్ట మగుచున్నది. మఱియు నీపైని చెప్పినశాస్త్రములకు ఋషులే కర్తలయి యున్నారు. కాఁబట్టి పూర్వపువిద్వాంసులమార్గము ననుసరించి యిప్పటి విద్యావంతులును వృత్తుల నవలంబించి యాయావిషయములయందు గ్రంథములను

రచించి వాని నభివృద్ధి పొందించినంగాని దేశాభివృద్ధి కలుగదు.

మన దేశమునందలిశిల్పాదులయభివృద్ధి కయి యాయాజాతుల వారే యాయావృత్తుల నవలంబింపవలయు నన్ననియమమును పెట్టు కొనక యెవ్వరికి దేనియం దభిరుచిగలదో వారాపనియందు ప్రవేశించుట యావశ్యక మనియు వస్తునిర్మాణక్రమము కాలానుగుణముగా మాఱుచుండవలయు ననియు, కర్మకారులు విద్యాభ్యాసము చేసినవారు కావలయు ననియు, విద్యావివేకవంతులు వృత్తులకు పూనుకొనవలయు ననియు చెప్పి యున్నాను. పుస్తకములయం దెంతచదివి నను చదివినవిషయములను ప్రత్యక్షముగా చూచి గ్రహించినం గాని యావిద్య పూర్ణముకానేరదు. సంగీతశాస్త్రమునందు రాగలక్షణాదులను నేర్చుకొన్నమాత్రముచేతనే యెవ్వరును కర్ణరసాయనముగా పాడ శక్తులు కారు. కాబట్టి లోకములో ననుభవజ్ఞానము లేనిచదు వంత ప్రశస్తము కాదు. శిల్పాదులయందు ప్రవేశించినవిద్యావంతులు యంత్రనిర్మాణాదులను గూర్చిన కేవలశాస్త్రజ్ఞానముతో తృప్తిపొంది యుండక యంత్రముల నిర్మించి వానితో పనిచేసెడు దేశములకుం బోయి నిర్మాణకౌశలమును పని చేయుక్రమమును కనిపెట్టి యనుభవ జ్ఞానమునుకూడ సంపాదింప వలయును. అట్లు చేసిననే నిజ మయిన యభివృద్ధి కవకాశము కలుగునుగాని యిల్లు వదలక మూల కూరు చుండి యాకాశమువంక చూచి యాలోచించుచున్న మాత్రమున నభివృద్ధి కలుగదు.

మిత్రులారా! మనము విద్య చదువుకొన్నది మనస్వభావ మును శక్తిని గ్రహించి యుక్తాయుక్తముల నాలోచించుటకు శక్తుల మయి యుక్తమార్గమున నడుచుకొనునిమిత్తము గాని మనము చదువుకొన్నా మని యితరులకు చూపుటకొఱకును ప్రతిష్ఠకొఱకును

గాదు. తక్కినవారికంటె మనము వివేకుల మయినందుకు ఫలము మన మాత్మాభిమానము గలవార మయి, అంతరాత్మ చెప్పినదాని యందు గౌరవ ముంచి, తదుక్తరీతిని ప్రవర్తించుట. అంతే కాని మన మంతరాత్మ నడుగున త్రొక్కి మూర్ఖు లయినవారి మెప్పున కయి దానిని వారియభిప్రాయములకు బలివెట్టి యస్వతంత్రుల మయి కీలుబొమ్మలవలె పరు లాడించిన ట్లెల్లను నాడుచుండుట మన కెంత మాత్రమును పౌరుషకర్మము కాదు. మీరు మీస్వాతంత్ర్యమును మాటలచేత మాత్రమే కాక కార్యములచేతకూడ లోకమునకు వెల్లడి పఱిచి తెలియనివారు చేసెడుపరిహాసములను లక్ష్యము చేయక మీకు న్యాయ మని నమ్మినప్రకారముగా శిల్పాదివృత్తులయందు మీలో తగినవారు ప్రవేశించి యితరులకు దారిచూపి లోకోపకార ధురీణు లగుదురని కోరుచున్నాను.

వేశ్యాకాంతలు.

వేశ్యాకాంతలు

సువివేకులారా!

నేనీదినమున ప్రసంగింపవలసినది వేశ్యావృత్తివిషయమే యయినను, ఆసంగతి నారంభించుటకుముందు సుఖభేదములనుగూర్చి కొంచెము ప్రస్తావింపవలసియున్నది. లోకములో నెవ్వ రెప్పు డేకార్యమును చేసినను, ఏకార్యమును త్యజించినను, తమ సుఖము నపేక్షించియే యని యెల్లవారు నెఱుఁగుదురు; కాఁబట్టి యెల్లవారును జేసెడుప్రయత్నము లన్నియు దుఃఖనివారణముకొఱకును సుఖసంపాదనముకొఱకును ననుట స్పష్టము. అందుచేత నెంతమూఢుఁడును బుద్ధిపూర్వకముగా సుఖము పోఁగొట్టుకొని దుఃఖమును తెచ్చిపెట్టుకొనఁడు. అయినను తమయధీనములో నున్నవిషయములలో నే పలువురు మూర్ఖత్వముచేతనో యింద్రియలోలత్వముచేతనో దూరము విచారింపక తాత్కాలికసుఖము వచ్చునని భ్రమపడి కార్యములను జేయుచుండుటవలన వారికి సుఖమునకు మాఱుగా దుఃఖమే బహుతరముగా సంప్రాప్తమగుచున్నది. అది చూచి బుద్ధిమంతు లగువారు తా మొకకార్యమును జేయునప్పుడు సద్యఃఫలముమాత్రమే చూడక దానివలన ముందు కలుగఁబోవుఫలములనుగూడ విచారించి కర్తవ్యాకర్తవ్య నిశ్చయముచేయుదురు. దానినిబట్టియే సర్వసాధారణముగా లోకములో నవివేకులు పలుకష్టములపా లగుచు వచ్చుచుండుటయు సువివేకులు సుఖపరంపరను చెందుచుండుటయు సంభవించుచున్నది. ఈజగములో మృగ మొక్కటియే ముందుసంగతి బొత్తిగా

విచారింపక ప్రస్తుతసుఖముతోనే తృప్తిఁ బొందియుండునది. మనుష్యుఁ డెంత బుద్ధిహీనుఁడుగా నున్నను కొంచెముగానో గొప్పగానో భవిష్యత్సుఖమును చూచుకొనుచునే యుండును. కాఁబట్టి మనుష్యునకును మృగమునకును గలభేదము ముందుగా భావిసంగతుల యొక్క విచారావిచారములలోనే యారంభ మగును. మనుష్యుఁడు ముందుసంగతుల నెంతయల్పముగా విచారించువాఁ డయిన నంత మృగప్రాయుఁ డనియు, ఎంతయధికముగా విచారించువాఁ డైన నంతజ్ఞానాధికుఁ డనియు, చెప్పఁబడును. ఇప్పుడు చెప్పినదానివలన మనము చేయు వానిలో పలుకార్యములు సుఖదాయకములుగా నేకనఁబడినను వానిలో గూడ సుఖతారతమ్యవిచారము చేయవలసిన యావశ్యకము తేలుచున్నది. మనకుఁ గలిగెడుసుఖమంతయు శరీరసుఖ మనియు, ఆత్మసుఖ మనియు, రెండువిధములుగాఁ జెప్పవచ్చును. ఈ రెండుసుఖములలో శారీరసుఖమునకంటె నాత్మికసుఖ ముత్తమ మయినదని కొంచెము వివేకముగలవారందఱును పకవాక్యముగా నొప్పుకొనియున్నారు. వీనిలో దేహసుఖము మృగములకును మనకును సామాన్య మయినది; ఆత్మసుఖ మొక్కటియే మనుష్యుల కైనందున మన కధికముగా వచ్చినది. మనబాహ్యేంద్రియములను తృప్తిపఱచుటవలనఁ గలుగునది దేహసుఖము; నీతిమార్గమున నడుచుటవలనను భగవద్భక్తి మొదలయినవానివలనను కలుగునది యాత్మసుఖము. ఇంద్రియసుఖము పశువులకును మనకును సామాన్యమయినదే కాఁబట్టి యింద్రియసుఖము నెంతయెక్కువగా ననుభవించినను దానివలన మనకు పశువులకంటె నాధిక్య మేమియు రాదు. ఇంద్రియసుఖముల కనుకూల మయినపదార్థములను సంపాదించుకొనుటలోను, వాని నుపయోగించుకొనుటలోను, మితముతప్పి యనుభవించుటవలనఁ గలుగు రోగాదులలోను

మృగములకు లేనికష్టము లనేకములు మనకు తటస్థించుచుండుటచేత నింద్రియసుఖములనే మరిగి యాత్మసుఖములను మఱచువారు పశుతుల్యులయినను గాక వానికంటెను హీనులగుచున్నారు. కేవలేంద్రియసుఖపరాయణులయిన మానవాధములకు వలె తిండినిమిత్తము పడవలసినకష్టములేవియు పశువులకు లేవు; వారివలె పశువులెప్పుడును తప్పత్రాగి దేహస్మృతి తప్పి పడిపోవు; అతిసంభోగము నాశించి సుఖరోగములను తగిలించుకొని బాధపడవు. కాఁబట్టి మనయాధిక్యమెల్లను మనయాత్మసుఖముల ననుభవించుటలో నున్నది. మన మెంతయధికముగా నాత్మసుఖములకయి ప్రయత్నించుచు వానిని పొందుచుందుమో వివేకిలోకములో మనమంత యగ్రగణ్యుల మగుచుందుము. ఆత్మ నిత్యమయినదియు దేహ మస్థిరమయినదియు నగుటనుబట్టి స్వభావముచేతనే దేహసుఖ మస్థిరమయినదనియు, ఆత్మసుఖము స్థిరమయినదనియు, ఏర్పడుచున్నది. అధిక సుఖమునకయి యల్పసుఖమును విడుచుట బుద్ధిమంతుల లక్షణము గనుక, ఆత్మానందమునకు భంగము రాకుండునంతవఱకే యింద్రియసుఖముల ననుభవించుచుండుటకై తెలివి గలవాఁ డెప్పుడును కృషి చేయుచుండవలెను;--అనఁగా ఆత్మానందమునకు భంగము సంభవించునని తోఁచినయెడల శరీరసుఖ మెంత యధికమైన దయినను దానిని మానుకొనవలయును. ఈ దేహాత్మసుఖములలో తారతమ్య మున్నట్లే ప్రత్యేకముగా దేహసుఖములలోను, ఆత్మసుఖములలోను కూడ తారతమ్య ముండును. అందుచేతనే యధిక దేహసుఖము నపేక్షించి వివేకు లల్పదేహసౌఖ్యములను విడిచి కొంచెము తాత్కాలిక కష్టములకయినను సహింతురు. మనము కొన్ని సమయములయందు జిహ్వాకింపుగా నుండు పంచభక్ష్యపరమాన్నములను భుజించుట మానుకొని నోటి కసహ్యముగా

ముందు కాలకూటవిషమువంటి చేదుమందులను కన్నులు మూసికొని మ్రింగుచుండుట కింతకంటె వేఱు హేతువేమున్నది? ఈ కష్టపడుట యంతయు నప్పటి కింపు కాకపోయినను ముందు చిరసుఖమనుభవింపఁ గలుగుదు మన్నయాశచేత నేకదా? చిరకాల మాహారనిద్రాదులను లక్ష్యము చేయక గురువు కొట్టినను తిట్టినను సహించి పాఠశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేయుచు బహుకష్టముల నోర్చుకొనుట పడినప్రయాసమునకు మించినఫలము ముందు లభించునన్న కోరికవలన నేకదా? అల్పత్వాధికత్వభేదముమాత్రమే కాక మనము సుఖప్రదము లనుకొనువానిలో నిహపరలోకముల రెంటియందును సుఖ మిచ్చునవి కొన్నియు, ఈలోకమునందుమాత్రమే సుఖ మిచ్చునవి కొన్నియు, అప్పటికి సుఖ మిచ్చునవిగానే కనఁబడినను కడపట దుఃఖముగా పరిణమించునవి కొన్నియు, ఉండును. సత్యము మొదలయినవి మొదటితరగతిలోనివి; ఆహారాదులు రెండవతరగతిలోనివి; వ్యభిచారాదులు కడపటితరగతిలోనివి. ఈదుఃఖప్రదము లైనవానిలో గూడ కొన్ని యప్పుడే ఫల మిచ్చునవిగాను, కొన్ని యప్పటికి తెలియకుండ లోలోపలనె పని చేయుచు కొంతకాలమునకు తరువాత ఫలమిచ్చునవిగాను, ఉండును. మనము గంధకద్రావకమును త్రాగినయెడల వెంటనే నోరు భగ్గున మండి తాపము హెచ్చి యప్పుడే ఫలమగపడును; కలుషజలమును త్రాగినయెడల నప్పటి కేమియు కనఁబడక క్రమక్రమముగా పనిచేసి యెప్పుడో వ్యాధిని తెచ్చిపెట్టి దీర్ఘకాలమునకు ఫల మగపడును. తాత్కాలికముగా ఫల మగపడినను, అగపడకపోయినను బుద్ధిమంతుఁ డగువాఁడు తా నొకపనిని దూరము విచారించి యది యెప్పుడు నేహానిని చేయనినిర్దుష్టకార్య మయినపక్షముననే చేయవలెను. ఈపయిని వివరించినసుఖములలో నిహపరలోక

ముల రెంటను సుఖ మిచ్చునది యుత్తమ మనియు, ఈలోకమున మాత్రమే సుఖ మిచ్చునది మధ్యమ మనియు, తాత్కాలికముగా మాత్రము సుఖ మిచ్చునది యధమ మనియు, నే నిక్కడ చెప్పనక్కఱలేక యే యెల్లవారికిని తెలియును. వానిలో నుత్తమసుఖమునిమిత్తమై మధ్యమాధమసుఖములను వదలుకోవలె ననియు, మధ్యమసుఖము నిమిత్త మయి యధమసుఖములను వదలుకోవలె ననియు, కూడ నెల్లవారును నెఱిఁగినయంశమే. ఇహమునం దాత్మానందమునకు లోపము లేకుండి పరమునందుకూడ కలిగెడుశాశ్వతానందమే మోక్షసుఖము గనుక, మహానుభావు లగువా రాయొక్క పారమార్థికసుఖము నే మనస్సునం దుంచి దానినిమిత్తమై తక్కిన యెన్నిసుఖముల నైనను తృణప్రాయముగా త్యజించి విషయసుఖములయందు కేవలము నిస్పృహులగుచున్నారు. లోకములో నటువంటిమహాత్ము లెప్పుడును మిక్కిలి తక్కువగానే యుండుటచేత వారివిషయ మయి చెప్పుట యనావశ్యకము గనుకను, సామాన్యజను లీవిషయసుఖములనుకూడ ననుభవింపవలసినవారే గనుకను, ఇప్పుడు చెప్పిన సుఖతారతమ్యాదుల ముందు చెప్పఁబోయెడివేశ్యాసంభోగాదిసుఖస్వభావగౌరవములను తెలిసికొనుటకు చాలి యుండును గనుక, ఇంతటితో నీవిషయమును చాలించి ప్రస్తుతవిచారణీయాంశము నారంభింతము.

ఈయొక్క హిందూదేశమునందు తప్ప మఱి యేదేశమునందును, ఏకాలమునందును, దిగంబరు లయి మృగప్రాయు లయి వనచరులుగా నుండు మూర్ఖశిరోమణులు మొదలుకొని దివ్యాంబరధారు లయి విద్యావివేకసంపన్ను లయి సుందరమందిరములయందు వాసము చేయునాగరికశిఖామణులవఱకుఁ గలయేజాతివారిలోను, వ్యభిచారమే ప్రతిష్ఠావహ మయినకులవృత్తిగా నేర్పఱుచుకొని సంభోగనియ

మము లేక స్వేచ్ఛగా విహరించుకులము వా రున్నట్టు కనియు వినియు నుండలేదు. అది యేమిపాపకర్మమోగాని నిర్భాగ్యకర మయినయీ దేశమునందుమాత్రము చిరకాలమునుండి మానహీన మయినయా పాడుపనికయి ప్రత్యేకముగా భోగకాంతలజాతి యొకటి యేర్పడి నేటివఱకును తెంపు లేక బహుకాలసిద్ధముగా వచ్చుచున్నది. కాల కర్మవశముచేత మన దేశము నాశనమయించి యున్నవ్యభిచారరూప మయినయపకీర్తిభూతమున కెల్లెడల సుస్థిర మయినజంగమాలయ ములవలె నున్నయీభోగాంగనలజాతి యీదేశమున నెప్పుడు నామ మాత్రావశిష్ట మగునో దురూహ్యముగా నున్నది. అయినను మన పూర్వులు వీరిని వ్యభిచారనిమిత్త ముద్దేశింప లేదనియు, సంగీతము సర్వజనరంజక మయినది గనుకను దానిలో మృదుమధురస్వరము గల సుందరులు నృత్తగీతాదులను నేర్చుకొని హస్తాద్యభినయముతో రాళ్లు కరఁగునట్లుగా పాడునప్పు డాస్థలము భూతలస్వర్గముగా నుండును గనుకను నృత్తగీతాదుల యభివృద్ధినిమిత్తమే యేర్పఱిచిరనియు, చెప్ప వచ్చును. సంగీతమునం దట్టియద్భుతజగన్మోహనశక్తి యున్నదన్న మాట నేను లేదనను. సంగీత మొక్కమనుష్యులనుమాత్రమేకాక చెవులు గలసమస్తజంతులవులనుగూడ నానందింపఁజేయఁగలదనియు నే నెఱుఁగుదును. అందుచేత మన పెద్దలు "శిశుర్వేత్తి పశుర్వేత్తి వేత్తిగాన రసంఫణి" యని సంగీతమునుశిశువును పశువును పామునుకూడ గ్రహించునన్న వాక్య మతిశయోక్తి గాక కేవలము స్వభావోక్తి యనియే నా నిజమయినతాత్పర్యము. సర్వజనమనోహర మయినయీసంగీతము ముఖ్యముగా కాపాడవలసినవారు స్త్రీలే యనియు, వారికంఠమునందు పురుషకంఠమునకంటె నధికమార్దవమును మాధుర్యము నుండు ననియు, అందులో లయను దెల్పుపాదాభినయమును, అర్థమును

ప్రకటించు హస్తాభినయమును, భావాదులను బోధించు నేత్రాభినయ
మును దానికి తోడుపడినచో రసజ్ఞు లయినవారి కిచ్చలనే సశరీర
స్వర్గము లభించునట్లుండుననియు, నేను రూఢిగా గుర్తెఱుఁగుదును.
కాఁబట్టి స్త్రీజన సామాన్యమున కలంకారభూత మయినపాతివ్రత్య
ముచే భూషితురాండ్రయి సర్వజనసమ్మాననార్హురాండ్రయినకుల
కాంతలయొద్దనే సర్వజనసమ్మోహనకర మయినయీసంగీతవిద్య
యున్నపక్షమునపయిని చెప్పినసుగుణములను మాత్రమే కాక యింకను
ననేకము లయినలాభములను కలిగి యిహపరసాధక మగుననుటకు
లేశ మయినను సందేహము లేదు. కాని మనదేశమున కట్టిభాగ్యము
లభింపక యమూల్య మయిన యీగానవిద్య సంసారకల్పవృక్షమునకు
వేరుపురుగులును పాతివ్రత్యామృతరసమునకు విఱుగుడుమందులు
నయినవేశ్యలపాల పడుటచేత దానివలన కలుగవలసినయుత్తమలాభము
లేవియు కలుగకపోవుట యటుండఁగా మీఁదిమిక్కిలి మితిమీఱిన
యనర్థములుకూడ సంప్రాప్తము లగుచున్నవి. ఏఁబదిదివ్యవాసనలను
చుట్టును బెట్టినను మధ్య నొకయుల్లిపాయను చితుకఁగొట్టి పెట్టిన
పక్షమున, ఆసువాసనలగౌరవ మంతయు నడఁగిపోయి సహింపరాని
దుర్గంధమే యెల్లయెడలను వ్యాపించునట్లు సంగీత మొక్కటియే కాక
యిఁక వేయిసుగుణములుకూడ కలిగి యున్నను వాని కొక్కవ్యభిచార
మును తోడుపడిచినయెడల నావేయిసుగుణములును మూలపట్టి
దుర్భర మయినయొక్కవ్యభిచారమే పయికి వచ్చి లోకములో చేయఁ
గలిగినంతనష్టమును చేసి తీఱును. వేశ్యల ప్రధానవ్యాపారము జార
త్వము కాక నృత్తగీతాదులు గనుక వానినిమాత్రమే యనుభవించి
తక్కినవిషయములయందు విముఖు లయి జితేంద్రియు లయి యుండ
రాదా యని కొంద ఱడుగవచ్చును. దూరమునుండి పాడిమాటల

నెన్నిటి నైనను జెప్పవచ్చునుగాని నిజముగా సమయము సంభవించి రత్నాభరణములతో దృష్టి మిఱుమిట్లుగొలిపి మతిభ్రమ కలిగించు వేశ్యలు తారసించినప్పు డెంతటి దృఢచిత్తులకును మనసు నిలుప శక్యము కాదు. మన గట్టితన మంతయు దూరముగా నుండి నీతులు చెప్పునంతవఱకే సాగునుగాని మనమనసు నొక్కసారి యాప్రక్కకు పోనిచ్చినయెడల, అది సెగసమీపమునఁ బెట్టినవెన్నవలె కరఁగి యా వంకకు పాఱక మానదు. మననీతులును నిష్ఠలును నియమములును స్త్రీలచూపులు మనమీఁద ప్రసరింపకున్నంతవఱకే నిలుచునుగాని స్త్రీలగాలి మనమీఁద సోఁకినతరువాత నవి యన్నియు ఝంఝా మారుతమునకు దూదిపింజె లెగిరిపోవునట్లు నానాముఖముల చెదరి పోవక యొక్కనిమిషమును నిలువఁ జాలవు. ఒక్కమనమాట యేమం దుకు? ఇంద్రియనిగ్రహము చేసితి మని ప్రతిష్ఠ వహించి సంసారము త్యజించి యడవులయం దాకలములు తినుచు తపస్సులు చేయుఋషుల యంతటివారు సహితము మోహము పుట్టించు స్త్రీముఖ చంద్రబింబ మును జూచి మోసపోయి తమతపస్సును గిపస్సును మఱచి యా స్త్రీలనె జపించుకొనుచు వారికి దాసు లగుచు వచ్చినా రని మనము వినియుండ లేదా? అందుచేతనే భర్తృహరి.

శ్లో. విశ్వామిత్రపరాశర ప్రభృతయో వాతాంబుపర్ణాశనా
స్తేపి స్త్రీముఖపంకజం సులలితం దృష్ట్వైవ మోహంగతాః
శాల్యన్నం సఘృతం పయోదధియుతం భుంజంతి యేమానవా
స్తేషా మింద్రియనిగ్రహో యదిభవే ద్వింధ్యః ప్లవేత్సాగరే.

వాయుభక్షులును జలాహారులు నైనవిశ్వామిత్రుఁడు పరాశరుఁడు మొదలయినమహర్షులును స్త్రీముఖపద్మమును చూచినప్పుడు మోహ పరవశు లగుచుండఁగా, నేతితోను పాలతోను పెరుగుతోను వరి

యన్నము తినుసంసారులకే యింద్రియనిగ్రహము కలిగినయెడల వింధ్యపర్వతమునసహితము సముద్రమునందు తేలవలసినదే యని చెప్పియున్నాఁడు. పర్వతము సముద్రమునందు తేలుట యెంత యసాధ్యమో సంసారములో నున్నవారు చక్కనిస్త్రీని చూచినప్పుడు మనస్సును నిగ్రహింపఁ గలుగుట యంతయసాధ్యమని యాకవిసార్వభౌముని తాత్పర్యము. ఈవాక్యముయొక్కసత్యమును తేటపఱుచుటకయి నేను మీ కిక్కడ నొకచిన్నకథను చెప్ప ననుజ్ఞ వేఁడుచున్నాను.

పూర్వము వేదాంతశాస్త్రప్రణేత యైనవ్యాసులయొద్ద బ్రహ్మవిద్య నభ్యసించుచు విజితేంద్రియుఁడనియు దృఢచిత్తుఁడనియు పేరుపొందిన జైమినిమహర్షి యొకనాఁడు వ్యాసవిరచిత మయినయొక గ్రంథమును జదువుచు దానియం దొకచోట ,,బలవా నింద్రియగ్రామో విద్వాంస మపి కర్షతి'' బలవంత మైనయింద్రియవర్గము విద్వాంసునిసహిత మీడ్చు ననియుండఁగా చూచి యింద్రియజాలము తనవంటిపండితుని సహితము తప్పుత్రోవ కీడ్చునా యన్నయహంకారముచేత గంటము చేతఁ బుచ్చుకొని యాతాళపత్రముమీఁద ,,విద్వాంస మపికర్షతి'' యని యున్నభాగమును ,,విద్వాంసం నాపకర్షతి'' యని దిద్ది బలవంత మైనయింద్రియసమూహము విద్వాంసుని నాకర్షింపదని యర్థము కలుగునట్లు చేసెను. వ్యాసుఁ డది చూచి యాశ్చర్యపడి తనశిష్యునిచిత్తస్థైర్యమును పరీక్షింపవలెనని బుద్ధిపుట్టి యాశ్రమమును భద్రముగా కాచుకొని యుండవలసినదని యాతని కప్పగించి తాను మఱియొకపుణ్యాశ్రమమునకు పోయి వచ్చెదనని చెప్పి నడిచెను. గురువుయొక్కయాజ్ఞాప్రకారముగా జైమిని తపోవనమును కనిపెట్టుకొని యుండి యొకవృక్షమూలమునఁ గూరుచుండి

వేదాంతశాస్త్రముఁ జింతనము చేయుచుండఁగా సంజవేళను కనుచీకటిలో పాదములు మొదలుకొని శిరస్సువఱకును మేలిముసుఁగు వేసికొని లజ్జాభయములు నటింప మెల్ల మెల్లఁగా నడుగులు వెట్టుచు నొక విగ్రహ మాసమీపమునకు వచ్చి జాలి పుట్టించెడుహీనస్వరముతో రాత్రి పరుండుటకు తా వి మ్మని వేఁడుకొనెను. వ్యాసశిష్యుఁ డామె నాదరించి సంకోచింపక తలుపులు వేసికొని లోపల నిర్భయముఁగా పరుండు మని నియమించి యొకగది చూపి తాను మరల వచ్చి చెట్టు క్రింద కూరుచుండి చదువుతోఁచక యామె యెవ తై యుండునా యని యాలోచించు చుండెను. ఇంతలో చీఁకటి పోయి సంపూర్ణ చంద్రుఁ డుదయించి పట్టపగ లని భ్రమించి కోకిలలు పాడునట్లుగా పండువెన్నెలలు కాయఁ జొచ్చెను; కామాగ్ని రగులుకొనునట్లుగా మందమారుతము హాయిగా వీవ నారంభించెను; ఆచల్లగాలిలో నాశ్రమవృక్షములపువ్వుల కమ్మతావులు గుప్పున ముక్కున సోఁకి దేహము పులకితము కాసాగెను; ఆశ్రమమున నొంటిగా నున్న యట్టి సమయములో గదిలో నున్నసుందరి యాతనిచిత్తమునందు నిలిచి భ్రమపెట్ట మొదలు పెట్టెను. అప్పు డాతఁ డాసుందరి యెవ్వరో యిట్టి వేళ నొంటిగ రా కారణ మేమో తెలిసికొంద మని లేచి పరస్త్రీతో మాటాడుట యుచితము కా దని బుద్ధి మరలించుకొని మరల కూరుచుండి యింతలో కాముఁడు తనశక్తి నంతను గనఁబఱిచి చిత్త ముఱ్ఱూత లూచి యాతని నపస్మారినిగాఁ జేయఁగా వెనుకకు నీడ్చు పాదములతో మెల్లగా గదిగుమ్మము చేరి పిలువసాగెను. ఎంత పిలిచి నను గదిలోనుండి ప్రత్యుత్తరము రాకపోయినందున, ఆతని చిత్తము మఱింత సంచలించి చివరకు తనయింద్రియములు తనకు వశములు గాక తన్ను 'కామున కొప్పగింపఁగా నంతవఱకును సహాయముగా

నున్నవివేకము తన్ను విడిచిపాఱ నతఁడు మన్మథోపదేశముచేత నిచ్చెన వేసికొని గదిగోడ యెక్కి గుబాలున లోపల దుమికెను. అట్లు దుమికి కన్నులు తెఱచి చూచునప్పటికి దీపము వెలుతురున జడలతోను గడ్డముతోను రుద్రాక్షమాలలతోను వ్యాసమహర్షి కన్నులయెదుట కనఁబడఁగా పయిప్రాణములు పయికిపోయి నిశ్చేష్టితుఁడయి దేహ మెల్లను కంపమెత్తి చెమ్మటకాలువలుగట్ట కొంతసేపు చిత్రప్రతిమ వలె నిలుచుండి తెలివి తెచ్చుకొని "స్వామీ! చెడితి చెడితి" నని గురుపాదములమీఁద పడెను. ఆయన శిష్యుని ప్రేమతో లేవనెత్తి భయ ముడిపి ధైర్యము చెప్పి పిమ్మట నవ్వుచు "బలవా నింద్రియ గ్రామో విద్వాంస మపికర్షతి" యన్నమాట సత్యమేనా యని యడు గఁగా గర్వభంగము కలిగి సిగ్గుపడి కొంతతడవు నోటమాట రాక యతఁడు దుమికినప్పుడు కాలికి తగిలినగాయపురక్తముతో "కర్షతి కర్షతి కర్షత్యేవ" యని "యీయప్పు నిప్పుడు తప్పక యీయప్పు" నని మువ్మారు గోడమీఁద వ్రాసెనఁట! స్త్రీలు తారసించినప్పుడు వనవాసు లయినజ్ఞానులయవస్థయే యిట్లగుచుండఁగా యౌవన మదాంధు లయి సంసారసుఖములలో మునిఁగి తేలుచుండువా రెట్టియవ స్థను పొందిరన్నను, ఆశ్చర్యపడవలసిన దేమున్నది? అందులోను వేశ్య లందఱివంటి సామాన్యస్త్రీలు గారు. ఉగ్గుపాలనుండియు పర వంచన చేయునుపాయములనే నేర్చుకొని పరులసంసారములను గూలఁ ద్రోచియే తాము విత్తార్జనము చేసి యీభూలోకములో బాగుపడ వలయు నని దీక్షవహించి స్వప్నావస్థయందయినను పాపభీతి లేని మహానుభావురాండ్రు; ఆపయిని విత్తాపహరణము చేయుదొంగలకు తోడుపడురాత్రియే తామును తోడుపఱుచుకొని సాధారణముగా దీప ముల వెలుతురున నూతనవేషములతో తళుకుతళుక్కని మెఱసి బంగా

రపుసంకిళ్ళవలె నితరుల నాకర్షించి తమవలలోఁ బడవేసికొని బంధించుటయం దాఱితేఱినవారు; అదిగాక నృత్తవిద్య నభ్యసము చేసికొని తమకన్నులు త్రిప్పుమిషమీఁద చూపరులడెందములు త్రిప్పుచు తమ యాటతో సభలోనిపెద్దలనుకూడ నాడింప శక్తి కలవారు; వీనికి మెఱుఁగు దెచ్చునట్లు మన్మథు నయినను మరలుకొల్పి యింటిబంటును జేయించు పరమసామర్థ్యము గలయభినయమును చేతఁ జిక్కించుకొన్నవారు; వీని యన్నిటిశక్తులను దిగఁద్రొక్కి తాను మించి ప్రకాశింపఁ గలప్రభావము గలిగి యెటువంటి కఠినహృదయముల నయినను లక్కలాగున కరఁగించి రాగప్రవాహములో ముంచి తనప్రక్క కాకర్షింపఁ గలసంగీతము వారిజిహ్వాగ్రమున నటించుచుండును. ఇటువంటి యమోఘసాధనములు గలిగి యెక్కడఁ జూచినను సుందరవేషములతో మేఁకవన్నెపులులవలె నేమఱి యుండువారిని మ్రింగ నోరు తెఱచుకొని వేశ్యారూపమున నున్నయపమృత్యుదేవతలు తమయాలయములయందుమాత్రమేకాక మనసభాభవనములయందు సహితము స్వేచ్ఛగా సంచరింప నవకాశము కలిగి యుండఁగా మహావనాంధకారము కన్నులఁ గప్పుకొనుటచే దూరదృష్టి లేనివారై లోకానుభవము లేమిచే లోగుట్టు తెలియక పయిరూపములను జూచి మోసపోవుదుర్బలులు మిడుత లగ్నిలో పడునట్లు వెదకుకొనుచు పోయి వారివాత పడక యెట్లు తప్పించుకోఁ గలుగుదురు; అయినను మన దేశమునం దున్నవారాంగన లందఱును పయిని చెప్పినవృత్తగీతాదులయందుఁగాని రూపమునందుఁగాని తక్కినవారికంటె నెక్కువవారు కారు. కొందఱు పాటపాడిన గార్దభములు తమచుట్టు మనుకొని చేరవచ్చునంతటియింపుగానే యుండును; కొంద ఱాటయాడినను నిప్పుత్రొక్కిన మర్కటములగంతులకన్న నెక్కువరమ్యముగా నుండదు. అట్లయినను

శుభ కార్యములయందు మేళములకు వచ్చు వేశ్యలవలనఁ గలిగెడునష్ట మునకుమాత్రము లోప ముండదు. ఎట్టివా రయినను స్త్రీలు నామము చేతనే సుందరులు; యౌవనము వారికి తోడుపడి దేహమునకు లేని మెఱుఁగు తెచ్చును; ఇంకను గొంత కొఱంత యున్న సర్వావయవముల యందును తళుకుతళుక్కని ప్రకాశించునగలు దానిని మాటివేయును; ఆపయిని దీపముల వెలుఁతు రెట్టికురూపముల నయినను సురూపము లనుగాఁ జేసి కుబ్జల నప్సరసలను గావించును; ఇవి యన్నియు నిట్లుండఁగా వారు పాడుపాటలు జితేంద్రియులకైన నున్మాదము పుట్టించు కామశాస్త్రికబోధకములు; వా రభినయించునప్పుడు సాధ్య మయినంత వఱ కెల్లవారు తమ్మే యాభోగస్త్రీలు కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడ వచ్చుచున్నా రనుకొనునంతభ్రమ పడుట కవకాశము కలుగును. అట్టి సమయములో నెవ్వరి మనస్సులు సంచలింపకుండును? అట్లు సంచలించునప్పుడు వారు కులకాంతలై యుండి యందనిమ్రానిపండ్లయిన నైన నష్ట మేమియు లేకుండ వచ్చును. వా రట్టివారును గాక యొక్క కాసిచ్చిన రాత్రియెల్లను తమదేహములను కొల్లగా సంగహీనుల కయినను సమర్పింపఁ గంకణము కట్టుకొన్న వెలయాండ్రు; ఈవిధముగా వారు సులభసాధ్యలుగా నున్నప్పుడు కామాతురులకు వారిని చేర కుండుటకు సిగ్గును భీతియు నెక్కడనుండి వచ్చును? "కామాతురాణాం న భయం న లజ్జా" యన వినలేదా? వారనారు లట్టిస్వభావము కలవారు గనుకనే యొక కవిగ్రామణి,

శ్లో॥ జాత్యంధాయ చ దుర్ముఖాయ చ జరాజీర్ణాఖిలాంగాయ చ
గ్రామీణాయ చ దుష్కులాయ చ గళత్కుష్ఠాభిభూతాయ చ
యచ్ఛంతీషు మనోహరం నిజవపుర్లక్ష్మీలవశ్రద్ధయా
పణ్యస్త్రీషు వివేకకల్పలతికాశస్త్రీషు రజ్యేత కః॥

పుట్టుగ్రుడ్డివానికిని, ముఖమున పుండ్లుండువానికిని, ముసలితనముచే నవయవపటుత్వము తప్పినవానికిని, జడునకును, కులహీనునకును, కుష్ఠరోగికిని, ఒక్కరూకనిమిత్తము తమసుందరశరీరములను గుత్త కిచ్చుచు వివేకకల్పలతకు కత్తులవలె నుండువారాంగనల నెవ్వఁడు కోరు నని దూషించి యున్నాఁడు. మంచివారొకవేళ నీరీతిగానే భావించినను వారిమనస్సు లెప్పుడును వారిస్వాధీనములో నుండునవి కావు. దృఢచిత్తులహృదయములుసహిత మొకానొకప్పుడు వారివశములో నిలువక మీఱి సంచరించును. వారారంభదశలో మణులు చెక్కినసంకెళ్ళవలె నున్నభోగస్త్రీలను జూచినప్పుడు విముఖులయి దూరముగా తొలఁగి కూరుచుండియే చెవియొగ్గి సంగీతమును విన మొదలు పెట్టుదురు; అట్లు కొన్నిదినములు జరిగినతరువాత క్రమక్రమముగా చేరువకు జరగి పాట విన నారంభింతురు; ఈవిధముగా మఱికొన్నిదినములు జరిగిన తరువాత నభినయమునుకూడఁ జూడవలయు నని మొగమువంకఁ జూడ సాగుదురు; అటుపయిని దానిసౌందర్యమును జూడవలయు ననియే ముఖము తేఱిపాఱ చూడఁజొత్తురు; అంతకు వచ్చినతరువాత నిఁక నాగదు గనుక నొకనాఁ డట్టిసౌందర్యవతితోడిసంభోగమునే కోరుదురు; కట్టకడపట నెప్పుడో యొకసారి యూరవంతపనియుకూడ కానిచ్చి మాట దక్కించుకొని వివేకమును మనస్సులనుండి తఱిమివేసి దినదిన క్రమమున వేశ్యలకు దాసులై వారితోడిదె లోకమని యుండి వేశ్యావృత్తి సర్వోత్కృష్ట మయిన దని వాదములు చేయుచు తుద కామేఁకవన్నెపులులనోళ్ళలో పడి యిల్లును దేహమును గుల్ల చేసికొని యిహపరములకు దూరులై రోగములచేత బాధపడుచు వార్ధకము దాఁక బ్రతికినయెడల నప్పుడు భాగవతోత్తము లగుదురు. మొదట శ్రీరంగనీతులను జెప్పినవారే యీరీతిగా చెడి తుద కెందునకుం బనికి

రాకపోయినవారుకాఁగా మన మొదటినో చూచి యున్నాము. పెద్దల నడతయే పిన్నలకు మార్గప్రదర్శక మగును గనుక పయిపెద్దలను జూచి బాలురు సహితము తప్పుత్రోవలం బ్రవేశించి యిది యేమిరా యని యెవ్వరైన మందలించినచో సిగ్గు విడిచి వారు చేసినారు కారా వీరు చేసినారు కారా యని దృష్టాంతములు చూపుచు, అంతటితో నైన నూరకుండక తమభార్య లందక త్తెలు కా రనియు, తల్లిదండ్రులు చిన్నప్పుడు తమయనుమతి లేక వివాహములు చేసి రనియు, సంభోగము లేనియెడల వీర్యనష్టము కలిగి రోగములు వచ్చు ననియు, కుయుక్తులు చెప్పి తమబుద్ధివైశద్యమును వెల్లడించుకొనుచు, తా మేమో యింద్ర భోగము ననుభవించుచున్నా మనుకొని సంతోషపడుచున్నారు. వారికి లభించినయింద్రపదవి యంతయు నింద్రునకు జారత్వఫలముగా దేహమునిండ లభించినసహస్రనేత్రములవలెనే తమ దేహములనిండ పెట్టనియలంకారముగా వేయికాయలను మచ్చలను సంపాదించుకొని కన్నులు గుంటలు పడి యేనుఁగులవంటివారు పీనుఁగులవంటివా రగుట తప్ప మఱియొకటి కానరాదు. పెద్దలు గోతిలో పడుచున్నా రను హేతువుచేత చిన్నలుకూడ పడవలయు నని యేబుద్ధిమంతులును చెప్పరు గనుక పరులు చెడిరికాన తామును చెడవలె ననుటకు మొదటికారణ మొకకారణమే కానేరదు. కాఁబట్టి తమదు శ్రేష్ఠుల కితరులను నిదర్శనముగాఁ జెప్పుట కేవలము బుద్ధిహీనత. ఇఁక తమ భార్యలు రూపవతులు కారనెడుకారణము మొదటికారణమునకంటె శ్రేష్ఠ మయిన దని బుద్ధిమంతు లెవ్వరును పలుక సాహసింపరు. ఎల్ల వారును తమభార్యలు చక్కనివారు కావలె నని కోరుచుండుటయే కాని తాము చక్కనివా రగుదురా కారా యన్నయంశము విచారింపరు. తమభార్య లొకవేళ తమకంటె చక్కనివారివిూఁద కన్ను

వేసి ,మీరు మాకంటె కందముగా నుండలేదు గనుక మేము మఱి యొకరిని జూచుకొందు' మని భర్తలు నేర్చినయుక్తి మరల వారియెడ లం బ్రయోగింప సాహసించినపక్షమున నీయపూర్వబుద్ధిమంతులు తాము చూపినకారణముయొక్క గౌరవమును తెలిసికొని మూకీభావ మును వహింతురేమో యని యాశ బాధించు చున్నది. కాని కాముని ప్రభావమును తలఁచుకొనఁగా నాయాశ కవకాశము కనఁబడదు. చిన్నతనములో తల్లిదండ్రులు తమయిష్టమును తెలిసికొనకయే వివా హము చేసినను తామప్పు డంగీకరించి యూరకుండుటచేత భార్య లెట్టికురూపిణు లయినను వారి నాదరించి యేలుట కెల్ల వారును బద్ధు లగుచున్నారు. మంచిభార్యకు లక్షణము గుణసంపద గలిగి యుండుట కాని చర్మముయొక్క రంగును ముఖముయొక్క గుండ్రతనమును కావు. బుద్ధిమంతుఁ డయినవాఁ డెప్పుడును ,,అమృతం సద్గుణా భార్యా'' యన్నసన్నుతోక్తిని మనసునం దుంచుకొని భార్య గుణ వంతురాలు కావలె ననియే కోరునుగాని కేవల రూపవతి కావలె నని కోరఁడు. అదిగాక మనపూర్వులు ,,భార్యా రూపవతీ శత్రు'' వనియే భావించుకొను చుండిరి. ఈయార్యోక్తియొక్క సత్యము బృహస్పతి యంతటి బుద్ధిమంతున కనుభవ మయినయంశము. గుణవతి గాక భార్య రూపవతిమాత్రమే యగుట సంభవించినపక్షమున తమవలెనే పయితోలును జూచి యాశపడి వివిధకుతంత్రములు పన్నుమహాపురు షులయనుగ్రహమువలన భార్య నిజముగా శత్రువే యగును గనుక భార్యతో సుఖపడవలె ననుకొన్నభర్త తన కట్టిశత్రువును కోరుకొన కుండుటయే క్షేమకరము. ఇటువంటి యుక్తిరత్నములను పన్న నేర్చిన బుద్ధిమంతులకు బుద్ధి చెప్పుటకు వజ్రతుల్యము లైనయామనస్సులను భేదింపఁ జాలనివాగ్రూప మయినయిటువంటి దుర్బలహితోపదేశ

మునకంటె కార్యరూప మయినప్రబలహితబోధ. తటస్థించి వారి కంటె రూపవతులయినభార్యలు వారిని మీఱి తిరుగుట సంభవింప వలెను గనుక, వారిని సన్మార్గచరులనుగాఁ జేయుట కయినను దైవము వారి కట్టిచక్కనిభార్యలను దయచేయునుగాక! అయినను లోకములో నన్నియు మనము కోరుకొనునట్లు సంభవింపవు; మనకు న్యాయముగా నేది లభించినదో మనము దానితోనే తృప్తి నొంది యుండవలెను. అప్పుడే మనకు నిజ మైనయానందము కలుగును. అందఱకును వీర్యనష్టము సంభవించు ననికాని సంభవించు ననుకొన్నను బాలు రందఱును తమవలె చెడి తిరుగుచున్నా రనుటకాని తిరుగవలె ననుటగాని హాస్యాస్పదము గనుక, ఆవిషయ మిక్కడ ప్రసంగింపవలసినయావశ్యకము లేదు. ఈవేశ్యాసంభోగమువలన నొక వేళ కొన్నిస్వల్పలాభము లున్న వనియే వాదమునిమిత్తము క్షణకాల మంగీకరించినను, దానివలన కలిగెడియనంతము లయినకీడులను తలఁచుకొన్న వారి కాలాభములు లవణమహాసముద్రములో రెండు మూడు తీయనీటిబొట్లవలె కనఁబడి మేను పులకరించి యటువంటిదశ పగవాని కయినను వలదని తోఁచక మానదు; వేశ్యాపరాయణు లగుపురుషులకు మొట్టమొదట యశోహానియు, ధనహానియు, మాన హానియు, కలుగును—అనఁగా మానవంతునిసుఖజీవనమున కేమేమి కావలయునో యవి యన్నియు చెడును. వేశ్యలమూలమున నొకా నొకప్పుడు ప్రాణములవంటిమిత్రులతో సహితము విరోధము సంభ వించును; గౌరవ మనుపే రుండదు; „అరగడియభోగము, ఆఱునెలల రోగము" అన్నట్లు నిమిషసౌఖ్యమున కాశపడి రోగములు తగిలించు కొని యెండఱు కలకాలమును దుఃఖపడుచున్నవారు కారు? వారు పడెడుదురవస్థలు తలఁచుకొన్న నెంతటికఠినచిత్తునకును దేహము పుల

కరింపకపోదు. వేశ్యలమూలమున నెంతమంది లక్షాధికారులు సహితము భిక్షాధికారు లయి తిండికి లేక దేహము చెడి మానహీనమైన బ్రతుకు బ్రతుకుచున్నారు కారు? మానములకు తోడుగా ప్రాణములనుసహితము పోఁగొట్టుకొన్నవా రెందఱు లేరు? భోగస్త్రీల మూలమున నెందఱిబిడ్డలును భార్యలును కుటుంబములును చెడి తిండికి లేక కూటిపేద లగుచుండలేదు? ఎందఱిభార్యలు నాథులచెడుతిరుగుళ్లు చూచి సహింపలేక మానముకంటె ప్రాణ మధికము కాదని యెంచి యాత్మహత్యలు చేసికోలేదు? ఎందఱిభార్యలు మానమునకు కట్టుపడి యాత్మహత్య పాప మనుకొని గృహమున నొదిగి యుండి చచ్చినవారికంటెను భాగ్యహీన లయి యావజ్జీవమును మనోవ్యథచేత కుంది కృశించుచున్నారు? పూర్వులు కూడఁబెట్టిపోయినధన మంతయు పోఁగా, తల్లిదండ్రులు ప్రేమతో నెత్తి పెంచినదేహ మంతయు చెడఁగా, కులకాంత లింటివద్ద నున్నురని యహోరాత్రములు విలపింపఁగా, బిడ్డలు మొదలగువారు కడుపు కాలి మాడఁగా, యోగ్యులు నిందింపఁగా, గురువు లుపదేశించినబుద్ధు లన్నియు మంటఁ గలియఁగా ఆత్మ పాపములపా లయి వ్యథ చెందఁగా, వేశ్యాప్రియు లేమి సుఖమనుభవించెదరో యూహింపఁ దరము కాకున్నది. పాప మని చెప్పి యంతరాత్మ పెట్టుచీవాట్లమాట యటుండఁగా నాయంతరాత్మ మైమఱచి నిద్రించుచున్నకాలములో సహితము తామే యావేశ్యల యొక్క ప్రేమ నంతను గుత్తగొనవలెనని విశ్వప్రయత్నములు చేయు పరమసాహసికు లయినవిటులమూలమున నిద్రపట్టక మనస్సున కెంత మాత్రమును నెమ్మది లేక యుండును. ఇట్లిహపరదూర మయి పాపైకమూల మయినయీయకృత్యమునకుం జొచ్చి వేశ్యలమీఁదనె ప్రాణములు పెట్టుకొని యుండుపల్లవుల పయి నాపల్లవప్రాణుల కెటువంటి

ప్రేమ యుండునో యని విచారింప నదియు సున్నగానే కనఁబడు చున్నది. వెలయాండ్రకు పలుకులయందుమాత్రమే తేనె లొలుకు చుండునుగాని హృదయము లెప్పుడును కఠినశిలలుగానే యుండును; దినమున కొక్కలక్షయుపపతులను గలసినను వారందఱును తమ పయినే యావారాంగనల కెక్కువవలపు గలదని భ్రమించునట్లుగా మాయమాటలను కల్లవలపును ప్రకటించుచు హరించుటకు విటుల యొద్ద ధన మున్నంతకాలమును తాము వారి బహిఃప్రాణములవలె నటించుచు మెల్లగా నాభోగులను జోగులను చేసి యాగణికామతల్లులు తమతల్లులచేత వారి నిల్లు వెడలఁగొట్టించి జ్ఞానులను జేసి పైకము లేనివాఁడు పరస్త్రీవర్జితుః డన్నట్లు స్వభార్యానిరతులను జేసి పంపించి వేయుదురు. ఈరీతి మోసపుకృత్యము లన్నియు వానికి తల్లిచను పాలతో సమానముగా నూఱిపోసినవే గనుక, ఒకవేశ్య యొందఱిని మోసపుచ్చి యెంతధన మపహరించి యెందఱిని నీతిమార్గము నుండి తొలఁగించి యెన్నిసంసారములు పాడుచేసిన నంతప్రతిష్ఠ వహించు చుండును. పురుషులసుఖముమాట యటుండఁగా నిఁక వేశ్యలసుఖ మేపాటిదిగా నుండునా యని విచారింపఁగా, ఆసౌ భాగ్యమును సహితము తెలిసికొని యానందింపవచ్చును. అతిభోగము చేత వారికి సంతానము కలుగదు; రోగము లంటుకొని చిన్నతనము లోనే నిన్న స్నిగ్ధముగాను కోమలముగాను నున్న దేహ మంతయు రేపు పుచ్చి గజ్జికాకరకాయవలెనయి చెడిపోవును; తాము చేయించు కొన్నయలంకారములకు మన్మథుఁడు పెట్టినభూషణములుకూడ తోడు పడును; కొంచెము వయసు జాఱినతోడనే విటపురుషులు తమ్ము విడిచి యువలకు జాఱఁగా, గడించినసొమ్ము వ్యాధులక్రింద వ్యయపడఁగా, వెనుకటిసంగీతనాద మిప్పుడు రోదనధ్వనినాదముగా మాఱఁగా, ముప్పది

సంవత్సరములప్రాయమునసే దేహము చెడిపోయి తిండికి లేక తమ పాపఫల మనుభవించుచు రోగములచేత బాధపడుచు నిట్టికులవృత్తి నంగీకరించినయీదేశముయొక్కయపకీర్తి మూర్తిభవించి యీరీతిని బహురూపముల మెలఁగుచున్నదో యన నభాగ్యదేవతలవలె నెల్లెడఁ దిరుగుచుందురు. ఇటువంటివారగుటచేతనే వేశ్యల నెంతమాత్రము నాదరింపక వారెంత సౌందర్యవతు లయినను శ్మశానకుసుములనువలెఁ జూచి విడువవలయు నని యొకకవీశ్వరుఁడు పలికి యున్నాఁడు—

శ్లో॥ ఏతా హసంతి చ రుదంతి చ విత్తహేతో
ర్విశ్వాసయంతి పురుషం న తు విశ్వసంతి।
తస్మాన్నరేణ కులశీలసమన్వితేన
వేశ్యాశ్మశానసుమనా ఇవ వర్జనీయాః॥

వీరు ధనమునిమిత్తము నవ్వుదురు; ఏడుతురు; పురుషులను నమ్మింతురు; తాము వారిని నమ్మరు; కాఁబట్టి కులశీలములు గలవాఁడు వేశ్యలను వల్లకాటియందలి పువ్వులనువలె విడువవలయు నని పయి శ్లోకమున కభిప్రాయము. మఱియు నింకొకచోట భర్తృహరి వేశ్యల పయి రోఁత పుట్టునట్లుగా,

శ్లో॥ క శ్చుంబతి కులపురుషో వేశ్యాధరపల్లవం మనోజ్ఞ మపి
చార భట చోర చేటక విట నటనిష్ఠీవనశరావమ్॥

ఎంతమనోహర మయిన దయినను దూతలకును భటులకును దొంగలకును తార్పుకాండ్రకును విటులకును నటులకును తమ్మయుమియు పీకుదానువంటి దయినవేశ్యాధరమును కులపురుషుఁ డెవఁడు పానము చేయు నని దూషించి యున్నాఁడు. ఇదేప్రకారముగా నొకతెలుఁగు కవియును,

చ. పడిగము తమ్ములం బుమియుపల్లవకోటికి నోరు, వేణి యం

గడిసవరంబు, సంతసారకాయ లురోజము, లచ్చరచ్చసా
వడి యెద, యూరువుల్ గమిడివాతియనంటులు, మోవి జిడ్డిగి
జ్జడి, వెలయాలిజీవనము జీవనమే తలపోసి చూడఁగన్.

నోటిని పీకుదాను గాను, కొప్పును బజారున కట్టినసవరముగాను, స్తనములను సంతసారకాయలుగాను, ఱొమ్మును రచ్చసావడిగాను, తొడలను వీధిముందరి యరఁటిచెట్లుగాను, అధరోష్ఠమును కల్లుపాయగాను, వర్ణించి యున్నాఁడు. భర్తృహరి చెప్పినట్లుగా జారులు చోరులు నటులు విటులు మొదలయినవా రందఱును విచ్చలవిడిగా తమ్మ వెట్టుచుండుటచేత నోటిని పీకుదానుతో పోల్చుట కుక్కిలి సరిగా నున్నది; కొనుటకు వెళ్ళినవారెల్లను గిల్లి చూచుచుండులాగునే బహుజననఖక్షతములకు లోనయిన వేశ్యల స్తనములకు సంతసారకాయలతోడి యుపమానము సరిగా కుదిరి యున్నది; ఎంగిలి యని చూడక యందఱును పానము చేయుచుండుటచేత వేశ్యలయధరోష్ఠమునకును కల్లు త్రాగుతాటాకులపాయకును సామ్య మెంతయైన చక్కఁగా నున్నది. ఇటువంటి వేశ్యలతోడిసాంగత్యమునకంటె నింద్యమయినది మానవంతునకు మఱే దేది యున్నది? అందుచేతనే మఱియొక సంస్కృతకవీశ్వరుఁడు

శ్లో॥ దర్శనా చ్చిత్తవై కల్యం స్పర్శనా త్తు ధనక్షయః
సంభోగా త్కిల్బిషం పణ్యస్త్రీణాం ప్రత్యక్షరక్షసాం॥

పణ్యస్త్రీలను ప్రత్యక్షరక్షస్సులనుగాఁ జెప్పి వారిని చూచుటచేతనే చిత్తచాంచల్యమును, తాఁకుటచేతనే ధనక్షయమును, సంభోగము చేతనే పాపమును, వచ్చునని చెప్పి యున్నాఁడు. ఇట్లింతదూరము చెప్పుట, యేసభలయందును మఱి యేశుభకార్యములయందును వేశ్యలను రప్పించి యాదరింపఁగూడదని సాధించుటకొఱకే నుండీ.

అప్పుడు వేశ్యలమేళములే లేకపోయినయెడల సర్వజనాహ్లాదకరమయినసంగీతము నశించుననియు, వివాహాదు లగుసంతోషకార్యములయందు బంధుమిత్రసమావేశ మయినప్పుడు వారికి హృదయాహ్లాదకరముగా నుండునది యేదియు లేకపోవుననియు, సంగీతము నిలిచిన నభినయశాస్త్రము నశించుననియు, కొందఱు భయపడుచున్నారు. అవి పోవుటవలన మనదేశమును రెండుపిశాచములు వదలినట్లు సంతోషింపవలయునే కాని యెంతమాత్రమును భయపడవలసిన పని లేదు. పయికి వెగటుగా కనఁబడినను మనకు మేలుకూర్చునవి మాత్రమే మనకు హితములును నాదరణీయములునుగాని పిశాచములవలెఁ బయికి నానావిధసుందరరూపములతోఁ గనఁబడి భ్రమపెట్టి కడపట మనలను పాడుచేయునవి హితములు కావు. ఇప్పుడు మన దేశమునందు గానాభినయవిద్యలు రెండును తెలియనివారిని కుమార్గమునకు దింపి పాడుచేయుటకుమాత్రమే యుపయోగపడుచున్నవి కాని సన్మార్గమునకు త్రిప్పుటకు లేశమాత్రము నుపయోగపడుచుండ లేదు. అటువంటి యనర్థదాయకము లయినవిద్యలు నశించినప్పుడు మనము చింతపడవలయునో సంతోషపడవలయునో బుద్ధిమంతు లూహించుకోఁగలరు. అదికాక సర్వజనులను వశపఱచుకొనఁదగిన యుత్కృష్టసాధనము నొకదానిని దుర్మార్గులచేతిలో విడిచిపెట్టినపక్షమున దానిని వారు తప్పక తమదుష్టకార్యములయం దుపయోగించుకొందురు గనుక దానివలన లోకమున కెప్పుడును మితిమీఱినహాని కలుగుచుండునే కాని యెుకప్పుడును లాభలేశ మయినను కలుగనేరదు. దుష్టనిగ్రహమును శత్రుసంహారమును జేసి దేశమును సంరక్షింపఁగలశూరునిహస్తము నలంకరింప వలసినదివ్యాయుధమును దీసికొని పోయి చోరునిహస్తమున పెట్టినపక్షమున దాని నాశ్రయించిన మంచి

వారిని సంహరించి ధనము దోఁచుకొను తన కులవిద్యయందు తప్ప మఱి యెక్కడ నుపయోగించును? పాతివ్రత్యమునకు జన్మభూములయి పురుషులమనోవ్యథలను పాఱఁదోలి గృహమును భూతల స్వర్గముగాఁ జేయఁదగినయిల్లాండ్రకడ నుండవలసినసంగీతవిద్యను కీసికొనిపోయి భార్యాభర్తల నెడఁబాపి సంసారములను గూలఁద్రోసి గృహములను మహారణ్యములనుగాఁ జేయ బిరుదు వేసికొన్న లంజెలకు సమర్పించినపక్షమున, వారు దానిని కిరాతులు మచ్చుచూపి పక్షులను తనువలలలోని కాకర్షించునట్లు యౌవనవంతులను తమవలలోఁ జిక్కించుకొని పాడు చేసి పంటవంటి కాపురములను పడఁగొట్టుటయందుఁ దప్ప మఱి దేనియందు వినియోగపఱుతురు? కాఁబట్టి యీయుత్తమసాధనములను దుష్టశిరోమణులచేతులలోనుండి యెంతశీఘ్రముగా తొలఁగింపఁ గలిగిన లోకమున కంత క్షేమకరమగును. అందుచేత మనము మొట్టమొదట చేయవలసినపని భగవంతునిచేత లోకానుగ్రహార్థముగా ప్రసాదింపఁబడిన యమూల్యమయినగానవిద్యామృతమును వారాంగనలనోళ్లనుండి విడిపించి సంసారులనోళ్లకు చవి చూపుట. సంగీతమువలన నిజముగాఁ గలుగవలసినలాభములు మనము పని చేసి యలసి యింటికివచ్చినప్పుడు మనస్సునకు విశ్రాంతియు నుల్లాసమును గలిగించుట, కఠినచిత్తులమనస్సులనుసహితము రాగరసముచేత కరఁగించి వారికి దయాదాక్షిణ్యాదులుదయించునట్లుచేసి నీతిమార్గమునకు మరలించుట, దుఃఖములను తోఁపకుండఁ జేసి హృదయముల కానందము పుట్టించుట, ఇంద్రియసుఖములను మఱపించి చిత్తములను పారమార్థికసుఖముల కయి ప్రేరేచి భగవద్భక్తికి పురికొల్పుట, మహాత్ములు చేసినఘనకార్యములను వర్ణించుగీతములవలన దేశాభిమానము మొద లయినసద్గుణములను

పెంపు చెందించుట, మొద లయినవి. ఇటువంటియుత్తమగుణముల కుత్తేజకము కావలసినయీసంగీత మిప్పుడు లంజెలయధీన మయి యుండుటవలన దానియందలిసుగుణము లన్నియు రూపు మాసి వాని స్థానమున దుర్గుణశతము లుద్భవిల్లి సంగీతవిద్యయందు సుగుణసంపత్తి కూడ నున్నదా యని సాధువులు శంకించునంతటిదుర్దశపట్టి యోగ్యులు దాని నభ్యసించుట తమ గౌరవమునకు తగ దని యెంచి సాధారణముగా మానుకొనుచున్నారు; ఈకాలమునందు వేశ్యలు పాడుగీతములను నేర్చుకొని పాడువారి నెల్లవారును నీచులుగా నెంచి యాదరింపకుండుటయే యిందుకు చాలినంతనిదర్శనముగా నున్నది. అందుచేతనే సంగీతశాస్త్రము నభ్యసించినవారు సామాన్యముగా వేశ్యలకు చదువు చెప్పుకొని పొట్టపోసికొనవలసినవా రగుచున్నారు; వారిని తమసరసను గూరుచుండఁబెట్టుకొనుటయు తమపంక్తిని పెట్టుకొని భోజనము చేయుటయు నవమానకర మని తగుమనుష్యు లందఱును భావించుచున్నారు. అదిగాక మన దేశమునం దిప్పుడు వేశ్యలసొమ్మయి యున్నగానస్వభావ మెట్టిదా యని విచారింపఁగా వా రిప్పుడు పాడుగీతము లన్నియు శృంగారరసప్రధానము లయి విటుల నాకర్షించుటకు మాత్రమే యనుకూలముగా నున్నవి. చెడుపాటలు పాడుటవలన చెడుతలంపులును, చెడుతలంపులవలన చెడుపనులును పట్టుపడి యీ సంగీతము నేర్చుకొన్నవారు సాధారణముగా జారత్వాదిదోషములకు స్థానభూతు లగుచున్నారు. వేశ్య లనెడియీకప్పకూఁతపాములనోటి నుండి వెలువడుపాటలలోని దుర్నీతి యలంకారబహుళ మయినమృదుభాషలో నడఁగియుండి పయి కెంతోయింపుగా నగపడి వెన్న మెత్తిన విషమువలె మోసపుచ్చి యపార మయినహాని నాపాదించునదిగా నున్నది. ఈపాటలు మనకు నిజముగా మిత్రరూపమున నగపడు

గర్భశత్రువులు; మన కిటువంటివానివలననే నష్ట మధికముగా కలుగును; గాని నిజరూపమునఁ గనఁబడుక్రూరశత్రువులవలన సహిత మింతనష్టము కలుగదు. మన కిదిశత్రు వని ప్రత్యక్షముగా తెలిసి నప్పుడు దానికి లోఁబడకుండ మనము కాపుదలలో నుందుము. ఈ గీతములుతియ్యనిమాటలలో నిమిడిపయికితమదుష్టస్వభావము నేమియు తెలియనీయక చక్కెరపూసినవిషమువలె ముగ్ధహృదయముల నాక ర్షించుచు చేయవలసిన నష్టమంతయు చల్లగా చేసివేసి జవసత్వము లుడిగి కార్యము మించినతరువాత పయివారికి తమశత్రురూపమును జూపుచున్నవి. ఇటువంటి హీనశత్రువులను రూపుమాపుటకంటె దేశ క్షేమము కోరువారికి ముఖ్యకర్తవ్యము మఱియొకటిలేదు. ఈసత్ప్రయత్నముచేత శాస్త్రనామమును వహించి యయోగ్యముగా గౌరవము పొందుచున్న యీయభినయమును పాటలును మనదేశమును వదలి పాతాళము పట్టిననే, కులకాంతలు గానవిద్య నభ్యసింపఁగూడ దని పుట్టినవిపరీతాభిప్రాయము చెడి, సంగీతమున కాశపడి పురుషులు భార్యలను విడనాడి భోగమువాండ్రపంచలు పట్టి తిరుగవలసినదుర్గతి తొలఁగి, కులాంగనలమూలముననే యోగ్యులకు సంగీతమువలనఁ గలుగవలసినఫలము గలుగుభాగ్యము లభించి, ప్రతిగృహము నానందమున కాటపట్టగుటకు కారణ మగును. వేశ్యలు చేయునభినయ మంతయు సంభోగాదివర్ణనలతో నిండియుండి యౌవనదోషగ్రస్తులయియున్న నిరపరాధులను దోషములలో నెల్లను మహాదోషమయిన జారత్వమునకుదింపి వారిని పాడుచేయుటకు సాధన మయి దుష్ట మయి నదిగా నున్నది. కాఁబట్టి వేశ్యావృత్తి పోవుటవలన నృత్తగీతాదులు నశించు నని భయపడుబుద్ధిమంతు లిప్పుడు కొంతధైర్యము తెచ్చుకొని యీయుత్తమవిద్యలు వారాంగనలపిడికిళ్ళ నుండి విముక్తి నొంది

యితరులపాలఁ బడుటవలన మఱెంత గౌరవము పొంది యిప్పు డున్న దుష్టస్వభావమును విడిచి పరులకు హాని చేయుట మానుకొని నీతిని భగవద్భక్తిని వృద్ధిపఱచుచు దేశమునకు క్షేమమే చేయునని సంతోషింపవచ్చును. కులకాంతలు నృత్తగీతాదులు నేర్చుకొనుట యెంత మాత్రమును గౌరవలోప మయినపని కాదు. అవి యున్ననే కుటుంబములో నిజమయినయానందమును సౌఖ్యమును కలుగును. భర్తలు పగలెల్లను బయిటఁబనిచేసి యలసి యిల్లు చేరునప్పుడు వారిశ్రమము తీర్చి సంతోష మియ్యఁగలిగినది సంగీతము తప్ప మఱి యేదియున్నది? మననాటకములను పురాణములను జూచినయెడల పూర్వకాలము నందు హిందూసుందరులు నృత్తగీతాదులు నేర్చుచు వచ్చి రనుటకు పెక్కుదృష్టాంతములు కనఁబడును. పూర్వకాలమునందు మన దేశమున నృత్తగీతాది వినోదములనిమిత్తమై చారణ లనుసాంసారిక కాంతలే యేర్పఱుపఁబడి యుండిరి.

వివాహములు మొదలయినశుభకార్యములుకూడ వధూవరులకు నీతి నేర్పవలసిన పవిత్రసమయము లగుటచేత నీతివనమునకు దావానలప్రాయ లయిన వేశ్యల నచ్చటికి చేర్చి సిగ్గుపడక యానందింపఁగలుగుట యాచారముయొక్క యద్భుతప్రభావమువలననే కదా? ఆహా! ఆచారమహిమము నేమని చెప్పవచ్చును! చిరకాలమునుండి వచ్చుచున్నయెడల ధర్మము నధర్మముగాను, అధర్మమును ధర్మముగాను తోచింపచి లోకముకన్నులు గప్పుశక్తి యొక్కయాచారము నందేకాక మఱి దేనియం దున్నది? దురభిమానమును వదలి విచారింపఁగా పాతివ్రత్యమును నేర్చుకోవలసిన పెండ్లికూఁతులకును లంజె లయినవేశ్యలకును ధర్మమునకును అధర్మమునకును గలంత వ్యత్యాసమున్నట్టు స్పష్టము కాకపోదు. కాఁబట్టి యట్టివేళలయందు వేశ్యలను

రప్పింపక యిహపరసాధన మయినదియు శ్రావ్య మయినదియు నగు భగవద్విషయక మైనసద్గానముతో కాలక్షేపము చేయుట యెంతయు నుచితముగా నుండును. భోగము మేళ మనఁగా స్పష్ట మయిన భాషలో లంజెలదం డనియేకదా యర్థము? మన మెంతో వేడుక పడి వధూవరులబాగును గోరి శుభకార్యము చేసికొన్నప్పు డానంద పరిపూర్తి కయి మనకు పనికిమాలిన లంజెలతోడిసాంగత్య మెందుకు? నీతిమాలినలంజెలచేత పాడించుబూతుపాటలకన్న భగవంతునిదివ్య నామామృత మెవ్వరిచెవులకు మధురతరముగా నుండదు? ఒకవేళ నీశ్వరవిషయకము లైనగీతములు పామరులకు కొందఱికి రుచింపక పోయినను పోనిండు. ప్రాజ్ఞు లయినవారి కెవ్వరికిని దైవభజనము రుచింపకపోదు. ఈప్రకారముగా మనము వివాహాదులయందు పురుషులచేత భక్తివిషయమయినగానములు పాడించుచు వచ్చినచో క్రమక్రమముగా ప్రోత్సాహము కలిగి పలువురు గానవిద్య నభ్యసించి నృత్తగీతాదుల నున్నతస్థితికి దీసికొని వత్తురు. వారాంగనలపాలయి పోయినకుత్సితగాన మడఁగిపోయి పురుషులలో సద్గానము ప్రబలి సంగీతమున కెప్పటిగౌరవము రాఁగా మనస్త్రీలుకూడ దాని నభ్యసించి వివాహసమయములయందుమాత్రమే కాక యుక్తసమయముల యం దెల్లనుకూడ గృహములను సంతోషభరితములనుగాఁ జేయఁ గలుగుదురు. ఒకవేళ వేశ్యలపాటయందు రక్తి కొంచె మధికముగా నుండునేమో యని కొందఱు భ్రమపడినను దానియందు గుణముల కంటె దోషములు సహస్రగుణము లధికముగా నుండు ననుట నిర్వివాదాంశము గనుక దోషబాహుళ్య మయినయాయత్యల్పసుఖమును మానుకొనుటయే మనకు పరమధర్మము. ఆయాశకుసహిత మవకాశము లేక యీకాలమునందు వేశ్యలు వ్యభిచారమునే ప్రధాన

వృత్తిగా నేర్పుచుకొన్నారుగాని సంగీతమును కానేకాదు. చేసికొన్నచో నాప్రధానవృత్తికి సంగీతము నొకయంగమునుగామాత్రము కొందఱు చేసికొనుచున్నారు. ఏగ్రామమునందును వేశ్యలసంఖ్యకు కఱవు లేకపోయినను వారిలో శ్రావ్యముగా గీతములను పాడువారు మాత్రము దేశమున కొక్కరయిన నున్నారో లేరో యని సంశయింప వలసి యున్నది. అందుచేత నిప్పుడీమేళములు "లంజెలు లేకున్నను గుడి రంజిల్లదు ప్రజలమనసు రంజిల్లదు" అన్ననీతిని స్థాపించుటకయి యలంకారముగా నుపయోగపడుచున్నవేకాని సంగీతమున కంతగా నుపయోగపడుచుండలేదు. వారిలో కొందఱు పాటపాడిరా యింట నెవ్వరో మృతినొంది యుందురని పొరుగువారందఱును పరుగెత్తుకొని రావలసినదే; ఆటయాడిరా కాళ్ళక్రింద పుట్టెడుధాన్య మున్నను నలిగి తెల్లనిబియ్యము కావలసినదే; అభినయము పట్టిరా కాళ్ళను చేతులును వంకరబోయెడుదొమ్మరోగ మని వైద్యునినిమిత్తము పరుగెత్తవలసినదే. ఏది యెట్లున్నను తాంబూలమునకు వచ్చినవారు మేళ మొకమూల నాట్యమాడుచుండఁగా తా మొకమూల ముచ్చటలాడుచు లేవఁబోవునప్పుడు వేశ్యలున్నారన్నమాటమాత్రము మఱచిపోక తండ్రితద్దినము మానుకొని యైనను విధిగా వారికి సమర్పింపవలసినముడుపు చెల్లించి వెళ్ళిపోవుచున్నారుగాని సంగీతసుఖము నంతగా ననుభవించుచుండఁగా చూడము. ఇఁక మేళములను దప్పించినవారో వేశ్యలచేత పాడించుట గౌరవావహ మనుకొందురేకాని సంగీతము విని తా మానందింపవలెనని యితరుల నానందింపఁజేయవలెనని పుట్టినయుద్దేశముతో పిలిపింపరు. కాఁబట్టి మనవారు కొందఱనుకొనునట్లు వేడుకసమయములయందుఁగాని యితరసమయములయందుఁగాని సంగీతసుఖము ననుభవించువా రావగింజలో నరపా

లయినను లేరు. అందుచేత వేశ్యాస్త్రీలు పలువురు సంగీతమునందు మహిపాంగనల కన్నను, నాట్యమునందు భృంగికన్నను ప్రవీణు రాండ్రు కాకపోయినను పలుకుటుంబములను పాడుచేసి వేలకొలఁది ధనమార్జించి మిద్దెలను మేడలను సహితము కట్టగలుగుచున్నా రనుటకు మనపట్టణములో మీఁరందఱును నెఱిఁగియున్న యొకటి రెండు నిదర్శనములే చాలియుండును. మనమండలమునందు లక్షల కొలఁది జను లున్నను వేశ్యలసంగీతము విని యానందించుచుండు వారు లక్షకొక రయిన నున్నారో లేరో యని యనుమానింపవలసి యున్నది. కాఁబట్టి వేశ్యావృత్తి లేకుండునట్లు చేయుటవలన సంగీత వినోదము చెడునన్నమాట కల్ల; వారియొద్దనున్నది నిజమయినసంగీ తమే కాదనియు, దానివలన నితరదేశములయందు కుటుంబములలో కలుగుచుండులాభము లేవియు కలుగకుండుటయే కాక యనంతము లయిన చెడుగులుకూడ కలుగుచున్న వనియు పయినే చూపియున్నాను; అదిగాక సంగీతము గణికల సొమ్మగుటవలన ప్రతికుటుంబమునం దును కలుగ వలసినయానందము చెడుచున్న దనియు, గానవిద్య వేశ్యలలో నశించిపోయినయెడల నొక్కొక్క-వారాంగనకు మాఱుగా వేవురేసి కులాంగనలయొద్ద వెలసి యిప్పు డిచ్చుచున్న విషతుల్యము లగుఫలములకు మాఱుగా నమృతతుల్యము లగుదివ్యఫలము లిచ్చు ననియు కనఁబఱిచి యున్నాను; వేశ్యల సంగీతము కొన్ని సత్ఫలము లనే యిచ్చు నని యొప్పుకొన్నను, అది యావశ్యక మైనదిగాక భోగ మును వినోదప్రదమును గనుక ప్రత్యక్షముగా కనఁబడు దుష్ఫలము లతో కూడినవినోదమును సహితము మానుకోవలయుననియు కొంత వఱకు సాధించి యున్నాను. ఒకవేళ దాని నావశ్యకమునుగానే గ్రహించి సుఖప్రద మనియే యంగీకరించినను, ఇతరులను చెఱిపి

నునము సుఖప్రదగోడరాదు. కనుక వివాహమాడి పతివ్రతలై పుత్రులతోను పుత్రికలతోను భర్తలతోను సంసారసుఖ మనుభవిం పందగిన మానవతులను మానహీనలైనజారిణులనుగాఁ జేసి యా మూలమున సుఖించుట మానవధర్మము కాదు. బోసినోటివాఁడు వేలపిండిని మెచ్చుకొనునట్లు వదలుకచ్చువాఁ డొకఁడు వేశ్యావృత్తిని శ్లాఘించుచు వేశ్యలు లేకపోయినయెడల సంసారులు పాడగుదు రని చెప్పినను, అది యుక్తికిని అనుభవమునకును దూరమైనమాట యని ధీమంతు లందఱును తెలిసి యుందురు. ,,మగనివద్ద జారత్వమును, అత్తవద్ద చోరత్వమును నేర్చుకొనె'' నన్నట్లు భర్తగా రమ్మనవారి యింటికిఁ బోవ, భార్యగా రయ్యవారింటికిఁ బోయి యుభయులును పాడగుదురు. తల్లిదండ్రు లేలాగో యింకబిడ్డలు నదేవిధము. వేశ్యలు లేకపోయిన వ్యభిచారము పూర్ణముగాపోయి లోక మంతయు బాగు పడునా యనికొందఱు ప్రశ్న వేయవచ్చునుగాని సంఘములో నెప్పు డును కొందఱు గాకపోయినకొందఱయినను చెడి గుడిసెవేటులై వ్యభి చరించుట సంభవింపవచ్చినను వారు వేశ్యలవలె వ్యభిచారమును పండ్లు మొలచినప్పటి నుండియు విద్యగా నభ్యసించిన ప్రౌఢురాండ్రు కాకపోవుటచేత కలిగెడునష్టము బహుగుణము లల్పముగా నుండు ననిమాత్రము సమాధానము చెప్పఁగలము. ఏదేశమునందును బుద్ధి మంతులు చేయుప్రయత్న మంతయు సాధ్యమైనంతవఱకును కీడును తొలఁగించి మేలును పెంపు చెందించుకొనుటకేకాని మఱియేమియు కాదు. కాఁబట్టి దేశముయొక్క క్షేమమునిమిత్తమై యీదుర్వృత్తిని సాధ్యమైనంతవఱకు మాన్పఁ బ్రయత్నించుట విద్యాధికుల కందఱి కును విధిగా నేర్పడుచున్నది. మనము సుఖముగా నున్నయెడల నెవ్వ రేగంగలో మునిఁగిన మన కేమనిస్వారపరులై యూరకుండుట

తెలివి గలవారి కర్తవ్యకృత్యముకాదు. కొంతఱకైనను పరార్థపరుఁడై శక్తిగొలఁదిని లోకమునిమిత్తము పాటుపడుట ప్రతిమనుష్యునకును ధర్మమై యుండఁగా, విద్యాధికుల కది ముఖ్యధర్మ మని వేరె చెప్ప వలయునా? మన మితరులకు బోధించునప్పుడు మనము నిషేధించిన పని ముందుగా మనము మాని చూపవలెను. అట్లుచేయక మనము మన శ్చాంచల్యముపొందక యుండగలము గదా యనుగర్వముచేత మన మావేడుకకు కొంతయవకాశ మిచ్చినయెడల పామరులు మన మాటలయందుకంటె చేష్టలయందే యధికవిశ్వాసముంచి వీరుమాట లయందు దేవతలైనను చేష్టలయందు మనతో సమానులే యని యెంచి మనహితోపదేశములను లక్ష్యముచేయక తాము మన మవలంబించినమార్గమునే యనుసరించి యావైన మనకంటె నాలుగు మెట్లెక్కువ యెక్కుదురు. కాఁబట్టి వినోదము తప్ప మఱియొకవిధ మైనచెడుగు కలుగ దనుకొన్నను, దానివలన నితరులకు కలిగెడుఫల మును కొంచె మాలోచించి పామరులకుఁగూడ మన కున్నపరిశుద్ధ చింతయే యుండఁబోదని యెఱిఁగి లోకమునిమిత్తమైనను మనము కొన్నిచిఱుసుఖముల నవశ్యముగా మానుకొనవలయును. మనమనస్సు లుకూడ నొకవేళ చలింపవచ్చునుగనుక ముందుగా చెడుమార్గమున ప్రవేశించుట కవకాశ మిచ్చి యందుఁ బ్రవేశించినతరువాత వానితో పోరాడి కష్టముమీఁద మరలించుటకు ప్రయత్నించుటకంటె ప్రప్రథ మముననే యామార్గమును మూసివేయుట మన కయిన నెంతక్షేమ కరము! కొంద ఱంతయు నొప్పుకొని మాకిచ్ఛలేకయే మామిత్రుల ప్రోత్సాహముచేత నిట్లు చేయవలసినవార మైతి మని చెప్పవత్తురు. మన మిత్రులనిమిత్త మెన్నఁ డయిన మనము కానిపని చేయ వచ్చునా? మనము చేసిన సుకృతదుష్కృతములకు భగవంతునిసమ

క్షమున మనమే యుత్తరవాదులము గావలసినవారము కాని మన మిత్రులు కారు. కాఁబట్టి మన మాదోషమును మిత్రులమీఁద త్రోసి వేయ రాదు. మిత్రులకుఁగూడ ధర్మమును బోధించి వారిని మంచి మార్గమునకు త్రిప్పుట మనకు విధి. మన మెన్నిపాట్లు పడినను వారు వినక చెడఁదలఁచు కొన్నపక్షమున వారి నంతటితో విడిచి వారిమైత్రికి వేయినమస్కారములు చేసి యూరకుండుట యెంతయు నుత్తమకార్యము.

ఈవేశ్యావృత్తివలన నెవ్వరికి నేవిధ మయినసుఖమును గలుగ నేరదుకాని పయి కొకవేళ కొంచెము సుఖదాయకముగా కనఁబడినను ఈవఱకు చెప్పినదానివలన నిది యారంభములో వివరించిన సుఖభేదములలో మొదట సుఖములాగున కనఁబడి కడపట దుఃఖముగా పరిణమించు చున్నదానిలో తప్ప మఱియొకసుఖములో చేరదు గనుక దీనిని విడిచిపెట్టవలయు నని మఱిమఱి చెప్పవలసిన యావశ్యకము లేదు. మనపూర్వు లయిన నీవేశ్యావృత్తి నాదరించినవారు కారు. నృత్తగీతాదివినోదవిద్యలను వీరియధీనము చేయక సంసారు లగుచారణాదులయందే యుంచిరి; మనపెద్ద లేధర్మశాస్త్రమునందును వారాంగనల ననులోమవిలోమసంకరజాతులలో నొకదానియం దయిన నంగీకరించియుండలేదు. వీరికి దాయ మెక్కడను వివరించి యుండ లేదు. వీరితో సంభోగించినవారికి ఘోరప్రాయశ్చిత్తమును విధించి పరాశరులవారు,

శ్లో. పశువేశ్యాదిగమనే మహిష్యుష్ట్రీం కపీం తథా
ఖరీం చ సూకరీం గత్వా ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్.

అని బ్రాహ్మణాదిజాతుల స్త్రీలతో వ్యభిచరించినందుకు వేఱువేఱు ప్రాయశ్చిత్తములు చెప్పినతరువాత వేశ్యలనుగూడ పశువులతోను

గేదెలతోను కోతులతోను గాడిదలతోను పందులతోనుగలిపి వానితో సంభోగించునప్పుడు చెప్పిన ప్రాయశ్చిత్తమునే వేశ్యాసంభోగమునకు జెప్పియున్నారు. అది గాక మనధర్మశాస్త్రకర్తలు వేశ్యాప్రియులు పంక్తిబాహ్యులనియు వారికి రాజసభలలో కొలువు లియ్యకూడదని యు విధించియున్నారు. అందుచేతఁ బూర్వకాలమునందు వేశ్యల నుంచుకొన్నవా రెంతో హీనులుగా చూడఁబడు చుండిరి; మనరాజులు వారికి సభలలో పను లియ్యకుండిరి; కులమువారును వారిని మిక్కిలి తక్కువగాఁ జూచుచుండిరి. కాబట్టి యాకాలములో బహిరంగము గా వేశ్యల నుంచుకొనుట యెంతో తలవంపులుగా నుండి మానాభి మానములు గలవా రందఱును వ్యభిచారమును మానుచువచ్చిరి. ఈకాలమం దన్ననో యించుమించుగా మనరాజు లందఱును నశించి నారు: ఉన్న కొంద ఱయినను దివానక్షత్రములవలె శోభింపకున్నారు; అందుచేత నీదేశోపద్రవమును నివారించుటకువారుశక్తులుకారు; ఇట్టి దురాచారములను మాన్పుటకయి కులమువారి కిప్పుడు మునుపున్న సతియు కట్టునుగూడ లేక విత్తమేప్రధాన మయి యున్నది. కాఁబట్టి యిప్పుడేవిధ మయినయడ్డంకియు లేక వ్యభిచారమన్న తప్పుగానే తో చక యెల్లవారును హేరాళముగా వేశ్యల నుంచుకొనుచున్నారు; ఇప్పు డావేశ్యాప్రియుల గౌరవమున కెంతమాత్రమును భంగము కలుగుచుండ లేదు. ఇప్పుడిప్పుడు విద్యాధికు లయినవారు ప్రబలు లయి కొంతవఱకు దురాచారములను తగ్గించుటకు శక్తులగుచున్నారు గనుక వా రందఱును జేరి యిటువంటిదుర్వృత్తియందు ప్రవేశించు వారిని చిన్నచూపునఁ జూచుచు పదిమంది సమావేశమైనచోట వారిని గౌరవింపక పోవుచువచ్చినయెడల వ్యభిచారము కొంతవఱకయినను తగ్గునని నమ్ముచున్నాను. వ్యభిచారమున కయి యొకజాతి యేర్పడి

యుండుట మన దేశమున కంతకు నిందాకరము. అట్టి నిందను మన దేశ మెప్పుడు తొలఁగించుకొని నాగరికత గలదేశములలో తల యెత్తుకోఁ గలుగునో యని కాలమున కెదురుచూచుచు నట్టికాలమును శీఘ్రముగా తెచ్చుటకై మనచేత నైన ప్రయత్నము మనము చేయు చుండ వలసి యున్నది. ఈదుష్కులమును రూపుమాపుటకై సాధారణముగా వేశ్యలకు సంతానము లేకుండఁజేసి భగవంతుఁడే కావలసినంతపని చేయుచున్నాఁడు. ఆపనికి సాయముగా వేశ్య లితర బిడ్డలను పెంచుకొని వారిని పాడుచేయుదురాచారమును మనము పని పూని తొలఁగించుచు వచ్చినపక్షమున మన మనుకొన్న కాల మత్యంత శీఘ్రముగానె రాఁగలదు. మనము చేయవలసిన పనికి దొరతనము వారు కూడ మనకు సహాయు లయి వ్యభిచారవృత్తి కయి పిల్లలను పెంచుకొనుట యిండియాదేశపు శిక్షాస్మృతిలో శిక్షార్హమయిన నేరముగా విధించియున్నారు. మన మీవిషయమునందు శ్రద్ధవహించిన యెడల వివాహమాడి పతివ్రతలు కావలసిన బాలిక లెందఱో వ్యభిచారకూపమునుండి బయలబడి సంసారసుఖ మనుభవింపఁ గల వారగుదురు. అట్టి నో రెఱుఁగని నిరపరాధినులను రక్షించుటను మించిన పుణ్యకార్యము మఱియొకటి లేదు. కాఁబట్టి మనవారు వేశ్యలు పరులముద్దుబిడ్డలను పెంచుకొనకుండ నివారించుటలోను, శుభకార్యాదులయందు భోగముమేళముల పిలిపించి యాదరింపకుండుటలోను తగినకృషి చేయుదురని కోరుచు నింతటితో విరమించు చున్నాను.

ఐకమత్యము.

ఐకమత్యము

ఓ మహాజనులారా!

నే నీదినమున మీ కైకమత్యమును గూర్చి కొన్నివాక్యములను చెప్పఁబోవుచున్నాను. మీ రందఱును సావధానమనస్కులరయి యాలకింపుఁడు. అనేకు లొక్క విషయమునం దేకాభిప్రాయము కలిగి యుండుటయే యైకమత్యము. మనుష్యుఁ డెప్పుడును ఏఘనకార్యమును ఒంటిగా చేసి సర్వజన శ్లాఘాపాత్రముగా నిర్వహింపఁజాలఁడు; అల్పకార్యములను నిర్వహించుటలోసహితము మనుష్యుఁడు సామాన్యముగా అన్యులసాహాయ్యము నపేక్షింపవలసినవాఁడుగానే యున్నాఁడు. మనకు నిత్యమును కావలసియుండెడి యన్నవస్త్రములవిషయమునఁగూడ నెందఱో యెన్నివిధములనో పాటు పడవలసి యున్నది. ధాన్యము చల్లుటకుముందుగా కొందఱు భూమిని దున్ని వెంటకట్టి బాగుచేయవలెను; విత్తనములు చల్లి మొక్క మొలిచినతరువాత కొందఱు పొలమునకు నీరు పెట్టి కలుపుతీసి కష్టపడవలెను; పయి రెదిగి కంకులు వేయ నారంభించినది మొదలుకొని యెలుకలనుండియు చిలుకలనుండియు దానిని కాపాడుచు పండినతరువాత చేను కోసి కొందఱు ధాన్యమును జాగ్రత్త చేయవలెను; ధాన్యమిల్లు చేరినతరువాత కొందఱు దంపి యుముక మొదలయినవి తీసి బాగుచేసి బియ్యము చేయవలెను; కట్టకడపట కొంద ఱాబియ్యమును వండి పాకము చేయవలెను. ఇట్లిందఱు పాటుపడినంగాని సుఖముగా తినుట కొక్కని కొక్కపూట నోటికి పట్టెడన్నము రాదు. ఇవిగాక దున్నుటకు సాధనము లయిననాగళ్ళను, కోయుటకు సాధనము లయినకొడవళ్లను, దంపుటకు సాధనము లయినరోలు రోకళ్ళను,

వంటకు సాధనము లయినపాత్రములను, చేయుటకయి యెంతయో కష్టపడవలెను. ఈప్రకారముగానే మనము ధరించుకొనువస్త్రముల నిమిత్తముకూడ మొట్టమొదట ప్రత్తిని పయిరు చేయుటకును, నూలుగా మార్చి వస్త్రములు నేయుటకును, పలువురు పాటు పడవలయును. మనము సుఖముగా నొకగృహమునందు వాసము చేయవలె నన్నపక్షమున దానినిర్మాణమునిమిత్తమయి యిటుకలును పెంకులును పట్టువారును, గోడలు పెట్టువారును, తలుపులు మొదలయినవానికి బల్లలు కోయువారును, మేకులు బందులు మొదలయినవి చేయువారును, వివిధముగా పాటుపడువా రనేకులు కావలెను. ఒక్కమనుష్యుఁ డింతయన్నము తిని, బట్ట కట్టుకొని, నీడను పరుండఁగలుగుటకే యింతమంది పాటు పడవలసి యుండఁగా, అనేకుల కుపయోగపడెడుమహాకార్యములవిషయ మయి యింతకంటె నెక్కువజనుల యొక్కతోడ్పా టావశ్యకముగా కావలసి యుండు నని చెప్ప నక్కఱ లేకయే యెల్లవారును సులభముగా నూహించుకోవచ్చును. కాఁబట్టి యీలోకములో సర్వకార్యసిద్ధులకును కొంచెముగానో గొప్పగానో పలువురు చేరి పాటు పడక తప్ప దనియు, చేసెడికార్యముయొక్కగౌరవాధిక్యమునుబట్టి యధికసంఖ్యాకులతోడ్పాటుకావలసియుండుననియు, ఐకమత్యము లేక యొక్కకార్యమునిమిత్త మనేకులు కలియుట సంభవింపనేర దనియు, పయినిచెప్పినదానివలన స్పష్ట మగుచున్నది. మనుష్యునిసుఖమునిమిత్త మయి కావలసిన ప్రతికార్యములోను పలువురతోడ్పాటు కావలెనని యెప్పుడు తేలుచున్నదో యప్పుడే మనుష్యులను పరస్పరసాహాయ్య మపేక్షించుజీవులనుగా పరమేశ్వరుఁ డుద్దేశించి సృజియించె ననియు, ఈశ్వరోద్దేశమునకు విరుద్ధముగా నన్యసాహాయ్యము నపేక్షింపక మనుష్యుఁ డేకాకిగా నుండుటకు ప్రయ

క్షించినపక్షమున సుఖపడఁజాలఁ డనియు, స్పష్టమగుచున్నది. కాఁబట్టి పలువురతోఁ జేరి సుఖించుట మనుష్యధర్మము; ఏకాకిగా నుండఁ గోరుట మృగధర్మము. ఇందుకు సందేహము లేదు. పరస్పరసాహాయ్యము నపేక్షింపక మిత్రబాంధవాదులతోడిసంబంధమును పెట్టుకొనక యేకాకియై తిరుగువాఁడు మృగప్రాయుఁడయి మృగమువలెనే వసించుటకు గృహము లేక గుహాలలోను చెట్లనీడను శయనించుచు కందమూలాదులను భక్షించుచు దిగంబరుఁడయి సంచరింపవలసి వచ్చును. అట్లు సంచరించునప్పుడు సహితము మృగాదుల కున్న సౌఖ్యములో నాలవపా లయినను మనుష్యునకు కలుగదు. వానికివలె శీతవాతాతపబాధలనుండి తప్పించుట కర్హ మయినరోమాదులతో నిండి యున్నదృఢచర్మము మనుష్యునకు లేదు; వానికివలె శత్రుజంతువులనుండి రక్షించుకొనుట కనుకూలము లయినకొమ్ములు మొదలయినస్వాభావికసాధనము లేవియు మనుష్యునకు లేవు. కాఁబట్టి యన్యోన్యసాహాయ్యమును పొందుచు సంఘీభవించి యుండకపోయిన పక్షమున లోకములో మనుష్యునంతదుర్బలమయినజంతువు మఱి యేదియు లేదు. జంతువులలోపల మిక్కిలి చిన్నదని మనము భావించెడుచలిచీమ సమీపించినను భయపడి కుట్టు నేమో యని మనుష్యుఁడు దూరముగా తొలఁగవలసినవాఁ డగును. స్వభావముచేత నింతదుర్బలుఁ డయినమనుష్యునిబల మంతయు సంఘీభావములో నున్నది. సంఘీభావము కలిగి యున్నప్పుడు మనుష్యునకు సమస్తబలములును గలుగును. అతఁ డప్పుడు ప్రపంచములోనిసమస్తజంతువులను తనకు లోఁబఱుచుకొని వానికన్నిటికిని తాను ప్రభువయి తన యిష్టము వచ్చినవానిని రక్షించుటకును శిక్షించుటకును సమర్థుఁ డగును. ఒంటిగాఁ డయి యున్నప్పుడు లేడివంటిసాధుజంతువును సహి

తము వశపఱుచ్కుకోలేనివాఁడు సంఘీభవించి సింహమువంటిక్రూర మృగములమందలను సహితము వశపఱుచుకొనుటకును శక్తుఁడగును. కాఁబట్టి మనుష్యునిసుఖసంతోషాదులును, అభివృద్ధియు, సంఘబలము ననుసరించి యుండును. మనయనుభవమునుబట్టి చూడఁగా నొక్క మనుష్యులలోమాత్రమేకాక మృగాదులలోసహితము సంఘీభవించి యున్నవానిలోనే యభివృద్ధి విశేషముగా కానవచ్చుచున్నది. ఏకాకిగా నుండుపెద్దపులి సంవత్సరమునకు మూఁడు నాలుగేసిపిల్లలను పెట్టుచున్నను పులులసంఖ్య విశేషవృద్ధి చెందకుండుటయు సంవత్సరమున కొక్కదూడనుమాత్రమే యీనుచున్నను గోవులసంఖ్య యత్యధికమయి యూరూరను మందలుగా పెరుగుచుండుటయు మన కనుభవసిద్ధమయి యున్నది. అయినను సమస్తజంతువులలోను మనుష్యుఁడొక్కఁడే సంఘీభావమును పొందిననేకాని సుఖపడనివాఁడుగాఁ గానఁబడుచున్నాఁడు. కేవల మృగమువలె భార్యాభర్తృత్వాదిసంబంధములను బొత్తిగా లేనివారు కాకపోయినను మనవలె పట్టణములయం దుండి బహుజనులతోడిసంబంధమును గలిగి యుండక యడవులయందు పరిమితజనులతో నుండుకోయవాండ్రు మొదలయినవారిని సహితము మనము మృగప్రాయులనుగా భావించుచున్నాము. మనము వారి నట్లు పశుతుల్యులనుగా గణించుటకుఁ గలప్రధానకారణము వారు పలువురతోడ సహవాసము చేసి యందువలనఁ గలుగుసుఖాదులను బొంద నెఱుఁగకుండుటయేకాని వేఱు కాదు. కాఁబట్టి మనుష్యుఁడెంత యెక్కువమందితో సహవాసము చేయుచు పరస్పరసౌఖ్యము నిమిత్తమయి కలిసి పాటుపడుచుండునో యంత యెక్కువ నాగరికుఁడుగాను సుఖ మనుభవించువాఁడుగాను ఉండును. ఇట్లింతమందితోఁ గలియుటకును పరస్పరసాహాయ్యము చేసికొని సుఖపడుటకును మను

ష్యులలో నైకమత్య మవశ్యముగా నుండవలెను. ఐకమత్యము లేని యెడల ననేకు లేకీభవించుట కలుగనేరదు. ఒక్కపట్టణములోని వారిలోఁగాని యొక్కదేశములోనివారిలోఁగాని బహుసంఖ్యాకు లైకమత్యము కలిగి కలిసి యుండనిపక్షమున వారిలో పరస్పర ద్వేషమును వైషమ్యమును కలుగును; వైషమ్యము కలిగినతరువాత వారిలో వారు బాహుయుద్ధమున కొకవేళ దిగకపోయినను వాక్కలహముల కును పరస్పరదూషణములకును దిగుదురు. ఐకమత్యము లేకపోవుట వలన సర్వజనోపయుక్తము లైనఘనకార్యములను వేనిని వారు చేయుటకు సమర్థులు కారు. ఒకరాష్ట్రప్రజలలో నైకమత్యము తగ్గి యుండుట చూచి యన్యరాష్ట్రములవా రట్టిజనులను లోకువ చేసి వారిని జయించి దేశము నాక్రమించుకొని స్వలాభముకొఱకు నిరంకుశముగా ప్రభుత్వము చేయుదురు. జనులలో సంపూర్ణైకమత్యమే యున్నపక్షమున శత్రువులు మొదలయినవారు వారికి కీడు చేయలేక పోవుటయేకాక వారిని జూచి భయమునుసహితము పొందుచుందురు. సమస్తశ్రేయములకును మూలాధార మయినయైకమత్యమే జనులలో లేకుండినయెడల, వారిలో నన్యోన్యమైత్రియు ప్రేమయు నుండవు; అందుచేత వారికి నిజ మయిననెమ్మదియు క్షేమమును కలుగవు; ఒకతెగవారిమే లొకతెగవారికీడుగా నుండును; అందుచేత నొకతెగ వారియభివృద్ధి కొకతెగవా రెప్పుడును భంగము కలుగఁజేయుటకే చూచుచుందురు. దేశమునం దిట్టిస్థితి యెప్పుడు వ్యాపించి యుండునో యప్పుడు మొత్తముమీఁద దేశాభివృద్ధి కలుగక యొకతెగవారు చెడుటచేత రెండవతెగవారు బాగుపడి సంతోషించుచు, సంతోషించు తెగవారియొక్కయుచ్ఛదినములు పోయి వా రడుగంటినప్పుడు పయికి లేచినవారుసంతోషించుచునుండుటమాత్రము సంభవించును. కాఁబట్టి

జనసామాన్యముయొక్క క్షేమలాభములను గోరెడుదేశాభిమానులం దును సాధ్య మయినంతవఱకు జనులలో బహువిషయములయం దైక మత్యము కుదురునట్లు చేయుటకయి తమయావచ్ఛక్తిని కృషి చేయు చుండవలెను.

అధికప్రయాసమును పొందినను ఒక్కనికి సాధ్యము కానివని, పలువు రైకమత్యము కలిగి పాటు పడెడుపక్షమున సులభసాధ్య మగును. ఇందు కొక్కచిన్న నిదర్శనము చూడుఁడు. ఉత్సవాదులయం దేనుఁగంతబలముగలసత్వసంపన్నుఁడు తనయావచ్ఛక్తిని వినియో గించి లాగినను కదలనిరథమును బలహీను లయినబాలురుసహితము పలువురు చేరి యవలీలగా లాగి వీధులవెంబడిని పరుగెత్తింపఁ గలుగు చున్నారు. జనులలోఁ గలయైకమత్యమే నిజ మయిననాగరికమునకు గుఱుతు. లోకములో నెప్పుడేదేశమువా రభివృద్ధి నొంది మహో న్నతదశకు వచ్చినను వారిలోఁ గలయైకమత్యప్రభావము చేతనేకాని యది లేని దేహబలముచేతను విద్యాబలముచేతను గాదు. ఐకమత్యము జనులలో నెప్పుడు తగ్గిపోయి పరస్పరద్వేషాదు లేదేశమునందు ప్రబ లునో యప్పుడే యాదేశము తనయౌన్నత్యము నంతను బోఁగొట్టు కొని సమస్తకష్టములకును లోఁబడవలసిన దగును. మనదేశము చిర కాలముక్రిందటనే పూర్వమునం దున్నస్వాతంత్ర్యమును బోఁగొట్టు కొని యన్యదేశీయులయధీన మగుటయు మనవారిలో నైకమత్యము చెడి జాతి మతద్వేషాదులు ప్రబలుటచేతనేకాని వేఱుకారణముచేతఁ గాదు. ఇరువదియైదుకోట్లజనులు గలమనదేశమునందే పూర్ణ మయిన యైకమత్య ముండి యున్నయెడల, ఎంతటి బలవంతు లయినను మన దేశమువంక కేఱిచూడ నయినను శక్తు లయి యుందురా? అన్య దేశీయు లయినదుష్టపరిపాలకులకు దాసు లయి మనపూర్వులు వారి

వలన నెన్నిదుర్దశల ననుభవించినారు కాదు? క్రూరు లయినకొందఱు తురుష్క ప్రభువులకాలములో మనదేశమునకు సంప్రాప్తము లయిన కడగండ్లను తలఁచుకోఁగా మనమనస్సు లిప్పుడును నొచ్చుచున్నవి. ఆకాలమునందు మనస్త్రీలకు సంభవించినవిపత్తులను తలఁచుకొందు మేని మన దేహము లిప్పుడును కంపము నొందవా? మనభాగ్యము వలన మనదేశమున కిప్పుడు న్యాయైకావలంబు లయినహూణప్రభువులు రాజ్యమునకు వచ్చి సర్వజనక్షేమకరముగా ప్రజాపరిపాలనము చేయుచున్నారు గనుక మన మిప్పుడు పూర్వకష్టములనన్నిటిని మఱచి మరల తలయెత్తుకొని తిరుగుచు సుఖింపఁగలిగి యున్నాము. ఈమధ్య కాలమునందు మన దేశ మెప్పుడు ననుభవించి యెఱుఁగనిసత్పరిపాలన సుఖమును మనదేశమునకు క్రొత్తగా చవి చూపుచుండుటయే కాక యీహూణప్రభువులు తమలోఁ గలయైకమత్యమువలన మన కైక మత్యమునుగూడ నేర్పుచున్నారు. వారిలో నెంతటియైకమత్యము నుండనిపక్షమున సంఖ్యయందు నాలవవం తయినను లేనిజనులు సముద్రములు దాటి విదేశమునుండి వచ్చి యింతగొప్ప దేశమును ఏకచ్ఛత్రముగా పాలింపఁగలుగుదురా? ఐకమత్యము లేకపోయిన యెడల సంఖ్యకు జను లెంద ఱుండినను పరుల కశ్రమసాధ్యు లగుదురు. ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్కకట్టెచొప్పున నెన్నిటనైనను విఱుచుట కొక్కనికి శక్యమగును. ఆకట్టెల నన్నిటినికాక కొన్నిటినైనను మోపుగాకట్టి విఱువుమన్నచో నొక్కనికి కాదుకదా, పలువురకైనను సాధ్యము కాకయుండును. మృగకీటకాదులు సహితము కొన్ని సంఘీభవించి గొప్పకార్యములను సాధించి లాభమును పొందుచున్నవి. అడవులలో గుఱ్ఱములు మొదలయినమృగములు కొన్ని మందలుగా వసించుచు సింహములకు సహితము లోనుగాక నిలిచి గెలుచుచున్నవి.

అంతటి పెద్దజంతువులమాట విడిచి గుంపులుకూడి యుండెడుచిన్న జంతువుల సంగతి చూతము. అసంఖ్యముగా నిత్యమును మన కాళ్ళక్రింద పడి నలుగు చుండెడిచీమలవంటియత్యల్పజంతువులు సహితము బారులు చేరి బలవంత మయినకాలసర్పమును సహితము నిమిషములో నంతము నొందించుచున్నవి. అల్పమృగాదులే సంఘీభవించి యిటువంటిలాభములను పొందుచుండఁగా జ్ఞానాదిసమస్తసాధనములచేతను వానికంటె బహుగుణము లధికు లని ప్రఖ్యాతి నొందుచున్న మనుష్యులు మాత్రము సంఘీభవించి యైకమత్యము కలవా రయి తమ్మును తమ దేశమును వృద్ధి పొందించుకొని యనంతము లయినసౌఖ్యలాభముల నేల పొంద రాదు? జంతువులలో మాత్రమే కాదు. ప్రాణము లేని జడపదార్థములలో సహితము సంఘీభావమువలన నద్భుతమైనశక్తి యొకటి పుట్టుచున్నది. గట్టిగా పట్టుకొన్న యెడల ప్రత్యేకము గా నున్నపుడు తెగిపోయెడిగడ్డిపోచలే యన్నియుఁ గలసి వెంటిగా నేర్పడి మదపుటేనుఁగునుసహితము బంధింపఁ గలుగుచున్నవి. ఒక్కొక్కటిగా నున్నప్పుడు చిన్నరోటినైనను నీడువలేని నూలుపోగులు సంఘీభవించి పగ్గమయి బల మయినరథమునుసహిత మీడ్వఁగలుగుచున్నవి. ఈ ప్రకారముగా సంఘీభవించి యుండెడు మఱియేవస్తువులను జూచినను మన కవియన్నియుఁ సంఘీభావమువలనఁ గలుగుఫల మిట్టిదిసుమా యని బోధించుచుండున ట్లుండును. వీనిని జూచియైన మనవా రైకమత్యమును సంఘీభవించువిధమును నేర్చుకొని వానిని సత్కార్యములయందుపయోగించినచో తాము బాగుపడుటయేకాక శీఘ్రకాలములోనే మనవారు దేశమునంతను బాగుచేయుటకు శక్తులగుదురు. ఐకమత్యము లేనిదే ఏ దేశమునందును ఏ కాలమునందును ఏ మంచిపనులును వర్ధిల్లవు. దేశాభివృద్ధికరము లయిన వాణిజ్యాదులయందును,

శిల్పాదులయందును శాస్త్రములయందును, విద్యలయందును, అభివృద్ధి, నైకమత్య మవశ్యముగా గావలెను. ఐకమత్యములేక యివికాని మఱి యేవృత్తులునుకాని మంచిదశకు రానేరవు. ఐకమత్యాభావమువలననే మన దేశములో వాణిజ్యాదులుసహితము ప్రబలకున్నవి. పదిమందిచేరి పనిచేయుట యన్నమాట మనవారెఱుఁగరు. మనవారు తామే బుద్ధిమంతుల మనుకొని యెవ్వరిని నమ్మక ప్రవర్తించుచు సంఘముల వలనిలాభములను పొందఁజాలకున్నను మానవధర్మమునుబట్టి యెవ్వనినో యొకదొంగను నమ్మి యావంచకుని తేనెమాటలకు మోసపోయి సొమ్మును పోఁగొట్టుకొనుచున్నారు. అది చూచి తక్కినవారు పరులను నమ్మిన మోసము గలుగునని నిశ్చయించుకొని యెవ్వరితోను గలియక యేకాకులయి తగినలాభమును పొందఁజాలకున్నారు. కొందఱుమాత్ర మిప్పుడిప్పుడు కొన్నిచోట్ల వాణిజ్యసంఘములుగాఁ జేరి వ్యాపారము చేయుట కారంభించుచున్నారు. అయినను పెక్కుచోట్ల కృష్ణమ్మసెట్టి సహోదరులాదిగాఁ గలనామములను వహించి పలువురను భ్రమింపఁ జేయుచున్నను, ఆవాణిజ్యసంఘములో నెందఱు చేరి యున్నారో యని విచారించినచో పయిసెట్టిగారును తమ్ముఁడును తప్ప మఱియెవ్వరు నుండరు. పరులమీఁదకూడ విశ్వాసముంచి వారిని గూడఁ దమలోఁ జేర్చుకొని సంఘీభవించి వ్యాపారము చేయుచువచ్చినచో నొకానొకదుష్టుఁ డొకచోట మోసము చేసినను తఱుచుగా నట్టిమోసములు జరగక లాభము కలుగుచుండుటకు సందేహముండదు. ఒక్కని కొక్కవ్యాపారమునందు విశేషవిత్తమును వ్యయపెట్టుటకును విరివిగా పని సాగించుటకును శక్తి యుండదు. పలువురు చేరుటవలన మనుష్యబలమును ధనబలమునుకూడ కలిగి విరివిగా వ్యాపారము సాగించుటకును విశేషలాభమును పొందుటకును అవ

కాశ ముండును. వాణిజ్యాదులయందుమాత్రమే కాక లోకోపయు
క్తము లయినసమస్తకార్యములయందును సంఘములుగాను సమా
జములుగాను కూడి పని చేసినచో నొక్కఁ డసాధ్యమని యూహిం
చెడుపనులనుసహితము సులభముగా సాధింపఁ గలుగుదురు. ఈ
హేతువుచేతనే తగినతోడ్పాటును పొందకపోవుటవలన విశేషవిత్త
వంతులును బుద్ధిశాలులును నిర్వహింప లేనిఘనకార్యములను బహు
దేశములలో సామాన్యులు పలువురు కూడి పని చేసి నిర్వహించి
యున్నారు. పశ్చిమఖండవాసు లిప్పుడు యంత్రనిర్మాణాదులయం
దును శాస్త్రాదులయందును సమున్నతము లయి యుండుటకు కారణము
వారు సంఘములుగా చేరి పని చేయుటయే. మతమును వ్యాపింపఁ
జేయవలె నన్నను, త్రాగుబోతుతనమును మాన్పవలె నన్నను, జ్యోతి
శ్శాస్త్రమును వృద్ధి చేయవలె నన్నను, లోకమున కుపయోగించు
మఱి యేపనిని చేయవలె నన్నను, తెలివి గలవారు పలువు రాయా
విషయములను వ్యాపింపఁ జేయుటకయి సంఘములుగా చేరి కలిసి పని
చేయుదురు. ఇట్టిసంఘములు యూరపుఖండమునందు లక్ష లున్న
వనుట యతిశయోక్తి గాదు. వారిని జూచి మనవా రిప్పు డీదేశము
లోనిముఖ్యపట్టణములలో నెల్లను సమాజము లేర్పఱిచి పని చేయు
టకు నేర్చుకొను చున్నారు. సమాజములు చేరి యెంతటి ఘనకార్యము
లయినను నిర్వహింపవచ్చును. సమాజములయం దున్నయద్భుతశక్తి
మఱి దేనియందును గానరాదు. సమాజములవలన తమయభిప్రాయ
ములను మహాజనులలో సులభముగా వ్యాపింపఁ జేయుట కవకాశము
కలుగును; ఒక్కరీతి యభిప్రాయము గలవా రందఱును దూరముగా
నున్నను చేరువగా నున్నను కలియుట సంభవించును; అట్టివా రంద
ఱును జేరినపక్షమున నొకమహాసేనవలె నయి సులభముగా జయము

కలుగును. సమాజములలో తఱుచుగా చేరి సంభాషించుటవలనను చర్చించుటవలనను ధైర్యమును ఉత్సాహమును కలుగును; అనేకులు చేరి యాలోచించుటవలన మంచియుపాయములు తోఁచును; తాము పూనినకార్యములకు తోడ్పడువారును వాని నామోదించువారును కొందఱు కలరని యెఱిఁగినందున ప్రతిసామాజికునకును కార్యాచరణమునందు ద్విగుణ మయినబలము కలుగును; జ్ఞానాభివృద్ధి కలుగును; సమాజములకు తఱుచుగా వచ్చుచుండుటవలనను వారిప్రసంగములను వినుచుండుటవలనను జనులలో నైకమత్యమును సత్కార్యాచరణమునందాసక్తియు కలుగును; చెప్పఁబూనినచో సమాజములవలనఁ గలిగెడులాభము లిటువంటి వనేకము లున్నవి. ఒకసమాజముయొక్క యుపయోగమును నిర్ణయించుట యాసమాజము చేసినపనివలనఁగాని వారు పలికినమాటలవలనఁ గాదు. కాఁబట్టి యీసమాజమువారు కేవల ప్రసంగములతోనే సరిపుచ్చక దేశక్షేమకర మయినపనినికూడ కొంత శీఘ్రకాలములోనే నిర్వహించి తమకార్యములవలన సమాజములవలనిప్రయోజనమును లోకమునకుఁ జూపఁ బ్రయత్నింతురని నమ్ముచున్నాను. సమాజము లెప్పుడును జనులలో తెలివిని అభివృద్ధి చేయుటకును, ఆలోచనను పెంపు చేయుటకును, సత్యవర్తనమును ప్రోత్సాహపఱుచుటకును, దుష్టత్వము నడఁచివేయుటకును, స్వాతంత్ర్యమును వివేకమును బలపఱుచుటకును, సత్యమును వ్యాపింపఁ జేయుటకును, ఇతరవిధముగా దేశక్షేమమును కలుగఁజేయుటకును, అయి యుండవలెను. ఈవిధ మయినలాభము లేవియు లేక కేవల వినోదముకొఱకును కాలయాపనముకొఱకును సభలు చేసెడుపక్షమున సామాజికులకుఁగాని జనులకుఁగాని యట్టిసమాజములవలన ప్రయోజనము లేశమును గలుగదు. కాఁబట్టి మనసమాజము పయినిచెప్పిన

ప్పినవానిలో కొన్నిటినైన నిర్వహింపఁ గలుగవలయు ననియు, చిరకాలము నెలవుకొనవలయు ననియు కోరుచు, నాకోరికను సఫలముచేయు భూతదయాపరుఁ డైనయీశ్వరుని ప్రార్థించుచు, ఈవిషయమును ముగించు చున్నాను.

దానములు.

Rama[illegible]

[illegible]

[illegible]

దానములు

మానవకోటి కీశ్వరుఁడు ప్రసాదించినగుణములలో నెల్ల కిరు గుణ ముత్తమోత్తమ మయినదిగా నున్నది. రెండుప్రయోజనముల నుద్దేశించి సర్వకారుణ్యుఁ డయినయీశ్వరుఁ డాయుత్తమగుణమును మనకు ప్రసాదించుచున్నాఁడు. అం దొకటి పరోపకారము; రెండవది క్షమ. పరోపకార మనఁగా పరమేశ్వరుఁడు మన తోఁబుట్టువులనుగా సృజించినమానవకోటియెడల దయ గలిగి వారిసౌఖ్యాభివృద్ధి కొఱకును దుఃఖశాంతికొఱకును శక్తికొలఁదిని సాహాయ్యము చేయుట. క్షమ యనఁగా పరులు మన కపకారము చేసినను వారియందు ద్వేషము వహింపక వారికి కీడు చేయక యోర్చుకొని యుండుట. ఈ రెంటిలో పరోపకారవిషయ మైన మొదటిధర్మమును గుఱించి మాత్ర మీసారి కొంచెము ముచ్చటింతము. లోకములో పరోపకారము చేయువిధ మనేకరీతులుగా నుండును; అం దొకటి దానము. దానమును పాత్రు లయినవారి కెల్ల వారును తమశక్తికొలఁదిని చేయుచుండుట మానవధర్మము. మనము వీధులయందు నడచునపుడు దేహమున గాయములు కలిగి బాధపడుచుండెడివాని నెవ్వనినైనఁ జూచినపక్షమున మనకు వానియెడల జాలి గలిగి సాహాయ్యము చేయవలెనని బుద్ధి పుట్టును; అప్పుడే మనము దేహమునిండ గాయములు చేసికొని బలవంతముగా భిక్షమును గ్రహించుటకయి ప్రయత్నించుచుండువాని నెవ్వనినైనఁ జూచినపక్షమున మనకు వానిమీఁద కోపము వచ్చి వానిని శిక్షింపఁ జేయవలె నన్నబుద్ధి పుట్టును. ఈవిధముగా గాయములు గలవారిలో నొక్కనియందు సహజముగా మనకు దయ గలుగుటయు మఱియొక్కనియందు కోపము కలుగుటయు విచారిం

పంగా మనదయకును దయాగుణమునుబట్టి కలుగవలసినయుపకారము నకును సర్వజనులును పాత్రులుకాక కొందఱుమాత్రమే పాత్రు లనుట భగవదుద్దేశ మయినట్లు స్పష్టముగా తెలియవచ్చు చున్నది. పాత్రాపాత్రవిచారము పెట్టుకొనక 'దేహి' యని చేయి చాచి యాచించిన వాని కెల్లను దానము చేయవలెనని కొందఱును, కొన్ని తెగలవారికి మాత్రమే దానము చేయవలెనని మఱికొందఱును, విపరీతాభిప్రాయములు కలిగి యున్నారు గాని యిరుతెగలవారియభిప్రాయము లును సరి కావు. యోగ్యాయోగ్యవిచారము చేయక చేసెడిదానము వలనఁ గలిగెడునష్టములు యుక్తస్థలమునందు తెలుపఁబడును గనుక, ముందుగా కొన్ని తెగలవారికే దానము చేయవలె నన్నయంశము విచారింతము. భగవంతునిదృష్టియందు మనుష్యు లందఱును సమానులు; మానవకోటియంతయు తనచే సృజింపఁబడిన పెద్దకుటుంబ మగుటచేత, ఆయన కందఱియందును సమానప్రేమమే కలిగి యున్నది. ఆయన యేకరీతిగా జనుల నందఱిని పుత్రప్రేమతోఁ గాపాడుచు, సృష్టపదార్థములవలనిలాభముల నందఱికిని సమానముగా నే యనుగ్రహించి యున్నాఁడు. ధనికులు, దరిద్రులు, నాగరికులు, గ్రామ్యులు, నల్లవారు, తెల్లవారు, హిందువులు, తురుష్కులు, పండితులు, పామరులు, అను భేదమును చూడక యీశ్వరాజ్ఞానుసారముగా సూర్యుఁ డెల్లవారికిని కాఁకను వెలుతురును నిరంతరము నిచ్చుచున్నాఁడు; ఈశ్వరేచ్ఛానుసారముగా మేఘము లందఱికిని వర్షజలము నిచ్చుచున్నవి; వాయు వందఱిమీఁదను ప్రసరించు చున్నది. మానవకోటి కంతకు నొక్కరీతి దేహములను, అవయవములను, ఆలోచలను, బుద్ధులను, గుణములను, లోపములను, సుఖసాధనములను, పరమేశ్వరుఁడు ప్రసాదించి యున్నాఁడు. కాఁబట్టి యీశ్వరునిబిడ్డలవంటి

వారయినమనుష్యు లందఱును సోదరభావము కలవారయి పరస్పర సాహాయ్యమునకును, ప్రేమకును, అర్హులయి యున్నారు. ఈశ్వరుఁ డనుగ్రహించిన యపరిమితసుఖములను నిత్యము ననుభవించుచు, ఈశ్వరానుగ్రహమువలననే ముందు శాశ్వతానందమును పొందఁ గోరియున్న మనము పయిహేతువులనుబట్టి విచారింపఁగా మనజాతివాఁ డని, మనమతమువాఁ డని, మనదేశమువాఁ డని, భేదభావము చూపక యర్హుఁ డైనప్పుడు మానవసామాన్యమున కెల్లను చేతనైనవిధమున తోడుపడవలయు నని యేర్పడుచున్నది. అయినను మనకు మనుష్యులతో నుండుపరస్పరసంబంధతారతమ్యమునుబట్టి మనము చేయుదానములు మనసమీపమున నుండువారికి ముందుగా చెందవలసి యుండును. అట్లగుట యనివార్యమే యైనను సమయము తటస్థించి మనకు శక్తి కలిగి యున్నప్పుడు దూరదేశములవారికి సహితము మనము ధనాదిసాహాయ్యమును చేయక యూరకుండరాదు. మన కుటుంబమును పోషించుట మనకు ప్రథమధర్మము; తరువాత ధనమున్నచో నిఱుపేదలయి పాటుపడ శక్తి లేనిబంధువులకును, గ్రామవాసులకును, దేశస్థులకును; తోడుపాటు చూపవలెను. ఈ దేశములో కొంద ఱింట భార్యాపుత్రాదు లన్నవస్త్రములకు లేక కష్టపడుచుండఁగా, ప్రసిద్ధికయి యప్పు చేసి యయినను దానములు చేసి మహాదాతలని పేరు పొందఁ జూచుచున్నారు. ప్రతిపురుషుఁడును తనభార్యను బిడ్డలను వృద్ధులగుతల్లిదండ్రులను వివాహములు కాని చెల్లెండ్రు మొదలయినకుటుంబమును పోషించుటకు ముఖ్యబద్ధుఁ డగుచున్నాఁడు. ఇట్లు ధర్మానుబంధముగా తనపాలఁ బడినకుటుంబమును అనాదరించి వారియావశ్యకములకు కొఱఁత కలిగించి స్వభావవిరుద్ధముగా దాత ననిపించుకొనుటకయి పరులకు దానమిచ్చువాఁడు,

తనగోవులను జంపి వానిచర్మములతో చెప్పులను కుట్టించి పరులకు దానము చేయ ధర్మాత్మునివంటివాఁ డగును. అట్లు గాక తీర్పలేని యప్పులు చేసి దానములు చేయువాఁడు పరులసొత్తును దొంగిలించి దాని నన్యుల కిచ్చెడుపగటిదొంగగాను, ఎఱిఁగి యుండి యట్టిధనమును దానముగా స్వీకరించువారు దొంగసొత్తును హరించెడుపాపులుగాను, ఉందు రనుటకు లేశమయినను సందేహము లేదు. కాఁబట్టి వివేకు లగువారు దానమునిమిత్తమయి తా మెప్పుడును ఋణములు చేయక తమకున్నదానిలో తమకుటుంబసంరక్షణమునకువ్యయమయినది పోఁగా నేదయిన మిగిలినపక్షమున దానిని దానధర్మముల కుపయోగింప వలెను. తీర్పలేనియప్పులను చేసెడివారు దొంగలకన్నను పరమాధము లని చెప్పవలసియున్నది. దొంగ లెత్తుకొనిపోయినసొమ్ముఁ కరా దని నిరాశ చేసికొని యజమాను లొక్కసారి యేడిచి యూరకుందురు. గానియప్పుల నిచ్చినవారో యెప్పుడో వచ్చు నన్నయాసచేత ప్రయాసపడి వెనువెంట తిరుగుచు నిత్యము నేడ్చుచుందురు. అప్పులపాలయినవారికి సమస్తగౌరవములును నీతియుకూడ చెడును. అప్పిచ్చినవాఁడు కనఁబడినచోట నెల్ల నడుగుచుండినచో, అవమానకరముగా నుండును; అప్పులవారిబాధ తప్పించుకొని వారిని త్రిప్పుటకయి సాకులు కల్పించి కల్లలాడుచు పుచ్చుకొన్నవాఁడు పలువిధము లయినవైచ్యములకు లోఁబడవలసివచ్చును. కాఁబట్టి యెల్లవారును మితముగా వాడుకొనుచు, వ్యాధులు వచ్చునప్పటికిని పని లేక యుండునప్పటికిని వృద్ధత్వము వచ్చునప్పటికిని కొంచెము కూడఁబెట్టుచు, శక్తికి మించకుండ తగినదానధర్మములు చేయుచుండ వలెను. ఇట్లు చెప్పుటచేత ధనము నిలువలేనివాఁడు దానధర్మములు మాని లుబ్ధశిరోమణిగా నుండవలెనని చెప్పుట నాయభిప్రాయ మెంత మాత్రమును గాదు.

భగవదనుగ్రహమువలన నిరంతరమును మితిమీరినసుఖముల ననుభవించుచు పరలోకసుఖమునిమిత్తమయి దయచూపుమని యీశ్వరుని వేడుకొనుచుండెదుమన మాయనబిడ్డలును మనసోదరులు నయి నమానవకోటియెడల నాదరమును ప్రేమమును గౌరవమును కనఁబఱచి శక్తులమై యున్నంతవఱకు మనము కొంతకష్టపడి యైన గతిలేనివారికి తగినతోడ్పాటును జూపి కేవల వాగ్వడంబనమువలనఁ గాక కార్యములచేతఁగూడ మనము తదనుగ్రహము పొందుట కర్హులమని చూపకపోతిమేని, మన మెట్లు భగవత్కటాక్షమునకు పాత్రులమయి నిత్యానందపదవి పొంది సుఖింపఁ గలుగుదుము? అర్హు లయియున్న సమస్తజనులయెడలను మనయౌదార్యమును సమయోచితముగా చూపుట యావశ్యకమే యైనను, ఒక్కఁ డెప్పుడును సమస్తదేశములవారికి నుపకారము చేయుటకు సమర్థుఁడు కాఁజాలఁడు. కాఁబట్టి ప్రతిమనుష్యుఁడును శక్తిగొలఁదిని చేరువ నున్నవార కుపకారము చేయుటకై ముఖ్యముగా పాటుపడినఁ జాలును. దేశమున కెల్ల మహోపకారము చేయఁదలఁచినపక్షమున, ఇతరఘనకార్యములయందువలెనే సంఘీభవించి మహాపురుషులు పూనుకొని నిర్వహింపవలెను. మనదేశములో ప్రత్యేకముగా నొక్క రొక్కరు చేయుటయే కాని సంఘీభవించి లోకోపకారకము లయినపుణ్యకార్యములను చేసెడి యుత్తమమార్గము నింకను మనవారు గ్రహింపలేదు.

దానములని చెప్పఁబడువానిలో విద్యాదానము, అన్నదానము, వస్త్రదానము, ఔషధదానము, ధనదానము, ముఖ్యములు. ఈదానములలో నెల్ల విద్యాదాన మనఁగా జ్ఞానదానము సర్వోత్కృష్ట మైనది. ప్రపంచయాత్ర నిర్వహింపవలసిన మనుష్యనామము గలవారి కెల్లను జ్ఞాన మావశ్యకమే గనుక సర్వజనావశ్యస్పృహణీయము

మయినవిద్యాదానముతో సమాన మయినది లోకములో మఱియొకటి లేదు? దీనికి కొందఱు పాత్రులనియు కొందఱు పాత్రులు కారనియు నియమము లేదు. ఈవిద్యాదానమునకు జాతిమతాదిభేదములు లేక శ్రద్ధాళువు లైనస్త్రీలును పురుషులును సమస్తమానవులును సమానార్హులు. ఈదానమువలన దాతకును ప్రతిగ్రహీతకును కూడ లాభమును గౌరవమును గలుగును. దీనివలన నుభయులకును జ్ఞానాభివృద్ధి యగునేకాని తక్కినదానములయందువలె నెవ్వరికిని తక్కువ పడదు. ఇతరదానములవలెఁగాక యిది యిద్దఱికి నిహపరసాధన మయినది. మన దేశములో విద్య యనుపదార్థమునే కొందఱు విపరీతార్థమున గ్రహించుచున్నారు. పదార్థవిషయ మయినయథార్థజ్ఞానము విద్యగాని, స్వప్రయోజనపరులు స్వలాభార్థముగాను, తాము మితజ్ఞులమని లోకమునకు తెలిసిన హాని వచ్చునని భావించెడుమహాపండితులు తాము సర్వజ్ఞులని చూపుటకుఁగాను, వ్రాసినమోసపువాక్యములును తెలియనివిషయములును విద్య కాదు. సత్యమునకు దూరము లయినవిషయములను నేర్చుకొనుటవలన లోకమునకు నష్టము గలుగునుగాని లాభ మెంతమాత్రమును కలుగదు. కాఁబట్టి విద్య నుపదేశించువాఁడును గ్రహించువాఁడునుగూడ సత్యప్రవచమునందును సత్యగ్రహణమునందును బద్ధాదరులయి యుండవలెను. విద్య పుస్తకరూపముగానే యుండవలసిన దన్నయావశ్యకము లేదు; అది వాగ్రూపముగా నున్నను, ఉండవచ్చును. వాగ్రూపముగా నీతులు మొదలయినసద్విషయములను బోధించువాఁ డొక్కఁడు మనవారిప్పుడు చదివించెడువేయిగ్రంథములు గలిగించెడుదానికన్న లోకమునకెక్కువలాభము కలిగింపవచ్చును. సత్య మెక్కడ నున్నను పవిత్రమయినదే గనుక మన దనెడిదురభిమానమును విడిచి సత్యము లైన

విషయము లెవరిగ్రంథములలో నున్నను, ఏభాషయందున్నను, గ్రహించుటకయి ప్రయత్నింపవలెను. విద్య గ్రహించుటకు శ్రద్ధ గలవారందఱును యోగ్యులే యయినను విద్యోపదేశము చేయుటకు మాత్ర మెల్లవారును యోగ్యులు కారు. విద్యాదానమునకు చిర కాలము కష్టపడి పరిశోధించి యుత్తమజ్ఞానమును లోకానుభవమును పొందినసుజ్ఞానులుమాత్రమే యాచార్యులుగా నుండుట కధికారులు. విద్యాదాన మన్నిదానములలోను శ్రేష్ఠతమ మయినది గనుక, విద్యా దాతలకు అన్నప్రదాతలు మొదలయినవారికంటె నెక్కువగౌరవమును పూజ్యతయు కలిగి యుండవలసినది. అట్లయ్యును మనదేశములో నన్నప్రదాతకుఁ గలగౌరవము విద్యాప్రదాత యయినయుపాధ్యా యునకు లేదు. ఇందునకుఁ గారణ మేమని విచారించుటకయి దూరము పోవలసినపని లేదు. మనదేశముయొక్క దౌర్భాగ్యముచేత నిరక్షరకుక్షులును, బాహ్యవేషములును పటాటోపములును గలిగి పారంపర్యముగా శిష్యపరంపరను వంచించి ధనార్జనము చేసి కుటుంబ భరణము చేసికో మరిగినగురునామధారులును, మన పిన్నపెద్దలకు విద్యాగురువు లగుటచేత మనయుపాధ్యాయుల కింతటిగతి పట్టినది. ఎంతో విద్యావంతుఁడును బుద్ధిమంతుఁడును అగువాఁడు పిల్లలకు చదువు చెప్పుటకు పూనుకొనవలసినదానికి మాఱుగా మనదేశములో నిప్పుడేవృత్తికిని పనికిరానివాఁడు బడి పెట్టుకొని బాలురకు విద్యోప దేష్ట యగుచున్నాఁడు. అటువంటి మహోపాధ్యాయులు బాలురను తరింపఁజేయుటకయి మనదేశమునందంతటను నిండియుండఁగా, విద్య గలమంచియుపాధ్యాయులగౌరవము తగ్గుటలోను దేశములో మౌఢ్య మెక్కువ యగుటలోను వింత యేమున్నది? దేశముయొక్క స్థితిని బాగుపఱిచి జనులను విద్యాధికులనుగాఁ జేయువలె నన్నచింత

గల దేశాభిమానులందఱును సర్వవిధముల ప్రయత్నము చేసి సాధ్య మయినంతవఱకిటువంటి యుపాధ్యాయులసంఖ్యను తగ్గించి, వారిస్థాన మున తెలిసినవారిని విద్యాదానమునకు నియోగించి, ధనికులలో మాత్రమే కాక సామాన్యజనులలోను స్త్రీలలోనుకూడ సువిద్య వ్యాపించునట్లు చేయవలెను. తక్కువజాతులవారును స్త్రీలునుగూడ విద్య గలవారయి కార్యాకార్యములను చక్కగా విమర్శింపఁగలవా రగువఱకును విద్యాధికులయి యున్నగొప్పజాతులవారికిని పురుషుల కును తగినంతయభివృద్ధియు సుఖమును గలుగవు. మనము జనసామా న్యమును విద్యాసంపన్నముగాఁ జేసి వారిని మనతో సమానులనుగాఁ జేయుటకయి ప్రయత్నింపకపోయిన పక్షమున సహవాసదోషముచేత మనమే యించుమించుగా వారితో సమానులమయి మూర్ఖులవలె సంచరింపవలసినవారమగుదుము, విద్యావిహీనులు పశువులని యెల్ల వారును చెప్పుచున్నారు గదా? మనము స్త్రీలకు విద్య చెప్పింపక వారిని పశువులవలె నుంచి వారితో సహవాసము చేయుచుండెడు పక్షమున మనుష్యులు పశువులతో సహవాసము చేసెడునట్లే కదా యగును! మన మెంత విద్యాధికులమని స్వతంత్రులమని గర్వపడు చున్నను, మన యిండ్లకడ స్త్రీలమాటనే విని వారియిష్టానుసారముగా నడుచుచున్నా మనుట యెల్లవారికి ననుభవసిద్ధమే. స్త్రీలను విద్యా విహీనులనుగాఁ జేసి మనము వారియాలోచనప్రకారముగా వర్తించు చున్నా మనుట కర్థము మనుష్యులు పశువులచేత నడపఁబడుచున్నా రనియో జ్ఞానులు మూఢులచేత నడపఁబడుచున్నా రనియో యగును. మన కిప్పుడు పట్టియున్నయీదురవస్థను తొలఁగించుకొని మనము సుఖాభివృద్ధిని పొందవలె నన్నపక్షమున, మనస్త్రీలను విద్యావతు లనుగాఁ జేసి వారిని మనతో సమానురాండ్రనుగా దిద్ది వారు మన

కాలోచన చెప్పుట కర్తవ్యారాం డగునట్లు చేయవలెను. జనసామాన్య మునుయొక్కయు బాలికలయొక్కయు విద్యాభివృద్ధినిమిత్త మయి ధర్మ పాఠశాలలను పెట్టించుటతో సమాన మయినయుపకారమును పుణ్య మును ఇతరము లయినదానములు వేయి చేసినను కలుగవు. కాఁబట్టి మనవా రందఱును పయిరీతి పాఠశాలలను దేశమంతటను స్థాపించి పేదలకును స్త్రీలకును విద్యాదానము చేయించి పుణ్యమును కట్టుకొనఁ బ్రయతింతు రని దృఢముగా నమ్ముచున్నాను.

సమస్తధర్మములకును దేహ మాధార మగుటచేతను, దేహ ధారణమున కన్న మాధార మగుటచేతను, తక్కినదానములలో నన్నదానము శ్రేష్ఠ మయిన దని చెప్పవచ్చును. ప్రతిదానమునకును ప్రతిగ్రహీతయొక్కసుఖాభివృద్ధియో దుఃఖోపశమనమో ఫలముగా నుండవలెను; దానివలన నేకీడును కలుగఁగూడదు. అట్లుండునట్లు చేయుటకయి దానివిషయమున పాత్రాపాత్రవిచారము ముఖ్యముగా చేయవలెను. ఇప్పు డన్నదానమున కెట్టివారు పాత్రు లన్నవిషయమును ముందుగా విచారింతము. క్షుద్బాధ యందఱికిని సమానమే గనుక, ఆఁకలిగొని యున్నవాఁ డెల్ల నన్నదానమునకుఁ బాత్రుఁ డని సామా న్యముగాఁ జెప్పుదురు కాని సూక్ష్మదృష్టితో విచారించెడుపక్షమున వారిమాట సరియైనది కా దని తోఁచకపోదు. ఎక్కడనో భాగ్యహీను లయినకొందఱికి తప్ప భగవంతుఁ డందఱికిని కరచరణాద్యవయవము లను ప్రసాదించి యున్నాఁడు. అట్లు ప్రసాదించి యుండుటచేతనే యవయవపటుత్వము గలవా రందఱును వాని నుపయోగించుకొని పాటుపడి జీవనము చేయవలె ననుట భగవదుద్దేశ మనియు, వాని నుపయోగపఱుచుకొని పాటుపడక సోమరిగా తిరుగువాఁడు భగవదాజ్ఞ నుల్లంఘించినవాఁ డగుటచేత దానిఫలము ననుభవింపవలసినవాఁ

డనియు, విస్పష్ట మగుచున్నది. కాఁబట్టి దృఢకాయు లయి పాటుపడి జీవింప శక్తి కలవా రన్నదానమున కర్హులు కారని చెప్పనక్కఱ లేకయే బోధ పడుచున్నది. రోగాదులచేతను, ముసలితనముచేతను, అంగవైకల్యముచేతను, దైవికము లయినయితరాపత్తులచేతను పాటు పడి సంపాదించుకోలేని నిరాశ్రయు లయినబీదవాండ్రును, తల్లిదండ్రులు లేనిదిక్కుమాలినపసిబిడ్డలును, గతిలేనివితంతువులును, అన్నదానమున కర్హులు. ఇట్టిలోపములు గలవా రన్నాతురు లయి వచ్చినప్పుడు బ్రాహ్మణుఁడని పంచముఁడని హిందువని తురుష్కుఁడని చూడక యెల్లవారికిని సమానముగా శక్తికొలఁదిని దానము చేయవలెను. వీరికి చేయుదానము సదా ప్రీతిపూర్వక మయినదిగా నుండవలెను. వీరు గాక మన మన్న మిచ్చి సత్కరింపవలసినవా రింకొక తెగవారుకూడ నున్నారు. వారు పరదేశమునుండి యాకస్మికముగా వచ్చినయభ్యాగతులు. వారికి జరుగుఁబాటు కలిగి యున్నను గ్రామమునకు క్రొత్తవా రగుటచే వారికిఁ గావలసినయానుకూల్యములు సులభముగా లభింప నేరవు గనుక, అట్టియతిథులను భోజనాదులచేత వచ్చినదినమున సత్కరించుటకూడ మనకు విధిగా నున్నది. వీరికి చేసెడుభోజనాదిసత్కారము పయివారిదానివలె కేవల దయతో చేయునదిగా నుండక పూజ్యతాబుద్ధితో చేయునదిగా నుండవలెను. ఇటువంటివారికిఁ గాక పాటుపడి సంపాదించుకోఁ గలవారై దృఢశరీరు లయ్యును దేహములు ధాఁచుకొని పాటుపడక సోమరులై పరులను యాచించి తిన మరగినసోమరిరాములకును హేయాతియేయ మయిన యాచనయే కులవృత్తిగాఁ జేసికొని మానావమానములు మాని నైచ్యముగా తిరుగు యాచకచక్రవర్తులకును దానములు చేయ మొదలు పెట్టితిమేని దానివలన లేశ మయినను ప్రయోజనము కలుగక

పోవుటయేకాక బహువిధము లయిన యనర్థములును తటస్థించును. ఏమి కాలకర్మదోషముననో కాని మన దేశమునం దిప్పు డీదానవిషయమయి విపరీతప్రవర్తనము కానంబడుచున్నది. కటికిదరిద్రు లయిన కుంటివాండ్రును గుడ్డివాండ్రును క్షుత్పీడచేత బాధపడుచు గుమ్మములవద్ద నిలిచి వీధులలో గొంతుపగుల దీనాలాపము లాడుచుండఁగా మనవార లనేకులు వారి మొఱ్ఱ లాలకించి బిచ్చము పెట్టినమహాపాతకము వచ్చి తమ్ము చుట్టుకొనునని భయపడి వారికి భిక్షము పెట్టక పోవుటయేకాక మీఁదిమిక్కిలి వాండ్రను దుర్భాష లాడి వెడలఁగొట్టి, పాటుపడి నలుగురను పోషింప శక్తి గలిగియు పాటు పడక ముఖస్తుతులు చేసి వంచించి ధనము గొనెడుదృఢకాయులకు సంతోషపూర్వకముగా దానములు చేయుచున్నారు. ఇట్లు చేయుటచేత యాచనయే వృత్తిగాఁ గలవారు మానవకోటి కలంకారములుగా నుండుమానము లజ్జ మొదలయినయుత్తమగుణములను పోఁగొట్టుకొని సోమరితనమునకు ఫలము లయినవంచనము మొదలయిననీచగుణములను పొంది పాడగుచున్నారు. జూదము లాడుట, కొండెములు చెప్పుట, ఇచ్చకము లాడుట, కూటసాక్ష్యములు పలుకుట, కుటుంబకలహములు పెట్టుట, మిత్రభేదము చేయుట మొదలయినదుష్కార్యకరణము లనేకము లీసోమరులయందే తఱుచుగా కానఁబడుచున్నవి. ఇట్టివా రుదరమునిమిత్తమయి బహువిధవేషములను వేసి, సత్యమును విడిచి తమయింట శ్రాద్ధమనియు వివాహమనియు వ్రతమనియు యజ్ఞమనియు యాగమనియు బొంకి వంచించి ధనమును గొనుచు, సత్రములు పెట్టించెదమని సమారాధనములు చేయించెదమని గుళ్లు గోపురములు మండపములు కట్టించెదమని చెప్పి భ్రమ పెట్టి గడించి గృహములు కట్టించుకొని భార్యలకు నగలు చేయించుకొనుచు,

ఊరూరం దిరిగి సత్త్రములకు సమారాధనములకుం బోయి పరాన్న ముతోఁ కడుపు నింపుకొనుచు, బైరాగుల మని జోగుల మని మాంత్రి కుల మని నటించి బెదరించి ధనాపహరణము చేయుచు, కాకులవలె నఱచుచు నిండ్లకడను రేవులకడను కాచి కాసుపీసములు పెనఁగులాడి గ్రహించుచు, వివాహాదులయందు దొమ్మి చేసి చేతులు విఱిచియు తోరణములు త్రెంచియు తిట్లు తినియు కొట్లు పడియు దక్షిణ లందుచు, చూచువారు నవ్వినను పెట్టువారు తిట్టినను లక్ష్యము చేయక కొల్ల గాండ్రవలె మీఁదఁబడి బలవంతముగా లోకువైనవారిచేతులలో ధనము లాగుకొనుచు, ఎంత యిచ్చినను తృప్తి నొందక సంతుష్టి లేక యియ్యనివారిని పాపులని తిట్టుచు, శుభకార్యములు లేనియెడల నిం టింట శ్రాద్ధములు కావలెనని కోరుచు, చావులు వేఁడుచు, ఇంట ధన మున్నను మూఁడుజాములవఱకును మెతుకులు తినక మాడుచు, తేరతిండ్లకయి వెతకులాడుచు, నానావిధ దుష్ప్రవర్తనలచే నయో గ్యముగా కాలము గడపుచున్నారు. ఇటువంటి యవలక్షణములు గల సోమరిసార్వభౌములసంఖ్య యిప్పుడు బ్రాహ్మణేతరులయందును దిన దినాభివృద్ధి చెందుచున్నది. ఇంటింటఁ దిరిగి బిచ్చ మెత్తుచు, సం దయినయెడ నెవ్వరును లేకుండఁ జూచి చేతికి దొరకినవస్తువులను దొంగిలించుచు, భిక్షమే వృత్తినిగాఁ జేసికొన్నదృఢదేహు లయిన హీనజాతులవారి నెందఱినో మన మిప్పుడు ప్రతిగ్రామమునందును దండోపతండములుగాఁ జూచుచున్నాము. ఇట్టివారికి బిచ్చము పెట్టెడి యాచారము మనదేశములో లేక యుండినయెడల, వా రందఱును పాటుపడి గౌరవముతోఁ గూడినజీవనమును సంపాదించుకొని తాము బాగుపడి పరులకు శ్రమ యియ్యక లోకమున కుపకారులయి యుం దురుగదా? వీరు వ్యవసాయమునందు ప్రవేశించిన, పంట లధిక

మగును; మఱి యేవృత్తియందు ప్రవేశించినను, ఆయావృత్తు లధిక లాభకరము లగును. అంతేకాక వీరు న్యాయముగా పాటుపడి సుఖజీవనము చేయుచుండినయెడల వీరి పోషణమునకయి వ్యయమయ్యెడుసొమ్మంతయు జనులవద్దనుండి జను లధికధనసంపన్నులగుదురు. మన మీయనర్థములను తొలఁగింపవలె నన్నచో మనవారాచరించెడి యవిచారమూలకము లయినయీదానములను కట్టిపెట్టవలెను. కావలసి యుండినయెడల బీద లయి దృఢకాయు లయి యుండెడివారికి మనము చేయవలసినసాహాయ్య మొక్కటి యున్నది. మన దేశమునం దక్కడక్కడ పనిశాలలు పెట్టించి, పనిపాటులు లభింపని యిటువంటి బీదలచేత నందు పని చేయించి జీవనమున కిచ్చుచు వచ్చినచో వారికు జీవనము నడచుటయే కాక వాండ్రు చేసినపనివలన అయ్యెడువ్యయములును కలిసి వచ్చును. కాఁబట్టి మనవా రింక పరాన్నభక్షణావృత్తుల కయి యన్నసత్రములను వృద్ధిపొందింపఁ జూడక వాని స్థానమున బీదల కయి కర్మశాలలు పెట్టించుట కయి చూడవలెను. పయిని చెప్పిన వికలాంగులు మొద లయినయశక్తులకు మాత్రమే యన్నసత్రము లుండవలెను. కాని యితరుల కక్కఱలేదు. మనవార రనేకు లితరులకష్టములను బాధలను తొలగించుటకయి దానములుచేయక పేరునిమిత్తమును ముఖస్తుల కబ్బియు దానములు చేయుచున్నారు. సదుద్దేశముతో హృదయపూర్వకము గా చేయనియటువంటిదానముల వలన ప్రయోజనము లేశ మయినను లేకపోవుటయే కాక మితిమీఱిన యనర్థములును కలుగుచున్నవి. పేరున కాశపడి, ముఖస్తుల కాశపడి, వివాహములయందు శక్తికిమించిన దక్షిణ లిచ్చి, అప్పులపా లయి చెడిపోయినవా రెందఱున్నారో కొంచెము విచారించినయెడల వారిమనస్సులకే

ఫలద మగును. కేవల కీర్తికే యాశపడి దానములు చేయువారు కొందఱు పరులు తమ్ము దాత లనుకొనవలెనని యితరులు చెంత నున్నప్పు డపాత్రున కయిన దంభమున కయి దానములు చేయుచు, పరు లెదుటలేనప్పు డుత్తమపాత్రున కయిన చిల్లిగవ్వ యియ్యక సాగనంపుచుందురు. అటువంటివారు సత్యమయిన దాతలు గాక పరులను వంచించు పెనుమోసగాండ్రగుదురు. కాఁబట్టియే యొకచేయి చేసినదానమును రెండవచేయి యెఱుఁగకుండునట్లుగా గుప్తదానము చేయవలెనని పెద్దలు చెప్పుదురు. నిజమయినదాతకు ప్రసిద్ధి తాను కోరనక్కఱలేక తనంతనే వచ్చును కొమ్మలమఱుఁగున నున్నను పుష్పముయొక్క సువాసన పయికి వచ్చునట్లు గా, గుప్తదానము చేసెడు త్యాగులయౌదార్యమును తాను చాటుకొనకయే జగత్ప్రసిద్ధమగును. కొందఱుఘనులు, ధనికులు తమగ్రామములకు వచ్చుచున్నా రన్నవార్త చెవి సోకఁగానే యెదురుపోయి కొనివచ్చి వారికి సమస్తోపచారములును చేసి విందులు చేయుచు, దరిద్రులు తమయిండ్లకు వచ్చి పిడికెడుబియ్యము బిచ్చము పెట్టుఁ డని దీనత్వముతో వేఁడుకొన్నను వినిపించుకొనక యాదీనులను తిట్టి కొట్టి తఱిమివేయుదురు. అట్టివారు చేయువ్యయము జలములేక యెండఁబాఱుచున్న చేలకు నీరు పెట్టక, అతివృష్టిచే మురిగిపోవుచున్న పొలములకు నీరు పెట్టినట్లు నిష్ఫల మగును. ఇఁకఁ గొందఱు మనస్సులో సమాధానము లేకపోయినను యాచకులు తమ్మునిట్టుదురో బందతి నము చేయుదురో యని భయపడి వారికి కాసువీసము లిచ్చి పంపివేయుదురు. అట్టి దురాగ్రహాగ్రస్తు లయినయాచకపిశాచముల శాపములు వారికేతగులునుగాని వారికి ధన మియ్యనివారి కెంతమాత్రమును తగులవు. అట్టి దానము దారిదోపుడుకాండ్ర కట్టిపెట్టునకు

నెఱిచి ధనకనకాదుల నిచ్చెడుమహాదానమునకంటె శ్రేష్ఠ మయినది కాదు. అట్టియాచకులును దొంగలకంటె నేవిషయమునను మించి వారు కారు. దొంగలు చీఁకటిరాత్రులలో నప్పుడప్పుడు నిద్రపోవుచుండఁగా కొందఱియిండ్లలో ధనాపహరణము చేయుదురు కాని యీపగటి దొంగలో ప్రతిదినమును పట్టపగలు మేలుకొని యుండఁగానే యెల్లవారలయిండ్లకడను ధనాపహరణము చేయుదురు. ఇట్టి వీరికి దానము చేసి ప్రోత్సాహపఱుచుట దొంగలను పోషించి పరులను దోఁచుకొనుట కయి ప్రోత్సాహపఱుచుటవంటిది. ఇటువంటి దానములుగాక మనలో మతోన్మాదముగలవారు కొందఱు తోడి మానవులు తిండిలేక పరితపించుచున్నను వారికి తోడ్పడక దయాలేశము లేక మాంసమును చేపలను కొని గ్రద్దలను వెదకుకొనుచుఁబోయి పిలిచి యెగరవేయుచు, బియ్యు మొడికట్టుకొని పోయి చెట్లు పుట్టలు వెదకి చీమలకుఁ బోయుచు, ప్రొద్దుపుచ్చుచున్నారు. మనలోని తెలివిగలవారిటువంటి మూఢతాజన్యము లయిన దానములనుసహితము వారించి గతిలేని వృద్ధులు మొదలయినవారి కీచ్చుటయే భగవత్ప్రీతికరమని, తెలియనివారి మనస్సులలో నాటుకొనునట్లు చేయవలెను.

కడుపున కన్న మమరినతరువాత కట్టుకొనుటకు బట్ట యావశ్యము కాఁబట్టి యన్నదానము తరువాత వస్త్రదానము ముఖ్యమయినదని చెప్పవచ్చును. వస్త్రదాన మన్నదానమువలె ప్రతిదినము చేయవలసినపని లేదు; సంవత్సరమునకు రెండుపర్యాయములు చేసినఁ జాలును. ముఖ్యముగా శీతకాలమునకుముందు బీదలకు వస్త్రదానము చేయుట మిక్కిలి యుపయుక్తముగా నుండును. అన్నదానార్హు లని చెప్పఁబడిన యగతికు లగురోగపీడితులు వృద్ధులు వికలాంగులు

మొదలయినవారే యీదానమునకును ముఖ్యార్హులు.

విద్యాదానమునకును అన్నదానమునకును తరువాత ఔషధదానము ప్రధానమయినదని చెప్పవచ్చును. ఈయౌషధదానమునకు రోగపీడితులయి దిక్కులేకయున్నవారు పాత్రులు. అట్టిరోగులకొక్కయౌషధమునుమాత్రమే కాక యారోగ్యమున కావశ్యకములయినపథ్యపానములను వస్త్రాదులను కూడ సమకూర్పవలయును. అన్నదానాదులు చేయుటకు ధనికులందఱు నర్హులే యయినను, ఈదానమునకుమాత్ర మెల్లవారు నధికారులు కారు. రోగస్వభావమును గుణమును చక్కగా తెలిసికొని తగిన చికిత్స చేయఁగలవైద్యుఁడుమాత్రమే మందులనిచ్చుట కర్హుఁడు. అట్లుగాక యెల్లవారును వైద్యవేషము ధరించి మందులసంచులు గొని యౌషధదానము చేయమొదలుపెట్టినయెడల ప్రమాదము సంభవించి రోగియొక్క బాధనివారణమగుటకు మాఱుగా హెచ్చు కావచ్చును. ఒకానొకప్పుడు భిషగ్వేషధారుల యజ్ఞానముచేత రోగికి ప్రాణోపద్రవముకూడ సంభవింపవచ్చును. కాఁబట్టి యౌషధదానమునకయి ధర్మవైద్యశాలలు పెట్టించి వానియందు వైద్యశాస్త్రాభ్యాసము చేసి యనుభవశాలు లయి యున్న ఘనవైద్యుల నధికారులనుగా నియమించుటయే కాక, భూభారము నడఁచుటకయి యవతరించిన యమదూతలవలె నెల్లయెడలను వ్యాపించి యున్నవైద్యవేషధారులు స్వకుటుంబభరణార్థమయి తోఁచినమందులనిచ్చుచుండెడిమనదేశమునందలి గొప్ప దురాచారమును మాన్పుటకయి సకలవిధములఁ బ్రయత్నింపవలెను.

ధనదానమునుగుఱించి విశేషముగా చెప్పవలసియావశ్యకము లేదు. అది తనంత నుపయోగపడునది కాదు; దాని నెవ్వరును కొరుకుకొని తినరు. అన్నవస్త్రాదుల నిమిత్తమును, విద్యనిమిత్తమును, మందు

నిమిత్తమును, ధనము కావలసి యుండును. ఆయాదానముల కెవ్వరు కర్తలో వారుమాత్రమే ధనదానమున కర్తలుగాని యితరులు కారు. పండితులు మొదలయినవారినికూడ ధనదానముచే సత్కరించి మంచి విద్యలను ప్రోత్సాహపఱుపవచ్చును. ప్రత్యేకముగాఁ జేయవలసిన దానము లనివార్యముగా కొన్ని యున్నను, బహుజనోపకారార్థమయి చేయవలసినధర్మములు లనేకములు సంఘీభవించి యైకమత్యముతోఁ జేయవలసి యుండును. పయిని చెప్పినదానములలో విద్యాదానమునిమిత్తము ధర్మవిద్యాశాలలను, అన్నదానమునిమిత్తమయి యన్నసత్రములను, బీదల పనిపాటులనిమిత్తమయి కర్మశాలలను, ఔషధదానమునిమిత్తమయి ధర్మవైద్యశాలలను, స్థాపింపవలయును. ఈమహాకార్యముల నొక్కొక్కరు పూనుకొనుటకంటె పలువురు చేరి చిన్నచిన్న మొత్తములను చందాలు వేసి చేసినను శ్రేష్ఠతరముగా జరపవచ్చును; ఇవిగాక మిగిలినచిల్లరదానము లంతగా నావశ్యకములు కావు. వానిని చేసినను చేయువచ్చును; చేయకపోయినను చేయకపోవచ్చును. చేయుటవలన విశేషప్రయోజనము లేదు; చేయకపోవుటవలన విశేషనష్టమును లేదు. కాఁబట్టి వానివిషయమయి యిక్కడ ప్రస్తావింపక యీప్రసంగము నింతటితో విరమించుచున్నాను.

రాజమహేంద్రవర స్త్రీ పునర్వివాహ చరిత్రము.

G 62

రాజమహేంద్రవర స్త్రీపునర్వివాహ. చరిత్రము.

ఓ మిత్రులారా !

స్త్రీపునర్వివాహ విషయకము లయినయుపన్యాసములను విని విని మీరు విసుగుచెంది యుందురు. బహుస్థలములయందు ఉపన్యాసములు చేసి చేసి నేనును విసిగియున్నాను. కొన్నిసంవత్సరములనుండి యేపట్టణమునందుఁ జూచినను, ఏసభలయందు విన్నను, ఏవృత్తాంత పత్రికలయందుఁ జదివినను, ఈవిషయమయిన చర్చలకును, ఉపన్యాసములకును, వాదప్రతివాదములకును విరామము కానరాకున్నది. వితంతువివాహములు తగుననువారును తగ వనువారునుకూడ శాస్త్రవచనములతోను యుక్తులతోను పుస్తకములు నింపివేసినారు. ఈవిధముగా ఎక్కడఁజూచినను కావలసినన్ని ప్రసంగములును వాగ్వాదములును పుష్కలముగా నడుచుచున్నను, చినుకు లయినను లేక వట్టియుఱుములతోను మెఱుములతోను సరిపోయెడు శుష్కమేఘాడంబరమువలెనే చెవులు చిల్లులు వ్రాయెడియీవాగాడంబరమువలనను ఫల మేమియు కలుగక కార్యములకుమాత్ర మింతవఱకును పెద్దకఱవే పట్టియున్నది. కార్యమునకుముందు కొంతకాలము మాటలావశ్యకము లే యయినను, ఎల్లకాలమును మాటలతోనే కూరుచుండుటమాత్రము శ్లాఘాపాత్రము కాదు. మాటలు కావలసిన కాల మీవఱకే దాటిపోయినది. శ్రుతిస్మృతివిహిత మైనధర్మస్వరూపమును తెలిసికొన నిష్టమును శక్తియుఁ గలవారి కందఱికిని శాస్త్ర మెట్లున్నదో యీవఱకే తెలిసిపోయినది. స్త్రీపునర్వివాహమువలని సాధకబాధకములును లాభనష్టములును బహుకాలముక్రిందటనే యెల్ల

వారికిని ప్రతిదినఘంటాఘోషము లయి పోయినవి. కాఁబట్టి యిఁక కావలసిన వెల్లను కార్యములు కాని మాటలు కావు. లక్ష పొడిమాటలు చెప్పుటకన్న ఒక్క కార్యమును చేసి చూపుటవలన జనులమనస్సులు పూర్వాచారమునుండి శీఘ్రముగా మరలి సహస్రగుణము లధిక మయినఫలము కలుగును. కొందఱు ప్రయాసమునకోర్చి తాము మొట్టమొదట పని చేసి చూపనిది యెంతటి మంచికార్యమైనను కేవల ధర్మోపదేశమాత్రముచేత లోకములో వ్యాపింపదు. కాఁబట్టి యిప్పుడు కష్టములకు సహించి ధైర్యము వహించి కార్యములను నిర్వహించి, అంకురించినసత్కార్యబీజమును కబళింప నోరప్పళించెడు విఘ్నమృగశతములనుండియు పామరజనదూషణాకాలవాయువునుండియు దానిని సంరక్షించుచు రావలయును. క్రొత్తగా కార్యము లారంభించువారికి ఈవఱకు మఱియొకచోట పని చేసి కష్టనిష్ఠురములకు లోనయి యున్నవారియొక్కయు జరిగినకార్యములయొక్కయు చరిత్రము కొంతసహాయ పడవచ్చును గనుక రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన స్త్రీపునర్వివాహచరిత్రమును మీకింక చెప్ప ననుజ్ఞ వేఁడుచున్నాను.

మనదేశములో జనసామాన్యముయొక్క సుఖాభివృద్ధికి భంగకరములుగా నున్నబహుదురాచారములను సాధ్యమైనంతవఱకు తొలఁగింప ప్రయత్నింపవలయు నన్నబుద్ధి యీశ్వరానుగ్రహమువలన చిరకాలముక్రిందటనే నాకు మనస్సులో నంకురించి యుండెను. ప్రాయమధిక మయినకొలఁదిని నా కాయభిలాష బలపడసాగెను. దేశాభివృద్ధి నపేక్షించెడు నామిత్రుల కొందఱిసాహాయ్యమువలన కొన్నివిషయములలో కొంతవఱకు ప్రజోపయుక్తము లయినకొన్నిమార్పులను యీపట్టణములో కలుగఁ జేయుటకును నేను శక్తుఁడ నయినాను.

అయినను స్త్రీపునర్వివాహ మీ దేశములో వ్యాపించుటకు తగిన కాలము వచ్చిన దనికాని ప్రయత్నము చేసినచో దానిని నెలకొల్పుట నావంటివారికి సాధ్య మగు ననికాని నేనప్పుడు తలఁచి యుండలేదు. భ్రూణహత్యాదులు నశించి స్త్రీపునర్వివాహములు నిరాతంకముగా జరుగుచు బాలవితంతువులు ద్వితీయభర్తలతో సుఖించుచుండఁగా చూడవలెనని నా కెంత యభిలాష యుండినను, ఒక్కసారిగా ఇంతటి గొప్పమార్పునిమిత్తమయి ప్రయత్నము చేయుటకు నాకు సాహసము పుట్టలేదు. ఇట్లుండఁగా పాఠశాలలో నాసహపాఠియు దేశాభిమానియు నైననాప్రియమిత్రుఁ డొకఁ డొకనాఁడు నాయొద్దకు వచ్చి మనము స్త్రీపునర్వివాహవిషయ మయి కృషి చేయవలయు నని యత్యంతాతురతతో చెప్పెను. అట్లు చేయుట యర్హ్యకృత్య మని నే నెంత దృఢముగా విశ్వసించి యున్నను, చేయవలెనని నా కెంత యభిలాష యున్నను, విశేషపాండిత్యముకాని ధనముకాని లోకసాధకారముకాని లేనినావంటివా రిట్టిమహాకార్యము తలపెట్టిన ప్రయోజనము లేదని యెంచి నామిత్రుని నేనంతగా ప్రోత్సాహపఱుపక యుపేక్ష చేయఁ జొచ్చితినిగాని యతఁడే ప్రతిదినము నాయొద్దకు వచ్చి ప్రోత్సాహకరము లయినమాటలు చెప్పి నన్ను పురికొల్ప నారంభించెను. అతఁ డీప్రకారము కొన్నిదినములు నాకుత్సాహము పుట్టించి యీకార్యమునిమిత్తమయి ప్రయత్నము చేయ తగినసమయము వచ్చిన దని కొందఱు వైదికులచేతఁగూడ చెప్పించి నన్ను బలవంత పెట్టఁగా, అన్నలు తన్ను విడిచిపెట్టినను బంధువులు బాధించినను కడవఱకును నాతో నిలిచి పని చేయునట్లు నామిత్రునిచేత వాగ్దానము చేయించుకొని, ఒకదిన మాతఁడు వ్రాసి తెచ్చినసభాహ్వానపత్రికమీఁద నా చేవ్రాలు చేసి ప్రకటించితిని. ఈయాహ్వా-

పత్రికను చూచినతోడనే శుద్ధవైదికవృత్తియందున్న మాపట్టణములోనిపండితులందఱును నామీఁద కత్తులు నూఱుట కారంభించిరి; పూర్వాచారపరాయణులయి యున్నలౌకికశిఖామణులును వారికి తోడ్పడి, నన్ను సాధింప దీక్ష వహించి యుండిరి. ఈప్రకారముగా ప్రతిపక్షులు తమసాధనములతో సంసిద్ధులయి యుండఁగా, నేను పంపినయాహ్వానపత్రిక ననుసరించి యీవిషయమయి నే నుపన్యసింపవలసినదినమును వచ్చినది. అప్పటికి నాకు స్త్రీపునర్వివాహవిషయమయి యేమిగ్రంథము లున్నవో తెలియవు. విద్యాసాగరునిగ్రంథ మున్నట్టుమాత్రము తెలియునుగాని, ఆగ్రంథమును నాకప్పుడు లభింపలేదు. మనుస్మృతియు, పరాశరస్మృతియు, యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియుమాత్ర మప్పుడు నాయొద్ద నున్నవి. ఈవిషయమయి పురుషార్థప్రదాయినిలో నొకరు ప్రచురించిన చిన్నగ్రంథ మొకటి నాకు చిక్కినది. ఈగ్రంథముల సాహాయ్యముతో నాబుద్ధికి తోఁచినయుక్తులను చేర్చి యొకయుపన్యాసము వ్రాసి దానిని శ్రీవిజయనగరపు మహారాజుగారి బాలికాపాఠశాలామందిరమున జరిగిన మహాసభలో ౧౮౭౯-వ సంవత్సరము జూలయి నెలలో మొట్టమొదట చదివినాను. నాయుపన్యాసము బహుజనులమనస్సులను కరఁగించినను, పండితుల కోపాగ్నికి నేతిధారయయి వారిని మఱింత కుపితులనుగాఁ జేసినది. ఆదినమున వాద మెట్లు జరుగునో వినవలెననియు, పండితులవిజయమును చూడవలెననియు, బహువిధాభిప్రాయములతో గుంపులుగా వచ్చినజనులతో అయిదాఱువందలజనులు పట్టఁదగిన సభామందిర మంతయు నూవులు పయికి చల్లినను క్రింద రాలనట్టుగా క్రిక్కిఱిసిపోయినది. నాయుపన్యాసము కాఁగానే ఆమహాసంఘములోనుండి వృషభములమీఁదికి లేచువ్యాఘ్రములవలె పండితు లనేకులు

లేచి శ్రీశంకరాచార్యస్వాములవారిపద్ద ముఖ్యపండితులుగా నుండిన అద్దేపల్లి కృష్ణశాస్త్రిలవారు మొదలైనవారు తమపాండిత్యమునంతను కనఁబఱిచి నన్ను బహువిధముల దూషించి నష్టేమృతేత్యాది పరాశర స్మృతివచనమున కనేకవిరుద్ధార్థములు కల్పించి పరిహాసము చేసి ప్రత్యుత్తరము చెప్పుటకు నాకవకాశ మియ్యక పయివారము నా యుపన్యాసముమీఁది ఖండనోపన్యాసములు చదివెదమని వాగ్దానములు చేసి నాటికి సభనుండి వెడలిపోయిరి. ఆదినము మొదలుకొని పట్టణమునం దంతటను ప్రతిగృహమునందును స్త్రీపునర్వివాహవిషయమయినచర్చలే జరగ నారంభించినవి. ఆకాలమునందు విధవావివాహమన్నశబ్ద మందఱికిని శూలమువలె సోఁకి కర్ణకఠోరముగా నుండెను. నన్నావఱ కితరవిషయములయందు భూషించువారును ఈవిషయమునందు దూషింప నారంభించిరి. నామిత్రులుసహితము కొందఱు నన్ను నిరుత్సాహపఱుపసాగిరి. పండితు లందఱును నామీఁద ధ్వజ మెత్తి, చూచువారు లేక మూలఁబడి యున్నప్రాతతాటాకుపుస్తకముల నన్నిటిని పయికి తీసి బూజు దులుప మొదలుపెట్టిరి. ఏగ్రంథము నడిగినను వీరు నాకొక్కపర్యాయ మెర వియ్యకపోవుటయేకాక గ్రంథనామములయినను నాకు తెలుపక మఱుఁగుపఱుచుచు వచ్చిరి. నాపక్షమున కొందఱుమిత్రు లున్నను వా రప్పుడు చేయఁగలిగినసాహాయ్య మత్యల్పముగా నుండెను. మొదట నన్నీకార్యమునకు పురికొల్పినమిత్రుఁడు మాత్రము సంస్కృతమునందు కొంత పాండిత్యము కలవాఁ డగుటచేత నాకు బహువిధముల తోడుపాటుగా నుండెను. నా కింతలో కాశీపట్టణమునుండియు కాళీఘట్టపట్టణమునుండియు బొంబయినుండియు కావలసినపుస్తకము లన్నియు వచ్చినవి. ముప్పది స్మృతులకంటె నధికముగా నా కప్పుడు లభించినవి. అవి యన్నియు చదువుటకు

కష్ట పడవకాశము లేకపోయినను, ఈశ్వరుఁడుమాత్రము నాకు మిక్కిలి సహాయుఁడయి యుండుటచేత నేను చూచినభాగములోనే నావాద మున కనుకూల మయినప్రమాణవచనము లనేకము లప్రయత్నముగా దొరకెను. ఈప్రకారముగా సత్యబలమును దైవబలమును నాపక్ష మునం దుండుటచేత నాకు ధైర్యము హెచ్చి నేనుత్సాహముతో పని చేయఁగా, పండితు లుపన్యాసములు చేసినసభనాఁడు నాప్రతి వాదమును విన్నమీఁదట జనుల కందఱకును పండితులవాద మసార మనియు స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మత మనియు అభిప్రాయము కలుగ నారంభించెను. పండితులు నన్ను బహిరంగముగా సభలయం దోడించలేక బహువిధమాయోపాయములు ప్రయోగింపఁ జొచ్చిరి. కొంద ఱింటింటికి తిరిగి శాస్త్రజ్ఞానము లేనిపెద్దమనుష్యులవద్ద నేను చేసిన వపార్థము లనియు, శాస్త్రము స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరింప దనియు, కలియుగము గనుక వర్ణసాంకర్యము కలిగి లోకము చెడి పోవు ననియు, చాట మొదలుపెట్టిరి. కొందఱు నయమున భయమున నన్ను మఱలింపఁ జూచిరి. కొందఱు నన్నకస్మాత్తుగా పిలిపించి వాదములో నోడించి శాస్త్రవిషయమున జనులకు కలుగుచున్నవిశ్వా సమును చెడఁగొట్ట ప్రయత్నించిరి. అక్కడిపండితులు తాము వాద మునందు నిర్వహింపలేక యితరస్థలములనుండి పండితులను పిలిపించు టక్కై ప్రయత్నించి, ఆవిషయమునను లబ్ధమనోరథులు గాక విశాఖ పట్టణమండలమునందలి యొకరాజుగారిచే నొకఖండనగ్రంథమును వ్రాయించి తెప్పించి, పండితు లందఱును దానియందు తమకు తోఁచినవిషయములను చొప్పించి పుస్తకములోనిసంగతులు మా పక్షమువారి కెవ్వరికిని తెలియకుండ రహస్యముగా నుంచి, కాశీ మొదలైనస్థలములయందు చిరకాలము వసించి మంత్రశాస్త్రప్రవీణుఁ

డని ప్రసిద్ధి నొందిన మహాతంత్రజ్ఞు డైనజోస్యుల పేరిచయనులు గారి లోపల నొకసభ చేసి, ఆసభకు స్త్రీపునర్వివాహప్రతిపక్షులను మాత్రమే యాహ్వానము చేసి నన్నకస్మాత్తుగా పిలుచుకొనిపోయి, పయిగ్రంథమును జదివి యందలియంశముల కాకరణమునవే యుత్తరము చెప్పవలయు నని యడిగి నన్ను పరాజితుని జేయఁజూచిరి కాని యీశ్వరానుగ్రహమువలన నేను సమయోచితము లయినప్రత్యుత్తరముల చెప్ప నారంభింపఁగా, ప్రజలకు తనమాటలయం దవిశ్వాసము చెందునని భావించి యాపండితులు నాయుత్తరములను వినక కడుపునొప్పి యని యొకఁడును కాలునొప్పి యని యొకఁడును లేచిపోయిరి. అటు తరువాత పరమతాంత్రికుఁ డయిన యాచయనులుగారు నన్నొంటిగా పిలిచి నన్నును నాపూర్వులను స్తుతిపాఠములతో శ్లాఘించి పూనిన కార్యమునుండి మరలింపఁ బ్రయత్నించెనుగాని దైవయత్నమువలన ఆపండితసత్తముని కోరిక సఫలము కాక, విధవావివాహవృక్షమును మూలచ్ఛేదము చేయుట కయి దీక్ష వహించినసభల కాలయ మయి బ్రాహ్మణశ్రేణిలో శుద్ధశ్రోత్రియులయుండ్లన మునున్న యాగృహమే యిప్పుడు విధవావివాహప్రవర్తకసమాజమువారియధీన మయి యీనూతనదంపతులకాపురమున కాలయ మయి యున్నది. నేను మొట్ట మొదట నిచ్చిన యుపన్యాసము ప్రకటింపఁబడఁగానే తెలుఁగుదేశమునం దంతటను స్త్రీపునర్వివాహవిషయ మైనవాదములే ప్రబలి మండలవాదులు నాపుస్తకము నాధారము చేసికొని శాస్త్రమును యుక్తులను చెప్పఁబూనుటయు ఖండనవాదులు బహువిధములపూర్వపక్షములు చేయబూనుటయు కొంతకాలము జరగెను. గుంటూరు నుండి భువనగిరి పరదేశిసోమయాజులుగారును, బందరునుండి శ్రౌతము కోటీశ్వరశాస్త్రిలుగారును, చెన్నపురినుండి కొక్కొండవేంకటరత్న

పంతులుగారును, వర్తమానతరంగిణీ పత్రికా విలేఖకులును, కాకినాడనుండి ఓగిరాల జగన్నాథముగారును, విశాఖపట్టణమునుండి దంతులూరి నారాయణగజపతిరాజుగారును, రాజమహేంద్రవరమున వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులు గారును, ఇంకను ననేకులును నా ప్రథమోపన్యాసము మీఁద ఖండన గ్రంథములను వ్రాసిరి. ఈ ఖండన గ్రంథములయందలి ముఖ్యాంశములకును రాజమహేంద్రవరమునందలి పండితులు చెప్పిన యంశములకును ఉత్తరముగా నేను మరల శ్రీ విజయనగరము మహారాజుగారి బాలికా పాఠశాలలో జరిగినమహాసభలోనే నాద్వితీయవిజ్ఞాపనము నుపన్యసించి ప్రకటించినాను. ఇదిగాక బహుస్థలములయం దీవిషయమై వ్రాయుచు వచ్చిన ప్రతివాదులవాదముల కెల్ల నుత్తరములు ప్రకటించుచు వచ్చినాను. తీఱిక యున్నప్పు డితరస్థలములకు పోయి యుపన్యాసములు చేయుటకును ప్రయత్నించుచు వచ్చినాను. నేను మొట్టమొదట కాకినాడకు పోయి యుపన్యాసము చేసినప్పు డక్కడిబ్రాహ్మణులు నా మీఁద రాళ్ళు వేయుటకును యత్నించినారు. ఈకార్యమునకు విఘాతము కలుగఁజేయుట కయి యెంద ఱెన్నివిధముల ప్రయత్నములు చేసినను, మాది న్యాయపక్ష మయినందునను న్యాయ మెక్కడ నుండునో దేవుఁ డక్కడ నుండును గనుకను దేవుఁ డేవంక నుండునో యావంక జయము కలుగుట సహజ మగుటచేతను నాతోడివారును నేనును సంఖ్యయం దతిదుర్బలుల మైనను విద్యాధికులము కాకపోయినను మాప్రయత్నము లే కొనసాగుచువచ్చి శత్రువులకృషి యంతయు విఫలము కాసాగెను. ఈవిషయమై తఱుచుగా వాదప్రతివాదములు జరుగుచు వచ్చుటచేత విధవావివాహ మన్నశబ్ద మారంభదశయందు వలె చెవులకు కటువుగా నుండక కొంతకాలములో జనుల కది పరి

చితపదమై పోయినది అనేకులకు విధవావివాహములు శాస్త్రసమ్మతము లనియు, అవశ్యాచరణీయము లనియు, అభిప్రాయము కలుగసాగెను. బాలవితంతువులసంరక్షకు లనేకులు తమవితంతుకన్యలకు పునర్వివాహములు చేయనుద్దేశించుకొని మొదలుపెట్టిరి. ఇంతసమునుపే శ్రీపైడా రామకృష్ణయ్యగారు తమసహజౌదార్యముతో ముప్పదివేలరూపాయిలను ఈకార్యమునిమిత్తమయి యిచ్చెద మని వాగ్దానము చేసినారు. ఈసమయములో స్త్రీపునర్వివాహములయందత్యంతాభిరతిగల ఆత్మూరి లక్ష్మీనరసింహముగారు మాపట్టణమునకు ప్రాడ్వివాకుఁడుగా వచ్చుటకూడ దైవవశముచేత సంభవించినది. వివాహములు జరిగెడుపక్షమున తాము భోజనములకు వచ్చెద మని ముప్పదిమందికంటె నధికముగా లౌక్యులైన బ్రాహ్మణులు వాగ్దానములు చేసినారు. వితంతుకన్యలు దొరకినపక్షమున తాము వివాహమాడెద మని మాశాస్త్రపాఠశాలలోనివిద్యార్థు లనేకులు బయలుదేఱినారు. ఈకార్యములో నాకు విద్యార్థులే ముఖ్యసహాయులుగానుండి నాకంగరక్షకులుగాకూడ నుండుచు వచ్చినారు. ఇచ్చుమించుగా రెండుసంవత్సరము లీప్రకారముగా వాదము లైనతరువాత కార్యములేనినిరర్థకవాదములవలనఁ బ్రయోజనములేదని తెలిసికొని, యేలాగునైనను కొన్నివివాహములు జరపవలెనని నిశ్చయించుకొని, మాలో నయిదుగుర మొక అంతరంగికసమాజముగా చేరి మాప్రయత్నములితరులతో ప్రాణమిత్రులతో నైనను జెప్పకుండునట్లు మాలో మేము ప్రమాణములు చేసికొని, రహస్యముగా కార్యాలోచనము చేయుట కారంభించినాము. మనదేశములో సాధారణముగా పేరునకు సమాజము లనేకము లుండుటయే కాని, అందఱును గలిసి యైకమత్యముతో పని చేయుచుండుట కానము. ఏపని చేసినను సమాజము పేరు

యొక్కరే చేయుచుండవలెను. ఈవిషయములో శ్రద్ధ వహించి పని చేయు సామాజికులు గలసమాజము నేర్పఱుపవలయునని నేను పలుమాఱు ప్రయత్నములు చేయుచు వచ్చితినిగాని, ఆసమాజములలో నొక్కటియు చిరకాల ముండుటకాని యైకమత్యముతో పని చేయుట కాని తటస్థింపలేదు. ఈరహస్యసమాజములో మాటాడుకొన్నసంగతులుసహిత మేలాగుననో కాని మఱునాటికే ప్రతిపక్షులయొద్దకు పోసాగెను. మే మీప్రకారముగా కార్యములు జరుపుటకు కృతనిశ్చయులమయి గూఢముగా పని చేయుచుండుటయు, వివాహములు జరిగెడు పక్షమున భోజనముల కెవ్వరు వచ్చెదరో తాంబూలముల కెవ్వరు వచ్చెదరో ప్రతిపక్షము పూనక సహాయులుగా నెవ్వ రుందురో తెలిసికొనుటకై లక్ష్మీనరసింహముగారిలోపల రెండుసభలు చేయుటయు, చూచి స్త్రీపునర్వివాహనిషేధకపక్షమువారు భయపడి మాప్రయత్నములు మాటలతో పోక కార్యములకు వచ్చునని సంచలించి తొందర పడి మాప్రయత్నములకు విఘ్నములు కలుగఁ జేయుటకయి వారును సభలు చేరి యుపాయముల నాలోచింప మొదలుపెట్టిరి. ఒక దినమున పూర్వాచారపరాయణు లయినలౌక్యులును వైదికులును మార్కండేశ్వరునియాలయములో సభ చేరి నన్ను వర్ణమునుండి బహిష్కారము చేయుటకును విధవావివాహముల కేవిధమైనతోడ్పాటు చూపెదమన్నను వారిని బహిష్కరించెద మని భయపెట్టుటకును ముందే నిశ్చయించుకొని వచ్చి, వారిలోని మూర్ఖు లైనకొందఱు బ్రాహ్మణులు నన్ను కొట్టవలెననికూడ నుద్దేశించిరి. ఈసంగతి కొంచెము పట్టణములో తెలియఁగానే సభ యారంభ మైనయరగంటలోపల దేవాలయ మంతయు పాఠశాలలోఁ జదువుకొను రెండువందలవిద్యార్థులతో నిండి పోయినది. నావిషయమై దౌర్జన్యము

జరిగింప నెంచిన యాదుష్టులు విద్యార్థులసంఖ్యను జూచి భయపడి తమ కేమి పరాభవము సంభవించునో యని మెల్లఁగా నావలకు జారిరి. సభవారును మొట్టమొదట నుద్దేశించుకొని వచ్చినపని జరప నేరక తమయిండ్లకు పోవలసినవారైరి. ఆదినము మొదలుకొని పట్టణములో సంక్షోభమును కక్షలును ప్రబలసాగెను.

ఇప్పటికి వితంతువులైనతమకన్యలకు వివాహములు చేసెదమని బయలుదేఱినవారనేకు లేర్పడినను తాము ముందుగా నడుగిడుదు మనువారుమాత్రము కనఁబడలేదు. ఎల్లవారును ముందొక వివాహ మయినయెడల తాము రెండవవారముగా నుందు మనువారె కాని తామే మొదటివారుగా నుందు మనువారు కానరాలేదు. అట్లుండుట లోకస్వభావమే. ముందుగా నెవ్వరైనప్రవేశించుట చూచి వారికి కష్టములు వచ్చినచో తాము ప్రవేశింపక తొలఁగుటకును కష్టములు రానిచో తామును ప్రవేశించి సుఖ మనుభవించుటకును జను లెప్పుడును సామాన్యముగా కోరు చుందురు. మాప్రయత్నము లిట్లుండఁగా కృష్ణామండలమునుండి మామిత్త్రులైన దర్భా బ్రహ్మానందముగారు తమవైపున నొకగ్రామములో నొకబ్రాహ్మణవితంతు కన్య యున్నదనియు, మనుష్యులను పంపినయెడల వారివెంట తల్లి యాచిన్నదానిని పంపుప్రయత్నము తాము చేసెద మనియు నాకొక జాబు వ్రాసిరి. ఈవిధముగా మొట్టమొదట వివాహము చేయువారు కొండ తటస్థించినందుకు సంతోషించి యీవిషయమై విశేషశ్రద్ధను వహించి సర్వవిధముల నాకు సహాయులుగా నుండిన లక్ష్మీనరసింహముగారి నడిగి పుచ్చుకొన్న తెలివి గలయిద్దఱుమనుష్యులను తోడిచ్చి, యీ కార్యములయం దత్యంతాదరము కలిగి ప్రథమశాస్త్ర పరీక్షయందు కృతార్థుఁడై మాతో మొదటినుండియు పని చేయు

చుండిన సోమంచి భీమశంకరముగారిని నాజాబుతో బ్రహ్మానందము గారియొద్దకుఁబంపితిని. ఇటువంటికార్యములలో పేరు పైకి తెలిసినచో కార్యభంగము కలుగును గనుక, ఆచిన్నది యేగ్రామమునం దున్నదో తల్లి పే రెవరో యేమియు మేము పంపినమిత్రునకుసహితము చెప్పక రహస్యముగానే యుంచి బ్రహ్మానందముగారిని చూచినతరువాత సమస్తమును వారే చేసెద రనిమాత్రము చెప్పితిమి. వీరు బయలు దేఱిన రెండుదినముల కెల్లను తా ముద్యోగాంతరముమీఁద నూఱు మయిళ్ళదూరములో నున్న మఱియొకగ్రామమునకు పోవుచున్నా మనియు కొన్నిమాసములవఱకును మరల వచ్చుటకు వీలు పడ దనియు మరల వచ్చినతరువాతనే యాకార్యమువిషయమై కృషి చేయవచ్చు ననియు బ్రహ్మానందముగారివద్దనుండి నాకు జాబు వచ్చినది. మా మిత్రుఁడు బయలుదేఱి పోయినగ్రామము మాపట్టణమునకు నూట యేఁబది మయిళ్ళదూరములో నున్నది. అక్కడకు పొగబండ్లు లేవు; తంతిసమాచార మందదు. అట్టిస్థితిలో మే మందఱము నాలోచించి వివరముగా జాబు వ్రాసి మనుష్యుని పంపుట యుచిత మని నిశ్చయించి, ఆచిన్నది నివసించుగ్రామమును తల్లి యింటిపేరును పేరును జరపవలసినకృత్యమును వివరముగా తెలుపుచు మామిత్రునకొక జాబు వ్రాసి దానికి లక్కముద్రలు వైచి విశ్వాసపాత్రుఁ డయిన మనుష్యునిచేతి కిచ్చి పంపితిమి. ఈలోపల మామిత్రుఁడు గమ్యస్థానము జేరి విచారింపఁగా, బ్రహ్మానందముగా రావఱకే గ్రామము విడిచి దూరగ్రామము పోయినట్టు తెలియవచ్చినది. తాము పోవలసిన గ్రామ మేదో లేవలసినచిన్న దెవరో తెలియదు; తాము వచ్చిన కార్యమునైనను మఱియొకరితో చెప్ప వల్లకాదు; తుదకు తా మెవ్వరోకూడ తెలుప నయినను తెలుప వల్లకాదు; ఈస్థితియం

దేమియు నాలోచన పాలుపోక బుద్ధిమంతుఁడు గనుక తొందరపడి గ్రామము విడిచి రాక మాయుత్తరము నపేక్షించి మామిత్రుఁ డా గ్రామములోనే వేచి యుండఁగా, మేము పంపినమనుష్యుఁడు పోయి కలిసికొని మాజాబు నిచ్చెను. అప్పుడు పోవలసినగ్రామమునకు వా రందఱును బయలుదేఱిరి. ఆచిన్నదాని తల్లిదండ్రులు ధనికులై గొప్ప వంశమునందుఁ బుట్టినవారు; ఈకార్యము తల్లి కొక్కతెకు తప్ప బంధువర్గమున కెవ్వరికిని యిష్టము లేదు; ఆచుట్టుపట్టులగ్రామము లన్నియు వారిబంధువులతో నిండి యున్నవి; ఈసంగతి కొంచెము తెలిసినచో మోటుగ్రామములవా రెంత దౌర్జన్యము జరిగింతురో యెల్లవారు నెఱిఁగి యుందురు; ఆప్రక్కల మామిత్రునకు సాయము చేయువా రొక్కరును లేరు. ఇటువంటిస్థితిలో నామిత్రుఁడు చక్కగా నాలోచించి తా మెక్కడకుఁ బోవుచున్నారో బండివాండ్రకు సహితము చెప్పక రాత్రి రెండుజాములప్పు డాగ్రామము చేరి ప్రయా సముమీఁద వారియిల్లు తెలిసికొని చిన్నదానితల్లిని లేపి రహస్యముగా తాము వచ్చినసంగతి తెలుపఁగా, ఆమె బ్రహ్మానందముగారు రానిదే తాను పిల్లను పంపనని చెప్పెను. వా రారాత్రి యామె నేలాగుననో బతిమాలి యేమేమో చెప్పి యొప్పించి పిల్లదాని నొంటిగా వచ్చున ట్లొడఁబఱిచి తెల్లవాఱకమునుపే యాచిన్నదానిని తీసికొని బయలు దేఱి యాదిన మేగ్రామములోను దిగి వంట చేసికొని భోజనము చేయక యటుకులే తిని యుండి, యెవ్వరు వచ్చి పట్టుకొందురో యను జంకుచేత శీఘ్రప్రయాణములు చేసి కొన్నిదినములలో తా మాచిన్న దానిని సురక్షితముగా తెచ్చి మాయింటివద్ద చేర్చిరి. ఆమఱునాఁడే యీసంగతి యూ రంతయు పొక్కి యాచిన్నదానిని చూచుట కయి జనులు తీర్థప్రజవలె రాసాగిరి. అందుచేత కొన్నిదినములు మాయిల్లు

తిరుమల వేంకటేశ్వరులవారియాలయమువలె వచ్చెడివారితోను పోయెడువారితోను సందడిగా నుండెను. అప్పుడు మేము వరునిగూర్చి విచారింపఁజొచ్చితిమి. ఈప్రయత్నము మే మారంభించినది మొదలుకొని తల్లిదండ్రులు భయపడి సమస్తప్రయత్నములును చేసి బ్రహ్మచారులయినవిద్యార్థులకు బలవంతపెట్టి వివాహములు చేయ నారంభించిరి. అందుచేత నావఱకు వివాహమాడ నిశ్చయించుకొన్న విద్యార్థులలో కొందఱికి వివాహము లయిపోయినవి. ఉన్నవారిలో కొంద ఱన్యశాఖలవా రగుటచేత పనికిరాక పోయినారు. మిగిలినవారిలో మంచివారి నేర్పఱుచుట కాలోచించుచుండఁగా, ఆనఁడు నావద్దనుండి విద్య నేర్చుకొని సర్వకళాశాలాప్రవేశపరీక్షయందు తేఱి, అప్పుడు విశాఖపట్టణములో నిరువదిరూపాయలపనిలో నున్నయిరువదిరెండుసంవత్సరములప్రాయము గలయొకచిన్నవానిభార్య యాకస్మికముగా పోవుట తటస్థించెను. అతఁడు విధవావివాహములు మొదలయినక్రొత్తమార్పులయం దాసక్తియు నుత్సాహమును గలవాఁడు. నే నాతనికి జాబు వ్రాయఁగా తా నీచిన్నదానిని వివాహమాడుట కంగీకరించెను. అతఁడు చిన్నవాఁ డగుటచేతను విద్యగలవాఁ డగుటచేతను మంచియుద్యోగమునం దుండుటచేతను పలువు రాతనికి పిల్ల నిచ్చెద మని తిరుగుచున్నను వారి నందఱిని నిరాకరించి, వితంతువివాహము చేసికొని బుద్ధిపూర్వకముగా ననేకకష్టములు పొందుటకు సాహసించిన యాతనిస్థైర్యమును పరోపకారచింతయు మిక్కిలి శ్లాఘింపఁ దగియున్నవి. ఆతనికి మఱింతప్రోత్సాహము కలిగించి దర్భా బ్రహ్మానందముగారితమ్ము లయిన వేంకటశాస్త్రిగా రాతనిని వెంటఁ బెట్టుకొని రాజమహేంద్రవరము వచ్చి చేరిరి. అంతవఱకును జనులు పరిపరివిధముల నూహలు చేయ నారంభించిరి. కాని వరుఁ డెవ్వరో

మెవ్వరికిని నిశ్చయముగా తెలిసినది కాదు. వరుఁడు గోగులపాటి శ్రీరాములుగారని తెలిసినతోడనే మాపట్టణములోని యాతనిబంధువులు మొదలయినవారు వచ్చి వివాహము చేసికోవలదని హితోపదేశములు చేసి కార్యముగానక మరలిపోవుచు వచ్చిరి. వివాహము జరుగునని రూఢిగా తెలిసినతరువాత మాపట్టణము నందు పుట్టిన సంక్షోభ మింతంత యని చెప్పుటకు శక్యము కాదు. అవఱకు నిశ్శబ్దముగ నుండినమాపట్టణ మంతయు మహావాయువుచేత సంక్షోభము నొందినమహాసముద్రమువలె కలఁగ నారంభించినది. ఎక్కడ చూచినను సభలే; ఎక్కడ చూచినను వీధులలో గుంపులుకూడి గుజగుజలాడుచుండుటలే; ఎక్కడ చూచినను కోపవాక్యములే; ఎక్కడ చూచినను బెదరింపులే; ఈయాకస్మికసంక్షోభములో తామంతకు మునుపు పేరు లేక మూలఁబడియున్నయనామధేయు లనేకులు సుప్రసిద్ధు లయినారు; వివాహములలో తోరణములు త్రెంపి వెనఁగులాడి చేతులు విఱిచి సంభావనలు గొనుమహాపురుషులు సభాపతు లయినారు; ఇచ్ఛకము లాడి యింటింటఁ దిరిగి బిచ్చ మెత్తుకొనుతుచ్ఛులు సందడిగా తిరిగి సమాచారములు తెచ్చుట కెంతో పెద్ద లయినారు. వీరియాటోపమును జూచి నామిత్రులుసహితము కొందఱు నాతో మాటాడుటకే భయపడినారు; స్త్రీపునర్వివాహవిషయ మయి తమ ప్రాణముల నైన నిచ్చెద మని యితరులకు జాబులు వ్రాసి యాంతరంగికసమాజములో చేరి యున్నవారుసహితము పెండ్లికి వచ్చు మాట యటుండఁగా మావీధిని నడుచుటకే జంకుపడి కార్యస్థానమునకుఁ బోవునప్పుడు చుట్టు తిరిగి మఱియొకమార్గమునఁ బోవువారైరి. మాయింట వంటచేయుపనికి త్రైకూడ మమ్మావటు కే విడిచి పెట్టెను; పురోహితుఁడు మాయింట శుభకర్మలు చేయించుట కయి

రాక మానుకొనెను. బంధువు లందఱును నన్ను పలువిధముల నిం దించుచు జాతిభ్రష్టునివలె చూడసాగిరి. వివాహదినమున మాయింట మాత్రమేకాక మాయింటిచుట్టును వీధిపొడుగునను రక్షకభటులు కావలి కావలసివచ్చినది. ఇటువంటిసంక్షోభములో ౧౮౮౧వ సంవ త్సరము డిసెంబరు నెల 11వ తేది రాత్రి రాజమహేంద్రవరమున మొదటి స్త్రీపునర్వివాహము జరిగినది. ఆవివాహమునకు మొదటి నుండియు నాతో నుండి పని చేసినమిత్రుఁడు రాలేకపోయినను ధైర్య శాలులును దేశాభిమానులు నయిననామిత్రు లనేకులు తాంబూల ములకుమాత్రమేకాక భోజనములకుసహితము వచ్చిరి. అట్టియమూల్య మయినసాయము చేసి నాకు తోడుపడి పెక్కుకష్టములకు లోనయిన వారియెడల నే నెల్లకాలమును కృతజ్ఞుఁడ నయి యుండవలెను. వారి లోను నాకు మొదటినుండియు పరమాప్తుఁడయి, ఒక్కయీకార్యము నందుమాత్రమేకాక దేశక్షేమమునిమిత్తమయి నేను చేయ తలపె ట్టినమంచికార్యములలో నెల్లను నాకు కుడిభుజమయి యుండి, పయికి పేరు నాదయినను చాటున నాకంటెను బహుగుణము లధికముగా పని చేయుచువచ్చుచున్న బసవరాజు గవర్రాజుగారి సాహసచరిత్రము నిచ్చట ముఖ్యముగా శ్లాఘింపవలసి యున్నది. పదినుంది యొక్క సారిగా లోకాంతరగతు లయినప్పుడు పుట్టునంతసంక్షోభము ఈవివా హదినమున వారియింట పుట్టినది. భార్యవంకవారును తనవంకవారు నయినబంధువు లనేకు లొక్కసారిగా గొల్లున గోలపెట్టి మధ్యాహ్న సమయమున మృతునినిమిత్తమయి యేడ్చునట్లేడ్చుచు శపించుచు లేచిపోయిరి. తల్లిదండ్రులు చిన్నతనములో పోయినప్పటినుండియు పెంచి పెద్దవానిని జేసిన పెద్దతల్లి తన్ను విడిచిపోయినను వెనుక తీయక, లోకోపకారమునిమిత్తమయి యెన్నికష్టములు వచ్చినను

సహించుకొని యుండి, భార్య దీర్ఘవ్యాధిచేత బహుమాసములు మంచ మెక్కియుండి బంధువులు రాక బహుబాధలు తటస్థించినను ప్రాయశ్చిత్త మన్నపేరు నైనను తలపెట్టక, ఈదినమువఱకును పరోపకార మయినయీకార్యమునిమిత్తము వ్యయప్రయాసములను సంతోష పూర్వకముగా వహించుచున్నయీనామిత్రుని నెట్లు శ్లాఘింపవలయునో నేనెఱుఁగకున్నాను. ఈపక్షమునఁ జేరి వివాహసమయమున భోజనములు చేసినవా రందఱును కొంచెముగానో గొప్పగానో యీవిధ మయినశ్రమల కోర్చినవారే. పలువురు విధిలేక ప్రాయశ్చిత్తములు చేయించుకొని మమ్ము విడువవలసినవా రయినను వారిమనస్సు లిప్పటికిని మాపక్షముననే యున్న వనుటకు సంశయము లేదు. ఒకరు రాజకార్యమునిమీఁద గుంటూరు వెళ్ళవలసినవా రయి యక్కడ నీళ్ళబ్రాహ్మణులు దొరకకయు కాపురముండుట కిండ్లు దొరకకయు బహుబాధలు పొంది యిష్టము లేకయే ప్రాయశ్చిత్తమునకు లోను కావలసినవా రయిరి; ఆయనబావమఱఁది మఱియొక రారంభదశ యందలికష్టముల కన్నిఁటికిని తాళి మొన్నటివఱకును మాలో నేయుండి యెదిగి యీడేరి కాపురమునకు సిద్ధముగా నుండిన తనతోఁడఁబుట్టిన పడుచు నత్తవారు తీసికొని పోవనందున ప్రాయశ్చిత్త మంగీకరింప వలసినవా రయిరి; మఱియొకరు పెద్దకుటుంబ మగుటచేత తమకొడుకులకును కుమార్తెలకును సంబంధములు దొరకవన్నభీతిచేత ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనిరి. మొట్టమొదట దూరదేశము పోయి కన్యకను తీసికొనివచ్చి యెంతోపని చేసిననామిత్రుఁడుసహితము తనమేనమామ కాలము చేసినప్పుడు గత్యంతరము లేక ప్రాయశ్చిత్తమున కొప్పుకొన వలసినవాఁ డయ్యెను. కొందఱు తొందరపడి ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తములు చేసికొన్నను, ఇటువంటిసమయములో ధైర్యము నిలుపలేక

పోయినందుకు వారిని నిందింపవలసినపని లేదు. మొట్టమొదటి రెండు వివాహములకు రెండుమూడువేలరూపాయలను గవ్వలవలె వ్యయము చేసి, వివాహము లాడినదంపతులు కాపురము లుండుటకయి గృహములను కట్టించి యిచ్చి, తరువాత స్త్రీపునర్వివాహములనిమిత్తమయి పదివేలరూపాయ లొక్కసారి రొక్కముగా నిచ్చి, తమస్వ్యవహారము నందించుమించుగా లక్షరూపాయలు నష్టము వచ్చినను వచ్చిననష్టమునకు కారణ మీకార్యములలో ప్రవేశించుటయే యని పామరులు ఘోషించుచున్నను లేశమును వెనుక తీయక నేటివఱకు వివాహములు చేసికొన్నవారికిని వివాహములతో సంబంధించి యున్నవారికిని సర్వవిధముల సాహాయ్యము చేయుచున్న శ్రీ పైడా రామకృష్ణయ్యగారి యంతటి ధైర్యౌదార్యశాలిసహిత మాసంక్షోభములో మనస్థైర్యమును నిలుపలేక ప్రాయశ్చిత్తము చేసికోవలసి వచ్చినప్పుడు, బయల మిత్రులును బంధుజనులును కులమువారును బహువిధముల దూషించి బెదరించుచుండఁగా, ఇంట భార్యలును తల్లులును బహువిధముల విలపించుచు మనస్సు కలంచుచుండఁగా, మతగురువులు బహిష్కారపత్రికలు పంపి భీతి గొలుపుచుండఁగా, సామాన్యజనులు ధైర్యము నిలుపఁ గలుగుదురా? ఈసంగతి యటుండ నిచ్చి వివాహచరిత్రము నించుక చిత్తగింపుఁడు.

వివాహవ్యయములనిమిత్తమయి రామకృష్ణయ్యగా రావఱకే మావద్దకు వేయిరూపాయలను పంపి యుండిరి. మాపురములోని ప్రముఖు లనేకులు వివాహమునకు చాకలివాండ్రను వాద్యగాండ్రను కూడ రాకుండఁ జేయుటకయి బహువిధముల ప్రయత్నపడిరి. పెండ్లిలో మేళములకు వచ్చినవేశ్యలనుగూడ వెలివేసి వారియొద్ద నుండి కొంతసొమ్ము తీసికొనిరి. ఇటువంటిబాధలచేత మే మెక్కువ

ధన మిచ్చి పట్టణములో వాద్యములు వాయించుమంగలివాండ్ర నెల్లను పెండ్లిలో కుదుర్చవలసి వచ్చినది. వీరి నందఱిని వెలి వేసినపక్షమున తలలు గొఱుగువారు లేకయు శుభ కార్యములయందు వాద్యములు వాయించువారు లేకయు మాకంటె తామే యెక్కువ కష్టపడవలసి వచ్చును గనుక మా ప్రతిపక్షులు బుద్ధిమంతు లయి యట్టిప్రయత్నమును మానుకొనవలసినవా రయినారు. అప్పు డావఱకు పని లేక పోకిరులుగా తిరుగుబ్రాహ్మణవేషధారుల కందఱికిని పుష్కలముగా చేతులనిండ కావలసినంతపని దొరకినది. కొందఱు మేము కుదుర్చుకొన్న వంటబ్రాహ్మణులయింటికి పోయి వాండ్రను బెదరించియు లంచము లిచ్చియు, రాకుండఁ జేయుచు వచ్చిరి; కొందఱు వివాహతంత్రము నడుప నిర్ణయించుకొన్నపురోహితుని పట్టుకొని దూషించి భయపెట్టి మొగము చాటు వేయించుచు వచ్చిరి; కొందఱు వీధుల మూలలను మాయింటియెదుటను గూరుచుండి మాయింటికి వచ్చువారినిమాత్రమేకాక మావీధి పట్టుకొనిపోవువారినిసహితము బహిష్కారపత్రికలను తెప్పించుటకయి పేరులు వ్రాసికొన మొదలు పెట్టిరి. ఇటువంటిదుష్ప్రయత్నములలో విద్యావిహీను లయి వైదికవృత్తియందున్నపూర్వాచారావలంబకులుమాత్రమేకాక యింగ్లీషునందు పాండిత్యము కలిగి పట్టపరీక్షయందును ప్రథమశాస్త్రపరీక్షయందును కృతార్థు లయి మావద్ద విధవావివాహముల కనుకూలముగా మాటాడుచు స్త్రీపునర్వివాహమును తామామోదించినట్లు చేవ్రాలు చేసిన మహానుభావులుకూడ కొందఱు కూడి తామే ప్రధాననాయకు లయి తాము చదువుకొన్నవిద్యకును పొందినస్థితికినికూడ నగౌరవము తెచ్చినందున కెంతయు చింతిల్లవలసి యున్నది. పిచ్చుకమీఁద బ్రహ్మాస్త్రము తొడిగిన ట్లింతమంది యనాథకాంతలమీఁద ధ్వజ మెత్తినను, ఈశ్వ

రుఁడు వారిపట్ల నుండుటచేత మాయూరిపెద్దమనుష్యులయభిమత మీడేఱినది కాదు. నూఱేసిరూపాయ లిప్పిచ్చియు, నెల 'కేడేసి రూపాయలచొప్పున జీత మిచ్చి సంవత్సరమువఱకు పని చేయించు కొనుట కొడంబడికలు వ్రాసి యిచ్చియు, వివాహదినములలో దినము నకు నాలుగేసిరూపాయలచొప్పున నియ్య నొప్పుకొనియు, మేము నలుగురువంటబ్రాహ్మణులను నీళ్ళబ్రాహ్మణులను సంపాదించుకొనఁ గలిగినారము. ఎంతమందిపురోహితులను బెదరు పెట్టి సాగనంపినను, కట్టకడపట ధైర్యము చేసి వారిమాట వినక వచ్చినపురోహితుని భార్యను గోదావరిలో పడుటకయి పరుగెత్తించి మరలించినను, నూఱురూపాయ లిచ్చి యీవివాహమున కొకయాజకుని సంపాదింపఁ గలిగినారము. ఇట్లు ప్రథమవివాహము నిర్విఘ్నముగా జరుగుటయు, అనేకులు భోజనములకును తాంబూలములకును దక్షిణలకును వచ్చు టయు, వాయువేగ మనోవేగములతో మామండల మంతయు వ్యాపింపఁగా తమవితంతుబాలికలకు వివాహము చేయఁ దలఁచు కొన్నవా రనేకులు మాపట్టణమునకు రాసాగిరి. అందుచేత మొదటి వివాహ మయిననాలవదినముననే రెండవవివాహముకూడ జరిగినది. పెండ్లికొమార్తెతల్లి తనవితంతుకుమారికను తెచ్చి భర్త తన్ను పంపె నని నన్నొకముపుట్ట చెప్పెను. మే మామాటలు విశ్వసించి సకలకళా శాలాప్రవేశపరీక్షనిమిత్తమయి భోజనము చేసి పరీక్షాస్థలమునకు పోఁబోవుచున్నయొకవిద్యార్థిని తక్షణము రప్పించి వివాహము సిద్ధము చేసితిమి. పెండ్లికొమారుఁడు మంగళస్నానమునకుఁ గూరుచుండు వఱకును మాపురజను లీవివాహము జరుగు నన్నసంగతియే యెవ్వరు నెఱుఁగరు. ప్రతిపక్షులచారు లతఁడు మంగళస్నానమునకు కూరు చుండఁగా చూచి పరుగెత్తుకొనిపోయి పిడుగువంటియీవార్త నతని

తండ్రితోఁ జెప్పిరి. అతఁడును రోదనము చేయుచు పెద్దపెట్టున కేకలు వేయుచు వివాహసమయమునకు పరుగెత్తుకొనివచ్చి పెండ్లికొమాఁరుని తీసికొనిపోవుటకయి ప్రయత్నించెను. కాని మాలో కొందఱాయనను కౌఁగిటఁ బట్టుకొని యొకగదిలోనికి లాగుకొనిపోయి కూరుచుండఁ బెట్టి శతమానము ముడిపడువఱకును మంచిమాటలు చెప్పి యోదార్చుచు, ఆవలను మెల్లఁగా పంపివేసిరి. ఆమఱునాఁటిరాత్రియీయుద్దఱు దంపతులను మహావైభవముతో పెండ్లిపల్లకులలో నూరేగించిరి. ఆరాత్రి జరిగినవైభవము సంస్థానాధిపతులవివాహములయందుకూడ జరగి యుండదు. అఱువదిమందిపోలీసుభటులతో పోలీసు సూపరింటెండెంటే పల్లకులను జనులయొత్తుడునుండి సంరక్షించుచు పురవీధులలో వెంట నడిచెను. వేలకొలఁదిజను లావేడుకను చూడవచ్చుటచేత వీథు లొకకొననుండి రెండవకొనవఱకును మనుష్యులతో నిండిపోయి యీవీధినుండి యావీధికి నడచుట దుర్లభ మాయెను. చిరకాలదురాచారవాసనచేతను ద్వేషప్రధానులయినకొందఱిఛాందసులవలని భీతిచేతను పల్లకులు వీథులగుండ పోవునప్పుడు కొందఱు తలుపులు మూసికొన్నను, ఆవధూవరులను జూచిన సామాన్యజనులుమాత్ర మెక్కుడఁ జూచినను సంతోషించి యాకార్యములను శ్లాఘించుచునే వచ్చిరి.

రెండవపెండ్లికొమార్తెను తండ్రియనుమతి లేకయే తల్లి తీసికొని వచ్చినదని ప్రతిపక్షులు విని, అతనిచేత మామీఁద దండవిధాయకునివద్ద నేరము మోపించి యభియోగము తెప్పించి మమ్ము శిక్షింపచేయవలెనని ప్రయత్నము చేసిరికాని యీసంగతిని యుక్తసమయములో తెలిసికొని మెలఁకువపడి ముందుగా మేమే పెండ్లికొమార్తెతల్లిని పినతల్లిని పంపి యామెభర్తను మాయొద్దకు రప్పించుకొని సభల కెక్కకుండ తప్పించుకొంటిమి. ఈవివాహ మయినమఱు

నాఁటినుండియు జనులవలని బాధ లంతకంతకు ప్రబలసాగినవి. ఈ వివాహములను చేయించినవారిని చేసికొన్నవారిని భోజనములకు పోయినవారినిమాత్రమేకాక చూడఁబోయినవారినిసహితము పలువిధముల బాధలు పెట్ట నారంభించిరి; ఈశుభకార్యములయందు కొంచెము సంబంధ మున్నవారి నందఱిని వారు కాపుర మున్నయద్దెయిండ్లలోనుండి లేవఁ గొట్టిరి; కాపుర ముండుట కెవ్వరు నిండ్లు నియ్యకుండిరి; నూతులలో నీళ్ళుతోడుకోనియ్యక పోయిరి; నీళ్ళు తెచ్చు బ్రాహ్మణులను తేకుండఁ జేసిరి; శుభాశుభకార్యములకు పురోహితులను బ్రాహ్మణులను రాకుండఁ జేసిరి; దేవాలయములకు పోనియ్యకపోయిరి; బంధువులు మొదలయినవారిని పోకుండఁ జేసిరి; కనఁబడినచోట్ల మొగము ముందఱనే దూషింపసాగిరి; మఱియు నింక నెన్నివిధముల [illegible]రాయాస పెట్టఁగలుగుదురో యన్నివిధములను శ్రమ కలుగఁ జే[illegible]సాగిరి. అంతేకాక తాము బాధించి యెదురు తమ్మే బాధించుచు[illegible]రని యల్లరి చేసి దొంగయభియోగములు చేయసాగిరి. అల్లరిమూక మాట యటుండఁగా మండలన్యాయసభలో న్యాయవాదిగా నున్న యొక బ్రాహ్మణోత్తముఁడే యొకదినమున బొట్టు గోకివేసికొని భోజనము చేయనట్లు నటించుచు తనవెంట కొంత బ్రాహ్మణులమూకను జేర్చుకొని యొకవిజ్ఞాపనపత్రికతో దండవిధాయకునియొద్దకు పోయి వితంతువివాహవిధాయకపక్షమువారి నాయకులు దేవాలయములు దూరి తమ కనేకవిధముల తొందరలు కలుగఁ జేయుచున్నారని యేడ్చుచు మొఱ్ఱపెట్టుకొనునంతటి నైచ్యమునకు లోఁబడెను. ఈ పక్షములో చేరినవారు రాజకీయోద్యోగములలో నున్నయెడల వారిమీఁద లేనిపోనిదోషముల నారోపించి వారిని పనినుండి తొలఁగింపవలయు ననియు మఱియొకచోటికి మార్పవలయు ననియు పయియధి

కారుల కాకాశిరావన్న విన్నపములను పంప మొదలుపెట్టిరి. పాఠశాలలో నుపాధ్యాయులుగా నున్నయెడల వారి నాకొలువులనుండి తొలఁగింపవలయు నని విశ్వప్రయత్నములు చేసిరి. ఈప్రకారముగా నుపాధ్యాయపదమునుండి ప్రతిపక్షులు తొలఁగింప పాటుపడినవారిలో నొకరు తల్లిదండ్రులను తోడఁబుట్టినవారిని విడిచి మాతో చేరి భోజనము చేయుటయేకాక గతసంవత్సరమున వితంతువును వివాహము కూడ చేసికొనెను. ఈబాధలిట్లుండఁగా కొన్నిదినములలో ముప్పది మందికి శ్రీశంకరాచార్యస్వాములవారియొద్దనుండి బహిష్కారపత్రికలుకూడ వచ్చినవి. ఆపత్రికలను జూచి పరమానందభరితులయి శ్రీవిజయనగరము మహారాజుగారి బాలికాపాఠశాలలో సభ చేసి, ఆవజ కచ్చకములాడుచు చిత్తము చిత్తమని యనుగ్రహమును వేచి తిరుగు ననామధేయులుకూడ తమకంటె నెక్కువవారి పేరులను గౌరవసూచకమయిన గారనుమాట యైన చేర్పకుండ నుచ్చరించి లాఘవపఱచి మహాజనమధ్యమున వారిని వెలివేసితి మనియు శుభాశుభకార్యములయందు వారియిండ్ల కెవ్వరును పోఁగూడదనియు వారిని పిలువకూడదనియు వారిని దేవాలయములకు పోనియ్యకూడదనియు కేకలు వేయుచు బల్లమీఁద నెక్కి గంతులు వేసిరి. ఇటువంటిదుస్సహము లయినబాధలకు తాళఁజాలక పలువురు ప్రాయశ్చిత్తములు చేసికొనిరి. ఈయవమానమునకు సహింపలేక, ఆత్మూరి లక్ష్మీనృసింహముగారు శ్రీశంకరాచార్యస్వాములవారిమీఁద తెచ్చిన యభియోగము కొట్టుపడిపోవుటచేతకూడ ప్రతిపక్షులు మాపక్షమువారిని మఱింతలోకువ చేసి గేలి చేయసాగిరి. ఏవంకఁ జూచినను కష్టములును వ్యసనములును చుట్టుకొని యుండి యంధకారబంధురములయి యాదినములు స్త్రీపునర్వివాహవిధాయకపక్షమువారికి దుర్దిన

ములుగా నుండెను. అవఱకు వితంతువివాహములు చేసెద మని ముందుకు వచ్చినవా రావేరు నైనను తలపెట్టక పిలిచినను పలుకక పలాయితు లయిరి. ప్రతిపక్షులు తమకు సంపూర్ణజయము కలిగిన దనియు విధవావివాహపక్షము మరల నెప్పటిని తల యెత్తలేకుండ స్థిరముగా చెడిన దనియు పరమానందహృదయు లయి మిన్నంది యుండిరి. మాలోని మహాధైర్యవంతులుసహిత మిఁక వివాహములు కా వని యధైర్యపడి నిరుత్సాహు లయిరి. ఇటువంటి చెడుదినముల యందుసహితము మమ్ము చేయి విడువక రహస్యముగా మాకు బహువిధముల తోడుపడినవారుసహితము కొందఱు లేకపోలేదు. వారిలో న్యాయపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు మా కారంభదశనుండియు నాలోచన చెప్పుచు సర్వవిధముల సాయము చేసినారు. మాకు పాఠశాలలోనివిద్యార్థు లనేకులు పెట్టనికోటగా నుండి చేత నయినవిధముల తోడు పడినారు; కొందఱు తెక్కడకు పొమ్మన్నను పోయి చేయుమన్న పనిని రెండవవారి కెఱుఁగకుండ చేయుచు వచ్చిరి. విద్యార్థులకు మా యందున్నయభిమానమున కొక్కచిన్ననిదర్శనము చెప్పెదను. లక్ష్మీనరసింహముగారు తెచ్చినయభియోగము పోయినతరువాత శ్రీశంకరాచార్యులవారును వారిని పురస్కరించుకొనియున్న వారును మహోచ్ఛ్రియదశయం దుండి విజయగర్వముచేత మిన్నును మన్నును గానకుండిరి. ఆయభియోగము పోయినమఱునాఁడు శ్రీశంకరాచార్యస్వాములవారిని మహావైభవముతో రాజమహేంద్రవరమున వీధులలో నూరేగించుటయే కాక, ఆవార్త తంత్రీముఖమున కాకినాడకు పంపఁగా నచ్చటివా రాలేఖను పల్లకిలో పెట్టి యూరేగించి గొప్ప యుత్సవము చేసి గొప్ప యాడంబరముతో పోయి పయిడా రామకృష్ణయ్యగారి యంతటి ధనికునిని చెల్లుబడి గలిగినవానిని సహితము

లక్ష్యము చేయక, ఆయనగున్నమువద్ద చప్పట్లుంగొట్టి కేకలువేసి చేయఁగలిగినంత యల్లరి చేసిరి. ఇటువంటిసంతోషదినములలో స్వాములవారు రాజమహేంద్రవరమును విడువక మాపక్షమువారికి మఱింత యవమానము కలుగుట కయి ప్రతిదినమును వాద్యములతో వీధులగుండ నూరేగుచు భిక్షలు చేయుచు కొన్నిమాసములక్కడనే నిలిచియుండిరి. ఆ కాలములో స్వాములవారు విధవావివాహముల నెంత నిషేధించుచు వచ్చినను ఘోటకబ్రహ్మచారు లయిన వారిశిష్యులుమాత్రము రండలతోడ రాత్రు లమంత్రకము లయిన వివాహములను రహస్యముగా జరపుచునే వచ్చిరి. పాఠశాలలోని విద్యార్థులు కొండఱీసంగతిని కనిపెట్టి యొకనాఁటిరాత్రి వేచియుండి యొక బ్రాహ్మణవిధవతో సంసారము చేయుచున్నబ్రహ్మచారి శిష్యుని పట్టుకొని, ఆయపూర్వదంపతులను వీధిలోని కీడ్చుకొని వచ్చి యెల్లవారికిని చూపి యవమానపఱిచిరి. అందుచేత స్వాములవారి శిష్యుల కందఱికిని పాఠశాలలోని విద్యార్థులమీఁద ద్వేషము పుట్టి వారిబాలురమీఁద నేలాగునైనను పగ తీర్చుకోవలె నని నిశ్చయము చేసికొని యుండిరి. ఇట్లుండఁగా వారికి సమయమును వెంటనే దొరకినది. రెండుదినము లయినతరువాత పగలు పండ్రెండుగంటలవేళ స్వాములవారిశిష్యులు గోదావరిలో స్నానము చేయుచుండఁగా, పాఠశాల విడిచిన పిమ్మట విద్యార్థు లిద్దఱక్కడకు స్నానమునకు పోయిరి. వారిని చూచి యాస్వాములవారిశిష్యులు పాఠశాలలం జదువుకొను విద్యార్థుల నందఱిని కలిపి తిట్టఁగా, ఎవరు తప్పిదముచేసిరో వారిని తిట్టవలయును కాని మొత్తముమీఁద తిట్టుట న్యాయము కాదని యొకవిద్యార్థి మందలించినందున వాక్కలహము ముదిరి పిండివంటలు నిత్యమును తిని బలిసి యున్నయాశిష్యు లాచిన్నవానిని పట్టుకొని

నిష్కారణము లయి క్రూరముగా కొట్టిరి. అప్పుడక్కడనున్న రెండవ విద్యార్థి పాఱిపోయి యీసమాచారమును పట్టణములో చెప్పఁగా, పాఠశాలలోని విద్యార్థు లనేకులు కూడుకొని తమతోడిబాలకుని క్రూరముగా కొట్టినందుకై యీదుండగపుశిష్యులను దండింపవలయు నని ప్రతిజ్ఞ చేసికొని గుంపులుకూడి కోపముతో స్వాములవా రున్న గృహమునుండు వీధిలో తిరుగసాగిరి. విద్యార్థులయాగ్రహమును జూచి భయపడి యాశిష్యులు వీధిలోనికి రాక యింటిలో నడఁగి యుండుటయేకాక యిద్దఱురక్షకభటులను సహాయులుగా తెచ్చుకొని గుమ్మములో కావలి యుంచుకొనిరి. విద్యార్థు లాప్రకారముగా రాత్రి జామువఱకును తిరిగి స్వాములవారిశిష్యు లిల్లు వెడలివచ్చు జాడ కానక విసిగి నాఁటి కిండ్లకు పోయిరి. శిష్యు లటుతరువాతసహితము వీధి మొగము చూచుటకు సాహసింపలేక తమకు కావలసినవస్తువులను గోడచాటుననుండి పొరుగువారినిబతిమాలుకొని తెప్పించుకొని, దాహశాంతి కయి మంచినీరు కావలసిరాఁగా రాత్రి రెండుజాములవేళ నండఱును కఱ్ఱలుపట్టుకొని గుంపుగాబను లుదేఱి యారక్షకభటులను వెంట నుంచుకొని గోదావరికి పోయి నీరు తెచ్చుకొనిరి. మఱునాఁటి యుదయమున యథాప్రకారముగా విద్యార్థులు పాఠశాలకు పోయిరి. ఆమధ్యాహ్నము విద్యార్థులసందడి యంతగా వీధులలో కానరాక పోయినందున కొంతధైర్యము తెచ్చుకొని యాశిష్యులను వీధి త్రొక్క సాహసించి యయిదాఱుగు రొకకూటముగా చేరి బహిర్భూమికి పోవు నిమిత్తమయి రెండుమూడుగడియల ప్రొద్దుండఁగా గోదావరియొద్దున నున్నయిసుకతిప్పకేసి నడచిరి. ఈసంగతి యేలాగుననో యొకవిద్యార్థి కనిపెట్టి తక్కినవారికి సమాచారము పంపెను ఆశిష్యులును బాహ్యభూమికి పోయి మరలివచ్చుచు గోదావరియొద్దున నున్నధాన్యపుపాక

లను సమీపించునప్పటికి, వారియెదుట దండధరులవలె కొందఱు విద్యార్థులు కనఁబడిరి. వారు కంటపడఁగానే గుండెలు పగిలిపోయి బెదరి ముందుకు నడువ కాళ్లు రాక బెదరిబెదరిచూచుచు నలుప్రక్కలను చూపు నిగిడింపఁగా నానాముఖముల విద్యార్థులు గుంపులు గుంపులుగా వచ్చుచుండిరి. ఆసంఖ్యను చూడఁగానే శిష్యులకు మును పున్నధైర్యముకూడ మూలముట్టుగ పోయి యెదిరించుట కయి ప్రయత్నమైనను చేయక పిక్కబలముచూపి పాఱిపోవుటకు కాళ్లకు బుద్ధి చెప్పిరి. విద్యార్థులు ముందు వచ్చువారిని పట్టుకొని పాదరక్షప్రయోగములచేత బుద్ధిచెప్పి దాసుల మనిపించుకొని యాశిష్యులను విడిచిపెట్టిరి. ముందు పరుగెత్తినవారియవస్థను జూచి వెనుకటివారు తాము వారిదారి పట్టక ప్రాణరక్షణార్థమయి గోదావరిలో దిగి కంఠములోతువఱకును పాఱిపోయిరి. విద్యార్థులు కొందఱు వారిని వెంబడించి పట్టుకొని నీటిలో ముంచి లేవనెత్తి కొన్నినిమిషములు వారి తలలను మద్దెలలనుగాఁజేసి వినోదించి తమతోడివిద్యార్థి నన్యాయముగాకొట్టిన ఋణమును వడ్డితోకూడ తీర్చుకొనిరి: మొట్టమొదట దెబ్బలు తిని తప్పించుకొనిపోయిన యిద్దఱుశిష్యులును వాయువేగమున పరుగెత్తి స్వాములవారిసన్నిధానము చేరి కన్నీటితో పాదములు కడుగుచు హూణవిద్యాశాలలోని బాలురవలన జగద్గురువు యొక్క శిష్యులకు సంప్రాప్తమయినకష్టపాటును విన్నవించుకొని, అక్కడనున్న రక్షకభటులతోడ కొన్నినిమిషములలో మగల యుద్ధభూమి చేరిరి. రక్షకభటు లాశూరులతో రణరంగమును చేరునప్పటి కక్కడ రెండువందల విద్యార్థులకంటె నధికముగా చేరి యుండిరి. నీటిలో నున్నవిద్యార్థు లారక్షకభటులను జూచి శిష్యులను విడిచిపెట్టి తాము నీటిలో మునిఁగి యీఁది నుఱియొకరేవున తేలి యింటికి

పోయిరి. చేతిలోనిపాత్రలను నీటిలోఁ బోఁగొట్టుకొని యపాత్రు లయిన యాశిష్యులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి రక్షకభటులు వారిస్వాముల వారితోఁ జేర్చిరి. స్వాములవారు శిఖాయజ్ఞోపవీతములను విసర్జించి నను రాగద్వేషాదులనుమాత్రము విసర్జింపనందున శిష్యులకు సంభ వించినదుర్దశనిమిత్తమై కొంతసేపు విలపించి యావిద్యార్థులను శపించి యూరిలోనివారు తమ్ముఁ వచ్చి ప్రార్థించి యలుకతీర్చెద రేమోయని పీఠమునువిడిచి లేచిపోయెద నని వారికిని వీరికిని సమాచారములు పంపెను. ఆరాత్రి పట్టణములో బడిపిల్లలు స్వాములవారిశిష్యులను కొట్టి చంపి రనియే ప్రవాదముపుట్టెను. అందుచేత విధవావివాహము లకు ప్రతిపక్షులుగా నున్నవారు వీధులలో మొగము చూపుటకే తెగింపలేకపోయిరి. ప్రథమశాస్త్రపరీక్ష నిచ్చి న్యాయవాదిగా నుండి స్త్రీపునర్వివాహ నిషేధవాదులకు నాయకుఁడుగా నుండిన యొక ప్రబలగృహస్థానసమయమున చల్లగాలినిమిత్తమై గోదావరి యొడ్డున కూరుచుండి యుండి యాశిష్యులవార్త చెవి సోఁకఁగానే యధైర్యము పుట్టి తన సేవకునిచేతిదీపము నారిపించి తలనిండ ముసుఁగు వేసికొని రాజమార్గమున నడవక ప్రాణము లరచేతిలో పెట్టుకొని సందుల గుండ పోయి యిల్లు చేరి తిరిగి చూచెను. అటువంటిస్థితిలో స్వాముల వారికి ముఖ్యబలముగా నున్నవా రొక్కరును వారి నూరార్చుట కయి యారాత్రి పీఠదర్శనమునకు రాక, తత్క్షణ మూరు విడిచి పొమ్మని లోకగురువుల కాలోచన చెప్పిరి. విద్యార్థులు తమ విద్యాశాల నుండిరాకమునుపే స్వాములవారు మఱునాఁటియుదయమున పీఠమును మాపట్టణమునుండి తరలించి పొగయోడకు కట్టినపడవలలో శిష్య బృందముతో తాము నదిని తరించి భిక్షలు చేయింప లేక శ్రమపడు చున్నమాపురమువారిని కూడ తరింపఁజేసిరి. మొదట దెబ్బలుపడిన

విద్యార్థి స్వాములవారిశిష్యులమీఁదను, స్వాములవారిశిష్యులు విద్యార్థుమీఁదను ధర్మసభలలో నభియోగములు తెచ్చిరి; కాని దండవిధాయకుఁడు జగద్గురునిశిష్యుల కై దేసిరూపాయలు ధనదండనము విధించి ఋజువు లేనందున విద్యార్థులను విడిచిపెట్టెను.

ఇది యిట్లుండఁగా నేప్రక్కఁజూచినను కష్టములే కనఁబడుచు, మరల వితంతువివాహము లగునన్నయాశ కవకాశము లేక, పూనిన కార్యము అకాలనాశనము నొంది నట్లగపడుచున్న యాకాలములో నేలాగున నైనను కొన్ని కార్యములు చేసి యిటువంటి సత్కార్యము మనుష్యకుటిలప్రయత్నముచలన నిర్మూలము కానేర దని లోకమునకు చూపవలె నని మాపక్షమువారు మఱింత ధైర్యోత్సాహములతో బహుప్రయాసముల కోర్చి పని చేయసాగిరి; కాని మొట్టమొదట మాకృషి సఫల మగునట్లు కనఁబడలేదు. ఆపఱకు తమవితంతుకన్యలకు వివాహము చేయుఁడని మమ్ము బ్రతిమాలుకొన్నవారికడకు పోయి మేమే బతిమాలుకొఁగా మాతో మనసిచ్చి మాటాడక పోవుటయే కాక మామీఁద కోపమునుసహితము పడి, అట్టియనుచిత ప్రసంగమును చేసినందుకు మమ్ము తిట్టసాగిరి. మఱికొందఱు మమ్ము తమయిండ్లకే రానీయక పోయిరి. వివాహములనిమిత్త మయి మమ్ము ప్రార్థించిన వారొక్క బాలవితంతువులసంరక్షకులు మాత్రమే కాక విద్యావతు లైన బాలవితంతువులుకూడ మాకు పలువురు జాబులు వ్రాసి యుండిరి. ఇఁక వారితో నుత్తరప్రత్యుత్తరములు జరపి కార్యసాఫల్యము చేయవలె నని మేము ప్రయత్నింపఁగా, మాజాబులాయనాథకాంతలను చేరుటయే యసాధ్య మాయెను. ఈసమయములో మాకు పాఠశాలలోని విద్యార్థులు చేసినసాయ మెప్పటికిని మఱవఁదగినది కాదు. మావిద్యార్థులలో కొందఱు లోకోపకారాకా

ర్యార్థమై యగ్నిహోత్రములో దూఁకుమన్నను దూఁకుటకు వెనుక తీయనివా రుండిరి. ఆకాలములో నిరువదిరూపాయల యుద్యోగము లోనుండి ప్రవేశపరీక్షం దేఱి బంధుజనమును విడిచి మాలోఁ జేరి యున్నయొకరు నల్లగొండ కోదండరామయ్యగారు. నే నీచెన్నపురము రావలె నని బయలుదేఱినప్పుడు నాకు సహాయుఁ డయి వంట చేసి పెట్టుటకుసహితము పూనుకొని నేను సముద్రములోని పొగయోడను చేరుట కయి పడవ నెక్కఁబోవునప్పుడు ఝుంఝామారుతము ప్రబలముగా వీచుచు సంతతధారగా వర్షముకురియుచు సముద్రతరంగములు పర్వతోపమానములుగా నుండుటచేత మిత్రులు బహువిధముల పోవల దన్నను మానక నావెంట సంతోషపూర్వకముగా చిన్నపడవలో సముద్రమునం దయిదుమైళ్ళు ప్రయాణముచేసి యా భయంకరస్థితిలో ధూమనౌకాధికారి యపాయకర మని యెంచి మ మ్మెక్కించుకోక నిరాకరించుటవలన నే వ్యసనముతో వెనుక మరలినసంగతి మీరు విన్నయెడల విద్యార్థు లెంతటిధైర్యోత్సాహములును విశ్వాసమును కార్యనిర్వహణాసక్తియు లోకోపకారచింతయు కలవా రయి యుండిరో మీరే తెలిసికోవచ్చును. వారేయర్ధరాత్రమున నెంతదూరము నున్నయేగ్రామమునకుఁ బోయి యెవ్వరితో మాటాడి యేకార్యమును చేసికొని రమ్మన్నను మాఱుమాట చెప్పక చెప్పినట్లు చేసికొని వచ్చుచుండిరి. ఇటువంటి తోడ్పాటుచేతనే మే మనేకకార్యములు నిర్వహింపఁ గలిగితిమి.

ఈకాలములో మాపట్టణమునకు నాలుగామడలదూరములో నున్న పెద్దాపురములో చదువుకొన్న యొక మాధ్వబాలవితంతువుండెను. ఆచిన్నదానిని వివాహమాడుటకు కాకినాడలో నొకయుపాధ్యాయుఁ డొప్పుకొనెను. తల్లిదండ్రు లావఱకు వివాహము చేయుట

కుద్దేశించి యుండినను, అప్పుడు పుట్టినసంక్షోభమునకు జడిసి మే మన్నివిధములచేత చెప్పినను వినకపోయిరి. చిన్నది పదియాఱుసంవత్సరములు దాఁటిన దగుటచేతను, ఆచిన్న దానికే తనయభిమతమును తెలిపి యుండుటచేతను, ఆచిన్నదానితోనే స్వతంత్రముగా నుత్తర ప్రత్యుత్తరములను జరపుట యుక్తమని తలఁచితిమి కాని తల్లిదండ్రులును బంధువులును విరోధులుగా నుండుటచేతను వారీసంగతి నా వఱకే యెఱిఁగినవా రగుటచేత భద్రముగా కాచుచుండుటచేతను మా కాపని యొకపట్టున సాధ్య మయినది కాదు. అయినను స్త్రీపునర్వివాహపక్షమునం దత్యంతాభిమానము కలిగి ఆకాలమునందు పెద్దాపురములో నుండ తటస్థించిన యొకమిత్రుని సాహాయ్యముచేత మే మాచిన్నదానియింట పనిచేసెడి యొకకుఱ్ఱవానిగుండ నుత్తరప్రత్యుత్తరములను జరప నారంభించితిమి. వయస్సులో నున్నవారికి నిరంతరవైధవ్యదుఃఖమునకంటె మరణమే శ్రేష్ఠముగా నగపడును గనుక, తా నేలాగుననైన దుస్సహబాధనుండి బయలపడి సుఖంపఁగోరి యా చిన్నదే తన్నుఁ గొనిపోవుటకుఁ గలవివిధమార్గములను మా కుపదేశించినది. ఆమె చెప్పినయుపాయము ననుసరించి తగినంతమందిని పల్లకి మోచువారిని నియమించి, ఆపల్లకితో మామిత్రుని నొకనిని కొందఱుభటులను సాయ మిచ్చి పంపి సంకేతస్థలమున రాత్రివేళ ఆచిన్నదానిని కలిసికొని యామెను పల్లకిలో నెక్కించుకొని తెల్లవారు నప్పటికి రాజమహేంద్రవరము తీసికొని వచ్చి విడుచునట్లు తగిన యేర్పాటు లన్నియు చేసితిమి. కాని యీసంగతి యేలాగుననో కొంచెముపొక్కి ఆచిన్నదానిబంధువులకు ముందుగా తెలియఁగా వారు జాగరూకు లయి యుండుటచేతను, అక్కడకు పోయిన మా మనుష్యుల తెలివితక్కువచేతను, ఆయేర్పాటు లేమియు తిన్నగా జరగక

వ్యయప్రయాసములకు లోనయి మావారు పోయినదారినే వట్టిచేతు లతో మరల రావలసినవా రయినారు. అటుమీఁదట మేము చేసిన ప్రయత్నమును చిన్నదాని పేరును సమస్తజనులకును వెల్లడి యయి పోయినవి. ఎల్లవారును ఈవివాహమునకు విఘ్నము కలుగఁ జేయుట కయి చేయవలసినప్రయత్నముల నన్నిటిని జేసిరి. అయినను మా యుత్తరప్రత్యుత్తరములసంగతిమాత్ర మెవ్వరికిని తెలియక మిక్కిలి రహస్యముగానే యుండినది. అందుచేత మేము మఱియొకయుపా యము నాలోచించి మావర్తన మెవ్వరికిని భేద్యము కాకుండునట్లు గోప్యముగా నిర్వహించి పరమనిపుణుఁడును మాకు పరమవిశ్వాసియు నయినయొకమనుష్యుని పెద్దాపురమునకుఁ బంపితిమి. అతఁ డెవ్వరికి ననుమానము కలుగకుండ మార్గస్థునివలె నటించి రాత్రి వారివీధి యరుగుమీఁదనే పరుండి తనసందేశము నాచిన్నదానికి తెలిపి నేర్పుతో పని చేసెను. అమావాస్యనాఁడు రాత్రి రెండుజాముల వేళ మబ్బుపట్టి చినుకులు పడుచుండఁగా తనతండ్రికి తలనొప్పి వచ్చుట చేత నుపచారములు చేయుచున్నతల్లి మొదలయినవారి నేమఱించి లఘుశంకకు పోవుమిషమీఁద వీధిలోనికి వచ్చి యాచిన్నది మా మను ష్యునితో తాను వచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నసంగతి తెలిపెను. అతఁడు వెంటనే యాచిన్నదానిని వెంటఁగొని బయలుదేఱి యాచిన్నదాని కావఱకు తీసికొనిపోయినబట్టలు కట్టి పురుషవేషము వేసి, పగలు చూచు కొనివచ్చిన మాఱుమూలదారిని గాఢాంధకారములో వానలో తడి యుచు పరుగెత్తి కొంతదూర మాచిన్నదానిని నడిపించియు కొంత దూర మెత్తుకొని మోచియు తెల్లవాఱునప్పటికి రెండామడలు నడచి, అక్కడ బండి చేసికొని మఱునాఁడు రెండుజాములవేళ నామెను మా యింటికిఁ జేర్చెను. ఆచిన్నది యిల్లు దాఁటిన నాలుగైదునిమిషముల

కెల్లను తల్లి మొదలయినవా రామె పోయినసంగతిని కనిపెట్టి చుట్టు పట్ల వెదక నారంభించిరి. ఆమె యిందునిమిత్తమే పోయిన దని వారు గ్రహించి బంధువులతోడను పొరుగువారితోడను చేరి నానాముఖముల పరుగెత్తి యన్నిదారులను వెదకి యెక్కడను కానకపోయిరి. అంతట వారందఱు నాలోచించుకొని నగ లెత్తుకొని పాఱిపోయినట్లాచిన్నదానిమీఁద పోలీసువారివద్ద ఫిర్యాదు చేసి యామెను పట్టుకొనుటకయి యారాత్రియే వారంటు పుట్టించుటయే కాక, ఆచిన్న దానిని దొంగిలించితి మని మామీఁద నేరమును మోపి దండవిధాయకునివద్ద నొకయభియోగమును దెచ్చిరి. మఱునాఁడీసమాచారము నాకు తెలియఁగానే వారంటు తప్పించుటకయి పోలీసు సూపరింటెండెంటుగారింటికి పోఁగా, ఆయన కాకినాడకు పోయినట్లు తెలిసినది. అప్పుడింటికి వచ్చి పోలీసినస్పెక్టరును నేను మరల వచ్చుపర్యంతమును వారంటుమీఁద చిన్నదానిని పట్టుకొనకుండునట్లు ప్రార్థించి వెంటనే బయలుదేఱి పడవమీఁద మఱునాఁటిమధ్యాహ్నమునకు కాకినాడ చేరి యక్కడ విచారింపఁగా పోలీసు సూపరింటెండెంటు పెనుగుదు రను గ్రామమునకు పోవునట్లు తెలియవచ్చినది. అప్పుడు వ్యసనము మఱింత యధికమయి భోజనము లేనివిచారమును మఱచి పెనుగుదురు పోవుటకయి ప్రయత్నించుచుండఁగా పోలీసు సూపరింటెండెంటప్పుడే మరల వచ్చి కాలువలో పడవమీఁద నున్నట్టును మఱిగంట సేపటిలో చామర్లకోటకు పోవునట్లును వర్తమానము తెలిసినందున, ఆయెండలో పరుగెత్తి సాయంకాలము నాలుగుగంటలవేళ కాలువ మీఁదిపడవలో ఆదొరగారిని సందర్శించి సంగతి విన్నవించుకొనఁగా నతఁడాచిన్నదానిని పట్టుకొనకుండ పోలీసుఉద్యోగస్థుల కుత్తరువు పంపెద నని చెప్పి నన్ను పంపివేసెను. ఇఁక పెండ్లికొమారుని తీసి

కొనిపోవలసినపని మఱియొకటి యున్నది. అందుచేత నేనక్కడినుండి తిన్నఁగా హిందూపాఠశాలకు పోయి యక్కడ నుపాధ్యాయుఁడుగా నున్నయాతనిని కలిసికొని రమ్మని పిలువఁగా, అతఁడీయభియోగము వలనను జనులవలనిభీతివలనను కొంత జడిసి నావెంట రాకుండుట కయి కొన్నిసాకులు చెప్ప మొదలుపెట్టెను. కాని, నేనన్నిటికిని తగిన పరిహారములు చెప్పి యక్కడనుండియే తిన్నఁగా నేనాతనిని బలవంతముగా పడవవద్దకు తీసికొనిపోయి నాగదిలో కూరుచుండఁబెట్టుకొనఁగా, అతఁడు నన్ననేకవిధముల ప్రార్థించియు నేను పూనిక విడువనందున నామాట తీసివేయలేక నాతో వచ్చి మఱునాఁడు తెల్లవాఱిన తరువాత బట్టలన్నియు నాగదిలోనే యుంచి లఘుశంకకు పోయి వచ్చెదనని నాతో చెప్పి పడవదిగి వెనుకకు పాఱిపోయెను. నేను మాత్రము నాఁడుమధ్యాహ్నము రెండుగంటలకు రాజమహేంద్రవరము చేరి ముందుగా తంతివృత్తాంతకార్యస్థానమునకు పోయి పెండ్లికొమారుని చర్యను కాకినాడలోని నామిత్రులకు తంత్రీముఖమున తెలిపి యింటికి పోయి మూఁడవనాఁడు మధ్యాహ్నము మూఁడుగంటలకు భోజనము చేసితిని. తరువాత కాకినాడకు మనుష్యులను బంపి పెండ్లి జరగకుండ చేయుటకై వివిధమాయోపాయములను పన్నుచున్నవిరోధులప్రయత్నములకన్నిటికిని ప్రతిక్రియలు చేసి ఇదే సమయమని పెండ్లికొమారుని బాధింప నెంచినఋణప్రదాతలనుండి యాతనిని విముక్తిని జేసి తుద కాతనిని రాజమహేంద్రవరమునకు మఱల రప్పించితిమి. పెండ్లికొమారుని ఋణవిముక్తిని చేయుటకై యప్పుడిచ్చిన రెండువందలరూపాయలును తప్ప పెండ్లికొమాళ్ళకెవ్వరికి నిందు నిమిత్తమయి చిల్లిగవ్వయైనను లంచ మియ్యలేదు. వితంతువులను వివాహమాడినపాఠశాలలలోనివిద్యార్థు లందఱును లోకోపకారా

క్షము పరిశుద్ధచింతతోనే వివాహములు చేసికొనిరి కాని యెంతమాత్రి మును ధనాశచేత కాదు. అటుతరువాత పెండ్లికొమార్తెయొక్క తల్లి మొదలగుబంధువులు మాయింటికి వచ్చి యేడ్చియు కేకలు వేసియు బెదరించియు బుద్ధులు చెప్పియు బ్రతిమాలియు వాగ్దానములు చేసియు పెండ్లికొమార్తెను మరల తీసికొని పోవుటకై నానావిధముల పాటు పడిరి కాని వారిప్రయత్నము లన్నియు విఫలము లైనందున వారునిరాశు లై వెనుక మరలవలసినవా రయిరి. అటుపిమ్మట పెండ్లికొమారుని యొక్క యన్నగారును రాజమహేంద్రవరము వచ్చి మంచిమాటలచేత నాతనిని తీసికొని పోవలెనని యెన్నోయుపాయములు చేసెనుగాని యాతనియుపాయములును సఫలము లైనవి కావు. అటుతరువాత వివాహ మగువఱకును పెండ్లికొమారుఁడు మరల పాఱిపోకుండ కంటికి రెప్పవలె నొకరు విడిచి యొకరము కాచి, ౧౮౮౨వ సంవత్సరము అక్టోబరునెలలో బహుకష్టముమీఁద మూఁడవవివాహమును నిర్వహింపఁ గలిగితిమి. ఈవివాహమునకు మాకు మొదటివివాహమున కంటెను పదిరెట్లు ప్రయాస మెక్కువయ్యెను. మొదటివలెనే యిప్పుడును రక్షకభటులు మాయిల్లు కావలి కావవలసివచ్చెను. ఈవివాహమునకు విశేషవ్యయము చేసి మొదటికంటె నధికవైభవముతో జరపితిమి. ఇంత ధనవ్యయము చేసినను, ఇంతమంది రక్షకభటులు కావలి కాచినను ఉత్సవసమయమునందు దుష్టులు కొందఱు పెండ్లిపల్లకిమీఁద రాళ్ళు విసరిరి. ఆవల విమర్శమీఁద ప్రతిపక్షు లావఱలో తెచ్చిన యభియోగము లన్నియు కొట్టుపడిపోయినవి. ఈవివాహముతోనే ప్రతిపక్షులగర్వము సగ మడఁగినదిగాని తరువాత జరగిన నాలవ వివాహముతో పూర్ణముగా గర్వభంగ మైనది. ఈవఱకు జరగిన వివాహములు నియోగిబ్రాహ్మణుల వివాహములు నియోగిబ్రాహ్మణుల

లోను మాధ్వబ్రాహ్మణులలోను జరగినవి; వైదికులలోమాత్రము మా వఱకు జరగలేనందున వారది గొప్పప్రతిష్ఠగా చెప్పుకొనుచు తమ వారిలో నట్టివివాహము జరుగుట యసాధ్యమని దంభములు పలుకుచువచ్చిరి. కాకినాడలో నుత్తమవైదికకుటుంబమునందు పుట్టి చదువుకొన్న యొకబాలవితంతు వుండెను. ఇట్లు వివాహములు జరుగుచుండుట విని యీమెమనస్సులో తానుగూడ వివాహమాడుట కెంతో యభిలాష పడుచుండెను. ఆమెయింటియెదుటనే కాపురమున్న యొకపెద్దమనుష్యుఁ డీసంగతి కనిపెట్టి, అతఁ డీకార్యములయందు విశేషాభిమానము కలవాఁ డగుటచేత మెల్లఁగా ఆచిన్నదానితో మాటాడి మా కాసంగతి తెలియఁబఱచెను. మేమును తగినప్రయత్నములను చేయు చుంటిమి. ఇట్లుండఁగా నొకనాటిరాత్రి పదిగంటలవేళ నొక యూరేగింపునుమహోత్సవము జరగుచుండఁగా దానిని చూచుటకయి యాచిన్నది వెలుపలికి వచ్చి నామిత్రుని జూచి తన్నిప్పుడు రాజమహేంద్రవరము పంపఁ గలరా యని యడిగెను. అతఁ డాప్రకారము చేసెదనని చెప్పి యానిమిషమునందే మూడవవితంతువివాహము చేసికొన్నమామిత్రునితోఁ గలిసికొని పల్లకిని సిద్ధము చేయించి యారాత్రివేళనే రాజమహేంద్రవరమునకు పంపిరి. తెల్లవాఱునప్పటి కాకస్మికముగా పల్లకి వచ్చి మాగుమ్మములో దిగఁగా, మే మాచిన్నదానిని లోపలికి తీసికొనిపోయి భద్రముగా నుంచితిమి. ఆచిన్నదాని యన్నగారును మేనమామలును బంధువులును లౌకికోద్యోగములయందుండి ప్రబలులుగా నున్నవారు; పినతండ్రులు మొదలైనవారు కొందఱు యజ్ఞాదిక్రతువులు చేసి పండితు లనిపించుకొనుచున్నశిష్టసంప్రదాయములోనివారుగా నున్నవారు. ఆమెమేనమామ లారాత్రియే రాజమహేంద్రవరమున నున్నబంధువులకును పోలీసువారికిని

తంత్రీవార్తలు పంపుటయేకాక మఱునాఁడు పడవమీఁద బయలు దేఱి తామే రాజమహేంద్రివరమునకు వచ్చిరి. వారు వచ్చి చిన్నదానిని తమవెంట రమ్మని బహువిధముల బ్రతిమాలుకొనిరికాని చిన్నదివారి కోరిక చెల్లింప నంగీకరింపనందున మంచివరుని జూచి వివాహము చేయుమని యామెను నా కొప్పగించి తమయూరికి పోయిరి. ఆచిన్న దానికి వివాహము చేయ నుద్దేశించి యామెయన్నగా రావఱకు నాతో ననేకపర్యాయములు మాటాడి జాబులు వ్రాసినవాఁడే యయినను, బహిష్కారపత్రికలు మొదలైనవి వచ్చినతరువాత వెనుకతీసి తాను కార్యము చేయుటకు సాహసింపలేక పోయెను. ఈచిన్నదానిని వివాహ మాడినయాతఁడును శుద్ధశ్రోత్రియవంశమునందు పుట్టి వైదికవృత్తి యం దున్నయన్నలను తండ్రిని కలిగి యున్నవాఁడు. దేశాభిమానము కలిగి యిట్టిజనక్షేమకరము లైనకార్యములయం దుత్సాహము కలిగి సర్వవిధముల నాకు సహాయులుగా నుండినవిద్యార్థులలో నితఁ డొకఁడు. ఇతఁడు (పులవర్తి-శేషయ్యగారు) సర్వకళాశాలాప్రవేశ పరీక్షాసిద్ధుఁ డయి యిప్పుడు మండలన్యాయసభయం దుద్యోగములో నున్నవాఁడు. ఇటీవల నే నీతని నొకవితంతుకన్యను తీసికొనివచ్చుట కయి పంపినప్పుడు వారివస్తువులను మోసికొని వచ్చుటకయి కూలి వాఁడు దొరకకపోఁగా, లేశ మయినను వెనుకతీయక యభిమానమును విడిచి కార్యసాధనమే ముఖ్యప్రయోజనముగా నెంచుకొని తానే కావడిని కొన్నికోసులు మోచుకొని వచ్చి కార్యమును నిర్వహించిన వాఁడు. ఇతఁ డొకపర్యాయము తండ్రి తనకు వివాహము చేయ సిద్ధ పడిచినప్పుడు వితంతువివాహమునిమిత్తమే తా నావివాహమును నిరాకరించినధైర్యశాలి. ఇతఁడును, నాతో చెన్నపురికి రా ప్రయాణ మయి తరువాత పదవవితంతువివాహ మాడినయాతఁడును, మొట్ట

మొదట స్వజాతివితంతువులు దొరకకపోవుటచేత నింతకాలము నిలిచి యున్నవారేకాని దొరకినయెడల వీరే వితంతువివాహమునకు ప్రథము లుగా నుండవలసినవారు. ఈనాలవవివాహ మయినపిమ్మట ప్రతి పక్షులు తమప్రయత్నమువలన కార్యము లేదని తెలిసికొని నిరు త్సాహులయి ప్రత్యక్షముగా బాధించుటకును కార్యవిఘాతము చేయ పాటుపడుటకును మానుకొని యుపేక్షాపరులు కాసాగినారు. మేము విశేషప్రయత్నము చేసినదీనాలుగువివాహములవఱకేకాని తరువాత దంపతులు తమంతట తామే రా మొదలుపెట్టినారు. ఇప్పటికి మా సమాజముయొక్కయాదరణముక్రింద పంధ్రెండు స్త్రీపునర్వివాహములు జరగినవి. వైశ్యు లిట్టికార్యములకు సాహసించుట పరమాద్భుతమే యయినను, ఈజరగినవివాహములలో రెండు వైశ్యస్త్రీపునర్వివాహ ములుకూడ నున్నవని తెలుపఁగలిగినందునకు నా కెంతో సంతోష ముగా నున్నది. ఈవివాహము లైనవారందఱు నించుమించుగా సుఖు లయియే యున్నారు. కొందఱి కీవఱకే సంతానము కలిగినది; మఱి కొందఱికి కలుగనున్నది. బహుప్రయాసముతో నాటిన సత్కార్యబీజ మీప్రకారముగా కొమ్మ లెత్తి పుష్పించి ఫలించి దినదినాభివృద్ధి చెందుచుండఁగా చూచుట యావృక్షమును నాటినవారి కెంతసంతోష కరముగా నుండును! మధ్య వేయికష్టములు వచ్చినను కార్యసాఫల్య మయినతరువాత తొంటిప్రయాస మేదియు గణనకు రాదు. పదిమంది చేరినతరువాత కొన్నిమనస్తాపములును చిక్కులును గలుగక మానవు గాని చేసినమహాకార్యమును తలఁచుకొనఁగా, అవి యెంతమాత్రమును గణనకు తేఁదగినవిగా నుండవు. కొందఱు ధనాశాపరులుగా నుండి పలుమిమలమీఁద తొందరలు కలుగఁ జేయవచ్చును; కొంద అవివేకము చేతను కొందఱు దుస్స్వభావముచేతను తగవు లాడవచ్చును. ఆరంభ

ములో మా కింకను బహువిధము లయినచిక్కులు తటస్థించినవి. మమ్ము కొందఱు మోసము చేసి సొమ్మపహరించినవారును ఉన్నారు. మొదటి రెండువివాహములు నయినతరువాత బహువిధమన స్తాపములు సంభవించినకాలములోనే వివాహిత యైనరెండవవితంతుకన్యయొక్క తండ్రి లోకాంతరగతుఁ డగుట తటస్థించెను. అప్పుడు వాహకు లెవ్వరును దొరకకపోయినను మాలోమేమే శవమును స్మశానవాటికకు తీసికొనిపోయి దహనసంస్కారము జరగించి, పుస్తకము చూచి చదివి యపరక్రియలను నేనే జరగింపవలసినవాఁడ నయినాను. వంటబ్రాహ్మణులు మొదలయినవారు బెదరించి లేచిపోవుచు రాఁగా, అటుతరువాత జరగినయయిదవవివాహమునకు నాభార్యయే గోదావరి నుండి నీళ్ళు మోచుకొనివచ్చి వంట మొదలయినపను లెల్లను నిర్వహింపవలసిన దాయెను. ఇట్టికష్టములను నివారించుటకై మేము సాధ్య మయినంతప్రయత్నము చేసి ఆఱవవివాహమును వంటలు మొదలైనవి చేయఁగలిగినబ్రాహ్మణునకే చేసి వంటబ్రాహ్మణులవలనిబెదరింపులను తప్పించుకోఁ గలిగితిమి. ఏడవవివాహమే మొదటికోమటి వివాహము. మూడవ దైనమాధ్వవివాహము జరగినప్పుడు పల్లకి చుట్టును రక్షకభటులు కావలి యున్నను రాళ్ళురువ్వినకాలము పోయి, ఏడవ దయినయీకోమటివివాహము జరగినప్పటికి రక్షకభటుల సాహాయ్య మక్కఱలేకయే దంపతులను రాత్రివేళ వీధులగుండ నిర్భయముగా నూరేగింపఁ గలిగినకాలము వచ్చినేది. ఎనిమిదవవివాహము నేను దంపతుల నిక్కడకు తీసికొని వచ్చుటచేత ఈపట్టణమునందే జరిగినది. తొమ్మిదవవివాహమే రెండవకోమటివివాహము. పదవ వివాహము రాజమహేంద్రవరములో జరపిన బ్రాహ్మణవివాహము. తరువాతి రెండువివాహములును కొన్నిమాసములక్రిందట బళ్ళారిలో

జరపఁబడినవి. మాసమాజమువారే తాము ధనవ్యయము చేసి యీ చెన్నపురియందును బళ్ళారియందునుకూడ వివాహములు చేయించుటనుబట్టి చూడఁగా, ఒక్క మాపట్టణమునందేగాని మామండలమునందేకాని తెలుఁగుదేశమునందుమాత్రమేకాని వివాహములు చేయించుట మాసమాజోద్దేశము కాదనియు ధన మున్నయెడల నీచెన్నపురి రాజధాని క్రిందిదేశములలో నెక్కడ జరగినను వివాములకు తోడుపడుటయే మాయుద్దేశమనియు మీకు తేటపడి యుండవచ్చును. మేము మాప్రాంతముల జరగినవివాహములలో నొక్కరికిని లంచమియ్యలేదని యీవఱకే చెప్పి యున్నాను. మూడవవివాహమునకు పెండ్లికొమారుని ఋణవిముక్తునిగాఁ జేయుటకయి యిచ్చిన రెండువందలరూపాలును గాక మఱి రెండువందలరూపాయ లిచ్చి అప్పులవారమ్ముకొనిపోవ సిద్ధముగా నున్నయొకపొలమును విడిపించి యిక్కడ వివాహ మయినయెనిమిదవదంపతుల కియ్యవలసివచ్చినది. మేము రొక్కముగా నిచ్చినసొమ్మింతే. తక్కినది వివాహవ్యయములక్రిందను, పెండ్లికూఁతుల కిచ్చిన రెండేసివందలరూపాయల యాభరణముల క్రిందను, దక్షిణలక్రిందను, బట్టలు మొదలయినవానిక్రిందను, ఈ నూతనదంపతులు కాపురముండుటకై కొన్నయిండ్లక్రిందను, వ్యయపడి పోయినది. వివాహములనిమిత్తమై దంపతుల నిక్కడకు తీసికొని వచ్చినప్పు డొక్కప్రయాణవ్యయములకే మూడు నాలుగువందల రూపాయ లైనవి. ఇవిగాక ప్రతిమాసమును పురోహితునియొక్కయు వంటబ్రాహ్మణులయొక్కయు జీవితములకును పాఠశాలలం జదువుకొనువివాహితులభరణమునకును పుస్తకాదులకును కొంతవ్యయము చేయవలసి యున్నది; ఈవ్యయము లన్నియు శ్రీ పైడా రామకృష్ణయ్యగారు మహౌదార్యముతో మాసమాజమునకు దయచేసిన పదివేల

రూపాయలతోనే జరపఁబడినవి. ఈయన సాహాయ్యమే లేకయుండిన యెడల మే మిందులో నొక్కవివాహము నైనను జేయుటకు సమర్థుల మయి యుండము. కాఁబట్టి యీవివాహముల కంతకును మూలాధార మీమహాపురుషుఁడే యని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును. ఈయన కీమధ్య లక్ష యేఁబదివేలరూపాయలు నష్టము వచ్చినను, ఇప్పటికిని బహువిధముల నీమహాకార్యములకు తోడుపడుచునే యున్నాఁడు. ఈపదివేలరూపాయలును గాక మొదటి రెండువివాహములకు నయిన సమస్తవ్యయములను వహించుటయే కాక, ఈయనయే కొన్నిగృహ ములనుసహితము పునర్వివాహదంపతులు కాపుర ముండుట కయి సమాజమువారివశమున నుంచి యున్నాఁడు. పరోపకారశీలుఁ డయిన యీదయాశాలియొక్క యీయోగ్యదానమును నేను వర్ణింపవలసిన పని లేదు. ఈయిచ్చినధనము పోయినను, తనువులు పోయినను, మఱి యేమి పోయినను, ఈయనకీర్తి యీభూమండలములో స్థిరముగా నుండక పోదు. నావంటివారు కొందఱు పనిముట్లవలె కొంత యుప యోగపడినను, ఈకార్యవ్యాపనమున కీఘనుఁడే ముఖ్యకారణుఁడు. మనహిందూదేశమునందలి ధనికులలో నిటువంటి పరోపకారచింత గలదానశీలురు మఱి పదిమంది యున్నయెడల నీభరతఖండ మత్యల్ప కాలములోనే తొల్లింటి మహోన్నతదశకు వచ్చి బాగుపడుననుటకు సందేహము లేదు. ఇటువంటి లోకోపకారధురీణు లనేకులు శీఘ్ర కాలములోనే మనదేశమున కలంకారభూతులుగా జనించి యీభరత ఖండమునొక్క పురోభివృద్ధికి తోడు పడుదురుగాక !

దేశాభివృద్ధికి హేతుభూత మయి లోకోపకారక మయినయీ కార్యమునకు తోడుపడి, దుస్సహవైధవ్యదుఃఖములపాలయి గతి కానక బాధపడుచున్నయనాథయువతులను సాధ్య మయినంతవఱకు

దుఃఖసముద్రములోనుండి రక్షించుటయే దేశాభిమానలేశము గల పుణ్యపురుషుల కందఱికిని మహాకర్తృత్య మన్నసంగతి మీవంటివివేకులకు నే నిప్పుడు చెప్పవలసినయావశ్యకము లేదు. అందఱును శ్రీ పైడా రామకృష్ణయ్యగారివలె వేలకొలఁదిరూప్యముల నిచ్చుటకు శక్తులు కారు; బంధువులు మొదలయినవారిని త్యజించి కులజనులకు విరోధులయి లోకోపకారార్థమయి యిట్టికార్యములలో ప్రవేశించి పని చేయుటకును నెల్లవారును శక్తులు కారు. అయినను తమ కిష్టమున్నయెడల తోఁచిన ధనప్రదానము చేసి బొత్తిగా సహాయపడలేని వారుమాత్ర మెక్కరును ఉండరు. ఇప్పుడు కార్యములనిమిత్త మనేకులు క్రొత్తవారు వచ్చుచున్నారు; రెండు మూఁడు కార్యము లీవఱకే సిద్ధముగా నున్నవి. కేవల ధనలోపముచేతనే వాని నిప్పుడు నిర్వహించుటకు మేము శక్తులము కాక యున్నాము. ఇంతేకాక యీవఱకు వివాహములు చేసికొన్నవారికిని కొన్నివిధముల సాహాయ్యములు కావలసి యున్నవి. మీవంటివిద్యాధికులు తెలిసివారింతనుంది దేశమం దంతటను నిండి యుండఁగా ధనాభావమువలన కార్యములు కాకున్న వన్ననిందమాత్రము రాదని దృఢముగా నమ్మి యున్నాను; నావిశ్వాస మెంతవఱకు సత్యమో ముందు చూడవలసి యున్నది. ఈ దేశాభిమాను లందఱు నొక్కొక్కరూపాయచొప్పున నిచ్చినను మొత్తముమీఁద వేలకొలఁదిరూపాయలు పోగు పడవచ్చును. సంఘమునం దెంత శక్తి యైననున్నదికదా? శక్తికొలఁదిని మీవంటివారీవిషయమున తోఁచినంతధనసాహాయ్యమును చేసినయెడల, అందువలన నెవ్వరికిని నష్టము కలుగదుగాని యనేకబాలవితంతువులను దుర్భరసంతతవైధవ్యబాధలనుండి తొలఁగించి కాపాడి లోకమునకు మహోపకారము చేయవచ్చును. ఎవ్వరికిని భారముగా నుండనియీ

యుత్తమకార్యమునకు మీరు తోడు పడెదుపక్షమున, ఇంతవఱకును కాయకష్టపడి శ్రీ పైడా రామకృష్ణయ్యగారిధనముతో చేసినపని నే నేటినుండి మీధనముతో చేసి చేతనయినంతకృషి చేసి మీధనము సార్థకపడునట్లు సాధ్య మయినన్నివివాహములను జేయింపఁ బ్రయత్నించెదను. ధనసాహాయ్యమును శరీరప్రయాసమునులేనివాగ్రూపక మయినదేశాభిమానముతో లేశమును ప్రయోజనము లేదు. కార్యములు లేనిమాటలచేత నీవఱకే మనదేశము మిక్కిలి చెడి యున్నది. ఇఁకముం దట్టిచెఱుపు మఱేమియు కలుగకుండునుగాక ! నేనిప్పుడు మీవంటివారివద్ద చేసెడుప్రార్థన వృథా పోదనునమ్మకముతో, మీకు తోఁచినంతధనసాహాయ్యమును నెలచందాలను దయచేసి కార్యనిర్వహణభారమును మీరు వహింతు రని మఱిమఱి వేఁడుచున్నాను. దైవము మీమనస్సులయందు చొచ్చి, దిక్కు లేని లెక్క లేని యనాథయువతులను రక్షింప సహాయపడిన పుణ్యము మీకు దక్కించునుగాక !

స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోపన్యాసము.

స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోపన్యాసము.

అస్మద్దేశీయులారా!

ఈదినమున నేనుపన్యసింపఁబూనినవిషయము మీకు వినుటకును నాకు చెప్పుటకునుకూడ నెంతమాత్రమును సహ్యము కానిదే. ఈవిషయము వినుటకు మీ కెంతభారముగా నుండునో చెప్పుటకు నాకును నంత భారముగానే యుండును. కాని యీపని మన కెంత సంతాపకరమయిన దయినను మనప్రయత్నమువలన దురంతమైన మానుషసంతాపము కొంతవఱకైనను తొలఁగవచ్చు నన్నయాశ కనఁబడుచున్నంతవఱకును మన మీవిషయమున కొంచెమయినను విముఖులము కాఁగూడదు. మన మీలోకములో జన్మమెత్తినది న్యాయపక్షము నవలంబించి కొంచెముగానో గొప్పగానో యన్యాయముతో ప్రతిదినమును పోరాడుచు సాధ్యమైనంతవఱకు న్యాయమును సేవించి సుఖాభివృద్ధి చేయుటకొఱకే. అన్యాయ మెంతకాలమునుండి నిరంతరాయముగా సాగుచున్నను, ఒకానొకప్పు డది యెంత ప్రబలముగా కనఁబడినను, ప్రముఖు లెంతమంది దానిని చేపట్టియున్నను, న్యాయమునకంటె నన్యాయమున కెక్కువశక్తి వచ్చు ననిమాత్రము మీరు స్వప్నావస్థయందును నమ్మఁబోకుఁడు. న్యాయస్వరూపుఁడైన సృష్టికర్తయే యొకఁడుండి యతఁడే యీలోకవృత్తమును నడిపించుచు పరిపాలించుచున్నంతవఱకు భూమిమీఁద న్యాయమున కట్టిదుర్గతి యెప్పుడును పట్టనేరదు. లోకములో నన్యాయ మెప్పుడు ప్రబలియున్నతస్థితిని పొంది దుస్సహమగునో యప్పుడే మానవకోటియందు దానిని నిర్మూలింపవలె నన్నబుద్ధి యుదయించి తదనుకూలమైన

యుత్సాహమును రోషమును సాహసమును ధైర్యమును ప్రాణికయు పుట్టి దాని వినాశమున కెంతో సులభముగా దారి నేర్పడును. అన్యాయము ప్రత్యక్షముగా తల యెత్తి న్యాయము నడంగద్రొక్కుటకై సిద్ధపడినప్పు డన్యాయముమీఁద ధ్వజ మెత్తి దానిని రూపుమాపుటకై ప్రయత్నింపనివారు కేవల వివేకశూన్యులు తప్ప మఱియెవ్వ రుందురు ? అధర్మముతో పోరాడి విజయము నొంది న్యాయమును ప్రతిష్ఠాపించుటకై కత్తులు కొట్లు ధనము బలము మొదలయినదుస్సాధ్యము లగుదుర్బలసాధనము లేవియు నక్కఱ లేదు; సత్యము, కారుణ్యము, ఉత్సాహము, సాహసము మొదలయినసర్వజనసాధ్యము లగునమోఘసాధనములతోనే యెంతపని యైనను చేయవచ్చును. కాఁబట్టి ప్రపంచములో ధర్మబలముతో సమానమైనబలము మఱియొకటి యేదియు లేదు. దేహబలము లేక పోయినను మనుష్యబలము లేక పోయినను, సాధనబలము లేక పోయినను, మఱియేబలము లేక పోయినను, ధర్మబల మొక్కటిమాత్ర ముండెనా యెంతటి యసాధ్యకార్యముల నైనను దుర్బలులుసహిత మొక్కనిమిషములో సాధ్యములను జేసికోవచ్చును; అది యొక్కటి లేకపోయెనా ప్రబలులుసహిత మెంతకాలమో కృషి చేసియు నొక్కయల్పకార్యమును సాధింప లేక పోవుదురు. ధర్మబల మున్నవానికే దైవబలమును మనోబలమును సమస్తబలములును కలుగును. కాఁబట్టి యెల్లవారును ముందుగా సమస్తమునకును ధర్మబలమునే సహాయపఱుచుకొనుటకై ప్రయత్నింపవలయును. ధర్మబలము తోడు పడినయెడల మనహృదయములనుండి వెలువడుమాటలే మహామంత్రములై విరోధుల నైనను వశ్యులనుగాఁ జేయును; మనయాలోచనయందే యప్పు డద్భుత మైన సమ్మోహనశక్తి పుట్టును. కాఁబట్టి ప్రత్యేకముగా మాటలును తలం

ఫులునుకూడ వ్యర్థములు కావని యెఱిఁగి మన మొకవేళ వేఱువిధముగా తోడుపడ లేక పోయినను వాఙ్మనఃక్రియలచేత నైనను మంచి పని కెప్పుడును తోడుపడు చుండవలయును. లోకాపాయకరము లైన యాచారములవిషయమై యాలోచించి ప్రసంగించుటవలనను, కొంత యక్రమ మడఁగి ధర్మము వర్ధిల్లి లోకోపకారము కలుగుటకు శీఘ్రముగా మార్గ మేర్పడవచ్చును గనుక, నే నిప్పుడు చెప్పఁ దలఁచుకొన్న వాక్యములను శ్రద్ధ వహించి విని విన్నదానిని సావకాశముగా నాలోచించి యాలోచించినదాని నితరులతో చర్చించుటచేత నైనను మీరందఱును సత్కార్యవ్యాపనమునకు తోడు పడుదురని దృఢముగా నమ్ముచున్నాను.

భగవంతుఁడు దయాధర్మస్వరూపుఁ డనియు, ఆతనిసృష్టిలోని సమస్తప్రాణులును స్వభావముచే నెప్పుడును సుఖమునే యనుభవించు చుండు ననియు, అందుచేత సామాన్యముగా నెల్లజంతువులును సుఖమనుభవింపవలయు ననియే భగవన్మత మనియు, సమస్త మతముల వారును సమస్తదేశములవారును నిర్వివాదముగా నంగీకరించి యున్న పరమసిద్ధాంతాంశమే కదా ? లోకములో సమస్తజీవరాసులును నైసర్గికముగా సదా సుఖమే యనుభవించు చుండుటయు, వాని కెప్పుడయినదుఃఖము సంప్రాప్త మైనయెడల నది యశ్రద్ధచేతఁగాని యజ్ఞానముచేతఁగాని భగవదుద్దేశము నతిక్రమించి ప్రవర్తించుటవలననో పరులయక్రమమువలననో యాగంతుకముగా వచ్చుచుండుటయు నెల్లవారును కొంచెము విమర్శించినచో ననుభవముచేతకూడ నెఱుఁగ వచ్చును. ఆయావస్తువులతత్త్వము నెఱిఁగి క్రమముగా నుపయోగించు కొన్నచో సృష్టిలోని గణనాతీతము లైనసమస్తపదార్థములు నేదో యొకవిధముగా మనసుఖసంతోషాదులకే తోడుపడు నన్నయంశము

వివేకము కలవారి కెవరికి తెలియకుండును? సృష్టిమర్యాదనుబట్టియు దానివలనఁ దెలిసికోఁదగినంతవఱకు భగవత్స్వభావమునుబట్టియు విచారింపఁగా భగవచ్ఛాసన మెప్పుడును ప్రజాసుఖమునకే యనుకూలముగా నుండు ననియు ప్రజాసౌఖ్యమునకు ప్రతికూలముగా నుండుకట్టుపాటు లన్నియు భగవన్మతవిరుద్ధములయి పామైకమూలములయి యుండు ననియు మందమతిసహితము సులభముగా తెలిసికోవచ్చును. కాఁబట్టి లోకములో కొంద ఱెప్పుడును దుఃఖపడుచు నుండవలెననియే భగవదిచ్ఛ యనియు ధర్మ మనియు బోధించువారు కేవల వంచకు లనియు భగవత్సంకల్ప మాప్రకారముగా నుండు ననుట యపచార మనియు దైవదూషణ మనియు జ్ఞానలేశము గలవా రందఱును తెలిసికోవలెను. ఎప్పుడును బహుజనసుఖదాయక మయినకార్యమే పుణ్యకార్యము; బహుజనదుఃఖకర మయినకార్యమే పాపకార్యము. పుణ్యపాపనిర్ణయము చేయుటకు లోకములో నింతకంటె మంచి సాధనము మఱియొకటి లేదు. అందుచేతనే మన పెద్దలు చక్కఁగా విచారించి,

"శ్లో॥ శ్లోకార్ధేన ప్రవక్ష్యామి యదుక్తం గ్రంథకోటిభిః।
పరోపకారః పుణ్యాయ పాపాయ పరపీడనమ్॥

అని పరోపకారమే పుణ్యమును పరపీడనమే పాపము నన్న సర్వశాస్త్రసారాంశ మయినపరమార్థమును రెండుమాటలతో చెప్పియున్నారు. కాఁబట్టి సమస్తకార్యములయందును మన మీయమూల్య మయిన యుత్తమవాక్యమును మూలసూత్రముగా గ్రహించి శిరసావహించుచు కొని నడవవలయును. ఈశ్వరేచ్ఛానుసారముగా ప్రవర్తించుచు దయానిధి యయిన యీయనయనుగ్రహమునకు పాత్రుల మయి యిహపరలోకసుఖములను పొంది యానందింపఁ దలఁచుకొన్న పక్షమున

మున మనము చేయవలసినప్రయత్నము లన్నియు . జనసామాన్యము నకు సుఖాభివృద్ధి యగుటకును దుఃఖము తగ్గుటకును ననుకూలమయి నవిగా నుండవలెను; కాఁబట్టి మన మేరాజశాసనమును విధించినను, ఏకులధర్మమును నిర్ణయించినను, ఏమతనియమమును జేసినను, అవి యెప్పుడును సాధ్య మయినంతయధికసంఖ్యాకుల కధికసుఖము కలుగఁ జేయుట కనుకూలపడునట్లుగా నుండవలయును. అట్లుండక యవి ప్రత్యేకముగా నొక్కతెగవారిమేలునకే యనుకూలముగా నుండి, ఇతరుల కందుమూలమున బాధ కలుగుచున్నపక్షమున, ఆయేర్పాటు లెన్నటికిని భగవదిచ్ఛానుసారములు కానేరవనియు నవి క్రూర మయినపిశాచముయొక్క ప్రేరణమువలన చేయఁబడినవనియు రూఢిగా నమ్మవచ్చును. లోకవృత్తమునందు మన కితరులతోడిసంబంధ మని వార్యము గనుక పరస్పరసాహాయ్యము లేక మన కీలోకములో నిజ మయినసౌఖ్యమే లేదు. ఇతరులు సుఖించునప్పుడే మనమును సుఖ పడుదుము. అందఱును స్వప్రయోజనపరు లయి ప్రతిపురుషుఁడును పరులసుఖమును విచారింపక యొక్కతనసౌఖ్యమునిమిత్తమే పాటు పడెడుపక్షమున లోకములో నెవ్వరికిని సుఖము కలుగక మన మంద ఱమును మృగములకంటె హీనులముగా నుందుము. స్వప్రయోజన పరత్వము నెంతవఱకు విడిచిపెట్టి లోకోపకారమునిమిత్తమయి జను లెంత పాటుపడుదురో వారిస్థితి యంత యుత్కృష్టదశను పొంది వా రంతసుఖాధిక్యమును పొందుచుందురు. కాఁబట్టి సుఖ మనఁగా జన సామాన్యముయొక్కసుఖమే కాని యొకజాతివారియొక్కగాని తెగవారి యొక్కగాని సుఖ మెన్నటికిని కాదు. మనము మొత్తముగా జన సామాన్యముయొక్కసుఖమునిమిత్తమై పాటుపడినప్పుడే లోకమున కంతకును సుఖము కలుగును. లోకసుఖమునిమిత్తమయి చూచునప్పు

యెవ్వరికిని సాధ్యమయినంతవఱకు నిష్కారణముగా బాధ కలుగ కుండునట్లు చూడవలయును. ఒకవేళ కొందఱికి నష్టము కలుగకుండ జనసామాన్యముయొక్క సుఖాభివృద్ధికి తగిన యేర్పాటేదియైనను చేయ శక్యము కాకపోయినయెడల నేవిధముగాఁ జేసిన నత్యల్పసంఖ్యాకుల కత్యల్పబాధ కలిగి బహుజనసుఖావహ మగునో యావిధముగా దానిని చేయవలెను. మన మొకకార్యముయొక్క యోగ్యతాయోగ్యతలను విచారించునప్పుడు భగవత్సమ్మత మయినయీధర్మమును దృఢ ముగా మనసునందు నిలుపుకొనవలెను.

మనుష్యులకు మృగాదులకు లేనియుక్తాయుక్తవివేక మొకటి యధికముగా నున్నది; ఆవివేకమును భగవంతుఁడు వారికి ప్రసాదించి నందుకు ఫలముగా వారొకకార్యమును చేయునప్పుడు దేశకాల పాత్రాదులను విమర్శించి యయుక్తమును విడిచి యుక్త మయిన ధానినే చేయవలసినవా రగుచున్నారు; అందుచేత మృగాదులవలెఁ గాక మనుష్యుల యాచార వ్యవహారాదులు కాలానుగుణముగా మాఱుచుండుట యనివార్యమయి యున్నది. జనులు విమర్శకు లయి భగవంతుఁడు తమకు దయచేసినయుచితానుచితజ్ఞానమును సార్థక పఱుచుకొనుచు దేశకాలస్థితినిబట్టి చక్కగా నాలోచించి దేశక్షేమ కరము లయినమార్పులను నిశ్శంకముగా చేసికొనుచు వచ్చినచో వారు క్రమక్రమముగా మహోన్నతదశకు వచ్చి నాగరికాగ్రగణ్యులై యుక్తప్రవర్తనముచేత దేవతాతుల్యు లగుదురు; అట్లుగాక యీశ్వ రోద్దేశమునకు వ్యతిరిక్తముగా జను లవిమర్శకులై తమవివేకము నంతను పదటఁ గలిపి దేశకాలానుగుణముగా ప్రజాక్షేమకరము లైనమార్పులను చేసికొనక పూర్వ మాచరింపఁబడినదే మంచిదని కూరుచున్నపక్షమున నభివృద్ధి యన్నమాట లేక జను లంతకంతకు

నూథులయి హీనదశను పొంది కడపట మృగప్రాయు లగుదురు. ప్రకృతిధర్మమునుబట్టి మన ముద్దేశించినను ఉద్దేశింపకపోయినుకూడ మనయాచారాదులలో మనకు తెలియకయే యేదో యొకవిధముగా మార్పు కలుగుచునే యుండును; ఒక్కమృగాదులుమాత్రమే యెప్పుడును మార్పు లేకుండ నుండునవి. మనుష్యులలో మార్పు కలుగకుండుట యసాధ్యము; విమర్శ లేనిచో కలిగెడుమార్పుమాత్రము సాధారణముగా సుఖప్రద మయినదిగా నుండదు. విమర్శ లేకయే కార్యములను జేయుచువచ్చినచో మన కాచారమే పరమదైవతమయి యుచితానుచితవివేకమును మనమనసులనుండి దూరముగా పాఱఁదోలి తుదకు మానుషధర్మమే మనలను విడిచిపోవునట్లు చేయును. అప్పుడు మనము దురాచారభూతమునకు సంపూర్ణదాసుల మయి దయాదాక్షిణ్యాదులను వదలివేసి యది నడిపించినట్లెల్ల గ్రుడ్డివారివలె కన్నులు మూసికొని నడుచుచు వివేకము మనలను వదలుటచేత విపరీతబుద్ధి కలవార మయి మంచిని చెడ్డగాను చెడ్డను మంచిగాను భావించుకొనుచు పాపభీతి యెఱుఁగక యెంతటి క్రూరకృత్యమున కయినను వెనుకతీయనివార మగుదుము. మనలోని రాజపుత్రులు వివాహములయందలియతివ్యయమును మాని సుఖింపవలసినపనికి మాఱుగా వివేకరహితు లయి ధనాభావముచేత తమకడుపున పుట్టినస్త్రీశిశువులనే కరుణమాలి వధించెడి కిరాతవృత్తిని పూనఁగలుగుటయు, పలువురు సత్య మయినయీశ్వరుని మఱచిపోయి కాళికాశక్తి మొదలయిన పేళ్ళు పెట్టినరాతిబొమ్మలకు తృప్తి కలుగు నని దయాశూన్యు లయి తమతోడిమానవులను కొన్నిసమయములయందు తాము కన్నబిడ్డలను కూడ బలవంతముగా బలిపెట్టు ఘోరరాక్షసకృత్యమును వహింపఁ గలుగుటయు, కొందఱు పుణ్యము వచ్చు ననియు పాపనివారణ మగు

యిప్పుడు క్షణకాలము రూపము దాల్చి నాయెదుట నిలువఁబడితివా, హత్యచేసినపాపము వచ్చినను చేతులకసి దీఱ నిన్నొక్కసారిగా మెడ నులిపి చంపివేసి, ఈదేశమును పట్టుకొనినపీడను నేటితో వదల్చి ఋణ విముక్తుఁడ నై కృతార్థుఁడ నగుదును. నిన్నేలాగున నైనరూపు మాపి దేశమును మరల నెప్పటిప్రకారముగా నీశ్వరశాసనమున కొప్పింపఁగలిగినప్పుడుగదా నాకు కోపశాంతి కలుగును! మాననీయు లగుహిందూమహాజనులారా! ఆచారపిశాచము మనల నీప్రకార ముగా దారి తప్పించి తప్పుత్రోవను బెట్టి ప్రతినిమిషమును మన యభి వృద్ధిమార్గమున కడ్డముగా కంటకప్రాయము లగుప్రతిబంధశతము లను కల్పించి బహుకాలమునుండి తరతరమును బాధించుచుండఁగా, తెలిసి మన మింకను నెంతకాలము పౌరుషము విడిచి భగవదాజ్ఞా రూప మయినశాస్త్రదేవతాధికారమును తానక్రమముగా నాక్ర మించుకొని మనలను బుద్ధిహీనులను జేసి మనమీఁద నెక్కి త్రొక్కు చున్నయాచారి మనుద్రోహికి పరమభృత్యుల మై కన్నులు మూసి కొని హైన్యముతో దాస్యము చేయుచు మనమేలు నైనను విచారిం పక యజ్ఞానాంధకారమునఁ బడి యుందము? ఎఱిఁగి యెఱిఁగి లేశ మైనను ప్రాజార్హత లేనియీద్రోహిని కాళ్ళను చేతులను కట్టుకొని యారాధించుచు మనయభివృద్ధినికూడ నిరాకరించి వేరుపురుగువలె పైకి తెలియకుండ లోలోపలనే మనసౌఖ్యవృక్షమును మూలముతో ఛేదింపఁ బాటుపడుచున్నయీతనిక్రౌర్యముయొక్క దుష్ఫలములను పలుమారు ననుభవించుచుండియు తెగువలేక యెంతకాలము ప్రాజార్హ మైనశాస్త్రదేవతనుకూడ నీక్రూరునకు దాసిని జేసి సమర్పించి యశక్తుల మై యుందము? ఇప్పుడిప్పుడు వివేకమాంత్రికుఁడు కాల మహిమచేత మనహృదయభవనములయందు ప్రవేశించి మోహాతను

మును క్రమక్రమముగా చెడఁగొట్టుచున్నాఁడు. కనుక వెనుకటి వారివలె మన మిప్పుడు దురాచారగ్రహముయొక్క సమ్మోహన మంత్రప్రభావముచేత పూర్ణముగా కట్టుపడి యుండలేదు. మన మాచారమునకు సేవ చేయవలసినపని లేదనియు, మనకు భగవంతుఁ డొక్కఁడే సర్వాధికారి యనియు స్పష్టముగా తెలిసియున్నాము. కాఁబట్టి సోదరులారా! మన మింతట నైనను తెలివితెచ్చుకొని మాంద్యమునుండి లేచి దేవకార్యవిషయమై వీరభటులవలె నడుములు కట్టుకొని నిలువఁబడి యీశ్వరాధికారము నపహరించి యేలుచున్న యాచారనామకద్రోహిని బలవంతముగా సింహాసనమునుండి పడ నీడిచి యీశ్వరుని సింహాసన మీశ్వరున కర్పించి మనము దాస్యము నుండి విముక్తులమై స్వచ్ఛందదశను పొంది యీశ్వరశాసనమును తల ధరించి చేయుచు నాతనిపరిపాలనములోనుండి పూర్వకాలము నందు మన దేశము నలంకరించిన మనుగౌతమాది కీర్తిశరీరులసంతతి వార మని చెప్పుకొనుట కర్హుల మగుటకు ప్రయత్నింతము లెండి.

ఆచారపిశాచమును హృదయపీఠములనుండి పాఱఁదోలి వివేకమును స్థాపించి యీశ్వరాజ్ఞానుసారముగా ప్రవర్తించుచు మనము సుఖపడి యితరులను సుఖపెట్టఁజేయుటకై కేవల ప్రమాణబద్ధులము కాక కార్యసమయములయందు విషయవిచారము కూడ చేసి సాధక బాధకముల నాలోచించి తేలిన సిద్ధాంతాంశము నవలంబించుచుండ వలయును. నిష్పాక్షికబుద్ధితో చేయుతత్త్వవిచారమును మానివేసి కేవలప్రమాణబద్ధుల మగుదు మేని క్రూరాచారములకును స్వప్రయోజనపరుల కుత్సితకల్పనలకును లోనయి మనసుఖమును లోకసుఖమునుగూడ చెడఁగొట్టుకొందుము. తత్త్వవిమర్శకు ప్రతిబంధకరము లయినదురభిమానమును జయకాంక్షను దూరీకరించి యొకవిషయ

యిప్పుడు క్షణకాలము రూపము దాల్చి నాయెదుట నిలువఁబడితివా, హత్యచేసినపాపము వచ్చినను చేతులకసి దీఱ ని న్నొక్కసారిగా మెడ నులిమి చంపివేసి, ఈదేశమును పట్టుకొనినపీడను నేటితో వదల్చి ఋణ విముక్తుఁడనై కృతార్థుఁడ నగుదును. ని న్నీలాగున నైనరూపు మాపి దేశమును మరల నెప్పటిప్రకారముగా నీశ్వరశాసనమున కొప్పింపఁగలిగినప్పుడుగదా నాకు కోపశాంతి కలుగును! మాననీయు లగుహిందూమహాజనులారా! ఆచారపిశాచము మనల నీప్రకార ముగా దారి తప్పించి తప్పుత్రోవను బెట్టి ప్రతినిమిషమును మన యభి వృద్ధిమార్గమున కడ్డముగా కంటకప్రాయము లగుప్రతిబంధశతము లను కల్పించి బహుకాలమునుండి తరతరమును బాధించుచుండఁగా, తెలిసి మన మింకను నెంతకాలము పౌరుషము విడిచి భగవదాజ్ఞా రూప మయినశాస్త్రదేవతాధికారమును తా నక్రమముగా నాక్ర మించుకొని మనలను బుద్ధిహీనులను జేసి మనమీఁద నెక్కి త్రొక్కు చున్నయాచార మనుద్రోహికి పరమభృత్యుల మై కన్నులు మూసి కొని దైన్యముతో దాస్యము చేయుచు మనమేలు నైనను విచారిం పక యజ్ఞానాంధకారమునఁ బడి యుందము? ఎఱిఁగి యెఱిఁగి లేశ మైనను పూజార్హత లేనియీద్రోహిని కాళ్ళను చేతులను కట్టుకొని యారాధించుచు మనయభివృద్ధినికూడ నిరాకరించి వేరుపురుగువలె పైకి తెలియకుండ లోలోపలనే మనసౌఖ్యవృక్షమును మూలముతో ఛేదింపఁ బాటుపడుచున్నయీతనిక్రౌర్యముయొక్క దుష్ఫలములను పలుమాఱు ననుభవించుచుండియు తెగువలేక యెంతకాలము పూజార్హ మైనశాస్త్రదేవతనుకూడ నీక్రూరునకు దాసిని జేసి సమర్పించి యశక్తుల మై యుందము? ఇప్పుడిప్పుడు వివేకమాంత్రికుఁడు కాల మహిమచేత మనహృదయభవనములయందు ప్రవేశించి మోహాతమ

మును క్రమక్రమముగా చెదరఁగొట్టుచున్నాఁడు. కనుక వెనుకటి వారివలె మన మిప్పుడు దురాచారగ్రహముయొక్క సమ్మోహన మంత్రపరిభావముచేత పూర్ణముగా కట్టుపడి యుండలేదు. మన మాచారమునకు సేవ చేయవలసినపని లేదనియు, మనకు భగవంతుఁ డొక్కఁడే సర్వాధికారి యనియు స్పష్టముగా తెలిసియున్నాము. కాఁబట్టి సోదరులారా! మన మింతటనైనను తెలివితెచ్చుకొని మాంద్యమునుండి లేచి దేవకార్యవిషయమై వీరభటులవలె నడుములు కట్టుకొని నిలువఁబడి యీశ్వరాధికారము నపహరించి యేలుచున్న యాచారనామకద్రోహిని బలవంతముగా సింహాసనమునుండి పడ నీడిచి యీశ్వరుని సింహాసన మీశ్వరున కర్పించి మనము దాస్యము నుండి విముక్తులమై స్వచ్ఛందదశను పొంది యీశ్వరశాసనమును తల ధరించి చేయుచు నాతనిపరిపాలనములోనుండి పూర్వకాలము నందు మన దేశము నలంకరించిన మనుగౌతమాది కీర్తిశరీరులసంతతి వార మని చెప్పుకొనుట కర్హుల మగుటకు ప్రయత్నింతము లెండి.

ఆచారపిశాచమును హృదయపీఠములనుండి పాఱఁదోలి వివే కమును స్థాపించి యీశ్వరాజ్ఞానుసారముగా ప్రవర్తించుచు మనసు సుఖపడి యితరులను సుఖింపఁజేయుటకై కేవల ప్రమాణబద్ధులము కాక కార్యసమయములయందు విషయవిచారము కూడ చేసి సాధక బాధకముల నాలోచించి తేలిస సిద్ధాంతాంశము నవలంబించుచుండ వలయును. నిష్పాక్షికబుద్ధితో చేయుతత్త్వవిచారమును మానివేసి కేవలప్రమాణబద్ధుల మగుదుమేని క్రూరాచారములకును స్వప్రయో జనపరుల కుత్సితకల్పనలకును లోనయి మనసుఖమును లోకసుఖ మునుగూడ చెడఁగొట్టుకొందుము. తత్త్వవిమర్శకు ప్రతిబంధకర ము లయినదురభిమానమును జయకాంక్షను దూరీకరించి యొకవిషయ

మును చర్చించి పరిశోధించుటకును, ఈశ్వరముఖమును జూచి సత్య మునే పరిగ్రహించుటకును కృతనిశ్చయుల మయి యాప్రకారముగా వర్తింతుమేని మన మాచారమునకు భక్తులము కాకుండుటకును సమస్తసుఖములను పొందుటకును శక్తుల మగుదుము. కార్యాకార్య పరిశోధనము చేసి కాలానుగుణముగా దోషబాహుళ్యము గలవానిని త్యజించుచు గుణబాహుళ్యము గలవానిని భజించుచు నుండ కుందు మేని పూర్వాచార మెంతప్రబలముగా నున్నను ప్రమాణవచనము లెంత కట్టుదిట్టముగా నున్నను వాని నతిక్రమించి భగవంతుఁడు మన కనుగ్రహించియున్న స్వాతంత్ర్యప్రభావమునుబట్టి మనుష్యప్రకృతి మార్పు చెందక యెప్పుడును స్థిరముగా నేకరీతిగా నుండునది కాదు గనుక మనకు తెలియకయే మనయాచారాదులలో మార్పులు గలు గుచు విమర్శతో చేయఁబడినవి కాకపోవుటచే తఱచుగా నవి చెడు గునకే కారణ మగుచు నట్లేర్పడినదురాచారములు కాలమహిమ చేత కొంతకాలమునకు సదాచారముగానే తోఁచి లోకములో చెడు గభివృద్ధి చెందును. అప్పు డావిషయమున విమర్శన యారంభ మయి నచో దాని నవలంబించినవారికి దురభిమానము తోడుపడి వివేకమును కప్పివేయఁగా వారు తమ యాచారమే సదాచారమనియు, అదియే సృష్ట్యాదినుండియు వచ్చుచున్నదనియు, అదియే శాస్త్రసమ్మత మని యు, పట్టుపట్టి వాదించి జయకాంక్షతో పోరాడి సత్యగ్రహణమునం దాదరములేక శాస్త్రముల నాచారానుగుణముగా నర్థము చేయ పాటు పడుచు లోకమునకు మితిమీఱినహాని నాపాదింతురు. ఎంతనష్టకర మయినదురాచార మయినను కొంతకాలమునుండి వచ్చుచున్నపక్ష మున సదాచారముగానే కనఁబడు నని చూపుట కయి పయిని చెప్పిన రెండుమూడునిదర్శనములే చాలును గనుక నిఁక నిక్కడ లక్ష్య

బాహుళ్య మక్కఱ లేదు. లోకములో మన కంతకంతకు విద్యా
బుద్ధులలో నభివృద్ధి నొందుచుండుటయు, అభివృద్ధికి తగినట్టుగా
నాయాకాలములయందు మార్పులు కలుగుచుండుటయు, ఆమార్పులు
దేశక్షేమకరములుగా నుండవలయుటయు, భగవదుద్దేశమే గను
కను, విషయవిచారము లేక యోగ్యమైనమార్పులు కలుగుట సంభ
వింపదు గనుకను, మన మిది పూర్వాచారమా కాదా యనువిచా
రము మాని యిది లాభకర మయినదా నష్టకర మయినదా ప్రస్తుత
స్థితి కనుకూల మయినదా ప్రతికూల మయినదా యని విచారించుచు
కాలమునకు తగిన లాభకరము లయినమంచిమార్పుల నెప్పుడును
చేసికొనుచుండవలయును.

మౌఢ్యముచేతను స్వార్థపరత్వముచేతను చేయఁబడిన బహు
జనారిష్టకరము లయిన యేర్పాటులు కొన్ని యాచారప్రభావమువలన
మంచివిగానే కనఁబడినను, అవి భగవదుద్దేశమునకు విరుద్ధము లయి
నందున సర్వదేశములయందును సర్వకాలములయందును వ్యాపింపక
యెప్పుడో యొకప్పుడు నశింపఁదగి యుండును. ఎంతకాలమునుండి
వచ్చుచున్న యాచార మయినను మానుషస్వభావమును బొత్తిగా
చంపివేయలేదు; నశించిన దనుకొనుచున్నప్పుడుకూడ మానుషస్వభా
వము లోపల నడఁగి యుండి యెప్పుడో మరల బయలుదేఱి కడపట
విజయము నొందక మానదు. కాఁబట్టి ప్రకృతిధర్మవిరుద్ధములును
నష్టకరములు నయినమనుష్యసంకేతము లెంతకాల మాచరింపఁ
బడుచు వచ్చినను కడ కెప్పుడో రూపుమాయవలసినవే. అందుచేతనే
చిన్నతనములో భర్తలను పోఁగొట్టుకొన్న యబలలను పునర్వివాహము
చేసికో నియ్యని ప్రకృతివిరుద్ధ మయినక్రూరాచారము లోకమం
దంతటను వ్యాపింపఁ గలిగినది కాదు; అన్నికాలములయందును తల

ఘోత్తఁ గలిగినదియుఁ గాదు. మనలోనిపామరు లీయాచారము జగత్తునం దంతటఁ ననాదిగా వచ్చుచున్న దని భ్రమించుచున్నను, నిజముచేత ప్రపంచములో షోడశభాగములో నయినను లేనట్టు కొంచెము భూగోళశాస్త్రజ్ఞానము గలవారి కందఱికిని తెలియును. ఇప్పుడీభూమండలములో వ్యవహరింపఁబడుచున్న యైదుఖండములలో నొకఖండములో నయినన్ను పూర్ణముగా నీయాచారము లేదు. ఆయున్నయొక్కఖండములో నయినను బహుదేశములుండఁగ నొక్క హిందూదేశమునందుమాత్రము వ్యాపించి యున్నది. ఆహిందూదేశములో నయిన నన్నిమతములవారిలోను లేక యొక్కహిందూమతావలంబకులలోమాత్రము కనఁబడుచున్నది. ఆహిందూమతావలంబకులలో నయిన సమస్తవర్ణములవారిలోను నుండక యొక్కయగ్రవర్ణములమూటిలోనుమాత్రమె పొడచూపుచున్నది; ఆమూఁడువర్ణములవారిలో నైన నెల్లకాలము నుండక కలినిషేధములలో పరిగణింపఁబడి యుండుటచేత ప్రత్యేకముగా నొక్క యీకలియుగములో మాత్రమే వచ్చినది. ఈకలియుగములో నయినను నిరాక్షేపముగా వ్యాపింపక ప్రథమపాదములోనే బహుకాలమునుండి వివేకిలోకముచే దూషింపఁబడుచు నీవఱకే యీయాచారదుర్గము సంచలించి యడుగు కదలి యున్నది. ఇప్పుడు దేశమం దంతటను వ్యాపించుచున్నవిద్యాప్రభావమువలన ప్రకృతివిరుద్ధ మయినయీదురాచార మిఁక నెంతకాలమో మొదలంటు కూలక నిలువనేరదు. స్వభావవిరుద్ధ మయిన యీఘోరాచార మెప్పుడో రూపుమాయుట యనివార్యమే యయినను దేశక్షేమము నపేక్షించుదేశాభిమానమాననీయుల కందఱకును దాని వినాశమును వేగిరపఱుచుటకయి వలయుప్రయత్నముల నెల్లను జేయుట విధిగా నున్నది. ప్రస్తుతాచారమును మానుఁడని మీ కుప

దేశించుటకు ముందుగా దానివలన జనసంఘమున కిప్పుడు కలుగు చున్ననష్టములను దానిని మానుటవలన కలుగఁబోయెడులాభములను మీకుఁ గొంత చూపవలసి యున్నది. అవి యన్నియు రసపుష్టి గల ప్రౌఢవాక్యములతో మీహృదయములు కరఁగునట్లుగా నుపన్యసించుటకు నేను శక్తుఁడను కాకపోయినను లోకోపకారబుద్ధియు ననాథయువతులదురవస్థయు నన్ను బహువిధములఁ బ్రేరేప నాపక్షమున నున్నసత్యబలమును నమ్మికొని నాకు తోఁచినసంగతులను కొన్నిటిని చెప్ప సాహసము చేయుచున్నాను.

సర్వసముఁడయినయీశ్వరుఁడు స్త్రీపురుషభేదము లేక మనుష్యసామాన్య మంతయు నీలోకములో సాధ్య మయినంతసంపూర్ణసుఖము ననుభవించుటకే యుద్దేశించి యున్నాఁడు. ఇహలోకములో పొందఁదగినవానిలో కామసుఖ మొకటి ముఖ్య మయినది. సర్వదయాపరుఁ డయినజగదీశ్వరుఁడు పురుషులకువలెనే స్త్రీలకును క్షుత్పిపాసాదులవలెనే కామమును ప్రసాదించి యున్నందున, పురుషులుగాని స్త్రీలుగాని దానిని యుక్తరీతిని శాంతి పొందించుకొని సుఖపడవలయు ననియే యీశ్వరసంకల్ప మగుట స్పష్టము. కాఁబట్టి చౌర్యాదులయందు ప్రవేశింపక యుదరపోషణము చేసికొనుట యెట్లు న్యాయమో వ్యభిచారాదులయందుఁ బ్రవేశింపక కామశాంతి చేసికొనుటయు నట్లే న్యాయ మగును. కామశాంతికయి యేర్పడినన్యాయమార్గము వివాహబంధము. మన మాధర్మమార్గము నవరోధించి మనవారి నెంత నిర్బంధములో నుంచినను స్వర్గము వచ్చునన్నయాశ చూపి యెన్నిసుబోధలు చేసినను మనుష్యప్రకృతి యడఁగక యధర్మమార్గమున నడుచునుగాని యెల్లవారికి నింద్రియనిగ్రహము కలుగనేరదు. సమస్తమును తెలిసి, సర్వసంగములును పరిత్యజించి, సంసారబంధ

మును కోసివేసి, శరీరములు కృశింపఁజేసి, అడవులలో కందమూల ఫలాదులు తినుచు తలక్రిందుగా తపస్సు చేయుఋషులవంటిమహాను భావులే యప్పుడప్పుడు కామవికారమునకు లోనయి వివేకము పోఁ గొట్టుకొని యకార్యకరణమునకు ప్రవేశించుచుండఁగా, ఉప్పును పులుసును తినుచు సంసారసుఖములలో సదా మునిఁగి తేలుచు మంచి వయసులో సుందరమందిరములయందు వసించి యుండువారికి కామ మును జయించుట శక్యమగునా? శక్యము కాదుగనుకనే భర్తృహరి,

శ్లో॥ విశ్వామిత్రపరాశర ప్రభృతయో వాతాంబు పర్ణాశనా
స్తేపి స్త్రీముఖపంకజం సులలితం దృష్ట్వైవ మోహం గతాః
శాల్యన్నం సఘృతం పయోదధియుతం భుంజంతి యేమానవాః
తేషా మింద్రియనిగ్రహో యదిభవే ద్వింధ్యః ప్లవే త్సాగరే.

అని విశ్వామిత్ర పరాశరాదు లయినవాతాంబుపర్ణాశనులుసహితము సుందర మయినస్త్రీముఖపద్మమును జూచి మోహపరవశు లగు చుండఁగా నెయ్యి, పాలు, పెరుగు మొదలయినవానితో వరియన్నము భక్షించుమనుష్యులకే యింద్రియనిగ్రహము కలుగుపక్షమున వింధ్య పర్వతము సముద్రమునందు తేలవలసినదే యని చెప్పుచున్నాఁడు. ఋషులసంగతి యిట్లుండఁగా విద్వాంసులసంగతి చెప్పుచు మనువు,

శ్లో॥ మాత్రా స్వస్రా దుహిత్రా వా నవివిక్తాసనో భవేత్ ।
బలవా నింద్రియగ్రామో విద్వాంస మపి కర్షతి॥

బలవంత మయినయింద్రియవర్గము విద్వాంసులనుసహిత మీడ్చును గనుక తల్లితో నైనను తోడఁబుట్టినపడుచుతో నైనను కొమార్తెతో నైనను రహస్యముగా కూరుచుండఁగూడ దని విధించి యున్నాఁడు. తల్లి మొదలయినవారితోనే విద్వాంసులుసహిత మొంటిగా కూరు చుండఁగూడ దన్నప్పుడు మూఢులవిషయము మయి చెప్ప నక్కఱయే

లేదు. ఆకలములు తినుచు నడవులయం దిసుపగోచులు కట్టుకొని వసించు తపసులయొక్కయు జననీజనకులను విడిచి గురుకులవాసము చేయుచు నిష్ఠతో విద్యాభ్యాసము చేయువిద్వాంసులయొక్కయు పాట్లే యిట్లుండఁగా నిఁక విద్యాగంధమే యెఱుఁగక యుక్తాయుక్త వివేక మంతకుముందే లేక యింద్రియసుఖానుభవమునకు నిదానము లయిన సుందరమందిరములయందు సదా యౌవనవంతు లయినసుందర పురుషులమధ్యమున మెలఁగుచు నుప్పును పులుసును జిహ్వకింపుగా తినుచు వయసులోనుండి తమ్మొక్కయింద్రియవర్గమే కాక వివిధ మాయోపాయములు పన్ను దుష్టపురుషులుకూడ కామోపభోగముల కయి పురికొల్ప స్వభావచంచల లయి యనాథ లగుటచే స్వేచ్ఛానుచారిణులయినయబలలకు మనస్థైర్యముతో నింద్రియనిగ్రహము చేయ శక్య మగు నని స్వప్నావస్థయం దయినను నమ్మవచ్చునా ? కాముని ధాకకు మహావిద్వాంసులమనస్సులే గాలిలోనిదీపములవలె నల్లలనాడుచుండఁగా నిఁక చెదరక నిలుచుట కబల లయినయనాథబాలల మనసు లెంతపాటివి ? మీ రెంత కష్టపడి శిరోజములు తీయించి బోడితల చేసినను, ఆభరణములను తీసివేసి విరూపిని జేసినను, మూఁడు పూఁటలును భోజనము చేయనీయక కడుపు మాడ్చినను, కటికనేలను పరుండ నియమించి దేహ మంతయు నొవ్వఁ జేసినను, మఱి యెట్టి దురవస్థల నెన్నిటిని తెచ్చిపెట్టినను, స్వభావసిద్ధముగా యువతులకు భగవంతుఁడు దయచేసిన కామమునుమాత్రము మీరు తీసివేయ శక్తులు కారుగదా ? వయసులో నున్నపురుషునకు భార్య పోయినంతమాత్రముచేత కామ ముడుగకుండుట మగవాఁడు మరల వివాహము చేసికొనవలె నని యీశ్వరేచ్ఛ యయిన ట్లేప్రకారముగా నూహింపఁదగి యున్నదో అదేప్రకారముగా భర్త పోయినంతమాత్రముచేత

యువతికి కామము పోకుండుటయు స్త్రీపునర్వివాహముకూడ భగవన్మతమేయని తెలిసికొనఁదగి యుండలేదా? భగవంతునితో ప్రతిఘటించి భగవదుద్దేశమునకు విరోధముగా పనిచేసి మీ రెన్నటికి కడతేఱఁ గలుగుదురు? ఈశ్వరేష్టమును వ్యతిరేకించి మీ రైహికపర సుఖములను పొందఁ గలుగుదురు? భగవదుద్దేశమునకు వ్యతిరిక్తమయినపనియందు ప్రవేశించుట కేవల ఘోరరాక్షసకృత్య మగును గాని లేశమయిన మానుషస్వభావమున కర్హమగు కృత్య మగునా? ఈశ్వరుఁడు సుఖ మనుభవింప సృజించినవారిని మనయావచ్ఛక్తిని ధారపోసి కష్టములపాలు చేయ పాటుపడుట యెంత పాపకార్యము? ఎంత క్రూరకృత్యము? ఎంత దుష్కర్మము? మన దేశములోని క్రూరాచారమునుబట్టి యీ దేశపువితంతువు లనుభవింప వలసినదుర్దశలను తలఁచుకొన్నంతమాత్రమున పగవారిమన స్సయినను కలుక్కు మనక మానదుకదా? వారిదురవస్థలు మనస్సునకు తగిలినంతమాత్రముచేత దిక్కుమాలినపక్షులమెడలు విఱిచి చంపెడు దయారహితులయినకిరాతులకయినను మనస్సు దహించుకొనిపోయి జాలి పుట్టదా? అట్టిదయాశూన్యు లయినమనుష్యులకే యట్లు జాలి కలుగుచుండఁగా మన బాలవితంతువులదుర్గతి చూచి మన కేల కొంచెమయినను కనికరము పుట్టఁగూడదు? తమవేడుకనిమిత్తమయి కడుపున పుట్టినకన్నులు తెఱువనిపసిపిల్లలకు మంగళసూత్రధారణమిషమున మెడ కొక త్రాడు కట్టి, బలినిమిత్తమయి గుడికి మేఁక నీడ్చుకొని పోవునప్పుడు వేపరొట్ట కట్టినట్టుగా చేతులకు తోరము కట్టి, వాద్యములమోతతో వివాహ మని పేరు పెట్టి యది యేమో కన్యావరులకే తెలియనిజాతరవంటియొకతంతు నడిపి, యిది యంతయు నేదో క్రొత్తబట్టలు కట్టుకొని పిండివంటలు తినెడిమహోత్సవ మనుకొన్నసంతోషదినములు దాఁటిన

తరువాత భర్త పోయినాఁ డన్నపిడుగువంటిదుఃఖవార్త కుటుంబమ్ము సంతను దుఃఖసముద్రములో ముంచినప్పుడును ప్రాణాధిక లయినతమ ముద్దుకూఁతులను బ్రతికియున్నంతకాలమును దుస్సహవైధవ్యదశకు తెచ్చినదురదృష్టమును తలఁచుకొని తలలువీడ బొమ్మలు బాదుకొనుచు తల్లిదండ్రులు పెద్దపెట్టున రోదనము చేయునప్పుడును వారి యొద్దకుఁ బోయి మొగములవంక తెల్లబోయి చూచుచు "అమ్మా! ఏమి కేడ్చుచున్నావు? నాయనా! ఏల యేడ్చుచున్నావు?" అని యెఱుఁగని ప్రశ్నలు వేయుచు తమకు ముందు ప్రాపింపఁబోయెడు దురవస్థను లేశ మయినను చింతింపఁజాలనిపసిబిడ్డలయవస్థ చూచి యైనను మీమనసులు కరఁగకున్నవా? విన్నమాత్రముచేతనే గుండెలు బద్దలయ్యెడు నిటువంటివార్తలను మీహృదయములకు నాటునట్లుగా వర్ణించుటకయి కాళిదాసునివంటిమహాశక్తిసంపన్నుఁ డొకఁ డుండిన మీమనసులయందప్పుడయినను జాలి పుట్టునేమో! మఱి యెవ్వరికి పుట్టకపోయినను కడుపున కన్నతల్లిదండ్రుల కైననాముగ్ధ బాలికలయందు కరుణ పుట్టి వారిని పునర్వివాహము చేసి సుఖపెట్టవలె నన్నబుద్ధి జనింపఁగూడదా? నిన్న మొన్నటివఱకు నెంతో ప్రేమతో పెంచి ప్రాణములనెల్లను వారిమీఁదనే పెట్టుకొని యుండి భర్త పోయినాఁ డన్నపాడువార్త విన్నమాత్రమున సమస్తాలంకారములను తీసివేసి విరూపిని జేసి ముసుఁగు వేసి మూలఁ గూరుచుండఁబెట్టి చచ్చియు చావకుండ దినమున కొక్కపూటనే యిన్ని మెతుకులు వేయుచు కట్టుకో తిన్ననిగుడ్డనైన నియ్యక ముతకబట్ట చుట్టఁబెట్టి పుత్రికలజన్మములను దుఃఖభాజనములనుగాఁ జేయుటకై తల్లిదండ్రులకెట్లు మన సొప్పుచున్నది? ఏకగర్భవాసమున జనించినతోఁబుట్టు పడుచులును, ఇంటఁ జొచ్చిన కోడండ్రు మొదలయినవారును రాత్రిం

బగళ్ళు కంటికి నేలకు నేకధారగా నేడ్చుచు మరణపర్యంతము వైధవ్య దుఃఖము ననుభవించు చుండఁగా కన్నులు పెట్టుకొని చూచుచు అన్న దమ్ములును అత్తమామలును బానమఱఁదులును నిర్దయులై యెట్లు చూచి సహింపఁ గలుగుచున్నారు? అనాథ లైనతమవారిముద్ద రాండ్రు సమస్తదుఃఖములకు లోనై యెన్నరానికడగండ్లు పడుచుం డఁగా వారివిషయ మయిం కొంచెమయినను జాలి వహింపక వారి యాపత్తులను నిరాకరించుటకు లేశమయినను ప్రయత్నముచేయక రక్త సంబంధము గలబంధువు లందఱును తాముమాత్రము హాయిగా సంసారసుఖము ననుభవించుట కెట్లు సిగ్గు పడకున్నారు? ఓ జనులారా! మనబాలవితంతువులు పడుబాములు చూచి యన్యదేశీయులుసహితము హృదయములు నీరుగా కఱఁగ పరితపించుచు వారికష్టముల నేలాగున నైన గట్టెక్కించి యాపన్నివారణము చేసి దేశమును సుఖస్థితికి తీసి కొని రావలెనని సర్వప్రయత్నములును జేసి పాటుపడుచుండఁగా, నొక్కదేశమునఁ బుట్టి యొక్కవేదమును నమ్మి యొక్కకుటుంబము వలె నున్నమీరుమాత్రము చీమకుట్టినట్టయినను లేక హృదయములు రాయి చేసికొని యేల నిర్విచారముగా నున్నారు? అనాథ లయిన యీదుర్వారిమీఁద కరుణ పుట్టుటకు మాఱుగా వారిమీఁద మీకు ద్వేష మేల పుట్టవలెను? మీరు మీశక్తి నంతను వినియోగపఱిచి యనాథ లయినయువతుల సౌఖ్యమునకుఁ గలన్యాయమార్గమును మూసివేయుటచేత వారు ప్రకృతిని జయింప నేరక యింద్రియదౌర్బ ల్యమువలనను కామప్రేరణమువలనను కాముకజనప్రార్థనమువలనను పురికొల్పఁబడి యున్మత్తురాండ్రయి తప్పుతోవలు త్రొక్కుటవలన మీకు కలుగుచున్నముప్పుల నైన మీ రాలోచించు చున్నారా? కామనివారణమున కన్యసాధనమును గానక ప్రకృతిచంచల లయిన

యనాథకామినులు దోషములలో నెల్లను మిక్కిలిదోష మయినవ్యభి చారమునందు ప్రవేశించి సమస్తానర్థములను తెచ్చిపెట్టుచుండుట మీా దృష్టిగోచర మగుచుండలేదా? వ్యభిచారమే సమస్తానర్థములకును మూల మైనది. లోకములో జరిగెడునరహత్యలలో ముప్పాతికమూడు వీసములు వ్యభిచారసంబంధమునుబట్టి జరగినవే యై యుండును. మాన వంతుం డయినవాండు తనవారు మఱియేయపరాధము చేసినప్పు డయినను చూచి సహించి యూరకుండం గలుగునుగాని జారత్వము కంటం బడ్డప్పుడుమాత్రము జారపురుషునిగాని స్త్రీనిగాని యిద్దఱిని గాని కత్తెడయిన పొడిచివేయవలె నన్నంతయాగ్రహము రాక యూరకుండంజాలండు. జారత్వ మొక్కమగనికిమాత్రమేకాక యత్త మామలకును బావమఱందులకును తల్లిదండ్రులకును నన్నదమ్ములకును గూడ మాయని యపకీర్తికరముగా నుండును; బంధువులకెల్ల నవ మానకరముగా నుండును; తుట్టతుదకు కులమువారికింగూడ తలవంపు లుగా నుండును. అందుచేతనే యభిమానవంతు లయినవారు తమ యింట నెవ్వ రయినవ్యభిచరించుచున్నారన్నయనుమానము కలిగి నంతమాత్రమునకూడ హృదయములు నిప్పులలో పొరలించినట్లు మండ తమస్త్రీలనో యనుమానింపంబడినజారపురుషులనో చంపిన దాంక నిద్రపట్టక పిమ్మట తాముకూడ దొరతనమువారికఠినశిక్షలకు ప్రాణములను దేహములను సమర్పించుచున్నారు. ఱంకుతనము బయుల పడినప్పుడు బంధువులు మొదలైనవారాడుములుకులవంటి కానిమాటలకు తాళంజాలక రోషముచేత నూతిలోనో గోతిలోనో పడి ఆత్మహత్యలు చేసికొన్నవితంతువు లెంతమంది యున్నారు కారు? ఇది యంతయు విచారింపంగా మీారు న్యాయ మైనపునర్వివాహము నరికట్టుట పరమహేయమైన గూఢవ్యభిచారమునకును నరహత్యల

కును స్త్రీహత్యలకును కారణ మగుచున్న దని మీకు బోధపడుచుండ లేదా? ప్రజాసౌఖ్యమునిమిత్తమై ధర్మశాస్త్రములను జేసి శాస్త్రోప దిష్టప్రకారముగా జనులను నడపించి ప్రసిద్ధిగన్న యార్యులసంతతివార మని పేరు పెట్టుకొనియు మీరు వారు చేసిననియమములను మీరి శాస్త్రవిహితమైనపునర్వివాహమును చేసికోనియ్యక యుత్తము రాండ్రు కాదగిన గతిలేనియనాథకామినులను సకలబాధలును బెట్టి వేశ్యలకన్నను హీనముగా వ్యభిచరించుటకై దింపుట మీకు నగు పాటు కాదా?

ఈవ్యభిచారమువలనఁ గలుగుచున్ననష్టము లివిమాత్రమే కావు. ఇంతకన్నను ఘోరములైనవనేకము లున్నవి. వితంతువులు చిన్నతనములోనే స్వతంత్రురాండ్రయి మగనిసొత్తంతయు వచ్చి తమ్ముఁ జేరినపక్షమున మఱింతసులభముగా చెడిపోయి తమధన మంతయు మక్కువగలపరపురుషులకు పలుమిషలమీఁద దోచిపెట్టి వయసు మళ్ళిన తరువాత కూటికిని గుడ్డకును లేనినిర్భాగ్యురాండ్రయి యటుకులు కొట్టుకొనియో పూటకూళ్ళు పెట్టియో బంధువులయింటఁ జేరి రోతమాటలకెల్లను తలయొగ్గి వారి కుపచారము చేసియో బ్రతుకవలసినవా రగుచున్నారు. అట్లు ధనము చేత చిక్కకపోయెనా వెలిచవి మరిగినబాలవితంతువులు పుట్టినింటనో యత్తింటనో యుండి గృహయజమానులింటికి తెచ్చినయుప్పులో నుప్పును పప్పులో పప్పును తమజారపురుషులయిండ్లకు నడిపించు చుందురు. కొన్నిసమయముల యందంతటితో సరిపెట్టక సమయము దొరకినప్పు డింట నున్న వెండి గిన్నెలో నగలో దొంగిలించి రహస్యముగా వాని నుపపతులపాలు చేసినవితంతువులను పలువు రున్నారు. ఆచౌర్య మొకవేళ పట్టుపడినప్పుడు కూడ గృహయజమానులు వెల్లడి చేయక నలుగురకును దెలిసిన

దమకే యప్రతిష్ఠయని దొంగను తేలుకుట్టినట్టుగా నోరెత్తక యూరకుండవలసినవా రగుచున్నారు. మానహానికంటె ధనహాని యధిక మైనదికాదు గనుక మన మీవిషయము నంతగా నొక్కి చెప్ప నక్కఱ లేదు.

కొందఱువిధవ లింటఁగల నిర్బంధములకు కట్టుపడి యుండలేక కామపరాధీన లయి ప్రియజనకునిని ప్రియతరు లయినసోదరులను ప్రియతమురా లయినతల్లిని నెంతోకష్టముమీఁద విడిచి యేరాత్రి వేళనో తమచేతఁ జిక్కినంతసొమ్మువతలికి తరలించి యేచాకలి వానినో యేమంగలివానినో యేతురకవానినో యేదూదేకులవానినో తీసికొని లేచిపోయి యూర నెక్కడనో గుడిసె వేయుచున్నారు. నడుమను చెడి కులట లయిన యీసాంసారికనారులగతి మొదటినుండియు కులటలయి వ్యభిచారమే కులవిద్యగా నున్న వేశ్యలస్థితి కన్నను వేయిమడుఁగులు హీన మయినదిగా నుండును. వేశ్యలు తా మితరులను మోసపుచ్చి వారిధనము నపహరించి తాము బాగుపడుదురు; ఈస్వైరిణులో తామే యితరులచే మోసపోయి తమధనమును వారికి దోచిపెట్టి తాము చెడిపోయి దేహము చెడఁగొట్టుకొని పూటకూటికి గతి లేనివా రగుదురు. వేశ్య లుగ్గుపాలనాఁటినుండియు నభ్యసించిన మాయలును వేషములును చతురవాక్యములును కల్లవలపులును వీరి చేతఁ గావు. వారికివలె కష్టకాలములయందు తోడుపడుటకు వీరికి బంధువర్గమును కులమువారును లేరు. ఇట్లన్ని విధముల వీరిస్థితి పరమ హేయముగా నున్నను, నిజము విచారింపఁగా నింటనుండి వ్యభిచరించువారికంటె నిల్లువిడిచి బహిరంగముగా లేచిపోయినవారే కొంత యుత్తమురాం డ్రనవచ్చును. ఇల్లువిడిచి లేచిపోయినది తా నొక్కతె మాత్రము చెడిపోయి జాతిభ్రష్టురా లగుచున్నది గాని, ఇంటనుండి

వ్యభిచరించుదానివలెె తనకుటుంబమువారిని బంధుస్త్రీలనుగూడ భ్రష్టులను జేసి వర్ణసంకరులను జేయదు. అయినను తమయింట నున్న స్త్రీ లేచిపోయి తమ కన్నులయెదుట ప్రత్యక్షముగా కులహీనునితో సంసారము చేయుచుండఁగా చూచుటకంటె నవమానకరము మఱియొకటి లేదుగనుకను, మానహానికంటె మరణమయినను మేలుగా తోఁచును గనుకను; ధనికులైనవా రట్టివిధవలను మెల్లగా బతిమాలుకొని యాత్రకు వెళ్ళినదనియో బంధుగృహమునకు వెళ్ళిన దనియో చెప్పి తిసికొనివచ్చి మరల నింటఁబెట్టుకొని విటపురుషులను సమాధానపఱచి వాండ్రకు మఱింతస్వాతంత్ర్యము నిచ్చి గూఢవ్యభిచారాదులను ప్రోత్సాహపఱుపనలసినవా రగుచున్నారు. కొన్నిసమయములయందు కులమువారు తమ బహిష్కారపత్రికలతో గృహయజమానులను బెదరింపబయలు వెడలినను ధనార్జనము కంటికి గపడినతోడనే భ్రమపడి దక్షిణతోఁ గూడినసమారాధనముతో తృప్తినొంది పిండివంటలను భక్షించి యాసాంకర్యమును తాముకూడ పంచుకొని కృతార్థు లగుచున్నారు. ఓమహాజనులారా! ఈవర్ణసాంకర్య మెల్లను పునర్వివాహమును మాన్పినమహాఫలమే కదా? ఈప్రకారముగా సద్వంశమునఁ బుట్టినబాలవితంతువులు వంటబ్రాహ్మణులతోను, మ్లేచ్ఛభటులతోను, చాకలివాండ్రు మొదలయిన హీనజాతులతోను చెడి తిరుగుచుండుట మీకు ప్రతిష్ఠగానే తోఁచుచున్నదా?

బంధువులకు తమయింట నున్న యౌవనవతులైనవిధవలవలన రెండువిధములైన దుఃఖములు కలుగుచున్నవి. ఆవితంతువులట్టిదురవస్థపాలై యుండఁగా చూచెడు దుఃఖముమాట యటుండఁగా వారు దుష్టమార్గముల ప్రవేశింపకుండ కాపాడుటకై పడెడుదుఃఖ మొకటియు వారిదుశ్చేష్టలవలన నేదియైన సంభవించినయెడల దానిని నివా

ఱంచుకొనుట కయి కలిగెడుదుఃఖము మఱియొకటియు, విధవలకు పర పురుషసంభోగమునకు ఫలముగా నెప్పు డయినను గర్భము నిలువక మానదు. రండాగర్భము దాచినను నష్టమే, వెల్లడిచేసినను నష్టమే. ఆసంగతి యితరులకు తెలిసిపోవు నన్నభీతిచేత వితంతువులె సాధ్యమైనంతవఱకు దాచిపెట్టి కులమువారికన్నులు కప్పి తమకు గర్భప్రదానము చేసినమహాపురుషులసాహాయ్యముచేతనో తార్పుకత్తెయలసాహాయ్యముచేతనో రహస్యముగా నుందులు తెప్పించుకొని గర్భపాతములు చేసికొనుచున్నారు. కొన్నిసమయములయం దింతవఱకును నిరపరాధినులుగానుండు తల్లులుసహిత మీఘోరపాతకమునకు సహకారిణులు కావలసివచ్చును. వారప్పుడు కూఁతులకు కడుపువచ్చినదని సంతోషించి సూడిదలు పెట్టుటకుమాఱుగా దుఃఖించుచు పిండము పడిపోవుటకు మందులు పెట్టవలసినవా రగుదురు. కొండఱికి యుక్తసమయములో మందులు లభింపకయు లభించినను కొన్నిసమయములయందు దైవయత్నముచేత మనుష్యప్రయత్నము లన్నియు విఫలములై వేసినమందులు ఫలింపకయు, చూలు పెరిగి శిశుజననము సంభవించును. అప్పుడు చేయవలసిన దంతయు నేవిధముననో కులమువారి కన్నులు కప్పి నిందఁ బాపుకొనవలెను. కులముకన్నులు కప్పుట కేలాగున శక్య మగును ? శిశుహత్య తప్ప దానికి సాధనాంతరము కనఁబడదు. కుల మంతయు శిశుహత్యలో నున్నది. శిశువును చంపినచో కులము నిలుచును; చంపకున్న చెడిపోవును. కన్నకడు పగుటచేత శిశువుమొగము చూచి చేతులార చంప బుద్ధి పుట్టక మఱియేమి చేయుటకును తోఁచక మనస్సులో వేయి తేళ్ళను జెఱ్ఱులును కుట్టినట్టు బాధపడుచు కులమునకు వెఱచి తల్లి యాపాపమున కొడికట్టవలసి వచ్చుచున్నది. ఓపాపపుకులమా ! నీ వెంత కరుణమాలినక్రూర

రాక్షసివిగా నున్నావు ! ఈవఱ కెన్నిలక్షలమంది చక్కనిశిశువులను నీపొట్టను బెట్టుకొన్నావు ! నీ వింకను నెంతకాలము శిశుకళేబరముల తోనే దేహము పెంచుకొనెదవు ? నీయశనాశ కెన్నటికైన నంత మున్నదా లేదా ? ఓహిందూమహాజనులారా! చంపి పాఱవేయఁబడి యున్న లేఁతశిశువుల ముద్దుమొగములను జూచినప్పుడు మృగపక్ష్యాదుల మెడలు విఱిచి పచ్చినెత్తురు ద్రాగుఘోరకిరాతుల కయినను దయ పుట్టుచుండఁగా మీ కేల యించుకయినను కనికరము పుట్టదు ? మీహృదయములను భగవంతుఁ డినుముతోను రాతితోను జేసి నాఁడా ? వారి తీవ్రసంతాపమును హృదయముల కెక్కింపఁ గల మహానుభావుఁ డొకఁ డున్నయెడల నినుపబొమ్మలును రాతిబొమ్మ లునుగూడ నిలువున నీరయి కరఁగిపాఱకుండ వని నేను భావించె దను. మీ కీహింసయంతయు చూచుటకు వినోదకరముగా నున్నదా? కూఁతులు నీళ్ళాడినప్పుడు పురుళ్ళుపోసి మనుమలను మనుమరాండ్రను పెంచవలసినతల్లులను శిశుహత్యలకును గర్భస్రావములకును తోడు పడునట్లు చేయుట మీకు వేడుకగా నున్నదా ? చూచిచూచి శిశువులను చంపలేనివారు పురుషశిశువులను మాలమాదిగల కియ్యఁగా గొప్పవాండ్ర కడుపునఁ బుట్టి యుద్యోగములు చేయుచు నూళ్లేలవలసినయాబిడ్డలు మీకన్నులముందఱనే వీధులలో వెంటలుతుడుచుచు ముష్టికిని యెత్తుచు నీచపుపనులు చేయుచుండఁ జూచుట మీకు కన్నులపండువుగా నున్నదా ? ఆఁడుశిశువులను వేశ్యలపాలుజేయఁగా నుత్తమవంశమునందుఁ బుట్టి పతివ్రతాశిరోమణులు కాఁదగిన యా కన్నియలు కన్నవాండ్రతో వ్యభిచరించుచు గజ్జెకట్టుకొని యింటింట నాడవలసినవా రగుచుండఁగా చూచుట మీకు నేత్రోత్సవముగా నున్నదా ? వేసినమందులు వికటించి కడుపులో నున్నపిల్లల

శోడిపాటుగా తల్లులుకూడ నొదటు స్వర్గస్థ లగుచుండ లేదు? ఇవి యన్నియు మీకు పుణ్యకర్మములుగా న తోఁచి పునర్వివాహ మొక్కటిమాత్రమే మీ మనస్సులకు పాపకర్మముగా తోఁచుచున్నదా? ఇవియన్నియు మీరు పునర్వివాహము నంగీకరింపక పరలోకమునం దనుభవించుటకయి కూడఁబెట్టుకొనుచున్న దుష్ఫలములే సుండీ.

ఇప్పటి మనదేశపుశిక్షాస్మృతిలో గర్భపాతములును శిశుహత్యలును నేరము లని యేర్పడియుండుటచేత నేరములను పట్టుకొనుట కయి నియమింపఁబడి యున్నరాజభటులు కొన్నిసమయముల యందు లంచములు పుచ్చుకొని భాగ్యవంతులను వదలిపెట్టుచు వచ్చినను ధనదానముచేత వారిని తృప్తిపఱుప లేనినిర్భాగ్యురాండ్రయిన విధవల నైనను కొంతమందిని రచ్చకీడ్చుచున్నారు. అపరాధము ఋజువుపడినపక్షమున గర్భస్రావముల నిమిత్తమయి మందుల నిచ్చిన వారికిని పుచ్చుకొన్నవారికిని తోడుపడినవారికినికూడ శిక్ష కలుగుచున్నది; అదేప్రకారముగా శిశుహత్యలు చేసినవారికిని చేయించిన వారికిని సహాయు లైనవారికినికూడ క్రూరశిక్ష లగుచున్నవి. కులమును త్యజింప లేక దానియందలి యభిమానముచేత తమకడుపున పుట్టినబిడ్డలను సహితము దయమాలి చంపుట కొప్పుకొన్నయనాథలను మాలవాండ్రచేత నురితీయించునప్పు డామాలవాండ్రకును దుఃఖము పొరలివచ్చి కన్నులనీరు కాలువలు గట్టుచుండఁగా కులము వారికి సంతోషకరముగా నున్నదా? ఈ నేరములు చేసినవారు మాత్రమేకాక నేరముచేసిన ట్లనుమానింపఁబడి నప్పుడును మూల నున్ననిరపరాధు లగువారుకూడ సభల కీడ్వఁబడి యవమానమును మాయనియపకీర్తిని పొంద వలసినవా రగుచున్నారు. ఒకవేళ నేరము ఋజువు పడక వ్యవహారము తేలిపోయినను దానిని తప్పించుకొని

బయలపడుటకై చేయవలసినరహస్యవ్యయములమాట యటుండఁగా రాజసభల కెక్కి నలువురనోళ్లలోను పడి నిర్దోషు లయినతల్లిదండ్రులు మొద లయినవారును వ్యయప్రయాసముల నొంది నిందలపా లయి యెప్పుడును పదిమందిలో తల యెత్తుకొని తిరుగలేనివా రగుచున్నారు. ఈయపకీర్తికి వెఱచి మందులుమాకులు తెచ్చి యియ్యలేక కడుపు వచ్చిన దని తెలియఁగానే తమ విధవకూఁతులకే విషము పెట్టి కడ తేర్చిన తల్లిదండ్రు లెంతమంది యున్నారుకారు? చిరకాలాచార మహిమచే పాపకార్యమని భ్రమించిన ధర్మకర్మమును నివారించుట కయి మందభాగ్యు లయినబంధువులు ప్రత్యక్షపాతకము లయిన యెన్ని ఘోరకృత్యముల కొడిగట్టి వంశపారంపర్యమువఱకును తొలఁ గని పాపమును మూట కట్టుకొనుచున్నారు? బాలవితంతువులకు వివాహము లేనియీఘోరదురాచారమువలన నేకదా దోషముచేసిన వా రటుండఁగా నిర్దోషు లయిన బంధువర్గమునకుకూడ మానహానియు రాజదండనమును నిష్కారణముగా కలుగుచున్నవి.

వివాహములు లేక చెడి వెలిచవులు మరిగినబాలవిధవతోడి సహవాసదోషముచేత గృహముల నుండుపుణ్యస్త్రీలుసహితము పలు వురు భర్త లుండియు జారకాంక్షలం బ్రవర్తించి చెడిపోవుచున్నారు. లోకములో సామాన్యముగా చెడునడతలఁ బ్రవేశించువా రితరులను సాధ్య మయినంతమందిని తమతో సమానులనుగాఁ జేసికొనితమతప్పు నందలి లాఘవమును తగ్గించుకొనుట కయి చూచుచుండుట సహజ గుణము. ఆప్రకారముగానే దుర్వృత్తియందు ప్రవేశించినవితంతువులు తమనేరము మాసిపోవుట కయి తమప్రావీణ్యము నంతను జూపి సాధ్య మయినంతవఱకు మగవాండ్రనుసహితము జారత్వమునఁ బ్రవేశ పెట్టి, 'తా చెడ్డకోతి వనమెల్లను జెఱిచినద'న్నట్లు చేతనయినంతవఱకు కంద

తిని తమవంటివారినిగాఁ జేయుచుందురు. ఈపని కనుకూలముగా సమస్తమును మనచేత చేయించువాఁడు భగవంతుఁడే కనుక మన మేమిచేసినను దోషములే దన్నమిట్టవేదాంతమును తాము ముందుగా నేర్చుకొని యనుష్ఠించుచు పరులను భ్రమింపఁ జేయుట కయి పయికి జపతపములఁ జేయుచు మేకవన్నెపులులవలెనుండి జారత్వము రుచి పడ్డవితంతువులు కొందఱింటనున్నవారు పతివ్రతలుగానున్నచో తమ పయియాటలు సాగ వనియు తమ్మున్న తప్పుపట్టుచుందు రనియు నెంచి తాము నేర్చుకొన్నవేదాంతమునే సమయముచూచి మనసుల కెక్కు-నట్లుగా నింటనున్న పుణ్యస్త్రీలకుఁగూడ నుపదేశించుచు చిరబోధ వలన మనస్సులకు నాటించి వారినిగూడ తమమార్గమునకే దింపు చుందురు. నీటిబొట్టువంటి మృదుపదార్థము విడువక పడఁగాపడఁగా రాతివంటి కఠినవస్తువులే క్రమక్రమముగా నీఱగుచుండఁగా తోడి వారల దృఢోపదేశములు వినఁగా వినఁగా లక్కవంటి స్త్రీలమనస్సు కరఁగ కుండునా? ఈప్రకారముగా పుణ్యాంగనలలో నొకరినిజూచి యొకరు పాడయినవా రసంఖ్యముగా నున్నారని మనలో నెఱుఁగనివా రెవరు? అప్పు డొక్కతె నీవు ఱంకుచేసితివని రెండవదాని నాక్షేపించినచో మరల దానిచేత నామాటయే తాను ననిపించుకోవలసివచ్చు నని కుక్కిన పేనులాగున నోరు మూసికొని పడియుండవలసివచ్చును. అందుచేత జారత్వము పుణ్యస్త్రీలలోను నిరంకుశముగా చెల్లుచు సమస్తానర్థములకును మూల మగుచున్నది; కాబట్టి బాలవితంతువులకు వివాహము లేనియీక్రూరాచారమే మగఁడుగలవారినికూడ చెడు మార్గమున దింపుటకుఁ గారణమగుచున్నది.

ఒక్కొక్కపురుషున కొక్కొకస్త్రీ భార్యగా నుండవలె నని యుద్దేశించి భగవంతుఁ డించుమించుగా స్త్రీపురుషులను సమాన

సంఖ్య గలవారినిగానే సృజియించియుండుటచేతను, మన దేశములో సాధారణముగా లెక్క కెక్కువగానుండు స్త్రీలు బాల్యములోనే విధవ లయి భార్యాత్వమున కంగీకరింపఁబడక వ్యర్థురాండ్రుగానుండుటచేతను, భార్యలు పోయినవారుకూడ మరల కన్యలనే వివాహము చేసికొనవలసినవా రగుచుండుటచేతను, సంఖ్యాతీతు లయినపురుషులు వివాహములుకాక బాధపడుచుండుటకును వారు మదనవేదనకు తాళఁజాలక వ్యభిచారమునందుఁ బ్రవేశించి రోగములు తగిలించుకొని దేహములు చెడఁగొట్టుకొనుటకును సాంసారికస్త్రీలను ప్రయత్నము చేసి చెఱుపుటకును కారణ మగుచున్నది. ఈహేతువుచేత వివాహమున కర్హురాండ్రయిన స్త్రీలసంఖ్య మిక్కిలి తక్కువ యయి పురుషు లనేకులకు వేగిరము వివాహములు కాకపోవుటచేత వారు మూఁడేండ్ల పిల్ల దొరకిన చాలు నని యెంత సొమ్మయినను వెచ్చించి భార్యలను కొనుటకు సిద్ధపడుచున్నారు; వారియాత్రమును జూచి యాశాపిశాచగ్రస్తు లయినతల్లిదండ్రులు ధర్మమును మఱచి రాక్షసకృత్య మని వెఱవక ధనమున కాశపడి తమపుత్రికలను వృద్ధులకును దరిద్రులకును వ్యాధిగ్రస్తులకును వికలాంగులకును దయావిహీను లయి విక్రయించి కడుపున పుట్టినపసిబిడ్డలగొంతుకలు కోయుచున్నారు. చిన్నప్పటినుండియు పెంచి పెద్దవానిని జేసి విశ్వాసముచేత తమ్ముఁ జేరవచ్చిన పిట్టలను తమపొట్ట కయి గొంతుకలుకోసి చంపు కిరాతులకును పితృరూపమున నవతరించిన యీ కిరాతకులకును, భేద మంతగా లేకపోయినను తమ కడుపునపుట్టినబిడ్డల నీప్రకారముగాఁ జేసి నరమాంసవిక్రయము చేయనొల్లని యాకిరాతులే వీరికంటె సహస్రగుణముల నుంచివా రని చెప్పవచ్చును. ఓకులజనులారా! స్త్రీపునర్వివాహమును మానిపి జ్ఞానము లేనిఘాతుకమృగములో నయినను

కనఁబడని యీపాస్వజాతిహింసను మానవకోటిలో ప్రోత్సాహపఱచుట మీకులగౌరవమున కర్హమయినపనిగానే తోఁచుచున్నదా ?

ఇంతేకాక వయస్కాలములో భార్యావిహీనులు కా తటస్థించినపురుషులు వితంతువివాహములు లేకపోవుటచేత తా మెదిగిన స్త్రీలను వివాహమాడ లభింపక చిన్నపిల్లలనే పెండ్లియాడవలసినవారయి వా రెదిగి కాపురమునకు వచ్చువఱకును కామబాధను సహించియుండలేక వ్యభిచారమునకు దిగి సుఖరోగములపా లయి తాము చెడుటయే కాక భార్యలదేహములనుగూడ చెడఁగొట్టియు, ఈడేరని పిల్లలకే గర్భాధానము చేయునట్లు తొందరపెట్టి యేడుపులతోను పెడబొబ్బలతోను శోభనగృహమును దుఃఖమందిరముఁ జేసి తరువాత పెక్కుబాధలను పొందియు, బహుకష్టముల ననుభవింపవలసినవారగుచున్నారు. చిన్నతన మగుటచేత రెండవపెండ్లిభార్యలు గృహకృత్యములు చక్కఁబెట్టుకొనుటకు చేతఁగాక యిల్లు పాడుచేయుదురు; ముసలిభర్తలకును పడుచుభార్యలకును మన స్సెప్పుడును కలియక తఱచుగా యౌవనవతు లయినయాభార్యల కౌఁగిలింతలు ముదిభర్తలకన్న మంచపుపెట్టలకే యధికముగా లభించుచు పెక్కుచోట్ల వారిసంభోగసుఖము పతులకన్న నుపపతులకే విశేషముగా లభించుచుండును. ఈప్రకారముగా చెప్పుచుఁ బోయినచో స్త్రీపునర్వివాహము లేకపోవుటవలన మనదేశమునకు మూడుచున్నకీడు లనంతముగా నున్నవి. న్యాయదృష్టిచేత విమర్శించి చూచువారిమనస్సులను స్త్రీపునర్వివాహమునకు సుముఖములనుగా జేయుట కీచెప్పినవే చాలియుండును గనుకను, ధర్మదృష్టి లేక యాచారమే ప్రధానమని భల్లూకపుపట్టు పట్టి కూరుచుండువారిని సమాధానపఱచుట కయిలక్షయుక్తులు చెప్పినను కార్యము లేదు గనుకను, ఈనష్టపరంపరను

మొచి చెప్ప మానుకొనియెదను.

ఇంతవఱకు చెప్పినప్రకారముగా దుష్ప్రవర్తనమునందుఁ బ్రవేశింపనిబాలవిధవలు పలువు రున్నను వారిబ్రతుకుసహితము విరామము లేనిదుఃఖపరంపరతోనే నిండి యుండి మిక్కిలి శోచనీయముగా నుండు ననుటకు సందేహము లేదు. వారిపెనిమ కంతకును ముఖ్యాస్పదుఁ డయినప్రాణనాయకుఁ డీలోకమును విడిచి పోయినందున వారు సుఖపడి మఱుఁగుచొచ్చుట కీప్రపంచములో నాధార మేదియు లేదు. దుఃఖబహుళ మయినయీలోకములో వివాహబంధము వలనిసుఖ మనుభవించునప్పుడే స్వగృహము భూతలస్వర్గమువలె నుండును. అది లేనప్పుడు దివ్యమందిరములు మహారణ్యసదృశములుగా నుండి జీవనమే దుర్భరముగా నుండును. లోకములో మనుష్యులసుఖ మంతయు నితరేతరసంబంధమువలనను, అన్యోన్యసాహాయ్యమువలనను, పరస్పరబాంధవ్యమువలనను, కాని యెవ్వరిసంబంధమును లేక యేకాకిగా నుండువాని కేసుఖమును లేదు. ఈపరస్పరసంబంధములకును బ్రజాభివృద్ధికిని యోగక్షేమములకును సుఖసంతోషములకును నిదాన మయినది వివాహబంధము. వివాహబంధమువలననే భార్యలు, భర్తలు, తల్లులు, తండ్రులు, అత్తలు, మామలు, బావలు, మఱఁదులు, అన్నలు, తమ్ములు, అక్కలు, చెల్లెండ్రు, వదినెలు, మఱఁదండ్రు, కొడుకులు, కూఁతులు మొదలయినసుఖావహ మగుబంధువర్గ మంతయు నేర్పడును. వివాహబంధమువలననే స్త్రీపురుషు లొక్కదేహ మయి, ఒకరినొకరు ప్రేమించుచు, ఒకరినొకరు సుఖపెట్టుచు, ఒకరినొకరు గారవించుచు, ఒకరికొకరు తోడుపడుచు, ఆరోగ్యదశయందును రోగసమయమునందును, సుఖకాలమునందును కష్టకాలమునందును, ఐశ్వర్యస్థితిలోను దారిద్ర్యదశలోను, యావజ్జీవము నెడఁ

బాయక సుఖించు చుందురు. వివాహబంధమునకు బద్ధులయి జీవించు నప్పుడే స్త్రీపురుషుల కెడ తెగని మైత్రి కలిగి, నీతియు గుణసంపదయు వృద్ధి నొంది, దైవభక్తి హెచ్చి పాపభీతి యుదయించి, సత్ప్రవర్తనము కలుగును. వివాహబంధమువలన పురుషునకు సంసారభారము మీఁద పడి దుర్వృత్తి కవకాశము లేక కుటుంబభరణమునిమిత్తమును పుత్రాదులవిద్యాభివృద్ధులనిమిత్తమును పాటుపడవలసినట్లు స్త్రీకిని గృహకృత్యనిర్వహణము పతిశిశ్రూషశిశుపోషణము మొదలయినపనులు పయిని బడి శుష్కకలహములకును పరదోషకథలకును నవకాశము లేక పాతివ్రత్యమును నుంచినడవడియు పట్టుపడును. దిక్కు లేనివారి కిని దిక్కు కలుగుటయు వార్ధకమునందును భరణరక్షణములు గలుగు టయు వివాహబంధమువలనఁ గాక మఱి దేనివలనఁ గలుగును? వివాహబంధమే లేనియెడల స్త్రీపురుషుల పరస్పరసంబంధమును ప్రేమాను బంధమును లేక శిశుపోషణము జరగక బిడ్డలవిద్య వృద్ధికాక కాల క్రమమున మనుష్యులు మృగప్రాయులు కారా? ఏకాకిత్వముచేత దేహమునకును మనస్సునకును తగినంతపని లేక, పాపచింతనలు గలిగి, మనుష్యులు పాపకార్యములయందు తగులుకొనరా? మగనితోను పుత్రులతోను నున్నప్పుడు కష్టములుసహితము నిరుత్సాహమును నిరాశను కలుగనీయక ధర్మమార్గమున నడిపించుటకును భగవద్భక్తిని వృద్ధి చేయుటకును శాంతము ధైర్యము మొదలయినవానిని నేర్పుట కును సాధనము లగును. పుత్రాదులసంరక్షణమునిమిత్తమును విద్య నిమిత్తమును తమకడుపు కట్టుకొని సకలశ్రమలకును లోనయినను తల్లు లెంతమంది లోకములో తమవంటిధన్యురాం డ్రెవ్వరును లేరని సంతోషించు చున్నారు? పుత్రులతోఁగూడి యనుభవించుసుఖము ద్విగుణముగా కనఁబడును; కష్టము సగము తగ్గిన ట్లుండును. అప్రయో

,జకుఁ డయినను దరిద్రుఁ డయినను మగనితోఁగూడి సంసారసుఖ మనుభవించునప్పుడు చుట్టును కష్టము లుండి మహారణ్యమధ్యముగా నున్నను గృహము స్వర్గమువలెనే యుండును. మగఁ డొక్కఁ డుండి పయివి మఱి యేవి లేకపోయినను, ఆలోపము లేవియు కనఁబడవు; అన్నియు నుండి మగఁ డొక్కఁడు లేకపోయెనా లోకములోని వన్నియు లోపములుగానే తోఁచును. మగఁ డున్నయెడల భార్య మానమును కాపాడును; కుటుంబమును పోషించును; గౌరవమును కలుగఁజేయును. అవి యేవియు లేకపోయినను పతిపుత్రాదుల సమావేశమే స్త్రీకి సంతోషజనకముగా నుండును; ప్రణయకలహములు సహితము మనోహరముగా నుండును. భర్త లేనియెడల స్త్రీ తన్నొరు లవమానపఱిచినయెడల నెవ్వరితోఁ జెప్పుకొని దుఃఖశాంతి పొందును? కష్టములు వచ్చినప్పుడు తా నెవ్వరిమఱుఁగు చొచ్చును? మనోవ్యాకులత కలిగినప్పుడు తన్నుఁ జేరఁదీసి యాదరించువా రెవ్వరు? తనమనస్సు దుర్విషయములమీఁదికి పోయినప్పుడు బుద్ధి చెప్పి మరలించువా రెవ్వ రుందురు? కార్యాకార్యవిచారమునందు సంశయము కలిగినయెడల మన సిచ్చి యాలోచన చెప్పువా రెవ రుందురు? తన రూపమును గుణసంపదను జూచి మెచ్చుకొనువా రెవ రుందురు? భర్తృవియోగమువలన స్త్రీల కిటువంటిసుఖము లన్నియు పోయి బహుకష్టము లాశ్రయించినప్పుడు కుల మయినను వారిని మఱింత హింస పెట్టుటకు సిద్ధపడునేకాని వారియెడల లేశ మయినను కనికరము పూని దుఃఖనివారణమునకు సాధనమును జూపకున్నది. పతి పోయినయుత్తర క్షణమునుండియు సమస్తసుఖములకు నాధారభూత మయినయీ ప్రపంచము వారిపాలిటికి బహుళదుఃఖప్రదముగా మాఱి భారముగా కనఁబడు చుండును. నొసట కుంకుమబొట్టు పోయిలోనిబూఁడిదబొట్టుగా

మాఱుచున్నది; చేతుల బంగారుకంకణములు రాగిపట్టెలుగా మాఱు చున్నవి; మెడలోనిముత్యాలహారములు తులసిపూసల పేరులుగా మాఱుచున్నవి; అమూల్యము లయినసరిగంచుపట్టుచీర లంచు లేని పనికిమాలినముదిగుడ్డలుగా మాఱుచున్నవి; పట్టెమంచములమీఁది మెత్తనిపఱుపులు కటికినేలను తాటిచాపలుగా మాఱుచున్నవి; పిండివంటలతోడి షడ్రసోపేతము లయినభోజనము లుప్పిడిపిండిగా మాఱుచున్నవి. మనుష్యులు నడుమ పెట్టినయలంకారములనుమాత్రమే కాక భగవంతుఁడు పుట్టుకతోనే దయచేసినవల్లనినిడుదశిరోజము లనెడి యమూల్యాలంకారములనుగూడఁ దీసివేయించుట సుందరుల కెంత సంతాపకరముగా నుండును? చిన్నప్పటినుండియు చమురు రాచి సెంచుకొని నిత్యమును దువ్వుకొనుచు పువ్వులు ముడుచుకొనుచు ప్రాణముతో సమానముగాఁ జూచుకొను చున్నతలవెండ్రుకలను మంగలివానికత్తుల కొప్పగించుటకంటె మానవతుల కొకసారిగా తల కొట్టివేయుటయే యుత్తమముగా తోఁచదా? గతదినము వఱకును మూడుపూటలను కడుపునిండ సుఖభోజనము చేయుదానిని ప్రాణము శోషిల్లునట్లుగా మూఁడుజాముల కిన్నిమెతుకులు వేసి మాడ్చి జీవచ్ఛవమునుగా నుంచుట యెంత దుఃఖకరముగా నుండును! పెండ్లి దినములలో తప్ప మంగళసూత్రము కట్టినవానిమొగ మెప్పుడును మరల చూడకపోయినను లోకులు భర్త యని పిలుచువాఁడు కాల ధర్మము నొందినంతమాత్రముచేత తైలాభ్యంజనాది సమస్తభోగములను మానిపించి పసిబాలికనుసహితము సమస్తసుఖములకును దూరముగా చేయుట యెంత పరితాపకరము! “పర్యంకశాయినీ నారీ విధవా పాతయే త్పతిమ్” అనుటవలన, ఆచిన్నది యొక్కసారి మంచముమీఁద పరుండెనా స్వర్గములో నున్నభర్త తలక్రిందుగా

భూలోకమునఁ గూలునఁట! ఆముద్దరాండ్రకు పూర్వము తాము పెట్టుకొన్న నగలను చూచినను, కట్టుకొన్న బట్టలు చూచినను పరుండు మంచములు పఱుపులు చూచినను, మనస్సు దహించుకొనిపోయి దుఃఖము పొరలి పొరలి రాదా? తనయీడుసువాసినులు నగలు పెట్టుకొన్నను మంచిచీరలు కట్టుకొన్నను తమబ్రదుకాప్రకారముగా కాలిపోయినదా యని మనస్సు బగ్గున మండుకొని పోదా? తనతోడివారు శుభకార్యములయందు పేరంటములకుఁ బోవుచున్నను భోజనములకు పోవుచున్నను తానట్టినోము నోచుకోలేదుగదా యని గుండెలుబ్రద్దలు కావా? తనతోడివారు బిడ్డలను కని పెంచుచు మగనితో సంసారము చేయుచుండుట చూచినప్పుడును వారిసుఖమును తలఁచుకొన్నప్పుడును కడుపు పగిలిపోదా? భర్తలు పోయినముద్దరాండ్రెంత పిన్నవయసువారయినను పొరుగింట వివాహాదిమహోత్సవములు జరగుచున్నప్పుడుకూడ పోయి వేడుక చూచుటకు నోచుకోలేదుగదా? పొరుగింటిదాఁక పోనేల? తమయింటనే శుభకార్యము జరగుచున్నను నలుగురితోను కలిసి సంతోషముగా తల యెత్తుకొని తిరుగుటకు వల్లకాక యెవరికంటను బడక దైవ మింత చేసెనుగదా యని యేడ్చుచుచు నేమూలనో యొదిగి పడి యుండవలెను. వేయిమాట లెందుకు? లోకములో పండుగులు మొదలయినవి వచ్చి యుండఁగను సంతోషదినములుగా నుండునవి యెల్లను వారికి దుఃఖదినములుగా నుండును. పెద్ద లయినతల్లిదండ్రులు గదిలో పరుండి సుఖ మనుభవించుచున్నప్పు డీవల పంచను జేరి యొక్కరాత్రి విధవ లయినజవ్వనులు పడుశోభ యింతం తని యెవ్వరికి చెప్ప శక్య మగును? మగఁడుపోయినకూఁతురు తమపడకగదిగుమ్మమువెలుపల కటికినేల చాపమీఁద నొంటిగాకూలి తనదుర్గతి దలఁచుకొని విలపించుచుండఁగా దయాలేశము గలజననీ

జనకులకు రాత్రులు తాము లోపల పట్టెమంచములమీఁద శయనించి నిర్విచారముగా సుఖ మనుభవించుటకంటె మరణము నొంది స్వర్గసుఖ మనుభవించుట యుక్తముగా తోఁచదా? పుట్టినప్పటినుండియు ప్రేమతో పెంచి తమప్రాణములకంటె నెక్కువగాఁ జూచుకొను చున్న తల్లిదండ్రులకు జీవితేశ్వరులను పోఁగొట్టుకొని దుఃఖసాగరము నందు మునిఁగి తమపాలఁ బడ్డముద్దుకూఁతుల నాదరించి పతిశోకమును మఱచునట్లు చేయుటకు మాఱుగా కరుణామాలి క్రూర మయిన కులాచారమునకు దాసులయి వారిని విరూపము నొందించి యావజ్జీ వము తీఱనికష్టములపాలు చేయవలసివచ్చుట యెంత మనస్తాపకర ముగా నుండును! అట్టియనాథకాంతలదుఃఖములను జూడ నోచుకొన్న యత్తమామలకును బావమఱఁదులకును తక్కిన బంధువర్గమునకును కలకాలము దుఃఖము కలుగుచుండదా? మన దేశములో విధవా ధర్మము లెవ్వో కొంచెము మనస్సునం దుంచుకొనుఁడు.

"శ్లో. రండానాం సతతం ధర్మః ఉదయాత్పర మేవ వై।
నిత్యస్నానం తతో బంధుసన్నిధానేవ సంతతం.

శ్లో. నివాసో గుహ్యసంభాషా సచ్ఛిశ్రూషా సదాశ్రయః।
చతుర్థకాలభుక్తిశ్చ దధిక్షీరాజ్యవర్జనం.

శ్లో. సుగంధవస్త్రాలంకారగీతాదీనాం విసర్జనం।
తాంబూలాంజనపుష్పాణాం సతతం దూరవర్జనం.

శ్లో. ఖట్వతల్పాదిశయనం శరీరోద్వర్తనం స్రజం।
అభ్యంజనం చోష్ణవారిస్నాన మాందోళికాదికం.

శ్లో. పునరన్యాని సర్వాణి వస్తూని న చ కామయేత్।
దురాలాపం దుష్టచింతాం నిగ్రహానుగ్రహార్థతాం.

శ్లో. పుణ్యాధికారకల్యాణయజ్ఞకార్యాదికర్తృతాం।

కుర్వతీ తాడనీయా సా తత్స్వీయగురుసంజనైః.

శ్లో. క్షారం చ లవణం దివ్యం మధురం సూపకం తథా।

వర్జయిత్వా విశేషేణ తిక్తం కటుక మేవ చ.

శ్లో. ప్రాశయే ద్భోజయే న్నిత్యం గ్రాసార్థే నైవజీవనం.

అషష్టివర్ష పర్యంత మేవం కాలం ప్రయత్నతః।

ప్రాణవృత్తిం ప్రకుర్వీత వయస శ్చరమే తతః.''

అను కపిలస్మృతిప్రకారముగా భర్తకాలముచేసినయబల పెరుగుతా్రగకూడదు; పాలు తా్రగకూడదు; సుగంధము దరికి చేరనీయఁగూడదు; మంచిబట్ట కట్టుకోఁగూడదు; అలంకారము కూడదు; పాట వినఁగూడదు; తాంబూలము వేసికొనఁగూడదు; కాటుక పెట్టుకొనరాదు; పుష్పములను దగ్గఱకు రానీయరాదు; మంచము పరుపు మొదలైన వానిమీఁద పరుండఁగూడదు; శరీరము నలుగు పెట్టుకోరాదు; తల యంటుకోరాదు; వేడినీళ్ళు పోసికోరాదు; పల్లకి బండి మొదలైనవి యెక్కఁగూడదు; ఇటువంటి ఇతరములైనసమస్తవస్తువులను కోరరాదు; ఒకరిమీఁద దయ చూపరాదు; కోప పడఁగూడదు; పుణ్యకార్యములు చేయఁగూడదు; శుభకార్యములు చేయఁగూడదు; ఈ కార్యములలో నేవి చేసినను తల్లిదండ్రులచేతను బంధువులచేతను దెబ్బలు తినవలెను; ఉప్పు తినఁగూడదు; పులుసు తినఁగూడదు; తీపి తినఁగూడదు; పప్పు తినఁగూడదు; ఒగరును చేదును కారమును మాత్రమే తినవలెను. అఱువదిసంవత్సరములు వచ్చువఱకు నొక్కపూట సగముతిండి తినవలెను. ఇవిగాక ‹‹రండాపాకం సదా త్యాజ్యం ప్రవదంతి మనీషిణః'' శ్రాద్ధాదులయందును శుభకార్యములయందును మాత్రమేకాక యితరసమయములయందును విధవచేసినపాకము నెవ్వరును భుజింపరాదు. లోకములో నాఁడుపుట్టుకపుట్టి మగనిని పోఁగొట్టు

కొని కలకాలము నిటువంటిబాధలు పడుచుండుటకంటె నొక్కసారిగా మరణమునొందుట యెంతహాయిగా నుండును? దొరతనమువారు క్రూరకృత్య మని తలంచి సహగమనమును మాన్పించి లోకోపకారము చేసినను భాగ్యహీన లయినవిధవలదురవస్థలను తలంచుకొనంగా వారి పాలిటి కది యొకయుపకారమే యయిన దనియు వారి కందువలన నుద్దేశించినమేలు కలుగ లేదనియు నేను భావించెదను. ఈప్రకారముగా బ్రతికియున్నంతకాలమును సమస్తసుఖములను బాసి నిరంతరదుఃఖమును తీవ్రమనోవేదనను పొందుచుండుటకంటె బ్రతికియుండఁగానే చచ్చినశవముతో కట్టి పెట్టి కాల్పఁబడికాని పూడ్వఁబడికాని గడియలో ప్రాణవియోగము పొంది యీబహుళదుఃఖముల నుండి విముక్తి పొందఁ గాంచుట యెవరి కభ్యర్థనీయముగాఁ గనఁబడదు? ఇట్లు చెప్పుటచేత సహగమనమును మాన్పినఫలము స్త్రీలకు కలిగించుటకై పునర్వివాహములను తగినంత ప్రోత్సాహపఱుపవలయు ననియు పునర్వివాహము చేసికొన్నంతమాత్రముచేత పెద్దపులులవలె మీఁదఁబడి బాధింప ఱంకెలు వేయుమతాచార్యాదుల యుపద్రవములనుండి యనాథబాలికల రక్షింపవలయు ననియు నాయభిప్రాయమే కాని సహగమనము క్రూరకృత్యము కాదనికాని దానిని మాన్పఁగూడదని కాని నాయభిప్రాయ మెంతమాత్రమును గాదు. మనదేశములోని విధవలు పడుబాధ లివిమాత్రమే కావు. అనాథలయినకాంతలు తమజీవనాంశమునకై భర్తబంధువులతో తగవులు పడి దారి గానక న్యాయసభలలో వ్యాజ్యములకు దిగినప్పుడు భర్తలు ఋణము చేసిపోయి రనియు, పిత్రార్జిత మయినసొత్తు లేదనియు, ఉన్నది స్వార్జిత మనియు, అసతులు వ్యభిచారిణులనియు, వాదించి దొంగసాక్షులను కుదిర్చి యప్రమాణములు చేయించి యసత్యములు

పలికించి వివిధమాయోపాయములు పన్ని వారిభరణము నెగఁబెట్ట యత్నింతురు. ఒకవేళ నాపురుషోత్తముల ప్రయత్నములు ఫలింపక భగీరథప్రయత్నముమీఁద నావిధవలకు న్యాయాధిపతి యొక్కపూట తిండి కైనను చాలీచాలనట్టుగా తీర్పు చెప్పినయెడల దాని నపహరించుట కై యున్నసొత్తును బంధువులపేర వ్రాయించియు రాజభటులు వచ్చినప్పుడు తాము మొగము చాటువేసి సొత్తేమియు నగపడకుండ దాచియు, మాయవేషము లెన్నెన్నియో వేయుదురు. ఓహో! మగఁడు చచ్చి యేడ్చుచున్న యనాథలకొక్కపూటతిండికి చాలీచాలనిజీవనాంశము నియ్యవలసి వచ్చునని వారిమగలభాగమునంతను వేసికొనియు మనవారు వితంతువులమీఁద లేనిపాపములు మోపి యెటువంటి యకృత్యములకు లోనయి తాము సుఖపడఁ జూచుచున్నారు! ఇటువంటి గతిమాలినవిధవలు పుట్టినిల్లు చేరి వారియండను జేరి బ్రతుకవలసియుండును. తల్లిదండ్రు లొకవేళ తమయనాథపుత్రికలను పీలైనంతప్రేమతోనే చూతు రన్నను వదినెలును మఱదండ్రును వారిమీఁద తమకాప్రేమ యుండనేరదుగనుక పోయినభర్తలనిమిత్తమై వారేడ్చునప్పుడెల్ల వారములేక వర్జ్యములేక నిండినయింటిలో నేడ్చుచున్నదనియు దొంగయేడుపనియు తప్పులుపట్టుచు, వారిభరణమును గూడ తామే పుచ్చుకొని మూడుజాముల కిన్ని మెతుకులు వేసియు రాసెడు మ్రింగు నని విసుగుకొనుచు ఒక్కపూట పట్టెడు మెతుకులకై యహోరాత్రములు విరామము లేకుండ నింటిపని యంతయుఁ జేసి యడ్డమైనవాండ్రచేతను రోఁతమాటలు పడుచు నెవ్వరేకాని కూఁతలు కూసినను తలయొగ్గి యూరకున్నను మఱింతబాధ పెట్టుచు, వారిజీవనమును దుష్కరముగాఁ జేయుచుందురు. ఇంట నెవరి కేవిపత్తు సంభవించినను విధవలే దానికి కారణ మగుదురు. వీథిలోనికి ప్రయా

ణమై నప్పుడు విధవముఖము కనఁబడినను విధవ యెదురుగా వచ్చినను దుశ్శకున మైన దని యెల్లవారును చెడతిట్టుదురు. ఎంతో ప్రేమతోఁ జూచుచుండు సోదరులుసహితము నిద్ర లేచినతోడనే విధవతోడఁ బుట్టినపడుచు కనఁబడినపక్షమునను ప్రొద్దుననే లేచి విధవముండ మొగము చూచితిని నేఁ డేమిక్కీడు మూడునో యని చిరాకు పడు చుందురు. వారిని చూచినవా రందఱును వా రెంతో పాపము చేసినవా రని భావింతురు; ఈనిర్భాగ్యురాలు భార్య యయి మగనిని చంపినదని దూషింతురు. ఆహా! ఈలోకములో విధవలకు సుఖ మన్నమాటయే యుండక వారిజీవనమే నిరర్థక మై వారు బ్రతికి యుండియు చచ్చిన వారితో సమానులుగానే యుందురుగదా? ఓ హిందూమహాజను లారా! పరులవలనిబాధ లక్కఱలేక ప్రాణవల్లభులు పోవుటచేతనే దుర్వారదుఃఖములపా లయి కుమిలి కృశించుచు నెల్లవారికిని దయ నీయులు కాఁదగినయనాథయువతులను కరుణించి యాదరించుటకు మాఱుగా మీఁదిమిక్కిలి నిష్కరుణు లయి పొట్టకు తిన్నగా మూఁడు పూటలను తిన్నంతయన్నము నైన పెట్టక సగము మాడ్చి చంపుచు గృహమునఁ గలహీన మయినకష్టపుపని యంతయు వారిమీఁదనే వేసి మీ రనేకవిధముల బాధలు పెట్టుచుండుటచేత నేగదా లోక ములో దయను పురికొల్పవలసిన "విధవా" శబ్దము భాషలోనిపదము లలో నెల్లను కర్ణకఠోర మైనదిగా మాఱిపోయినది! "విధవ" యను పేరుకంటెను నీచ మయినదియు, అవమానకర మయినదియు రోష మును కలిగించునదియు, మన దేశములో మఱియొకపద మున్నదా? ఎంతనీచుని నయినను "విధవా" యని పిలిచినంతమాత్రమున మండి పడి వాఁ డది యెంతో గొప్పతిట్టుగా భావించుకొని తన్నామాట యన్నవానిని మ్రింగివేయఁ జూచుచున్నాఁడు. ఒకనిని "పశువా"

యన్నను కొంత సహింపఁగలుగునుగాని „విధవా" యన్న నించుకయు తాళఁజాలఁడు. దీనినిబట్టి విధవలయవస్థ మృగములదానికంటెను మన దేశములో హీన మయినదిగా నున్నట్టు మీరూహించుకో వచ్చును. అయ్యో! ఇటువంటి సంతాపకర మయినదశలో నిలిచి యనాథ లయినయబల లెంతకాలమునుండి మనదేశములో కన్నుల నీరుకార వెత కుడుచుచున్నారో కదా! కటకటా! ఈయనాథకాంతలకన్నుల నుండి వెలువడినజల మంతయు నిలువ యుండినయెడల దేశమునం దంతట నెన్ని బాష్పనదులు ప్రవహించుచు నెన్ని మహాసముద్రము లేర్పడునో! నిర్భాగ్యవితంతువులారా! మీయాపదలు తలఁచుకొ న్నప్పు డెటువంటి రాతిగుండె యయినను నీరుగా కరఁగకుండునా? పాపపువిధి మిమ్ము మఱియొకచోట పుట్టింపక యీహిందూదేశము నందు దయాశూన్యు లయినద్విజులకడుపున నేల పుట్టించుచున్నాఁడు? మీ రిందు జన్మింపక పక్షుల మెడలు విఱుచుకొని తినుకిరాతులకడు పునఁ బుట్టినను పునర్వివాహములు గలిగి కొంత సుఖపడుదురుగదా? ఈదేశమున నగ్రవర్ణములవారిలో స్త్రీలయి పుట్టెడుపాపము పగవారి కయినను కలుగకపోవునుగాక! ఓ మహాజనులారా! మీ రొక్క నిమిషము పక్షపాతము మాని స్త్రీలయవస్థను సమబుద్ధితో విచా రించి స్త్రీపునర్వివాహమున కనుజ్ఞ యిచ్చి శుద్ధ మయి యుండినమన యార్యకులమున కంతకు నపకీర్తికరముగా నున్న యీదురాచార కళంకమును బాపుకొని హిందువు లనాథలను హింస పెట్టుచున్నా రన్న యీనిందను సాధ్య మయినంత శీఘ్రముగా తొలఁగించుకొనుట కయి ప్రయత్నింపుఁడు. ఒకపురుషుఁడు తనజీవితకాలములో నెంతమంది భార్యల నయినను చేసికొనవచ్చును; ఒక స్త్రీ పసితనములో భర్త పోయి నను యావజ్జీవమును మరల వివాహము చేసికోఁగూడదు. కామ

ముడిగి కాటికి కాళ్ళుచాచుకొని యున్న ముసలివానికిసష్టాతము భాగ్య హీనురా లయినమూడేండ్ల పసికూనను వివాహ మాడి యావజ్జీవ మును దానికొంప తీసి హింసింప ననుజ్ఞ యిచ్చి, మూడేండ్లముద్దరాలికి మగఁడు పోయినను బ్రతికి యున్నంతకాలమును వివాహము లేక రూపమును యౌవనము నడవిలోఁ గాచిన వెన్నెల కాఁగా ప్రాణ మున్నంతకాలమును దుఃఖపడవ లెనని నిర్బంధించుట యేమిన్యాయము? ఏమి ధర్మము ? విధవావివాహము మంచి దని, జంకు మాని నిశ్శంక ముగా బహిరంగముగా సభలలో చెప్ప లేకపోయినను, కులమువారి యెదుట నొప్పుకో లేకపోయినను, గృహమునకు పోయి తనముద్దుల కూఁతురు సంపూర్ణయౌవనమధ్యమున ననాథయయి దీనముఖముతో శోకదేవత రూపము దాల్చి వచ్చినట్లు సుఖహీన యయియింట మెలఁగు చుండఁగాఁ జూచునప్పుడును రూపమున రతీదేవిని మించెడి తనప్రియ సోదరి సంపూర్ణచంద్రబింబమును బోలెడుముఖము వాడిపోయి పోయినభర్తకయి దుఃఖించుచు పుష్పపల్లవసమావృత మైనకోమల లత యకాలమునందు చీడ పట్టి యెండఁబారినట్లుగా కుందనమువంటి యంగములు శోషిల్లి వయస్కాలమున శుష్కించుచుండఁగాఁ జూచునప్పు డును హృదయము పగిలి పాపపుపూర్వాచారమును నిందించి పున ర్వివాహములను కోరనివాఁ డెవఁ డుండును ? ఇంచుమించుగా లోక ములో స్త్రీపురుషులు సమానముగా నుండుటయు, వయసు చెల్లి సుఖ పడవలసినకాలము పోకముందే పురుషుల కనేకులకు భార్యలు పోయి నట్టే స్త్రీలకును భర్తలు పోవ తటస్థించుచుండుటయు, చూడఁగా పురుషులవలెనే స్త్రీలును పునర్వివాహము చేసికోవలసినది భగవదిష్ట మనియు ధర్మ మనియు మీకు తేటపడుచుండ లేదా ? ప్రపంచములో స్త్రీలును పురుషులును సంఖ్యయం దించుమించుగా సమానముగా

యున్నను, పురుషులు యుద్ధాదులవలనను సముద్రయాత్రలు మొదలయినకష్టకార్యములవలనను సులభముగా నశింపవలసినవారుగా నుందురు గనుక సామాన్యముగా పురుషులసంఖ్యయే కొంచె మధికముగా నుండును. దీనినిబట్టి విచారింపఁగా నొక్కపురుషున కొక్కస్త్రీ యుండి వివాహసంబంధమువలన వారు పరస్పరసుఖ మనుభవింపవలసినవా రనుట కరతలామలక మగుచున్నది కాదా? అట్లు లేకపోవుటవలన నొక్కస్త్రీలుమాత్రమేకాక మొత్తముమీఁద పురుషులును బహుబాధలకు లోను గావలసినవా రగుదురు. మూఁడు నాలుగుసంవత్సరములక్రిందట గణించిన లెక్కప్రకారముగా మనహిందూదేశములో ..౨౫,౩౮,౯౧,౮౨౧ జను లున్నట్టు కనఁబడుచున్నది. వారిలో ౧౨,౯౯,౪౧,౮౫౧ రు పురుషులు; ౧౨,౩౯,౪౯,౯౭౦ రు స్త్రీలు. ఆస్త్రీలలో నాలవవంతుకంటె నధికముగా ననఁగా ౨,౦౯,౩౮,౬౨౬ రు విధవలుగా నున్నారు. వారిలో తొమ్మిది సంవత్సరములకు లోపువయసువారు ౭౮,౯౭౬ రును, తొమ్మిదిసంవత్సరములకు పయిఁబడి పదునాలుగుసంవత్సరములకు లోపలివయస్సులో నున్నవారు ౨,౦౭,౩౮౮ రును, పదునాలుగుసంవత్సరములు దాటి పందొమ్మిదిసంవత్సరములకు తక్కువప్రాయములో నున్నవారు ౩,౮౨,౭౩౬ రును, మొత్త మిరువదిసంవత్సరములకు లోపలియీడుగలబాలవిధవలే యాఱులక్షల యఱువదితొమ్మిదివేల తొంబంద్రున్నారు. మనహిందూదేశములో ప్రతిసంవత్సరము నిన్నిలక్షల యనాథబాలికలు పతివిహీనలయి కలకాలమును తీఱనివెతలపాలగుచుండఁగా ప్రతిక్రియ చూడక యుపేక్షించి యూరకుండుట దయాలేశము గలవారికి ధర్మ మగునా? భగవంతునిబిడ్డలై మనదేశమునఁ బుట్టినయనాథబాలిక లింతమంది ప్రతదినమును మనకన్నులయెదుట

కన్నులనీరు సంతతధారగా కారనేడ్చుచు గతి లేక బాధపడుచుండఁగా దయఁజూపలేనిమనము సిగ్గులేక యేమొగము పెట్టుకొని మనవిషయమయి దయచూపుమని భగవంతుని వేఁడుకోఁగలము ?

ఆంసగతి యటుండనిండు. స్త్రీపునర్వివాహములకు ప్రతిపక్షులుగా నున్నవారు విధవోద్వాహములు చేసిన వ్యభిచారము మానదనియు, వానివలన శిశుహత్యలకు మాఱుగా పతిహత్యలు జరుగుననియు, అతిప్రజాభివృద్ధి కలిగి దేశమునకు హానము సంభవించుననియు, మనము వివాహమాడినస్త్రీలు మనమరణానంతరమయినను మఱియొకభర్తతో కాపురము చేయుదురన్నమాటయే వినుట కసహ్యముగా నుండుననియు, వితంతువులు తమస్థితి కలవాటుపడి సుఖమునే యనుభవించుచున్నారనియు, ఒకభర్తను పొందిన స్త్రీతోడి సంభోగమున కెవ్వరు నంగీకరింపరనియు, గొల్లలు మొదలయినవారివలెనే యగ్రవర్ణములవారిలోకూడ మాఱుమనువులు చేసినయెడల వారిగౌరవము పోవుననియు, వివిధములయినయాక్షేపములను జేయుచున్నారు.

విధవావివాహములు నెలకొల్పినంతమాత్రముచేత వ్యభిచారము సంపూర్ణముగా నశించునని నేనును చెప్పఁజాలనుగాని చాలవఱకు తగ్గునని మాత్రము దృఢముగాఁ జెప్పఁగలను. ఒకదోషమును మనము పూర్ణముగా నశింపఁజేయలేము గనుక సాధ్యమయినంతవఱకు దానిని తగ్గించుటకయి ప్రయత్నము చేయఁగూడదనుట సయుక్తికము కాదు. లోకములో నధర్మ మెప్పుడును పూర్ణముగా నశించుట సంభవింపదు గనుక బుద్ధిమంతు లగువారు సాధ్యమయినంతవఱకు మేలును పెంపు చెందించుటకును కీడును తగ్గించుటకును సదా పాటుపడుచుండవలయును. రక్షకభటులు నేరముల నన్నిటిని

పట్టుకోలేరు గనుక, ఆరక్షకశాఖనే తీసివేయవలెననుట యుచితముగా నుండునా? న్యాయాధిపతు లన్నివ్యవహారములలోను న్యాయమును కనుఁగొన లేరు గనుక దొరతనమువారు న్యాయసభ లన్నియు నెత్తివేయవలెననుట బుద్ధిమంతు లంగీకరింపఁదగి యుండునా? ఔషధము వలన సమస్తరోగములును కుదురుచుండ లేదు గనుక వైద్య మెప్పుడును చేయింపఁగూడదనుట వివేకులు మెచ్చఁదగి యుండునా? జగత్తులో మనము చేయవలసినపను లన్నియు శక్యమయినంతవఱకు కీడును తగ్గించి సుఖాభివృద్ధి చేయుటకొఱకే గనుక, మనము స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించుటయు దోషనివారణమయి సుఖాభివృద్ధి కలుగుటకొఱకేయయి యుండవలెను. స్త్రీపునర్వివాహమును పునరుద్ధారణము చేయుటవలన నొక్కవ్యభిచారముమాత్రము పూర్ణముగా పోకపోయినను గర్భస్రావములును భ్రూణహత్యలును శిశుహత్యలును పూర్ణముగా నశించు ననుటకు సందేహము లేదు. పుణ్యస్త్రీలకువలెనే వయసులో నున్నవిధవలకును కామశాంతికయి న్యాయమయినమార్గమును కనఁబఱిచినయెడల వారప్పుడు వ్యభిచరింతురేని దొంగలను శిక్షించినట్లు శిక్షించి వ్యభిచారము నడఁచుటకు సాధ్యమగునేకాని మఱియొకవిధముగా సాధ్యము కాదు. ఆఁకలిగొని యున్నవారిని గొనిపోయి భోజనపదార్థములతో నిండి యున్నయొకగదిలో పెట్టి తాళము వేసి న్యాయమార్గమున పాటుపడి సంపాదించి క్షుత్తు తీర్చుకొనుట కవకాశ మియ్యక నిరోధించి వారు క్షుద్బాధకు తాళలేక యాగదిలోనియాహారపదార్థములలో నేదయిన భక్షించినచో వారిని దొంగతనమును చేసిరని దండించుట యెంత న్యాయముగా నుండునో, అట్లా దొంగతనమును మాన్పుట యెంతవఱకు సాధ్యమగునో మీరే యాలోచించుకొండు. అట్టిస్థితిలో పయినిర్బంధములను పెట్టి శిక్షించు

వారినే యందఱును క్రూరు లందురుగాని మన్నహా మయినక్షుత్తును తీర్చుకొనుటకయి యాభోజ్యపదార్థభక్షణము చేసినవారి నెవ్వరును దోషు లని దూషింపరు. కాఁబట్టి యీసంగతిని మీరు మనసునం దుంచుకొని, కామపీడిత లయి యున్నయనాథయువతులను కాముకజన మధ్యమున వసించునట్లుచేసి కామశాంతికయి వారి కున్నన్యాయ మార్గమును నిరోధించి యందుచే వార్యక్రమమునకు దిగునట్లు చేసి తరువాత నయినను క్రమమయినమార్గము చూపఁ బ్రయత్నించుటకు మాఱుగా వారిని శిక్షింతు మందు రేని వివేకు లయినవారు మి మ్మెట్టి వారినిగా భావింతురో మీరే సమబుద్ధితో విచారించుకొనుఁడు. క్షుద్బాధవలె కామబాధయంత నివారించుకో శక్యము కానిదా యని మీ రడుగవచ్చునుగాని పయినుండి యితరులవిషయ మయి తేరగా మాటలు చెప్పుటకంటె కామనిగ్రహము చేయుట యౌవనదశలో నెంత సాధ్య మగునో వివాహమును మానుకొని స్వవిషయములో ననుభవముచేత పరీక్షించినపక్షమున మీకే స్పష్టముగా విశద మగును. విద్యావివేకములు గలిగి స్థిరచిత్తుల మని చెప్పుకొనుచు కొంత కాలము భార్యతో విషయసుఖము లనుభవించి సంతానముఁ బడసి వయసు చెల్లినపురుషులే భార్య పోయినప్పుడు కామము జయింపలేక మూడేండ్లదానిని వివాహ మాడి దాని నిమిత్త మయి యాశపడి కని పెట్టుకొని యుండవలసి వచ్చుచుండఁగా, ఇఁక మూడేండ్లప్పుడు ముండ లయి యదఫాజ్ఞలు లేక పెరిగి మూర్ఖురాండ్రగుటచేత నుచితానుచిత వివేకము లేనివా రయి స్వభావచంచల లయి యౌవనమదముచేత దేహములు తెలియకుండు స్త్రీలకా యెల్లకాలము నింద్రియనిగ్రహము చేయుట శక్య మగును? పురుషులకంటె స్త్రీలకు కామ మెక్కువగా నుండు నన్నమనపుస్తకములమాట యటుండనిచ్చి స్త్రీలకును పురుషు

లకును కామము సమానముగానే యుండు నన్నసత్యమునుగూడ మాటుపఱచి ప్రతిపక్షులవాదమునకు మిక్కిలి యనుకూలముగా నుండులాగున పురుషులకన్న స్త్రీలకే తక్కువకామ ముండు నని యంగీకరించినను, అప్పుడుసహితము వితంతువివాహ మనావశ్యక మని యేర్పడ నేరదు. సోమయ్యకంటె సోమమ్మ కాఁకలి తక్కువ గనుక సోమమ్మను తిండి పెట్టక మాడ్చి చంపవలయు నని మతిమాలుఁ డెవఁడు సాధింపఁ దలపెట్టును? అంతటిబుద్ధిమంతుఁ డొకఁ డుండెనా సోమయ్యకంటె సోమమ్మకు కామము తక్కువ గనుక సోమమ్మను వివాహ మాడనియ్యక బాధింపవలయు ననియు నతఁడు సిద్ధాంత మేర్పఱుప సాహసింపవచ్చును. కాఁబట్టి వితంతువులకు వివాహము వలన వ్యభిచారము పూర్ణముగా మాన దని యేర్పడినను, స్త్రీలకు కామము తక్కువే యని యొప్పుకొన్నను, అధర్మ మెంతతగ్గిన నంత క్షేమకరము గనుకను బలహీనులనుసహితము వారు పొందఁ దగినంత సుఖమును పొంద నియ్యక హింసించుట న్యాయము కాదు గనుకను స్త్రీపునర్వివాహ మావశ్యక మని యేర్పడక తప్పదు.

మన పెద్దలు కొందఱు స్త్రీపునర్వివాహములు వ్యాపించినచో శిశుహత్యలకు మాఱుగా పతిహత్యలు జరుగునని భయపడుచున్నారు; కాని వారిమాట లంతగా నాదరణీయములు గావు. ఇతరులను పాడు చేసి తాము సుఖపడువా రెప్పుడును తమవలన నపకారము నొందిన వారివిషయమయి భయపడుచుండుట సహజమే గనుక, మనవారి కిప్పుడు కలిగెడుభయ మందువలన వచ్చినదే కాని నిజమయినది కాదు. ఈ దేశమునందే కాదు ప్రతిదేశమునందును పరులను నిర్బంధపెట్టి తాము సౌఖ్య మనుభవించువా రానిర్బంధము మానినయెడల కీడు మూడు నని తలఁచుచునే యుందురు కాని కీడు తొలఁగించుటవలన

డు కలుగుటమాత్ర మెక్కడను లోకానుభవవిరుద్ధము. ఒక్క యీ హిందూదేశమునందు తప్ప తక్కిన సమస్తదేశములయందును స్త్రీపునర్వివాహము లున్నవిగదా! వానిలో నెక్కడ నయినను పతిహత్యలు జరుగుచున్నట్టు మీరు విని యున్నారా? ఏదేశముమాటో మన కేటికి? ఈహిందూదేశములోనే మాఱుమనువు లున్నగొల్లలు మొదలయినవారిలోనే భార్యలు భర్తలను చంపుచున్న ట్టెప్పు డయిన మీకర్ణగోచర మయినదా? ఎవ్వరిలోను లేనిభయము నిష్కారణముగా మీ కేల రావలెను? భార్య పోయినయెడల మరల వివాహమాడవచ్చునని మీరు ప్రతిదినమును భార్యల నూరక చంపుచున్నారా? ముసలిమగనికి పడుచుభార్యయు, రూపహీనునకు రూపవతియు, దరిద్రునకు మదవతియు, సంభవించినప్పుడు యౌవనవంతుని రూపవంతుని ధనవంతుని సంపాదించుటకయి భార్య భర్తకు విషము పెట్టు నన్నభయము మీబుద్ధికల్పితమే కాని మఱియొకటి కాదు. ఎంత తెలివిమాలినదయినను తాను ముందు మఱియొకభర్తను చేసికొని సుఖముగా బ్రదుకఁ గోరినప్పుడు హత్య చేసితనప్రాణముమీఁదికి తెచ్చి పెట్టుకొనునా? ముందు వివాహ మాడఁదలఁచుకొన్నపురుషుని సాహాయ్యమయిన నక్కఱలేక యొకస్త్రీ విషాదులు సంపాదించి పతిహత్య చేయుటకు శక్తురా లగునా? ముందు తనకంటె మంచివాఁడు లభించినయెడల తనగతియు పూర్వపుభర్తగతియే యగు నని తలఁపక యాదుర్మార్గురాలిని వివాహము చేసికొనుట కెవ్వఁ డయిన నొడఁబడునా? నరహత్య చేయుటకు పాపభీతి యుండదా? పాపభీతి లేకపోయినను మగనిని చంపి మఱియొకనిని వివాహము చేసికొనుటకయి యీకాలమునందు రూపవంతుఁడును ధనవంతుఁడును యౌవనవంతుఁడును దీర్ఘకాలపుబ్రహ్మచారిగానో యప్పుడు భార్య పోయిన

వాఁడుగానో యుండుట తటస్థించి యట్టివాఁడు హంతకురాలితో సమానమైన కులమువాఁడును శాఖవాఁడును భిన్నగోత్రుఁడును నయి యేండ్లచేత పెద్దవాఁడయి యామెను పరించుట సాధారణముగా సంభవింపఁదగి యున్నదా? వీని నన్నిటిని న్యాయబుద్ధితో నాలోచించినయెడల పతిహత్యల కవకాశము లేదని యీయాక్షేపణము చేసెడివారికే తెలియవచ్చును.

ఇఁక స్త్రీపునర్వివాహమువలన మితిమీఱిన ప్రజాభివృద్ధి యయి కాటకములును దారిద్ర్యమును సంభవించు నని భయపడువారిభీతిని మాన్పుటకయి కొంత ప్రయత్నింతము. ఈయతిప్రజాభివృద్ధియు కాటకములును స్త్రీపునర్వివాహము లున్నయితరదేశములకు వేనికిని కలుగక యొక్కహిందూదేశమునకుమాత్రమే కలుగునా? మన హిందూదేశము నం దింకను కావలసినంత నేల సేద్యము లేక బీడుగా పడియున్నది; అరణ్యములు కొట్టి బాగుచేయువారు లేక రోగజనకములై కొండవాండ్రకుమాత్రము వాసయోగ్యములయి బహుయోజన విస్తీర్ణము లయినప్రదేశము లనేకము లించుమించుగా ప్రతిమండలమునందును ఫలపఱుచుకొను దిక్కు లేక వ్యర్థముగా పడి యున్నవి. మనదేశమునందలివృత్తులును హస్తకర్మలును తగినవా రవలంబింపక యింకను మిక్కిలి హీనదశయందే యుండి ప్రజాభివృద్ధిని కోరుచున్నవి. మనదేశమునందు యౌవనదశయం దున్నవిధవ లందఱును వివాహములాడి సంతానము గాంచి పుత్రులతోను పౌత్రులతోను దినదినాభివృద్ధి నొందునంతటిభాగ్యమే మనదేశమునకు లభించినను, అప్పుడుసహితము వా రందఱును పయిని చెప్పిన వ్యర్థముగా నున్న భూమి నంతను ఫలమునకుఁ దెచ్చి దేశమును మంచిస్థితికి తెచ్చి తాము సుఖపడుటకే సమర్థు లగుదురు. అంతేకాక యిప్పుడు మనదేశము

నందు పండినపంట లితర దేశములకు విశేషముగా నెగుమతి చేయఁ బడుచున్న సంగతి యందఱు నెఱిఁగి యుందురు. ఇప్పు డున్న ప్రకారమే భూమి యుండి యభివృద్ధి లేక యిప్పటిప్రకారముగా భూమి ఫలించు చున్నను మన దేశములోనిపంట యొక్కసారిగా జనసంఖ్య యిప్పటి కంటె ద్విగుణ మయినను వారి కందఱికిని చాలి యుండును. కాఁబట్టి ప్రజాభివృద్ధి కలిగి క్షామములు సంభవించి తాము తిండికి లేక చచ్చి పోదు మని భయపడువారు విధవోద్వాహమువలన తమ కిప్పుడు వచ్చినయుపద్రవము లేదని తెలిసికొని గుండెకుదిరి హాయిగా నిద్ర పోవచ్చును. ఇఁక ముందు పుట్టఁబోవువారు వసించుటకు స్థలము లేక చచ్చిపోదు రని భయపడుటకును వారినిమిత్తమయి యాసియాఖండ మునం దించుమించుగా నిర్మానుష్యమయి వాసయోగ్య మయిన భూమి కావలసినంత యున్నది గనుక, ఆభయమునకు నవకాశము లేదు. ఈబుద్ధిమంతు లిప్పుడు విధవలమూలమున ప్రజాభివృద్ధి కలుగు చుండ లేదని సంతోషించుచున్నను దేశస్థితిని చక్కగా విమర్శించి నచో వారిసంతోషమున కంతగా నవకాశము కనఁబడదు. విధవలు పలువు రిల్లు విడిచి లేచిపోయి బహిరంగముగా నెవ్వరినో యుంచుకొని కనిపెంచుచు ప్రజాభివృద్ధిని చేయుచునే యున్నారు. వీరు గాక యిల్లు వదలలేనివితంతువులును శిశుహత్యల నెన్నిటిని జేసినను కావలసినంత మంది దూఁతలను కొడుకులను గని వేశ్యలకును మాలమాదిగలకును నీచకులములవారికిని నిచ్చి సాధ్య మయినంతప్రజాభివృద్ధిని చేయుచునే యున్నారు. ఇప్పుడును ప్రజాభివృద్ధి యేలాగునను మాన లేదుగాని ముందు వితంతువివాహములే ప్రబలి సర్వత్ర వ్యాపించిన యెడల నిప్పటివలె సంకరసంతానము వృద్ధినొందక న్యాయ మయిన యోగ్య సంతానము వర్ధిల్లి దేశక్షేమమున కనుకూలపడును. అంతే భేదము

గాని స్త్రీపునర్వివాహమువలన వ్యత్యాస మంతకంటె విశేషముగా నుండదు. ప్రజాభివృద్ధి కలుగకుండ వారించి భూభారము నడచి దేశసంరక్షణము చేయు దీక్ష వహించిన యీమహానుభావులు పరులకు మాత్రమే యుపదేశింపక యీవిషయమున తాముకూడ కొంత తోడు పడిన నెంత శ్లాఘాపాత్రముగా నుండును! వారిపరోపకారచింత యంతయు ననాథలను దుఃఖపెట్టి వారిజీవనము వ్యర్థము చేయ పాటు పడుటతోనే సరిపోవలెనా? భార్యలను పోఁగొట్టుకొన్న ముసలివాండ్రయినతాము ద్వితీయవివాహములు మానివేసి యీఘనకార్యమునకు తోడుపడరాదా? అట్లు తోడుపడి విధవలమీఁద వేయఁదలఁచిన దుస్సహమయినభారములో కొంత తాము వహించినప్పుడుగదా లోకము వారిపరిశుద్ధచింతను మెచ్చుకోఁదగి యుండును! అనాథలయిన స్త్రీల నేడిపించుట కీపరోపకారచింత యక్కఱలేకయే కావలసినన్ని కష్టము లున్నవి. కాఁబట్టి బుద్ధిమంతు లయినయితర దేశస్థులు పరిహాసించునట్లు విద్యాసంపన్ను లయినవారు స్త్రీలను బాధించి వారి బ్రతుకు నిరర్థకము చేసి దుఃఖములపాలు చేయుటకయి యిటువంటి హేతుకల్పనములు చేయకుందు రని కోరుచున్నాను.

కొందఱు మనభార్యలు ముందు మఱియొకరిని వివాహమాడఁబోవుదు రన్నయవమానవాక్యము నెట్లు వహింపఁగలుగుదు మని చెప్పుచున్నారు. అట్టివారు తమజీవితకాలములోనే కాక తమమరణానంతరమును తమ్ము భర్తలని చెప్పుకొనుదురదృష్టము వహించిన కాంతలు వివాహసుఖ మనుభవింతు రన్నమాట నయినను విని సహింపలేరఁట! ఆమాట విన్న స్వర్గములో నున్నతమయాత్మలకుఁగూడ విశ్రాంతి కలుగదఁట! భార్యలు చచ్చినతరువాత నే కాక వారు జీవించియున్నకాలములో సహితము తాము మనసు వచ్చినంతమంది

స్త్రీలను వివాహము చేసికోవచ్చునఁట! అట్లు చేయుట భార్యలకవమానకరము కాదఁట! తాము మృతులయి యీలోకమును విడిచి పోయినతరువాత నయినను తమ్ము తలఁచుకొని కలకాలమును కష్టపడక కొంతకాల మయినను తమభార్యలు వివాహమాడి సుఖపడిపోవుదురన్న పిడుగువంటిమాట యొక్కటియే మిక్కిలి యవమానకర మఁట! ఇటువంటి సచ్చింత కలమహానుభావులతో వాదమేమిటికి? యుక్తులేమిటికి? వట్టి కంఠశోషణము.

వితంతువులకు తమస్థితి సహజముగానే కనఁబడి చిరకాలాభ్యాసమువలన వారు సుఖముసే యనుభవించుచున్నారుగాని కష్టపడుచుండలే దన్నయంశమును కొంత విచారింతము. విధవలు కష్టములకలవాటుపడి యీవిషయ మయి వారేమియు మొఱపెట్టుకొనుచుండ లేదనుట కభిప్రాయము చిరకాలాచారము మానవధర్మ మయిన మానావమానవివేచనమును చెడఁగొట్టి వారిని మృగములవలెను వృక్షములవలెను చేసినదను తప్ప మఱియొకటి కాదు. అట్లగుట మనకే యవమానకరము. వారిప్పుడు తెలిసికోలేకపోయినంతమాత్రముచేత వితంతువులను మనము పెట్టుబాధ యోగ్య మయిన దగునా? విధవలు తమకష్టదశను బొత్తిగా తెలిసికొనుచుండ లేదనుటయు సత్యము కాదు. మన దేశపువితంతువులు సుఖ మనుభవించుచున్నారనుటకంటె పెద్దయసత్యమును మఱియొకటి లేదు. ఇట్టియవస్థయే సుఖ మయినయెడల మనవారు పట్టెమంచములును పఱపులును మానివేసి కటికినేలను పరుండుచు, పూటపూటకు రుచ్యము లయినకూరలతోను పెరుగుతోను పాలతోను నేతితోను సుఖభోజనము విడిచి యొంటిపూట తినుచు, వస్త్రాద్యలంకారములను తీసివేసి బోడితలలు చేసికొని కావలసినంతసుఖ మనుభవింపవచ్చును. పురుషు లెంత పిన్న

వయసువా రయినను వివాహసమయమునందు తప్ప భార్యల మొగము చూడనివా రయినను భార్యలు పోఁగానే వారిని పట్టి తల గొఱిగించి విరూపులను జేసి తిన్నగా తిండి పెట్టక కడుపు కాలవేసి శక్తికి మించిన పని చేయించుచు వస్త్రాద్యలంకారమును వేనిని ధరింపనీయక వీధి మొగము చూడకుండ నిర్బంధించి మూల నదిమి పెట్టి మరల నెప్పటికిని పెండ్లి లేకుండఁ జేసి పొడ కనఁబడినప్పుడెల్లను దుశ్శకున మయిన దని తిట్టుచు వితంతువులను పెట్టెడుకష్టములు తమ్ముఁ బెట్టినప్పుడు కాని పురుషులు వారిసౌఖ్యమును పూర్ణముగా తెలిసికొనుటకు శక్తులు కారు. వితంతువులు కొంతసుఖ మనుభవించుటయు వాస్తవమే యయినను, ఆసుఖమునకుమాత్రము మనము కారణభూతులము కాము. వారికష్టములను దుస్సహముగాఁ జేయుట కయి మన చేతనయినంతపని మనము చేసినాము. వారిజీవనము దుఃఖభాజనముగాఁ జేయుట కయి యీచేసినదానికంటె మన మెక్కువ యేమి చేయఁగలము? అనాథలయి మనపాలఁ బడినయబలలజీవనమును మన మెంత సుఖహీనముగాఁ జేయ పాటుపడినను కరుణాపరిపూర్ణుఁ డయినపరమేశ్వరుఁ డీలోకములో నెవ్వరిని ధర్మమును మీఱినప్పుడు తప్ప సంపూర్ణదుఃఖము నెప్పుడును పొందనియ్యఁడు గనుక, మొలబంటి దుఃఖములో మోకాలిబంటిసుఖ మన్న ట్లీదౌర్భాగ్యస్థితిలోనే వారు కొంచెము సుఖ మనుభవించుచున్నారు. ఆపన్నుల నెప్పుడు నుపేక్షింపనివాఁడును మహారణ్యమధ్యమునందుసహితము మధురోదకమును వర్షించి ముండ్లమొక్కలనుసహితము పోషించువాఁడును నయినయీపరమదయాళుఁడు చిరకాలమునుండి కష్టపరంపరపా లయి దిక్కుమాలి యున్న వితంతువుల యూషరహృదయములయందుమాత్రము కొన్ని సంతోషబీజములను నాటి పెంచకుండునా? అయినను విధవ లప్పుడప్పుడు పొందుసంతోష

మును తృప్తిని జూచినను దేశాభిమానము గలవారందఱును విచారిపడవలసినదే. లోకములో పిచ్చివాండ్రు తమస్థితి తెలిసికోలేక పొందెడి యానందమెటువంటిదో యీవితంతువులయానందము నట్టిదే; కాని యంతకంటె యోగ్యమయినది కాదు. వారిస్థితి వారికి నిజముగా తెలియదు గనుకను, ఆలోచన లేనివారు గనుకను, మూర్ఖురాండ్రు గనుకను, వారు సంతోషింపఁ గలుగుచున్నారే కాని జ్ఞానభానుకిరణ మొక్కటి గాఢాంధకారావృతమయి యున్న వారిహృదయకుహరమునందు ప్రవేశించి యక్కడియజ్ఞానతిమిరమును కొంచెము తొలఁగింపఁగలిగినయెడల నిమిషములో వారిసంతోషమును గీతోషమును పోయి యాసుఖ మంతయు దుఃఖముగా పరిణమించుటకు సందేహము లేదు. అట్టిజ్ఞానోదయము గలిగినమఱుసటిక్షణమునందు పురుషులు తమ విషయమై చేసినయన్యాయమునకును యపకృతికి మనమీఁద వారి కెంత కోపమువచ్చునో యప్పుడు చూడవలసి యున్నది. మన వంశ సంరక్షణార్థమై వితంతువు లాలాగున కష్టపడుట విధియే యని భావించువారును కొందఱున్నారు. మనకులసంరక్షణార్థమయియే యన్యాయమును, హింసయు, క్రూరత్వమును కావలసి యున్నయెడల, అట్టియధర్మమూలమయినకులము భూమిమీఁద లేకుండ నశించును గాక ! ఈయనాథలకష్టములమీఁదనే నిలిచెడుకుల మెంత శీఘ్రముగా నశించిన మన కంత మేలు గలుగును. కాఁబట్టి యనాథలకన్నీటిచేతనే పెరిగెడుపాడుకుల మొక్కసారిగా పాడుకానిండు. మనకులమునకు పరపీడవలననే బ్రతుకవలసినదుర్గతి సంభవించునప్పుడు దయ, దాక్షిణ్యము, ధర్మము మొదలయినపదములు భాషలో నశింపవలసినవే. భూలోకమున మనుష్యజన్మ మెత్తినవారిని మృగములకంటెను హీన దశ నొందునట్లు చేయుటకంటె భూమిని మృగములపాలు చేసి యువి

కాపుర ముండుటకే విడిచిపెట్టి మనుష్యులు మూలముట్టుగ నశించుట యుత్తమము. కాని భగవంతునిరాజ్యములో నొకరిదుఃఖమువలననే యితరులు శాశ్వతముగా సుఖింపవలసినయవస్థమాత్ర మెన్నటికిని సంప్రాప్తము కాదు. అనావృష్టివలన పంటలుపండు నని మీరునమ్మిన యెడల స్త్రీలబాధవలననే మీకు క్షేమము కలుగ ననియు మీ రిప్పుడు నమ్ముఁడు. న్యాయస్వరూపుఁడును దయానిధియు నయినపర మేశ్వరుఁడే మనలను పరిపాలించుచున్నపక్షమున స్త్రీలను పెట్టుబాధ లవలనను ప్రకృతిధర్మములను మీఱుటవలనను మనకుఁగాని మరి యెవ్వరికిఁగాని యిహలోకసుఖ మయినను పరలోకసుఖ మయినను కలుగు నని నమ్మట కేవలము వెట్టితనము. ఎల్లకాలమును వితంతువు లీలాగుననే యన్యాయముగా బాధపడుచుండవలసినయెడల పయిని భగవంతునిసత్యపాలనమే లేకపోయి దయావిహీనుఁ డయినక్రూర రాక్షసుఁ డెవఁడో యీప్రపంచమును పాలించుచుండి యుండవలెను. పరలోకసుఖమునిమిత్త మయి యిటువంటి కిరాతకృత్య మావశ్యక మనుట యీశ్వరదూషణమును సత్యదూషణమును న్యాయదూషణ మునుగాని వేఱు కాదు. భగవంతునియందును సత్యమునందును న్యాయమునందును విశ్వాసము లేక చిరకాలమునుండి వచ్చుచున్న యాచారమునందే పరమవిశ్వాస ముంచి దానిని సదా కనుచుండుట చేతను దానిక్రౌర్యమున కలవాటు పడి యుండుటచేతను మన దేశము నం దీయనర్థమున కంతకును కారణ మయినది చిరపరిచయమువలన చెడుగును మంచినిగాను పరులను బాధించి పొందుసుఖమును న్యాయ ముగాను తోపించుపరమసామర్థ్యము గలయాచారమునందు విశ్వాస బుద్ధి లేక సత్యమునందు విశ్వాసము కలిగినయెడల పరపీడనమును పాపకార్యములును నేటినాటికి నశించును.

ఒకసారి భర్తను పొందిన స్త్రీతోడిసంభోగమున కెవ్వ రాశపడుదు రనియు మీరు సందేహింపవలసినపని లేదు. మనవారి కానీతియే యుండి యొకరు సంభోగించిన స్త్రీతోడిపొందే రోతఁగా తోఁచు నేని మనదేశములో వ్యభిచారమే లేకపోయి యుండును; పయికి పెద్దమనుష్యులవలె పగలెల్లను వేషములు వేసికొని తిరుగుచు చీఁకటి పడఁగానే భార్యలను విడిచిపెట్టి లంజెలయిండ్లకు వేంచేసెడు మహానుభావులే మనదేశములో లేకపోయి యుందురు; దుర్నీతికి పట్టుకొమ్మలయి బహుసంసారములను కూలఁద్రోయుటయే కులవిద్యగాఁ గలవేశ్య లందఱును మహాపతివ్రతలయియే యుందురు; మనదేశమునందు కులట లన్న పేరే లేకపోయి యుండును; బాలవిధవల కిప్పటివలె వ్యభిచారదోషమును గర్భపాతాదిమహాపాతకములును సంభవింపకయే యుండును. నిత్యమును కన్నకన్నవానితో నెల్లను గలియు వేశ్యల పాదము లాశ్రయించి తమధనమును కొల్లపెట్టుమహాపురుషులవంటి వారికా యెప్పుడో భర్తపోయినస్త్రీని వివాహమాడుట రోఁతగా నుండునది! ఇప్పుడిటువంటి వికృతవేషములతో నున్నప్పుడే విధవల తోడిపొం దసహ్యముగా నుండనప్పుడు వారి వికృతవేషమును మార్చి సువాసినీచిహ్నములను ధరించినప్పు డెవ్వరి కయిన మరియొక విధముగా నుండునా? కొంతకాల మాచారము సాగినతరువాత ద్వితీయవివాహ మందఱకును మొదటివివాహమునకంటె వేఱుగా తోఁచనేతోఁచదు. ఇంతకును మనవారు ముందుగా నట్టివారిజోలికి పోక పురుషసంభోగ మెఱుఁగని బాలవితంతువుల కయినను పునర్వివాహమున కనుజ్ఞ యిచ్చిన తరువాతఁగదా పెద్దవారిసంగతి యాలోచించవలెను?

గొల్లలు మొదలయినవారితోడిపాటుగా మనలోకూడ మాఱుమనుము లున్నయెడల మనయాధిక్యము పోయి మనమును వారితో

సమానులము కామాయని యగ్రవర్ణములవారు కొంద అనుమా నించుచున్నారు. వారితో సమానముగా భోజనము చేయుచుండుట వలన మనయాధిక్యము పోలేదు; వారితో సమానముగా బట్టలు కట్టు కొనుచుండుటవలన మనగౌరవము పోలేదు; వారితో సమానముగా వివాహము లాడుచుండుటవలన మనశ్రేష్ఠత పోలేదు; వారితో సమా నముగా మన మన్నిపనులు చేయుచున్నను పోక, ఇప్పుడు జరుగు చున్నట్టుగా పాపమూల మయినగర్భస్రావములు శిశుహత్యలు మొద లయినవానివలనను పోక, శాస్త్రసమ్మత మయినపునర్వివాహములను మనస్త్రీలకుఁ జేసి యీమహాపాతకముల నన్నిటిని పోఁగొట్టుకొనుట వలననా మనగౌరవము పోవును ? మనకు శిశుహత్యలతోను గర్భ పాతములతోను నిలిచెడుగౌరవము పోయినను పోనిండు.

ఓ హిందూమహాజనులారా ! నే నీవిషయము నివఱకే యెక్కు వగాఁ జెప్పి యున్నాను. మనపూర్వులు ధర్మశాస్త్రములను జేసి లోక మును యుక్తమార్గమున నడిపించి యుండఁగా వారిసంతతివార మయ్యును మన మన్యులను మంచిమార్గమున నడపించుమాట యటుండ మన మయినను యుక్తమార్గమున ప్రవర్తింపక మనస్త్రీల గతి నయినను బాగు చేసికోలేకుండుట యెంతయు నవమానకరముగా నున్నది. స్త్రీలకు పునర్వివాహము నంగీకరించుటవలన వారికి లాభమే కాని యెవ్వరికి నేవిధమైననష్టమును లేదు. మనము వితంతూద్వా హము కూడ దనుటవలన మనయోర్వలేనితనము బయలపడునే కాని వేఱుసుగుణ మేదియు వెల్లడి కాదు. మనకడుపున పుట్టినయనాథలైన బాలికలయెడల నే దయఁ జూపలేనిపక్షమున మన మేమొగము పెట్టు కొని మాపాపములు క్షమించి దయ చూపుమని యీశ్వరుని నిత్య మును వేఁడుకోఁగలము ? ఈశ్వరునియొక్క సమస్తకళ్యాణగుణముల

కును దయయేకదా శిరోమణియయి సృష్టియం దెల్లయెడల ప్రకాశించు చున్నది ! తమయల్పాయుష్కాలములో లోకములోని సమస్త జీవరాసులును నపార మయినసుఖ మనుభవించు చుండుట కాతని దయకాక మఱి యేమికారణ మున్నది. ఘాతుకమృగములుసహితము స్వజాతిమృగములను బాధింపక ప్రేమ చూపుచుండఁగా జ్ఞానసంపద చేత నత్యధికుల మయినమనము లాభ లేశ మైనను లేక నిష్కారణముగా మనతాతలును ముత్తాతలును బాధపెట్టి రనుప్రబలహేతువు చేత కరుణమాలి యనాథ లయి దిక్కుమాలి మనలను జేరినయాఁడు వారిని హింస పెట్టుట ధర్మ మగునా ? నష్టకర మైనప్పుడెల్లను పూర్వాచారమును మార్చుకొనుచుండుటకు మనపూర్వు లెప్పు డయిన వెనుక తీసిరా ?

శ్లో. పరిత్యజే దర్థకామౌ యౌ స్యాతాం ధర్మవర్జితౌ
ధర్మం చా ప్యసుఖోదర్కం లోకవిక్రుష్ట మేవ చ.

అని ధర్మశాస్త్రకర్తలలో నెల్ల నగ్రగణ్యుఁ డైనమనువు అసుఖకరమును లోకమునకు శోకకరము నైనధర్మము నయినను విడువవలయు నని విధించి యుండలేదా ? స్త్రీపునర్వివాహమును సమస్తధర్మశాస్త్రములును ప్రతిపాదించుచున్నవి గనుక మన మిప్పుడు చెడినధర్మమునె పునరుద్ధారణము చేయవలసి యున్నదికాని ధర్మవిరుద్ధముగాఁ జేయవలసిన దేమియు లేదు. ఆచారవిరుద్ధముగా మన మిప్పు డీయనాథల విషయమున నేమియుఁ జేయలేకపోదు మని నిమిషమాత్రమును భావింపఁ బోకుఁడు. మనము చేయఁగలిగినది కావలసినంత యున్నది. రాజులకంటెను సేనలకంటెను ధనములకంటెను సాధనములకంటెను బలవత్తర మైనసత్యబలమును ధర్మబలమును మనపక్షమున నున్నవి గనుక, వానిసాహాయ్యముచేత మన మెంతటిపని నైనను నిర్వహింప

సమర్థుల మగుదుము. ఈధర్మబలముముందఱ తక్కిన సమస్తబలములును పాదాక్రాంతములు కావలసినవే. కాఁబట్టి యెంతకాలమునుండి యున్నను హింసయు నధర్మమును దుర్బలము లయిన వని తెలిసికొని సత్యమునందు విశ్వాస ముంచి న్యాయమే నిజమైనబల మని నమ్మకొని ధర్మస్థాపనమున కయి ప్రయత్నింపుఁడు. నేనిప్పుడు చెప్పినసంగతులు చక్కఁగా నాలోచించుకొని పామరులమాటలను పాటిగాఁ బట్టక మీయంతరాత్మ బోధించునట్లు ప్రవర్తింపుఁడు.

శ్లో. యత్కర్మకుర్వతోస్యస్యా త్పరితోషోంతరాత్మనః
తత్ప్రయత్నేన కుర్వీత విపరీతం తు వర్జయేత్.

అను మనువచనమును మూలసూత్రముగాఁ గొని మీ రేపనిని జేసిన మీయంతరాత్మ సంతోషించునో యాపనిని జేయుచు నంతరాత్మకసంతుష్టికర మయినపనిని మానుఁడు. ఇప్పు డున్నదే మంచి దన్న దురభిమానము నొక్కదానిని విడిచిపెట్టితిరా యీశ్వరుఁడు మిమ్ము సత్యమార్గమున ప్రవేశపెట్టి మీమూలమున మీకును దేశమునకును కూడ క్షేమము కలుగఁజేయును. దీనయాళుఁ డయినపరమేశ్వరుఁడు మీహృదయములయందుఁ జొచ్చి గతిమాలి యున్నహిందూవితంతువుల నెల్ల యాలకించి వారిదురవస్థ తొలఁగించి దరి చేర్చుటకు మీకు బుద్ధి పుట్టించునుగాక!

స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ప్రథమవిజ్ఞాపనము.

స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ప్రథమవిజ్ఞాపనము.

అస్మద్దేశీయులగు వివేకమహితులారా!

నే నిప్పుడు చేయఁబోయెడియీచిన్నవిన్నపమును సదయహృదయులరయి యాలకించి, నిష్పక్షపాతబుద్ధితోను న్యాయైకదృష్టితోను సావధానముగా విమర్శించి, సత్పక్షమని మీమనస్సులకుఁ దోఁచినంతవఱకు నంగీకరింతురని మిమ్మందఱను మిక్కిలి వినయముతోఁ బ్రార్థించుచున్నాను. ఇప్పటియాచారమునుబట్టి నావాక్యము లొకవేళఁ గొందఱిచెవులకు మొట్టమొదట వెగటుగాతోఁచవచ్చును; కాని, కొంచెము పారమార్థికబుద్ధితో పరిశీలించి చూచినయెడల గ్రాహ్యములుగాఁ గనఁబడకపోవని నమ్మెదను. మనము బొత్తిగా విషయవిచారమును మాని ప్రస్తుతాచారమునే ప్రమాణమని పట్టుపట్టి కూర్చుందుమేని, అభివృద్ధి నొందుటకు లేశమయినననవకాశము లేకపోవుటయే కాక క్రమక్రమముగా మనము దురాచారములయందు తగులుకొన్నవారమయి మానుషధర్మమును మఱచి చెడిపోవుదుము. ఇతరులదృష్టియం దెంత క్రూరకృత్యముగాఁ గనఁబడినను, ఎవరియాచారము వారికి మంచిదిగానె కనఁబడుట స్వాభావికము. బహుకాలమునుండి వచ్చుచున్నందున వివాహములయందు విస్తారధనమును వెచ్చించెడియాచారమును మీఱఁజాలక, అంతటిధనమును దెచ్చుకొను శక్తి లేక వివాహములయందలియతివ్యయమును మానుటకు బదులుగా పుట్టినతోడనే తాము కన్నస్త్రీశిశువులను నిర్దాక్షిణ్యముతో వధించెడి దురాచారమును న్యాయైకావలంబనులైనమనదొరతనమువా రిప్పటికిని రాజపుత్రులలో మొదలంట మానుపఁజాలకున్నారు.

కాళికాశక్తికి మొదలగుగ్రామదేవతలకు సంతృప్తి గలుగు నని తమ కన్నబిడ్డలను తమతోడిమానవులను బలిపెట్టు రాక్షసకృత్యమును మాన్పించిన దొరతనమువారిని దేశోపద్రవము తెచ్చిపెట్టినట్టు భావించువారు మనదేశములో నెంద ఱున్నారు కారు? పుణ్యము వచ్చునను భ్రాంతిచేత మొసళ్ళ కాహారముగా తమబిడ్డలను గంగా గర్భమున పాఱవేయుదురాచారము మనదేశములోనే యెంతకాలము నడిచినది కాదు? దురాచారమయినను చిరకాలమునుండి యనుష్ఠింపఁబడుచు వచ్చెనేని సదాచారముగానే తోఁచు నని చూపుటకీరెండుమూడునిదర్శనములు నిప్పటికి చాలి యుండు నని యీవిషయమును నే నింతటితో విరమించు చున్నాను.

అట్టిదురాచారములఁ దెలిసికొని పరిత్యజించుటకయి, విషయ విచారము చేసి మనలో మనము చేయుపరిశోధనముగాని, యితరులు చేసెడియాక్షేపణములుగాని సాధనములుగా నుండును. ఆత్మశోధనమునకు గర్భశత్రు వయినదురభిమానమును మనమనసులలోనుండి పాఱఁదోలువఱకును, నిష్పక్షపాతబుద్ధితో కార్యాంశమును విచారించి మంచిసిద్ధాంతము నేర్పఱుచుకొని దురాచారమును త్యజించి సత్పక్షము నవలంబించుటకు మన మెన్నడును శక్తులము కానేరము. అయినను అట్టిదురభిమానమును విడిచిపెట్టుట మహానుభావు లయిన కొందఱికేకాని యందఱికిని సాధ్యము కాదు; అట్లయ్యును అన్యులు మనది దురాచార మనియు రాక్షసకృత్య మనియు దూషించుచుండ విని సహింపలేము. అట్టిదూషణ ప్రసక్తించినప్పుడు తత్త్వవిచారము చేసి యట్టిదూషణ క్రమమయినదా కాదా యని విమర్శించి క్రమమయినదే యని తేలెడుపక్షమున మనవర్తనమును దిద్దుకొనుటకును అక్రమమయిన దని తేలెడుపక్షమునఁ బ్రతిపక్షులమాటలను పాటిగాఁ

గొనక నిరాకరించి యూరకుండుటకును మనము ప్రయత్నింపవలయును గాని, స్వాభిమానముచే మనము పట్టినకోడికి మూడే కాళ్ళనుచుండుట న్యాయము కాదు. కాఁబట్టి తమయొక్కయు దేశముయొక్కయు క్షేమలాభములను గాంక్షించువా రందఱును సర్వవిధముల శోధించి సత్యమును గనుఁగొని, పిచ్చి కుదిరినది రోకలి తలఁజుట్టు మనక, యేర్పడినసిద్ధాంతప్రకారముగాఁ దాము ప్రవర్తించుచు నితరులను బ్రవర్తింపఁ జేయవలయును. ఈదురాచారమువలన నాకు ప్రత్యేకముగా సంభవించెడునష్ట మేమియు లేదు; కాఁబట్టి యితరు లేగంగలో మునిఁగిన నాకేమని యూరకుండుట మానుషస్వభావమునకు పొసఁగి యుండదు. కాఁబట్టి యీవిషయమయి నేను వెంచి చెప్పనక్కఱ యుండదు; స్వోదరపూరణమాత్రప్రయోజనుఁడయి లోకోపకార చింత లేనిమనుష్యశరీరధారి భూమికి భారముగా నుండిపశుపక్ష్యాదులకన్నను నిరర్థకజన్ముఁడని చెప్పుటయే యిచట చాలి యుండును.

నేనిప్పుడు చెప్పఁబోయెడు స్త్రీపునర్వివాహవిషయము పరులు ఆక్షేపించి చెప్పువఱకును మనకుఁ దెలియనంతటిస్వల్పాంశము కాదు. ఈవఱకే బహుశతాబ్దములక్రిందట కృష్ణదేవరాయలవారికాలమున పండితమండలాగ్రగణ్యులుగా నుండి, నేఁటివఱకును పండితు లందఱిచే ఈశ్వరావతారమని శ్లాఘింపఁబడుచున్న జగదేకపండితు లగుఅప్పయ్య దీక్షితులవారు స్త్రీపునర్వివాహవిషయ మయినసాధకబాధకముల నెల్ల నాలోచించి, స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మత మనియు దోషనివారక మనియు సిద్ధాంతీకరించినట్టును, ఆకాలమునందు విద్యానిలయములని ప్రసిద్ధిగన్న కాశి మొదలైనపట్టణముల కెల్లను బోయి పండితులతో వాదించి తమసిద్ధాంతమును శాస్త్రముచేతను యుక్తిచేతను గూడ స్థాపించినట్లును, అది చూచి పరాజితు లయినమనపండితులు ప్రపం

చాంతము సంభవించినట్లు దుఃఖపడి యందఱును గట్టకట్టుకొని పోయి దీక్షితులవారిమాతను దీనులయి ప్రార్థించి యామెచేత ముందుగాఁ దనకుఁ బునర్వివాహము చేసినపిమ్మట మఱియొక స్త్రీకిఁ జేయవలసిన దని కుమారునకుఁ జెప్పించి స్త్రీపునర్వివాహమును మానిపించి లబ్ధ మనోరథు లైనట్టును, ఇప్పటి మనపెద్దలే చెప్పుచున్నారుగదా? పూర్వోక్తదీక్షితులవారికిఁ దరువాతసహితము లోకోపకారపారీణు లైనపలువురు పండితోత్తములు స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మత మని పెక్కుగ్రంథములను వ్రాసి యున్నారు. స్త్రీపునర్వివాహము లేకపోవుటవలనఁ గలిగెడునష్టములనుగాని, ఉండుటవలనఁ గలిగెడు లాభములనుగాని, వానిని స్థాపించుటకయి కావలసిన యుక్తిశాస్త్ర ములనుగాని చూపుటలో వారిలో నెవ్వరితోను సమానుఁడను కాక పోయినను, మీానుసుల కెక్కునట్లుగా రసపుష్టి గలమంచిశైలితో నుపన్యసింప శక్తుఁడను గాకపోయినను, లోకోపకారచింతయు స్త్రీల దురవస్థయు నన్నుఁబ్రేరేప ధైర్యము తెచ్చుకొని పూర్వపుమహాను భావులు ప్రదర్శించినమార్గమునె యనుసరించి కొంచెము ప్రసంగింప సాహసించు చున్నాను.

సర్వసముఁ డైనజగదీశ్వరుఁడు పురుషులకువలెనే స్త్రీలకును ఆఁకలి మొదలగువాని నెట్లు గలుగఁజేసి యున్నాఁడో అదేప్రకార ముగా కామమునుసహితము కలుగఁజేసి యున్నాఁడు; వానిని యుక్త మయినరీతిని శాంతిపొందించుటచేతనే స్త్రీలకుఁగాని పురుషులకుఁగాని సౌఖ్యము కలుగును. కాఁబట్టి చౌర్యము మొదలగుదుర్వృత్తులయందుఁ బ్రవేశింపక యాఁకలిని దీర్చుకొనుట యెట్లు న్యాయమో వ్యభిచారము నందుఁ బ్రవేశింపక కామమును నిర్వర్తించుకొనుట అట్లే న్యాయము. అయినను క్షుత్పిపాసాదులవలె కామశాంతిని పొందించుకొనుట యని

వార్యము కాకపోయినను, కామమును జయించుట సహితము సాధా
రణముగా మనుష్యమాత్రునకు సాధ్యము కాదు. అడవులలో నాకల
ములు తినుచుండుయోగులుసహితము కామమోహితులై, యకార్య
కరణమునకుం జొచ్చి రన, ఇఁక నితరులమాట చెప్పవలసిన దేమున్నది?
ఇందుకు దృష్టాంతముగా మనతొంటిపండితులు వ్రాసినశ్లోక మొక
దాని నిం దుదాహరించుచున్నాను.—

శ్లో॥ "విశ్వామిత్ర పరాశరప్రభృతయో వాతాంబుపర్ణాశనా
స్తేపి స్త్రీముఖపంకజం సులలితం దృష్ట్వైవ మోహం గతాః
శాల్యన్నం సఘృతం పయోదధియుతం భుంజంతి యే మానవాః
తేషా మింద్రియనిగ్రహో యది భవే ద్వింధ్యః ప్లవే త్సాగరే."

విశ్వామిత్రుఁడు, పరాశరుఁడు మొదలగువాతాంబుపర్ణాశను
లయినను, సుందరమయినస్త్రీముఖమును జూచి మోహమును బొందు
చుండగా, నెయ్యి, పాలు, పెరుగు వీనితో వరియన్నమును భక్షించు
మనుష్యుల కింద్రియనిగ్రహము కలుగు నేని, వింధ్యపర్వతము
సముద్రమునందు తేలవలె నని యీశ్లోకమున కర్థము. ఇట్లు కొంచె
ముగానో గొప్పగానో విద్యాభ్యాసము చేసి యుక్తాయుక్తములను
దెలిసినపురుషులవిషయమునసే కామమును జయించుట పర్వతము
సముద్రములో తేలునంతయసాధ్య మయినచో, విద్యాగంధ మయిన
నెఱుఁగకుండుమనదేశపు స్త్రీలవిషయమున నెట్లుండునో మీరే యూ
హింపఁదగి యుండును. అంతియకాక మనపూర్వులు

శ్లో॥ "స్త్రీణాం ద్విగుణ ఆహారో బుద్ధి శ్చాపి చతుర్గుణా
సాహసం షడ్గుణం చైవ కామ శ్చాష్టగుణో భవేత్."

అని స్త్రీలకుఁ బురుషులకంటె నాలు రెట్లు సాహసమును, ఎని
మిది రెట్లు కామమును గలదని వ్రాసి యున్నారు. పురుషులతో

సమానముగానే కామ మున్నను దాని నిగ్రహించుటకు స్త్రీలకు సాధ్యము కాదని యేర్పడుచుండఁగా, మనవారు చెప్పినట్టు నిజముగా నెనిమిది రెట్లు కామమే యున్నయెడల వారు దానిని నిగ్రహించుకోఁ గలుగుదు రనుటకంటె వెఱ్ఱి వేఱొకటి లేదు; అట్టిచో సాహసముకూడ నాలు రెట్లున్నచోఁ జెప్పవలసినదే లేదు. అట్లుగాక స్త్రీలకు పురుషులతో సమాన మయినసాహసమును కామమును గలిగి యుండునన్నను, ఉప్పును బులుసును దినుచు యౌవనదశయం దుండుస్త్రీలకు కామ మును వారించుకొనుటకు శక్య మగు నని మనము స్వప్నావస్థయం దయినను దలంపవచ్చునా? పురుషునకు భార్యపోయినంతమాత్రమున కామ ముడుగకుండుటపురుషుఁడు పునర్వివాహము చేసికోవలె నని భగవదిచ్ఛ యయినట్లు ఏప్రకారముగా నూహింపఁ దగి యున్నదో, ఆప్రకారముగానే భర్త పోయినంతమాత్రమున స్త్రీకి కామము పోకుండుటయు స్త్రీపునర్వివాహముకూడ భగవన్మత మని తెలిసికోఁ దగి యుండలేదా? భగవదుద్దేశమునకు వ్యతిరిక్త మయినపనిని జేయఁగోరుట మనుష్యస్వభావమునకు లేశ మయిన నర్హ మయినపని యగునా? సుఖ మనుభవింపవలె నని యుద్దేశించి యీశ్వరుఁడు సృష్టించినవారిని, కష్టములపాలుసేయ మనయావచ్ఛక్తిని వినియో గించుట యెంత క్రూరకృత్యము? వితంతువు లైనమన స్త్రీలగతిని తలఁచుకొన్నప్పుడు పగవారి కయినను మనసు దహించుకొనిపోవు నపుడు, మన కేల కొంచె మయినను కనికర ముండఁగూడదు? తమ కడుపునఁ బుట్టినబిడ్డలకు పసితనములో పెండ్లి యనఁగా నేమో తెలి యక యది క్రొత్తవస్త్రములను గట్టుకొని పిండివంటలు తిని వాద్య ములమ్రోతతో జరుపు నొకవేడుక యనుకొనుదశలో వివాహములు చేసి, మగఁడు పోయినాఁ డని జననీజనకులు శోకమును పొందు

చుండఁగా "అమ్మా! యేల యేడ్చెదవు? "నాయనా! యెందుకు దుఃఖించెదవు?" అని యడుగుపుత్త్రికలను జూచి దల్లిదండ్రుల కయిన నేల కరుణపుట్టరాదు? నిన్న మొన్నటివఱకును నెంతోప్రేమతోఁ బెంచి ప్రాణముల నెల్ల వారిమీఁదనే పెట్టుకొని యుండి, మగఁడు పోయినాఁ డన్నమాటను విన్నమాత్రమున సమస్తాలంకారములను దీసివేసి, తల గొఱిగించి ముసుఁగువేసి మూల కూరుచుండఁబెట్టి, విరూపినిఁ జేసి చచ్చియుఁ జావకుండ దినమున కొక్క పూటనే మెతుకులు వేయుచు, కట్టుకోఁ దిన్నని బట్టనైన నియ్యక ముతకబట్టనే యిచ్చుచు, పుత్త్రికలజన్మములను దుఃఖభాజనములు చేయు నెట్లు మనసొప్పుచున్నది? ఏకగర్భవాసజనిత లయినతోఁడఁబుట్టినపడుచులును, తమ యింటఁ జొచ్చినకోడండ్రును, కంటికి నేలకు నేకధారగా నేడ్చుచు, మరణపర్యంతము దుఃఖమును గుడుచుచుండఁ గనులు పెట్టుకొని చూచుచు అన్నదమ్ములును మామలును మఱఁదులును బావలును నెట్లు నిర్దయులయి సహించి యూరకుండఁ గలుగుచున్నారు? రక్తసంబంధము గల బంధువు లందఱును అనాధ లయినతమవారిలనలు సమస్తదుఃఖములకును లోనై యెన్నరానికడగండ్లు పడుచుండఁగా వారివిషయమయి లేశ మయినను జాలిఁ బొందక వారియాపత్తులను నివారించుటకుఁ గొంచె మయినను ప్రయత్నముచేయక యెటు తాము సుఖమనుభవింప సిగ్గుపడకున్నారు? అస్మద్దేశీయులారా! మనవితంతువుల దురవస్థను జూచి యన్యదేశీయులు సహింపమి మనసులు నీరుగా కరఁగ పరితపించి వారియాపన్నివారణమునకయి సర్వప్రయత్నములు చేయుచుండఁగా ఒక్క దేశమునఁ బుట్టి యొక్క వేదమును నమ్మి యొక్క కుటుంబము వలె నున్న మీరుమాత్ర మేల మీహృదయములను రాయిచేసికొని నిర్విచారముగ నున్నారు? భర్తృవిహీన లయిన

కాంతలదుర్దశను తొలఁగించుటకుఁ జేయు ప్రయత్నముమాట యటుండఁగా, మీరిమిక్కిలి వారిని ముందు కూడ నిర్భాగ్యురాండ్రనుగాఁ జేయుప్రయత్నము నయిన నేల విడువకున్నారు? అనాథ లైనయీాడు వారియెడ కనికరమును బూనుటకు మాఱుగా, వారినిమిత్త మింత ద్వేషము నేలపూనెదరు? మీచేతనైనపని మీరు వారిశిరోజములను తీసివేయింపఁ గలరు; ఆభరణములను ధరించుకోకుండ మాన్పఁ గలరు; రెండుపూటలను భోజనము చేయనీక కడుపు మాడ్పగలరు; మఱియు నిట్టిదురవస్థల నెన్నిటి నయినఁ దెచ్చి పెట్టఁ గలరు; కాని స్వభావసిద్ధముగా వారికి భగవంతుఁడు కలుగఁజేసినకామమును మాత్రము తీసివేయ శక్తులరు కారు గదా? అట్టివారిస్వాభావిక మైన కామము శాంతిపడుటకుఁ గల్పకమైనమార్గమును మీరు మీశక్తి యంతయు వినియోగించి నిరోధించుటవలన, మీకుఁ గలుగుచున్ననష్టముల నయిన మీరాలోచించుకొనుచున్నవారు కారు. ఇఁక నైనను మేలుకొని కన్నులు తెఱచిచూచి, యిప్పుడు కలుగుచున్న యవమానకరము లైనపలునష్టములను దెలిసికొనఁ బ్రయత్నింపుఁడు. ఈనష్టము లన్నియు మీకీవఱకుఁ దెలియనివి కాకపోయినను, తెలిసినవానికిని సహితము స్మరణకుఁ దెచ్చుట యప్పుడప్పు డావశ్యకమగును గనుక వానిలోఁ గొన్నిటిని సంగ్రహముగా వివరించుచున్నాను. సావధానమనస్కుల రై యాలకింపుఁడు.

విద్వాంసులు సహితము కామవికారమునకు లోఁబడక తప్పించుకోనేరరు గనుక, ప్రకృతిచంచల లైనకామినులు బొత్తిగానే కామము నడఁచుకోలేక విధవ లైనహేతువుచేత భర్తవలనిభయము నైన నెఱుఁగక సులభముగా నింద్రియసుఖవాంఛం దగులుకొని, దోషములలో నెల్లను మిక్కిలి హేయ మయినవ్యభిచారమునందుఁ

బ్రవేశింతురు. తిన్నగా నాలోచించి చూడఁగా లోకములోని నరహత్యలలో ముప్పాతిక మువ్వీసము వ్యభిచారసంబంధమును బట్టి వచ్చినవే యై యుండును. మానవంతుఁడైనవాఁడు తనకుటుంబములోఁ జేరిన స్త్రీ మఱియే నేరమును జేసినను చూచి యూరకుండఁ గలుగును గాని అంకుతనమును జూచినప్పుడుమాత్రము సహించి యూరకుండఁ జాలఁడు. అంకుతన మొక్క మగనికిమాత్ర మవమానకరముగా నుండునని మీరు భ్రమింపఁబోకుఁడు; తల్లిదండ్రులకును, అన్నదమ్ములకును, అత్తమామలకును బావమఱఁదులకును, అందఱకును అపకీర్తిఁ దెచ్చి పదిమందిలో వారు తలయెత్తి తిరుగ లేకుండఁ జేయును; బంధువుల కెల్లను అపఖ్యాతిగా నుండును; తుదకు కులము వారికి సహితము తలవంపుగా నుండును. ఇట్లుండుటంబట్టియే యభిమానవంతు లగువారు అనాథలైనతమపదినెమఁబదండ్రు గాని అక్క చెల్లెండ్రు గాని జారత్వమునం బ్రవర్తించుచుండఁగా జూచి యోర్వలేక కొన్ని సమయములయందు తమ స్త్రీలను మఱి కొన్నిసమయములయందా స్త్రీలనిమిత్తము వచ్చినజారపురుషులను పొడిచి వేసి చంపి, తాము గూడ దొరతనమువారి కఠినశిక్షలకు శరీరములను ప్రాణములను నొప్పగించుచున్నారు. అంకుతనము బయలఁబడినపుడు తమ బంధువులును పొరుగువారును ఆడు ములుకులవంటి కానిమాటలను పడలేక నూతిలోనో గోతిలోనో పడి యాత్మహత్యలు చేసికొనువితంతువులును పలువురు గలరు; దీనినిబట్టి చూడఁగా స్త్రీపునర్వివాహము లేకపోవుటవలనఁ గలిగినవ్యభిచారము స్త్రీహత్యలకును నరహత్యలకును కారణ మగుచున్నది.

వితంతువులు చిన్నతనములోనే స్వతంత్రురాండ్రయి మగనిసొత్తంతయు వచ్చి తమకుఁ జెందినపక్షమున, పలువిషయములలోఁ

జెడిపోయి ధనమునంతను మక్కువ గలపురుషులపాలు చేసి యచిర కాలములోనే కూటికిని గుడ్డకును లేనియనాథ లగుచున్నారు. ఇంత యేల? స్వతంత్రురాండ్రైనవిధవలు జారత్వవిషయమునఁ దమ సంస్థానములను సహితము పోఁగొట్టుకొని, కొడుకులు బ్రతికియున్న యెడలఁ దమకు స్వాతంత్ర్యము లేకపోవునని యెంచుకొని కన్నకొడుకులనొండె దత్తపుత్రులనొండె చంపింపను వారికి విషాన్నము పెట్టింపను సాహసించువారిని మీరు కనియు వినియు నున్నారు. అట్టి వారలు పలువురున్నను, సభలలో వారి పేరులు వెల్లడించుట యుచితము కాదు. ఈవిషయమున మీమనస్సులే మీకు సాక్ష్యము నియ్యనచ్చును. వెలిచవి మరగిన స్వతంత్రురాండ్రు గానివిధవలుసహితము పుట్టినింటనో యత్తింటనో యుండి పురుషు లింటికిఁ దెచ్చినవస్తువులలో నుప్పులో నుప్పును, పప్పులో పప్పును పరపురుషులకు పెట్టువారును నెక్కడఁజూచినను లెక్కకు మిక్కిలిగాఁ గలరు. ఇంటఁ గలనగలను దొంగిలించి, రహస్యముగా నుపపతులకు సమర్పించుచుండు విధవలును గొందఱున్నారు. ఇట్టిచెడువృత్తి ధనహానికిని గారణ మగుచున్నది.

కొందఱు విధవలు ఇంటఁ గలనిర్బంధమునకు కట్టువడి యుండలేక, కామాధీన లయి యేరాత్రివేళనో తమచేతఁ జిక్కినంతసొమ్ముతో నుపకాంతుని నెవ్వనినో తీసికొని లేచిపోయినవారును కనఁబడుచున్నారు. ఇంటనుండి వ్యభిచరించువారికంటె అట్లు లేచిపోయినవారే కొంత యుత్తమురాండ్రనవచ్చును. ఒకతె యిల్లు విడిచి లేచిపోయెనేని, తానొక్కతెమాత్రము జాతిభ్రష్టయై చెడిపోవును; ఇంటనుండి వ్యభిచరించునది, తనకుటుంబమువారిని బంధువులనుకూడ భ్రష్టులను జేసి, వర్ణసాంకర్యము చేయుచున్నది. లేచిపోయినవిధవలనుకూడ మరల

దీసికొనివచ్చి యింటఁ బెట్టుకొని, వర్ణసాంకర్యమును జేయువారు గొప్పగొప్పవారిలోనే యనేకు లుండి యున్నారు. మన బ్రాహ్మణోత్తము లందఱును తలకొక్క రెండణాలు దక్షిణ యిత్తురని యాశ పడి సంతర్పణములయందును సమారాధనములందును అట్టివారియిండ్లకు భోజనములకు వెళ్ళి యాసాంకర్యమును తాముకూడ పంచుకొని సంకరు లగుచున్నారు. ఈప్రకారముగా నీదుర్వృత్తి వర్ణసాంకర్యమునకును గారణ మగుచున్నది.

మనపెద్ద లనుగ్రహించి పునర్వివాహము లేకుండఁ జేసినను, భగవంతుఁ డనుగ్రహించి కామమునుమాత్రము తీసివేయనందున మహాపనవతు లయినవిధవలు పరపురుషసంభోగమునకు ఫలముగా గర్భమును ధరించి, ఆసంగతి యితరులకుఁ దెలియు నన్నభీతిచేత తమకు గర్భప్రదానము చేసినమహాపురుషుల సాహాయ్యముచేతనో, అట్టిపురుషసింహులను తామ్పుటయందు సమర్థురాం డైనతార్పకత్తియల తోడ్పాటుననో, మందులు తెప్పించుకొని గర్భపాతములను జేసికొనుచున్నారు; అట్టిసదుపాయము లభింపని యనాథయువతులు నవమాసములును గర్భమును ధరించి బిడ్డలను గని కన్నబిడ్డలముద్దుమొగములను జూచి చంపఁ జేతులాడక, జాతికట్టుపాటును మీఱుటకు శక్తురాండ్రు గాక పరితపించి తుద కెట్లో తెగించి మిక్కిలి దుఃఖముతో శిశుహత్యలను చేయ సాహసించు చున్నారు. చంపి పాఱవేయఁబడి యున్న యట్టిలేతశిశువులను జూచినప్పుడు మనహిందువుల కొక్కరికి తప్ప, మృగపక్ష్యాదులమెడలు విఱిచి చంపు ఇతరజాతులలోని కిరాతుల కయినను జాలిపుట్టి యట్టిఘోరకృత్యమును మాన్పింపవలెనను బుద్ధి పుట్టకపోదు. గర్భస్రావమున కయి పుచ్చుకొన్నమందులు కొన్నిసమయములయందు వికటించి పుచ్చుకొన్నవారికే ప్రాణాంత

మును కలుగఁ జేయుటయుఁ గలదు. దీనినిబట్టి విచారింపఁగా స్త్రీపునర్వివాహము లేకపోవుట భ్రూణహత్యలకును శిశుహత్యలకునుగూడఁ గారణ మగుచున్నది.

ఇప్పటి మన దేశపు శిక్షా స్మృతిలో గర్భపాతములును శిశుహత్యలును నేరములని యేర్పఱుపఁబడి యుండుటవలన, రాజకీయ భటులా నేరములను పట్టుకొనుటకయి పూనుకొని తఱుచుగా భాగ్యవంతులకడ ధనమును స్వీకరించి విడిచిపెట్టుచు వచ్చినను ధనదానము చేత వారిని దృష్టిపఱుపలేనినిర్భాగ్యురాండ్రనైనను రచ్చకీడ్చుచున్నారు; నేరము ఋజువుపడినపక్షమున, గర్భస్రావమునిమిత్తమై యౌషధములను దెచ్చినవారికిని పుచ్చుకొన్నవారికిని సహాయపడినవారికిని ప్రేరకులుగా నున్నవారికిని దండనము కలుగుచున్నది; అదే ప్రకారముగా శిశుహత్యలయందును జేసినవారికిని చేయించినవారికిని తోడుపడువారికిని శిక్ష యగుచున్నది. ఒకవేళ నేరము ఋజువుపడక వ్యవహారము కొట్టుపడిపోయినను, దానిని తప్పించుకొని బయలపడుటకయి చేయవలయు రహస్యము లయినప్రయత్నములకయి ధనము వెచ్చపెట్టవలసి వచ్చుటయే కాక రాజసభల కెక్కి నలువుర నోళ్ళలోను పడి తల్లిదండ్రులు మొదలగువారు మానసష్టమును శరీరాయాసమును పొందవలసినవా రగుచున్నారు. దీనినిబట్టి విమర్శించిన, మన యీదురాచారము నేరము చేసినవారికిమాత్రమేగాక నిర్దోషులయినయితరు లనేకులమానభంగమునకును రాజదండనమునకును గారణ మగుచున్నది.

ఇట్టిస్వైరిణు లయినవిధవలతోడిసహవాసదోషముచేత గృహమున నుండుపుణ్యస్త్రీలు కొందఱు భర్తలుండియు జారకాంక్షులం బ్రవర్తించి చెడిపోవుచున్నారు. తాఁ జెడ్డకోతి వనమెల్లను జెఱిచిన

దన్నట్లు, విధవ లయి చెడునడతలం బ్రవర్తించుస్త్రీలు, సమస్తమును జేయుంచువాఁడు భగవంతుఁడే గనుక మన మేమిచేసినను దోషములేదనుమిట్టవేదాంతము నొకదానిని నేర్చుకొని పైకి జపములను దపములను చేయుచు. ఇంట నున్నవారు కొందఱు పతివ్రతలుగా నున్నదమపయియాటలు సాగ వని, తాము నేర్చుకొన్న వేదాంతమును వారికిఁగూడ నుపదేశించుచు మెల్లగా వారినిగూడఁ దమమార్గములను దింపుచుందురు. నీటిబొట్టువంటి మృదుపదార్థము పడఁగా పడఁగా రాయి యంతకఠినవస్తువే యఱుగుచుండఁగా వారిదృఢమయినయుపదేశములను వినఁగా వినఁగా లక్కవంటి స్త్రీలమనస్సు కరఁగకపోదు గనుక పుణ్యాంగనలలో నొకరిని జూచి యొకరట్లు పాడయినవారును అసంఖ్యముఁగా నున్నారు. కాబట్టి మనయీదురాచారము భర్తలున్నవారినిసహితము చెడుమార్గమునఁ బ్రవర్తింపఁ జేయుటకును గారణ మగుచున్నది.

ఇంచుమించుగా భగవంతుఁడు స్త్రీపురుషులను సమానసంఖ్య గలవారినిగా సృజియించి యొక్కపురుషున కొక్క స్త్రీ యుండవలెనని యుద్దేశించి యున్నను మనదేశములో లెక్కకెక్కువేగాఁ నుండు స్త్రీలు విధవలయి వ్యర్థురాం డ్రగుచుండుటవలనను, మృతభార్యులగు పురుషులు మరల కన్యకలనే వివాహము చేసికొనుచుండుటవలనను, సంఖ్యాతీతు లయినపురుషులు వివాహముకాక బాధపడుచుండుటకును మదనవేదనకుఁ దాళఁజాలక వ్యభిచారమునందుం బ్రవేశించుటకును గారణ మగుచున్నది. తమకు వేగిరము వివాహములు కాకపోవుటవలన పురుషులు మూండేడ్లపిల్ల దొరకినను చాలునని యెంతసొమ్మయిన నిచ్చించుటకు సిద్ధపడుచున్నారు; ఆశాపిశాచగ్రస్తులైన తల్లిదండ్రులు ధనమున కాశపడి రాక్షసకృత్య మని వెనుకతీయక తమపుత్త్రికలను

ముసలివాండ్రకును వ్యాధిగ్రస్తులకును వికలాంగులకును సహితము విక్రయించి సొమ్ము గడించుకొనుచున్నారు. కాఁబట్టి నరమాంసవిక్రయమునకును కొంతవఱకు మన యీదురాచారమే కారణ మగుచున్నది.

ఈరీతిని జెప్పఁ బూనుకొన్నచో స్త్రీపునర్వివాహము లేక పోవుటవలనఁ గలుగు ననర్థము లెన్నియైన నున్నవి. మీరు నిప్పుడు పాతబుద్ధితో విచారించి చూచునెడల, మనలోనియీదురాచారమును నివర్తింపఁ జేయుటకుఁ బ్రయత్నించుట యావశ్యక మని తోఁపఁ జేయుట కీపయిని చెప్పినవే చాలియుండును; పక్షపాత మవలంబించి యున్నయెడల, నే నింక లక్షనష్టములను గనఁబఱిచినను ప్రయోజన ముండదు. మీమనసున కెక్కునట్లుగా వర్ణించుటకై కాళిదాసాది మహాకవులయొద్దఁ గలవర్ణనాసామర్థ్యమును నాయొద్ద లేదు; మిమ్మంద ఱను వశపఱుచుకొని యొప్పించుటకై నే నింతవఱకును జెప్పినదానిలో నేదియు నింద్రజాలము లేదు; మంత్రములును లేవు. మీ రందఱు నెఱిఁగి యున్నసంగతులలోనే కొన్నిటిని తేటతెలుఁగుమాటలతోఁ జెప్పి యున్నాను; నేను జెప్పెడియీపొడిమాటలకన్నను మీరు ప్రతి దినమును ప్రత్యక్షమునఁ జూచుచుండు అనంతనిదర్శనములే స్త్రీపున ర్వివాహము లేకపోవుటవలనఁ గలుగునష్టములను మీకుఁ జక్కగా బోధించి యుండవచ్చును. పయిని జెప్పినట్టు దుష్ప్రవర్తనమునఁ బ్రవే శింపనివిధవలస్థితిసహితము మిక్కిలి శోచనీయ మనుటకు సందేహము లేదు. విధవ యయినకన్యకజీవనమే వ్యర్థ మగుచున్నది; వారికి సుఖ మన్నమాటయే యుండదు; సమస్తభోగములును వారికి ఆకాశకుసుమ సదృశము లయి యుండును; వారిని జూచినవా రందఱును వారి నెంతో పాపము చేసినవారినిగా భావింతురు; వారు బ్రతికి యుండియుఁ జచ్చిన

వారితో సమాన లయి యుందురు. అట్టివా రింట నుండఁజూచు తల్లి దండ్రులకును అత్తమామలకును కలకాలము దుఃఖము కలుగు చుండును. ఇట్టియాపదల నన్నిటిని తలఁచుకొనునప్పుడు దయార్ద్ర హృదయు లయినవారి కందఱికిని స్త్రీపునర్వివాహము చేయఁ గూడదని వేయిశాస్త్రములు చెప్పినను వాని నన్నిటిని మీఱి యొక్కసారిగా స్త్రీపునర్వివాహములు చేయింపవలయు నని లేచునంత సాహసము పుట్టక యుండదు. మనవారు స్త్రీలవిషయ మయినతమనిర్దాక్షిణ్యమును క్రూరకృత్యమును మనవేదములమీఁదను శాస్త్రముల మీఁదను త్రోసివేసి తాము నిర్దోషులుగాఁ గనఁబడుట కెంత ప్రయత్నించుచున్నను, మనహిందూజనులవలె హిందూవేదమును హిందూధర్మశాస్త్రములును ఈవిషయమున క్రూరములుగా నున్నవికావు. మనవా రందఱును సర్వోత్కృష్టప్రమాణ మనియు నీశ్వరకృత మనియు నంగీకరించినవేదమునందే

శ్రుతి॥ ఉదీర్ష్వనార్యభిజీవలోక మితాసు మేత ముప శేష ఏహి-
హస్తగ్రాభస్య దిధిషో స్త్వమేతత్పత్యు ర్జనిత్వ మభిసంబభూవ-
ఆరణ్యకము, ౬ ప్రపాఠకము, ౧ అనువాకము.

అని యున్నది. మాధవాచార్యు లనుపేరం బరఁగు విద్యారణ్యులవారు పై శ్రుతికి వేదార్థప్రకాశాఖ్యవ్యాఖ్యానమునందు వ్రాసి యున్నయర్థమునే నేనిందు వ్రాయుచున్నాను--

హేనారి! త్వం ఇతాసుః=గతప్రాణం, ఏతం=పతిం, ఉప శేషే=ఉపేత్య, శయనం కరోషి; ఉదీర్ష్వ=అస్మాత్పతిస మీపా దుత్తిష; జీవలోకమభి=జీవవంతం ప్రాణిసమూహ మభిలక్ష్య, ఏహి=ఆగచ్ఛ; త్వమ్, హస్తగ్రాభస్య=పాణిగ్రాహవతః, దిధిషోః=పునర్వివాహేచ్ఛోః, పత్యుః, ఏతత్,

జనిత్వం=జాయాత్వం, అభిసంబభూవ=ఆభిముఖ్యేన సమ్యక్ ప్రాప్నుహి.

(రెండుమాఱులు వివాహమాడుస్త్రీ పునర్భువనియు, పునర్భువును వరించువాఁడు దిధిషువనియుఁ జెప్పబడుదురు "పునర్భూర్దిధిషూరూఢా ద్విస్తస్యా దిధిషుః పతిః" అని యమరము.)

ఊర్ధ్వదైహికకాండయందలి పూర్వక్రియయందు విధింపఁబడిన సహగమనమును జేయుటకు మృతభర్తృక భీతురాలయిన యెడల, సహగమనము చేయనియామెయొద్ద బంధువు లీమంత్రమును జదివి యామెను లేవఁదీయవలె నని విధి గలిగి యున్నది. "ఓనారీ! ప్రాణముపోయిన యీ పెనిమిటియొద్ద నేల పడి యుండెదవు? జీవించి యున్నవారిని జూచి లేచి రా. పునర్వివాహము చేసికొనఁ గోరుపురుషునకు భార్యవు కమ్ము." అనునర్థ మిచ్చెడియీమంత్రమును మఱఁది మొదలగువారు పెనిమిటిపోయిన స్త్రీ యొద్దఁ జదివి యామె నూఱడింతురు. ఈశ్రుత్యర్థము మఱింత స్పష్టమగు ననునుద్దేశముతో, బంధువులు ప్రేతను గూర్చి చెప్పెడి పితృమేధమునందలి దీనిపై మంత్రమును గూడ నర్థసహితముగా నిందు క్రింద వ్రాయుచున్నాను—

శ్రుతి॥ ఇయం నారీ పతిలోకం వృణానా నిపద్యత ఉపత్వా మర్త్యప్రేతం। విశ్వం పురాణ మనుపాలయంతీ తస్యై ప్రజాం ద్రవిణం చేహ దేహి॥

హేమర్త్య=ఓమనుష్యుఁడా, ఇయంనారీ=ఈ స్త్రీ, పతిలోకం=పెనిమిటివైన నీలోకమును, వృణానా=కోరుచున్నదై, ప్రేతం=ప్రేతవగు, త్వా=నిన్ను, ఉప = సమీపమునందు, నిపద్యత = పడియున్నది. పురాణం = ప్రాచీనమగు, విశ్వం = ప్రపంచమును,

అనుపాలయంతి = అనుసరించి ప్రవర్తించుచున్నది.
తస్యై=ఆచిన్నదానికొఱకు, ప్రజాం=సంతానమును,
ద్రవిణంచ = ధనమునును, ఇహ = ఈలోకమునందు,
దేహి=బాగుండునట్లు చేయుము.

చచ్చిపోయిన పెనిమిటిశవమువద్ద భార్య పడియున్నప్పుడు, ప్రేతము నుద్దేశించి యీమంత్రమును బంధువులు పఠింతురు: ఓచచ్చిపోయిన వాఁడా ! నీభార్య నీలోకమును గోరి ప్రేత వగునీసమీపమున పడి యున్నది; ప్రాచీన మయిన యీప్రపంచధర్మము ననుసరించి ప్రవర్తించుచున్నది కాఁబట్టి దీనికి సంతానమును ధనమును వృద్ధిపొంది బాగుండునట్టు చేయుము.' అని యీమంత్రతాత్పర్యము. ,,ఉదీర్ష్వ' ఇత్యాది మంత్రమును పుత్రులు లేని స్త్రీయొద్దనే చదువుదురు. కాఁబట్టి యీమె కావలెనకే పుత్రులు కల రని చెప్పుట కవకాశము లేదు.

శ్రుతినిమించిన శబ్దప్రమాణము వేఱొకటి లేమిగనుక, దీనిని బట్టి సర్వవిధముల స్త్రీపునర్వివాహ మంగీకర్తవ్య మైనట్టు స్పష్టమగు చున్నది. ఇందలివా రెవ్వరైనను స్త్రీపునర్వివాహమును నిషేధించు శ్రుతికూడ నున్న దని యీక్రింద నుదాహరించిన దానిం జదువ వచ్చును.—

యదేకస్మిన్ యూపే ద్వేరశనే పరివ్యయతి తస్మా దేకో ద్వే
జాయే విన్దతే-యన్నైకాగ్ం రశనాం ద్వయో ర్యూపయోః
పరివ్యయతి తస్మాన్నైకా ద్వౌ పతీ విన్దతే—యజుస్సంహిత.

ఒకయూపమున రెండుత్రాళ్ళు గట్టవచ్చునుగాన, నొక్కఁడిద్దఱు భార్యలను పొందవచ్చును; ఒకత్రాటి ననేకయూపములకుఁ గట్టుట లేమి గనుక, ఒక్కతె యనేక భర్తలను పొంద దని పైశ్రుత్యర్థము,

ఒకని కిద్దఱుభార్యలని చెప్పినతోడనే బాలుఁడు సహితము ఏకకాలమం దాతని కిద్దఱుభార్యలు గల రని తెలిసికొనును గాని మునుపు పోయినభార్యయుఁ దరువాత వివాహమాడినభార్యయుఁ గలిసి యిద్దఱు భార్య లున్నారని యెప్పుడు నూహింపఁడు; అదేప్రకారముగా నొక స్త్రీ కిద్దఱు భర్తలన్నచో నేకకాలమం దిద్దఱు భర్తలనియే యూహించును. దీనినిబట్టి విచారింపఁగాఁ, బై శ్రుతికి పురుషున కేకకాలమునందే యిద్దఱుభార్య లుండవచ్చుననియు, స్త్రీ కొక భర్తయనంతరము మఱియొకభర్త యుండవచ్చును గాని యేకకాలమం దిద్దఱు భర్త లుండఁగూడదనియు, తాత్పర్య మయినట్టు కరతలామలకముగా గనఁబడుచున్నది. ,,అగ్నిష్ఠంద్వాభ్యాగ్ రశనాభ్యాంపరివీయ'' అని పయిని జెప్పఁబడిన యగ్నిష్ఠ మనుయూపమునకు రెండుకశనలు గట్టవలె నని విధించెడి యీసూత్రమును ఏకకాలమం దనుటనె సూచించుచున్నది. ఒకవేళ నీశ్రుతికి స్త్రీపునర్వివాహనిషేధమే యర్థమని యొప్పుకొన్నను, నే నిప్పుడు చెప్పుచున్న సంగతి కెంతమాత్రమును దౌర్బల్యము కలుగదు.

శ్లో. ,,ధర్మజిజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం పరమం శ్రుతిః
శ్రుతి ద్వైధం తు యత్రస్యాత్తత్ర ధర్మావుభౌస్మృతౌ.,,

అను మనువచనముం బట్టియు,

,,యత్ర పునః శ్రుత్యో రేవ ద్వైధంపరస్పరవిరుద్ధార్థప్రతిపాదనం। తత్ర ద్వావపి ధర్మౌ.,,

అను కుల్లూకభట్ట వచనముంబట్టియు, శ్రుతియందు పరస్పరవిరుద్ధధర్మబోధకవచనము లున్నపక్షమున వికల్పమున రెండును గ్రాహ్యములే యగును. కాఁబట్టి యీశ్రుతికిఁ బ్రతిపక్షులు చెప్పునర్థము నొప్పుకొన్నను, స్త్రీపునర్వివాహము చేయవచ్చుననియే యేర్పడును.

మఱియు నొకపండితుఁడు వాదము కొఱకు శ్రుతికి విరుద్ధమైన యర్థమునే యొప్పుకొని, విశేషముచేత సామాన్యము బాధింపఁబడును గనుక స్త్రీ యిద్దఱుభర్తలం బొందఁగూడదను సామాన్యవిధి "ఉదీర్ష్వనారి,, అను మృతభర్తృక యయి తన్ను మఱియొక పెనిమిటిచెందఁ గోరుట కవకాశము గలస్త్రీవిషయమగు విశేషవిధిచే నితర స్త్రీవిషయముగాఁ బర్యవసితంబగునని సాధించియున్నాఁడు. "యదేకస్మిన్" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యమునకు నేను మొదటఁ జెప్పినయర్థమే సరియైనదని స్థాపించుటకు శ్రుత్యంతరము సహితముగలదు. అది యేదనిన:—

"తస్మాదేకస్య బహ్వో జాయా భవన్తి; నైకస్యై బహవ స్సహ పతయః—ఋగ్వేదము.

కాఁబట్టి యొకనికి ఏకకాలమునందు బహుభార్య లగుదురు; ఒకతెకు ఏకకాలమునందు బహుపతులు కలుగరు, అని యీశ్రుత్యర్థము. ఈ శ్రుతి కీయర్థమును నేనుమాత్రము క్రొత్తగాఁ జేసినది కాదు; పూర్వపు పెద్దలును ఈప్రకారముగానే యర్థమును జేసి యున్నారు.

శ్లో. "గ్రహణం సహశబ్దస్య పర్యాయూ ద్బహవో ధవాః,
స్యు రితి ప్రతిపత్త్యర్థం ప్రాజాపత్యవచ స్తథా."

పయిశ్రుతియందు 'సహ' శబ్దగ్రహణము పర్యాయముచేత బహుభర్తలగుదు రనుట కని ప్రాజాపత్యవచనము.. భారతవ్యాఖ్యానమునందు నీలకంఠాచార్యులును

"నైకస్యై బహవ స్సహపతయః। సహేతి యుగప ద్బహుపతి నిషేధో- న తు సమయభేదేన."

అని యొకస్త్రీకి ఏకకాలమునందు బహుపతులు నిషేధ మగునేకాని భిన్నకాలములయందుఁ గాదని పయి శ్రుత్యర్థమును బరిష్కరించి యున్నారు. వీని నన్నిటిని బరిశీలించి చూడఁగా స్త్రీపునర్వివాహము

వేదవిహిత మని తేటపడు చున్నది.

,,యస్తు వేదవిశ్వాసరహితో ధర్మాత్పరాఙ్ముఖః తన్నానుష్ఠతి,
స జన్మనా బ్రాహ్మణోపి కర్మచణ్డాలో భవేత్."

అని యెవఁడు వేదమునందు విశ్వాసము లేనివాఁడయి, అందలి ధర్మములయందు విముఖుఁడయి వాని ననుష్ఠింపకుండునో వాఁడు జన్మముచేత బ్రాహ్మణుఁడయినను కర్మముచేత చండాలుఁడేయని మాధవాచార్యులు వ్రాసి యున్నాఁడుగనుక, వేదచోదిత మయినపూర్వోక్త ధర్మము ననుష్ఠింపరాదనువా రుందురని నేను నమ్మఁజాలను. వేదార్థములను బోధించుటచేతనే స్మృతులకుఁ బ్రామాణ్యము కలుగును గనుక, శ్రుతివిరుద్ధముగా నన్నిస్మృతులయందును ఈపునర్వివాహము కూడదని యున్నను అంగీకరింపఁదగినది కాదు. శ్రుతికి విరుద్ధమయినను స్మృతి గ్రాహ్యము కాదనుటకుఁ బ్రమాణములు—

ఉ ,,శ్రుతిస్మృతివిరోధేతు శ్రుతిరేవ గరీయసీ
అవిరోధే సదా కార్యం స్మార్తం వైదికవత్సదా."

శ్రుతిస్మృతులకు విరోధ మున్నయెడల శ్రుతియే గౌరవింపఁ దగినదనియు; విరోధము లేనియెడల శ్రుతివలెనే స్మృతియు నాదరింపఁ దగినదనియు జాబాలియు,

,,ధర్మంచ జ్ఞాతుమిచ్ఛంతాం ప్రకృష్టప్రమాణం శ్రుతిః,
ప్రకర్షబోధనేనచ శ్రుతిస్మృతివిరోధే స్మృత్యర్థో నాదరణీయః,,

ధర్మమును దెలిసికో నిచ్ఛ గలవారికి శ్రుతియే ప్రకృష్టప్రమాణమనియు, శ్రుతికి విరోధ మయిన స్మృత్యర్థము అనాదరణీయ మనియు కుల్లూకభట్టును, మీమాంసాశాస్త్రమున

,,విరోధేత్వనపేక్ష్యంస్యాత్, అసతిహ్యనుమానం; శ్రుతివిరోధే
స్మృతివాక్యం అనపేక్ష్యం అప్రమాణం అనాదరణీయంచ.,,

స్మృతి శ్రుతికి విరోధ మయినప్పుడు ఆ స్మృతికి వేదమం దాధార ముండునని యనుమానము లేకపోవుచున్నదనియు, శ్రుతికి విరోధ మయిన స్మృతివాక్యమును ఆపేక్షింపరాదు ప్రమాణముగా నెత్తుకో రాదు ఆదరింపరాదనియు, జైమినిమహర్షియు, వ్రాసియున్నారు. పై వచనములనుబట్టి శ్రుతికి విరుద్ధముగా స్మృతియందు స్త్రీపునర్వివాహనిషేధక వాక్యము లున్నను, అవి ఆదరింపదగినవి కావని తెల్ల మగుచున్నవికదా! ఇట్లు చెప్పుటచేత స్మృతి స్త్రీపునర్వివాహమును నిషేధించుచున్నదని నాతాత్పర్యము కాదు; ఊరక వాదము కొఱకు స్మృతి నిషేధించినను అది ప్రమాణము కాదని చూపుట కయి యీచర్చను జేసితినే కాని స్మృతియు ఈపునర్వివాహము నంగీకరించుచునే యున్నది.

శ్లో. ॥కృతేతు మానవా ధర్మా స్త్రేతాయాం గౌతమా స్మృతాః
ద్వాపరే శాంఖలిఖితాః కలౌ పారాశరా స్మృతాః॥

అను బృహస్పతివచనమువలనను, సమస్తమహర్షులును వ్యాసుని వెంటఁ బెట్టుకొని పరాశరునియొద్దకుఁ బోయి కలియుగధర్మములను జెప్పుఁడని ప్రార్థింపఁగా పరాశరులవారు కలిధర్మములను వారి కుపదేశింపఁ బూనుకొన్నట్టున్న పరాశరస్మృతిమొదలి ప్రతిజ్ఞవల్లను, కలియుగమునకు స్మృతులలోనెల్లఁ బరాశరస్మృతియే ప్రధాన మయినదని విస్పష్ట మగుచున్నదిగదా! అట్టిపరాశరస్మృతిలోనే

శ్లో. ॥నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే క్లీబేచ పతితే పతౌ।
పంచస్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే॥

అని పెనిమిటి దేశాంతరముపోయి సమాచారము తెలియననివాఁడయినను, మరణము నొందినను, సన్యసించినను, నపుంసకుఁ డయినను పతితుఁ డయినను స్త్రీపునర్వివాహము కూడునని విధి యున్నది. ఈ

విధి యుగాంతరవిషయ మని మూలవిరుద్ధముగాఁ జేయుమాధవీయ వ్యాఖ్యానములును, పరివేదినీపర మని చేయుసందర్భశుద్ధి లేనియర్థములును, బ్రాహ్మణపరము కా దని చెప్పు ననాలోచితోక్తులును, బొత్తిగాఁ బాటింపఁ దగినవి కావు. ఇది యుగాంతరవిషయ మన్నచో, ఈస్మృతి కలియుగమున కుక్తము చేయఁబడిన దన్న పరాశరుల ప్రతిజ్ఞకే భంగము వచ్చును; గనుక; ,,అయంచ పునరుద్వాహో యుగాంతర విషయో ద్రష్టవ్యః,, అనుటచే, ఈపునర్వివాహము యుగాంతరవిషయ మని మాధవాచార్యులవారు చెప్పవచ్చినారు కా రనియు, ,,అయుగాంతరవిషయో ద్రష్టవ్య,, యని పదచ్ఛేదము చేసికోవలయు ననియు, ఈవిధి యెవ్వ రయిన యుగాంతరవిషయ మని భ్రమింతు రేమో యని 'యిది యుగాంతరవిషయము కా దని తెలిసికోఁ దగిన' దని స్పష్టపఱిచి యున్నా రనియు, ఒకపండితుఁ డర్థము వ్రాసి యున్నాఁడు. ఆయర్థము తాను జేసినయీస్మృతియొక్కయితరస్థలములయందలి వ్యాఖ్యానమునకు విరుద్ధముగా నున్నను యుక్తికి సరిపడియే యున్నది గనుక, ఒకవేళ మాధవాచార్యులవారి తాత్పర్యమును అదియే యయి యుండవచ్చును. ,,ఉదీర్ష్వ నారి'' ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములకు స్త్రీపునర్వివాహము కూడు నని యర్థము వ్రాసిన మాధవాచార్యులే, మరల స్వోక్తివ్యాఘాతముగాను మూలవిరుద్ధముగాను ఈయుగమున స్త్రీపునర్వివాహము నిషేధ మని వ్యాఖ్యానము చేయు నని నమ్మఁదగియు నుండదు. ఇప్పుడు చెప్పినయర్థమే సరి యయినచో, మాధవాచార్యులవారు

శ్లో. ,,ఊఢాయాః పునరుద్వాహం జ్యేష్ఠాంశం గోవధం తథా
కలౌ పంచ నకుర్వీత భ్రాతృజాయాం కమండలుమ్ ,,

అను నాదిత్యపురాణవచనమునుబట్టి, పయివిధి కలియుగనిషేధములలో జేరినదేమో యని సాధారణులు భ్రాంతిపడుదు రని యెంచి,

తద్భ్రాంతి నివారణార్థముగా „ఊఢాశబ్దేన విధివదూఢా గ్రాహ్యా అన్యత్ర పునరుద్వాహ స్యాత్రాప్యంగీకృతత్వాత్„ అని పూర్వ కాలమునందు మొదటివరునికంటె మంచివరుఁడు దొరకినపక్షమున వివాహిత యయినకన్యకకు మరల వివాహము చేయువిధి కలదుగానఁ బైనిషేధ మట్టియూఢావిషయ మనియు, ‚అపి‚శబ్దసారస్యము చేత ఆయూఢలలోను అక్రమోఢ యనఁగా బలవంతముగా నెత్తుకొని పోయికాని మఱియొకవిధముగా మోసము చేసికాని విధియుక్తముగా వివాహము చేసికోఁబడినకన్య పునర్వివాహమునకు యోగ్యురాలే యనియుఁ దెలియ వ్రాసి యుందురు. ఊఢ యనఁగా విధుక్తముగా వివాహము చేయఁబడినస్త్రీ. „పరివేదనపర్యాధానయోరివ స్త్రీణా పునరుద్వాహస్యాపి ప్రసంగాత్ క్వచిదభ్యనుజ్ఞాం దర్శయతి" పరివేదన పర్యాధానములకువలెనే స్త్రీలపునర్వివాహమునకును ప్రసంగమువలన కొంచె మభ్యనుజ్ఞ ప్రదర్శించియున్నాఁ డనుమాధవీయవ్యాఖ్యానము వల్లను, మూలములోని ‚నారీణా' మనుస్త్రీసామాన్యవాచకప్రయోగమువల్లను, వ్యాఖ్యానమునందును „స్త్రీణా" మనియే దాని కర్థము వ్రాయఁబడుటవల్లను, ప్రకరణమువల్లను గూడ „నష్టేమృతే" ఇత్యాదివిధి పరివేదిసీపరము కాదని బాలురకునహితము తెలియును. ఇది యాచారకాండమునందు లేక ప్రాయశ్చిత్తకాండమునం దున్న దనుట యొకయాక్షేపము కాదు; ప్రాయశ్చిత్తసంబంధము లేని పెక్కువిషయము లాకాండమునందుఁ జేర్చి యున్నవి. అంతియకాక ప్రాయశ్చిత్తకాండమునందుఁ జెప్పినయీవిధులను గాక వేఱుగా భర్త పోయినస్త్రీలవిషయ మయి సహగమనాదివిధులను మఱెక్కడను పరాశరులవారు వ్రాసి యుండలేదు. ముం దెవ్వరో తన స్మృతికి వ్యాఖ్యానము చేయువారు చెప్పుదు రని, పరాశరుఁడు తన స్మృతిలో సామా

శ్యముగా మృతభర్తృకలవిషయు మయినధర్మములను విడిచిపెట్టు ననుట యుక్తికిని అనుభవమునకును విరుద్ధ మగునుగదా? అంతియ కాక పరాశరులవారు తన స్మృతియందు ప్రాయశ్చిత్తముతో సంబంధము లేని ,,ఔరసః క్షేత్రజశ్చైవ దత్తః కృత్రిమకస్సుతః। దద్యాన్మాతా పితావాపి సపుత్రో దత్తక స్మృతః॥" (ఔరసుఁడు, క్షేత్రజుఁడు, దత్తుఁడు, కృత్రిమకుఁడు, కొమాళ్ళు; తల్లిదండ్రులచే నియ్యఁబడినవాఁడు దత్తుఁడు) ఇత్యాదివచనములను ప్రాయశ్చిత్తకాండములో వ్రాసి యున్నారు; ప్రాయశ్చిత్తమును విధించెడి, శ్లో॥ ,,క్షత్రియం మృత మజ్ఞానా ద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి। ఏకాహమశుచిర్భూత్వా పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి॥" (క్షత్రియుఁడు మృతుఁ డయినప్పుడు అజ్ఞానముచేత వెళ్ళినబ్రాహ్మణుఁడు ఒకదిన మశుచిగా నుండి పంచగవ్యముచేత శుద్ధుఁడగును) ఇత్యాదివచనముల నాచారకాండమున వ్రాసి యున్నారు. కాఁబట్టి యొకకాండమునం దున్నవానికే యెక్కువగౌరవము నియ్యవలె ననుట యుక్తియుక్తము కాదు. సందర్భము తెలియుటకయి పూర్వోత్తరశ్లోకములఁ గూడ నిం దుదాహరించుచున్నాను.—

శ్లో. ,,జ్యేష్ఠభ్రాతా యదా తిష్ఠే దాధానం నైవకారయేత్
అనుజ్ఞాతస్తు కుర్వీత శంఖస్య వచనం యథా." ౨౭.

పరాశరుఁడు వివిధధర్మములను జెప్పుచు, ఇరువదియేడవశ్లోకముచేత అన్న యుండఁగా తమ్ముఁడు ఆదానము చేయఁగూడదనియు, శంఖుని వచనప్రకారముగా అనుజ్ఞను పొంది చేయవచ్చుననియు, జెప్పినాఁడు;

శ్లో. ,,నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే క్లీబేచ పతితే పతౌ
పంచ స్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే." ౨౮.

అను నిరువదియెనిమిదవశ్లోకముచేత, పయిని జెప్పిన అయిదు ఆపదల

యందును స్త్రీలు పునర్వివాహము చేసికోవచ్చునని చెప్పినాఁడు;

శ్లో. "మృతే భర్తరి యానారీ బ్రహ్మచర్యే వ్యవస్థితా
సా మృతా లభతే స్వర్గం యథా తే బ్రహ్మచారిణః" ౧౯.

అను నిరువదితొమ్మిదవశ్లోకముచేత, మగఁడు పోయినపిమ్మట యేస్త్రీ బ్రహ్మచర్యము నందు వర్తించునో ఆస్త్రీకి మరణానంతరము బ్రహ్మచారులకు వచ్చుస్వర్గము లభించునని చెప్పినాఁడు.

శ్లో. "తిస్రఃకోట్యర్థకోటీచ యాని రోమాణి మానుషే.
తావత్కాలం వసేత్స్వర్గే భర్తారం యానుగచ్ఛతి." ౩౦.

అను ముప్పదవశ్లోకముచేత, పెనిమిటితో సహగమనము చేయుస్త్రీ మనుష్యశరీరముమీఁద నెన్నిరోమము లుండునో యన్నిసంవత్సరము లనఁగా మూఁడుకోట్ల యేఁబదిలక్షలసంవత్సరములు స్వర్గమునందు వసించునని చెప్పినాఁడు. పూర్వోక్తశ్లోకములోని "ప్రవ్రజితే" యను పదముచేత, ఈవిధి బ్రాహ్మణేతరులకే యని చెప్పుటకు లేశ మయినను అవకాశ ముండదు. ఇప్పుడు ముద్రితమయి యున్న మనుస్మృతిలో ఈశ్లోకము కనఁబడక పోయినను, పరాశరులవారు దీనిని మనుస్మృతిలోనుండి తీసికొన్నట్లు మాధవాచార్యులవా రొక్కచోట వ్రాసి యున్నారు. అట్లయినచో

శ్లో. "వేదార్థోపనిబద్ధత్వాత్ ప్రాధాన్యంతు మనోః స్మృతం;
మన్వర్థవిపరీతా యా సా స్మృతి ర్నప్రశస్యతే."

అను నాపస్తంబస్మృతివచనమునుబట్టి సర్వస్మృతులకంటె ఉత్కృష్ట మయినమనుస్మృతియును ముఖ్యముగా కలియుగముకొఱకే యేర్పఱుపఁబడిన పరాశరస్మృతియునుకూడ స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించుచునే యున్నవి. స్త్రీపునర్వివాహము ధర్మశాస్త్రసమ్మత మగుటను స్మృత్యంతరములయందును ప్రమాణవచనములు పెక్కులు

గలవు. అందుఁ గొన్నిటి నిందు క్రింద బ్రదర్శించుచున్నాను:—

శ్లో. "పాణిగ్రాహే మృతే కన్యా కేవలం మంత్రసంస్కృతా।
సాచేదక్షతయోనిస్స్యా త్పున స్సంస్కార మర్హతి."

పాణిగ్రహణము చేసికొన్నవాఁడు మృతినొందినప్పుడు, మంత్రయుక్తముగా వివాహము చేసికొన్న స్త్రీకి అక్షతయోని యైనపక్షమున మరల వివాహము చేయవచ్చునని వాసిష్ఠ స్మృతియందును,

శ్లో. "ఉద్వాహితాపి యా కన్యా న స్యా త్సంప్రాప్తమైథునా।
పున స్సంస్కార మర్హేత యథా కన్యాతథైవ సా."

వివాహము చేసికొన్న దైనను పురుషసంసర్గ మెఱుఁగనిదై యున్న యెడల, కన్యక కెట్లో యట్లే దానికిని వివాహము చేయవచ్చునని నారద స్మృతియందును,

శ్లో. "దేయాన్యత్ర వివాహితాపిచ బలా ద్యా విద్ధయోని ర్నచేత్"

పెండ్లి యైన దైనను పురుషసంభోగము లేని దైనచో మఱియొకని కిచ్చి బలాత్కారముగా వివాహము చేయవచ్చునని మార్కాండ స్మృతి యందును, పునర్వివాహ మంగీకరింపఁబడి యున్నది. మఱియు "నష్టే మృతే" యనుశ్లోకము నారదసంహితయందును గైకొనఁబడి యున్నది; మఱియు మనుస్మృతియందు మఱియొకచోట

శ్లో. "సాచే దక్షతయోని స్స్యా ద్గతప్రత్యాగతాపి వా
పౌనర్భవేన భర్త్రా సా పునస్సంస్కార మర్హతి."

అని యక్షతయోని యైనస్త్రీకిఁ బునర్వివాహ మొప్పుకోఁబడి యున్నది. యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందును

శ్లో. "అక్షతాచ క్షతాచైవ పునర్భూ స్సంస్కృతా పునః"

అని అక్షతయోని యైనను కాకపోయిననుగూడ పునర్భూవివాహ మంగీకరింపఁబడి యున్నది. "ప్రథమ మేకస్య జాయా భూత్వా పునః

అన్యస్య జాయా భవతీతి పునర్భూః" అని ముందొకనికి భార్యయై మరల మఱియొకనికి భార్య యగునది పునర్భువని సుబాలప్రబోధిక యందు పునర్భూశబ్దమునకు వ్యుత్పత్త్యర్థము వ్రాయఁబడి యున్నది. ఇంతవఱకును వ్రాసినదానినిబట్టి స్త్రీపునర్వివాహము ధర్మశాస్త్ర సమ్మత మనికూడ విశద మయినదిగదా? పెనిమిటి బ్రతికియుండఁగానే మఱియొక మంచివరుఁడు దొరకినయెడల స్త్రీకిఁ బునర్వివాహమును విధించుచున్న స్మృతులు, నిజముగా భర్తృవియోగమును పొంది యాపద్దశయందుండు స్త్రీకిఁ బునర్వివాహమును విధించక పోవునా? మంచి వరుఁడు దొరకినపుడుకూడ స్త్రీకిఁ బునర్వివాహమును విధించు స్మృతి వచనముల నొకటి రెంటి నిందు క్రింద వ్రాయుచున్నాను.—

శ్లో. "దత్తామపి హరేత్పూర్వాచ్ఛ్రేయాంశ్చేద్వర ఆవ్రజేత్."

యా. స్మృ.

శ్లో. "హీనశ్చేత్కులశీలాభ్యాం హరేత్కన్యాం నదోషభాక్,
నమంత్రాః కారణం తత్ర నతు కన్యానృతం భవేత్."

శా. స్మృతి.

పై నుదాహరించిన "ఊఢాయాః పునరుద్వాహమ్" మొదలుగాఁ గలయాదిత్యపురాణవచనమును, "దత్తాయాశ్చైవ కన్యాయాః పునర్దానం వరస్యచ" అను బృహన్నారదీయవచనమును, భర్త జీవించి యుండఁగా జేయుపూర్వశ్లోకద్వయోదాహృతస్త్రీపునర్వివాహమును నిషేధించుటకై పుట్టఁబడి యుండును. ఇవి గట్టిగా స్త్రీపునర్వివాహమును బొత్తిగా గలియుగమున నిషేధించుటకై పుట్టినవే యని మీరు వాదంచెదు పక్షమున, అవి ప్రమాణములే కావని నేను దృఢముగాఁ జెప్పఁ గలను. పైని జెప్పిన రెండువచనములును అష్టాదశపురాణములలోనివి కాక, ఉపపురాణములలోనివయి యున్నవి. అందులోను "ఊఢాయాః

పునరుద్వాహ" మన్నది ముద్రింపఁబడిన యాదిత్యపురాణములో లేనే లేదు. ఒకవేళ నీరెండువచనములును అష్టాదశపురాణములలో నొక దానిలోనివే యైనను గ్రాహ్యములు గావు. ఎట్లన్న

శ్లో. "శ్రుతి స్మృతి పురాణానాం విరోధో యత్ర దృశ్యతే
తత్ర శ్రౌతం ప్రమాణంతు తయోర్ద్వైధే స్మృతి ర్వరా."

అనువ్యాసవచనమునుబట్టి శ్రుతిస్మృతిపురాణములలో విరోధము సంభవించినపుడు శ్రుతియే ప్రమాణ మనియు, స్మృతికిని పురాణమునకును భేదము సంభవించినయెడల స్మృతియే శ్రేష్ఠ మనియు సిద్ధాంత మగును గనుక, స్త్రీపునర్వివాహము వేదవిహిత మయినప్పుడు స్మృతియుఁ బురాణమునుగూడ విరోధముగా నున్నను అవి కొంచె మయినను ప్రమాణములు గావు; అట్టిస్థితిలో, స్మృతియొక్కటియే విరోధముగా నున్నప్పుడుసహితము పనికిరానిపురాణము శ్రుతియు స్మృతియుఁగూడ నేకీభవించి యుండఁగా తద్విరోధముగా నెట్లు పనికివచ్చును? కాఁబట్టి యీపురాణవచనములు శ్రుతిస్మృతుల నెంతమాత్రమును బాధింపనేరవు. ఇట్లన్నచో నిఁక స్మృతిపురాణములతో నేమి ప్రయోజన మున్న దని మీరు శంక చేయవచ్చును. శ్రుతిలోఁ జెప్పఁబడనిదాని విషయ మయి స్మృతియు, శ్రుతిస్మృతులలోఁ జెప్పఁబడనిదానివిషయ మయి పురాణమును, ప్రమాణములు గనుక వానివలనను ప్రయోజనము కలదని నేను జెప్పెదను. ఇందుకు నిదర్శనముగా నాపస్తంబులవారివాక్యముల నిం దుదాహరించెదను.—

శ్లో. "య దదృష్టంహి వేదేషు త ద్ద్రష్టవ్యంస్మృతౌ కిల
ఉభాభ్యాం యదదృష్టస్తు తత్పురాణేషు పఠ్యతే.

శ్లో. శ్రుతి స్మృతి పురాణేషు విరుద్ధేషు పరస్పరం,
పూర్వం పూర్వం బలీయం స్యా దితిన్యాయవిదో విదుః,"

వేదములయందుఁ గనఁబడనివిషయములను స్మృతివలన గ్రహింపవలయును; ఆ రెంటియందును గనఁబడనివిషయములను పురాణములనుండి గ్రహింపవలయును: శ్రుతిస్మృతిపురాణములలో విరోధము కనఁబడు నపుడు వెనుకటిదానికంటె ముందుదిబలీయ మయిన దని న్యాయవిదులు చెప్పుదురు, అని పై శ్లోకద్వయమునకును తాత్పర్యము. ఇట్లింత దూరము చెప్పుటచేత పురాణములు స్త్రీపునర్వివాహమును నిషేధించుచున్న వని నామతము కాదు; ముఖ్యము లైనపురాణములును స్త్రీపునర్వివాహమునంగీకరించుచు నేయున్నవి. అందఱిచేతను పంచమ వేద మని యంగీకరింపఁబడిన భారతమునందు,

శ్లో. "అర్జునస్యాత్మజః శ్రీమా నిరావాన్నామవీర్యవాన్
సుతాయాం నాగరాజస్య జాతః పార్థేన ధీమతా.
ఐరావతేన సా దత్తా హ్యనపత్యా మహాత్మనా
పత్యౌ హతే సుపర్ణేన కృపణా దీనచేతనా"

అని యర్జునుఁడు మృతభర్తృక యయినయులూచిని శాస్త్రీయముగా వివాహము చేసికొని యిరావంతుఁ డనుపుత్రుని బడసినట్టు భీష్మపర్వమునఁ జెప్పఁబడి యున్నది; ఆరణ్యపర్వమున దమయంతికి ద్వితీయస్వయంవర మని చెప్పి ప్రసిద్ధముగా నామెను పునర్వివాహము చేసికోవలె నను నిచ్ఛతో ఋతుపర్ణుఁ డంతటి రాజర్షి వచ్చినట్టు చెప్పఁబడి యున్నది. "అక్షతా భూయ స్సంస్కృతా పునర్భూః" అని విష్ణుపురాణమునందు అక్షత యయినపునర్భూవివాహము కంఠోక్తిగానే విధింపఁబడి యున్నది. ఇవి యన్నియు విమర్శింపఁగా స్త్రీపునర్వివాహము శ్రుతిస్మృతిపురాణసమ్మత మనునిష్కృష్టాంశము తేలుచున్నది.

ఇఁక మీరు స్త్రీపునర్వివాహమునకు శాస్త్రసమ్మతి యున్నను శిష్టాచారము కావలె నందు రేమో. శాస్త్రతిరస్కారము చేసి మనసు

వచ్చినట్టు ప్రవర్తించువారు శిష్టులు కారు గనుక, శాస్త్రవిహిత మైన పనికి వేఱుగ శిష్టాచారము గనఁబఱుప వలసినయక్కఱ యుండదు.

"లోకేఽప్రేత్యవిహితోధర్మః - తదలాభే శిష్టాచారః ప్రమాణం"

అనువ్యాసవచనమునుబట్టియు,

శ్లో. "ధర్మజిజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం ప్రథమం శ్రుతిః
ద్వితీయం ధర్మశాస్త్రంతు తృతీయం లోకసంగ్రహః"

ధర్మజిజ్ఞాస చేయువారికి ప్రథమప్రమాణము వేద మనియు, రెండవ ప్రమాణము ధర్మశాస్త్ర మనియు, మూఁడవప్రమాణము లోకాచార మనియు, చెప్పుభారతానుశాసనికపర్వవాక్యమునుబట్టియు,

శ్లో. "న యత్ర సాక్షాద్విధయో నవిషేధాః శ్రుతౌ స్మృతౌ।
దేశాచార కులాచారా స్తైత ధర్మం నిరూప్యతే."

శ్రుతిస్మృతులకు విరోధముగానుండనపుడుమాత్రమే దేశాచారకులాచారములు ధర్మములను జెప్పునని యున్నస్కాందపురాణవచనమును బట్టియు, శాస్త్రములోఁ జెప్పనివిషయములకుమాత్రమే శిష్టాచారము ప్రమాణము గనుక, శాస్త్రోక్త మయిన స్త్రీపునర్వివాహమునకు శిష్టాచారముతోఁ బని లేదు. కావలయునన్న అర్జునుఁడు విధవ యయిన యులూచిని బెండ్లి యాడుటయు, ఋతుపర్ణుఁడు దమయంతిని ద్వితీయ స్వయంవరమున వరింపఁ జనుదెంచుటయు శిష్టాచారములే. ఇప్పటి వారిలోనే కావలెనన్న, పునహా మొదలగుదేశములయం దిప్పుడు జరుగుచున్నస్త్రీపునర్వివాహములే శిష్టాచారమునకు నిదర్శనము లని చెప్పవచ్చును. మనయాంధ్రదేశమునందే యీయాచారమును జూపవలయునన్న, మనశాస్త్రమునకే బద్ధులై యున్నగొల్లలు మొదలగువారియందుఁ బునర్వివాహము స్త్రీలలో జరుగుచుండుటను దృష్టాంతముగాఁ జెప్పవచ్చును. గొల్లలు మొదలగువారియాచారము

శిష్టాచార మని నేను చెప్పరాను గాని, నిరక్షరకుక్షులగుటచేత నెప్పుడును గతానుగతికులుగా నే యుండవలసినవారియం దీయాచారము నడుమఁ దెచ్చిపెట్టుకోఁబడ్డ దనుట కవకాశ ముండ దనియు, అందువలన హిందువులలో స్త్రీలకుఁ బునర్వివాహము చేసెడియాచారము పూర్వమునుండియు నుండి మధ్య గొప్పజాతులవారు విడిచిపెట్టినను వారిలో మాత్రము నేఁటివఱకును వచ్చుచున్న దనియుమాత్రము చెప్పెదను. ఇందువలన స్త్రీపునర్వివాహము శ్రుతిస్మృతిపురాణ శిష్టాచారముల చేతను యుక్తిచేతను అవశ్యకర్తవ్య మని కనఁబడుచున్నది.

పురాణవచనములు శ్రుతిస్మృతులను బాధింప లేకపోయిన మొడల,

శ్లో. ,,అశ్వాలంభం గవాలంభం సన్యాసం పలపైతృకమ్ ।
దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తిః కలౌ పంచ వివర్జయేత్ ."

అని కలినిషేధములలోఁ జేరినయీకార్యములనెల్ల మరల నాచరింపఁ వలసినదే విధి యగునా యని కొంద ఱడుగుదురు. ఈశ్లోకమును, పూర్వోక్త బృహన్నారదీయాదిత్య పురాణవచనములును, ,,కాలికాక్షతయోన్యోశ్చ వరేణాన్యేనసంస్కృతిః'' ఇత్యాద్యక్షతయోనికా పునర్వివాహనిషేధవచనములును, శ్రుతిస్మృతులకంటెఁ బురాణములు బలీయములని సాధించుటకుఁ బనికిరావుగాని, పూర్వకాలమునం దక్షతయోనికావివాహాదు లాచరింపఁబడుచు వచ్చినవనుటకును, ఆయా కాలములవారు దేశకాలవైపరీత్యములనుబట్టి లోకవిరుద్ధములుగాఁ దోఁచిన శాస్త్రవిహితధర్మములను కాలానుగుణముగా నప్పుడప్పుడు మార్చుకొనుచు వచ్చి రనుటకును, నిదర్శనములుగా నుండును. దైవకృతము లని యెన్నఁబడినశ్రుతిస్మృతులలోనివిధులనే యిష్టానుసారముగా మార్చుటకును వారితరువాతివారికిని స్వాతంత్ర్య ముండునేని,

మొన్న మొన్న పుట్టినకట్టుపాటులను నష్టికరము లని యేర్పడినప్పుడు మనముమాత్ర మేల మార్చుకోరాదు? తనపూర్వపువారు కలియుగమున నిషేధించినసన్యాసమును శంకరాచార్యులు మరల స్థాపించుటయుఁ గాలానుగుణముగా విధులు మార్పు చెందవలయు ననుటకును చెందుచువచ్చు ననుటకును, దృష్టాంతమయి యున్నది. పయిని జెప్పిన నిషేధము లన్నియు నష్టికరములుగాఁ గనఁబడినందున వానియాచరణమును మానుకొన్నను సర్వవిధములచేతను లాభకర మయినయీ స్త్రీపునర్వివాహమును అగ్రవర్ణములవా రెందుకు మానుకొన్నా రని మీరు శంకింపవచ్చును. తక్కువజాతులవా రగురజకులు మొదలయినవారు చేసెడిపనినే యగ్రజాతులవా రగుమనమును జేసినయెడల మనయాధిక్య మే మనుదురభిమానముచేతనో, అప్పుడు దుష్టరాజులు రాజ్యము చేయుచున్నందున స్త్రీపునర్వివాహవిధి యున్నపక్షమున వారు బలవంతముగా భర్తలను జంపించి వారి చక్కనిభార్యలను గైకొందు రనుభయముచేతనో, స్త్రీలే మఱియొకపురుషునిమీఁద తమకు బుద్ధిపుట్టినప్పుడు భర్తలను విషప్రయోగాదులచేఁ జంపి తమ యిష్టము వచ్చినవారిని పెండ్లి యాడుదు రనుపిచ్చియూహచేతనో, సంతు లేనివితంతువులసొత్తును అపహరింపవచ్చు ననుబంధువులదుర్బుద్ధిచేతనో, మఱి యిట్టియేయితరకారణముచేతనో మనపూర్వు లట్టివివాహములను మాన్పి యుందురు. ఈకాలమున నట్టిబాధకము లేవియు లేకపోవుటచేతను, స్త్రీపునర్వివాహము లేకపోవుటవలన జరగుఘోరకృత్యము లసంఖ్యములుగాఁ గనఁబడుచున్నందునను, మరల కాలానుగుణముగా ఆచారమును మార్చుకొనుటయం దేయాక్షేపణమును గనఁబడదు. ప్రభువుల ధర్మపరిపాలనముయొక్క తారతమ్యమును బట్టియే ధర్మములు నడచుచు వచ్చునుగాని పూర్వకాలమే మంచి

దనికాని యీకాలము చెడ్డదనికాని యెంచ వల్ల కాదు. కృతయుగ మునందును వేనుఁడు మొదలగుదుష్టప్రభువులు రాజ్యము చేయుకాల ములో ధర్మములు చెడిపోయినట్టును త్రేతాయుగములో రావణుఁడు మొదలగువారు దేశోపద్రవమును జేసినట్టును మనస్మృతులును పురాణములును జెప్పుచున్నవిగదా? ధర్మములు క్రమముగా జరుగునేని, ఇదియే కృతయుగ మగును; యుగభేదముచే నొకలోభకర మయినపని యీయుగమునమాత్రము జరగరా దనుట వెఱ్ఱిమాట. దీనినిబట్టియే మనుస్మృతి నవమాధ్యాయమునందు

శ్లో. “కృతం త్రేతాయుగంచైవ ద్వాపరం కలిరేవచ
రాజ్ఞోవృత్తాని సర్వాణి రాజాహి యుగముచ్యతే.
కలిః ప్రసుప్తో భవతి సజాగ్ర ద్ద్వాపరంయుగమ్
కర్మస్వభ్యుద్యత స్త్రేతా విచరంతు కృతంయుగం.”

కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగంబులు రాజకృతములే యనియు, రాజులనుబట్టియే యుగవ్యవహారము గలిగెననియు, రాజు తెలియనివాఁడగుచో కలి యనియు, తెలిసియు నడవకున్న ద్వాపర మనియు, నడవఁ బ్రయత్నము చేయుచో త్రేత యనియు, కార్యములు సాగించినచోఁ గృతయుగ మనియుఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. దీనినిబట్టి విచారింపఁగా యుగభేదములనుబట్టి ధర్మవ్యవస్థ లేర్పఱుచుట రాజులయొక్క ప్రభుత్వస్థితినిబట్టి యప్పటిసాధకబాధకముల నాలోచించి కాలానుగుణముగాఁ గావలసినమార్పుల నేర్పఱుచుకొనుటయేకాని వేఱుకా దని తోఁచుచున్నది. కాఁబట్టి యిప్పటికాలమున కనుకూలముగా మన మీభ్రూణహత్యాది దోషనివారక మయినయాచారము నేర్పఱుచుకొనుట సర్వవిధముల శ్రేయోదాయకమును నిర్బాధకమును అని తోఁచుచున్నది.

శ్లో. "పితా రక్షతి కౌమారే భర్తా రక్షతి యౌవనే
పుత్రో రక్షతి వార్ధక్యే నస్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి."

అనుశ్లోకమును జదివి మొన్న నొకపండితుఁడు స్త్రీపునర్వివాహము వలన స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యము కలుగు ననియు, స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యము నెప్పుడు నియ్యఁగూడ దనియు, స్త్రీపునర్వివాహమున కదియే యాక్షేపణ మనియుఁ జెప్పి యున్నాఁడు. స్త్రీపునర్వివాహమువలన స్త్రీలకు వచ్చుస్వాతంత్ర్య మేదియు లేదు; మగఁడు పోయినస్త్రీని ఆజ్ఞ పెట్టువారు లేకుండఁ జేసి స్వేచ్ఛగా వదిలివేసిననే స్వాతంత్ర్యము కలుగును గాని, భర్త యొకఁ డుండినపక్షమున స్వాతంత్ర్య మెన్నటికిని కలుగ నేరదు. "భర్తారక్షతి యౌవనే" యౌవనమునందు భర్త రక్షించు నని యుండుటచేత, యౌవన మున్నంతవఱకును స్త్రీకి భర్త యుండి యామె యాతనియాజ్ఞలో నుండవలె నని యేర్పడి, యౌవనమున భర్త పోయినస్త్రీకి పునర్వివాహము విధ్యుక్త మయినట్టే తేటపడుచున్నది.

ఓ పండితసార్వభౌములారా! శాస్త్రములకుఁ బ్రత్యక్షవిరోధముగా ననేకదుశ్చేష్టలు జరుగుచుండఁగా కన్నులు పెట్టుకొని చూచుచు నోరెత్తలేక యూరకుండెడి మన మీయనాథ లయినయబలలవిషయములో మనపాండిత్యము నంతను గనఁబఱిచి, దురభిమానులు మెచ్చునట్లు శాస్త్రమునకపార్థములు గల్పించి, కోమలులసౌఖ్యమునకు విఘాతము కలిగించి యందువలన వారు బహుదుష్కార్యములకు దిగునట్లు చేయ మనయావచ్ఛక్తిని వినియోగింపవలయునా? పిచ్చుకమీఁద బ్రహ్మాస్త్రము వేసినట్లును, ఆఱునెలలు సాము చేసి మూలనున్నముసలిముండను గొట్టినట్లును, ఎంతకాలము కష్టపడి మనము చదువుకొన్న చదువు నంతను మగఁడు చచ్చినయాఁడువారిని బాధించు

టకే ధారపోయవలయునా ? మనవిద్యను వివేకమును గతిలేనియనాథలను దుస్థితినుండి తొలఁగించి కాపాడుటకయి యుపయోగింపరాదా? "శ్లో. యత్పాపం బ్రహ్మహత్యాయాం ద్విగుణం గర్భపాతనే। ప్రాయశ్చిత్తం న తస్యాస్తి తస్యాస్త్యాగో విధీయతే." అనుపరాశరస్మృతి ప్రకారముగా బ్రహ్మహత్యకంటెను ఘోరపాతకమయి ప్రాయశ్చిత్తముసహితము లేనిభ్రూణహత్యాదులకు మూల మయినదానిని వృద్ధిపొందించుటకయి శాస్త్రతిరస్కారమును జేయ శంకింపక, అట్టి ఘోరపాతకము లడఁగునట్లు బహుజనోపకారముగా శాస్త్రసమ్మత మయిన స్త్రీపునర్వివాహము జరుగుట కనుజ్ఞ యియ్యక, మూఢులయినజనులమెప్పుకొఱకు మన మాత్మవంచకుల మయి పాపభీతి లేక శాస్త్రమునకు విపరీతార్థములు చేసి దురాచారమును నిలువఁబెట్టుటకయి మనశక్తి నంతను వినియోగించిన ముందు మన కేమి ప్రతిష్ఠ రాఁగలదు ? ఈశ్వరుఁ డయినను మనల నెట్లు మెచ్చును ? కాఁబట్టి యితరులమెప్పును విచారించుటకు ముందు తాము చేయుపనిని తమ యంతరాత్మ మెచ్చునో లేదో ముఖ్యముగా విచారింపఁ బండిత మండలినెల్లను మిక్కిలి వినయముతోఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

అన్నివిధములచేతను స్త్రీపునర్వివాహ మీకాలమున నవశ్యాచరణీయ మని విదిత మగుచున్నను, దానికి ప్రతిబంధకముగా కొందఱు కొన్నియాక్షేపణములు పలుకుదురు. స్త్రీపునర్వివాహమునకు విధి యున్నప్పుడు "స్త్రీపునర్వివాహమంత్రము లెక్కడ నున్నవి ?" "ఒకసారి యియ్యఁబడినస్త్రీని మరల నెట్లియ్యవచ్చును ?" "పూర్వభర్త యాబ్దిక మెవ్వరు పెట్టుదురు ?" మొదలయినవి గొప్పయాక్షేపణాంశములు గావు. స్త్రీపునర్వివాహవిధు లుండి, వివాహమంత్రములను మార్చవలసినవిధు లుండకపోవుటచేత, ప్రథమవివాహమునం దేమే

మంత్రము లున్నవైనా ద్వితీయవివాహమునందును ఆయామంత్రములే పనికివచ్చును. మృతభర్తృకకుసహితము రజస్వల కాకమునుపు కన్యా శబ్దవ్యవహారము గలదు.

శ్లో. అష్టవర్షా భవే త్కన్యా నవవర్షాతు రోహిణీ
దశవర్షా భవే ద్గౌరీ అత ఊర్ధ్వం రజస్వలా.

అని యున్నను, పండ్రెండుసంవత్సరములవయస్సు గలచిన్నదానికి వివాహము చేయునపుడుసహితము ‚‚కన్యా'' మనుటకు మాఱుగా ‚‚రజస్వలా'' మని, యేవివాహమునందును మంత్రమును సంస్కరించు టయు లేదు. స్త్రీపునర్వివాహము చేయవలయు నని విధి యెప్పు డున్నదో, అప్పుడే దత్తయైనస్త్రీ మరల నియ్యఁబడుట కర్హురాలని శాస్త్రమువల్లనే తెలియవచ్చుచున్నది. ఒకసారి దత్త యయినస్త్రీ మరల నియ్యఁబడఁగూడ దనెడిపక్షమున, పూర్వోదాహృతము లైన ఊఢాపునర్వివాహవిధాయకస్మృతివచనములును,

శ్లో. ‚‚ప్రతిగృహ్య తు యః కన్యాం వరో దేశాంతరం వ్రజేత్
త్రీ న్బుతూ న్సమతిక్రమ్య కన్యా౽న్యం వరయే ద్వరమ్.''

ఇత్యాది గణనాతీతము లైనస్మృతివచనములును వ్యర్థము లయి పోవును. కాఁబట్టి ‚‚యిచ్చినకన్యను మరల నియ్యరా'' దను వచనము నకు వివాహిత యయినదాని నక్రమముగా మఱియొకని కియ్యరా దనికాని, స్మృతిలో నుదాహరింపఁబడినస్థలములలోఁ దప్ప వేఱుచోట్ల నియ్యరా దనిగాని, యర్థము చెప్పుకోవలెను. అంతియకాక కన్యా దానము వధూవరు లిద్దఱును యావజ్జీవము పరస్పరసౌఖ్యమునిమి త్తము కలిసి యుండుటకై యేర్పఱుచుకొన్న యొకవిధ మయిన యొడంబడికయొక్క పూర్వాంగమేగాని, దాత తనస్వత్వమును వదలు కొని యచేతనపదార్థమునువలె ప్రతిగ్రహీత తనమనను వచ్చినట్లు

చేసికొనుటకయి యిచ్చుట కాదు. అట్లు కానియెడల మనధర్మశాస్త్ర ప్రకారము ఆకన్యకవిషయ మయినస్వత్వమును బొత్తిగా లేనివారు సహితము దానము చేయుట కెట్లర్హు లగుదురు?

శ్లో. "పితా దద్యా త్స్వయం కన్యాం భ్రాతా వానుమతే పితుః
మాతామహో మాతులశ్చ సకుల్యో బాంధవ స్తథా
మాతా త్వభావే సర్వేషాం ప్రకృతౌ యది వర్తతే
తస్యా మప్రకృతిస్థాయాం కన్యాం దద్యు స్స్వజాతయః."

అనునారదసంహితావచనమునుబట్టి, పిత్రాద్యభావమునందు బంధువులును స్వజాతివారును కన్యాదానము చేయవచ్చునని కనంబడు చున్నది. వివాహాదులయందలి కన్యాదానము చేయుట, ఆకన్యవిషయ మయినస్వత్వము గలవారు తమకుం గలస్వత్వము వదలుకొనుటయే యనెడుపక్షమున, బాల్యములోనే జననీజనకులు మొదలైనవారిని పోగొట్టుకొన్నకన్యలగతి యేమి కావలయును? స్త్రీ పునర్వివాహ మయినతోడనే పూర్వపుగోత్రమునుండి యన్యగోత్రమునకు మాఱి పోవును గనుకను, ఒకగోత్రమువారికి అన్యగోత్రమువారు ఆబ్దికాదులు పెట్టుట యశాస్త్రీయము గనుకను, స్త్రీ నూతనగోత్రమునకు మాఱిన తోడనే పూర్వభర్తతోడిసంబంధ మంతయు వదలిపోవును; అందు చేత నాతనియాబ్దికాదులును నష్టమై పోవును. ఒక్క స్త్రీలవిషయము ననే యిట్లు కాదు. ఒకపురుషుం డన్యగోత్రమునకు మాఱినప్పుడును అట్లే యగును. ఒక్కం డన్యగోత్రపువారికి దత్తుం డయ్యెనేని, జనక పితతోడిసంబంధము బొత్తిగా వదలిపోవుట మన మందఱమును చూచుచునే యున్నాము గనుక, దీనివిషయ మయి నేను విస్తరించి చెప్ప నక్కఱలేదు. మఱియును దాయవిషయమును, స్త్రీపునర్వివా హము శాస్త్రీయ మనువిషయమును, ప్రథమవివాహమంత్రములే

ద్వితీయవివాహమునఁ బనికివచ్చు ననువిషయమును, మనదొరతన మువా రిప్పు డొకరాజశాసనమువలన స్థిరపఱిచియే యున్నారు.

ఈవఱకే యీవిషయమును విస్తారముగాఁ జెప్పి యున్నాను. స్త్రీపునర్వివాహము యుక్తికిని శాస్త్రమునకునుకూడ ననుకూలముగా నున్నదనియుఁ గొంతవఱకుఁ జూపి యున్నాను. శాస్త్రమునకుఁ దమ యిష్టానుసారముగా విపరీత మయినయర్థమును జెప్పఁగలపండితోత్తములు పలువు రున్నా రనియు నే నెఱుఁగుదును. శాస్త్రవిచారముతోడ వస్తువిచారమునుసహితము చేయవలెను. అట్లు చేయనియెడల విపరీత సిద్ధాంతము లేర్పడును. శర్కరరుచి యెట్టిదో సాధింపఁ బ్రయత్నింపక "అన్నిటిలో శర్కరయ మధుర మయిన" దను వాక్యమునుబట్టియే నిమర్శకుఁ బూనుకొన్నచో, అన్నిటిలోను శర్కరయే మధుర మయిన దని సాధారణముగాఁ జెప్పెడియర్థమును ఖండించి పండితసార్వభౌములు 'శర్కర అమధుర మయిన' దని పదవిభాగమును జేసి తమ యర్థమును సాధింపవచ్చును. అందుచేత సత్యము మూలఁబడి, శర్కర అమధుర మయిన దనఁగా తియ్యని దని యేర్పడక పుల్లనిదో చప్పనిదో యని సిద్ధాంత మేర్పడవచ్చును. సాధారణముగా పామరులు చదువుకొన్నవా రేమి చెప్పినను, మాఱుమాటాడక విశ్వసింతురు. కాఁబట్టి పలువురుపామరులు చేరి చేయుహానికంటె విపరీతబుద్ధి యయిన యొక్కపండితుఁడు చేయుహానియే లోకమున నత్యధికముగా నుండును. అందుచేతనే "సాక్షరా విపరీతాశ్చే ద్రాక్షసా ఏవ కేవలమ్" అనుసదుక్తి లోకములో వెలసి యున్నది. మనలోఁ జదువుకొన్నవా రెవ్వరును స్వప్రయోజనమునే ముఖ్యముగాఁ జూచుకొనక, నూఱు వచ్చినను నూఱు పోయినను లోకోపకారమునకయి తమయావచ్ఛక్తిని వినియోగించి దేశమును మంచిస్థితికిఁ దెచ్చుటకుఁ బ్రయత్నింతు

రని మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నాను. మనవారీవఱకే శాస్త్రనిషిద్ధము లయినసముద్రయానము మొదలగువానిని సర్వసాధారణముగాఁ జేయుచున్నారు; శాస్త్రవిహితము లయినబ్రహ్మచర్యము మొదలగువానిని బొత్తిగా మానివేయుచున్నారు; ఆచారము నైనను నంతగా గౌరవించుచున్నట్టు కనఁబడదు. కొన్నిసంవత్సరములక్రిందట ధూమనౌకలెక్కి సముద్రయాత్ర చేయుట బొత్తిగా ఆచారము గాకపోయినను, ఇప్పుడు ధారాళముగా బ్రాహ్మణులలోని శ్రోత్రియులుసహితము ధూమనావలమీఁద సముద్రయానమును జేయుచున్నారు. ఈవిధముగాఁ దమ యొక్కటిసదుపాయమును గోరి శాస్త్రమును మీఱుటకు సాహసించుచున్నప్పుడు, లోకోపకారార్థమయి శాస్త్రము వ్యతిరేకముగా నున్నను దానిని మీఱుట దోషమని తోఁచదు; ఐనను లోకోపకారమయినయీపనికి శాస్త్రమును విరోధముగా లేదు. స్త్రీపునర్వివాహము లేకపోవుటవలనఁ గలిగెడునష్టము లెల్లవారికిని జక్కగాఁ దెలియును; అట్టినష్టముల ననుభవముచేత నెఱిఁగి యున్నవారును పలువురు గలరు; నూటికి తొంబదిమందికి మనసులో స్త్రీపునర్వివాహము కావలెననియు, అది దోషనివారకమనియు నే యభిప్రాయమున్నది. కాని నలుగురును ఏమనుకొందురో యనుభీతిచేత చిరకాలమునుండి వచ్చుచున్నయాచారమునకు విరుద్ధముగాఁ జెప్ప తెగింపకున్నారు. „గతానుగతికో లోకో న లోకః పారమార్థికః" అన్నట్లు జను లందఱును ఒకరు పోయినట్లు మనమును బోవుద మనువారేకాని పారమార్థికబుద్ధితో న్యాయమయినపని జనవిరుద్ధముగా నున్నను దానిని నిర్వహింతమని పూనుకొని నిలుచువారు లేరు. కొందఱికి పూనుకొని నిలువవలెనని యభిప్రాయమున్నను, తోడుపడువారు లేకయు ప్రోత్సాహపఱుచువారు లేకయు పైకి రాక, పూర్వ మెంతో గొప్ప

వారు తలపెట్టినప్పుడే సాగనిపని సాధారణుల మగుమనము తల పెట్టినప్పు డగునా" యని నిరుత్సాహు లయి యూరకుండు చున్నారు. సమస్తసాధనకలాపమును గలరాజాధిరాజులుసహితము చేయలేని పనిని, ధైర్యస్థైర్యములు గలసాధారణులు స్వల్పసాధనములతో సాధించి యున్నారు. ఒకపనిని నిర్వహించుటకు ధైర్యస్థైర్యములు సాధనములుగాని, గొప్పతనమును ధనమును ముఖ్యసాధనములు గావు. మన మింత యల్పసంఖ్యాకుల మేమి చేయఁగల మనియు సంశయింపఁ బని లేదు. ఆరంభమున నేదియు ప్రపంచములో చిన్నది కానిది పెద్ద దయినది లేదు. దేశ మంతటను బ్రవహించి సస్యములను ఫలవంతములనుగాఁ జేయుచు జంతుసమూహమున కెల్లను మధురోదకమునిచ్చుచు లోకోపకారములుగా నుండు పెద్దనదు లన్నియు మొట్ట మొదట నొకటిరెండు చిన్నయూటలనుండి పుట్టినవే. మొట్టమొదట మన మిప్పు డొక్కయూరివారమే యయినను, కాలక్రమమున దేశ మంతయు మనలోనే చేరవచ్చును. మనము పూనినపక్షము యొక్క న్యాయమునుబట్టి మనలో పలువురు చేరుదురుగాని మనసంఖ్యాధిక్యమును జూచి కాదు. కాఁబట్టి మీరు సంఖ్యయందు తక్కువగా నున్నను, ధైర్యముతోను స్థైర్యముతోను పని చేయుదురేని మన దేశమునందలి స్త్రీలగతిని బాగుచేయుటకయి పూనుకొనువారిలో మీరే యగ్రగణ్యులుగా నుండి శాశ్వత మయినకీర్తిని పొందుదు రనుటకు సందేహము లేదు. మనమనస్సునకు యుక్తమని రూఢిగా దోఁచినపనిని భగవంతునిమీఁద భారమును వేసి మూఢజనులును వేదజడులును జేయుదూషణములకు వెఱవక, యథాశక్తిని వినియోగించి నిర్వహింపవలయును. ఏసత్కార్యమునందుఁగాని చక్కఁ జేసిన వారికేగాక, చేయించినవారికిని ప్రేరేపించినవారికిని అందున కామో

డించినవారికినికూడ ఫలము కలదని బోధించు పండితోక్తి నిం దుదా. హరించుచు నిప్పటి కీవిషయము నింతటితో విరమించు చున్నాను.

శ్లో. "కర్తా కారయితా చైవ ప్రేరక శ్చానుమోదకః
సుకృతే దుష్కృతే చైవ చత్వార స్సమభాగినః."

సర్వకారుణ్యుఁడును దీనజనబాంధవుఁడును అయినయీశ్వరుఁడు మీ కందఱకును స్వప్రయోజనపరులయి యుండ బుద్ధి పుట్టకుండునట్లును లోకోపకారపారీణులు కావలె ననుబుద్ధి యుదయించునట్లును అనుగ్రహించును గాత !

స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము.

స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము.

:(o):

అస్మద్దేశీయు లగుసదయహృదయులారా!

గతమాసమున స్త్రీపునర్వివాహవిషయ మ్మయినయుపన్యాసము నొకదానినిఁ బ్రచురించి యున్నానుగదా? ఏమో వ్రాసినా నని యనాదరింపక పలువురుపండితులును మహాజనులును దానిని సావధానముగాఁ జదివి యాదరించుటచే నేను పడినప్రయాస మంతయు సఫల మయిన దని యెంతయు హర్షించుచున్నాను. నేనాయుపన్యాసమును సభలోఁ జదివినతోడనే యిచ్చటిపండితులు కొందఱు 'జని' శబ్దమునకు భార్య యనునర్థము లే దనియు, 'పతౌ' యనుదానికి పతిసదృశుఁడర్థ మనియు కొన్నియాక్షేపణములను జేసి విచారణీయాంశముతో సంబంధింపనిసంగతులనుకూడ చాలసేపు చెప్పిరి. ఆదినమున నాకుఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పుట కవకాశ మియ్యనందునను పండితు లసత్యము చెప్పుదురా యనువిశ్వాసముచేతను, సామాన్యజనులు కొందఱు మొట్ట మొదట వారివాదముకూడ న్యాయ మయినదేమో యని భ్రమపడినను, రెండవసారి వారు మొదట వాదించినవాదమును గట్టిపెట్టి కొంతవఱకు నేను జెప్పినయర్థములనే యొప్పుకొన్నందున నందఱికిని సంశయనివారణ మయినది. నాయుపన్యాసమునకు ఖండనగ్రంథమును తెలుఁగుభాషతో వ్రాసికొని వచ్చి చదివెద మని వారు మొదటిసభ దినమున వాగ్దానము చేసియు, వా రట్లుచేయక సంస్కృతమున వ్రాసికొని వచ్చినందునను వారి కాధారముగా నున్న వన్నభారద్వాజసూత్రాదులు తీసికొని రాక నిరాధారము లైనమాటలను జెప్పుచు వచ్చినందునను వారివాద మేదియు జనులు గ్రహింపలేక యుల్లరి

చేసిరి. మరల పదియేనుదినములకు జరగఁబోవుసభయందు వారు తమ ఖండనగ్రంథమును తెనుఁగున వ్రాసికొని వచ్చెద మనియు భారద్వాజ సూత్రమును దెచ్చెద మనియు వాగ్దానము చేసినమీఁదట నాటికి సభ ముగిసినది. మరల జరగినసభనాఁడు వెనుకటిసభయందు నిర్ణయ మయినప్రకారముగా సభికు లందఱును పండ్రెండుగంటలకే వచ్చినను పండితులుమాత్రము మూఁడుగంటలకు వచ్చి తమయుపన్యాసమును జదివిరి కాని భారద్వాజసూత్రమును దీసికొని రాలేకపోయిరి. వారి యుపన్యాసము ముగిసినతోడనే నేనును తోఁచినంతవఱకు సదుత్తరములను జెప్పినాను. నాటి వారివాదములో ముఖ్య మయినది శ్రుతిస్మృతులకంటె శిష్టాచారము ప్రధాన మయిన దనుట. ఇది యిట్లుండఁగా నామఱుసటి భానువారమునాఁడు జోస్యుల పేరిచయనుల గారిలోపల మఱియొకసభ చేసి, ఆసభకుఁ దమపక్షమున కనుకూలురై యున్నవారని తోఁచినవారినిమాత్రమే యాహ్వానము చేసి యెక్కడినుండియో వ్రాయించి తెప్పించిన నాయుపన్యాసముమీఁది ఖండనమును అద్దేపల్లి కృష్ణశాస్త్రులుగారు చదివిరి. ఆఖండనమునకు, సమాధానము చెప్పుటకయి నాకవకాశము నిచ్చెద మని సభికు లందఱును వాగ్దానము చేసియు, వారిసిద్ధాంతమును నేను పూర్వపక్షము చేయ నారంభించిన కొంతసేపటికి కడుపునొప్పి యని యొకరును కాలునొప్పి యని యొకరును లేచిపోవ మొదలుపెట్టిరి. కృష్ణశాస్త్రులవారు తమకుఁ జెప్పుట కేమియుఁ దోఁచనప్పుడు "ఏమియుం దోఁచకున్న వెక్కిరించు" మన్నసామెతను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని, "శేషం కోపేన పూరయే" త్తను నార్యోక్తికిని లక్ష్యభూతు లగుచువచ్చిరి. "బోద్ధారో మత్సరగ్రస్తాః" అనుపండితోక్తిని పలుమాఱు చదివియు నే నేమో యనుకొనుచుంటినిగాని యీపండితులవాదమును జూచినతరువాత

దానిసత్యము లక్ష్యసహితముగా నాకు బోధపడినది. వారిఖండన గ్రంథములలోపల సార మంతగా లేకపోయినను, "దుర్మదధ్వాంతరవి" మొదలగు పెద్దపేళ్ళనుమాత్రము వానికిఁ బెట్టి ఘృతకోశాతకీ న్యాయమున వానిని సార్థకపఱిచిరి. వారిఖండనగ్రంథములను జదివి పదియేనుదినములకంటె నెక్కువగా నయినను, వారిలో నొక్కరును తమగ్రంథముయొక్క ప్రతిని నేటివఱకును నాకియ్యనందున వానికిఁ బూర్ణముగాఁ బ్రత్యుత్తరములను వ్రాయుటకు శక్తుఁడను గాకపోయినను జ్ఞాపక మున్నంతవఱకును వానికి సమాధానములు వ్రాయుటయే కాక మఱికొన్నివిశేషాంశములఁగూడ నిందు వ్రాయుచున్నాను. ఇక్కడిపండితులు మొదట తాము వ్రాసినఖండనగ్రంథములు బాగుగ నుండలే దని మరల వ్రాయుచున్నా రని వినుచున్నాను. నాయందుఁ గరుణించి పండితులును మహాజనులును నావిన్నపమును సావధానముగాఁ జిత్తగించి సత్యమును గ్రహింతు రని వినయపూర్వకముగాఁ బ్రార్థించు చున్నాను.

శాస్త్రమునకంటె శిష్టాచారము ప్రబల మైన దనువిషయమును మొట్టమొదట విచారింతము. మొట్టమొదట శాస్త్రమును తిరస్కరించి తమయిచ్ఛానుసారముగాఁ బ్రవర్తించువారు శిష్టులే కారు; ప్రతిపక్షులయినను శిష్టులసదాచారమునే యనుసరింపవలయు నని చెప్పుదురు కాని వారిదురాచారములనుగూడ ననుసరింపవలయు నని చెప్ప సాహసింప రని నేను దలంచెదను.

శ్లో. యస్మిన్ దేశే య దాచారః పారంపర్యక్రమాగతః।
శ్రుతిస్మృత్యవిరోధేన సదాచార స్స ఉచ్యతే॥

అనుబోధాయనవచనమునుబట్టి యే దేశమునం దేయాచారము శ్రుతిస్మృతివిరోధము లేకుండ పారంపర్యక్రమముగా వచ్చినదో యదే

సదాచార మని స్పష్టముగాఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. ఈయర్థమునే

శ్లో. అనుష్ఠితం తు య ద్దేవై ర్మునిభి ర్యదనుష్ఠితం।

నానుష్ఠేయం మనుష్యై స్తదుక్తం కర్మ సమాచరేత్.

అను స్మృతివాక్యమును చెప్పుచు, దేవతలచేతను మునులచేతను జేయఁబడినది మనుష్యులచే ననుష్ఠింపఁ దగినది కాదనియు వారిచే (శ్రుతి స్మృతులయందుఁ) జెప్పఁబడినకర్మలనే చేయవలయు ననియు విధించుచున్నది. దేవతలయొక్కయు మునులయొక్కయు శ్రుతిస్మృతివిరుద్ధ మయినయాచారమే మనకు గ్రాహ్యము కాకపోవుచుండఁగా సామాన్యమానవులయొక్కయాచారము గ్రాహ్యము కాదని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱయే యుండదు. లోకాచారమునకంటె శ్రుతిస్మృతులే బలవత్తరము లని చూపుటకై నేనీవఱకే నాయుపన్యాసమునందు వ్యాస, భారత, స్కాందవచనముల నుదాహరించి యున్నాను. "ఆగమేతిహాసపురాణోక్తాచార స్తు వేదానుకూలత్వా గ్రాహ్యః అగ్రాహ్య ఏవ తత్ప్రతికూలే" యని, ఆగమేతిహాసపురాణోక్తము లయినయాచారములు వేదానుకూలము లయినప్పుడుమాత్రమె గ్రాహము లనియు తత్ప్రతికూలము లగ్రాహ్యములే యనియు శంకరవిజయమునందుఁ జెప్పఁబడి యున్నది.

శ్లో. స్మృతి ర్వేదవిరోధే తు పరిత్యాగో యథా భవేత్

తథైవ లౌకికం వాక్యం స్మృతిబాధే పరిత్యజేత్.

అనుప్రయోగపారిజాతమునం దుదాహరింపఁబడిన స్మృతివాక్యమును వేదమునకు విరోధముగా నున్న స్మృతి యేప్రకారముగా పరిత్యజింపఁబడునో అదేప్రకారముగా స్మృతివిరోధ మయినయాచారమును పరిత్యజింపవలయు నని చెప్పుచున్నది.

శ్లో. శ్రుతి స్మృతీ మమైవాజ్ఞే య స్తే ఉల్లంఘ్య వర్తతే
ఆజ్ఞాచ్ఛేదీ మమ ద్రోహీ స వధ్యో నాత్రసంశయః.

శ్రుతి స్మృతులు నా (యీశ్వరుని) యాజ్ఞలే గనుక వాని నుల్లంఘించి ప్రవర్తించువాఁడు నా (యీశ్వరుని) యాజ్ఞను మీఱి నాకు ద్రోహి యయి నిస్సందేహముగా వధ్యుఁ డగు ననియు,

శ్లో. తస్మా చ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ ।
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తు మిహార్హసి.

కాఁబట్టి కార్యాకార్యవ్యవస్థ చేయుటకు నీకు శాస్త్రమే ప్రమాణము; శాస్త్రవిధానమును గుర్తెఱిఁగి యీలోకమున నీ వేపనినికాని చేయఁ దగు ననియు భగవద్గీతలయందును, మఱియుం గలయనేకప్రమాణ గ్రంథములయందును శాస్త్రముయొక్కయాధిక్యము సహస్రముఖముల ఘోషింపఁబడి యున్నది. ఇట్లుండఁగా మనప్రతిపక్షులు శాస్త్రమునకన్న ఆచారమే యెక్కు వయినదని యేల వాదించుచున్నారో తెలియఁజాలకున్నాము. ఇట్లు వాదించుటకు వారికి శాస్త్రములయందుఁ బ్రమాణబుద్ధి యైనను లేకపోవలెను; లేదా, 'బహుజనులచేత నాచరింపఁబడుచుండుదానికి శాస్త్రమునందు గతి లేక పోవునా యని యూహ యైనను పుట్టవలెను. ఉండునేమో యని యనుమానింపఁదగినదానికంటెఁ బ్రత్యక్ష మయినశ్రుతియే బలీయ మగును గనుక, "శ్రుతి ర్హి బలీయ స్యా దానుమానికా దాచారాత్" అను సూత్రమునుబట్టి వారి యీకడపటియూహకును నవకాశము లేదు. శ్రుతి స్మృతులకంటె నాచారమే బలీయ మనుటకు ప్రమాణగ్రంథములనుండి వారొక్కయుదాహరణము నయినను జూపఁగలిగినవారు కారు; తమ కేమో లాభకారి యనుకొని తైత్తిరీయోపనిషత్తు శిక్షా

వల్లిలోని యీక్రిందిశ్రుతివాక్యమును మాత్రము వా రుదాహరించిరి:--

యాన్యనవద్యాని కర్మాణి తాని సేవితవ్యాని-నోఇతరాణి-

యాన్యస్మాకగ్ సుచరితాని తాని త్వయోపాస్యాని-నోఇతరాణి-

'ఏవి నిందితములు కానికర్మలో యవియే యనుష్ఠింపఁదగినవికాని యితరములు కావు; మాసుచరిత లేవియో యవియే నీచే నుపాసింపఁదగినవి కాని తక్కినవి కావు' అని బోధించుటవలన నీశ్రుతియు శాస్త్రవిరుద్ధాచారమును నిషేధించుచునే యున్నది. దీనియర్థ మెల్లరకును దేటపడుట కయి యీశ్రుతియొక్క శంకరరామానుజభాష్యముల నిందు వ్రాయుచున్నాను:—

యాన్యపిచాన్యాని-అనవద్యాని=అనిందితాని, శిష్టాచారలక్షణాని-కర్మాణి-తాని సేవితవ్యాని త్వయా. నో కర్తవ్యాని=నకర్తవ్యాని ఇతరాణి, సావద్యాని శిష్టకృతాన్యపి; యాన్యస్మాకం=ఆచార్యాణాం సుచరితాని=శోభనచరితాని,ఆమ్నాయా ద్యవిరుద్ధాని=తాన్యేవ త్వయోపాస్యాని-అదుష్టార్థాన్యనుష్ఠేయాని = నియమేనకర్తవ్యానీత్యేతత్ -నోఇతరాణి=విపరీతా న్యాచార్యకృతాన్యపి.

అని శంకరాచార్యులును,

శిష్టాచారేష్వపి శ్రుతిస్మృతివిరోధశూన్యతయా యాని సుచరితాని తాన్యేవ హోళాదికానిగ్రాహ్యాణి-నలోభాదిమూలచరితానీత్యర్థః

అని రామానుజాచార్యులును, పైశ్రుతి వాక్యమునకు వేదవిరుద్ధములుకాని యాచార్యుల యాచారములను గ్రహింపవలయునే కాని వేదవిరుద్ధము లైనశిష్టాచారములను గ్రహింపఁగూడదని స్పష్టముగా వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు. ఏవిధమునఁజూచినను శాస్త్రము శిష్టాచారమునకంటె దుర్బల మైనదని సాధించుట కాధారము లేశమైనను గనఁబడదు. ఇట్లున్నను మన దేశ మేమిపాపము చేసికొన్నదో

కాని శాస్త్రముయొక్క యధికారమును దానక్రమముగా నాక్రమించుకొని యెల్లయెడలను ఆచారమే మనదేశమునందు నిరంకుశాధికారమును చెల్లించుచున్నది. జనులును విషయవిచారమును బొత్తిగా మానివేసి యాచారమున కత్యంతము దాసులై యది నడిపించున ట్లెల్లను నడుచుచున్నారు; శాస్త్రమున కాచారానుకూలముగా నపార్థములు కల్పించి, శాస్త్రదేవతను ఆచారపిశాచమునకు లోబఱిచి దాసినిగాఁ జేయుచున్నారు. ఓ యాచారపిశాచమా! నీవు వచ్చి యాశ్రయించి స్థిరపడినతరువాత నేకదా యీహిందూదేశము తక్కిన దేశముల హీనదశను జూచి పశ్చాత్తాపపడు పూర్వపుస్థితిని బోగొట్టుకొని తన్నుఁజూచి యితరదేశములవారే పశ్చాత్తాపపడవలసినయిప్పటిదశకు వచ్చినది. నీయధికారప్రాబల్యము ముదురుటచేత నేకదా దేశమునందు నభివృద్ధి కవకాశము లేక దేశము నానాటికి క్షీణదశను బొందుచున్నది? నీకు పరమభక్తులౌటచేత నేకదా జనులు తమమేలునైనఁ దెలిసికోలేక యెవ్వరైన నిన్నతిక్రమించి యించుక దేశమునకు క్షేమకర మయినపనికిఁ బూనినచో వారిని బహువిధముల దూషించుచు మాతాతలును ముత్తాతలును మీపాటి బుద్ధిమంతులు కారా? వారు చేయని కార్యమును మీ రేల చేయవలె' నని యాక్షేపించుచు నీయధికారమును స్థాపింపఁ జూచుచున్నారు? అభివృద్ధి కయి ప్రయత్నము చేయువారిమాటలను విన్నమాత్రముననే పాపము వచ్చి చుట్టుకొను నని యెంచి కొందఱు దూరదూరముల తొలఁగుచున్నారు. ఓయాచారపిశాచమా! నీవు వచ్చి చేరి యుక్తాయుక్తములను విచారించి తెలిసికొనుశక్తిని మనుష్యులమనస్సులలో నుండి పాఱఁ దోలినావు; సమస్తసుగుణములకును శిరోభూషణ మయినకారుణ్యమును మొదలంట పెల్లగించి వేసినావు; నిజ మయిన

యోగ్యత లేకపోయినను బాహ్యవేషధారణముచేతనే గౌరవము కలుగునట్లును బాహ్యచిహ్నాభావమాత్రమున యోగ్యులకు గౌరవము కలుగునట్లును జేయుచున్నావు. ఓ జనులారా! మీ రింకను నెంతకాలము తుచ్ఛ మయినయాచారమునకు కన్నులు మూసికొని దాస్యము చేయుచు మీలాభమునుసహితము తెలిసికోలేక యజ్ఞానాంధకారమునఁ బడి యుండెదరు? దేవుఁ డిచ్చినజ్ఞానమును పదటఁ గలిపి మీయభివృద్ధిని నిరాకరించి యెంతకాల మీలాగున క్రూరమయినయీదురాచారమునకు దాసు లయి యుండెదరు? ఇంతట నైనను తెలివి తెచ్చుకొని మనమేలును కన్నులు తెఱచి చూచి శాస్త్రముయొక్క నిజ మయినతాత్పర్యమును గ్రహించి దాని ననుసరించి ప్రవర్తింప యత్నింపుఁడు. మనము పూర్వాచారము మీఱరా దనుకొన్నను మనకుఁ దెలియకయే కొన్నిమార్పులు కలుగుచుండును. మృగాదులుమాత్ర మేమార్పు లేక యెప్పుడు నేకరీతిగా నుండునుగాని మనుష్యులలో మార్పులు గలుగుచుండుట సహజగుణము. మనము విషయవిచారమును బొత్తిగాఁ గట్టిపెట్టి పూర్వపుదే మంచి దని పట్టుపట్టి కూరుచుండుటచే నిప్పుడు మనలోఁ గలుగుచున్నమార్పు లన్నియు తఱచుగా చెడుగునకే కారణ మగుచున్నవి. ఒకదానిని క్రొత్తగా నేర్పఱిచి సమర్థించుట కష్టమయినను నే నిప్పుడు పూనుకొన్నకార్యమునందు క్రొత్త దేదియు లేదు; శాస్త్రమహాసముద్రమున నాచార మనునాచుచేఁ గప్పఁబడి స్పష్టముగాఁ గనఁబడ కున్నపూర్వరూపమునే మీకు నేను జూపఁబూనుకొన్నాను. నేను పూనినకార్యమునకుఁ బ్రతిపక్షు లయి సింహములవలె నిలువఁబడినపండితులతో నెదిరించి నాపక్షమును సాధించుటకుఁ దగినంత సామర్థ్యము నావద్ద లేకపోవుట వాస్తవమే యైనను, నేను పూనిన

పక్షముయొక్క బలమును విచారింపఁగా నాకంటె నసమర్థులున్ను దానిని సాధింపవచ్చు నను నమ్మకము తోఁచుటచేత సాహసించు చున్నాను.

వేదము స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించునా యంగీకరింపదా యను నంశమును మొట్టమొదట విచారింతము.—

శ్రుతి. "ఉదీర్ష్వ నార్యభిజీవలోక మితాసు మేత ముప శేష ఏహి-హస్తగ్రాభస్య దిధిషో స్త్వ మేత త్పత్యు ర్జనిత్వ మభిసంబభూవ",

ఈశ్రుతికి విద్యారణ్యులవారు వ్రాసినవ్యాఖ్యానము నీవలికే వ్రాసియున్నాను కాఁబట్టి యీసారి దానియర్థమునుమాత్ర మిం దుదాహరించుచున్నాను.

నారి=ఓనారీ, (నీవు) ఇతాసుమ్=గతప్రాణుఁడయిన, ఏతం=ఈపతిని గూర్చి, ఉప శేషే=సమీపమున పడియున్నావు, ఉదీర్ష్వ=(పతిసమీపమునుండి) లెమ్ము; జీవలోక మభి=జీవించియున్నప్రాణిసమూహమునుజూచి, ఏహి=రా. త్వమ్=నీవు, హస్తగ్రాభస్య=పాణిగ్రాహకుఁడును, దిధిషోః=రెండవమాఱు వివాహమాడ నిచ్ఛగలవాఁడును (అయిన) పత్యుః=భర్తకు, ఏతత్=ఇటువంటి, జనిత్వం=భార్యాత్వమును,అభిసంభభూవ =ఆభిముఖ్యముచే చక్కఁగా పొందుము.

ఇట్లు స్త్రీపునర్వివాహమును విధించునది యీశ్రుతియొక్కటియే కాదు. అధర్వవేదము నందలి యీక్రింద నుదాహరింపఁబడినవాక్యమును స్త్రీపునర్వివాహమున కవకాశము నిచ్చుచున్నే యున్నది.—

శ్రుతి. యా పూర్వం పతిం విత్వా.అథాఽన్యం విందతే పతిం।
పంచౌదనం చ తావజం దదాతో నవియోషతః॥
సమానలోకో భవతి పునర్భువా పరఃపతిః।
యోజం పంచౌదనం దక్షిణాజ్యోతిషం దదాతి,

ఒక స్త్రీ మొదట నొకనిని పెండ్లి చేసికొని తరువాత మఱియొకరిని పెండ్లి చేసికొన్నయెడల, వారు అజాపంచౌదనము చేసిరేని వారెడఁబాయకుందు రనియు, అజాపంచౌదనము చేసినపక్షమున రెండవభర్త పునర్భూస్త్రీతోడ సమానలోకమును పొందు ననియుఁ బై శ్రుతి కర్థము. పూర్వకాలమునందు బ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణేతరజాతులలోని స్త్రీలనుమాత్రమే కాక, ద్విజాతులలో బ్రాహ్మణేతరులవిధవలనుగూడ వివాహ మాడఁదగినట్టు వేదమువల్లఁ గనఁబడుచున్నది. ఇందుకు నిదర్శనముగా నథర్వవేదమందలి వాక్యము నిందు క్రింద నుదాహరించుచున్నాను.—

శ్రుతి. ఉతయ త్పతయో దశ స్త్రియాః పూర్వే అబ్రాహ్మణాః ।
బ్రహ్మా చేత్ హస్త మగ్రహీత్ స ఏవ పతి రేకధా॥
బ్రాహ్మణ ఏవ పతి ర్నరాజన్యో న వైశ్యః ।
త త్సూర్యః ప్రబ్రువ న్నేతి పంచేభ్యో మానవేభ్యః.

ఒక స్త్రీకి మొదట బ్రాహ్మణులు కానివారు పదిమంది భర్తలయి, ఆమెను బ్రాహ్మణుఁడు పాణిగ్రహణము చేసికొనుపక్షమున, అతఁడే యామెకుఁ బెనిమిటియనియు, బ్రాహ్మణుఁడే పతిగాని రాజన్యుఁడును వైశ్యుఁడును కాఁడనియు, ఈయర్థమును అయిదుజాతుల మానవులకును సూర్యుఁడు చాటుచు తిరుగుచున్నాఁడనియు, పై శ్రుతి బోధించుచున్నది. ఈచెప్పినవానివల్ల శ్రుతి స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించుచున్నట్టు విస్పష్ట మగుచున్నది. ఇంతియేకాక పూర్వము నేనుదాహరించిన యీక్రిందిఋగ్వేద వాక్యమును సూచనఁగా స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించుచునే యున్నది:—

శ్రుతి. ఏకస్య బహ్వ్యో జాయా భవన్తి । నైకస్యై బహవ స్సహపతయః.

ఈశ్రుతియం దొకపురుషునకు బహుభార్య లగుదు రని సాధారణ ముగాఁ జెప్పఁబడి ఒక స్త్రీకి ఏకకాలమునందు బహుపతులు కారని చెప్పఁబడుటయే భిన్నకాలములయందు స్త్రీకి బహుభర్తలు కావచ్చు ననుట తేలుచున్నది. ఈయర్థమునే భారత వ్యాఖ్యానమున నీలకంఠా చార్యులవారును స్పష్టపఱిచి యున్నారు. మనవారు కొందఱు సహ శబ్దమునకు మఱియొక యర్థమును చేయఁజూతురుగాని, వారు దాని కేయర్థమును చెప్పినను ఇతరశ్రుతివాక్యసమన్వయము చేత దీనికి స్త్రీల కేకకాలమునందుమాత్రమే బహుభర్త లుండఁగూడ దన్న యర్థము సిద్ధ మగును. ఈ దేశమునందు ముద్రింపఁబడిన పరాశర స్మృతివ్యాఖ్యానములో నీశ్రుతిలోని ‚‚సహ'' శబ్దమునకు మాఱుగా ‚‚స్యుః'' అని కానఁబడు చున్నది. కాని, తక్కిన సమస్తముద్రితపుస్త కములయందును ‚‚సహపతయః'' అనియే యుండుటవల్లను, పూర్వులు వ్రాసినవ్యాఖ్యానములలో సహశబ్దమునే స్వీకరించి యుండుటవల్లను, ఋగ్వేదులలోనెల్ల ‚‚నైకస్యై బహవ స్సహపతయః'' అనుపాఠమే పారంపర్యముగా వచ్చుచుండుటవల్లను, ‚స్యుః' అనుపాఠము లేఖక ప్రమాదజనిత మయి యుండవచ్చును. ఇట్లు ఋగ్వేదమునందును, యజుర్వేదమునందును, అథర్వవేదమునందును స్త్రీపునర్వివాహమునకు విధులే కనఁబడుచున్నవికాని నిషేధవచనము లెందును గనఁబడు చుండలేదు. ఎటువచ్చినను మనప్రతిపక్షులు నిషేధవాక్య మని యీ క్రింద నుదాహరించినయజుర్వేదవాక్యమును గనఁబఱుతురు:—

శ్రుతి. యదేకస్మిన్ యూపే ద్వే రశనే పరివ్యయతి
తస్మాదేకో ద్వే జాయే విందతే
యన్నైకాగ్ం రశనాం ద్వయో ర్యూపయోః
పరివ్యయతి తస్మా న్నైకా ద్వౌ పతీ విందతే.

ఈశ్రుతియు స్త్రీల కేకకాలమునందే బహుపతిత్వమును నిషేధించు చున్నదిగాని భిన్నకాలములయందుఁ గాదు. వ్యాఖ్యానమున కెప్పుడును స్వతంత్రప్రమాణత లేదు గనుక, మూలవిరుద్ధముగా నున్న వ్యాఖ్యాన మెప్పుడును గ్రాహ్యము గాదు. అయినను, విద్యారణ్యులవారు కాలభేదమునందుఁగూడ స్త్రీకి బహుపతు లుండఁగూడదని వ్యాఖ్యానములో వ్రాసినవారు కారు; ఈసంగతి యెల్లవారికిని దెలియుటకయి యీశ్రుతియొక్క విద్యారణ్యభాష్యము నిందు క్రింద వ్రాయుచున్నాను:—

యద్యస్మాత్, ఏకస్మిన్ యూపే పురుషస్థానీయే, ద్వే రశనే, రజ్జూ స్త్రీస్థానీయే, పరివ్యయతి=పరివేష్టయతి, తస్మాత్, ఏకః పుమాన్, ద్వేజాయే,విందతే=అనుభుఙ్క్తే, యద్యస్మాత్, ఏకాం రశనాం ద్వయోర్యూపయోః నపరివ్యయతి. తస్మాత్, ఏకాస్త్రీ ద్వౌ పతీ, నవిందతే=నప్రాప్నోతి.

పయిశ్రుతి యేకకాలమునందే స్త్రీలకు బహుపతిసంభోగమును నిషేధించుచున్నదనుట కాధారము లనేకములు గలవు. ఈశ్రుతి వాక్యము "అగ్నిష్ఠ" మనుయూపమునుగూర్చినమంత్రము. "అగ్నిష్ఠం ద్వాభ్యాగ్ రశనాభ్యాం పరివీయ" అనుసూత్రమునుబట్టి యేక కాలమునందే యగ్నిష్ఠయూపమునకు రెండురశనలను జుట్టఁబెట్టుదురు; ఒక్కయూపమున నేకకాలమునం దేప్రకారముగా రెండురశనలను జుట్టుదురో యదేప్రకారముగా నొకపురుషుఁ డేకకాలమునం దిద్దఱు స్త్రీలను బొందు నని దృష్టాంతమునుబట్టి శ్రుతియొక్క పూర్వార్థమున కర్థము స్పష్ట మగుచున్నది. పయివాక్యమున నేకకాలమునం దని యర్థ మగుచుండఁగా, క్రిందివాక్యమునకు భిన్నకాలములయందుఁగూడఁ గూడ దని యర్థము చెప్పుటకు తదర్థబోధక మయినపదము లేకుండ

వీలుపడదు గనుక, ఒకరశన నేకకాలమునం దేప్రకారముగా రెండు యూపములకుఁ జుట్టరో యదేప్రకారముగా నొక స్త్రీ కేకకాలమునం దిద్దఱుభర్తలుండ రని శ్రుత్యర్థము. పయిశ్రుతి యూపసామాన్యమును గురించినది గాక విశేషముగా నగ్నిష్ఠయూపమును గుఱించి చెప్పఁబడినది గనుక, యూపసామాన్యమునం దెప్పు డయిననొకరశనను రెండుయూపముల కేకకాలమునందుఁగాని పర్యాయమునఁగాని కట్టుదురా యనునది యిక్కడ విచారణీయాంశము గాదు. భారతమునందును పూర్వోక్త ఋగ్వేదవాక్యమును ఈశ్రుతియుఁ గూడ ద్రౌపదీవివాహఘట్టమున నేకకాలమునందు స్త్రీలకు బహుపతిత్వము నిషేధమని చూపుటకే యుదాహరింపఁబడి యున్నది.

శ్లో. సర్వేషాం ధర్మతః కృష్ణా మహిషీ నో భవిష్యతి
ఆనుపూర్వ్యేణ సర్వేషాం గృహ్ణాతు జ్వలనే శరాన్.

'ధర్మమార్గమున మాయందఱకును ద్రౌపది భార్య కాఁగలదు. జ్యేష్ఠానుక్రమముగా నందఱిబాణములను అగ్నిసమీపమున గ్రహించునుగాక' యని యుధిష్ఠిరుఁడు ద్రుపదునితోఁ జెప్పినప్పుడు, ద్రుపదుఁడును బూర్వోక్తఋగ్వేదవచనార్థమును మనసునందు నిలుపుకొని

శ్లో. ఏకస్య బహ్వ్యో విహితా మహిష్యః కురునందన!
నైకస్యా బహవః పుంసో లోకే శ్రూయంతే పతయః క్వచిత్.

అని స్త్రీల కేకకాలమునందు బహుపతిత్వనిషేధమును జెప్పి యున్నాఁడు. శ్రీమాధవాచార్యులవారును పరాశరస్మృతివ్యాఖ్యానమునందును స్థూలసూక్ష్మధర్మవివేచనమును జేయుచు, పైకి నధర్మముగాఁ గనఁబడు ద్రౌపదీవివాహమునందలి బహుపతిత్వమును సూక్ష్మధర్మమునుగాఁ జెప్పి ద్రుపదుఁడు లోకవిరుద్ధమని చెప్పిన వాక్యము నందుకొని, "తిర్యక్ష్వపి ఏకస్యాం గవి వృషభద్వయయుద్ధ

దర్శనాత్." తిర్యగ్జంతువులయందుసహిత మొక యావువిషయ మయి రెండుగి త్తలు పోరాడుట చూచుచుండుటవలన లోకవిరుద్ధము స్ఫుటమే యనియు, "వేదేప్యేవం శ్రూయతే," వేదమునందు నిటులే చెప్పఁబడు చున్న దని , ఏకస్య బహ్వ్యో" యనుశ్రుతిని "యదేకస్మిన్ యూపే" యను శ్రుతిని నుదాహరించి యున్నారు. మాధవాచార్యులవా రిచ్చిన దృష్టాంతమువల్లను-వేదమును ఆయర్థమునే యిచ్చుచున్న దని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పుటవల్లను పయిశ్రుతిద్వయమును ఏకకాలమునందే స్త్రీలకు బహుపతిత్వ నిషేధము చేయుచున్న దని మాధవాచార్యుల వారితాత్పర్య మయినట్లు బాలురకుసహితము తేటపడఁగలదు. ఒక వేళఁ బ్రతిపక్షులయిష్టానుసారముగా "యదేకస్మిన్ యూపే" యను శ్రుతికి వాదమునిమిత్త మయి యేక కాలమునందుఁగాని భిన్నకాల ములయందుఁగాని స్త్రీలకు ద్విపతిత్వనిషేధమునే యొప్పుకొన్నను, శాస్త్రసమన్వయరీతిచేత సామాన్యవిశేషవ్యవస్థను జేయఁగా స్త్రీ కిద్దఱుభర్తలు గూడ దన్నసామాన్యవిధి భర్తృమరణము సంభవించి నప్పుడు పునర్వివాహము చేసికోవచ్చు నని విధించు "ఉదీర్ష్వ నారి" యనువిశేషవిధిచేత బాధింపఁబడి మృతభర్తృక యయినప్పుడు తప్ప స్త్రీకిఁ బునర్వివాహము లేదని సిద్ధాంత మగుచున్నది. ఈప్రకార ముగా విశేషసామాన్యభావముచేత వ్యవస్థ చేయుట కవకాశము లేక రెండును సమానబలము గలవిగా నున్నప్పుడుసహితము పూర్వోప న్యాసమునం దుదాహృతము లయిన 'ధర్మజిజ్ఞాసమానానాం' మొద లయినస్మృతివచనములచేతను 'విహితప్రతిషిద్ధత్వే వికల్పే పర్యవ సానం' అనున్యాయముచేతను వికల్పముగా స్త్రీపునర్వివాహ మంగీ కార్యమే యగును. ఏవిధముచేతఁ జూచినను స్త్రీపునర్వివాహము వేదవిహితమే యని నిష్కృష్టాశయము తేలుచున్నది. మఱియు సీ

సహమన ఏ_స్తమానరత్నాకరపత్రికాధిపతిగారు

"సూర్యాభ్యుదిత స్సూర్యాభిని_ర్ముక్తే-సూర్యాభిని_ర్ముక్తః కునఖీ-కునఖీ శ్యావదతీ-శ్యావదన్నగ్రదిధిషౌ-ఽగ్రదిధిషుః పరివి_త్తే-పరివిత్తో వీరహణి"

ఇత్యాది శ్రుతివాక్యమును వ్రాసి "సూర్యుఁ డుదయించునపుడు నిద్రపోవువాఁడు మహాపాపి. అ_స్తమించునపుడు నిద్రపోవువాఁడు వానికంటె నధికుఁడు వానికంటె పుప్పిగోళ్ళవాఁ డధికుఁడు. వానికంటె నల్లని దంతములుగలవాఁ డధికుఁడు. వానికంటె (దిధిషుఁడు) అనఁగా వితంతువులను పరిగ్రహించినవాఁ డధికుఁడు. వానికంటె నగ్రజునకు వివాహము కాకముందు వివాహితుఁడగువాఁ డధికుఁడు. వానికంటె వీరహత్య చేసినవాఁ డధికుఁడు' అని యర్థము వ్రాసి దిధిషుఁడు మహాపాపి కనుక వేదము మహాపాపిని వివాహము చేసికొమ్మనునా యని శంకించి యున్నారు. దిధిషు వనఁగా వితంతువును వివాహము చేసికొనువాఁ డని యర్థము వ్రాయుట కేవలమును పొరపాటు. "పునర్భూ దిధిషూ రూఢా ద్వి_స్తస్యా దిధిషుః పతిః" అనునిఘంటువుంబట్టి రెండవమారు వివాహము చేసికొనుదానిభ_ర్త దిధిషుఁ డనఁబడును. పూర్వో_క్తశ్రుతి యందు దిధిషువికన్నను మహాపాపి యని చెప్పఁబడిన పరివి_త్తికి కుబ్జత్వాదిలోపములయం దేప్రకారముగా స్మృతివాక్యమునుబట్టి దోషము లేదో, య దేప్రకారముగా మృతభ_ర్తృకను వివాహము చేసికొనుదిధిషునకును శ్రుతిస్మృతివాక్యబలమునుబట్టి దోష ముండదు;. శాస్త్రవిరుద్ధముగా పునర్భువును వివాహము చేసికొన్నదిధిషుఁడుమాత్రమే దోషి యగును. ఈయర్థమే పయిశ్రుతిద్వయసమన్వయమువలనం దేలును.

ఈవఱకుఁ గొంత శ్రుతివిచారము ముగిసినది గనుక, ఇఁక స్మృతులవిషయమై కొంత చర్చింతము ఈవిషయము నీవఱకే విద్యాసాగరుఁడు మొదలగుగొప్పపండితులు విశేషముగా వ్రాసి యున్నారు. నేనును వారిమార్గమునే యనుసరించి కొన్నివిశేషాంశములను గూడ నందందుఁ దెలిపెదను. మనుస్మృతి మొదలుగాఁగలధర్మశాస్త్రము లనేకములు కలవు; వానికర్తల నామధేయములు యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి మొదలగువానియందుఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. వేదములయం దన్నిధర్మములును జెప్పఁబడి యుండలేదు గనుకను, కాలభేదమునుబట్టి యూయా యుగములకు వేఱువేఱుగ విశేషధర్మములు కావలసివచ్చును గనుకను, ఆయాయుగములకు విశేషధర్మము లేర్పడి యున్నవి. అందుచేత స్మృతులయందుఁ జెప్పఁబడినధర్మము లన్నియుఁ బ్రతియుగమునందును అనుష్ఠింపఁబడవలసిన యావశ్యకము లేదనియు, ప్రత్యేకముగా నేయుగమున కేస్మృతి యేర్పడి యున్నదో యాయుగమునకా స్మృతియందుఁ జెప్పఁబడినధర్మములే ముఖ్యము లనియు, అనుక్తములకుమాత్ర మితర స్మృతులనుండి గ్రహింపవలయు ననియు, విస్పష్టమగుచున్నది.

శ్లో. అన్యే కృతయుగే ధర్మా స్త్రేతాయాం ద్వాపరే పర
అన్యే కలియుగే నృణాం యుగహ్రాసానురూపతః.

అను మనువచనము యుగానుసారముగా, కృతయుగధర్మములు వేరనియు, త్రేతాయుగపువి వే రనియు, ద్వాపరయుగపువి వే రనియు, కలియుగపువి వే రనియు, స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నది. ఇఁక నేయుగమున కేస్మృతి ముఖ్య మయిన దని విచారింపఁ బూనుకొందుమేని,

శ్లో. కృతే తు మానవా ధర్మా స్త్రేతాయాం గౌతమాః స్మృతాః
ద్వాపరే శాంఖలిఖితాః కలౌ పారాశరాః స్మృతాః.

అను పారాశర స్మృతివచనమునుబట్టి కృతయుగమునకు మనుస్మృతియు, త్రేతాయుగమునకు గౌతమస్మృతియు, ద్వాపరయుగమునకు శాంఖలిఖిత స్మృతులును, కలియుగమునకు పారాశర స్మృతియు ప్రధానములయి యున్నట్లు కరతలామలకముగాఁ దెలియవచ్చును. పరాశరస్మృతి ప్రథమాధ్యాయమునందు ఋషు లందఱును వ్యాసునియొద్దకుఁ బోయి,

శ్లో. మానుషాణాం హితం ధర్మం వర్తమానే కలౌ యుగే
శౌచాచారం యథావచ్చ వద సత్యవతీసుత !.

వర్తమానకలియుగమునందు మనుష్యులకు విహితము లగుధర్మములను జెప్పుమని యడుగఁగా నతఁడు సమస్తధర్మములును దనకుఁ దెలియవు గనుకఁ దనతండ్రి యైనపరాశరు నడుగుదమని చెప్పి, వారి నందఱిని నాతనికడకుఁ దీసికొనిపోయి యడుగఁగాఁ బరాశరుఁడు చెప్పి నట్లుండుటచేతఁ బరాశరస్మృతియందలి ధర్మము లన్నియుఁ గలియుగధర్మములే యని నిస్సందేహముగాఁ దెలియవచ్చుచున్నది. అంతియకాక పరాశరస్మృతియొక్క ద్వితీయాధ్యాయముయొక్క మొదట

శ్లో. అతః పరం గృహస్థస్య ధర్మాచారం కలౌ యుగే
ధర్మసాధారణం శక్యం చాతుర్వర్ణ్యాశ్రమాగతం
సంప్రవక్ష్యా మ్యహం పూర్వం పరాశరవచో యథా.

పూర్వము పరాశరుఁడు చెప్పినట్టుగా కలియుగమునందలి గృహస్థధర్మాచారములను చాతుర్వర్ణ్యాశ్రమాగతము లై శక్యము లయినసాధారణధర్మములను జెప్పుచున్నా నని యుండుటయు, పరాశరస్మృతిలోని వన్నియు కలిధర్మములే యని స్థిరపఱుచుచున్నది. పరాశరస్మృతియందలి నాలవయధ్యాయములో,

శ్లో. నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే క్లీబే చ పతితే పతౌ
పంచస్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే.

అని పతి నష్టుఁ డయినప్పుడును, మృతుఁ డయినప్పుడును, సన్యసించి నప్పుడును, నపుంసకుఁ డైనప్పుడును, పతితుఁ డైనప్పుడును, ఈయయిదాపదలయందును స్త్రీపునర్వివాహము విధింపఁబడి యున్నది. ఈశ్లోకములోనిపదములనుబట్టిగాని, ప్రకరణమునుబట్టిగాని, దీనికి మఱియొకవిధముగా నర్థము చెప్పుటకు వీలు లేదు. దీని కితరస్మృతులతాత్పర్యానుసారముగా నర్థము చేయవలసినయావశ్యకమును లేదు. కలియుగధర్మప్రవర్తకమైనయొకస్మృతియందుఁ బ్రత్యేకముగాఁ గలియుగమునందే యాచరణీయ మయినయొకధర్మము చెప్పఁబడి, అది యితరయుగధర్మప్రవర్తకము లయినబహుస్మృతులకు విరుద్ధ మయినప్పుడు, అన్నిస్మృతులతోను సమన్వయించునట్లుగా మొదటిస్మృతివాక్యమున కర్థము చెప్పవలె నన్నచో నట్టిస్మృతివలనఁ బ్రయోజనమే లేకపోవును; కాలానుగుణముగా యుగధర్మములు వేఱువేఱుగా నుండు ననుమన్వాదివచనములును వ్యర్థము లయి పోవును.

కలిధర్మబోధక మయినయీపరాశరస్మృతికి వ్యాఖ్యానము చేసినవారిలో మాధవాచార్యులును నందపండితుఁడును ప్రసిద్ధులు. వా రిరువురును స్త్రీపునర్వివాహము కూడ దనుకోటిలో చేరినవారే యయినను, పూర్వోదాహృత మయిన "నష్టే మృతే" యనుశ్లోకమున కు మొదట వ్యాఖ్యానము చేసినమాధవాచార్యుఁ డొకవిధముగాను, తరువాత వ్యాఖ్యానము చేసిననందపండితుఁ డొకవిధముగాను, అర్థమును వ్రాసి యున్నారు. వారిలో మాధవాచార్యుఁడు "పరివేదనపర్యాధానయో రివ స్త్రీణాం పునరుద్వాహస్యాపి ప్రసంగాత్ కించిదభ్యనుజ్ఞాం దర్శయతి" అని పరివేదనపర్యాధానములకువలెనే స్త్రీం

పునర్వివాహమునకును ప్రసంగమువలనఁ గొంచెము మనుజ్ఞను జూపు చున్నాఁడని యిది స్త్రీపునర్వివాహవిధి యయిన ట్లొప్పుకొని, "అయం చ పున రుద్వాహో యుగాంతరవిషయో ద్రష్టవ్యః" అని యీపునర్వివాహము యుగాంతరవిషయముగాఁ జూడఁబడఁదగిన దని వ్రాసి తనవాక్యమున కాధారముగా "తథా చాదిత్యపురాణం- ఊఢాయాః పునరుద్వాహం జ్యేష్ఠాంశం గోవధం తథా। కలౌ పంచ న కుర్వీత భ్రాతృజాయాం కమండలు-మితి" యని యాదిత్యపురాణములోని దని యొకశ్లోకమును వ్రాసిరి. ఈశ్లోక మాదిత్యపురాణములోఁగాని, నాగరపుస్తకమున నున్నట్టు ఆదిపురాణములోఁగాని కనఁబడనట్టు వ్రాసి, "నష్టే మృతే" యనువచనము యుగాంతర విషయ మనుమాధవ్యోక్తికి "కలౌ పారాశరాస్స్మృతాః" అనుమూల వచనవిరోధమును, "అతః కలౌ ప్రాణినాం ప్రయాససాధ్యే ధర్మే ప్రవృత్త్యసంభవాత్ సుకరో ధర్మోఽత్ర బుభుత్సితః" కలియుగము నందు మనుష్యులకు ప్రయాససాధ్యము లయినధర్మములయందుఁ బ్రవర్తించుట యసంభవము గనుక సుకరము లైనధర్మములు పరాశరస్మృతిలోఁ జెప్పఁబడు ననుస్వవ్యాఖ్యానవిరోధమును, గ్రంథములోఁ గనఁబడని "ఊఢాయాః పునరుద్వాహ" మనుశ్లోకమును గైకొనుటచే వివాదగ్రస్తవచనపరిమార్జ్యాశ్రయమును, పురాణమున కంటె స్మృతి బలీయ మనువ్యాసవచనవిరోధమును, "ఊఢాయాః పునరుద్వాహ" మనుపురాణవచనము సామాన్యముగా వివాహితకుఁ బునర్వివాహమును నిషేధించుచు "నష్టే మృతే" యనుపరాశరవచనము విశేషముగా నయిదాపదలయందుమాత్రము పునర్వివాహమును విధించుచుండుటచేత సామాన్యవిశేషభావవిరోధమును, పొసఁగు నని పండితు లెంచుటకే యుపేక్షించి దోషపంచకమును గనఁబఱిచి

యున్నాఁడు. ఈప్రకారముగానే చతుర్వింశతిస్మృతివ్యాఖ్యయందు భట్టోజీదీక్షితులును,

"న చ కలినిషిద్ధస్యాపి యుగాంతరీయధర్మస్యైవ నష్టే మృతే ఇత్యాది పరాశరవాక్యం ప్రతిపాదక మితి వాచ్యం-కలా వనుష్ఠేయా౯ ధర్మా నేవ వక్ష్యామీతి ప్రతిజ్ఞాయ తద్గ్రంథస్థ ప్రణయనాత్"

కలియం దనుష్ఠింపఁదగినధర్మములనే చెప్పుచున్నానని పరాశరులవారే ప్రతిజ్ఞ చేసి యుండుటవలన "నష్టే మృతే" ఇత్యాది పరాశరవాక్యము యుగాంతరవిషయమును కాదని రూఢి చేసి యున్నారు. మాధవాచార్యులకును తరువాత ఈసందేహమే కలిగి ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యానావసానమునందు

"నను వ్యాసేన కలిధర్మాణాం పృష్టత్వా త్కలౌ పారాశరాః స్మృతా ఇతిపరాశరేణో త్తరితత్వాచ్చ పరాశరోక్తాస్సర్వే కలిధర్మా ఏవేతి వక్తవ్యం"

వ్యాసునిచేఁ గలిధర్మములే యడుగఁబడుటవలనను గలియందుఁ బారాశరస్మృతి యని పరాశరునిచేతనే యుత్తరము చెప్పఁబడుటవలనను పరాశరోక్తధర్మము లన్నియు కలిధర్మములే యని యొప్పుకొని,

"కించ శేషం మునివిభాషిత మితి ఇతరమున్యుక్త కలినిషేధానా మప్యభ్యుపగతిః స్పష్టం లక్ష్యతే"

అయినను 'శేషంమునివిభాషితమ్' అనుటవలన నితరమునులచేఁ జెప్పఁబడినకలినిషేధములకు గతి గలుగుట స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచున్నదని

"నష్టే మృతే ప్రవ్రజిత ఇతి పునరుద్వాహవిధిః పరివేదనాద్యక్రమవివాహవిషయత్వేన అన్యథా సిద్ధః"

'నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే' ఇత్యాది పునర్వివాహవిధి పరివేదనాద్యుక్రమ-వివాహవిషయ మగుట యన్యవిధముగా సిద్ధించుచున్నదని వ్రాసి యున్నారు. 'అన్యథా' యనఁగాఁ బరాశరస్మృతివచనముచేతఁ గాక 'ఊఢాయాః పునరుద్వాహ' మనుపురాణవచనముచేత సిద్ధించుచున్న దని మాధవాచార్యులతాత్పర్యము. పరాశరులవారు "శేషం ముని విభాషిత" మని చెప్పుటచేఁ దనస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడక మిగిలిన విషయములకు ఇతరమునివాక్యము లనఁగా నితరధర్మశాస్త్రవాక్యములు ప్రమాణము లని రేకాని మాధవాచార్యు లర్థము చేసినట్లు తనస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడినధర్మములకు విరోధముగా నుండునితర పురాణవాక్యములుగూడ ప్రమాణము లని చెప్పినవారు కారు. కాఁబట్టి మాధవాచార్యులవారి యీవాదమును నిరాధార మయినదే. మఱియు నీమాధవాచార్యులే శేషం మునివిభాషిత మనుచోట శేష మనఁగా నవశిష్ట మని వ్యాఖ్యానము వ్రాసి యున్నారు. ఇంతియే కాక మాధవాచార్యులు "నష్టే మృతే" యను పునర్వివాహవిధి యుగాంతరవిషయ మనుటచే మూలగ్రంథమునందలి యుత్తరశ్లోకముల సంబంధమునకును, వానికిఁ దాను వ్రాసినవ్యాఖ్యానమునకును కూడఁ బొసగుఁబాటు లేకపోవలసి వచ్చినది. పరాశరులు మొదట స్త్రీలకుఁ బునర్వివాహమును జెప్పి, తరువాత బ్రహ్మచర్యమును జెప్పి తదనంతరము సహగమనమును జెప్పి, ఆమూటిలో నేదియైనను జేయవచ్చు నని విధించిరి. ఆమూటిలో నొకటి పూర్వయుగముల కయినచోఁ దక్కినవియుఁ బూర్వయుగములకే కావలసి వచ్చును. లేదా, అన్నియుఁ గలియుగమున కయినను గావలసి యుండును.

శ్లో. "మృతే భర్తరి యా నారీ బ్రహ్మచర్యే వ్యవస్థితా
సా మృతా లభతే స్వర్గం యథా తే బ్రహ్మచారిణః."

మనుటకును, తరువాతఁజెప్పినట్టు అయుగాంతరవిషయ మనుటకును గూడ నేప్రకారముగా నుపష్టంభకప్రమాణము కాఁగలదు? కాఁబట్టి యుగాంతరవిషయ మనియే మాధవాచార్యులవారి యభిప్రాయము గాని అయుగాంతరవిషయ మనికాదు. వెనక 'నష్టాది నిమిత్తేషు తు నష్టేమృత ఇతి వక్ష్యమాణం ద్రష్టవ్య' మని నష్టాది నిమిత్తముల యందో ముందుఁ జెప్పఁబోవు నష్టేమృత ఇత్యాదివిధి చూడఁదగిన దనుటవలన పరివేదినుల విషయమయినకూడ నష్టాది నిమిత్తములయం దావిధిని జూడవలసినదనిమాత్రమే మాధవాచార్యుల తాత్పర్యము గాని 'నష్టేమృతే' యనువిధి పరివేదినీపరమే యని యెంతమాత్ర మును కాదు.

ఇఁక రెండవ వ్యాఖ్యానకారుఁ డయిన నందపండితుఁడు 'నష్టేమృతే' యనువిధి వాగ్దత్తాపర మని యీక్రింద నుదాహరించిన రీతిని వ్యాఖ్యానము చేసి యున్నాఁడు——

"నన్వస్తు పరివేదనే కన్యయా జ్యేష్ఠసమర్పణానంతరం పునస్తేనైవ వివాహాత్ వాగ్దానానన్తర మనిష్పన్నేవివాహేతువరవైగుణ్యేజ్ఞాతేకథ మిత్యతఆహ-నష్టేమృతఇతి వాగ్దానానన్తరం పాణిగ్రహణప్రాక్ పతౌ ఉత్పత్స్యమానపతిత్వే పూర్వస్మిన్వరే నష్టే దూరదేశగమనే నాపరి జ్ఞాతవృత్తాంతే నారీణాం కన్యానా మన్యః పతి ర్విధీయతే- తథాహ నారదః-పరిగృహ్యాతు యః కన్యాం వరో దేశాంతరం వ్రజేత్ త్రీనృ తూన్సమతిక్రమ్య కన్యాన్యం వరయేద్వరం॥ స్త్రీపుంసయోస్తు సంబం ధా ద్వరణం ప్రాగ్విధీయతే।"వరణాద్గ్రహణం పాణేః సంస్కారోపి విచక్షణైః॥ తయో రనియతం ప్రోక్తం వరణం దోషదర్శనాత్॥ ఇతి"

నష్టేమృతే యనువిధి వాగ్దత్తాపర మయినట్టు ప్రకరణమును బట్టియుఁ గనఁబడదు; శబ్దశక్తిచేతను ఆయర్థము రాదు. మూలము

లోని నారీణా మనుపదము వివాహిత లయినకాంతలకేగాని యీవిధి వివాహముకానికన్యలకుఁ గాదని సూచనగాఁ జెప్పుచున్నది. వాగ్దత్త యొక్క-కాఁబోవువరుఁడు దేశాంతరము పోవుట మొదలయినవి యాప దలు కాఁజాలవు గనుక, అయిదాపదలయందని యుండుటచేత నే వివాహిత లయిన స్త్రీలకే పునర్వివాహము విధింపఁబడినట్టు తెలిసికోఁ దగి యున్నది. పునర్వివాహము వాగ్దత్తలకే యనునెడల, ప్రకరణ మునుబట్టి బ్రహ్మచర్యమును సహగమనమునుగూడ వాగ్దత్తలకే యయి పరిహాసాస్పద మయినయర్థము సిద్ధించును. మఱియు

శ్లో. "నోదకేన న వా వాచా కన్యాయాః పతి రుచ్యతే
పాణిగ్రహణసంస్కారాత్ పతిత్వం సప్తమే పదే."

అను నారదసంహితావచనమును బట్టియు

"శ్లో. నోదకేన నవావాచా కన్యాయాః పతి రుచ్యతే
పాణిగ్రహణ సంస్కారో నియతం పతిలక్షణం."

అను పరాశరవచనమునుబట్టియు, ఉదకదానముచేతఁగాని వాగ్దానముచేతఁగాని కన్యకయొక్క-వరునకు పతిసంజ్ఞ లేదనియు, పాణిగ్రహణా నంతరమున నే పతిసంజ్ఞ కలుగుననియు స్పష్ట మగుచున్నందునను, మూలమునందు పతిశబ్దమే ప్రయోగింపఁబడి యున్నందునను, 'నష్టే మృతే' యనుశ్లోకము విధించు పునర్వివాహము వివాహితలకేగాని వాగ్దత్తలకుఁ గాదని కరతలామలకముగాఁ దెలియవచ్చుచున్నది. పతిశబ్దమునకు లక్షణచేత కాఁబోవు పతి యని యర్థము చేసికొని వాగ్దత్తాపరమున నన్వయించుకోవలెనని కాశీనాథ రామశాస్త్రిలవా రనిరి. శబ్దశక్తిచేతను ప్రకరణముచేతను పదముయొక్క-వాస్తవార్థము సమన్వయింపనిపక్షమున లక్షణచేత వేఱర్థమును గ్రహింపవలయును గాని, సర్వవిధముల నిర్బాధక మయి స్పష్ట మయినయర్థము నిచ్చు

మనుటకును, తరువాతఁజెప్పినట్టు అయుగాంతరవిషయ మనుటకును గూడ నే ప్రకారముగా నుపష్టంభకప్రమాణము కాఁగలదు? కాఁబట్టి యుగాంతరవిషయ మనియే మాధవాచార్యులవారి యభిప్రాయము గాని అయుగాంతరవిషయ మనికాదు. వెనక 'నష్టాది నిమిత్తేషు తు 'నష్టేమృత ఇతి వక్ష్యమాణాం ద్రష్టవ్యా' మని నష్టాది నిమిత్తముల యందో ముందుఁ జెప్పఁబోవు నష్టేమృత ఇత్యాదివిధి చూడఁదగిన దనుటవలన పరివేదినుల విషయమయికూడ నష్టాది నిమిత్తములయం దావిధిని జూడవలసినదనిమాత్రమే మాధవాచార్యుల తాత్పర్యము గాని 'నష్టేమృతే' యనువిధి పరివేదినీపరమే యని యెంతమాత్ర మును కాదు.

ఇఁక రెండవ వ్యాఖ్యానకారుఁ డయిన నందపండితుఁడు 'నష్టేమృతే' యనువిధి వాగ్దత్తాపర మని యీక్రింద నుదాహరించిన రీతిని వ్యాఖ్యానము చేసి యున్నాఁడు—

"నన్వస్తు పరివేదనే కన్యయా జ్యేష్ఠసమర్పణానంతరం పున స్తేనైవ వివాహో వాగ్దానాన స్తర మనిష్పన్నే వివాహేతువర ద్వైగుణ్యే జ్ఞాతే కథ మిత్యత ఆహ-నష్టేమృత ఇతి వాగ్దానాన స్తరం పాణిగ్రహణాత్ప్రాక్ ఏతా ఉత్పత్స్యమానపతిత్వే పూర్వస్మిన్వరే నష్టే దూరదేశగమనే నాపరి జ్ఞాతవృత్తాంతే నారీణాం కన్యానా మన్యః పతి ర్విధీయతే- తథాహ నారదః-పరిగృహ్యాతు యః కన్యాం వరో దేశాంతరం వ్రజేత్ త్రీనృతూ న్సమతిక్రమ్య కన్యాన్యం వరయేద్వరం॥ స్త్రీపుంసయో స్తు సంబంధా ద్వరణం ప్రాగ్విధీయతే। వరణాద్గ్రహణం పాణేః సంస్కారోపి విచక్షణై ః॥ తయో రనియతం ప్రోక్తం వరణం దోషదర్శనాత్ ॥ ఇతి"

నష్టేమృతే యనువిధి వాగ్దత్తాపర మయినట్టు ప్రకరణమును బట్టియుఁ గనఁబడదు; శబ్దశక్తిచేతను ఆయర్థము రాదు. మూలము

లోని నారీణా మనుపదము వివాహిత లయినకాంతలకేగాని యీవిధి వివాహముకానికన్యలకుఁ గాదని సూచనగాఁ జెప్పుచున్నది. వాగ్దత్త యొక్క-కాఁబోవువరుఁడు దేశాంతరము పోవుట మొదలయినవి యాపదలు కాఁజాలవు గనుక, అయిదాపదలయందని యుండుటచేత నే వివాహిత లయిన స్త్రీలకే పునర్వివాహము విధింపఁబడినట్టు తెలిసికోఁదగి యున్నది. పునర్వివాహము వాగ్దత్తలకే యమనెడల, ప్రకరణమునుబట్టి బ్రహ్మచర్యమును సహగమనమునుగూడ వాగ్దత్తలకే యయి పరిహాసాస్పద మయినయర్థము సిద్ధించును. మఱియు

శ్లో. ॥నోదకేన న వా వాచా కన్యాయాః పతి రుచ్యతే
పాణిగ్రహణసంస్కారాత్ పతిత్వం స ప్తమే పదే."

అను నారదసంహితావచనమును బట్టియు

॥శ్లో. నోదకేన నవావాచా కన్యాయాః పతి రుచ్యతే
పాణిగ్రహణ సంస్కారోనియతం పతిలక్షణం."

అను పరాశరవచనమునుబట్టియు, ఉదకదానముచేతఁగాని వాగ్దానము చేతఁగాని కన్యకయొక్క-వరునకు పతిసంజ్ఞ లేదనియు, పాణిగ్రహణానంతరముననే పతిసంజ్ఞ కలుగుననియు స్పష్ట మగుచున్నందునను, మూలమునందు పతిశబ్దమే ప్రయోగింపఁబడి యున్నందునను, 'నష్టే మృతే' యనుశ్లోకము విధించు పునర్వివాహము వివాహితలకేగాని వాగ్దత్తలకుఁ గాదని కరతలామలకముగాఁ దెలియవచ్చుచున్నది. పతిశబ్దమునకు లక్షణచేత కాఁబోవు పతి యని యర్థము చేసికొని వాగ్దత్తాపరమున నన్వయించుకోవలెనని కాశీనాథ రామశాస్త్రిలవారనిరి. శబ్దశక్తిచేతను ప్రకరణముచేతను పదముయొక్క-వాస్తవార్థము సమన్వయింపనిపక్షమున లక్షణచేత వేఱర్థమును గ్రహింపవలయును గాని, సర్వవిధముల నిర్బాధక మయి స్పష్ట మయినయర్థము నిచ్చు

చున్నప్పు డేల లక్షణచేత విపరీతార్థమును దెచ్చిపెట్టుకోవలయునో యూహింపఁజాలకున్నాను. వ్యాకరణశాస్త్రమునుబట్టి "పత్యౌ" యని యుండవలసినదానికి 'పతౌ' యని యుండుటవలన నా పదమునకు పతిసదృశుఁ డని యర్థము చేసికోవలెననియు, అపతౌ యని పదవిభాగము చేసి నియోగపరముగా నర్థము చెప్పుకోవలెననియు, కాశీస్థ బాలశాస్త్రులవారు చెప్పిరి. ఆర్షప్రయోగ మగుటచేత వ్యాకరణదోష మిచ్చట ప్రవర్తింపదు. అయినను మనోరమయందు "పతౌ" యను రూపమును సాధువే యగుట విశదపఱుపఁబడి యున్నది. —

సూ. 'పతిస్సమాసఏవ' (పతిశబ్దస్సమాసఏవ ఘిసంజ్ఞకః-వార్తికము) ఏవకార ఇష్టతో అవధారణార్థః-అన్యథాహి సమాసే పతిరేవేతి సంభావ్యేత-ధాత్వాదే రిత్యాదిజ్ఞాపకానుసరణేచ ప్రతిపత్తిగౌరవం స్యాత్-అథ కథం 'శీతాయాఃపతయేనమః'-పరాశరశ్చ 'నష్టేమృతేప్రవ్రజితే క్లీబే చ పతితేపతౌ' వితి ఉచ్యతే-పతిరిత్యాఖ్యాతః పతిః-తత్కరోతి తదాచష్టే ఇతిణిచి టిలోపే అచఇరిత్యౌణాదికః-అయంపతిశబ్దః పతిస్సమాస ఏవేత్యత్ర న గృహ్యతే-లాక్షణికత్వాత్-ఏతేన 'కృష్ణస్యసఖిరర్జున' ఇతిభారతం-సఖినావాసవేంద్రదేనే' తిచ రామాయణంచ వ్యాఖ్యాతం."

పయి నుదాహరింపఁబడిన మనోరమావ్యాఖ్యానముం బట్టియు, 'శీతాయాఃపతయేనమః' ఇత్యాది ప్రయోగములు రామాయణాది గ్రంథములం గనఁబడుచుండుటం బట్టియు, "పతౌ" యను రూపమును సాధువే యని స్పష్టమగుచున్నది. "షష్ఠ్యా ఆక్రోశే" అను సూత్రమునుబట్టి నిందార్థమునందును మఱి కొన్ని విశేషశబ్దములయందును దప్ప షష్ఠీవిభక్తియం దలుక్సమాసము శబ్దశాస్త్రమునందు విధింపఁబడి యుండలేదు గనుక, "శీతాయాః పతయేనమః" ఇత్యాదిస్థల

ములయందుం దలుక్కనూనమని చెప్పుటకు వీలులేదు. కాఁబట్టి యిచ్చట పతిశబ్దమునకు భర్తయనియే యర్థ మగుట విస్పష్ట మగుచున్నది. వారు 'నష్టేమృతే' యనువిధి నియోగపర మనుట కాధారలేశము గాని లేకపోవుటచేతను, విధవానియోగము పూర్వయుగములందు సహితము మన్వాదులచేఁ బశుధర్మమని నిందింపఁబడి యుండుటచే తను, పరాశరస్మృతియందలి స్త్రీపునర్వివాహవిధి నియోగపరము కాదని నేను జెప్ప నక్కఱలేకయే యెల్లరును సులభముగాఁ దెలిసి కోవచ్చును.

'నష్టేమృతే' యనుశ్లోకమును పరాశరులవారు నారదస్మృతి నుండి గ్రహించియున్నారు; నారదస్మృతిని జూచినను, ఈ స్త్రీపునర్వి వాహము వాగ్దత్తావిషయము కాదని తేటపడఁగలదు. నారదస్మృతి—

శ్లో. నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే క్లీబే చ పతితే పతౌ।
పంచ స్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే.
అష్టవర్షా ణ్యుదీక్షేత బ్రాహ్మణీ ప్రోషితం పతిమ్।
అప్రసూతా తు చత్వారి పరతోఽన్యం సమాశ్రయేత్.

భర్త నష్టుఁడయినపుడు బ్రాహ్మణస్త్రీ సంతానము గలదయినయెడల ననిమిదిసంవత్సరములును, సంతానము లేనియెడల నాలుగుసంవత్సర ములును జూచి వేఱొకనిని వివాహము చేసికోవలసినదని విధించుట వలన నయివిధి వాగ్దత్తాపరమని మందమతి సహితము చెప్పఁజాలఁడు.

అద్దేపల్లి కృష్ణశాస్త్రులుగారు ప్రచురించిన ఖండన గ్రంథములో "నష్టేమృతే" యను పునర్వివాహవిధి సంకరులకని యొకచోటను, వాగ్దత్తలకని మఱియొకచోటను వ్రాసినారు. వాగ్దత్తలకని యర్థము చేయకపోయిన పక్షమున,

శ్లో॥ పరపూర్వస్త్రియాః పుత్రా న పిండం నోదకక్రియాః ॥

కన్యాయాః పూర్వభర్తా చ ధర్మాధర్మావవాప్యతే.

అని పరపూర్వస్త్రీయొక్క పుత్రులు పిండమును ఉదకక్రియయును గలవారు కారనియు. ఆకన్యయొక్క పూర్వభర్త ధర్మాధర్మములను పొందఁడనియుఁ జెప్పిన పరాశరవచనమునకు బాధ కలిగి, పరాశరుని చేత దూషింపఁబడిన పునర్వివాహమునకు ప్రవర్తనము కలుగునని చెప్పిరి. కాని పరాశరులవారు దూషించిన పరపూర్వ, మగఁ డుండఁగా నతనిని విడిచి మఱియొకనిని జేరినదిగాని విధివిహితముగా వివాహమైనది గాదు; ఈయర్థమునే సూచించుచు మనువు పర పూర్వాలక్షణమును వ్రాసి యున్నాఁడు—

శ్లో॥ పతిం హిత్వాపకృష్టం న ముత్కృష్టం యా నిషేవతే

నింద్యైవ సా భవేల్లోకే పరపూర్వేతి చోచ్యతే.

తక్కువవాఁడయిన పతిని విడిచి గొప్పవాని నవతె పొందుచున్నదో యాస్త్రీ లోకములో నింద్యురాలగుననియు, అట్టిస్త్రీ పరపూర్వ యని చెప్పఁబడుననియు, మనువు పంచమాధ్యాయమున వ్రాసి యున్నాఁడు: మృతభర్తృకకు వివాహము గలదని సూచించువాక్యము పరాశరస్మృతియందు మఱియొకటికూడఁ గలదు.

శ్లో॥ విధవా యా భవేత్కన్యా నిర్దోషా భర్తృవర్జితా

తస్యావాసః పితుర్వేశ్మ న లజ్జాస్త్రైవ సర్వదా.

విధవ యయినకన్య నిర్దోషురాలయి భర్తచేత విడిచిపెట్టఁబడినప్పుడు సర్వదా పితృగృహమున వాసము చేయవలయుననని, విధవ భర్తచేత విడువఁబడి యనినతోడనే పునర్వివాహము గలదని పామరులును సులభముగా నూహింపఁదగి యున్నది. ఈశ్లోకమును కృష్ణశాస్త్రిగారు చదివిన ఖండనగ్రంథములో నుదాహరింపఁబడిన ,,పరపూర్వ

"స్త్రియాః" యనుశ్లోకమును నాగరప్రతులయందుఁ గనఁబడుచున్నను, ఈదేశమున ముద్రితమై యున్న తెనుఁగుపుస్తకములందుఁ గానరాకున్నవి. తమవ్యాఖ్యకు విరుద్ధముగా నుండు నని నందపండితాదులో, లేక యిక్కడ పుస్తకమును ముద్రింపించినవారో యీశ్లోకములను దీసివేసి యుందురు. తమగ్రంథమునందు క్రొత్తశ్లోకములను జేర్చకుండుటకును మును పున్నవానిని తీసివేయకుండుటకును పరాశరులవారు తమస్మృతియందలి శ్లోకసంఖ్యనుగూడ కడపట నిచ్చియున్నారు. మాధవాచార్యులవారును వ్యాఖ్యానములో "వచనాంతరాణా మావాపోద్వాపనివృత్తయే సంఖ్యాభిధానం" అని యీసంగతినే వ్రాసి యున్నారు:—

శ్లో. ఏతత్పారాశరంశాస్త్రం శ్లోకపంచశతాధికమ్
త్రిసప్తతిసమాయుక్తం ధర్మశాస్త్రస్య సంగ్రహః.

ఈపరాశరవచనమునుబట్టి పరాశరస్మృతిలో నైదువందల డెబ్బది మూఁడు శ్లోకము లుండవలసినను, గ్రంథమును శ్రమచేసి లెక్కించి చూచినవా రందఱును ఏడెనిమిదిశ్లోకములు తక్కువగా నుండుటను కనిపెట్టఁగలరు. గ్రంథసంఖ్య తక్కువగుటకుం గలకారణము గ్రంథములోనుండి కొన్నిశ్లోకములు తీసివేయఁబడుట తప్ప మఱియొకటి యని యూహింపఁదగి యుండదు.

స్త్రీపునర్వివాహము కలియుగనిషేధములలోఁ జేరి యున్నది గాన, ఆచరణీయము కాదని కొందఱందురు. ఏగ్రంథమునందును మృతభర్తృకావివాహము నిషేధింపఁబడి యుండలేదు; ఒకవేళ నిషేధింపఁబడి యున్నదని యొప్పుకొన్నను, కలిధర్మప్రవర్తక మయిన పరాశరస్మృతివచనమునకంటె పురాణవచనములు దుర్బలము లయినవి గనుక, అవి యంగీకరింపఁబడఁదగిన వనియుఁ గావు. విధవావివా

హామును నిషేధించుచున్నవన్నవచనముల నించుక విచారింతము. "ఊఢాయాః పునరుద్వాహ" మనునాదిపురాణవచనము సాధారణముగా వివాహితలకుఁ బునర్వివాహమును నిషేధించుచున్నదిగాని మృతభర్తృకలకు నిషేధించుట లేదు. "దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తిర్దత్తాకన్యాప్రదీయతే" యనుక్రతువచనమును "దత్తాయాశ్చైవ కన్యాయాః పునర్దానం పరస్యచ" అను బృహన్నారదీయ పురాణవచనమును, "దత్తాకన్యా ప్రదీయతే" యనునాదిత్యపురాణవచనమును, సామాన్యముగా దత్తయైనస్త్రీయొక్క పునర్వివాహమును నిషేధించుచుండఁగా, అయిదాపదలయందుమాత్రము విశేషముచేత పరాశరవచనము స్త్రీపునర్వివాహమును విధించుచున్నది. కాఁబట్టి పయినిషేధవచనము లన్నియు మంచివరుఁడు దొరకినపుడు కన్యను మఱియొకని కిచ్చుపూర్వయుగాచారమును నిషేధించుచున్నవేకాని, కలిధర్మప్రవర్తక మగుపరాశరవచనమును నిషేధించుచుండలేదు; అట్లు నిషేధించుట కవి చాలినవియుఁ గావు. ఎట్లన్నను—ఆదిత్య పురాణాదులు పరాశరుఁడు విధించినధర్మములలోనియశ్వమేధాదులను కలియుగనిషేధము లని చెప్పుచున్నను, స్మృతికంటెఁ బురాణము దుర్బలమైనదగుటచే వానిని బాటింపక శూద్రకుఁడు, ప్రవ్రసేనుఁడు మొదలగురాజులు కలియుగములోనే యశ్వమేధాదులను జేసియున్నట్టు గ్రంథములు చెప్పుచునే యున్నవి. కాఁబట్టి యొకవేళ నేపురాణమయినను పరాశరస్మృతిలో విధింపఁబడి యున్నస్త్రీపునర్వివాహమును నిషేధించినను, ఆనిషేధము గ్రాహ్యము కాకయే పోవును.

విధవావివాహమును స్మృతులు కొన్ని నిషేధించుచున్నవి కాఁబట్టి యది యిప్పు డాచారణీయము కాదని కొందఱు చెప్పిరి. కాని యేస్మృతియు స్త్రీపునర్వివాహమును నిషేధించి యుండలేదు; ఉండి

సను, అవి యితరయుగములకుఁ బనికివచ్చుస్మృతులు కాఁబట్టి యీ. కలియుగమున కయి ముఖ్యముగాఁ జేయఁబడిన 'పరాశరస్మృతిని. బాధింపను జాలవు.

శ్లో. అజ్ఞాత శ్చ ద్విజో యస్తు విధవా ముద్వహే ద్యది
పరిత్యజ్య చ తాం చైవ ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్.

అను వసిష్ఠవచనము నొకదానినిమాత్రము "ఏద్విజుఁడైనను అజ్ఞానమువలన విధవను వివాహమాడెనేని దానిని బరిత్యజించి ప్రాయశ్చిత్తము చేసికోవలె" నని విధవావివాహమునకు బాధకముగాఁ దీసికొని వచ్చిరి. పూర్వయుగములయందుసహితము స్మృతికర్తలందఱును స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించినను, కొందఱు అక్షతయోనికి మాత్రమే వివాహము చేయవలెనని చెప్పిరి. పయి చెప్పినసామాన్యవిధికి బాధకముగా

శ్లో. పాణిగ్రాహే మృతే బాలా కేవలం మంత్రసంస్కృతా
సా చే దక్షతయోని స్స్యా త్పున స్సంస్కార మర్హతి.

అను విశేషవిధినిగూడ వసిష్ఠుఁడే చెప్పి యున్నందున, ఈతఁడును అక్షతయోనికిమాత్రమే వివాహము చేయుమనువారిలోనివాఁడు. తక్కినస్మృతులయం దెక్కడనుగాని స్త్రీపునర్వివాహమును నిషేధించువాక్య మొక్కటియైనను గానరాదు. "వేదార్థోపనిబద్ధత్వా" దిత్యాదివాక్యములవలన సర్వస్మృతులలోను మనుస్మృతి యుత్కృష్ట మయినదనియును, దానికి విరుద్ధముగా నున్నస్మృతు లంగీకరింపఁదగినవి కావనియు, మనుస్మృతిలో విధవావివాహము నిషేధింపఁబడి యున్నదనియు, అందుచేఁ బరాశరవచనము చెల్లఁదగినది కాదనియుఁ గొందఱనిరి. మనుస్మృతి కృతయుగధర్మప్రవర్తక మయినది కాఁబట్టి ఆయుగమునందుమాత్రమే యది యితరస్మృతులకంటె బలీయ మగు

నదిగాని, కలియుగధర్మప్రవర్తక మయినపరాశరస్మృతికంటె బలీయమైన దెన్నటికిని గానేరదు. అయినను మనుస్మృతియు స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించుచున్నదే యున్నదికాని, కొందఱు భ్రాంతిపడునట్లు నిరాకరించుచుండలేదు. ఇప్పటి ముద్రితపుస్తకమునందు కనఁబడకపోయినను "నష్టేమృతే" యనుశ్లోకము మనుస్మృతిలోఁగూడ నున్నట్లు మాధవాచార్యులు వ్రాసినదానివల్లనే తెలియవచ్చుచున్నదిగదా? నారదసంహితనుబట్టికూడ అది మనుస్మృతిలోనిదే యయినట్లు స్పష్ట మగుచున్నది. ఎట్లన్న—నారదసంహిత ప్రారంభమునందు

"భగవా న్మనుః ప్రజాపతిః సర్వభూతానుగ్రహార్థ మాచారస్థితిహేతుభూతం శాస్త్రం చకార. తదేతత్ శ్లోకశతసహస్ర మాసీత్. తేన అధ్యాయసహస్రేణ మనుః ప్రజాపతి రుపనిబధ్య దేవర్షయే నారదాయ ప్రాయచ్ఛత్-స చ తస్మా దధీత్య మహత్వా న్నాయం గ్రంథః సుకరో మనుష్యాణాం ధారయితు మితి ద్వాదశభిః సహస్రై స్సంచి క్షేప-తచ్చ సుమతయే భార్గవాయ ప్రాయచ్ఛత్-సచ తస్మా దధీత్య తథైవాయుర్హ్రాసా దల్పీయసీమనుష్యాణాం శక్తిరితిజ్ఞాత్వా చతుర్భిః సహస్రైః సంచిక్షేప-తదేతత్ సుమతికృతం మనుష్యా అధీయతే-విస్తరేణ శతసహస్రం దేవగంధర్వాదయః యత్రాయమాద్యః శ్లోకో భవతి:—

ఆసీ దిదం తమోభూతం నప్రాజ్ఞాయత కించన
తతః స్వయంభూ ర్భగవాన్ ప్రాదురాసీ చ్చతుర్ముఖః.

ఇత్యేవ మధికృత్య క్రమా త్ప్రకరణాత్ ప్రకరణ మనుక్రాంతం తత్ర తు నవమం ప్రకరణం వ్యవహారోనామ యస్యేమాం దేవర్షి నారదః సూత్రస్థానీయాన్ మాతృకాన్ చకార."

అని మనువు మొదట లక్షగ్రంథమును వ్రాసి యాసంహితను నారదున కీయఁగా, ఆతఁడు దానిని మనువునొద్దనే చదివి మనుష్యులకు సులభముగాఁ దెలియుటకయి దానిని సంగ్రహపఱిచి పండ్రెండువేలగ్రంథముగా వ్రాసి భార్గవుఁడయినసుమతి యనువానికిఁ జెప్పినట్టును, మనుష్యులయొక్క అల్పజీవితకాలమును దలఁచి యతఁడు మరల దానిని నాలుగువేలశ్లోకములుగా సంగ్రహించి మనుష్యులలో వ్యాపింపఁ జేసినట్టును, నారదస్మృతియందు వ్రాయఁబడి యుండుట చేత నారదసంహితలోని వన్నియు మనుస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడినవే యనుటకు సందేహ ముండదు. "నష్టేమృతే" యనువిధి స్పష్టముగా నారదసంహితయందుఁ గనఁబడు చున్నది. కాఁబట్టి యది మనుస్మృతిలోనిదే యనుట స్పష్టము. దీనినిబట్టి విచారింపఁగా మనుస్మృతి పూర్వోక్తము లయినఅయిదాపదలయందును స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించుచున్నదని నిశ్చయముగాఁ దేలుచున్నది. ఇఁక మనుస్మృతిలో విధవావివాహము నిషేధింపఁబడి యున్నదని ప్రతిపక్షులు గనఁబఱుచుప్రమాణములనుగూర్చి కొంచెము విచారింతము:—

"న ద్వితీయ శ్చ సాధ్వీనాం క్వచిద్భర్తోపదిశ్యతే"

పుణ్యసతులకు రెండవవాఁ డెప్పుడును భర్తయని చెప్పఁబడఁ డను శ్లోకార్థమునుమాత్రము వ్రాసి తమపక్షమును సాధింపవలెనని స్త్రీపునర్వివాహనిషేధవాదులు ప్రయత్నించిరి; కాని తక్కినభాగమును గూడ సంపూర్ణముగా నుదాహరించినచో వారియభిమత మొంతమాత్రమును గానేరదు. సందర్భము చక్కఁగాఁ దెలియుటకయి దాని పూర్వశ్లోకములనుగూడ నిం దుదాహరించుచున్నాను:—

శ్లో. మృతే భర్తరి సాధ్వీస్త్రీ బ్రహ్మచర్యే వ్యవస్థితా
స్వర్గం గచ్ఛ త్యపుత్రాపి యథా తే బ్రహ్మచారిణః.

అపత్యలోభా ద్యాతుస్త్రీ భర్తార మతివర్తతే
సేహ నిందా మవాప్నోతి పరలోకా చ్చ హీయతే.
నాన్యోత్పన్నా ప్రజాస్త్రీహ న చాప్యన్యపరిగ్రహే
న ద్వితీయ శ్చ సాధ్వీనాం క్వచి ద్భర్తోపదిశ్యతే.

భర్తపోయిన సాధ్వి యయినస్త్రీ బ్రహ్మచర్యమునందు వర్తించు నేని పుత్రవిహీనురా లయినను బ్రహ్మచారులవలెనే స్వర్గమును పొందు ననియు, సంతానాపేక్షవలన నేస్త్రీ వ్యభిచరించునో యాస్త్రీ యిహమున నిందను పొందుటయేకాక పతిలోకమును సహితము పోఁగొట్టుకొను ననియు, అన్యునివలనఁ గలిగినవారు స్త్రీకి క్రమ మయినసంతానమునుగారు. పరునిభార్యయందుఁ గలిగినవారు కన్నపురుషునిసంతానమునుగారు శాస్త్రమునం దెక్కడను సాధ్వు లయిన స్త్రీలకు రెండవ వాఁడెప్పుడును భర్తగా విధింపఁబడలే దనియు, మనువు వ్యభిచారము కూడదని చెప్పినవాఁడేకాని పునర్వివాహముకూడదని చెప్పవచ్చిన వాఁడు కాఁడు. ,,అనంతాః పుత్రిణాంలోకాః। నాపుత్రస్యలోకో స్తీతి శ్రూయతే'' యని యుండుటవలనఁ బుత్రులు లేనివారికిఁ బరలోకము లేదను భ్రాంతిచేత సంతానార్థము స్త్రీ వ్యభిచరించు నేమో యని, బ్రహ్మచర్యము చేసినను స్వర్గము కలదనియు, వ్యభిచరించి కన్నవాడు పుత్రుఁడు కాఁడుగనుకనట్టిసంతానమునవలనఁ బ్రయోజనము లేదనియు ద్వితీయుఁ డనఁగా విధివిహితముగా వివాహ మాడిన పెనిమిటికంటె నన్యుఁ డెప్పుడును స్త్రీకి భర్త కాఁజాలఁడనియు మనువు వ్రాసియున్నాఁడు. కాఁబట్టి ప్రతిపక్షు లుదాహరించిన శ్లోకార్థము ద్వితీయ వివాహము కూడదనుట కెంతమాత్రము నుపయోగింపదు.

మఱియును మన ప్రతిపక్షులు తమపక్షమును సాధించుకొనుట కయి యీక్రింద నుదాహృత మయినమఱియొకశ్లోకార్థమును

గూడఁ గనఁబఱిచి యున్నారు,—

"న వివాహవిధా వుక్తం విధవావేదనం పునః"

ఇదియును బూర్వోత్తరసందర్భములను జక్కఁగా విమర్శించి చూచిన యెడల వారివాదమును కించుకయుఁ బనికి రాదు. సంగతిసందర్భము తెలియుట కయి పూర్వోత్తర శ్లోకముల నిం దుదాహరించెదను:—

శ్లో. దేవరా ద్వా సపిండా ద్వా స్త్రియా సమ్యఙ్నియుక్తయా
ప్రజేప్సితాధిగంతవ్యా సంతానస్య పరిక్షయే.
విధవాయాం నియుక్తస్తు ఘృతాక్తో వాగ్యతో నిశి
ఏక ముత్పాదయే త్పుత్రం నద్వితీయం కథం చ న.
ద్వితీయ మేకే ప్రజనం మన్యంతే స్త్రీషు తద్విదః
అనిర్వృతం నియోగార్థం పశ్యంతో ధర్మత స్తయోః.
విధవాయాం నియోగార్థే నిర్వృత్తే తు యథావిధి
గురువచ్చ స్నుషావచ్చ వర్తేయాతాం పరస్పరమ్,
నియుక్తౌ యౌ విధిం హిత్వా వర్తేయాతాం తు కామతః
తా వుభౌ పతితౌ స్యాతాం స్నుషాగ గురుతల్పగౌ.
నాన్యస్మిన్ విధవానారీ నియోక్తవ్యా ద్విజాతిభిః
అన్యస్మిన్ హి నియుంజానా ధర్మం హన్యుస్సనాతనం.
నోద్వాహికేషు మంత్రేషు నియోగః కీర్త్యతే క్వచిత్
న వివాహవిధా వుక్తం విధవావేదనం పునః,
అయం ద్విజైర్హి విద్వద్భిః పశుధర్మో విగర్హితః
మనుష్యాణా మపి ప్రోక్తో వేనే రాజ్యం ప్రశాసతి.
స మహీ మఖిలాం భుంజ న్రాజర్షిప్రవరః పురా
వర్ణానాం సంకరం చక్రే కామోపహత చేతసః.

తతఃప్రభృతి యో మోహాత్ ప్రమీతపతికాం స్త్రియం.
నియోజయ త్యపత్యార్థం తం విగర్హంతి సాధవః॥

అని మనువు నియోగమునుగూర్చి వ్రాయుచు, సంతానములేనప్పుడు స్త్రీ దేవరునివలనఁ గాని సపిండునివలనఁగాని నియోగమువలనఁ గుమారుని గనవచ్చును మొదలయినసంగతులను మొదట వ్రాసి, తరువాత ద్విజాతులచేత విధవ నియోగింపఁ బడఁదగినది కాదని వ్రాసి, వెంటనే 'వివాహమంత్రములయం దెక్కడను నియోగము చెప్పఁబడలేదు వివాహవిధులయందు మరల విధవాగ్రహణమును జెప్పఁబడ లే' దని వ్రాసి, యావెనుకను పండితులయినద్విజులచే నది పశుధర్మమని నిందింపఁబడిన దనియు వేనునిరాజ్యకాలములో జరిగి వర్ణసంకరమయినదనియు, కాఁబట్టి సంతానార్థము నియోగించుటను సాధువులు గర్హింతు రనియు బహువిధముల నియోగమును దూషించియున్నాఁడుగాని, విధవావివాహమును నిందించియుండలేదు. నియోగప్రకరణమధ్యమున సందర్భము లేకుండ నొక్కమాటనుమాత్రము విధవావివాహమునుగూర్చి వ్రాయు ననుటయుక్తి కంతమాత్రమును సరిపడి యుండదు.

నోద్వాహికేషు మంత్రేషు నియోగః కీర్త్యతే క్వచిత్
న వివాహవిధా వుక్తం విధవావేదనం పునః.

అనుశ్లోకమునకు వివాహమంత్రములయం దెక్కడను నియోగమును జెప్పఁబడలేదు. విధవాగ్రహణమును వివాహవిధులయందుఁ జెప్పఁబడలే దనియే యర్థ మగునుగాని ప్రత్యేకముగా విధవావివాహము వివాహమంత్రములయందుఁ జెప్పఁబడలే దని ప్రకరణానుసారముగా లేశముగాని యర్థము చెప్పుట కవకాశము లేదు. కాఁబట్టి యిక్కడఁ జెప్పినవిధవావేదనము నియోగాంగవివాహమయి, విధవ నొకరి

దగ్గఱకు వెళ్ళుమని నియోగించుటకుఁగాని యామె నొకరు స్వీకరించు టకుఁగాని మంత్రములు లేవని పైశ్లోకమునకుఁ దాత్పర్య మగును. వేదన మను పదము గ్రహించుట యనుయర్థ మిచ్చు, విద్ ధాతువు నుండి పుట్టినవి శేష్యము. ఈధాతువునుండి పుట్టిన 'విందేత' యను రూపమును పూర్వోదాహృతశ్లోకములకుఁ దరువాతిశ్లోకమునందు నియోగమునందు స్వీకరించుటకే మను వుపయోగించి యున్నాఁడు. ఆశ్లోకముల నిందు క్రిందఁ బొందుపఱుచు చున్నాను.—

శ్లో. ,,యస్యా మ్రియేత కన్యాయా వాచాసత్యే కృతే పతిః
తా మనేన విధానేన ద్విజో విందేత దేవరః
యథావి ధ్యధిగ మ్యైనాం శుక్లవస్త్రాం శుచివ్రతాం
మిథో భజేతా ప్రసవా త్సకృ త్సకృ దృతావృతౌ.

విధవావేదన మనుచోట నియోగాంగవివాహ మని యర్థము చెప్పక స్వతంత్రవివాహ మని యర్థము చేసినచో, ,,న ష్టేమృతే" యను మనువచనమునకే విరుద్ధ మగును; అంతియకాక మఱియొకచోట మనుస్మృతియందే యీక్రిందిశ్లోకములచే విధింపఁబడిన విధవావివాహమునకును గతి లేకపోవలసివచ్చును:—

యా పత్యా వా పరిత్యక్తా విధవా వా స్వయేచ్ఛయా.
ఉత్పాదయే త్పునర్భూత్వా స పౌనర్భవ ఉచ్యతే.
సా చే దక్షతయోని స్స్యా ద్గతప్రత్యాగతాపివా
పౌనర్భవేన భర్త్రా సా పున స్సంస్కార మర్హతి.

ఏస్త్రీ పతిచేత విడువఁబడిగాని విధవయయి స్వేచ్ఛచేతఁగాని మఱి యొకనికి సంతానము గనునో యాస్త్రీ పునర్భువనియు తత్పుత్రుఁడు పౌనర్భవుఁడనియు చెప్పఁబడుదురనియు, ఆస్త్రీ యనఁగా పతిచే విడువఁబడినట్టిగాని విధవ యైనట్టిగాని స్త్రీ యక్షతయోని యైనచో

పౌనర్భవుఁ డయినభర్తచే వివాహసంస్కారమున కర్హురా లనియు, మొదటి పెనిమిటిని విడిచి మఱియొకనిం జేరి మరల మొదటి పెనిమిటి కడకు వచ్చినస్త్రీ మొదటి పెనిమిటితోఁ డివివాహసంస్కారమున కర్హురా లనియు, పైశ్లోకముల యర్థము. ఇక్కడ నక్షతయోని యైనవిధవకు శాస్త్రీయ మయినపునర్వివాహమును విధించుచున్న మనువే వెనుక విధవావివాహమునకు మంత్రములు లేవనుటకంటె వింత మఱియొకటి యుండదు. కాబట్టి యెల్లవిధములఁ స్త్రీపునర్వివాహము మనుస్మృతిచే విధింపఁబడిన దనియు, మను వెక్కడను విధవావివాహమును నిషేధించ లేదనియు, పైని చెప్పినసంగతులవల్ల స్పష్టముగాఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. బ్రహ్మపురాణములోని యీక్రిందిశ్లోకములును ఈ పైనుదాహరింపఁబడిన మనువచనములయర్థమునే బోధించుచున్నవి:-

మృతే భర్తరి యా నారీ త్యక్తవత్యథాతం స్వయమ్
సవర్ణా జ్జనయే ద్గర్భం భర్తుః పౌనర్భవం సుతమ్.
యది సా బాలవిధవా బలాత్త్యక్తా ధవా క్వచిత్
తథా భూయ స్తు సంస్కార్యా గృహీతా యేన కేన చిత్.

పరిశీలించి చూడఁగా నితరయుగధర్మబోధకము లైనస్మృతుల యందునసహిత మెక్కడను స్త్రీపునర్వివాహనిషేధవాక్యములు లేవు; స్త్రీపునర్వివాహవిధాయకవచనములు పెక్కులు గలవు. వానిలోఁ గొన్నిటిని నామొదటియుపన్యాసమునం దుదాహరించి యుంటినిగాన వాని నిచ్చట మరల వ్రాయుట మానుచున్నాను. మనప్రతిపక్షులు పునర్వివాహము చేసికొన్న స్త్రీలు పునర్భువు లని చెప్పఁబడి కొన్ని స్మృతులలో వారు దూష్యురాండ్రుగాఁ బరిగణింపఁబడినా రని యీ క్రిందిశ్లోకములను జదువుదురు:—

సప్తపౌనర్భవాః కన్యా వర్జనీయాః కులాధమాః
వాచా దత్తా మనోదత్తా కృతకౌతుకమంగళా
ఉదకస్పర్శితా యా చ యా చ పాణిగృహీతికా
అగ్నిం పరిగతా యా చ పునర్భూప్రభవా చ యా
ఇత్యేతాః కాశ్యపేనోక్తా దహన్తి కుల మగ్నివత్.

వాగ్దత్త, మనోదత్త, కృతకౌతుకమంగళ, ఉదకస్పర్శిత, పాణిగృహీతిక, అగ్నింపరిగత, పునర్భూప్రభవ, అను నేడుగురును వర్జనీయ లైన పునర్భువులుగానే చెప్పఁబడినను, వారిలో మొదటివలువురకు నీయుగమునందు ధారాళముగా వివాహములు జరుగుచు వారు దూష్యురాండ్రనుగా నెంచఁబడకపోవుటయు, పునర్భువు లని పిలువఁబడకపోవుటయు నెల్లవారికిని విశదమై యే యున్నది. కాఁబట్టి యట్టిస్త్రీలకు పునర్భూవ్యవహారము పూర్వయుగములయందే కాని యీయుగమునందు లేదని బాలుఁడైనను దెలిసికొనును. పూర్వయుగములయందు సహితము పునర్భూవివాహము మనుయాజ్ఞవల్క్యాదులచే నంగీకరింపఁబడియే యున్నదని పూర్వోదాహృతమైన ,,యా పత్యా వా పరిత్యక్తా'' యను మనువచనమువలనను, ,,అక్షతా చ క్షతా చైవ'' యను యాజ్ఞవల్క్యవచనమువలనను; ,,యా చ క్లీబం పతిత మున్మత్తం వా పతి ముత్సృజ్య అన్యం పతిం విన్దతే వా సా పునర్భూ భవతి'' యను వసిష్ఠవచనమువలనను, స్పష్టపడుచునే యున్నది. పునర్భూసంతానమును క్రమ మయినదే యనుటకును; పౌనర్భవులు దాయార్హులును పిండదానార్హులు ననుటయును మను యాజ్ఞవల్క్యస్మృతులనుండి ప్రమాణములను గనఁబఱిచెదను. ద్వాదశవిధపుత్రులను జెప్పిన తరువాత

క్షేత్రజాదీన్ సుతా నేతా నేకాదశ యథోదితాన్
పుత్రప్రతినిధీ నాహుః క్రియాలోపా న్మనీషిణః.

పరలోకక్రియలు లోపించునపుడు క్షేత్రజాదు లగుపదునొకండుగురు పుత్రులను వరుసగా పుత్రప్రతినిధులనుగా పెద్దలు చెప్పి రనియు,

శ్రేయస శ్శ్రేయసో లాభే పాపీయా న్రిక్థ మర్హతి
బహవ శ్చేత్తు సదృశా స్సర్వే రిక్థస్య భాగినః.

ఔరసాదిపుత్రులలో మొదటితరగతివారు లేనపుడు వరుసగా తరువాతి తరగతివారు దాయమును పొందుదు రనియు వారు పలువు రున్న యెడల సమానభాగములను పొందుదు రనియు మనువును,

పిండదోంశహర శ్చైషాం పూర్వాభావే పరఃపరః

పూర్వపువారు లేనపుడు తరువాతివారు క్రమముగా పిండప్రదానము నకును దాయమునకును అర్హు లగుదు రని యాజ్ఞవల్క్యుఁడును, పౌనర్భవులు పిండప్రదాన దాయహరణపాత్రు లని చెప్పి యున్నారు. పరాశరులవారియుగమున రెండవమారు వివాహమాడినస్త్రీలసంతానమునకు పౌనర్భవు లనునామము తీసివేసి వారి నౌరసులనుగానే చెప్పి యున్నాఁడు; పునర్వివాహము చేసికొనుస్త్రీలకును ఈయుగమున పునర్భూసంజ్ఞ లేదు. పూర్వయుగములయందువలె వారించుకయైనను తక్కువవారుగా నెంచఁబడక ప్రథమవివాహ మాడినభార్యతోను, అట్టిభార్యవలనఁ గలిగినసంతానముతోను సమానముగా గౌరవింపఁ బడవలయు ననియే పరాశరుల తాత్పర్యము.

,,ఔరసః క్షేత్రజ శ్చైవ దత్తః కృత్రిమక స్సుతః.''

అని పరాశరుఁడు కలియుగమున నాలుగువిధము లయినపుత్రులను మాత్రమే యంగీకరించి యున్నాఁడు. స్వక్షేత్రజుఁడే యౌరసుఁ డని యర్థము చేసి పరాశరునిమతమున మూఁడువిధము లయిన పుత్రులే

కలరని కొందఱు చెప్పియున్నారు. ఈదేశమునం దౌరసపుత్రుఁడును, దత్తపుత్రుఁడునుమాత్రమే యంగీకరింపఁబడుచున్నను, కాశీ మొద లగుస్థలములయందలివారు కృత్రిమకసుతుని గూడ నంగీకరించు చున్నారు. దీనిని విచారించియే నందపండితుఁడు దత్తకమీమాంస యందు

"దత్తపదం కృత్రిమస్యాప్యుపలక్షణం. ఔరసః క్షేత్రజ శ్చైవ దత్తః కృత్రిమకః సుత ఇతి కలిధర్మప్రస్తావే పరాశరస్మరణాత్"

అని కృత్రిమపుత్రునిగూడ కలియుగమునందు గ్రహించి యున్నాఁడు. పరాశరస్మృతి ననుసరించియే కలియుగమునం దర్జునుఁడు మృత భర్తృక యైనయులూచిని వివాహము చేసికొని యున్నాఁడు. ఈ క్రింద నుదాహరించినభారతశ్లోకములవలన ఉలూచి క్రమ మయిన భార్యగా నెంచఁబడుటయు, ఆమెవలన నర్జునునకుఁ గలిగినపుత్రుఁ డౌరసుఁ డనియె చెప్పఁబడుటయు, సులభముగాఁ దెలిసికోవచ్చును:—

అర్జున స్యాత్మజ శ్శ్రీమా న్నిరావా న్నామ వీర్యవాన్
సుతాయాం నాగరాజస్య జాతః పార్థేన ధీమతా
ఐరావతేన సా దత్తా హ్యనపత్యా మహాత్మనా
పత్యౌ హతే సుపర్ణేన కృపణా దీనచేతనా.
భార్యార్థం తాం చ జగ్రాహ పార్థః కామవశానుగాం
అహాన న్నర్జున శ్చాపి నిహతం పుత్ర మౌరసం
జఘాన సమరే శూరాన్ రాజ్ఞ స్తాన్ భీష్మరక్షిణః.

అర్జునుఁడు కలియుగములోనివాఁడా యని సందేహము తోఁచినవారు యుధిష్ఠిరశకసంవత్సరములను దెలిసికొందురేని సంశయనివారణముం బొందఁగలరు. మఱియును రాజతరంగిణియందు

శతేషు షట్సు సార్ధేషు త్ర్యధికేషు చ భూతలే
కలే గ్గతేషు వర్షాణా మభవన్ కురుపాండవాః.

కలియుగమునం దాఱువందల యేఁబదిమూఁడుసంవత్సరము లయిన తరువాత కురుపాండవు లున్నా రని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఉద్దేపల్లి-కృష్ణశాస్త్రిలుగారు చదివినఖండనగ్రంథములో

స నాగలోకే సంవృద్ధో మాత్రా చ పరిరక్షితః
పితృవ్యేణ పరిత్యక్తః (పార్థద్వేషా ద్దురాత్మనా.)

అను భారతశ్లోకములోని మొదటి మూఁడుపాదములుమాత్రము వ్రాసి "పార్థద్వేషా ద్దుర్మాతనా" యనునాలవపాదమును విడిచిపెట్టి, ఇరావంతుఁడును దల్లియు జాతిబహిష్కృతులుగాఁ జేయఁబడి రనియు, తండ్రిచేత విడిచిపెట్టఁబడియె; అతఁడు నాగలోకమునందు పెరిగె ననియు, 'మాత్రా చ పరిరక్షిత' యనుటచే మాతామహాది బంధువులచేఁగూడ విడువఁబడినట్లు కనఁబడుచున్న దనియు, పితృవ్యులచే విడువఁబడుట స్పష్టముగానే చెప్పఁబడి యున్న దనియు, స్వకపోలకల్పితములైనకొన్నియూహలను జేర్చి, ఆయుపన్యాసకులు మోసముచేసి గెలుపుగొనుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. కాని పూర్వోదాహృతశ్లోకములోని నాలవ చరణమువల్లఁ బినతండ్రి దుర్మార్గముగా పార్థునియెడఁ గలద్వేషము చేతనే యిరావంతుని విడిచిపెట్టెనుగాని మఱియొక కారణముచేత కాదనియు, 'మాత్రాచ' యని చకారమును బ్రయోగించుటచే తల్లి మొదలగుబంధువులచేఁ బెంపఁబడినాఁ డనియు, తల్లి పుట్టినింట నున్నది గనుకనే నాగలోకమునందుఁ బెరిగినాఁ డనియుఁ దేటపడి వారు విఫలమనోరథు లయిరి. ఈవివాహము కర్మభూమి యైనభరతఖండమునందు జరగక నాగలోకమునందు జరిగినది గనుక దృష్టాంతముగాఁ దీసికొని రాఁగూడ దని కొంద ఱనిరి; కాని యట్లుచెప్పువారి కాలము

సం దెవ్వరైన నితరదేశమునకుఁ బోయి విధవను వివాహ మాడి వచ్చిన చో నంగీకరింతురా యని యడిగినప్పుడు నిరుత్తరు లౌదురు.

స్మృతులలో కన్యకకే వివాహము చేయవలసిన దని యుండుట చేతను, వివాహమంత్రములలో కన్యాశబ్దమే కనఁబడుచుండుట చేతను, కన్యావివాహముమాత్రమే చేయవలయు నుగాని విధవావివాహము చేయఁగూడదని కొందఱాక్షేపించిరి. పూర్వోక్త మయిన ,,విధవా యా భవేత్కన్యా'' యనుపరాశరవచనమును బట్టి విధవకుసహితము కన్యా వ్యవహారము కలదుగాన, కన్యయే దానయోగ్యురా లనుస్మృతులును వివాహమంత్రములును మృతభర్తృకకుసహితము పనికివచ్చును. కన్యాశబ్ద మొకవేళ నవివాహితలకె చెల్లవలయు నన్నను,

అవిప్లుత బ్రహ్మచర్యో లక్షణ్యాం స్త్రియ ముద్వహేత్
అనన్యపూర్వికాం కాంతా మసపిండాం యవీయసీమ్.

అస్ఖలితబ్రహ్మచారి లక్షణవంతురాలును పరపూర్వ కానిదియు మనోహరురాలును అసపిండురాలును వయస్సుచేఁ జిన్నదియు నైనస్త్రీని వివాహ మాడవలయు నని యాజ్ఞవల్క్యుఁడు విధించినట్లె

,,శ్రుతిశీలినే విజ్ఞాయ బ్రహ్మచారిణేర్థినే దేయాః''

వేదాభ్యాసము చేసినట్టియు సదాచారసంపన్నుఁడును జ్ఞానవంతుఁడును బ్రహ్మచారియు నైనవరునకే కన్య నీయవలయు నని బోధాయనులును చెప్పి యున్నారు. వీరిట్లు సామాన్యముగాఁ జెప్పినంతమాత్రమున బ్రహ్మచారులు కానిపురుషులకు వివాహము కూడ దనికాని, కన్యలు కానిస్త్రీలకు వివాహము కూడ దనికాని చెప్ప నల్లకాదు. ఇవి సామాన్యవిధు లగుటచేత విశేషవిధులనుబట్టి పురుషుల కెట్లో యట్లె స్త్రీలకును పునర్వివాహము చేయవచ్చును. పూర్వోదాహృత మయిన మనువచనమునుబట్టి యనన్యపూర్వికా యనుచోఁ బతి యుండఁగా

నతనిని విడిచిపెట్టి మఱియొకనిని బొందుస్త్రీయని యైనను జెప్ప వచ్చును. పురుషుని ద్వితీయవివాహమునకువలెనే స్త్రీలద్వితీయవివాహమునకును వివాహమంత్రము లిప్పు డున్నట్టుగానే పనికివచ్చును. పురుషుని ద్వితీయవివాహమునందును "స్నాతకాయ కన్యార్థినే తుభ్యమహం సంప్రదదే" యనియే దానవాక్యములో స్నాతకున కిచ్చునట్లే చెప్పఁబడి యున్నది. ఒకసారి భార్య పోయినవాఁ డెప్పుడును స్నాతకుఁడు కానేరఁడుగదా? విధవ కన్య యైనను గావచ్చునుగాని విధురుఁ డెప్పుడును స్నాతకుఁడు కానేరఁడు. వివాహమంత్రములలో విధురునకు స్నాతకశబ్ద ముపయోగింపఁబడునపుడు, విధవకుఁ గన్యాశబ్దము నుపయోగించుటవలనను బాధక మేమియు లేదు.

ఒకసారి యియ్యఁబడినకన్య మరల నియ్యఁబడఁ గూడదనియు, కన్యాదానమాత్రమున జనకునకు పుత్రికయందుఁ గలస్వత్వ మంతరించునుగాన మరల నిచ్చుట కధికార ముండదనియు, కొందఱు వాదింతురు. స్త్రీపునర్వివాహమునకు విధు లెప్పు డున్నవో యప్పుడే యియ్యఁబడినకన్య మరల నియ్యఁబడవచ్చునని శాస్త్రసిద్ధాంతమనియు, కన్యకవిషయము నుఋనస్వత్వము లేనివారుసహితము కన్యాదానము చేయవచ్చునని శాస్త్ర మంగీకరించుచున్నందున కన్యాదానము వధూవరు లిద్దఱును యావజ్జీవము పరస్పరసౌఖ్యమునిమిత్తము కలిసియుండుటకై యేర్పడిన వివాహబంధముయొక్క పూర్వాంగమేకాని దాత కన్యయెడఁ గల తనస్వత్వమును వదలుకొని యచేతనపదార్థమునువలెఁ బ్రతిగ్రహీత తనమనను వచ్చినట్టు చేసికొనుటకై యిచ్చుట కాదనియు, వెనుకనే వ్రాసి యున్నాను. కన్యాదానమాత్రమున జనకునికి దుహితయందుఁ గలస్వత్వము నశింప దనుటకుఁ బెక్కునిదర్శనములు గలవు. తక్కిన సమస్తదానములయందును

„సంప్రదదే న మమ" ఈవస్తువు నీకిచ్చుచున్నా నిఁక నాది కాదని యుండఁగా కన్యాదానమునందుమాత్రము „న మమ" నాది కాదను మాట లేకపోవుటయు, కన్యాదానమాత్రముచేతనే కన్య మగని యధీనురాలు గాక యుక్తవయస్సు వచ్చుపర్యంతము జనకునియింటనే యుండుటయు, దానమాత్రముచేతనే, పుత్రికాత్వము పోక జనకుని పొత్తునకుఁ బుత్రికయు నామెపుత్రులును కర్తలగుటయు, విధవయగు స్త్రీకి పరాశరుఁడు పితృగృహనివాసమును విధించుటయు, దుహిత విషయ మైనస్వత్వము తండ్రికిఁ గన్యాదానమాత్రమున పోవ దనుటకుఁ జాలిననిదర్శనములుగా నుండవచ్చును. అచేతనపదార్థములను రాజు దానము చేసినపుడుసహితము ప్రతిగ్రహీతయుఁ దద్వంశము వారును నశింతురేని దానిస్వత్వము మరల రాజునకే వచ్చుచున్నది. వివాహమాత్రమున జనకునకుఁ బుత్రికయెడఁ గలుగుస్వత్వము నశింపదు గనుకనే, అర్జునవివాహమునందులూచిని తండ్రి యైన యైరావతుఁడే మరల దానము చేసి యున్నాఁడు. „ఐరావతేన సా దత్తా" యను భారతవచనమునుబట్టి యీసంగతి యెల్లరకును దెలిసియే యున్నది.

దమయంతీపునస్స్వయంవరము మిషచేఁ గల్పింపఁబడినది గాని నిజముగా జరుగలేదు గనుక దానిని దృష్టాంతముగా పుచ్చుకోఁగూడ దనియు, ఋతుపర్ణుఁ డొక్కఁడుతప్ప ఇతరరాజు లెవ్వరును రాలే దనియు, నలుఁడు ధర్మవిరుద్ధ మైన పని చేసినందునకై దమయంతిని దూషించినాఁ డనియు, ప్రతిపక్షులు చెప్పిరి. దమయంతీపునస్స్వయంవరమును నేనుచెప్పుట పూర్వకాలమునందు స్త్రీపునర్వివాహ మాచరించెడి యాచార మున్నదని కనబఱుచుటకే కాని దమయంతి ద్వితీయవరుని పెండ్లియాడె ననియు దురుద్దేశముతోనే యామె సమాచా

రము పంపె ననియుఁ జూపుటకుఁ గాదు. ఆకాలమున స్త్రీలకు రెండవ వివాహము చేసెడి యాచారమే లేనిపక్షమున, రాజర్షి యైనఋతు పర్ణుఁ డయోధ్యనుండి యామెను జేపట్టవలె నని వచ్చుటయే సంభ వింపక పోయి యుండును; పతివ్రతా తిలక మయినదమయంతియు నామతండ్రియు నధర్మ మైనపని కై రమ్మని వర్తమానమును బంప కయు నుందురు. ఆందఱును పునస్స్వయంవరమునకు రాకపోవుటకుం గలకారణము వారు పిలువఁబడకపోవుటయే కాని దోష మనుతలంపు కాదు. దమయంతి సుదేవునిఁ బంపునప్పు డాతనితో

అస్థాస్యతి పునర్భైమీ దమయంతీ స్వయంవరమ్
తత్ర గచ్ఛంతి రాజానో రాజపుత్రాశ్చ సర్వశః.

"దమయంతి ద్వితీయస్వయంవరంబు రచియింపఁబోయిన సందులకు భూవలయంబునం గల రాజు లెల్లను బోయెద" రని ఋతుపర్ణునకుం జెప్పుమనియే పలికెను. నలుఁ డా వార్తను విన్నప్పుడును

మమ శోకేన సంవిగ్నా నైరాశ్యా త్తనుమధ్యమా
నైవం సా కర్హిచి త్కుర్యా త్సాపత్యా చ విశేషతః.

"సాధ్వి నాకుఁ గూర్చి సంతతి కలయది చెలువ యిట్టులేలచేయు" నని దమయంతి ద్వితీయ వివాహమును జేసికొనక పోవుటకుఁ దనయెడలఁ గలప్రేమయును సంతతి కలిగి యుండుటయు నే కారణములుగా గణిం చుకొన్నాఁడు గాని యీకార్య మధర్మమయిన దని యెంచుకయు నెంచుకోలేదు. అతఁడు దమయంతిని జూచి కోపముతోఁ బలుకు నప్పుడును

కథం ను నారీ భర్తార మనువర్త మనువ్రతమ్
ఉత్సృజ్య వరయే దన్యం యథా త్వం భీరు కర్హిచిత్.
దూతా శ్చరంతి పృథివీం కృత్స్నాం నృపతిశాసనాత్.

వైదర్భీ కిల స్మ భర్తారం ద్వితీయం వరయిష్యతి
స్వైరవృత్తా యథాకామ మనురూప మివాత్మనః.

అనురక్తుఁడును ననువ్రతుఁడును నైనభర్తను విడిచి యన్యుని వరియిం చుట తగునా యనియు, రాజాజ్ఞవలన దూతలు దమయంతి రెండవ పెండ్లి యాడు నని చెప్పుటకయి తిరుగుచున్నారనియు, స్వైరిణివిధము న నిట్లు చేయుట యర్హమా యనియు. నిషధుఁడొక్కడు, లేడనేకాని శాస్త్ర విరుద్ధమయిన పనిని చేయుచున్నావని దోషారోపణము చేయ గలిగినవాఁడు కాఁడు. దీనినిబట్టి పూర్వము స్త్రీలు పునర్వివాహమును చేసికొనెడియాచారమున్నట్లు తేటపడుచునే యున్నది.

ఇఁక దాయవిషయమునయి యెక్కడనైనను విధు లున్నవా యని కొందఱు శంకింతురు. స్త్రీకి ద్వితీయభర్తవలనఁ గలిగినపుత్రులు పూర్వయుగములందు పౌనర్భవు లని పిలువఁబడి, అట్టివారికి వచ్చు దాయముయొక్క వివరణము మను యాజ్ఞవల్క్యస్మృతులయందుఁ గనఁబడుచున్నను, ఆవిధు లీయుగమున కెంతమాత్రమును చెల్లుబడి కావు; పరాశరులవారు స్త్రీకి ద్వితీయభర్తవలనఁ బుట్టిన సుతులను కూడ నౌరసులనుగానే చెప్పినందున, ఈయుగమున వారికిఁ బ్రథమ వివాహమునందుఁ బుట్టిన వారికవలెనే దాయము వచ్చును. దొరతనము వారు విధవా పునర్వివాహ శాసనమును జేసి దానియందు స్త్రీల యొక్క దాయనిర్ణయమును జేసి యున్నందున, అందునకు విరుద్ధము గా మన ధర్మశాస్త్రమునం దేమున్నను చెల్లనేచెల్లదు. ఆశాసనము యొక్క రెండవప్రకరణమునందు "భరణరూపమునఁగాని' భర్తకైనను అతనివంశజులకైనను వచ్చు దాయరూపమునఁ గాని, పునర్వివాహము చేసికొనుటకు స్పష్టముగా సమ్మతి యియ్యక విక్రయ ముల కధికారము లేకుండ జీవితకాలమునం దనుభవించుటకు మా

త్రమే మరణశాసనమువలనఁ జెందఁజేసెడుసట్టిగాని, మృతుఁడయిన భర్తయొక్క సొత్తునందలిస్వత్వమును సంబంధమును పునర్వివాహ మయినతోడనే యామెను విడిచిపోయి, యామె మృతినొందినప్పుడేలాగుననో యదేప్రకారముగా నామె పూర్వభర్తయొక్క బాంధ్యలకుగాని యామె మరణానంతరము సొత్తునకుఁ గర్తలు కాఁదగినవారికేఁగాని చెందు" అని విధింపఁబడియున్నది. దీనిని బట్టిచూడఁగాఁ బునర్వివాహ మాడు స్త్రీయొక్క నగలు మొదలయిన స్త్రీధనమును చరరూపకమయినసొత్తును తప్ప తక్కినస్థిరరూప మయినపూర్వభర్తయొక్కవసతి మొదలగు నవి యన్నియు నాతనిజ్ఞాతులకే చేరునని విదిత మగుచున్నది.

అన్నదేశీయులగు దయార్ద్రహృదయులారా! సమస్తసద్గుణహారావళికిని దయయే నాయకమణి యని మీ రందఱు నెఱిఁగియే యున్నారుగదా? ఈశ్వరునియొక్క సమస్తకల్యాణగుణములకును దయయె శిరోభూషణమై సృష్టియం దెల్లెడలను బ్రకాశించుచున్నది. లోకములలోని సమస్తజీవరాసులును తమ యల్పాయుష్కాలములో సంసారసుఖమును బొందుచుండుటకు భగవంతునికి వానియెడలఁ గల నిర్హేతుకజాయమానకటాక్షము తప్ప వేఱుకారణ మేదియున్నదని మన మూహింపఁగలము? ఒకరియాపదను జూచినపుడు దయార్ద్రహృదయుఁడై యాపన్నివారణమునకుఁ దగినసదుపాయమును జింతించువాఁ డెవఁడో వాఁడొక్కఁడే నిక్కమైనమానవుఁడుగాని, తక్కిన దయాశూన్యు లందఱును మనుష్యరూపమున నున్నఘాతుకమృగములే యగుదురు. ఎట్టిఘాతుకమృగ మయినను తనయాహారమునిమిత్తము ఇతరజాతిజంతువులను హింసించునుగాని స్వజాతిమృగములను హింసింపదు. తెలివి లేనిమృగములయందుసహితము ఇట్టిమేర యొకటి గనఁ

బహుచుండఁగా జ్ఞానసంపదచే నత్యధికు లయినమనుష్యులయందు తమకు లేశమయినను మేలు లేకపోయినను వెనుకటివారు బాధ పెట్టుచున్నారనుహేతువునుబట్టి యనాథలైనయబలల హింసపెట్టు గుణ ముండుట ధర్మ మగునా? మనము ప్రతిదినమును గరుణఁ జూపు మని సర్వకారుణ్యుఁ డయినయీశ్వరుని ప్రార్థింతుము, మనము మాత్రము మన్కికరుణ నేల దిక్కుమాలినయనాథలయందుఁ జూపరాదు? శాస్త్రమో నమస్తవిధముల స్త్రీపునర్వివాహమును విధించుచున్న ఐనను శాస్త్రమునకు కుత్సితార్థములను గల్పించి యనాథ లయి స్త్రీలను బాధింపఁ గంకణముఁ గట్టుకొన్నపాపాత్మమండలాగ్రగణ్యులును అందందు పలువు రుందురు. నిద్రపోయెడివానిని లేపవచ్చునుగాని మేలుకొన్నవానిని లేపుట శక్యము కాదు; కాఁబట్టి యుక్తిసంఘటితసత్త్ర మాలను బోధించుటకు బ్రహ్మయైనను శక్తుఁడు కానేరఁడు. ఎద్దుపుండు కాకికి ముద్దుకానట్లు అనాథస్త్రీలకష్టములును వారిమనసులను గరఁగింపఁజాలవు. ప్రారంభదశయం దెంత మంచికార్యమును గాని కొందఱు దూషించుచునే యుందురు. పామరులదూషణమును పాటింపఁ బట్టక సాహసించి, బాల్యముననే భర్తలను పోఁగొట్టుకొన్న వారిజనకులును లోకోపకారచింత గలవారును కార్యమునకుం బూనిన యెడల నిప్పుడు దూషించువారే పిదప శ్లాఘించెడికాలము వచ్చును గాని రాకపోదు. శాస్త్రనిషిద్ధకార్యమని భ్రమపడి వివాహమును జేయుట మానుకొని, అందువలనఁ గలిగెడిప్రత్యక్షఘోరపాతకము లైనగర్భపాతములను శిశుహత్యలను జూచి యూరకుండుట యిహపర సుఖదాయక మగునా? కన్నబిడ్డలకు శాస్త్రీయముగా వివాహములు చేయక స్వయంకృతాపరాధమువలన వారు చెడుతెరువులం బ్రవర్తింప సన్మార్గమునం బ్రవర్తించుమార్గమును జూపక మాదిరిక్కిలి విటులను

జంపింపఁ జూచుట మనుష్యకృత్య మగునా ? సద్వంశమున జనించిన కన్యలు ద్వితీయవివాహము లేకపోవుటచే నిల్లు విడిచి లేచిపోయి బహిరంగముగా వ్యభిచరించుచు జాతిభ్రష్ట లగుచుండఁ జూచుచు నూరకుండుట మనకు గౌరవావహ మగునా ? రాజదండనమునకు వెఱచి కన్నబిడ్డలను జంపక చండాలురు మొదలగువారి కియ్యఁగా, ఉత్తమజాతులయందుఁ బుట్టిన యట్టిబాలురు చండాలురై చెప్పరాని పనులను జేయుచుండఁగాఁ జూచుట మనకు లాఘవము కాదా ? ఇట్టి గణనాతీతము లయినదుష్కృత్యముల కొడిగట్టుటకంటె సమస్తదోష నివారకమును శాస్త్రీయము నైనవివాహమునే చేయరాదా ?

ఓ జనులారా ! భగవంతుఁడు మనకు జ్ఞానమును దయచేసియున్నందుకు దానిని సార్థకపఱిచి, లోకముయొక్క మేలును జింతించి ప్రస్తుతమున రజస్వల కాకమునుపు భర్తలను పోఁగొట్టుకొన్న స్త్రీలకయినను పునర్వివాహమున కనుజ్ఞనియ్య మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నాను. మీ కట్టి సద్బుద్ధి నుదయింపఁ జేయుటకయి కరుణానిధి యైనపరమేశ్వరుని త్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రార్థించి, ఇప్పటి కీవిషయము నింతటితో విరమించుచున్నాను.

స్త్రీపునర్వివాహ శాస్త్రసంగ్రహము.

స్త్రీపునర్వివాహ శాస్త్రసంగ్రహము.

:(0):

ఉపోద్ఘాతము

సువివేకులారా!

ఇప్పు డిక్కడ స్త్రీపునర్వివాహవిషయిక మయినచర్చ విశేషముగా జరుగుచున్నందున సత్యమును దెలిసికొనుటయం దిష్టము గలవారి యుపయోగమునిమిత్తమయి యీవిషయమునం గలశాస్త్రసంబంధ మయినసాధకబాధకములను పూర్ణముగా దెలుపవలసియే యున్నను, అట్టిపని చేయుట కిప్పు డవకాశము చాలదుగనుక సంగ్రహముగా నీ యుపన్యాసమును జేయుచున్నాను. మనదేశములో స్త్రీపునర్వివాహమాచారములో లేకపోవుటవలన బాలవితంతువులచేత సాధారణముగా నడుచుచున్న హేయ మయినవ్యభిచారమును, కామోద్రేకముచేత జాతిగుణవివేచనము లేక వితంతువులు పరపురుషులతోం జేయుజారత్వమును, మానవంతు లగుబంధువులకంటం బడ్డప్పుడు కోపావేశముచేత ననివార్యముగా సంభవించు నరహత్యలు మొదలగుఘోరకృత్యములును, వ్యభిచారమును మరగినవితంతువులు ఉపపతులనిమిత్తమునం జేయుదుర్వ్యయములును, అట్టియనాథయువతులు తమకు తోడుగా నుండుట కయి మగండు గలభార్యలనుగూడ వ్యభిచారమునకు దింపంగా వారిభర్తలు మొదలయినవారికిం గలిగెడియవమానమనఃఖేదములును, ఇంటం గలనిర్బంధములకు తాళంజాలక కామప్రేరణచేత వీధికెక్కి నీచులగు విటపురుషులతోడ బాలవితంతువులు లేచిపోయినప్పుడు బంధువర్గమునకుం గలుగుతలవంపులును, వితంతువులవ్యభిచారమునకు ఫలముగా గర్భము నిలిచినప్పుడు

జరపఁబడుగర్భస్రావములు భ్రూణహత్యలు శిశుహత్యలు మొదలగు దారుణకృత్యములును, అనేకములు కలవు. అట్టిక్రూరకృత్యములు రాజకీయాధికారులకుఁ దెలిసి వానితో సంబంధించినవారి నెల్ల రచ్చకీడ్చినప్పుడు నిర్దోషులకుసహితము ప్రాప్తము లగుశిక్షలును, మానభంగములును, ముసలివాండ్రుసహిత మిరువురను ముగ్గురను బాలికలనే వివాహ మాడుచుండుటవలనను బాల్యముననే భర్తలను పోగొట్టుకొన్న చిన్నకన్నియలుసహితము వివాహమున కక్కఱకురాక వ్యర్థురాండ్రగుచుండుటవలనను కన్నియలకు కఱవు వచ్చి, ధనపిశాచగ్రస్తులైనజనకులు నరమాంసవిక్రయమునకు వెఱవక వందలకొలఁది రూప్యములను స్వీకరించి తమముద్దుకూఁతులను వృద్ధవిగ్రహములకు వివాహవ్యాజమున బలి పెట్టుచుండుటచే ప్రబలు చుండుకన్యాశుల్కమును, వ్యభిచరించి శిశువులను చంప చేతు లాడక కులమువారికి వెఱచి దయార్ద్రహృదయము గలబాలవితంతువులు వారిని విజనప్రదేశమునఁ బాఱవేయఁగా మాలమాదిగలు వారి నెత్తి పెంచి బ్రాహ్మణాద్యుత్తమవంశసంభవు లయినయాబాలకులను పరమ నీచములయిన పనులయందు వినియోగించినప్పుడు చూచెడిజననీప్రభృతులకు కలిగెడు మనఃపరితాపమును, వివాహ మనఁగా నెట్టిదో యెఱుఁగనియజ్ఞానదశయందే పతులు పరలోకగతులు కాఁగా శోకసముద్రమున మునిఁగి పెద్దపెట్టున నేడ్చుచుండు జననీజనకులచెంతకుఁ బోయి పసిబాలికలు దుఃఖకారణమును దెలిసికోలేక యెఱుఁగనిప్రశ్నలు వేయునప్పుడు తల్లిదండ్రులకుమాత్రమే కాక కన్నవారికిని విన్నవారికినిఁగూడఁ గలిగెడి గుండె లవిసెడిసంతాపమును, చెడునడతలం బ్రవేశింపసాధ్వులుసహితము తోడి పడఁతులు కని పెంచుచున్నప్పుడును సరివారు ముద్దులను ముచ్చటలను ననుభవించుచున్నప్పుడును వృద్ధు లగుతల్లిదం

ద్రులుకూడ గదులలో పట్టెమంచములమీఁద భర్తలు సుఖముగా
శయనించుచుండఁగా తా మొంటిగా గుమ్మములవద్దను పంచను జేరి
కటికినేలను బరుండి వా రనుభవించుసుఖమును తమదురవస్థను తలం
చుకొను నప్పుడును పొందువ్యాకులభావమును, తమకడుపునఁ బుట్టిన
బాలికలు పసితనములోనే విధవలయి తిన్ననిబట్టయు కడుపునిండ
రెండుపూటలు తిన్నంతయన్నము నైన నెఱుఁగక తలలు గొఱిగించు
కొని విరూపురాండ్రయి యింటిపని యంతయుఁ జేయుచుండియు నెల్ల
వారిచే రోతమాటలు పడుచు నెడతెగనిదుఃఖము ననుభవించుచుం
డఁగా చూడలేక శోకించుతల్లిదండ్రులమనో వేదనయు, ఇటువంటివే
యనంతము లయినయితరదుఃఖవిషయములును, ప్రతిదినమును ప్రత్య
క్షమునఁ గనఁబడినప్పుడు దయ యెట్టిదో యెఱుఁగని కిరాతునివంటి
వానికి సహితము మనసు కరఁగి యీదురాచారమును మాన్పింప
వలె నని పలుమాఱు మనసులో నూహ పుట్టియు దుర్గ్రంథములును
లయినశ్రుతిస్మృతులేమో యీవిషయమున క్రౌర్యమును వహించు
చున్న వని యీయాచారపిశాచప్రేరణమున నొకభ్రమను బొంది నిరాశను
జెంది యూరకుండవలసినగతి సంభవింపక మానదు. కాఁబట్టి తాము
చేసెడియెల్లపనులను శాస్త్రానుగుణముగానే నడపవలయు నను నియ
మము గల హిందువులను పూర్వాచారమునుండి మరలించుట కయి
శాస్త్రప్రమాణములు మాత్రమే కావలసి యుండునుగాని యుక్తు
లును లోకనిదర్శనములును నావశ్యకములు కావు. ఇట్టివిషయముల
యందు లోకసిద్ధాంతము నేర్పఱుచుకొనుటకు ప్రమాణములు కొందఱు
శ్రుతిస్మృతి పురాణము లనియు కొందఱు శ్రుతిస్మృతిశిష్టాచారము
లనియు నిర్ణయించి యున్నారు.

శ్లో. యు దదృష్టం హి వేదేషు త ద్దృష్టవ్యం స్మృతౌ కిల
ఉభాభ్యాం యు దదృష్ట స్తు త త్పురాణేషు పఠ్యతే.

వేదములయం దేది కనఁబడదో యది స్మృతులయందుఁ జూడఁ బడఁ దగిన దనియు, ఆరెంటియందును కనఁబడనిది పురాణముల యందుఁ జెప్పఁబడు ననియు, ఆపస్తంబస్మృతియందును,

శ్లో. ధర్మం జిజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం ప్రథమం శ్రుతిః
ద్వితీయం ధర్మశాస్త్రం తు తృతీయో లోకసంగ్రహః.

ధర్మజిజ్ఞాసముఁ జేయువారికి మొదటిప్రమాణము శ్రుతి యనియు, రెండవప్రమాణము స్మృతి యనియు, మూడవప్రమాణము లోకాచార మనియు, భారతానుశాసనికపర్వమునందును, జెప్పఁబడి యున్నది. పురాణాచారములవిషయ మయి భిన్నాభిప్రాయము కలిగి యున్నను, శ్రుతిస్మృతులు పరమప్రమాణము లనుటమాత్రము నిర్వివాదాంశము.

శ్లో. శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు విరుద్ధేషు పరస్పరం
పూర్వం పూర్వం బలీయం స్యా దితి న్యాయవిదో విదుః.

శ్రుతిస్మృతిపురాణములలో పరస్పరవిరోధము సంభవించి నప్పుడు పురాణమునకంటె స్మృతియు స్మృతికంటె శ్రుతియు బలీయము లని యాపస్తంబుఁడు చెప్పి యున్నాఁడు. శ్రుతులలోఁగాని స్మృతులలోఁగాని విరోధవచనములు కనఁబడినప్పు డవి యన్నియు సమన్వయించున ట్లర్థము చేయవలయు ననియు, అవి యేవిధముచేతను సమన్వయించనప్పుడు ధర్మము వికల్పముగాఁ జెల్లు ననియు, వేదార్థ మును వ్యాకరణాదిషడంగముల ననుసరించియే చేయవలయు ననియు, స్మృతులలో చతుర్యుగసాధారణస్మృతులకంటె నాయాయుగస్మృతు లాయాయుగములయందు బలవత్తరము లనియు, పదముల కర్థమును

జేయునప్పుడు విశేషబాధకము వచ్చినప్పుడు తప్ప యౌగికార్థమును గ్రహింపఁగూడదనియు, నిఘంటువులయందుఁ గను పట్టురూఢార్థమునే గ్రహింపవలయుననియు, శాస్త్రములయందలి పారిభాషికము లయిన పదములను పారిభాషికము లయినయర్థములయందే గ్రహింపవలెననియు, విశేషవిధు లున్నస్థలములయందు సామాన్యవిధులు ప్రవర్తింపవనియు, వ్యాఖ్యానము లెప్పుడును స్వతంత్రప్రమాణములు కావనియు, మనపూర్వులు నియమములు చేసి యున్నారు. ఈనియమములతోనే వరుసగా స్త్రీపునర్వివాహమునకు సాధకబాధకములుగా నుండుశ్రుతిస్మృతిపురాణవచనముల నుదాహరించుచు, వానియర్థ నిర్ణయమును జేయుటకుఁ బ్రయత్నించెదను.

శ్రుతి ప్రమాణములు.

మొట్టమొదట శ్రుతిప్రమాణములనుగూర్చి విచారింతము. ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము, అని శ్రుతి నాలుగుభాగములు గలది.

౧. ఉదీర్ష్వ నార్యభిజీవలోక మితాసు మేత ముపశేష ఏహి
హస్తగ్రాభస్య దధిషో స్త్వ మేతత్పత్యుర్జనిత్వ మభిసంబభూవ

ఓ నారీ! చచ్చి యున్నయీపెనిమిటియొద్ద పడి యున్నావు బ్రతికియున్నవారిని జూచి లేచి రా; పాణిగ్రాహకుఁడును వితంతువున వివాహమాడ నిచ్ఛగలవాఁడును నగుభర్తకు భార్యవు కమ్ము. అని యీశ్రుత్యర్థము.

ఈశ్రుతి యజుర్వేద తైత్తిరీయారణ్యకములోని యాఱవప్రపఠకమునందలి పదునాలవయను వాకము; ఇది వేదమునందు మృతుఁ డయిన యాహితాగ్నిబ్రాహ్మణునిభార్యనుగూర్చి చెప్పఁబడినవాక్యము. 'ఇయంనారీ' యను మంత్రప్రకారముగామృతభర్తృకపెని

శవమునొద్ద పడియుండఁగా బంధువు లీమంత్రమును జెప్పి యామెను లేవఁదీసికొని వత్తురు. సంతానమున్నను లేకపోయినను, ఆహితాగ్ని బ్రాహ్మణునిభార్యవంటిదానికే వేదము పునర్వివాహమును విధించు చున్నప్పుడు బాలవితంతువులకు వివాహము విధించు ననుట నిరాక్షేపము కాదా? పితృమేధమునందలి యీమంత్రమును సహగమనము చేయని స్త్రీలయొద్దనే చదివి లేవఁదీయవలెనని విధులు గలవు. కల్ప సూత్రములలో నొకటగుభారద్వాజసూత్రము "తాం పతీత్థ ఏకథనే నోత్థాపయ త్యన్యో వా బ్రాహ్మణశ్శీర్ష్వనారీతి" యని మృతభర్తృకను మఱఁదిగాని మఱియొకబ్రాహ్మణుఁడుగాని లేవఁదీయవలయునని విధించుచున్నది. "తాం ప్రతిగతః సవ్యేపాణా వభిపాదోత్థాపయతి" యని విద్యారణ్యులవారు భాష్యమునం దుదాహరించినకల్పసూత్రము కుడిచేతితో పట్టుకొని లేవ నెత్తవలయు నని యొకవిశేషమును గూడ జెప్పుచున్నది.

ఈశ్రుతియొక్కయర్థము స్త్రీపునర్వివాహపక్షమున స్పష్టముగానే యున్నను, ఈవిషయమును మఱింత బలపఱుచుట కయి దీని పూర్వశ్రుతిని గూడ నిం దుదాహరించుచున్నాను.

శ్రు. ఇయం నారీ పతిలోకం వృణానా నిపద్యత ఉపత్వా మర్త్య ప్రేతం విశ్వం పురాణ మనుపాలయంతీ తస్యై ప్రజాం ద్రవిణం దేహ దేహి. యజుర్వేదము.

ఓమృతుఁడా! నీభార్య నీలోకమును గోరుచు ప్రేత వగునీయొద్ద పడియున్నది; ప్రాచీన మగుప్రాతివ్రత్యధర్మము ననుసరించి వర్తించుచున్నది; ఈలోకమున నీవామెకు సంతానమును ధనమును కలుగునట్లు చేయుము — అని యీశ్రుతి కర్థము. "అత్ర షష్ఠీ ముపనిపాతయ తీయంనారీతి" యను కల్పసూత్రమునుబట్టి భార్యను చచ్చినభర్త

సమీపమునపరుండబెట్టి బంధువులు ప్రేతము నుద్దేశించి యీమంత్ర, మును పఠింతురు. బంధువులు ప్రేతపత్నికొఱకు (పునర్వివాహమువలన), సంతానాదికము కలుగున ట్లనుగ్రహింపవలయు నని ప్రేతమును గోరుటయు, పునర్వివాహము చేసికొనఁగోరువానికి భార్యవుకమ్మని ప్రేతపత్నినిగోరుటయు, చూడఁగా స్త్రీపునర్వివాహము వేదవిహితమనుట కరతలామలక మగుచున్నది. సూత్రకారు లందఱును ఐకకంఠ్యముతో పూర్వోక్తమంత్రద్వయమును పఠింపవలసినవారు మఱిది మొదలగు బంధువులే యని విధించుటవలన, కర్మ చేయవలసినపుత్రులను వదలి పెట్టి తదితరులను నియమించుట చూడ పుత్రసంతానము లేనివారివిషయముననే యీరెండుమంత్రములు వినియోగపడవలసి నట్లూహింపదగియున్నది. అందుచేతనే పితృమేధానుక్రమణికయందు "ఏతన్మంత్రిద్వయం సపుత్రకాయాం నాస్తి" యనువాక్యము కనఁబడుచున్నది. దీనినిబట్టి విచారింపఁగా వేదము సంతానవతులుగూడ పునర్వివాహము చేసికోవచ్చునని చెప్పుచున్నను, సూత్రకారులుమాత్రము సంతానము లేనికాంతలకుమాత్రమే పునర్వివాహానుజ్ఞ నియ్యనుద్దేశించిన ట్లూంచఁదగి యున్నది.

3. యా: పూర్వం పతిం విత్వాథాన్యం విందతే పతిం
పంచౌదనం చ తావజం దద్యాతో నవియోషతః. ౨౭.
సమానలోకో భవతి పునర్భువా పరః పతిః
యోజం. పంచౌదనం దక్షిణాజ్యోతిషం దదాతి. ౨౮.
అనుపూర్వవత్సాం ధేను మనడ్వాహ ముపబర్హిణం
వాసో హిరణ్యం దత్వా తే యాంతి దివ ముత్తమమ్. ౨౯.
అథర్వసంహిత, ౯ కాండ, ౫ ప్రపాఠకము.

ఒకస్త్రీ మొదట నొకనిని వివాహమూడి మరల మఱియొకనిని

వివాహము చేసికొన్నయెడల, అజాపంచౌదనము చేసి యాదంపతు లెడఁబాయకుందు రనియు, దక్షిణాపూర్వకముగా నజాపంచౌదనవ్రతమును జేసినయెడల పునర్భువు రెండవభర్తలోకమును పొందు ననియు, సపత్నకగోదానాదులను జేసి వారుత్తమలోకమును బొందుదు రనియు, పైశ్రుతితాత్పర్యము. స్త్రీపునర్వివాహము నింతకన్న స్పష్టముగాఁ జెప్పుశ్రుతి యుండనేరదు. పూర్వకాలమునందు బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేతరజాతులలోని స్త్రీలను మాత్రమే కాక, బ్రాహ్మణేతర జాతులవిధవలనుగూడ వివాహమాడుచువచ్చిన ట్లీక్రింది యథర్వవేద వచనము చూపుచున్నది.

౮. ఉత యత్పతయో దశ స్త్రియాః పూర్వే అబ్రాహ్మణా
బ్రహ్మా చేత్ హస్త మగ్రహీత్ స ఏవ పతి రేకధా
బ్రాహ్మణ ఏవ పతి ర్నరాజన్యో న వైశ్యః, తత్సూర్య
ప్రబ్రువ న్నేతి పంచభ్యో మానవేభ్యః.

అథర్వసంహిత.

ఒకస్త్రీకి మొదట బ్రాహ్మణులు కానివారు పదిమందిభర్త లయి యామెను బ్రాహ్మణుఁడు పెండ్లి చేసికొన్నపక్షమున, అతఁడే యామెకు పతికాని రాజన్యుఁడును వైశ్యుఁడును కాఁడనియు, ఈ యర్థమునే యైదుజాతులమానవులకు సూర్యుఁడు చాటుచు తిరుగుచున్నాఁడనియు ఈశ్రుతి బోధించుచున్నది.

౯. తస్మా దేకస్య బహ్వ్యో జాయా భవన్తి
నైకస్యై బహవ స్సహ పతయః

ఋగ్వేదము, ఐతరేయబ్రాహ్మణము, ౩ పంచిక, ౨౨ ఖండ.

"ఆకారణమువలన నొకపురుషునకు బహుభార్య లగుదురు; ఒకస్త్రీకి 'ఏకకాలమునందు' బహుభర్తలు కారు" అని యాశ్రుతి

కర్థము. పురుషవిషయమున కాలభేదమును దెలుపుపదమును బ్రయో. గింపక, స్త్రీవిషయమున నేకకాలమునందని తెలియఁజేయు "సహ" శబ్దమును బ్రయోగించుటచేతనే స్త్రీలకు భిన్నకాలములయందు వేఱు వేఱుభర్త లుండవచ్చు నన్నమాట స్పష్టమగుచున్నది. భారత వ్యాఖ్యానమునందు నీలకంఠాచార్యులవారీశ్రుతికి "సహేతి యుగప ద్బహుపతిత్వ నిషేధో న తు సమయభేదేన" యని 'సహ' యనుట వలన నేకకాలమునందు బహుపతిత్వనిషేధమే కాని కాలభేదమునందుఁ గాదని యర్థము వ్రాసి యున్నారు.

౬. సోమః ప్రథమో వివిదే గంధర్వో వివిధ ఉత్తరః
తృతీయో అగ్నిష్టే పతి స్తురీయ స్తే 'మనుష్యజాః.'

ఋగ్వేదము, ౧౦ మండలము, ౭ అధ్యాయము, ౮౫ సూక్తము.

నీకు సోముఁడు మొదటిభర్త; రెండవభర్త గంధర్వుఁడు; మూఁడవభర్త అగ్ని; నాలవభర్త నీకు మనుష్యునివలనఁ బుట్టినవాఁడు- అని యీశ్రుతితాత్పర్యము. ఇది వివాహమంత్రములయందు వచ్చును. నీకు (స్త్రీకి) నాలవభర్త మనుష్యునివలనఁ బుట్టినవారు "మనుష్యజాః" అని బహువచనమును బ్రయోగించుటచేత స్త్రీలకు భిన్నకాలముల యందు బహుభర్త లుందురని యీశ్రుతి సూచించుచున్నది. "తురీయః" అనువిశేషణ మేకవచనమునం దుండుటచేత నొక్కకాల మునం దొక్కభర్తమాత్రమే యుండవలయు ననియు "మనుష్యజాః" అని విశేష్యము బహువచనమునం దుండుటచేత నొకపతి యనంత రము మఱియొకపతిచొప్పున బహుభర్త లుందు రనియు సారస్యము కనుపట్టుచున్నది.

౭. కుహస్విద్దోషా కుహవస్తోరశ్వినా కుహాభిపిత్వం
కరతః కుహోషతుః కోవాంశయుత్రా 'విధవేవదేవరం'

మర్యస్న యోషా కృణుతే సధస్థ ఆ.

ఋగ్వేదము, ౮ అష్టకము.

ఈఋగ్వేదవచనమునందు "విధవ పాన్పునందు దేవరునికొఱకు కనిపెట్టుకొని యున్నట్లు" అని యొకయుపమానము కనఁబడుచున్నది. వేదమునం దెక్కడను నియోగము విధింపఁబడి యుండలేదనియు, స్త్రీ మఱుదిని వివాహ మాడెడియాచారము కనఁబడుచున్న దనియు, ఎల్లవారును నెఱిఁగి యుండవచ్చును. అందుచేతనే యీదేవరశబ్దమునకు నిరుక్తమునందు 'ద్వితీయవరుఁడు' అని యర్థము వ్రాయఁబడి యున్నది.

నిరుక్తము—క్వస్విద్దాత్రౌ భవథః క్వ వా క్వాభిప్రాప్తిం

కురుథః క్వవసథః। కోవాం శయనే విధవేవ దేవరం

దేవరః కస్మా ద్ద్వితీయో వర ఉచ్యతే॥

ఈశ్రుతికూడ పూర్వకాలమునందు విధవలు ద్వితీయభర్తలతో సుఖ మనుభవించు చుండుట సర్వసాధారణముగా నుండెనని చూపుట కనుకూలపడు చున్నది.

౮. అంతేకాక, వేదమునం దనేకస్థలములలో దిధిషువు పే రుదాహరింపఁబడి యున్నది. "పునర్భూర్దిధిషూరూఢా ద్విస్తస్యా దిధిషుః పతిః" అను నమరకోశమువలన వివాహితయొక్క ద్వితీయభర్త దిధిషువని యెల్లవారు నెఱిఁగి యుందురు. తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమున 3 కాండ, ౪ ప్రపాఠకము, ౪ అనువాకమునందు, అరాధి యనుదేవతకు దిధిషువును బలిపెట్టవలసినట్లు చెప్పఁబడి యున్నది. ఆయనువాకమునందే వేఱువేఱు దేవతలకు వరుసగా పిల్లలను, స్త్రీలను, వృద్ధులను, వేదము చదివినబ్రాహ్మణులను బలిపెట్టవలసినట్టుకూడఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఇప్పుడు చెప్పినదానివల్లను, నరమేధయాగ ముండుటవల్లను,

పూర్వకాలమునందు నరబలు లుండె ననుట స్పష్టము. వేదమునందు దిధిషుశబ్దము పలుచోట్ల కనఁబడుచుండుటవలన, ఆకాలమునందు పురుషులకువలెనే స్త్రీలకును పునర్వివాహములు సాధారణముగా నున్నట్టు తెలియవచ్చుచున్నది.

౫. ఋగ్వేద, ౮ అష్టకము, ౧౦ మండలము, ౧౦౯ సూక్తమునందు ఒక్క బ్రాహ్మణునిభార్య యగు 'జుహు' అనెడిస్త్రీ బృహస్పతికి మరల వివాహము చేయఁబడినట్టు చెప్పఁబడి యున్నది. దీనివలన వేదమునందు స్త్రీపునర్వివాహమును విధించునట్టియు సూచించునట్టియు వచనములుమాత్రమేకాక సరిగా స్త్రీపునర్వివాహము జరిగిన దృష్టాంతముకూడ స్పష్టముగాఁ గానవచ్చుచున్నది.

స్త్రీపునర్వివాహము వేదచోదిత మని చూపుట కిట్లిన్ని సాధకములు గనుపట్టుచున్నప్పుడు ప్రతిపక్షులు వేదమునుండి యొక్క బాధకవచనము నైనఁ గనఁబఱుపఁ గలుగుదురా? వారు తీసికొనివచ్చెడిదంతయు,

యు దేకస్మిన్ యూపే ద్వేరశనే పరివ్యయతి తస్మా దేకో ద్వేజాయే విందతే। యన్నైకాగ్ంరశనాం ద్వయో ర్యూపయోః పరివ్యయతి తస్మా న్నైకా ద్వౌపతీ విందతే.

కృష్ణ యజుర్వేదము, ౬ కాండము, ౬ ప్రపాఠకము, ౪ అనువాకము.

ఒకయూపమునకు రెండుత్రాళ్ళను గట్టునట్లే యొకని కిద్దఱు భార్య లుందురు; ఒకత్రాడును రెండుయూపములకు కట్టకూడనట్లే ఒకస్త్రీ కిద్దఱుభర్త లుండ రనునర్థ మిచ్చెడి యీయొక్కశ్రుతియు తప్ప వేఱేదియుఁ గానరాదు. ఈశ్రుతి యేకకాలమునందే స్త్రీలకు బహుపతులను నిషేధించుచున్న దనుట కొంచె మాలోచించువారి కందఱికిని దెలియును. దీనికి వినియోజకవాక్య మైన "అగ్నిష్ఠం

ద్వాభ్యాగ్ రశనాభ్యాం పరివీయు" యనుకల్పసూత్రము ఏకకాలమునందే యూపమునకు రశనాద్వయబంధమును విధించుచు వయినిర్బంధమేక కాలమునందుమాత్రమే యని స్పష్టపఱుచుచున్నది. దృష్టాంతమునుబట్టి చూచినను, ఒకత్రాటిని రెండుస్తంభముల కేకకాలమునందు కట్టుట యశక్యముగాని, యొకస్తంభమున నున్నదానిని విప్పి మఱియొకస్తంభమునకుఁ గట్టుట యసాధ్యము కాదు. కాఁబట్టి కాలాంతరములయందు స్త్రీలకు భిన్నపతు లుండుట కేయాక్షేపణమును గనఁబడదు. పూర్వోక్తము లయినశ్రుతివచనములతో సమన్వయించునట్లు అర్థము చేసెడిపక్షమున దీనికి మఱియొకయర్థమును గల్పించి సాధించుట కెవ్వరికిని శక్యము కాదు. అంతేకాక యీశ్రుతియందలినిషేధము సామాన్యముగా నున్నది; ఉదీర్ష్వనారీత్యాది శ్రుతులు విశేషముగా మృతభర్తృకకు పునర్వివాహమును విధించుచున్నవి. కాఁబట్టి మృతభర్తృకకు తప్ప ద్వితీయభర్త యుండఁగూడదని యైనను విశేషసామాన్యభావముచేత నీశ్రుతి కర్థము చేయవచ్చును. ఇంతవఱకును విచారించినదానినిబట్టి శ్రుతులలో పరస్పరవిరుద్ధము లగువచనము లేవియుఁ గనఁబడలేదుగాని, ఒకవేళ కనఁబడినను,

శ్లో. ధర్మం జిజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం పరమం శ్రుతిః
శ్రుతి ద్వైధంతు యత్ర స్యా త్తత్ర ధర్మా వుభౌ స్మృతౌ.

అను మనువచనమునుబట్టి శ్రుతి రెండువిధములఁ జెప్పినయెడల వికల్పముచేత రెండును ప్రమాణములే యగును గనుక, అప్పుడునహిత మిష్టమున్నవారు వివాహము చేసికోవచ్చుననియే పరమసిద్ధాంత మేర్పడును.

ధర్మనిర్ణయకగ్రంథములలో నెల్ల నుత్కృష్టప్రమాణ మాయిన

శ్రుతి సోమి దేనివవిఅకును స్త్రీల కండఱికిని పునర్వివాహము నంగీక రించుచున్న దనియు, అట్టి పునర్వివాహితను విడువఁగూడదని యే కాక యాదంపతులకు పుణ్యలోకము వచ్చుననికూడ తెలుపుచున్న దనియు, ఇంతవఱకును వ్రాసినదానివలన విస్పష్టముగాఁ గనబడిచినియు న్నాను.

చతుర్యుగ సామాన్యస్మృతి ప్రమాణములు.

స్మృతిప్రమాణముల నుదాహరించుటకుముందు సమస్తస్మృతు లును సమానబలము కలవి యగునో కావో, కానియెడల నేస్మృతు లెప్పుడు బలవత్తరములో వివరింపవలసియున్నది.

శ్లో. అన్యే కృతయుగే ధర్మాస్త్రేతాయాం ద్వాపరే పరే
అన్యే కలియుగే నృణాం యుగ హ్రాసానురూపతః.

అను మనువచనమునుబట్టి యుగసామర్థ్య దౌర్బల్యానురూ పముగా కృతయుగ ధర్మములు వేఱనియు, త్రేతాయుగధర్మములు వేఱనియు, ద్వాపరయుగ ధర్మముల వేఱనియు, కలియుగధర్మములు వేఱనియు, తెలియవచ్చుచున్నది. ఇఁక నేయుగములో నేధర్మ శాస్త్రము ప్రబల మైనదో నిర్ణయింపవలయును.

శ్లో. కృతేతు మానవాధర్మా స్త్రేతాయాం గౌతమాః స్మృతాః
ద్వాపరే శాంఖలిఖితాః కలౌ పారాశరాః స్మృతాః.

అను బృహస్పతిపరాశరవచనములవలన కృతయుగమునందు మనుస్మృతియు, త్రేతాయుగమునందు గౌతమస్మృతియు, ద్వాపరయు గమునందు శంఖస్మృతియు లిఖితస్మృతియు, కలియుగమునందు పరా శరస్మృతియు, ముఖ్యము లైనవని స్పష్టపడుచున్నది. ఆయాయుగముల యందు క్రమముగా పూర్వోదాహృతము లయిన స్మృతులుమా త్రమే ప్రమాణము లైనచో యాజ్ఞవల్క్యాదిసమస్తేతరస్మృతులును

నిష్ప్రయోజనములు కావలసివచ్చునని కొందఱికి సందేహము పుట్ట వచ్చును: ఆయుగస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడనియంశములలో తక్కిన స్మృతులును ప్రమాణములే యగుచునుగనుక, అన్నిటివలనను ప్రయోజనముగలదు. ఈస్మృతులలో పరస్పరవిరోధము కలిగినప్పుడు ధర్మము వికల్పమని యాజ్ఞవల్క్యస్మృతివ్యాఖ్యానమునందు విజ్ఞానేశ్వరయోగి నిర్ణయించి యున్నాఁడు.

మ ను వు.

౧ శ్లో. నష్టే మృతే ప్రవజితే క్లీబేచ పతితే పతౌ
పంచ స్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే.

పతి దేశాంతరగమనము చేత నష్టుఁ డైనప్పుడును, మృతుఁ డైనప్పుడును, సన్యసించినప్పుడును, నపుంసకుఁ డైనప్పుడును, కులభ్రష్టుఁ డయినప్పుడును, ఈయైదాపదలయందును స్త్రీలకు మఱియొక భర్త విధింపఁబడుచున్నాఁడు—అని పైశ్లోకార్థము. ఇది యిప్పుడు ముద్రితమైయున్న మనుస్మృతియందుఁ గనఁబడదు కాని మాధవాచార్యుని కాలమువరకు మనుస్మృతిలో నీవచన మున్నట్టు పరాశరమాధవీయములో వివాహ ప్రకరణమున మాధవాచార్యు లీవచనము మనుస్మృతిలోనిదని యుదాహరించుటవలన విస్పష్ట మగుచున్నది. నారదస్మృతికూడ పైవచనము మనుస్మృతిలోనిదే యయినట్టు సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.

శ్లో. ప్రోషితో ధర్మ కార్యార్థం ప్రతీక్ష్యోష్టౌ నర స్సమాః
విద్యార్థం ష డ్యశోర్థం వా కామార్థం త్రీంస్తు వత్సరాన్.

అను మనుస్మృతిలోని తొమ్మిదవయధ్యాయమునందలి యీ శ్లోకమునకు ముందు "నష్టే మృతే" యనుశ్లోకము పూర్వ ముండి యున్నట్టూహింపఁదగి యున్నది. భర్త ధర్మకార్యార్థము దేశాంతర

గతుఁడయినపక్షమున నెనిమిదిసంవత్సరములును, విద్యార్థమైనయెడల నాఱుసంవత్సరములును, కీర్తికొరకుఁగాని కామముకొఱకుఁగాని యయినయెడల మూడుసంవత్సరములును ప్రతీక్షింపవలసినట్టుమాత్రము పయిశ్లోకమువలనఁ గనఁబడుచున్నదిగాని తరువాత భార్య యేమి చేయవలెనో యెక్కడను గనఁబడదు. ‚‚నష్టే మృతే'' యనుశ్లోక మిక్కడ నున్నపక్షమున తరువాత మఱియొకనిని వివాహమాడ వలయు నన్నమాటస్పష్టము. ఇందలి యెనిమిదిసంవత్సరములమితియు భర్త నష్టుఁడయినయెడల భార్య పునర్వివాహమునకు వేచియుండ వలసిన కాలమును దెలుపు ముందుదాహరింపఁబోయెడి నారదవచనముతో నేకీభవించి యున్నది. ఎనిమిదిసంవత్సరముల తరువాతభార్య భర్తను వెదకుకొనుచు పోవలయునని కుల్లూకభట్టు వ్యాఖ్యానములో వ్రాసినాఁడుగాని, నష్టుఁ డయినవానినిమిత్తమయి యెనిమిదిసంవత్సరములు వేచియుండి తరువాత వెదుకుకొనుచు వెళ్ళవలయు నన్నమాట సయుక్తికము కానేరదు. ‚‚ఊర్ధ్వం భర్త్రంతరపరిగ్రహే నదోషో స్త్రీత్వభిప్రాయః'' అని తరువాత మఱియొక భర్తను గ్రహించుట యందు దోషములేదని వ్రాసిన శ్రీనందన వ్యాఖ్యానమే యెంతయు యుక్తియుక్తమయినది.

౨. శ్లో. సా చేదక్షతయోనిః స్యాద్గతప్రత్యాగతాపి వా
పౌనర్భవేన భర్త్రా సా పునస్సంస్కార మర్హతి.

ఆస్త్రీ (విధవయైనట్టిగాని భర్తచేత విడువఁబడినట్టిగాని స్త్రీ) వెళ్లి మరల వచ్చిన దయినను అక్షతయోని యైనయెడల పునర్భువును వివాహమును చేసికొనెడు భర్తచేత మరల వివాహమున కర్హురాలగుచున్నది— —అని యీమనువచనమున కర్థము. ‚‚క్షతా సంస్కారాత్ప్రాగేవ పురుషసంబంధదూషితా'' అను మితాక్షరావచనమును

బట్టి పునర్వివాహమునకుమును పే పురుషసంభోగముచేత దూషితురా లయిన స్త్రీ క్షతయనఁబడును; అట్టి పురుషసంభోగమును పొందనిది అక్షతయోని. "వైవాహికోవిధిః స్త్రీణాం సంస్కారో వైదికః స్మృతః" అను మనువచనమునుబట్టి స్త్రీలకు వివాహము సంస్కార మనఁబడును.

నా ర దుఁ డు.

3. శ్లో. నష్టేమృతే ప్రవ్రజితే క్లీబేచ పతితే పతౌ
పంచస్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే.

ఈశ్లోకమును నారదుఁడు మనుస్మృతినుండియే గ్రహించి యున్నాఁడు. ఇది వాగ్దత్తాపర మని, నియోగపర మని వ్యర్థవాద ములు చేయువారిని సమాధానపఱుచుటకయి దీని క్రిందిశ్లోకములను గూడ సందర్భోచితముగా నిం దుదాహరించుచున్నాఁడను. పయిని' జెప్పఁబడినయయిదాపదలలోను నష్టునివిషయమునందును, నపుంసకుని విషయమునందునుమాత్రమే కాలనియమము కావలసి యుండును.

శ్లో. అష్టౌవర్షాణ్యుపేక్షేత బ్రాహ్మణీ ప్రోషితం పతిమ్
అప్రసూతాతు చత్వారి పరతోన్యం సమాశ్రయేత్.
క్షత్రియా షట్సమా స్తిష్ఠే దప్రసూతా సమాత్రయమ్
వైశ్యా ప్రసూతా చత్వారి ద్వేవర్షే త్వితరా వసేత్
నశూద్రాయాః స్మృతః కాల ఏష ప్రోషిత యోషితాం
జీవతి శ్రూయమాణేతు స్యాదేష ద్విగుణోవిధిః.

భర్త నష్టుఁడైనయెడల బ్రాహ్మణస్త్రీ యెనిమిదిసంవత్సర ములును, సంతానము లేనియెడల నాలుగుసంవత్సరములును, వేచి యుండి, మఱియొకనిని సమాశ్రయింపవలెననియు; క్షత్రియస్త్రీ యాఱుసంవత్సరములును, సంతానవంతురాలు కానియెడల మూఁడు

సంవత్సరములును, వైశ్యస్త్రీ సంతానము కలది నాలుగుసంవత్సరములును, సంతానములేనిది రెండుసంవత్సరములును కనిపెట్టియుండి తరువాత మఱియొకని నాశ్రయింపవలయుననియు; శూద్రస్త్రీల కట్టి కాలనియమము లేదనియు; భర్త జీవించినవార్త తెలియవచ్చుచున్న యెడల పైకాలమునకు ద్విగుణకాలము వేచియుండవలెననియు; ‹‹నష్టేమృతే'' యనుశ్లోకముక్రింద నవ్యవధానముగా నున్నయీశ్లోకములు చెప్పుచున్నవి. సంతానమున్నవారికి నియోగము లేదుగనుకను, వాగ్దత్తలకు సంతానముగలుగుట యసందర్భము గనుకను, పయివిధి వాగ్దత్తాపరమనికాని, నియోగపరమనికాని చెప్ప వలను పడదు. మఱియును,

౪. శ్లో. ఈర్ష్యా దండాదయో న్యేచ చత్వార స్సముదాహృతాః
త్యక్తవ్యా స్తే పతితవత్ క్షతయోన్యా అపిస్త్రియా.
ఆక్షి ప్తమోఘబీజానాం కృతేపి పతికర్మణి
పతి రన్యః స్మృతో నార్యా వత్సరార్థం ప్రతీక్ష్యతు.

అను తరువాతిశ్లోకములు, ఈర్ష్యాదండాదు లగునలుగురు నపుంసకులును క్షతయోనియైనను స్త్రీచేత పతితులవలె విడువదగినవారనియు, ఆక్షిప్తమోఘబీజులవిషయములో పతికర్మ జరగినను ఆఱుమాసములు ప్రతీక్షించి స్త్రీ మఱియొకపతిని చేకొనవచ్చుననియు, చెప్పుచున్నవి. వాగ్దత్తల కనుపక్షమున వారు క్షతయోనులగుటకాని పతికర్మ జరగుటకాని సంభవింపనేరదు. నియోగమను పక్షమున బ్రతికియున్నమగని యనుమతి లేక పతిని పతితునివలె త్యజించి స్త్రీ స్వతంత్రించి మఱియొకపతిని చేకొనుట సంభవింపనేరదు. కాబట్టి ‹‹నష్టేమృతే'' యనుశ్లోకము నారీపునర్వివాహపరము కాక తప్పదు.

౫. ఉద్వాహితాపి యా కన్యా నచే త్సంప్రాప్తమైథునా
పునస్సంస్కార మర్హేత యథా కన్యా తథైవ సా.

కన్య వివాహితురా లయినను పురుషసంభోగము పొందని దయినపక్షమున కన్యకవలెనే పునర్వివాహమున కామె యర్హురా లగును.

శాతాతపుఁడు.

౬. శ్లో. వరశ్చే త్కులశీలాభ్యాం నయుజ్యేత కదాచన
నమంత్రాః కారణం తత్ర నచకన్యానృతం భవేత్.
సమాచ్ఛిద్యతు తాం కన్యాం బలా దక్షతయోనికాం
పున ర్గుణవతే దద్యా దితి శాతాతపోబ్రవీత్.
హీనస్య కులశీలాభ్యాం హర న్కన్యాం నదోషభాక్
నమంత్రాః కారణం తత్ర నచ కన్యానృతం భవేత్.

వరుఁడు కులశీలములచేత హీనుఁ డయినప్పుడు అక్షతయోనియైనకన్యను బలవంతముగా పుచ్చుకొని మరల గుణవంతుని కీవలయుననియు, అట్టిచో వివాహమంత్రములు ప్రయోజనకరములు కావనియు, కన్యానృతము సంభవింప దనియు, పయివచనముల తాత్పర్యము

వసిష్ఠుఁడు.

౭. శ్లో. పాణిగ్రాహే మృతే బాలా కేవలం మంత్రసంస్కృతా
సాచే దక్షతయోనిస్స్యాత్ పునస్సంస్కార మర్హతి,

పాణిగ్రహణము చేసినవాఁడు మృతుఁ డయినప్పుడు కేవల మంత్రసంస్కృతురా లయినకన్య అక్షతయోని యైనయెడల పునర్వివాహమున కర్హురా లగును.

౮. శ్లో. కులశీలవిహీనస్య షండాది పతితస్యచ

అపస్మారీ విధర్మస్య రోగిణాం వేషధారిణాం
దత్తామపి హరేత్కన్యాం సగోత్రోఢాం తథైవచ.

భర్త కులశీలములచేత హీనుఁడును, షండుఁడును, పతితుఁడును, వెఱ్ఱివాఁడును, విధర్ముఁడును, రోగియు, వేషధారియు, సగోత్రుఁడును, అయినయెడల దత్తురా లయినను కన్యను మరల పుచ్చుకోవలెను.

కాత్యాయనుఁడు.

౯. శ్లో. సతు యద్యన్యజాతీయః పతితః క్లీబ ఏవచ
వికర్మస్థ స్సగోత్రోవా దాసో దీర్ఘామయోపివా
ఊఢాపి దేయా సాన్యస్మై సప్రావరణభూషణా.

మగఁడు అన్యజాతీయుఁడును, నపుంసకుఁడును, వికర్మస్థుఁడును, సగోత్రుఁడును, దీర్ఘరోగియు, అయినప్పుడు వివాహితురా లయినను స్త్రీ వస్త్రములతోను నగలతోనుకూడ మరల మఱియొకని కియ్యఁదగినది.

ఈరీతివచనములే ప్రజాపతిస్మృతియందును బోధాయనస్మృతియందును మఱికొన్నిచోట్లను గూడ కానఁబడుచున్నవి. వీనిలో కొన్ని విధవావివాహమునుగూర్చి చెప్పకపోయినను సాధారణముగా స్త్రీపునర్వివాహమునుగూర్చి చెప్పుచున్నవి గనుక, సప్తపద్యనంతరము కన్యను మఱియొకని కియ్యఁగూడ దనువారివాదమును ఖండించుట కివియన్నియు పరమప్రయోజనకరములుగానే యుండును. స్త్రీపునర్వివాహమున కనుజ్ఞ యిచ్చుచున్నతొమ్మిదిస్మృతులలోను అయిదు విధవావివాహము లంగీకరించుచున్నవి. తక్కినస్మృతు లన్నియు నీవిషయమున మూకీభావమును వహించుచున్నవి. ఇట్లన్ని స్మృతులు స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరించుచుండఁగా స్త్రీపునర్వివాహమును నిషేధించుచున్నస్మృతి యొక్కటియైనను గనఁబడదు. ప్రతిపక్షులు కష్టపడి

తీసికొనివచ్చిన దంతయు నీక్రింద నుదాహరింపఁబడిన యొక్కయాశ్వ
లాయనవచనము.

శ్లో. అజ్ఞాతశ్చ ద్విజో యస్తు విధవా ముద్వహేద్యతి
పరిత్యజ్య చ తాంచైవ ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్.

ద్విజుఁడు తెలియక విధవను వివాహము చేసికొన్నపక్షమున దానిని పరిత్యజించి ప్రాయశ్చిత్తము చేసికోవలెనని పైవచనమున కర్థము ఇది యొక్కటి తప్ప ఖండనవాదుల కాధారము లేశమయినను లభింపలేదు. దీనికైనను,

శ్లో. పాణిగ్రాహే మృతే బాలా కేవలం మంత్రసంస్కృతా
సాచే దక్షతయోనిః స్యా త్పునస్సంస్కార మర్హతి.

ఇత్యాది పూర్వోదాహృత స్మృతివచనములతో సమన్వయించునట్లుగా నర్థము చేయునప్పుడు సామాన్యవిశేషభావముచే క్షతయోనికా పునర్వివాహనిషేధముమాత్రమే యర్థ మగును. పూర్వోక్తములయినస్మృతివాక్యములనుబట్టి విచారింపఁగా కొందఱు స్మృతికర్తలక్షతయోనికా వివాహమునుమాత్ర మంగీకరించినట్టును, కొందఱక్షతయోనులకును క్షతయోనులకునుకూడ వివాహ మంగీకరించినట్టును, స్పష్ట మగుచున్నది. ఋషులలో నిట్టియభిప్రాయభేద మున్నను, స్త్రీపునర్వివాహము నంగీకరింపనిఋషి యొకఁడును కనఁబడఁడు. ఈ యాశ్వలాయనుఁ డక్షతయోనికావివాహమునుమాత్ర మంగీకరించు తరగతిలోనివాఁడుగా నున్నాఁడు. ఇంతవఱకును జూపిన వచనములవలన స్త్రీపునర్వివాహము వేదమునుబట్టిమాత్రమే కాక చతుర్యుగసామాన్యము లయిన సమస్త స్మృతులనుబట్టియుఁ గూడ నిర్వివాదముగా స్థాపన మగుచున్నదిగదా? ఇట్టిన్ని ప్రబలనిదర్శనము లున్నను పాటింపక విరోధులు తమవాదమున కేమో సాధకములుగా నున్నవనుకొని

సంతోషించు మన్వాదివచనములనుగూర్చి కొంచెము విచారింతము.

బాధకస్మృతులు.

౧. శ్లో. నద్వితీయశ్చ సాధ్వీనాం క్వచిద్భర్తోపదిశ్యతే.
౨. ఆసీతామరణాత్ క్షాంతా నియతా బ్రహ్మచారిణీ.

అను మనువచనముల నుదాహరించి స్త్రీల కెక్కడను ద్వితీయ భర్త విధింపఁబడ లేదనియు, మృతభర్తృక మరణాంతమును బ్రహ్మచారిణి యయియే యుండవలయు ననియు, ప్రతిపక్షులు చెప్పుచున్నారు. పూర్వోక్తవచనము లెక్కడ చెప్పఁబడినవో సందర్భము కొంచెము విచారించినపక్షమున, అవి పునర్వివాహనిషేధకములు కావని బాలుఁడయినను తెలిసికొనవచ్చును.

మనుస్మృతి పంచమాధ్యాయము.

శ్లో. యస్మై దద్యాత్పితా త్వేనాం భ్రాతా వానుమతే పితుః
తం శుశ్రూషేత జీవంతం సంస్థితంచ నలంఘయేత్. ౧౫౧.
మంగళార్థం స్వస్త్యయనం యజ్ఞశ్చాసాం ప్రజాపతేః
ప్రయుజ్యతే వివాహేషు ప్రదానం స్వామ్యకారణం. ౧౫౨
అనృతావృతుకాలేచ మంత్రసంస్కారకృత్పతిః
సుఖస్య నిత్యం దాతేహ పరలోకేచ యోషితః. ౧౫౩.
విశీలః కామవృత్తోవా గుణైర్వా పరివర్జితః
ఉపచర్యః స్త్రియా సాధ్వ్యా సతతం దేవవత్పతిః ౧౫౪.
నాస్తి స్త్రీణాం పృథగ్యజ్ఞో నవ్రతం నాప్యుపోషితం
పతిం శుశ్రూషతే యేన తేన స్వర్గే మహీయతే. ౧౫౫.
పాణిగ్రాహస్య సాధ్వీ స్త్రీ జీవతో వా మృతస్యవా
పతిలోక మభీప్సంతీ నాచరేత్కించి దప్రియమ్. ౧౫౬.
కామంతు క్షపయే ద్దేహం పుష్పమూలఫలైః శుభైః

సతునామాపి గృహ్ణీయాత్ పత్యౌ ప్రేతే పరస్యతు. ౧౫౭.
ఆసీతామరణాత్ క్షాంతా నియతా బ్రహ్మచారిణీ
యో ధర్మ ఏకపత్నీనాం కాంక్షంతీత మనుత్తమమ్. ౧౫౮.
అనేకాని సహస్రాణి కుమారబ్రహ్మచారిణాం
దివం గతాని విప్రాణా మకృత్వా కులసంతతిమ్. ౧౫౯.
మృతే భర్తరి సాధ్వీ స్త్రీ బ్రహ్మచర్యే వ్యవస్థితా
స్వర్గం గచ్ఛ త్యపుత్రాపి యథా తే బ్రహ్మచారిణః౧౬౦.
అపత్యలోభా ద్యాతు స్త్రీ భర్తార మతివర్తతే
సేహ నిందా మవాప్నోతి పతిలోకాచ్చ హీయతే.౧౬౧.
నాన్యోత్పన్నా ప్రజా స్త్రీహ నచాప్యన్యపరిగ్రహే
నద్వితీయశ్చ సాధ్వీనాం క్వచి ద్భర్తోపదిశ్యతే. ౧౬౨.
పతిం హిత్వాపకృష్టం స్వ ముత్కృష్టం యా నిషేవతే
నింద్యైవ సా భవే ల్లోకే పరపూర్వేతి చోచ్యతే, ౧౬౩.
వ్యభిచారాత్తు భర్తుః స్త్రీ లోకే ప్రాప్నోతి నింద్యతామ్
సృగాలయోనిం ప్రాప్నోతి పాపరోగైశ్చ పీడ్యతే. ౧౬౪.

మనువు స్త్రీధర్మములను వివరించుచు, ౧౫౧ వ శ్లోకముచేత తండ్రికాని, తండ్రియనుమతిని భ్రాతకాని యెవనికిచ్చి వివాహము చేయునో యతనికి స్త్రీ, బ్రతికియున్నంతవఱకు పరిచర్యచేయుచు చచ్చినతరువాతను వ్యభిచరింపఁ గూడదని చెప్పినాఁడు ,,నలంఘయేత్'' అనుపదము నాధారము చేసికొని పునర్వివాహము చేసికొనఁగూడ దని ప్రతివాదు లర్థము చేయఁజూతురుగాని యుక్తితలంపు వ్యర్థము. వ్యాఖ్యానములో కుల్లూకభట్టుసహితము(న త్రిక మేత్ వ్యభిచారేణ తదీయ శ్రాద్ధతర్పణాకరణేన పారలౌకికకృత్యఖండనేనచ) వ్యభిచారముచేతను శ్రాద్ధతర్పణాదులు చేయక పోవుటచేతను పార

లౌకికకృత్యఖండనముచేతను అతిక్రమింపఁ గూడదనియే యర్థముగ్రా సియున్నాఁడు. తరువాత ౧౫౭వ శ్లోకమువఱకును సువాసినీధర్మము లను బోధించుచు స్త్రీకి భర్తయే యిహపరలోకములయందు సుఖ దాయకుఁ డనియు, అతఁడు మంచినడత లేనివాఁ డయినను కామ వ్యాపారమునందు వర్తించువాఁ డయినను గుణహీనుఁ డయినను విడిచిపెట్టక పతివ్రతయైన స్త్రీ పతికి పరిచర్యచేయువలయు ననియు, స్త్రీకి పతిశుశ్రూషకంటె వేఱుగ నుపవాసములును, వ్రతములును, యజ్ఞములును లేవనియు, పతిలోకమును గోరెడి స్త్రీ పతి జీవించి యున్నను మృతుఁడైనను కొంచెమయిన నతనికప్రియము చేయఁగూడ దనియు చెప్పియున్నాఁడు. ఇక్కడ నప్రియమను స్థలమునందును వ్యభిచారముచేతను విహితశ్రాద్ధఖండనముచేతను ననియే వ్యాఖ్యా నము చేయఁబడినదిగాన ప్రతివాదులు దానికి మఱియొక్కయర్థమును కల్పింపఁబూనుట వృథాప్రయాసము. అటుతరువాత మనువు విధవా ధర్మములను జెప్పుచు ౧౬౦శ్లోకము వఱకును పుష్పమూలఫలాదుల చేత దేహమును శుష్కింపఁ జేయవలయు ననియు, పరపురుషుని యొక్క నామోచ్చారణము నైనను చేయఁగూడ దనియు, మరణము వరకును బ్రహ్మచారిణియై నియమము గలదియై యుండవలసిన దనియు, సంతానము లేకపోయినను కుమారబ్రహ్మచారులు స్వర్గ మును పొందినట్టే భర్త పోయినతరువాత బ్రహ్మచర్యవ్రతమును నడ పెడిసాధ్వియు సంతానహీనురా లయినను స్వర్గమునకు వెళ్ళు ననియు, సంతానాపేక్షవలన భర్తనతిక్రమించి వర్తించు స్త్రీ యీలోకమున నింద పొందుటయేకాక పరలోకమునుండి భ్రష్టురా లగుననియు, చూపియున్నాఁడు. "అతివర్తతే" యనుదానికి "వ్యభిచరతి" యనియే కుల్లూకభట్టు గ్రంథము వ్రాసియున్నాఁడు. విధవకు బ్రహ్మచర్యమును

చెప్పినంతమాత్రమున మృతభర్తృకలు మఱి యొకలాగున నుండఁగూడ దనియే సిద్ధాంత మేర్పచిన యెడల, సాచేదక్షతయో సీత్యాదిపునర్వివాహవిధులును సహగమనవిధులును నిరర్థకములు కావలసి వచ్చును. అటుపిమ్మట పరునివలనఁ బుట్టినవాఁడా స్త్రీకిఁగాని యాపరపురుషునకుఁగాని పుత్రుఁడు కాఁడనియు, ద్వితీయుఁ డనఁగా భర్తృవ్యతిరిక్తుఁడయిన జారపురుషుఁడు సాధ్వుల కెప్పుడును భర్తయనిపించుకొనఁడనియు, ౧౬౨వ శ్లోకము చేతఁ జెప్పియున్నాఁడు. కడపటి రెండు శ్లోకములచేతనుతక్కువవాఁడైనభర్తనువిడిచి గొప్పవానినాశ్రయించునది యీలోకమున నింద్యురాలయి పరపూర్వ యనఁబడు ననియు వ్యభిచరించు స్త్రీ యీలోకమునందు నిందనుపొంది నక్కజన్మమెత్తి పాపరోగములచేత పీడింపఁబడు ననియుఁ జూపబడినది. కాఁబట్టి విధవాధర్మముల నిరూపించెడునట్టియు వ్యభిచారమును దూషించెడునట్టియు పయివచనములలో నేదియు పునర్వివాహమును నిషేధించుట కుద్దేశింపఁబడ లేదని ప్రకరణమునుబట్టి బాలుఁడయినను సులభముగా తెలిసికొనవచ్చును.

శ్లో. పాణిగ్రహణికా మంత్రాః కన్యాస్వేవ ప్రతిష్ఠితాః
నాకన్యాసు క్వచిన్నౄణాం లుప్తధర్మక్రియాహితాః.
మను. అ ౮, శ్లో. ౨౨౬.

వివాహమంత్రములు కన్యలవిషయమే ప్రతిష్ఠింపఁబడి యున్నవనియు, ధర్మక్రియలు లేనివారగుటవలన కన్యలు కానివారివిషయమయి కావనియు, మనువు చెప్పుట వలన కన్యలకే కాని విధవలకు వివాహము కూడదని ప్రతిపక్షులు చెప్పుదురు. ఇక్కడ అకన్యలనఁగా వ్యభిచారాదులచేత కన్యాత్వము చెడఁగొట్టుకొన్నవారే కాని విధవలు మొదలయినవారు కారు. ,,లుప్తధర్మక్రియాః'' అను హేతు

వును జెప్పుటవలనను, విధవలు ధర్మశ్రేష్ఠలు లేనివారని యెవ్వరును చెప్పసాహసింపఁ జాలరు గనుకను, ఆకన్యలను విధవలనుగాఁ జెప్పుటకు లేశమైన నవకాశము లేదు. మఱియు నట్టియర్థమును జెప్పితిమేని, స్త్రీపునర్వివాహమును విధించు శ్రుతిస్మృతివచనము లన్నియుఁ నర్థహీనము లయిపోవును. ఇదియంతయు నాలోచించియే కుల్లూకభట్టు వ్యాఖ్యానములో శాస్త్రవిహిత మయిన వివాహరీతిని గాక యన్యవిధమున క్షతలైనవారని 'యకన్యల' కర్థము వ్రాసియున్నాఁడు. అదిగాక విధవలకును వివాహితలకును స్మృతులయందు కన్యాపదవ్యవహారము కలదు.—

శ్లో. విధవా యా భవేత్కన్యా నిర్దోషా భర్తృవర్జితా
తస్యావాసః పితుర్వేశ్మసలజ్జా చైవ సర్వదా—పరాశరుఁడు

శ్లో. కన్యాయాం దత్తశుల్కాయాం మ్రియేత యది శుల్కదః
దేవరాయ ప్రదాతవ్యా యది కన్యానుమన్యతే.—మనువు

కన్యాశబ్దము వివాహితలయందుఁగూడ వర్తించును గనుకను విధవావివాహము మనుస్మృతియందే విధింపఁబడినది గనుకను, చేతిరిగెడివారికిమాత్రమే వివాహము లేదని మనువాక్యమున కర్థఃచేయక తప్పదు.

౩. శ్లో. సకృదంశో నిపతతి సకృత్కన్యా ప్రదీయతే
సకృదాహదదానీతి త్రీణ్యేతాని సతాం సకృత్.
మను, అ. ౯, శ్లో.

భాగము వచ్చుటయు, కన్య నిచ్చుటయు, వస్తుదానము ఈమూఁడును ఒక్కపర్యాయమే యని మనువు చెప్పుటవలన కన్యాదానము కూడదనియు, అందుచేత, స్త్రీపునర్వివాహము నీ మనియు, నిషేధవాదులు పలుకుదురు. ఇది సామాన్యవచన

ఒకరి కిచ్చినకన్యను మఱియొకనికి సాధారణముగా నియ్యఁగూడదను మాట వాస్తవమేకాని విశేషవిధులనుబట్టి నష్టత్వాదినిమిత్తముల యందుమాత్రము పునర్దానము చేయవచ్చునని శాస్త్రముచేతనే తేలుచున్నది. కాఁబట్టి నష్టత్వాదులయందు తప్ప కన్యను పునర్దానము చేయఁగూడదని పయిశ్లోకమున కర్థ మగుచున్నది.

౪. శ్లో. నోద్వాహికేషు మంత్రేషు నియోగః కీర్త్యతే క్వచిత్
నవివాహవిధా వుక్తం విధవావేదనం పునః.

మను, అ. ౯, శ్లో. ౬౫.

వివాహమంత్రములయందు నియోగ మెక్కడను జెప్పఁబడ లేదనియు, వివాహవిధులయందు మరల విధవావివాహము చెప్పఁబడ లేదనియు మనువు చెప్పెనుగాన విధవావివాహము కూడదని ప్రతి పక్షులు వాదింతురు. "వివాహోపయమౌ సమౌ తథా పరిణయో ద్వాహోపయామాః పాణిపీడనమ్" అను నమరసింఘంటువునుబట్టి వేదనపదము వివాహార్థబోధకముగాఁ గనుపట్టదు. వేదనపదము గ్రహించుట యనునర్థ మిచ్చు "విద్" ధాతువునుండి పుట్టినవిశేష్య మగుటచేత దానికి గ్రహణ మర్థము. కాఁబట్టి పైవచనము విధవ నొకరు నియమించుటగాని యొకరు గ్రహించుటకాని వివాహమంత్ర ములయందు లేదని చెప్పుచున్నదేకాని యది విధవావివాహవిషయ మెంతమాత్రమును కాదు. ప్రకరణమునుబట్టి చూచినను, అది యంతయు నియోగవిషయమేకాని వివాహపుసంగతిని చెప్పుట కావ శ్యక మెంతమాత్రమును లేదు. వివాహప్రకరణములో వదలివేసి నియోగప్రకరణమధ్యమున నీయొక్కమాటయు సందర్భము లేకుండ వివాహమంత్రములో విధవావివాహము లేదని చెప్పు ననుట యుక్తి యుక్తముగా కనుపట్టదు. వేదనశబ్దమునకు వివాహ మర్థము చేసెడు

పక్షమున, సాచేదక్షతయోనిఃస్యాదిత్యాది మనువచనమునకే యిది విరుద్ధ మగును. "ద్విజోవిందేత దేవరః" అని మను పేక్షించి మను, నియోగమున గ్రహించుటయం దుపయోగించి యున్నాఁడు. ప్రకరణ సందర్భము తెలియుటకయి దాని పూర్వోత్తరశ్లోకముల నిం దుదాహరించు చున్నాను.

శ్లో. దేవరాద్వా సపిండాద్వా స్త్రియా సమ్యఙ్నియుక్తయా
ప్రజేప్సితాధిగంతవ్యా సంతానస్యపరిక్షయే. ౫౯.
విధవాయాం నియుక్తస్తు ఘృతాక్తో వాగ్యతో నిశి
ఏక ముత్పాదయే త్పుత్రం నద్వితీయం కథంచన. ౬౦.
ద్వితీయ మేకే ప్రజనం మన్యంతే స్త్రీషు తద్విదః
అనిర్వృతం నియోగార్థం పశ్యంతో ధర్మత స్తయోః. ౬౧.
విధవాయాం నియోగార్థే నిర్వృత్తేతు యథావిధి
గురువచ్చ స్నుషావచ్చ వర్తేయాతాం పరస్పరమ్. ౬౨.
నియుక్తౌ యౌ విధిం హిత్వా వర్తేయాతాంతు కామతః
తావుభౌ పతితౌ స్యాతాం స్నుషాగ గురుతల్పగౌ. ౬౩.
నాన్యస్మిన్ విధవా నారీ నియోక్తవ్యా ద్విజాతిభిః
అన్యస్మిన్ హి నియుంజానా ధర్మం హన్యుః సనాతనం. ౬౪.
నోద్వాహికేషు మంత్రేషు నియోగః కీర్త్యతే క్వచిత్
నవివాహవిధా వుక్తం విధవావేదనం పునః. ౬౫.
అయం ద్విజైర్హి విద్వద్భిః పశుధర్మో విగర్హితః
మనుష్యాణామపి ప్రోక్తో వేనే రాజ్యం ప్రశాసతి. ౬౬.
స మహీ మఖిలాం భుంజన్ రాజర్షి ప్రవరః పురా
వర్ణానాం సంకరం చక్రే కామోపహతచేతసః ౬౭.
తతః ప్రభృతి యో మోహాత్ ప్రమీతపతికాం స్త్రియం

నియోజయ త్యపత్యార్థం తం విగర్హంతి సాధవః. ౬౮.

మనుస్మృతి నవమాధ్యాయమునందలి పైశ్లోకములవలన నిదియంతయు నియోగప్రకరణ మగుట స్పష్టమే. "నాన్యస్మిన్ విధవా నారీ" మొదలుకొని యైదుశ్లోకములును ప్రక్షిప్తము లనియు, ఈ శ్లోకములు పూర్వ మవ్యవధానముగా మనువు చెప్పినదానికే విరుద్ధముగా నున్న వనియు, విధవావివాహము శాస్త్రనిషిద్ధ మని సాధించుట కెవ్వరో వీనిని కల్పించి మధ్య నిమిడ్చి యుందు రనియు, ఇవి మనువచనములే యైనయెడల మనువుతరువాత తొమ్మిదితరములు దాటి ప్రభుత్వమునకు వచ్చిన వేనుఁడు తనకు పూర్వమే రాజ్యము చేసి నియోగమును వ్యాపింపఁ జేసి వర్ణసాంకర్యమును గలుగఁ జేసె ననుట తటస్థింప దనియు, కొందఱ అభిప్రాయపడు చున్నారు

విధవావివాహఖండనవాదులు విధవోద్వాహముతో దూరసంబంధ మైనను లేనియీనాలుగుదుర్బలవచనములను సాధనములుగా జేసికొని పోరాడి కంఠోక్తిగా స్త్రీపునర్వివాహమును విధించుచున్న బలవత్తరము లయినయనేక శ్రుతిస్మృతివచనములను ఖండించి తమ వాదమును స్థాపింపఁ జూచుచున్నారు.

పురాణప్రమాణములు.

ఇంక పురాణములయందు స్త్రీపునర్వివాహవిషయమునఁ గను పట్టు ప్రమాణములను యోచింతము.

౧. అగ్నిపురాణము.

శ్లో. నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే క్లీబేచ పతితే పతౌ
పంచస్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే.
మృతేతు దేవరే దేయా తదభావే యథేచ్ఛయా.

పయివచనము నష్టేత్యాది పంచాపదలయందును స్త్రీలకు మఱి

ఢొకపతి విధింపఁబడుచున్నాఁడనియు, మృతుఁడయినప్పుడు మొదట దేవరునకును, దేవరుఁడు లేనప్పుడు మనసువచ్చినవారికిని స్త్రీ నియ్యఁదగు ననియు స్పష్టముగా చెప్పుచున్నది.

౨. బ్రహ్మపురాణము.

శ్లో. మృతే భర్తరి యా నారీ త్యక్తవత్యథా తం స్వయమ్
సవర్ణా జ్జనయే ద్గర్భం భర్తుః పౌనర్భవం సుతమ్.
యది సా బాలవిధవా బలా త్త్యక్తా ధవా క్వచిత్
తథా భూయస్తు సంస్కార్యా గృహీత్వా యేన కేనచిత్.

ఇందలి మొదటిశ్లోకము విధవగాని భర్తచే విడువఁబడినదిగాని స్వేచ్ఛముగా సవర్ణునివలన బిడ్డను గన్నపక్షమున నట్టిసుతుఁడు భర్తకు పౌనర్భవపుత్రుఁ డగు నని పౌనర్భవలక్షణమును చెప్పుచున్నది. అట్టి స్త్రీ బాలవిధవగాని బలవంతముగా మగనిచే విడిచిపెట్టఁబడినదిగానీ యయినపక్షమున మనసువచ్చినవానిని వివాహము చేసికొనుట కర్హురాలగుచున్న దని రెండవశ్లోకము పునర్వివాహానుజ్ఞ నిచ్చుచున్నది.

౩. భారతము.

శ్లో. అర్జునస్యాత్మజః శ్రీమా న్నిరావ న్నామవీర్యవాన్
సుతాయాం నాగరాజస్య జాతః పార్థేన ధీమతా
ఐరావతేన సా దత్తా హ్యనపత్యా మహాత్మనా
పత్యౌ హతే సుపర్ణేన కృపణా దీనచేతనా
భార్యార్థం తాంచ జగ్రాహ పార్థః కామవశానుగాం

* * * * *

అజాన న్నర్జునశ్చాపి నిహతం పుత్ర మౌరసం
జఘాన సమరే శూరాన్ రాజ్ఞస్తాన్ భీష్మరక్షిణః.

భీష్మపర్వము

ఈశ్లోకములు పూర్వోక్తపురాణవచనములవలె స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమనిమాత్రమే తెలుపక సుపర్ణునిచేత భర్త చంపఁబడినతరువాత ఉలూపిని మరల నర్జునుఁడు వివాహము చేసికొనుటను మృతభర్తృక యయినయులూపిని తండ్రి యైననాగరాజే మరల దానము చేయుటను పునర్వివాహ మాడినయువతికి పుట్టిన పుత్రుఁడు ఔరసుఁడే యగుటనుకూడ తెలిపి సరిగా స్త్రీపునర్వివాహము త్తమవంశమునందు జరగినసంగతినికూడ స్థాపించుచున్నది..

శ్లో. అస్థా స్యతి పునర్భైమీ దమయంతీ స్వయంవరమ్
తత్ర గచ్ఛంతి రాజానో రాజపుత్రాశ్చ సర్వశః.

ఆదిపర్వము.

నలుఁడు నష్టుఁ డయినప్పు డాతనిని కనుఁగొనుట కయి దమయంతి సుదేవుఁ డను బ్రాహ్మణుని ఋతుపర్ణునొద్దకుఁ బంపునప్పుడు దమయంతీ పునస్స్వయంవరము జరగఁబోవు ననియు, అందు నిమిత్తమయి యందఱు రాజులును రాజపుత్రులును వచ్చుచున్నారనియు ఋతుపర్ణునితోఁ జెప్పుట కయి నియమించెను. పోయినభర్తను వెదకి కనుఁగొనుట కయి పతివ్రతాశిరోమణి యైనదమయంతి తనకు పునస్స్వయంవరమని బహిరంగముగా రాజసభకుఁ జెప్పఁబంపుటయు, ఆవార్త విన్నతోడనే లేశ మయినను సంశయింపక రాజర్షి యైన ఋతుపర్ణ సంతతివాఁడు వెంటనే బయలుదేఱి వచ్చుటయు, ఆయుపాయము సుదేవునకుఁగాని దమయంతియొక్క జననీజనకులకుఁగాని మఱియెవ్వరికిఁగాని వింతగా తోఁచకపోవుటయు, విచారింపఁగా పూర్వకాలమునందు స్త్రీపునర్వివాహము సర్వసాధారణముగా నడుచుచు వచ్చె ననియు నట్టిద్వితీయవివాహమే విషయమునందును ప్రథమవివాహమునకంటె క్రొత్తగా తోఁచకుండె ననియు విదిత

ముగుచున్నది.

౪. పద్మపురాణము.

శ్లో. సతాం దృష్ట్వా దివోదాసో దివ్యాదేవీం సుతాం తదా
కస్మైచ దీయతాం కన్యా సువరాయ మహాత్మనే.
ఇతి చింతాతురో భూత్వా సమాలోక్య నరోత్తమః
యూపదేశస్థ రాజానం సమ్యక్ జ్ఞాత్వా మహీపతిః.
చిత్రసేనం మహాత్మానం సమాహూయ తతో నృపః
కన్యాం దదౌ దివోదాస శ్చిత్రసేనాయ ధీమతే.
తస్యా వివాహకాలస్య సంప్రాప్తే సమయే నృప
మృతోఽసౌ చిత్రసేనస్తు కాలధర్మేణ వై కిల.
దివోదాసశ్చ ధర్మాత్మా చింతయామాస భూపతిః
బ్రాహ్మణానాన్ సమాహూయ ప్రపచ్ఛ నృపనందనః.
అస్యావివాహకాలేతు చిత్రసేనో దివం గతః
అస్యాస్తు కీదృశం కర్మ భవిష్యతి బ్రువంతు మే. బ్రాహ్మణా ఊచుః.

వివాహే జాయతే రాజన్ కన్యాయా స్త్రీవిధానతః
పతి ర్మృత్యుం ప్రయాత్యేవ యో వా త్యాగం కరోతిచ.
మహావ్యాధినా భూత స్త్యాగం కృత్వా ప్రయాతిచ
ప్రవ్రాజితో భవే ద్రాజన్ ధర్మశాస్త్రేషు దృశ్యతే.
తస్యాం రజస్వలాయాంచ పతి రన్యో విధీయతే
వివాహంతు విధానేన పితా కుర్యా న్న సంశయః.
ఏవం రాజన్ సమాదిష్టం ధర్మశాస్త్రం శుభైర్జనైః
వివాహ క్రియతా మస్యా ఇత్యూచు స్తే ద్విజోత్తమాః
దివోదాసస్తు ధర్మాత్మా బ్రాహ్మణై స్సంప్రణోదితః

వివాహార్థం మహారాజా మానసం కృతవా న్నృపః
పున ర్దత్తా తదా తేన దివ్యాదేవీ ద్విజోత్తమ
పుణ్యసేనాయ పుణ్యాయ తస్మై రాజ్ఞే మహాత్మ నే.
మృత్యుధర్మ గతో రాజా వివాహసమయేపి సః
యదా యదా మహాభాగో దివ్యాదేవ్యా స్సభూమిపః.
కరోతి సతతోద్యోగం వివాహే యాతిదుఃఖితః
భర్తాపి మ్రియతే కాలే ప్రాప్తలగ్న స్తదా తదా.
ఏకవింశతి భర్తారః కాలేకాలే మృతా స్తథా
తతో రాజా మహాదుఃఖీ సంజాతః ఖ్యాతవిక్రమః.

చిత్రోపాఖ్యానము, సప్తమోధ్యాయము

ఈపయివాక్యములవలన కాశీరాజైన దివోదాసుఁడు తన కౌమార్తెను భర్తపోయినప్పుడెల్లను మరలమరలవివాహముచేయుచు వచ్చెనని తెలియుటయేకాక పతి మృత్యుగతుఁడౌట మొదలుగాఁ గలయాపదలయందు రజస్వలలకు సహితము పునర్వివాహ మొనర్చుట శాస్త్రసిద్ధాంత మని నిరాక్షేపముగా నేర్పడుచున్నది. వివాహసమయమునందు పతి మృతుఁ డయ్యెనని యుండుటచేత భర్తలు సప్తపదికి పూర్వమే మృతు లగుచువచ్చిరని కొందఱు వాదింపఁ జూతురుగాని, "కన్యాం దదౌ" "పునర్దత్తా" "భర్తా" "ప్రాప్తలగ్నః" మొదలగుపదములు నిస్సందేహముగా భర్తలు వివాహదినములలో సప్తప ద్యనంతరమే మృతు లగుచువచ్చి రనుటను స్థాపించుచున్నవి.

ఈపూర్వోదాహృత మైనవచనములనుబట్టి చూచినపక్షమున మందుఁడైనను శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసములు నిస్సంశయముగా స్త్రీపునర్వివాహమును సిద్ధాంతపఱుచుచున్న వని తెలిసికొనవచ్చును. ఇందువలన స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమను

మాత్రమేకాక క్రమముగా నట్టివివాహములు నడుచుచు వచ్చె ననియు బృహస్పతి పార్థుఁడు దివోదాసుఁడు మొదలుగాఁగల పుణ్య పురుషులు సహితము స్త్రీపునర్వివాహమును చేసికొనుటకును చేయిం చుటకును వెనుకతీయలేదనియు తేటపడుచున్నది.

కలియుగస్మృతిప్రమాణములు.

స్త్రీపునర్వివాహమునకు సాధకముగా శ్రుతిస్మృతిపురాణముల నుండి యిట్టిన్నివచనముల నుదాహరించినను, అవి యన్నియు ననుకూలముగానే యున్నవి కాని యివి కలియుగధర్మబోధకములు కావు కాఁబట్టి, కలియుగమునందు స్త్రీపునర్వివాహము కర్తవ్యమని చూపువఱకు నివి ప్రయోజనకరములు కావని నిషేధవాదు లొక్క మాట యనవచ్చును. కలియుగధర్మబోధక మగుపరాశరస్మృతి నుండి స్త్రీపునర్వివాహము నిషిద్ధమని యొక్కవచనమును ప్రతి పక్షులు చూపఁగలుగుదురేని, ఈపడినప్రయాస మంతయు వ్యర్థ మగును. కాఁబట్టి విధాయకవాదులు తమపక్షమును స్థిరపఱుచు కొనుటకయి పరాశరస్మృతియం దట్టినిషేధము లేదని యయినను స్థాపింపవలసి యున్నది. అట్లుగాక విధాయకవాదు లిప్పుడు, పరాశర స్మృతియం దట్టినిషేధ మేదియు లేదని చూపఁగలిగినవారుమాత్రమే కాక స్త్రీపునర్వివాహము చేయవచ్చు నన్న స్పష్ట మయినవిధినిగూడ గనఁబఱిచి తమవాదనును నిరాక్షేపముగా సాధింపఁగలిగినస్థితియందు కూడ నున్నారు.

పరాశరస్మృతి చతుర్థాధ్యాయములో.

శ్లో. నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే క్లీబేచ పతితే పతౌ
పంచస్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే.

పతి నష్టుఁడైనను, మృతుఁడైనను, సన్యసించినను, నపుంసకుఁ

డయినను, పతితుఁడయినను, స్త్రీల కీయైదాపదలయందును మఱి యొకపతి విధింపఁబడుచున్నాఁడని స్పష్టమైనవిధి కనఁబడుచున్నది. ఈవాక్యముయొక్క సందర్భము తెలియుటకయి పూర్వోత్తరశ్లోకముల నిం నుదాహరించుచున్నాను

శ్లో. జ్యేష్ఠభ్రాతా యదా తిష్ఠే దాధానం నైవ కారయేత్
అనుజ్ఞాతస్తు కుర్వీత శంఖస్యవచనం యథా. ౨౭.
నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే క్లీబేచ పతితే పతౌ
పంచస్వాపత్సు నారీణాం పతి రన్యో విధీయతే. ౨౮.
మృతే భర్తరి యా నారీ బ్రహ్మచర్యే వ్రతే స్థితా
సా మృతా లభతే స్వర్గం యథా తే బ్రహ్మచారిణః. ౨౯.
తిస్రఃకోట్యర్థ కోటీచ యాని లోమాని మానుషే
తావత్కాలం వసేత్స్వర్గే భర్తారం యానుగచ్ఛతి. ౩౦.

పరాశరుఁడు వివిధ ధర్మములను జెప్పుచు మొదట పరివేదనము కూడదని చెప్పి తరువాత ౨౭వ శ్లోకముచేత జ్యేష్ఠభ్రాత బ్రతికి యుండఁగా తమ్ముఁడు యజ్ఞము చేయఁగూడదనియు అనుజ్ఞ పుచ్చుకొని చేయవలయుననియు చెప్పి, పిమ్మట మృతభర్తృకాదివిషయము నెత్తుకొని ౨౮వ శ్లోకముచేత నష్టత్వాద్యాపదలయందు స్త్రీపునర్వివాహము చేసికోవచ్చునని విధించి, ౨౯వ శ్లోకముచేత భర్త మృతుఁడయిన స్త్రీ బ్రహ్మచర్యము చేసినపక్షమున మరణానంతరము స్వర్గమును పొందునని చెప్పి, ౩౦వ శ్లోకముచేత సహగమనము చేసినస్త్రీ మనుష్యశరీరముమీఁద నెన్నిరోమము లుండునో యన్నిసంవత్సరము లనఁగా మూఁడుకోట్ల యేఁబదిలక్షలసంవత్సరములు స్వర్గమున వసించునని చెప్పినాఁడు. ఈపునర్వివాహము పరివేదినులకని యొకరును, వాగ్దత్తలకని మఱియొకరును, నియోగపరమని

యింకొకరును, వ్రాసి యున్నారు. ప్రకరణమునుబట్టికాని, శబ్దశక్తి చేతఁగాని యట్టియర్థము వచ్చుట కవకాశము లేదు. వివాహము, వాగ్దత్తల కయినపక్షమున ప్రకరణమునుబట్టి బ్రహ్మచర్యమును సహగమనమునుకూడ వాగ్దత్తలకే యయి పరిహాసాస్పద మయినయర్థమేర్పడును. కొందఱీవిధి ద్విజులకు కాదని వాదించిరికాని మూలవాక్యములోని „ప్రవ్రజితే" శబ్దము వారిని బాధించునుగాన సన్యాసము ద్విజులకే యని తెలిసికొని వారూరకుండవలసినవారగుచున్నారు. ఇంకొకరు పతి యనఁగా రక్షకపతియని రెండవపతిశబ్దమున కర్థము చేయ యత్నించినారు; మూలములో „క్లీబే" యనుపదముండుటచేత నపుంసకుఁడు తనభార్యను రక్షించుటకు సమర్థుఁడు కాకపోఁడు గనుక వారియర్థము వ్యర్థము. మఱియొకరు „పతౌ" యను పదము వ్యాకరణదుష్టముగ కనఁబడుచున్నది గనుక, 'అపతౌ' యని పూర్వార్థమున పదవిభాగము చేసి పర్యుదాసముచేత దానికి పతిసదృశుఁడును పతిభిన్నుఁడు నఁగా వాగ్దత్తాపతి యని యర్థము చేయవలెననిరి. ఉత్తరార్థమున „పతి రన్యః" అని మఱియొకపతిని విధించుటనుబట్టి „అన్య" పదసారస్యముచేత మొదటివాఁడు పతియైనంగాని రెండవవాఁ డన్యపతి కానేరఁడు కాఁబట్టి మొదటిది 'పతి' శబ్దమేకాని 'అపతి' శబ్దము కాదు. నియోగపరమని వాగ్దత్తాపర మని యర్థము చేయువారినికూడ ఈ 'యన్య' పదమే బాధించును. కొందఱు 'పతౌ' యనుదానికే గౌణపతి యని యర్థము చేయ యత్నించిరికాని,

శ్లో. నోదకేన నవాచావా కన్యాయాః పతి రుచ్యతే
పాణిగ్రహణసంస్కారా త్పతిత్వం సప్తమేపదే.

అను నారదవచనమునుబట్టియు,

శ్లో. నోదకేన నవావాచా కన్యాయాః పతి రుచ్యతే

పాణిగ్రహణసంస్కారో౽ నియతం పతిలక్షణమ్.

అను పరాశరవచనమునుబట్టియు, సరిగా పాణిగ్రహణము చేసినవాఁడే పతి యగును గనుక మఱి యేయర్థమును పొసఁగదు. మనోరమా, తత్త్వబోధినీ వ్యాఖ్యానములయందు ,,పతౌ" యను రూపము సాధువుగానే చేయఁబడియున్నది. అంతియకాక యిది యార్షప్రయోగ మగుటచేత నిక్కడ నట్టివివాదముతో పనియే లేదు.

౧. శీతాయాః పత యేనమః—రామాయణము.

౨. క్రీడతే పతినా సార్థం యావదింద్రా శ్చతుర్దశ-హారీతస్మృతి.

౩. సమాంశభాగినీ మాతా పుత్రాణాం స్యాన్మృతేపతౌ.

నారదస్మృతి.

మొదలుగాఁ గలయార్షప్రయోగములు పెక్కులు కనఁబడు చుండుటచేత 'పతౌ' పదము దుష్టమును గాదు; దానికి మఱియొక యర్థము చేయ నావశ్యకమును లేదు. మాధవాచార్యులవారు వ్యాఖ్యానములో 'నష్టేమృతే' యనునది స్త్రీపునర్వివాహపర మని యొప్పుకొని యీవచనమును యుగాంతరవిషయమునుగాఁ జెప్పి తమ వాక్యమున కుపబలముగా,

శ్లో. ఊఢాయాః పునరుద్వాహం జ్యేష్ఠాంశం గోవధం తథా
కలౌ పంచ నకుర్వీత భ్రాతృజాయాం కమండలుమ్.

అను ఆదిపురాణవచనము నుదాహరించి యున్నారు. పరాశరుఁడే కలియుగమున కని చెప్పినవిధిని మూలవిరుద్ధముగా నితర యుగమునకన్న వ్యాఖ్యానము గ్రాహ్యము కానేరదు గనుకను స్మృతికంటె పురాణ మెప్పుడును దుర్బల మయినదగుటచే నాది పురాణవచనము పరాశరస్మృతిని బాధింపఁజాలదు గనుకను, కలి యుగమున స్త్రీపునర్వివాహ మాచరణీయమే యగును. అదిగాక

పురాణవచనము "ఊఢాయాః పునరుద్వాహ" మని సామాన్యముగా వివాహితకు పునర్వివాహము కలినిషిద్ధ మని చెప్పుచున్నది; పరాశరస్మృతి యన్ననో విశేషముగా నష్టత్వాదు లయిన యైదాపదల యందుమాత్రమే స్త్రీలకు పునర్వివాహమును విధించుచున్నది. కాఁబట్టి స్మృతి పురాణవచనముల కెంతమాత్రమును విరోధముగా నుండక యుత్సర్గాపవాద న్యాయమున నాపత్పంచకమునందుమాత్రము పునరుద్వాహమును సిద్ధాంతీకరించుచున్నది. అందుచేత రెంటికి సమన్వయము చేసినయెడల నష్టత్వాద్యాపత్పంచకమునందు తప్ప నారీపునర్వివాహము కూడదన్నసిద్ధాంత మేర్పడుచున్నది. కలియుగనిషేధ మన్నతోడనే పూర్వయుగములయం దున్నదానిని దేనినో నిషేధింపవలయును గనుక, పయిపురాణవచనము పూర్వయుగములయం దున్న పునర్వివాహములను వేనిని నిషేధించుచున్న దని కొందఱు శంక చేయవచ్చును. "వరశ్చే త్కులశీలాభ్యాం" మొదలగుపూర్వోదాహృతవచనములనుబట్టి వరుఁడు మంచివాఁడు దొరకినపక్షమున వివాహితను మరల మఱియొకని కిచ్చి వివాహము చేయవలయు నన్నవిధులనుమాత్రమే కలియుగమునందు పయిపురాణవచనము నిషేధించుచున్నది. ఈయొక్కవచనముమాత్రమేకాక కలినిషేధములనుగూర్చి చెప్పెడిపురాణవచనము లన్నియు నీప్రకారముగానే, యిచ్చినకన్యను మరల నియ్యఁగూడ దని, సామాన్యముగానే చెప్పుచున్నవి.

౨. శ్లో. సముద్రయాత్రాస్వీకారః కమండలువిధారణమ్
ద్విజానా మసవర్ణాసు కన్యాసూపయమ స్తథా.
దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తి ర్మధుపర్కే పశోర్వధః
మాంసదానం తథా శ్రాద్ధే వానప్రస్థాశ్రమ స్తథా.

దత్తాయాశ్చైవ కన్యాయాః పునర్దానం వరస్యచ
దీర్ఘకాలబ్రహ్మచర్యం నరమేధాశ్వ మేధకౌ.
మహాప్రస్థానగమనం గోమేధశ్చ తథా మఖమ్
ఇమాన్ ధర్మాన్ కలియుగే వర్జ్యానాహుర్మనీషిణః.

బృహన్నారదీయము.

3. శ్లో. దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తి ర్దత్తాకన్యా ప్రదీయతే
నయజ్ఞే గోవధం కార్యః కలౌ నచకమండలుః — క్రతువు.

౪. శ్లో. దీర్ఘకాలం బ్రహ్మచర్యం ధారణశ్చ కమండలోః
దేవరేణ సుతోత్పత్తి ర్దత్తా కన్యా ప్రదీయతే.
కన్యానా మసవర్ణానాం వివాహశ్చ ద్విజాతిభిః
ఆతతాయిద్విజాగ్ర్యాణాం ధర్మ్యయుద్ధేన హింసనమ్.
వానప్రస్థాశ్రమస్యాపి ప్రవేశో విధిదేశితః
వృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్ష మఘసంకోచనం తథా.
ప్రాయశ్చిత్తవిధానంచ విప్రాణాం మరణాంతికమ్
సంసర్గదోషపాపేషు మధుపర్కే పశోర్వధః.
దత్తౌరసేతరేషాన్తు పుత్రత్వేన పరిగ్రహః
శూద్రేషు దాసగోపాల కులమిత్రార్ధ సీరిణామ్.
భోజ్యాన్నతా గృహస్థస్య తీర్థసేవాతిదూరతః
బ్రాహ్మణాదిషు శూద్రస్య పక్వతాదిక్రియాపిచ.
భృగ్వగ్నిపతనశ్చైవ వృద్ధాదిమరణం తథా
ఏతాని లోకగుప్త్యర్థం కలే రాదౌ మహాత్మభిః
నివర్తితాని విద్వద్భి ర్వ్యవస్థాపూర్వకం బుధైః.

ఆదిత్యపురాణము.

ఇప్పు డుదాహరింపఁబడినవానిలో (ఊఢాయాః పునరుద్వా

హమ్) వివాహితకు మరల వివాహ మని యాదిపురాణములోను, (దత్తాయాశ్చైవకన్యాయాః పునర్దానం వరస్యచ) 'దత్త మైనకన్యను వరునకు మరల దానము చేయుట యని బృహన్నారదీయపురాణము నందును, (దత్తాకన్యా ప్రదీయతే) దత్త మైనకన్య యియ్యఁబడుట యని క్రతువచనమునందును, (దత్తాకన్యా ప్రదీయతే) దత్త యగు కన్య యియ్యఁబడుచున్న దని యాదిత్యపురాణమునందును, సామాన్యముగా నొకసారి యియ్యఁబడినకన్య మరల నియ్యఁబడఁగూడ దని చెప్పఁబడినదే కాని పరాశరస్మృతియందువలె నిందొకదానియందును విశేషాపత్తుల విషయము చెప్పఁబడి యుండలేదు. స్త్రీపునర్వివాహ విధాయకవాదులుసహితము పూర్వోక్తపురాణములవలెనే సామాన్యముగా వివాహితకు మరల వివాహము చేయఁగూడదనియు దానము చేయఁబడిన కన్యలను మరల దానము చేయఁగూడదనియునే చెప్పుదురు. కాని వారు పరాశరుఁడు చెప్పినయాపత్సమయములయందు మాత్రము విశేషవిధిచేత స్త్రీపునర్వివాహము కూడు నందురు.

ఈవాదము నటుండనిచ్చి సత్యమెట్లున్నను ప్రతిపక్షులకే సమస్తవిధముల లాభమును గలుగఁజేసి స్మృతికంటె పురాణమే బలమయిన దనియు విశేషసామాన్యభావము లేదనియు పురాణవచనము లన్నియు విధవావివాహమునే కలియుగమునందు నిషేధించుచున్న వనియు క్షణకాల మంగీకరించినను, ఇఁక ముప్పదియొక్కవేలసంవత్సరములనాటికిఁగాని యీనిషేధములకు చెల్లుబడియే కలుగదు. ఎట్లనిన—

శ్లో. చత్వార్యాహు స్సహస్రాణి వర్షాణాంతు కృతం యుగమ్
తస్య తావచ్ఛతీసంధ్యా సంధ్యాంశశ్చ తథావిధః. ౘ౯.
ఇతరేషు ససంధ్యేషు ససంధ్యాంశేషు చ త్రిషు

ఏకాపాయేన వర్తంతే సహస్రాణి శతానిచ. ౭౦.

మనుస్మృతి ప్రథమోధ్యాయమునందలి పయిశ్లోకములవలన కృతయుగపరిమాణము నాలుగువేల దివ్యసంవత్సరము లనియు దానికి సంధ్య నాలుగువందల దివ్యసంవత్సరములును సంధ్యాంశము నాలుగు వందల దివ్యసంవత్సరములు నుండు ననియు, తక్కిన యుగములును క్రమముగా సంధ్యాసంధ్యాంశలతోఁగూడ నొక్క వేయిసంవత్సరముల చొప్పునను వందసంవత్సరముల చొప్పునను తక్కువగా నుండు ననియు, స్పష్టపడుచున్నది. దీనినిబట్టి చూడఁగా సంధ్యాసంధ్యాంశలు గాక మిగిలియున్నమధ్యకాలమే క్రమమయినయుగ మని తేటపడు చున్నది.

శ్లో. కృతం త్రేతా ద్వాపరశ్చ కలిశ్చేతి చతుర్యుగమ్
దివ్యై ర్ద్వాదశభి ర్వర్షై స్సావధానం నిరూపితమ్. ౧౮.
చత్వారి త్రీణి ద్వే చైకం కృతాదిషు యథాక్రమమ్
సంఖ్యాతాని సహస్రాణి ద్విగుణాని శతానిచ. ౧౯.
సంధ్యాసంధ్యాంశయో రంత ర్యత స్సర్గో యతో లయః
తమే వాహు ర్యుగం తద్ జ్ఞా యత్ర ధర్మో విధీయతే. ౨౦.

శ్రీమద్భాగవతము తృతీయస్కంధము ఏకాదశాధ్యాయము నందలి పయిశ్లోకములనుబట్టి కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగము లన్నియుఁ గలిసి పండ్రెండువేల దివ్యసంవత్సరములు కలవనియు, అందు నాలుగువేల యెనిమిదివందల దివ్యసంవత్సరములు కృతయుగ మనియు, మూడువేల యాఱువందల దివ్యసంవత్సరములు త్రేతాయుగ మనియు, రెండువేల నాలుగువందల దివ్యసంవత్సరములు ద్వాపరయుగ మనియు, పండ్రెండువందల దివ్యసంవత్సరములు కలియుగ మనియు, యుగాదికాలము సంధ్య యనియు, యుగాంతకాలము సంధ్యాంశ

మనియు, ఆయాయుగధర్మములు విధింపఁబడెడుకాలము సంధ్యా సంధ్యాంశల నడిమిభాగ మగు క్రమ మయినయుగముమాత్రమే యనియు, స్పష్ట మగుచున్నది పూర్వోదాహృత మనుస్మృతివచనముల వలనను, "క్రమాత్కృతయుగాదీనాం షష్ఠాంశ స్సంధ్యయో స్వకః" ఇత్యాద్యార్యభటసిద్ధాంతవచనమువలనను, కలియుగమునందు నూఱు దివ్యవర్షములు సంధ్యగాను నూఱుదివ్యవర్షములు సంధ్యాంశముగాను నేర్పడుచున్నవి. ఒకదివ్యవర్షమునకు మనసంవత్సరములు మూఁడు వందల యిరువది యగును గనుక కలియుగప్రమాణము ౪,౩౨,౦౦౦ సంవత్సరములలో సంధ్యాకాలము మొకటి ముప్పదిమూఁడు వేలసంవత్సరములుగా నుండును. పయిభాగవతపురాణ ప్రమాణమునుబట్టి పూర్వోక్తము లయినకలినిషిద్ధధర్మము లన్నియు కలియుగ మారంభ మయినముప్పదియాఱు వేలసంవత్సరముల కనఁగా నీవఱకించుమించుగా గతించినయైదు వేలసంవత్సరములును గాక యింక ముందు ముప్పదియొక్క వేలసంవత్సరములు దాటినతరువాతనే వ్యవహారమునకు రావలయును కాఁబట్టి ప్రతిపక్షుల కలినిషేధములును వారి కిప్పు డేవిధమునను సాహాయ్యము చేయఁజాలవు. పూర్వోదాహృతము లయినభాగవతశ్లోకములలో కడపటిదానికి వ్యాఖ్యానము చేయుచు శ్రీధరాచార్యులవారు,

"యుగస్యాదౌ సంధ్యా, అంత్యేతు సంధ్యాంశః-తయోరంతరం (తయోర్మధ్య ఇత్యర్థః) యుగస్వరూపం వేదితవ్యమిత్యాహుః-సంధ్యాసంధ్యాంశయో ర్విశేషమాహ - యతస్సర్గో యతో లయ ఇతి-తత్తద్యుగేన కర్మకృతఫలభోగినాంచ ప్రాణినాం, యతో యత్రసర్గ ఉత్పత్తిః, సాయుగస్యసంధ్యా-తేషాం, యతో యత్రలయో నాశః, సనంధ్యాంశఇతి-తన్మధ్యపఠితయుగస్య విశేష మాహ-యత్రధర్మో

విధీయత ఇతి-యత్ర గవాలంభనాది ధర్మవిశేషో విధీయతే, తదజ్ఞాః, తదభిజ్ఞాః, తమేవ యుగమాహుః- సాధారణధర్మస్తు సంధ్యాసంధ్యాంశయోరప్యస్త్యేవ."

అని గవాలంభనాది కలినిషేధములు సంధ్యాసంధ్యాంశముల నడిమిభాగ మయిన క్రమమయినయుగమునందుమాత్రమే చెల్లు ననియు సాధారణధర్మములే సంధ్యాసంధ్యాంశములలో నడుచు ననియు వివరముగా తెలిపి యున్నారు. క్రమమయినకలియుగము వచ్చినతరువాతసహితము మనుష్యకృతము లయినపూర్వోక్త కలి నిషేధవచనములు దేవదత్తము లయినవేదవాక్యములను ఋషి ప్రోక్తము లయినస్మృతివాక్యములను బాధింపఁజాలవని యీవఱకే సప్రమాణముగా స్థాపించి యున్నాను. ప్రాచీను లేర్పఱుచుకొన్నకట్టు పాటులే శ్రుతిస్మృతులను బాధింపఁ గలిగినపక్షమున దేశకాలాను సారముగా నాకట్టుపాట్లు నిప్పటివా రేల మార్చుకొనరాదో నే నూహింపఁజాలకున్నాను.

శ్లో. పరిత్యజే దర్థకామౌ యౌ స్యాతాం ధర్మవర్జితౌ
ధర్మం చా ప్యసుఖోదర్కం లోకవిక్రుష్టమేవ చ-

మను, అ-౪, శ్లో. ౧౭౬.

అని మనువే లోకమునకు అసుఖరమును బాధకము నైన ధర్మమునుసహితము త్యజింపవలెనని యనుజ్ఞ యిచ్చియున్నాఁడు గాన పూర్వపుపెద్దలు శాస్త్రానుసారముగానే దేశకాలపాత్రతను విచారించి యట్టిసమయము నేర్పఱచుకొని యున్నారనెడుపక్షమునే ఆమనువచనము పూర్వపువారి కట్టుపాటును మనము మీఱకూడదని విధించుట కనుకూలపడదు. గాని యిప్పటిదేశకాల స్థితినిబట్టి మనము సహితము తగినమార్పులను చేసికోవచ్చుననియు పూర్వమేదో బాధ

సంభవించినందువల్ల తత్కాలానుగుణముగా తోఁటిపెద్ద లట్టికట్టును జేసికొనియుండురనియు, తెలిసికొనుటకుమాత్రమే యక్కఱకు వచ్చుచున్నది. శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసములయం దింత బలముగా విధింపఁబడిన స్త్రీపునర్వివాహము నిలిచిపోవుటకు కారణ మేమయి యుండునో తెలిసికోవలె నని పాఠకుల కభిలాష ముండవచ్చును గనుకను, ఆకారణము నూహించుటకు పూర్వోదాహృతము లయిన కలి నిషేధవచనములు కొంత తోడుపడునుగనుకను, ఆవిషయమయి నాయభిప్రాయమును సంగ్రహముగా తెలిపెదను.

శ్లో. ఏతాని లోకగుప్త్యర్థం కలే రాదౌ మహాత్మభిః
నివర్తితాని విద్వద్భి ర్వ్యవస్థాపూర్వకం బుధైః.

అను పూర్వోదాహృత మయినయాదిత్యపురాణ వచనమును బట్టి పయికలినిషేధము లన్నియు లోకరక్షణార్థ మయి కలియుగాది యందు మహాత్ములును విద్వాంసులు నగుపెద్దలచేత వ్యవస్థాపూర్వకముగా నివర్తింపఁబడినట్టు స్పష్టమగుచున్నది. ద్వాపరాంతము వఱకును స్త్రీపునర్వివాహము లవిచ్ఛిన్నముగా నడుచుచువచ్చె ననుటకు అర్జునుఁడు విధవ యైనయులూపిని పరిణయమగుటయే చాలినంత నిదర్శనముగా నుండును. ద్వాపరాంతమువఱకును జరిగినవివాహముల నంతశీఘ్రముగా కలియుగాదియందే నిలుపుటకు తగినంత దేశోపద్రవమప్పు డేది కలిగిన దని విచారింపఁగా, ఆయుపద్రవము భారతయుద్ధముగాఁ గనఁబడుచున్నది. భారతయుద్ధమునందు హిందూదేశమునందుఁ గలరాజు లందఱును తమసైన్యములతో నేదో యొకకక్షిని జేరి యుద్ధము చేసినట్టును, పదునెనిమిదక్షౌహిణులబలము నాశము చెందినట్టును, భారతమును జదివినవారి కందఱికిని తెలిసి యుండును. కౌరవపక్షమున సేనాధిపతులుగా నుండిన ద్రోణకృపాశ్వత్థాములను

బట్టి యుభయసైనికులలోను పలువురు బ్రాహ్మణులుసహిత ముండి యుందురు. యుద్ధము చేసెడివారు బాలురును వృద్ధులునుగా నుండక సాధారణముగా వయస్సులో నున్నవారుగానే యుందురు గనుకను, అన్ని జాతులలోను లక్షలకొలఁదిజనులు రణనిహతు లయిరి గనుకను, అన్నిజాతులలోను లక్షలకొలఁది వయస్సులో నున్న స్త్రీలు ఏకకాలమునందు విధవ లయియుందురు. అందఱుపురుషులు ఏకకాలమునందు మృతు లయియుండుటచేత హిందూదేశమునం దాకాలమునందు పురుషులసంఖ్య యత్యల్పముగాను, స్త్రీలసంఖ్య యత్యధికముగాను ఉండె ననుటకు లేశ మయినను సందేహ ముండదు. అందుచేత నాకాలమునందు స్త్రీలకందఱకును వివాహ మగుట సంభవింపనేరదు గనుకను హిందువు లితరదేశములవారితో సంబంధములు చేయువారు కారుగనుకను, అప్పుడు కొందఱికిమాత్రమే వివాహ మగుటకుఁ దగిన యేర్పాటు చేసికోవలసి వచ్చినది. అందునిమిత్తము పెద్ద లందఱును సభ చేరిధర్మబుద్ధిచేత విచారించి వివాహిత లయి కొంతకాలము కాకపోయినఁ గొంతకాల మయినను వివాహసుఖ మనుభవించినవారి కిమాత్రముపునర్వివాహములు లేకుండఁ జేసి, కన్యలకుమాత్రమే వివాహము లగునట్లు స్త్రీలోకరక్షణార్థముగా నియమము నొకదానిని జేసిరి. అట్టికట్టుపా టప్పుడు చేయకపోయిన పక్షమున, పురుషులు సాధారణముగా సద్యఃకాలమున కక్కఱకువచ్చెడు మిటిమీఱియున్న యనాథ లయినయువతులనే వివాహము చేసికొందురుగనుకను, ఎప్పుడో యెదిగి కాపురమునకు రాఁగలబాలికలను వివాహమాడ వాంఛింపరుగనుకను, కన్యలకు వివాహములుకాక వ్యభిచారాదిదోషములు ప్రబలును. అట్టిబాధకములను నివారించుటకై కొంతకాలము సౌఖ్యపడి తృప్తినొంది యున్నవారికి వ్యభిచారాదులకు దిగకుండుటకు

శక్య మగునుగనుక వారికి వివాహమునుమాన్పి కన్నియలకే మన పెద్దలప్పటికి వివాహముల నేర్పఱిచిరి; వా రప్పుడంతకన్న చేయ వలసిన కార్య మేదియు లేదు. కొంతకాలము సౌఖ్య మనుభవించిన ముప్పదియేండ్లయువతి యొకతెయు, పండ్రెండేండ్లబాలిక యొకతెయు వివాహమునకుండి, పురుషుఁ డొక్కఁడుమాత్రమే దొరకెడుపక్షమున వివేకముగలవాఁ డెవ్వఁ డైనను వయస్సుమీఱినదాని నట్టెయుంచి కన్నియకు వివాహముచేయింపక మానఁడుగదా! అపరిహారము చేసి యప్పటి పెద్దలు పురుషు లేవిధముగా మన దేశమును విడువకుం దురో వ్యర్థులుగాక యేవిధముగా వివాహమున కక్కఱకువత్తురో యాయావిధములఁ జేయఁదగిన ప్రయత్నములను కట్టుపాటులను, అన్నిటినిఁ జేసియున్నారు. వా రప్పుడు పునర్వివాహములను మాన్పు టయేకాక, సముద్రయాత్రను, సన్యాసమును, వానప్రస్థాశ్రమమును, దీర్ఘకాలబ్రహ్మచర్యమును, నరమేధమును, మహాప్రస్థానగమన మును, ఆతతాయిద్విజులధర్మ్యయుద్ధహింసనమును, మరణాంతిక ప్రాయోపవేశమును, అతిదూరతీర్థసేవనమును, భృగ్వగ్నిపతనమును, వృద్ధాదిమరణమును, గూడ నిషేధించియున్నారు. వారప్పు డంత కంటె మఱియేమి చేయఁగలుగుదురు? ఆ కాలమున కాకట్టుపాటు సరిపడినదే యుండినది. ఇప్పుడటువంటి యావశ్యకము మన దేశమున లేదుగనుకను, స్త్రీపునర్వివాహము లేకపోవుటవలన మనదేశమున కనేకానర్థములు కలుగుచున్నవి గనుకను, లోకరక్షణార్థ మయి జీర్ణ మయిపోయినధర్మము నవశ్యకముగా పునరుద్ధారణము చేయవల యుట వివేకశాలు లయి దేశాభిమానము గలవారి కందఱికిని పరమ ధర్మము. పయి మనువచనమును బట్టియు, కలియుగాదిని పెద్దలేర్ప ఱిచిన కట్టుపాటులనుబట్టియు, కాలానుగుణముగా స్మృత్యుక్తధర్మ

షులనుసహితము విద్వాంసులు సభచేసి మార్చుకొన వచ్చునని శౌర్పడు చుండఁగా జీర్ణమయిపోయినధర్మమును లోకరక్షణార్థము పునరుద్ధారణము చేయుటకు మనమేల సందేహపడవలెను ? పూర్వులు నిషేధించినసన్యాసము మొదలయినవానిని కొండఱు పునరుద్ధారణము చేయుటకూడ దేశకాలానుసారముగా నిషేధించినవానిలో నేవి నైనను పునరుద్ధారణము చేసికోవలెనని బోధించుచుండలేదా ?

శ్లో. యత్కర్మ కుర్వతోస్య స్యా త్పరితోషోంతరాత్మనః
తత్ప్రయత్నేన కుర్వీత విపరీతంతు వర్జయేత్.

మను, అ ౪, ౧౬౧.

అను మనువచనమును మూలసూత్రమునుగాఁ గైకొని పామరులమాటలను వినక యేపని మీయంతరాత్మకు సంతోషము కల్గించునో యాపనినే లోకోపకారముగాఁ జేయఁ జూడుఁడు. ఇన్ని విధముల శాస్త్రము స్త్రీపునర్వివాహ మాచరణీయ మని బోధించు చున్నను, అది లేకపోవుటవలన లోకములో ననంతము లైననష్టములు కనఁబడుచున్నను, జనులను ఈసత్కార్యమునుండి విముఖులనుగాఁ జేయునది యొక్క యాచారపిశాచముగాఁ గనఁబడు చున్నది.

శ్లో. స్మృతి ర్వేదవిరోధేతు పరిత్యాగో యథా భవేత్
తథైవ లౌకికం వాక్యం స్మృతిబాధే పరిత్యజేత్.

వేదవిరుద్ధముగా నున్నప్పుడు స్మృతి యేలాగున పరిత్యాజ్యమో స్మృతివిరోధ మయినయాచారముసహిత మాలాగుననే పరిత్యాజ్య మగునుగాన పరాశరస్మృతికి విరుద్ధ మయినయీయాచార మవశ్య ముగా విడిచిపెట్టవలసి యున్నది. శ్రుతిస్మృతులను మీఱి వర్తించు వారు శిష్టులుకారుగనుకను, వారియాచారము సదాచారము కాదు

గనుకను శిష్టాచారము ప్రమాణ, మన్నమాట యీవిషయమున వర్తింపదు.

దాయాది నిర్ణయప్రమాణములు.

పైని జెప్పిన దంతయు విని నిజముగా స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమే యయినయెడల, పునర్వివాహితలపుత్రులకు దాయ మెక్కడఁ జెప్పఁబడె ననియు, పునర్వివాహమునకు మంత్రము లెక్కడి నున్నవనియు, తండ్రికి మరల కన్యాదానము చేయుటకు స్వత్వ మెట్లు కలుగుననియు, జాతాశౌచ మృతాశౌచములకు విధు లెక్కడ నున్నవనియు, పూర్వభర్తయొక్క శ్రాద్ధ మెవ్వరు పెట్టవల యుననియు, పునర్వివాహమున కన్యను ఏగోత్రమున దానము చేయ వలయు ననియు, వపనము జరిగినస్త్రీగతి యేమి కావలయు ననియు, ప్రతిపక్షులు ప్రశ్న చేయవచ్చును. కాఁబట్టి యీయంశముల కన్నిటి కిని సంగ్రహముగా సమాధానములు చెప్పెదను.

౧.—దాయము.—పరాశరస్మృతినిబట్టి స్త్రీపునర్వివాహము వలనఁ బుట్టిన పుత్రులు ఈయుగమున, ఔరసులే యగుదురుగాన వారికి మొదటిభార్యవలనఁ గలిగిన పుత్రులకువలెనే దాయము వచ్చును. పూర్వయుగములయందున్నసహితము పౌనర్భవులకు దాయము సమస్త స్మృతులయందును జెప్పఁబడి యున్నది.

శ్లో. ఔరసః పుత్రికాపుత్రః క్షేత్రజో గూఢజ స్తథా
కానీనః పంచమః ప్రోక్త ష్షష్ఠః పౌనర్భవః స్మృతః
దత్తః క్రీతః కృత్రిమశ్చ స్వయందత్త ఇతీరితః
సహోఢ జోపవిద్ధశ్చ పుత్రా ద్వాదశ కీర్తితాః

* * * * *

పిండ దోంశహార శ్చైషాం పూర్వాభావే పరఃపరః—

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి.

అని యాజ్ఞవల్క్యుఁడు ద్వాదశవిధ పుత్రులను జెప్పి వారు వరుసగా నొకరి యభావమునం దొకరు తండ్రికి పరలోకక్రియలు జరపి శ్రాద్ధము పెట్టుటకును, దాయమ్మును పొందుటకును నర్హులని నిర్ణయించి యున్నాఁడు; అంతేకాక యతఁడు పౌనర్భవునిదత్తపుత్రుని కంటె ముఖ్యునిగాఁగూడ నేర్పఱిచి యున్నాఁడు.

శ్లో. ద్వౌతు యౌ వివదేయాతాం ద్వాభ్యాం జాతౌ స్త్రియాధనే
తయో ర్యద్యస్యపిత్ర్యం స్యా త్తత్సగృహ్ణీత నేతరః.

మనుస్మృతి, అ ౯.

ఇద్దఱుతండ్రులవలన నొక్కస్త్రీయందుఁ గలిగినపుత్రులు తమ తల్లియొద్ద నున్నధనమునిమిత్తము వివాద పడుచుపక్షమున, ఎవని తండ్రిసొత్తును వాఁడు పొందవలయునేకాని యితరమును పొందఁ గూడదు, అని మనువు చెప్పి యున్నాఁడు.

శ్లో. అనేకపితృకాణాంచ పితృతో భాగకల్పనా
యస్య యత్ పైతృకం రిక్థం స తద్గృహ్ణీత నేతరః.

విష్ణుస్మృతి.

అను విష్ణువచనమునుబట్టి స్త్రీకి మొదటిభర్తవలనను రెండవ భర్తవలనన్నుగూడ సంతాన మున్నయెడల, వారు తండ్రులనుబట్టి భాగము పంచుకోవలసినవా రగుదురు.

౨. మంత్రములు:—పురుషులకువలెనే స్త్రీలకును మొదటి మంత్రములే ద్వితీయవివాహమునకును పనికివచ్చును. తొమ్మిదిసంవత్సరములదానికిఁగాని పండ్రెండుసంవత్సరములదానికిఁగాని వివాహము చేయునప్పుడు మంత్రములయందలి "కన్యామ్" అను పదమును

"రోహిణీమ్" అనికాని, "రజస్వలామ్" అనికాని మార్చనక్క స్త్రీపున ర్వివాహమునందును మంత్రములను మార్చవలసిన యావశ్యకము లేదు; పూర్వోదాహృత మయిన "విధవా యా భవేత్కన్యా" మొదలయిన స్మృతివచనములనుబట్టి విధవకుసహితము కన్యాశబ్దవ్యవహారము కలదుగాన ద్వితీయవివాహమునందును పూర్వమంత్రములే నిరాక్షేప ముగా నుపయోగింపఁబడవచ్చును ఒకపక్షమునీ మొదటిమంత్రముల్ను ఒక్కపురుషులవిషయమునమాత్రమే పనికిరావని చెప్పవచ్చును. దానవాక్యములో "స్నాతకాయ కన్యార్థినే తుభ్యమహం సంప్రదదే" యని కన్యను గోరెడుస్నాతకుఁడ వైననీకు నేను కన్య నిచ్చుచున్నా నని యుండుటవలనను, ద్వితీయవివాహము చేసికొనువాఁడు స్నాతకుఁ డెన్నఁడును కానేరఁడు గనుకను, విధురవిషయమున దానవాక్య మె ట్లుపయోగించును ?

శ్లో. అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యో లక్షణ్యాం స్త్రియ ముద్వహేత్,
అనన్యపూర్వికాం కాంతా మసపిండాం యవీయసీమ్.

అను యాజ్ఞవల్క్యవచనమునుబట్టి బ్రహ్మచారి లక్షణవంతు రాలును పరపూర్వకానిదియు మనోహరురాలును అసపిండురాలును వయస్సుచే చిన్నదియు నగుస్త్రీని వివాహ మాడవలయు నని విధి యగుటవలన, అనన్యపూర్వికయనుటచే వివాహితకు మరల వివా హము కూడ దనియు శంకింపవచ్చును. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు స్త్రీవిషయ మున "అనన్యపూర్వికా" యన్నట్టే, పురుషవిషయమున "అవిప్లుత బ్రహ్మచర్య" యనికూడఁ జెప్పి యున్నాఁడు. ఈప్రకారముగానే బోధాయనులు "శ్రుతిశీలినే విజ్ఞాయ బ్రహ్మచారిణేర్థినే దేయా" యని వేదాభ్యాసకుఁడును సదాచారసంపన్నుఁడును బ్రహ్మచారియు నైనవరునకు కన్య నియ్యవలయు ననియే చెప్పి యున్నాఁడు. వీని యను

యవార్థమునే మనము పుచ్చుకొన్న యెడల పురుషులకో సహితము బ్రహ్మచారులకు తప్ప మఱి యెవ్వరికిని వివాహము కాకపోవలసి యుండును. ఈసామాన్యవిధుల కపవాదములుగా స్త్రీలకువలెనే పురుషులకును పునర్వివాహవిషయమున విశేషవిధు లనేకములు కనంబడుచున్నందున, కన్యావరు లట్టిలక్షణములు కలవారగుట ప్రశస్తమనియే కాని విధియని యేర్పడదు. అంతేకాక,

శ్లో. పతిం హిత్వాపకృష్టం స్వ ముత్కృష్టం యా నిషేవతే
నింద్యైవ సా భవే ల్లోకే పరపూర్వేతి చోచ్యతే.

అను మనువచనమువలన హీనుండగుపతిని విడిచిపెట్టి ఘనుండగువానిం జేరినదే పరపూర్వ యగునుగాన, అట్టిదానిని వివాహమాడఁగూడ దని యైనను "అనన్యపూర్వికా" శబ్దముచేత నర్థము చేయవచ్చును.

3. కన్యాదాత: — ప్రథమవివాహమునందువలెనే ద్వితీయ వివాహమునందును కన్యాదాతలు తండ్రి మొదలగువారే.

శ్లో. పితా దద్యా త్స్వయం కన్యాం భ్రాతా వానుమతే పితుః
మాతామహో మాతులశ్చ సకుల్యో బాంధవ స్తథా.
మాతాత్వభావే సర్వేషాం ప్రకృతౌ యదివర్తతే
తస్యా మప్రకృతిస్థాయాం కన్యాం దద్యు స్స్వజాతయః.

నారదసంహిత.

అని నారదుఁడు ప్రథమద్వితీయవివాహవివేచనము చేయక సామాన్యముగా కన్యను దానము చేయువలసినవారు తండ్రి మొదలుకొని స్వజాతివారుపఱకును జెప్పి యున్నాఁడు. కాఁబట్టి పునర్వివాహమునందు కన్యను పునర్దానము చేయవలసినవారు తండ్రి మొదలగువారనుట కేయాక్షేపమును లేదు. పూర్వము దివోదాసుఁడు తన

క్షేమార్తైయైనదివ్యాదేవిని, ఐరావతుఁడు తనకూఁతురైన యులూపిని, పునర్దానము చేసినట్లు వెనుక నుదాహరించినపురాణవచనములవలనఁ, గూడ స్పష్ట మగుచున్నది ఇందుమీఁద నొకసారి యిచ్చివేసినకన్యను మరల నిచ్చుటకు తండ్రి మొదలగువారికి స్వత్వ మెక్కడనుండి వచ్చు ననిసందేహము తోఁచవచ్చును. స్త్రీపునర్వివాహమునకు విధు లెప్పుడున్నవో యప్పుడే పునర్దానము శాస్త్రవిహిత మగును గనుక, అట్టి సందేహమున కవకాశమే లేదు. కన్యాదానము వధూవరు లిద్దఱును యావజ్జీవము పరస్పరసౌఖ్యమునిమిత్తమును ధర్మప్రజోత్పత్త్యర్థమును కలిసి యుండుటకయి యేర్పడిన వివాహసంబంధముయొక్క పూర్వాంగమేకాని దాత కన్యయెడలఁ గలతనస్వత్వమును పూర్ణముగా వదలుకొని యన్యునకు స్వత్వము కలుగఁజేయుట కాదు. అట్లు కానియెడల పూర్వోక్త నారదవచనప్రకారముగా, కన్యకవిషయమున బొత్తిగా స్వత్వము లేనిస్వజాతివారుసహితము కన్యను దానము చేయుట కెట్లర్హు లగుదురు? తక్కిన సమస్తదానములయందును "సంప్రదదేనమమ" ఈవస్తువు 'నీకిచ్చుచున్నాను ఇఁక నాది కాదు' అని యుండి కన్యాదానమునందుమాత్రము "నమమ" 'నాది కాదు' అను మాట యుండఁగూడదని విధు లుండుటయు, కన్యాదానమాత్రముననే మగనియధీనురాలుగాక యుక్తవయస్సు వచ్చుపర్యంతము జనకుని యింటనే యుండవలయుటయు, దానమాత్రముచేతనే పుత్రికాత్వము పోక జనకునిసొత్తునకు పుత్రికయు నామెపుత్రులును కర్త లగుటయు, విధవకు పరాశరుఁడు పితృగృహనివాసమే విధించుటయు, దుహితవిషయ మయినస్వత్వము తండ్రికి కన్యాదానమాత్రమున పోదనుటకు జాలినదిదర్శనములుగా నుండవచ్చును. అట్లు కాదేని, స్త్రీపునర్వివాహమును విధించెడిశ్రుతిస్మృతిపురాణవచనము లన్నియు నిష్ప్రయో

జనములు కావలసివచ్చును.

౮. జాతాశౌచ మృతాశౌచములు:— తల్లి విషయమున కొమాళ్ళుకాని, భార్యవిషయమున భర్తకాని, పట్టవలసినసూతకాము లనుగూర్చి యిప్పుడు సందేహ మేదియు లేదు. ఆవిషయమున సామాన్యవిధులే పనికివచ్చును. ఇక నొక స్త్రీకి పూర్వభర్తవలనను పరభర్తవలననుకూడ సంతానాదికము కలిగినయెడల వారిలో వారికిమాత్రము సూతకాదులు నిర్ణయింపవలసి యుండును.

శ్లో. మాత్రైకయా ద్విపితృకౌ భ్రాతరా వన్యగోత్రజౌ
ఏకాహం సూతకే తత్ర త్రిరాత్రం మృతకే తయోః
మరీచిస్మృతి.

అను మాధవాచార్యధృత మరీచివచనము ఒకతల్లియం దిద్దఱుతండ్రులవలనఁ బుట్టినవేఱువేఱుగోత్రములు గలసోదరుల విషయమయి యన్యోన్యము పురుడు ఒక్కదినమే యనియు, మృతాశౌచము మూడుదినములనియు విధించుచున్నది. వారేకగోత్రజులయినపక్షమున ఆశౌచము పదిదినములన్నమాట వేఱుగ చెప్పనక్కఱయే లేదు.

౯—పూర్వభర్తృశ్రాద్ధము:—పునర్వివాహిత ప్రథమభర్తవలన సంతానముకలదియైనప్పుడు అతనిశ్రాద్ధవిషయమయి సందేహమే లేదు.

శ్లో. అపుత్రా శయనంభర్తుః పాలయంతీ వ్రతే స్థితా
ప్రత్న్యేవ దద్యాత్తత్పిండం కృత్స్న మంశం లభేత చ-మనువు

అను విజ్ఞానేశ్వరధృతవృద్ధమనువచనమువలన అపుత్రవంతులు భర్తృశయనపరిపాలనము చేయుచు, బ్రహ్మచర్యవ్రతమునం దున్నయెడలనే భర్తకు పిండప్రదానము చేసి భాగమును స్వీకరింప

వలయు నని విధించుటచేత, స్త్రీ బ్రహ్మచర్యవ్రతమును మాని వివాహ మాడినయెడల శ్రాద్ధము పెట్టనక్కఱలేదని స్పష్ట మగుచున్నది. స్త్రీపునర్వివాహమువలన మఱియొకగోత్రమునకు మాఱును గనుకను, మొదటిభర్తకుటుంబముతోడిసంబంధమును పూర్ణముగా వదులుకొని యాశ్రమాంతరమును స్వీకరించును గనుకను, పూర్వభర్తయొక్క శ్రాద్ధాదులు పెట్టకుండుట న్యాయమే. పురుషుఁడు సహితము దత్తుఁడై యన్యగోత్రమునకు మాఱినప్పుడును తనకుటుంబముతోడిసంబంధమును వదులుకొని సన్న్యాసాశ్రమమును స్వీకరించినప్పుడును జనకుని యొక్క శ్రాద్ధమునే పరిత్యజించునుగదా ?

౬.—గోత్రము—కన్యాదానము తండ్రిగోత్రముననే యవశ్యముగా జరుగవలయును. గోత్రశబ్దార్థమును గూర్చియు విచారించిన పక్షమున, ఈసందేహమే కలుగకపోవును.

శ్లో. జమదగ్ని ర్భరద్వాజో విశ్వామిత్రాత్రి గోతమాః
వశిష్ఠ కాశ్య పాగస్త్యా మునయో గోత్రకారిణః.
ఏతేషాం యాన్యపత్యాని తాని గోత్రాణి మన్వతే.

జమదగ్ని, భరద్వాజుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, అత్రి, గోతముఁడు, వశిష్ఠుఁడు, కాశ్యపుఁడు, అగస్త్యుఁడు, గోత్రకర్తలనియు, వీరిలో నెవరి గోత్రమునఁ బుట్టినవారు వారిగోత్రము కలవా రగుదు రనియు పై స్మృతివచనములు బోధించుచున్నవి. ఇందువలన తండ్రిగోత్రమే కొమార్తెదియు నగుననుట నిస్సందేహముకదా ?

శ్లో. స్వగోత్రాద్భ్రశ్యతే నారీ వివాహాత్సప్తమేపదే
పతిగోత్రేణ కర్తవ్యా తస్యాః పిండోదకక్రియా.

అను లఘుహారీతవచనమునుబట్టి స్త్రీవివాహమువలన సప్తపది యందు తనగోత్రమును పోఁగొట్టుకొను ననియు, పతిగోత్రముచేత

నామె పిండోదకక్రియలు చేయవలయు ననియు, కనఁబడు చున్నది. ఇందలి పూర్వార్థముచేతనే స్వగోత్రము మాఱు నని కనఁబడు చుండఁగా మరల ఉత్తరార్థముచేత నామె పిండోదకక్రియలు పతి గోత్రమున చేయవలయు నని చెప్పుటచేత కర్మలు చేయునప్పుడు భర్తృగోత్రమున చేయవలసినను తనగోత్రమునుకూడ నామె కలిగి యుండు ననియే యూహింపఁదగి యున్నది.

శ్లో. సంస్కృతాయాంతు భార్యాయాం సపిండీకరణాంతికం
పైతృకం భజతే గోత్ర మూర్ధ్వంతు పతిపైతృకమ్.

అను కాత్యాయనవచనమువలన కర్మకు పతిగోత్రమునే యుపయోగించినను, వివాహిత యైన స్త్రీ తనసపిండీకరణముపఱకును తనపితృగోత్రమునే ధరించు ననియును, అటుపిమ్మట పూర్ణముగా భర్తృగోత్రమును పొందుననియు స్పష్టమగుచున్నది. ఇందుచేతనే వివాహితస్త్రీ తనతండ్రికి గయాశ్రాద్ధాదులుచేయుట కర్హురాలగుచున్నది.

శ్లో. అముష్యపౌత్రీం చాముష్య పుత్రీం చాముష్య గోత్రజాం
ఇమాఁకన్యాంవరాయాస్మై వయం తద్వివృణీమహే.
శ్రుణుధ్వమితి వై బ్రూయా దసౌ కన్యాప్రదాయకః.

అనుటవలన కన్యాప్రదాత పలానివాని పౌత్రియు, పలాని వాని పుత్రియు, పలానివానిగోత్రమునఁ బుట్టినదియును, అగు నీకన్యను ఈవరున కిచ్చుచున్నానని యందఱిముందఱను పలుకవలసినట్లు కనఁ బడుచున్నది. ఒకసారి వివాహ మాడినమాత్రమున స్త్రీ తనపితామహునకు పౌత్రియు జనకునకు పుత్రికయుఁ గోత్రమునఁ బుట్టినదియు కాకపోదుగనుక,

శ్లో. వరగోత్రం సముచ్చార్య ప్రపితామహపూర్వకమ్
నామసంకీర్తయే ద్విద్వాన్ కన్యాయాశ్చైవ మేవహి.

ప్రపితామహపూర్వకముగా వరగోత్రము నుచ్చరించి నామమును ప్రకటించి యదేప్రకారముగా కన్యయొక్క గోత్రనామములను జెప్పవలసిన వివాహమంత్రములయందు కన్యయొక్క పితృగోత్రముతప్ప మఱియొక్కగోత్రము ఉచ్చరించుటకు మంత్రములనుబట్టియే యవకాశము లేదు. కాఁబట్టి కన్య యవశ్యముగా పితృగోత్రముతోనే పునర్దానము చేయఁబడవలయును.'

2. ముండనము — "మృతభర్తృకకు మగఁడుపోయిన పదవ దినమున శిరోముండనము చేయవలయునుగదా? పునర్వివాహమును చేసికొనెడిస్త్రీకి అట్టిపనిని చేయఁగూడదని యెక్కడనైన విధి యున్నదా" యని కొందఱడుగవచ్చును. స్త్రీకి పదవదినమున తల గొరిగించుట లౌకికమేకాని స్మృతిసమ్మతము కాదు; అట్టిముండనమును విధించుమంత్రము లెక్కడను కనఁబడవు. స్త్రీలకు కేశవపనము లేదని పెక్కుస్మృతులు నైక కంఠ్యముగా ఘోషించుచున్నవి. పరాశరుఁడును

శ్లో. సర్వాన్ కేశాన్ సముద్ధృత్య ఛేదయే దంగుళద్వయమ్
ఏవం నారీ కుమారీణాం శిరసో ముండనం స్మృతమ్.,
నస్త్రియాః కేశవపనమ్ నదూరే శయనాసనమ్
నచగోష్ఠే వసేద్రాత్రౌ నదిఖాగా అనువ్రజేత్
నదీషు సంగమేచైవ అరణ్యేషు విశేషతః
నస్త్రీణా మజినం వాసో వ్రతమేవ సమాచరేత్.

అని తొమ్మిదవయధ్యాయమున స్త్రీలకుఁగాని బాలికలకుఁగాని యెక్కడనైనను ముండనము విధించినపక్షమున కేశముల నన్నిటిని వదలివేసి చివర రెండంగుళములు మాత్రము ఖండింపవలయు ననియు, బ్రహ్మచర్యాది వ్రతములయందు స్త్రీల కెప్పుడును కేశవప

నము లేదనియు స్పష్ట పఱిచియున్నాఁడు. ఈపైని వ్రాసినదానివలన ప్రతిపక్షులు సాధారణముగాఁ జేయు ముఖ్య మయినయాక్షేపణల కన్నిటికిని సంగ్రహముగా సమాధానములు వచ్చిన వని తలఁచెదను.

పౌనర్భవ విచారము.

కొంద ఱీచెప్పినదంతయు నొప్పుకొని స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమేకాని ద్వితీయవివాహము చేసికొన్నవారును తత్సంతతివారును ప్రథమవివాహితలకంటెను తత్సంతతివారికంటెను తక్కువవా రనియు, వారు అపాంక్తేయులును హవ్యకవ్యములను పనికి రానివారు ననియు, వారు ప్రత్యేకజాతిగా నుండఁదగినవారనియు వాదించుచు తెలియనివారిని భ్రమింపఁజేయుదురు. అట్టివారు చూపెడుప్రమాణములను గూర్చి కొంత విమర్శింతము.

మనుస్మృతి, తృతీయాధ్యాయము.

శ్లో. చికిత్సకాన్ దేవలకాన్ మాంసవిక్రయిణస్తథా
విపణేనచ జీవంతో వర్జ్యాస్స్యుర్హవ్యకవ్యయోః. ౧౫౨.
ప్రేష్యో గ్రామస్య రాజ్ఞశ్చ కునఖీ శ్యావదంతకః
ప్రతిరోద్ధా గురోశ్చైవ త్యక్తాగ్ని ర్వార్ధుషికస్తథా. ౧౫౩
యక్ష్మీచ పశుపాలశ్చ పరివేత్తా నిరాకృతిః
బ్రహ్మద్విట్ పరివిత్తిశ్చ గణాభ్యంతర ఏవచ. ౧౫౪
కుశీలవోఽవకీర్ణీచ వృషలీపతి రేవచ
పౌనర్భవశ్చ కాణశ్చ యస్యచోపపతిర్గృహే. ౧౫౫
భృతకాధ్యాపకో యశ్చ భృతకాధ్యాపితస్తథా
శూద్రశిష్యో గురుశ్చైవ వాగ్దుష్టః కుండగోళకౌ. ౧౫౬
అకారణ పరిత్యక్తా మాతాపిత్రో ర్గురోస్తథా
బ్రాహ్మై ర్యౌనైశ్చ సంబంధై స్సంయోగం పతితైర్గతః ౧౫౭

అగారదాహీ గరదః కుండాశీ సోమవిక్రయీ
సముద్రయాయీ వందీచ తైలికః కూటకారకః ౧౫౮.
పిత్రావివదమానశ్చ కితవో మద్యపస్తథా
పాపరోగ్యభిశస్తశ్చ దాంభికో రసవిక్రయీ ౧౫౯
ధనుశ్శరాణాం కర్తాచ యశ్చాగ్రే దిధిషూపతిః
మిత్రధ్రుగ్ద్యూతవృత్తిశ్చ పుత్రాచార్య స్తథైవచ. ౧౬౦.
భ్రామరీ గండమాలీచ శ్విత్ర్యథో పిశునస్తథా
ఉన్మత్తోంధశ్చ వర్జ్యాః స్యు ర్వేదనిందక ఏవచ. ౧౬౧
హస్తిగో శ్వోష్ట్ర దమకో నక్షత్రై ర్యశ్చజీవతి
పక్షిణాం పోషకో యశ్చ యుద్ధాచార్య స్తథైవచ. ౧౬౨
స్రోతసాం భేదకో యశ్చ తేషాంచావరణేరతః
గృహసంవేశకో దూతో వృక్షారోపక ఏవచ. ౧౬౩
శ్వక్రీడీ శ్యేనజీవీచ కన్యాదూషక ఏవచ
హింస్రో వృషలవృత్తిశ్చ గణానాంచైవ యాజకః. ౧౬౪
ఆచారహీనః క్లీబశ్చ నిత్యం యాచనకస్తథా
కృషిజీవీ శ్లీపదీచ సద్భిర్నిందిత ఏవచ. ౧౬౫
ఔరభ్రికో మాహిషికః పరపూర్వాపతిస్తథా
ప్రేతనిర్యాతకశ్చైవ వర్జనీయాః ప్రయత్నతః ౧౬౬
ఏతాన్ విగర్హితాచారా నపాంక్తేయాన్ ద్విజాధమాన్
ద్విజాతిప్రవరో విద్వా నుభయత్ర వివర్జయేత్. ౧౬౭

ఆయాస్మృతులు ప్రత్యేకముగా పునర్భువు నేప్రకారముగా నిర్వచించి పునర్భువులను పునర్భూపుత్రులను ఎట్టివారినిగాఁ జెప్పినవో యాసంగతి నించుకయు విచారింపక, పునర్భూలక్షణ మొక స్మృతినుండియు తద్దూషణము మఱియొకస్మృతినుండియు పుచ్చుకొని

మనసువచ్చినట్టుగా నొకదానితో నొకటి కలిపిపాడుచేయుటవలన నీయుసందర్భార్థము పొసఁగినదేకాని దేనికది ప్రత్యేకముగా విమర్శించినపక్షమున విధివిహితముగా పునర్వివాహము చేసికొన్నవారు పునర్భువులే కారనియు, ఒకవేళ పునర్భూనామము వారికిఁగూడ కలిగినను వారు నింద్యులైననిషిద్ధ పునర్భూజాతిలో చేరరనియు, నిమిషములో స్పష్టముకాఁగలదు. "ఋషీణాం మతయశ్చభిన్నాః" అనియుండుటచే తక్కిన సమస్తవిషయములయందువలెనే పునర్భూనిర్ణయమునందును స్మృతికర్తలు భిన్నాభిప్రాయము కలవారుగానే యున్నను, అన్నిఁటిని సమన్వయము చేసెడిపక్షమున విధ్యుక్తవివాహమాడినపునర్భువు లెంతమాత్రమును దూష్యులు కారనియే సిద్ధాంత మేర్పడును.

౧. శ్లో. సప్తపౌనర్భవాః కన్యా వర్జనీయాః కులాధమాః
వాచాదత్తా మనోదత్తా కృతకౌతుకమంగళా.
ఉదకస్పర్శితా యాచ యాచ పాణిగృహీతికా
అగ్నిం పరిగతా యాచ పునర్భూప్రభవా చయా.
ఇత్యేతాః కాశ్యపేనోక్తా దహన్తికులమగ్నివత్ - కాశ్యపస్మృతి.

అని కశ్యపుఁడు వాగ్దత్తలను, మనోదత్తలను, మంగళస్నానాదికము చేసినవారిని, ఉదకస్పర్శితలను, పాణిగృహీతకలను, అగ్నిప్రదక్షిణము చేసినవారిని, పునర్భూప్రభవలను, ఏకవిధముగా నీయేడుగురను పునర్భువులనుగాఁ జెప్పి వారు కులము నగ్నిహోత్రమువలె కాల్చివేయుదురని దూషించియున్నాఁడు. దీనియవయవార్థమునే మనము పుచ్చుకొని ప్రవర్తింతుమేని, ఇంచుమించుగా లోకములోని కన్నియ లందఱును పునర్భువులే యయి దూష్యురాండ్రు కావలసి వచ్చును. ఎల్లవారికిని తమకూఁతులను మొదట మనసులో నొకరి

క్యువలె ననుకొనియు, వారికిచ్చెద మని నోటితో చెప్పియు, మంచి వరుఁడు లభించినయెడల తమయుద్దేశమును మార్చుకొనుట సహజ మయి యుండును. అంతేకాక పయిని జెప్పఁబడినవారిలో మొదటి యైదు తెగలవారికిని మన మిప్పుడు నిరాక్షేపముగా వివాహములు చేయుచునే యున్నాము. అట్టికన్యకలు పునర్భువులని చెప్పుట కెవ్వరును సాహసింపరు.

శ్లో. దత్త్వాం న్యాయేన యః కన్యాం వరాయ నదదాతి తాం
అదుష్టశ్చే ద్వరో రాజ్ఞా స దండ్యస్తత్ర చోరవత్ -నారదుఁడు

న్యాయముచేత నియ్యఁబడినకన్యను వరున కెవ్వఁ డియ్యఁడో వాఁడు వరుఁడు దుష్టుఁడు కానిపక్షమున రాజుచే చోరునివలెనే దండ్యుఁ డగు నని చెప్పునారదాదిస్మృతివచనముల ననుసరించి పై కాశ్యపవచనమునకు అదుష్టవరపర మని సంకోచము కల్పించిశాస్త్రోదిత మయినవరదోషము లేక ధనాశచేతను ద్వేషముచేతను వివాహము చేసినప్పుడుమాత్రమే వాగ్దత్తాదులు పునర్భువు లగుదు రని నిర్ణయము చేసి యున్నారు. ఈప్రకారముగానే బోధాయనులును,

వాచాదత్తా మనోదత్తా గ్నింపరిగతా.
సప్తమం పదం నీతా భుక్తా గృహీతగర్భా,
ప్రసూతా చేతి సప్తవిధా పునర్భూస్తాం
గృహీత్వా నప్రజాం నధర్మం విందేత.

వాగ్దత్తాదు లగు సప్తవిధపునర్భువులనుచెప్పికశ్యపుఁడు చెప్పినవారిలో నడుమ కొందఱిని వదలి సంభోగసౌఖ్య మనుభవించినదానిని గర్భము ధరించినదానిని సంతానము కన్నదానినిగూడఁ జేర్చి వారిని గ్రహించి సంతానమును ధర్మమును పొందఁ గూడ దని విధించి యున్నాఁడు. అనేకస్మృతులు వాగ్దత్తాదులకు వివాహమును

విధించుచున్నవి. ఇందుకు నిదర్శనముగా కాత్యాయనుఁడు,

శ్లో. వరే దేశాంతరగతే త్రీనృతూ న్సంప్రతీక్ష్య సా
కన్యాన్యస్మై ప్రదాతవ్యా వాగ్దానేతు కృతే సతి.
పంచత్వం చే ద్వరో గచ్ఛేత్ వాగ్దానేతు కృతే సతి
కన్యాన్యస్మై ప్రదాతవ్యా తథా సప్తపదాత్పరమ్.

వరుఁడు వాగ్దానానంతరము దేశాంతరము పోయినను, మృతుఁడయినను, కన్యను మఱియొకని కియ్యవలెనని చెప్పుచున్నాఁడు. ఆప్రకారముగానే లోకములో సర్వసాధారణముగా వ్యవహారమును జరుగుచున్నది. అట్టికన్యకల నెవ్వరును పునర్భువు లనిగాని తక్కువవారనిగాని యెంచరు. దీనినిబట్టి చూడఁగా పునర్భువులను నిందించిన యాస్మృతియందుఁగాని మఱియొకస్మృతియందుఁగాని వివాహ మెవ్వరికి విధింపఁబడెనో వారు పునర్భూనిర్వచనమునకు లోఁబడినవారయినను వారికి పునర్భూనామము చెంద దనియు, వారేవిధముచేతను తక్కినవారికంటె తక్కువవారు కారనియు విస్పష్ట మగుచున్నది. సప్తపదికి పూర్వమునం దనేకస్మృతులలో వివాహము విధింపఁబడినది గనుక నట్టివారు పునర్భువులు గాకుండవచ్చునుగాని సప్తపద్యనంతరము వివాహ మాడువారు. పునర్భువులు కాకతప్పరని కొందఱనవచ్చును. సప్తపదికి పూర్వమునందు వివాహమును విధించిన కాత్యాయనవచనమే "తథాసప్తపదాత్పర" మని సప్తపది తరువాత సహితము మృతభర్తృకకు పునర్వివాహము విధించుచున్నది గనుక పూర్వము చెప్పినహేతువుచేతనే సప్తపద్యనంతరము శాస్త్రవిహితమయినవివాహము చేసికొన్నవారుసహితము పునర్భువులు కారు. మఱియు పునర్భువుల నాప్రకారముగా నిందించినబోధాయనుఁడే తన స్మృతిలోని వివాహప్రకరణమునందు,

శ్లో. నిస్సృష్టోవా హతోవాపి యస్యా భర్తా మ్రియేతివా
సాచే దక్షతయోని స్యాత్ గతప్రత్యాగతాపివా
పౌనర్భవేన విధినా పున స్సంస్కార మర్హతి.

భర్త నష్టుఁ డయినప్పుడును హతుఁ డయినప్పుడును మృతుఁ డయినప్పుడును అక్షతయోనికి పునరుద్వాహమును విధించుచున్నాఁడు. ఇందువలన బోధాయనునియభిప్రాయము, విధ్యనుసారముగా వివాహిత లయినవారు తప్ప తక్కిన స్త్రీలే పునర్భువు లగుదు రనియు, శాస్త్రమును తిరస్కరించి వివాహము చేసికొనువారుమాత్రమే పునర్భువులును దూష్యులును అగుదు రనియు ననుట కరతలామలక మయినవిషయమే కాఁబట్టి "నష్టేమృతే" లోనుగాగల పునరుద్వాహ విధుల ననుసరించి వివాహము చేసికొన్నవారు పునర్భువులు కారనియు, ఏస్మృతియందు పునర్భూలక్షణ మేవిధముగాఁ జెప్పఁబడినను శాస్త్ర విధుల నతిక్రమించి వివాహ మాడినవారును వారి సంతతివారును మాత్రమే పునర్భువులును పౌనర్భవులును నయి నింద్యు లగుదు రనియు పరమసిద్ధాంత మగుచున్నది.

౨. ఒక వేళ యౌగికముగా పునర్వివాహము చేసికొనెడిస్త్రీలందఱియందును పునర్భూశబ్దము వర్తించినను, పునర్భువులను దూషించెడి సామాన్యవిధుల కపవాదములుగా నుండువిశేషవిధులచేత విధ్యుక్తరీతిని వివాహము చేసికొన్నస్త్రీలును వారికొమాళ్ళు మొదలయినవారును పరిరక్షింపఁబడి యెంతమాత్రమును వారు దూష్యులు కాకయే యుందురు. ఎట్లనఁగా,

శ్లో. దారాగ్ని హోత్ర సంయోగం కురు తే యోగ్రజే స్థితే
పరివేత్తా సవిజ్ఞేయః పరివిత్తిస్తు పూర్వజః.

మనువు అ ౩, శ్లో. ౧౭౧.

అను వచనమునుబట్టి అన్నకు ముందు వివాహ మాడువాఁడు 'పరివేత్త' యనంబడును. అట్టిపరివేత్త పాపాత్ముఁడనియు నరకమును పొందుననియు బహుస్మృతులు ఘోషించుచున్నవి. పౌనర్భవాదులను పంక్తిబాహ్యులనుగాఁ జెప్పినపూర్వోదాహృత మనువచనములలోనే పరివేత్తకూడ అపాంక్తేయుఁడుగాను హవ్యకవ్యముల కక్కఱకు రానివాఁడుగాను పరిగణింపఁబడి యున్నాఁడు. అయినను,

శ్లో. కుబ్జ వామన షండేషు గద్గదేషు జడేషుచ
జాత్యంధే బధిరే మూకే నదోషః పరివేదనే.

అని స్మృత్యంతరమునందు జ్యేష్ఠభ్రాత కుబ్జుఁడుగాఁగాని, వామనుఁడుగాఁగాని, నపుంసకుఁడుగాఁగాని, నత్తిగలవాఁడుగాఁగాని, జడుఁడుగాఁగాని, జాత్యంధుఁడుగాఁగాని, చెవిటివాఁడుగాఁగాని, మూఁగవాఁడుగాఁగాని ఉన్నయెడల పరివేదనమువలన దోషము లేదని అపవాదవిధి కనఁబడుచున్నది. ఇందుచేత అన్నకు ముందుగా వివాహము చేసికొన్నవాఁ డగుటచే నతఁడు పరివేత్తయైనను, అన్నయందు కుబ్జత్వాదిదోషము లున్నప్పుడు విధ్యనుసారముగా వివాహము చేసికొన్నకనిష్ఠభ్రాత యైనన్నఁడు నపాంక్తేయుఁడును దూష్యుఁడును కానేరఁడు. అదేప్రకారముగా ద్వితీయవివాహము చేసికొన్నస్త్రీ లందఱును పేరున పునర్భువులే యగుదు రని యొప్పుకొన్నను నష్టే మృతేత్యాది స్మృతివచనముల ననుసరించి వివాహము చేసికొన్నవారును వారిపుత్రాదులును సంక్తి కనర్హులును దూష్యులును కారు.

3. ప్రతిస్మృతిని ప్రత్యేకముగాఁ జదివి యాస్మృతికర్త చెప్పిన పునర్భూలక్షణములను పునర్భువుల యోగ్యతను పరీక్షించిన యెడల, విధివిహితముగా పునర్వివాహ మాడినస్త్రీ లేవిషయమునను తక్కువవారుగా నుండనట్టు తెలిసికోవచ్చునని యీవఱకే తెలిపి

యున్నాను. కొందఱు స్మృతికర్తలు శాస్త్రమువిూఱి పరపురుషుని వరించి సంతానముగన్నవారినే పునర్భువులనుగాఁ జెప్పి వారిని దూషించియున్నారు; కొందఱు పునర్వివాహ మాడిన స్త్రీల నందఱిని పునర్భువులనుగాఁ జెప్పి వారిని తక్కువవారినిగా చెప్పకయున్నారు. కొందఱు సామాన్యముగా పునర్భువులను దూషించిమాత్ర మున్నారు. ఇందుకు దృష్టాంతముగా మనువు తొమ్మిదవ యధ్యాయములో,

శ్లో. యా పత్యా వా పరిత్యక్తా విధవా వా స్వయేచ్ఛయా
ఉత్పాదయే త్పునర్భూత్వా స పౌనర్భవ ఉచ్యతే. ౧౭౫.

పతిచేత విడిచి పెట్టఁబడిగాని విధవయయిగాని స్త్రీ స్వేచ్ఛ చేత ననఁగా శాస్త్రవిరుద్ధముగా బిడ్డను గన్నదానినే పునర్భువనియు, ఆ పుత్రుఁడే పౌనర్భవుఁ డనియు నిర్వచించి యట్టివారినిమాత్రమే యపాంక్తేయులనుగాఁ జెప్పియున్నాఁడు కాని విధి విహితముగా ద్వితీయవివాహమాడినదాని పుత్రుని పౌనర్భవునిగా నెక్కడను చెప్ప లేదు. అట్టి ద్వితీయ వివాహితపుత్రుఁడు మొదటి భర్తకు మాత్రమే పౌనర్భవుఁ డగునుగాని ద్వితీయభర్త కౌరసుఁడేయగును. ,,విహితం పుత్రమౌరస'' మని యున్న భారతవచనమును జదివినచో నీయంశము స్పష్టమగును. ఇదేప్రకారముగా . నాయాస్మృతులను ప్రత్యేకము గాఁ జదివిన యెడల, పునర్భూవిషయము మయిన మనఋషులయభిప్రా. యము వారి వారికే తెలియును. . ఏ స్మృతియైనను పునర్భూలక్షణ మును సామాన్యముగాఁ జెప్పి వారిని దూషించినపక్షమున నక్కడ సమన్వయరీతిచేత విధియుక్తముగా పునరుద్వాహ మాడినవారి విష యములో తప్ప తక్కిన వారివిషయములో మాత్రమే యా దోష ములు పట్టునని యర్థము చేయవలెను.

4. పూర్వోదాహృత మనుస్మృతి వచనములయందును, తది

తర స్మృతి వచనములయందును. కొందఱు హవ్యకవ్యముల కనర్హులని దూషించుట యతిశయోక్తి చేత సాధారణముగా తదితరులు ప్రశస్తులవి చూపుటకొఱకేగాని వానియం దంతకంటె విశేష మేమియు లేదు. అట్టిచోట్ల మన మెప్పుడును వాని యుద్దేశము నే గ్రహింపవలయును గాని యవయవార్థమును గ్రహింపరాదు. శబ్దార్థము నే గ్రహింత మనుపక్షమున, పయిని చెప్పఁబడిన మనువచనములను బట్టి వైద్యులును, వాణిజ్యము చేయువారును, గ్రామోద్యోగులును, రాజకీయోద్యోగస్థులును, పుష్పగోళ్ళవారును, కప్పపండ్లవారును, జ్యోతిష్కులును, చిలుకలు మొదలగుపక్షులను పెంచువారును, యాచకులును, వ్యవసాయముచేయువారును, కూడ, పంక్తి బాహ్యులే యగుదురు. అట్టివారి నెవ్వరు నిప్పుడు అపాంక్త్యులనుగాఁ జూడరు. కాఁబట్టి పయివాక్యములను పయిని చెప్పఁబడినవారు కానివారు ప్రశస్తులని తాత్పర్యమేకాని వారందఱు నపాంక్త్యులని కాదు. ఒకవేళ పైదాని కవయవార్థము నే యంగీకరించి, వాదము నిమిత్తమై పునర్వివాహము చేసికొన్న వారిసుతులు పౌనర్భవులే యనియు వారు నిందిత పౌనర్భవుల లోనే చేరుదురనియు నొప్పుకొన్నను, అప్పుడు సహితము వారు వైద్యులు, వర్తకులు, రాజకీయోద్యోగస్థులు, జ్యోతిష్కులు, కృషిచేయువారు, మొదలయినవారితో సమానులే యగుదురు గాని వారికంటె తక్కువవారు కాఁజాలరు.

౫. పరాశరుఁడు ‹‹నష్టేమృతే›› త్యాదివచనము చేత స్త్రీ పునర్వివాహమును విధించి పౌనర్భవపుత్రుని నెక్కడను చెప్పకపోవుట చేత కలియుగమునందు పునర్భూ వ్యవహారముగాని పౌనర్భవ వ్యవహారముగాని బొత్తిగానే లేనట్టును, ద్వితీయవివాహితలపుత్రులు ఔరసులే యగుదు రని పరాశరసుతమైనట్టును స్పష్టమగుచున్నది.

శ్లో. ఔరసః క్షేత్రజ శ్చైవ దత్తః కృత్రిమకస్సుతః
దద్యా న్మాతా పితావాపి సపుత్రో దత్తకః స్మృతః.

అని కలియుగమునందు త్రివిధపుత్రులను మాత్రమే పరాశరుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఏవపదసారస్యముచేత స్వక్షేత్రజుఁ డనఁగా స్వభార్యయందు పుట్టినవాఁడే యౌరసుఁడని పైశ్లోకములోని మొదటి పదమున కర్థము. ఈ యర్థమునే దత్తక మీమాంసయందు నందపండితుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు.——

ఔరసః క్షేత్రజశ్చైవ దత్తః కృత్రిమకస్సుతః-ఇతి కలిధర్మప్రస్తావే పరాశరస్మరణాత్, నచైవం క్షేత్రజోపిపుత్రః కలౌస్యాదితి వాచ్యం-తత్రనియోగ నిషేధేనైవ తన్నిషేధాత్ - అస్తుతర్హి విహితప్రతిషిద్ధత్వాత్ వికల్ప ఇతిచేన్నదోషాష్టకాపత్తేః-కథం తర్హ్యత్ర క్షేత్రజగ్రహణ మితిచేత్ ఔరస విశేషణత్వేనేతి బ్రూమః - తథాచమనుః - శ్లో. స్వక్షేత్రే సంస్కృతాయాంతు స్వయ ముత్పాదితశ్చయః। తమౌరసం విజానీయాత్ పుత్రం ప్రథమకల్పితమ్. ఇతి—దత్తకమీమాంస.

ఈ పయిఁదానినిబట్టి పునర్వివాహము చేసికొన్నస్త్రీలు పునర్భులును, వారిపుత్రులు పౌనర్భవులును కారనియు, వారెంతమాత్రమును కులములో తక్కువవారు కారనియు, వారికిఁ బుట్టిన సుతులౌరసులును, వారు సాధ్వులును నగుదు రనియు, కొంచె మాలోచించి చూచినయెడల నిష్పక్షపాతబుద్ధుల కందఱకును విశదము కావచ్చును. భారతమున పునర్వివాహిత యయినయులూపి పుత్రుఁ డౌరసుఁడుగాను, ఉలూపి సాధ్విగాను జెప్పఁబడియుండుట యందఱకు విశద మయియే యుండును.—

శ్లో. ఆగతస్తు పున స్తత్ర గంగాద్వారం తయా సహ
పరిత్యజ్య గతా సాధ్వీ ఉలూపీ నిజమందిరమ్.

—;o;—

ఉ ప సం హా ర ము.

—:)o(:—

ఇంతవఱకును స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమని చూపుటకయి ప్రయత్నించి నాకు తెలిసినదానిని సంగ్రహముగా తెలిపియున్నాను. ఇప్పు డవకాశము లేకపోవుటచేతను, గ్రంథవిస్తారము చేయుట నాయుద్దేశము కాదు గనుకను, నేను శ్రుతిస్మృతిపురాణములయందలివచనముల నుదాహరించి వానితాత్పర్యమును వ్రాసితినే కాని యర్థవిషయ మయినయాక్షేపసమాధానములను పూర్ణముగా వివరింపఁగలిగినవాఁడను గాను. కొంచె మాలోచించి చూచినయెడల నేను జెప్పినయర్థములు క్లిష్టములు కావనియు శబ్దములవలన స్పష్టముగా కనఁబడునవియే యనియు మీకు విశదము కావచ్చును. ఈ వ్రాసినదానినిబట్టి స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమనియు, అవశ్యాచరణీయ మనియు మీమనసున కయినను తోఁచవచ్చును. లోకానుభవమునుబట్టి చూఁచిన స్త్రీపునర్వివాహము కర్తవ్య మని తలఁపనివారెవ్వ రుందురు? ఈకాలమునందుమాత్రమే కాక పూర్వకాలమునందు సహితము స్త్రీలదురవస్థను జూచి మనసు కరఁగి విధవావివాహమును పునరుద్ధారణము చేయుటకయి ప్రయత్నించినపుణ్యపురుషు లనేకులుండి యున్నారు. కొంచె మయినను దయారసముగలవారీసత్కార్యవిషయమున తగినతోడ్పాటును చేయకుండ రని దృఢముగా విశ్వసించుచున్నాను. పెక్కువందలసంవత్సరములక్రిందటనే మనదేశపుస్త్రీల దుర్దశలను మాన్పుటకయి జీర్ణమయిపోయిన నారీపునర్వివాహమును పునరుద్ధారణము చేయవలెనని జయపురమహారాజగు జస్వంతసింగనువారును, సుప్రసిద్ధు లయినయప్పయదీక్షితులవారును ప్రయత్నము చేసినట్లు మనము వినుచుండుటయే కాని యాకాలమునందలి

జనులమహాధ్యాధిక్యమునుబట్టి వారికోరికలు సఫల మయినట్లు వినలేదు. వంగదేశమునందు మూడువందల యేఁబదిసంవత్సరముల క్రిందట పండితమండలాగ్రగణ్యుఁడు గా నుండిన స్మార్తభట్టాచార్య రఘు నందను లనువా రొకగ్రంథమును జేసి బాలవిధవ యయినతన కొమార్తెకు వివాహము చేయవలెనని ప్రయత్నించిరికాని చిరకాలా గత మయినదురాచారప్రభావముచేత వారికోర్కియు విఫలమే కావలసివచ్చినది. అటుతరువాత కొంతకాలమునకు రాజవల్లభుఁ డను నతఁడు గొప్పప్రయత్నము చేసి పండితులచేత నొకవ్యవస్థ చేయించెను గాని వివాహములనుమాత్రము చేయింపఁగలిగినవాఁడు కాఁడు. ఇప్పటి కించుమించుగ నూఱుసంవత్సరములక్రిందట పీష్వావద్ద సేనాధిపత్యము వహించి ఘనత కెక్కిన పరశురామపట్ట బావువర్థను లనువారు తన కొమార్తె యగుదుర్గాబాయి యనునామె యెనిమిదిసంవత్సరముల ప్రాయమున భర్తను పోఁగొట్టుకొన్నప్పు డామెకు పునర్వివాహము చేయుటకయి విశ్వప్రయత్నములు చేసిరికాని తుద కప్పను కార్యము కాలేదు. అప్పుడు పునానగరమునం దుండుపండితులు మాత్రమే కాక కాశీపురమందలి పండితులును స్త్రీపునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మత మని సిద్ధాంతముఁ జేసిరి; అప్పటి శంకరాచార్యుల వారును దాని నంగీకరించిరి. అంతట వివాహము జరుగుటకు సిద్ధ మయి యుండఁగా బ్రాహ్మణు లందఱును జేరి పరశురామపట్ట బావు వర్థనులభార్యపాదములమీఁద పడి మొఱ్ఱపెట్టుకొని యామెమూలమున వివాహము జరగకుండఁ జేసిరి. అటుపిమ్మట కొందఱు నాగపురము మొదలయిన స్థలములయందు కొంతప్రయత్నము చేసిరికాని వారిప్రయ త్నములు ఉపన్యాసములతోనే సరిపోయినవి. తరువాత మొట్టమొదట మనహిందూదేశములో స్త్రీపునర్వివాహములను సరిగా జరపించిన

వారు గొప్పపండితులయి కాలికట్టరాజధానియందు వసియించెడి పండిత ఈశ్వర చంద్రవిద్యాసాగరు లనువారు. వారు బహుప్రయాస పడి జనులకు శాస్త్రమును జూపి వారికన్నులను విప్పుటయేకాక స్త్రీపునరుద్వాహవిషయ మయి రాజకీయశాసనము నొకదానిని కలిగించి ౧౮౫౬వ సంవత్సరములో మొట్టమొదట రెండువివాహములను జరిగించిరి. నాటినుండి బంగాళారాజధానియందు పెక్కువివాహములు జరగుచునే యున్నవి. తరువాత బొంబయి నగరమునందు విష్ణుపరశురామశాస్త్రులవారు ౧౮౬౭వ సంవత్సరమునందు వాదమున కారంభించి ౧౮౭౦వ సంవత్సరమున సరిగా కొన్నివివాహములను జరగించిరి. ఇప్పుడాశాస్త్రులవారు మృతులయినను, ఆప్రాంతములయందు పునరుద్వాహములు విస్తారముగా జరుగుచు వచ్చుచున్నవనుమాట వార్తాపత్రికలను జదువువారి కందఱికిని తెలిసి యుండును. ఎక్కడ నేవిధముగా జరగుచున్నను మనరాజధానిమాత్రము నేటివఱకును కన్నులు మూసికొని హాయిగా నిద్రపోవుచున్నది. ఈపట్టణమున పదునెనిమిది సంవత్సరములనుండి ఒకసమాజమున్నను చేసినపని యేమియుఁ గానరాదు. నేను ౧౮౭౯వ సంవత్సరమునందు రాజమహేంద్రవరమున నీవిషయమున నుపన్యాసములను జేయ నారంభించి భగవదనుగ్రహమువలన నిప్పటికి రెండువివాహములను జేయింపఁ గలిగినాఁడను. ఈరాజధానివారీకనైన నిద్రనుండి లేచి చుఱుకుగా పనిచేసి తక్కినరాజధానులవారితో సామ్యమును పొంద ప్రయత్నింతురని కోరుచున్నాను. సర్వదయాపరుఁ డయినయీశ్వరుఁడే యీ విషయమున మీకు ధైర్యస్థైర్యముల నిచ్చునుగాక యని ప్రార్థించుచు, ఈయుపన్యాసమును ఇంతటితో ముగించుచున్నాను.

స్త్రీపునర్వివాహ వ్యాపారముయొక్క భూతవర్తమాన స్థితులు.

స్త్రీపునర్వివాహ వ్యాపారముయొక్క భూతవర్తమాన స్థితులు.

—:o:—

ఓ మహాజనులారా !

ఈపట్టణమున నారంభింపఁబడిన స్త్రీపునర్వివాహ వ్యాపారముయొక్క భూతవర్తమాన స్థితులనుగుఱించి నేఁటిమహాసభలో నుపన్యసింపవలసినదని వెనుకటిసభలో కార్యదర్శిగారు నన్నడిగినప్పుడు నేను నిర్వహింపవలసిన కార్యభారముయొక్క కష్టమును చక్కఁగా విచారింపక మంచిదని యీపని కంగీకరించినాను. కాని సభవిడిచి పోయినపిమ్మట నాలో నే నాలోచించుకొనఁగా నాకు నియమించిన యీ యుపన్యాసము మఱియొకరు నిర్వహించుట యుచితముగా నుండునని నా కప్పుడు తోఁచినది. ఐనను చేసెద నని సభవారిముందు ఒప్పుకొని వచ్చినతరువాత వెనుకతీయుట ధర్మము కాదుగనుక, నామనస్సునకిది రుచించినవిషయము కాకపోయినను విధిగా భావించుకొని తోఁచినట్లు చెప్పఁబోవుచున్నాను. నాసంగతి నేను చెప్పుకొనుట లేశమాత్రమును నా కిష్టమయినపని కాదు. కాని మొదటినుండియు నాకున్న యెడతెగనిసంబంధమునుబట్టి నాపేరు విడిచిపెట్టి యీస్త్రీపునర్వివాహ చరిత్రమును చెప్పగలుగుట నాకు సాధ్యముగా తోఁచలేదు. అంతే కాక సంగతులు తెలియక కొందఱును, బహుకారణములచేత నాకు ద్వేషులుగా నేర్పడినవారు చెప్పెడు గిట్టనిమాటలను నమ్మి కొందఱును, నేను చేయుచున్న యీకృషివిషయమయి విపరీతాభిప్రాయము కలిగియున్నట్టు నాకిప్పుడు కొన్నిసూచనలు గానఁబడుచున్నం

దున ప్రస్తుతాంశముతో సంబంధించియున్నంతవఱకు నావిషయమయి కూడ కొంత చెప్పుకొనుటయు నావశ్యకముగా నే కనుపట్టుచున్నది; కాఁబట్టి నే నిప్పుడు చెప్పఁబోయెడుసంగతులను సావధానముగా చిత్తగింపవలెనని మహాజనులను వేఁడుకొనుచున్నాను.

ప్రప్రథమమున నే నీ స్త్రీపునర్వివాహ విషయమయిన కృషి నారంభించినప్పు డెవ్వరో యొకరిద్దఱుతప్ప ఇప్పుడున్న యీసామాజికులలో నెవ్వరును నాకు సహాయులుగా నుండలేదు. న్యాయవతి సుబ్బారావుపంతులుగా రప్పు డీపట్టణమునకు క్రొత్తగా వచ్చియుండిరి. ఆరంభించిన రెండుసంవత్సరములకుఁగాని ఆత్మూరిలక్ష్మీనరసింహముగా రీపట్టణమునకు రానేలేదు. బసవరాజు గవర్రాజుగారుమాత్రము నాకు తోడుపాటుగా నుండిరి. కాని నాకు ముఖ్య ప్రోత్సాహకులుగానుండి యీకృషిలో నన్ను ప్రవేశపెట్టి నాచేత పనిచేయించినవారు నాసహపాఠియు మిత్రులునైన చల్లపల్లి బాపయ్యగారు. లౌక్యాధికారధూర్వహుఁడను విద్యాధికుఁడనుగాని నే నీమహాకార్యమును నిర్వహింపఁజాలనని యధైర్యపడి నిరుత్సాహుఁడను కాఁగా నాకుధైర్యము చెప్పి పురికొల్పి నన్ను వెంటఁగొని బయలుదేఱి స్త్రీపునర్వివాహసమయమున భోజనములకు వచ్చెదమని ముప్పదిమంది బ్రాహ్మణ గృహస్థులచేత వ్రాలుచేయించి నాకంటెను మహాశ్రద్ధతో పనిచేసిన దీయనయే. ఈయనప్రోత్సాహముచేతనే ౧౮౭౪ వ సంవత్సరము జూలై నెలలో శ్రీవిజయనగరపు మహారాజుగారి బాలికాపాఠశాలయందు నేను స్త్రీపునర్వివాహవిషయమయి నా మొదటి యుపన్యాసమును జేసినాను. కాఁబట్టి యిప్పు డంకురించి పెరుగుచున్న స్త్రీపునర్వివాహక్రియాప్రవృత్తమునకు బీజావాపము చేసినవారు శ్రీచల్లపల్లి బాపయ్యగారనియే చెప్పవలసియున్నది. అప్పుడు బాపయ్యగారును, నేనును, నామిత్రులు

మఱికొందఱును జేరి స్త్రీపునర్వివాహసమాజమని పేరుపెట్టుకొని పని చేయ నారంభించితిమి. ఆరంభదశయందు మాయొద్ద నొక్కకాసును నిధిగా లేదు; మహారాజులు సహితము పూని నిర్వహింపలేకపోయిన యీపని మేము నలుగు రయిదుగురము పూని నిర్వహింపఁ గలుగుదు మన్న విశ్వాసము మా కప్పుడు కలలోను లేదు. కాని యీవిషయ మయి కృషి చేయుట మాకు పరమధర్మమనుకొని సమస్తమునకు పరమేశ్వరుని నొక్కనినే నమ్ముకొని త్రికరణశుద్ధిగా పనిచేయ మొదలుపెట్టితిమి. ఈకృషి యారంభ మయినకొన్నివారములకు నాకు పరిచితు లయిన శ్రీబారురాజారావుపంతులుగారు శ్రీపెడా రామ కృష్ణయ్యగారీపట్టణమునకు వచ్చినప్పుడు నాకు వారితోడి మైత్రిని కలిగించినారు. వా రప్పుడీపనినిమిత్తమయి తాము ముప్పది వేల రూపాయల నిచ్చెదమని వాగ్దానము చేసినారు. ఈశ్వరుఁడు మాకీ గొప్పప్రాపు కనఁబఱిచినందున మాకు మఱింత యుత్సాహముకలిగి మేము తొంటికంటె ద్విగుణధైర్యముతో పనికిఁ బూనితిమి. ఈకా లము మొదలుకొని తరువాత రెండు సంవత్సరములకు పిమ్మట ప్రథమ వివాహమగువఱకును పట్టిన సమస్తవ్యయములను నేనేవహించినాను. నేను చేసిన యుపన్యాసములను ముద్రింపించి కొన్నిప్రతులను విక్ర యించినను విశేషభాగమూరక పంచిపెట్టినాను; వాదమునిమిత్తమయి, ముప్పదినలువది స్మృతులను, ఇతరపుస్తకములను కొని కృషిచేసి నాను; బహుస్థలములయం దున్నవారితో నుత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపుచు వలసినప్పు డితరస్థలములకుఁగూడ పోయి యుపన్యసించుచు వచ్చినాను; వివాహములు చేసికొనెదమని వాగ్దానముచేసినవిద్యార్థు లకుఁ గొందఱికి పాఠశాలజీతములకు సహాయము చేయుచువచ్చినాను; బాలవితంతువు లున్నస్థలములను విచారించి సమాచారములు తెచ్చు

టకును కృషి చేయుటకును మనుష్యులకు సొమ్మిచ్చుచు వచ్చినాను; బాల వితంతువుల సంరక్షకులతో మాటాడుట కయి అమలాపురము, మండపేట, తాళ్ళపూడి, కాకినాడ దొడ్డిపట్ల, విశ్వేశ్వరము, రామచంద్రపురము, పాలకొల్లు మొదలయిన స్థలములకు మనుష్యులను పంపుటయేకాక, వీనిలో నొకటిరెండు స్థలములకు నేనును బోవుచు వచ్చినాను; ఈప్రయాణములలో నొకసారి యొకపల్లెలో శీతకాలపు రాత్రి యం దొకమిత్రుఁడును నేనును పశువులపాకలోని పశువులతోఁ గలసి రొచ్చుకంపులో పరుండి నిద్రింపవలసి వచ్చినది. ఈకృషిలో నా కిక్కడి రాజకీయపాఠశాలలోని విద్యార్థులు మొదటినుండియు ముఖ్యసహాయులుగా నుండిరని చెప్పవలసి యున్నది. ఇప్పుడు వివాహములు చేసికొన్నవారిలో పులవర్తి శేషయ్యగారును నల్లగొండ కోదండరామయ్యగారును పయినిజెప్పిన గ్రామములలోఁ గొన్నిటికిఁ బోయి కృషిచేసినందున కయి నాకృతజ్ఞత నిక్కడఁ దెలుపుచున్నాను. మేమిప్పుడు వితంతువివాహములను జేసికొన్న బీదవాండ్రకు నెల ౧కి ఇంచుమించుగా రు ౮ ల. చొప్పున కొన్నిసంవత్సరముల వఱకును ఇచ్చెద మని ప్రచురించినారము. కొంతకాల మైనతరువాత సుబ్బారావుపంతులుగారు మొదలయినవారు మాలోఁ జేరినారు; చెన్నపట్టణమునుండి సోమంచి భీమశంకరముగారు వచ్చినారు; కాకినాడకు సబుజడ్జిగా వచ్చిన శ్రీ కంచి కృష్ణస్వామిరావుపంతులుగారు వాక్సహాయము చూపి మాకు మఱింత ప్రోత్సాహము కలిగించినారు; మొదటి వివాహ మయిదాఱుమాసములకు జరుగు ననఁగా ఆతూరి లక్ష్మీనరసింహముగా రిక్కడకు డిస్ట్రిక్టుమునసబుగా వచ్చి బహువిధముల తోడుపడినారు. ఇతరస్థలములయందును లక్ష్మీనరసింహముగారి లోపలను పెక్కుసభలు జరిగినతరువాత న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులు

గారును, ఆత్మూరి లక్ష్మీనరసింహముగారును, కొమ్మూరి రామలింగ శాస్త్రిగారును, బసవరాజు గవర్రాజుగారును, నేనును జేరి యొక యాంతరంగికసభ యేర్పఱుచుకొని కార్యాలోచనము చేయుచు ౧౮౮౧వ సంవత్సరము డిసెంబరునెల ౧౧వ తేదిని మాగృహము నందు మొదటి వితంతూద్వాహమును జరిగించితిమి. ఈవివాహము జరుగుటకు కొన్నిదినములు ముందు శ్రీపైడా రామకృష్ణయ్యగారు తమసహజౌదార్యముతో వేయిరూపాయలను మాయొద్దకుఁ బంపినారు. ధనవ్యయవిషయ మయినభారమును నామీఁదఁ బెట్టుకొనుట కిష్టములేనివాఁడ నయినందున, మొదటిరెండు వివాహములును మాయింటనే జరిగినను వివాహముల నిమిత్తమై రామకృష్ణయ్యగారు మొదట పంపిన వేయిరూపాయలను తరువాతపంపిన మొత్తమును గూడ శ్రీలక్ష్మీనరసింహముగారే వాడినారు. ఇంచుమించుగా నేకకాలమునందే జరిగిన రెండువివాహములకును రెండువేల రూపాయలవఱకును వ్యయుపడినను, రెండవపెండ్లికుమార్తె కిచ్చెదమన్న రెండువందల రూపాయల నగలలోను డెబ్బదియెనుబది రూపాయల నగలకంటె మేమప్పు డెక్కువ పెట్టలేకపోయినాము. వివాహము లయిన తరువాత పెండ్లికొమార్తెలును పెండ్లికొమాళ్లును రెండవ పెండ్లికొమార్తెయొక్క తల్లిదండ్రులును తమ్ములును పినతల్లియు తాతగారును నలుగురు వంట బ్రాహ్మణులును పురోహితుఁడును, వివాహములలో భోజనములకు వచ్చి మాలోఁ జేరిన ముంజులూరి వేంకట్రామయ్యగారును కుటుంబమును నల్లగొండ కోదండరామయ్యగారును మాయింటనే యుండవలసినవా రయిరి. వీరి కందఱికి నయ్యెడువ్యయములను ౧౮౮౨వ సంవత్సరము మార్చినెల కడపటివఱకు శ్రీరామకృష్ణయ్యగారు లక్ష్మీనరసింహముగారివద్దకుఁ బంపుచురాఁగా వారివద్దనుండి ముంజులూరి

వెంకట్రామయ్యగారు కొంతకాలమును నల్లగొండ కోదండరామయ్య గారు కొంతకాలమును సొమ్ము తెచ్చి తామే వాడి లెక్క నుంచుచు వచ్చిరి. పలుచోట్లనుండి వచ్చి బహువిధాభిప్రాయములు గలవారింత మంది యొక్కచోట కూడినప్పుడు వారిలో నైకమత్య ముండునో లేదో నేను జెప్పవలసిన యక్కఱలేదు. అందులోఁ గొందఱిని వేఱు చేయవలసి వచ్చినందునను, ఈపక్షములోఁ జేరినవారి కితరులు కాపురము లుండుటకై యిండ్లియ్యకపోయినందునను, రామకృష్ణయ్యగారిక్కడకు వచ్చినప్పుడు వారితోఁ జెప్పఁగా వారప్పుడు వివాహములాడినవారును తత్సంబంధులును కాపురము లుండుట కయి యిన్నీసుపేటలో నొక గృహమును కొన్నారు. నెల కెనిమిదిరూపాయలు జీతము లేర్పఱిచి ముందుగా రెండవపెండ్లికొమార్తె పుట్టినింటివారిని, తరువాత రెండవపెండ్లి దంపతులను, ఆయింటికిఁ బంపినాము. ఈలోపల క్రొత్తగా పెండ్లియైనదంపతులను దీసికొని చెన్నపట్టణము రావలసిన దని దివాను బహదూరు రఘునాథరావుగారును పల్లె చెంచలరావు పంతులుగారును మమ్మాహ్వానము చేసినందున ప్రథమవివాహదంపతులను దీసికొనిపోఁదలఁచి విశాఖపట్టణమునుండి మొదటి పెండ్లికుమారుని రప్పించినాము. ప్రయాణవ్యయముల నిమిత్తమయి యేప్రిల్ నెలలో రామకృష్ణయ్యగారు నూఱురూపాయలను నాకుఁ బంపినారు. నేను ప్రయాణము కాఁబోవునప్పటికి జీతములవారందఱును నేను మరల వచ్చువఱకుమాత్రమునకుఁ గావలసినజీతముల నియ్యవలసిన దని నిర్బంధపఱుపఁగా నేను ఋణముచేసి వారిజీతము లియ్యవలసివచ్చినది. ప్రథమదంపతులను వెంటఁబెట్టుకొని వంటబ్రాహ్మణునితో కుటుంబసహితముగా బయలుదేఱి యిందుతోసంబంధించిన యొక కోర్టువ్యవహారము నిమిత్తమయి ముందుగా విశాఖపట్టణము

నకుఁబోయి యక్కడినుండి చెన్నపట్టణము పోయితిమి. అక్కడ మ మ్మాదరించి మాకు వస్త్రములు కట్టఁబెట్టి దారికర్చులక్రింద నూఱు రూపాయ లిచ్చి చెంచలరావు పంతులుగారు మమ్ము పంపివేయఁగా జూను నెలమధ్యమున బయలుదేఱి వచ్చి రాజమహేంద్రవరము చేరి నాము. అప్పటికి సమాజమునకు నిధిగా ధన మేదియులేదు; మాస వ్యయములకయినను రామకృష్ణయ్యగారు దయచేసి పంపినఁగలదు; లేకపోయిన లేదు; ఈస్థితియంతయు శ్రీకంచి కృష్ణస్వామిరావు పంతుల వారితో మనవిచేయఁగా వారు రామకృష్ణయ్యగారిని ప్రోత్సాహ పఱిచి దివాన్‌బహదూరు రఘునాధరావుగారిని పక్ళై చెంచలరావు పంతులుగారిని ట్రస్టీలనుగా నేర్పఱిపించి పదివేలరూపాయలను చెన్న పట్టణమునకుఁ బంపునట్లు చేసినారు. ఆట్రస్టుడీడ్డులో రెండుసంవత్స రములలోపల వివాహములు జరగనిపక్షమున తమసొమ్ము మరల తమకు పంపివేయునట్లు వ్రాసి వివాహములు జరగెడుపక్షమున వివా హ మొకటికి వేయేసిరూపాయలవంతున నాయొద్దకు పంపుచుండవల సిన దనియు వ్యయములక్రింద జూను నెల మొదలుకొని నెలకు డెబ్బది యైదు రూపాయలచొప్పునఁ బంపవలసినదనియు వారికి వ్రాసినారు. అప్పుడు మరల వివాహము లగునన్న యాశ రామకృష్ణయ్యగారికిని లేదు; ఈపక్షములో చేరినవారిని జను లప్పుడు పెట్టెడుబాధ మహో ఘోరము దశయం దుండినది; శంకరాచార్యులవారిబహిష్కారపత్రికలు వచ్చి పులులవలె నందఱిని బెదరించుచుండినవి; లక్ష్మీనరసింహము గారు శంకరాచార్యులవారిమీఁద తెచ్చిన యభియోగము కొట్టుపడి పోయినది; రామకృష్ణయ్యగారు మొదలుకొని యిందులోఁ జేరినవా రనేకులు ప్రాయశ్చిత్తములు చేయించుకొని ప్రతిపక్షులలోఁ జేరవల సినవారయిరి; ఈపక్షమునం దభిమానముగలవారుసహితము బహి

రంగముగా మాసభలకు వచ్చుటకే భయపడుచుండిరి. అయినను వే మీలోపల నిరుత్సాహుల మయి యూరకున్నవారము కాము మొట్టమొదట మాలోఁజేరి నట్టున్నవారే కొందఱు మమ్ము చేయి విడిచినందునను, కొందఱు ప్రతిపక్షులుగాకూడ మాఱినందునను తాంబూలములకు వచ్చియు భోజనములు చేసియు మఱియొకవిధముగా సాహాయ్యము చేసియు స్త్రీపునర్వివాహపక్షము నభిమానించుకొన్న వారిని మరల సమాజముగాఁ గూర్చుకొని లక్ష్మీనరసింహముగారి లోపల సభచేసి దానికి పూండి సుబ్బరాయలయ్యగారిని సహాయ కార్యదర్శినిగా నేర్పఱుచుకొన్నాము. వారు కొంత కాలమున కుద్యోగాంతరముమీఁద దేశాంతరమునకు పోవలసినవారయినారు. మాలోఁ జేరినవారు ప్రాయశ్చిత్తములు చేయించుకొని యొక్కరొక్కరే మమ్ము చేయి విడుచుచుండఁగా ౧౮౮౨వ సంవత్సరారంభమున కోదండ రామయ్యగారి వివాహ మగునప్పటికి పైవారిలో కొటికలపూడి రామేశ్వరరావుగారును బసవరాజు గవర్రాజుగారును నేనును ముగ్గురము మాత్రమే యీసమాజములో నిలిచియున్నాము. ఇప్పుడు మొదటి వారుగాక తక్కిన యిద్దఱుము మాత్రమే యున్నాము. రామకృష్ణయ్యగారు మాసవ్యయములక్రింద నాకిచ్చెదనన్న జూన్ నెల డెబ్బదియైదు రూపాయలును సెప్టెంబరు మొదటితేదివఱకు నాకు ముట్టనే లేదు. ఇట్లు మాసవ్యయములక్రింద డెబ్బదియైదురూపాయలుచొప్పున వచ్చుచున్నను వానిలో నుండి నెలజీతములును రొక్కముగా నిచ్చెడు సొమ్మునుతప్ప మఱియేమియు వ్యయపెట్టలేదు; భోజనాదివ్యయముల నన్నిటిని నాసొంతసొమ్మునుండి నేనే భరించుచుంటిని. నల్లగొండ కోదండరామయ్యగారు ౧౮౮౩వ సంవత్సరము జూలయి నెలలో ప్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొని మాయింటినుండి వెడలి పోవువఱకును

తానే వెచ్చమంతయు వాడి లెక్కవ్రాసెను. వంటబ్రాహ్మణులు లోనుగాఁగలవారు కొందఱు సంవత్సరములకొలఁదిని కొందఱు నెలల కొలఁదిని మాయింటనే యుండి భోజనములు చేయుచు వచ్చెడువారు. రెండవపెండ్లికొమార్తెకు బాకియున్న నగలు పెట్టినను మఱియేయితర వ్యయములు చేసినను మాసమాసమునకు వచ్చెడిసొమ్ములో నుండియో, వివాహమైనప్పుడందులవ్యయములలోనుండి మిగిల్చియో చేయవలెను. మాసవ్యయములనుండి నగలు పెట్టుటకు సాధ్యముకాక పోఁగా కొంతకాలమయినతరువాత రామకృష్ణయ్యగారు తామే రెండవపెండ్లికొమార్తెకు మిగిలిననగలను పెట్టినారు. వివాహమొకటికి వేయేసిరూపాయలచొప్పున వ్యయపెట్టుటకయి రామకృష్ణయ్యగారు నాకధికారమిచ్చినను నేను విచ్చలవిడిగా సొమ్ము వ్యయపెట్టక తాత్కాలికస్థితినిబట్టి సాధ్యమయినంతమితముగానే సొమ్ము వాడుచు వచ్చినాను. నాకిచ్చినస్వాతంత్ర్యప్రకారముగా నేను చేయించిన పదునొకండువివాహములకును వివాహమొక్కంటికి వేయేసిరూపాయలచొప్పున పదునొక్కవేలరూపాయలను, నెలకు డెబ్బదియైదు రూపాయలచొప్పున రెండుసంవత్సరముల యేడుమాసములకును రెండువేల మూడువందల యిరువదియైదురూపాయలును, నేను వ్యయపఱిచి యుండినయెడల, రామకృష్ణయ్యగారిచ్చినపదివేలును పోఁగా పయిగా మూఁడువేలరూపాయలు లప్పయి యుండును. అట్లు చేయక సాధ్యమయినంతపొదుపుగా వాడి యుండుటచేత నేను ప్రస్తుత సమాజమువారికి లెక్క యొప్పగించునప్పటికి చెన్నపట్టణములో నూటయిరువదియెనిమిదిరూపాయలు నిలువ యున్నవి.

ప్రథమమున జరగిన రెండువివాహములును అయినతరువాత మరల వివాహములు జరుగుట దుస్సాధ్యమయినందున మూఁడ

వివాహము చేయించునిమిత్తమయి మొదటికంటెను విశేషశ్రమ పడవలసివచ్చినది. ౧౮౮౧వ సంవత్సరము ఆగష్టునెల కడపట తృతీయవివాహ మగునట్లు కనఁబడఁగా చెన్నపట్టణము వ్రాసి సెప్టెంబరునెల మొదట వేయిరూపాయలను తెప్పించినాను. అప్పుమసహిత మాసొమ్మును లక్ష్మీనరసింహముగారియొద్దనే యుంచి పెండ్లికొమారునకు ఋణములు తీర్చుకొనుటనిమిత్తమై యిచ్చిన రెండువందల రూపాయలును మఱి నలువదిరెండురూపాయలును కర్చుపడువఱకును ఆయనచేతనే వ్యయపఱిపించినాను. వివాహసమయమునకు లక్ష్మీనరసింహముగారు బందరు వెళ్ళుట తటస్థించినందున మిగిలిన యేడువందల యేఁబదియెనిమిదిరూపాయలు నేను పుచ్చుకొని వ్యయము చేసినాను. ఆసంవత్సరము సెప్టెంబరునెల యిరువదిరెండవ తేదిని జరిగిన యీవివాహమునకు తొమ్మిదివందల తొంబదియేడురూపాయలు వ్యయ మయినవి. వివాహమునకు పూర్వమునం దయిన రెండువందల నలువదిరూపాయలును గాక నగలకు రెండువందల యిరువదియేడు రూపాయలును, బట్టలకెనుబదియేడురూపాయలును, భోజనములకు డెబ్బదియైదురూపాయలును, ఊరేఁగింపునకు డెబ్బదియైదురూపాయలును పోఁగా తక్కిన రెండుమూడువందలరూపాయలును తక్కినకర్చుల కయినవి. మొదటివివాహమునకు బాజాభజంత్రీలకఱువదిరూపాయల నేర్పఱిచినను తగ్గించి మూడవవివాహమునకు నలువదిరూపాయలును, తరువాత కొన్నివివాహము లయినతరువాత ముప్పదియొక్కరూపాయలును, కట్టకడపట కొంతమంది మనుష్యులను తగ్గించి పదిరూపాయలును, చేసినాను. పురోహితునకు మొదట వివాహ మొకటి కేఁబది రూపాయలు చేయఁగా మూడవవివాహమున కిరువదియైదురూపాయలును తరువాతవివాహముల కెనిమిదేసిరూపాయలును చేసినాను.

వంటబ్రాహ్మణులకు జీతములు గాక వివాహదినములలో దిన మొకటికి నాలుగేసిరూపాయలచొప్పున నియ్య నిర్ణయించుకొన్నను మూడవ వివాహమునకు దిన మొకటికి రెండేసిరూపాయలును తరువాత దిన మొకటికి రూపాయచొప్పునను కట్టకడపట దిన మొకటి కెనిమిదణాల చొప్పునను చేసినాను. ఈప్రకారముగా క్రమక్రమముగా బహు వ్యయములను తగ్గించుచు వచ్చినాను. వితంతువివాహములను చేసికొన్నవారి కితరులు కాపుర ముండుట కిండ్లియ్యకపోవుట విచారించి రామకృష్ణయ్యగారితో నాలోచించి ముందు వివాహములు చేసికొనువారు కాపుర ముండుట కిల్లిచ్చెద మని ప్రథమ ద్వితీయవివాహములయినతరువాత ప్రచురించినను, అప్పటియావశ్యకమునుబట్టి యీ మూడవ పెండ్లికొమారునకు స్థిరముగానే మూడువందలరూపాయల వెలచేసెడి యిల్లుగాని రొక్కమునుగాని యిచ్చెద మని వ్రాసి యియ్య వలసి వచ్చినది. ౧౮౮౩ వ సంవత్సరము జనేవరు నెలలో జరగిన నాలవవివాహమునకు ౭౨౩ రూపాయలు వ్యయపడినవి; ఈవివాహమునం దందఱికిని బట్టలు పెట్టినందున ౧౨౨ రూపాయలు బట్టలకే యయినవి; ఈవివాహము మొదలుకొని 'సామ్ము' పాడఁదగినవారెవ్వరును తాంబూలములకు వచ్చుటసహితము కానరానందున సదా వివాహగృహమునం దుండెడునేనే పాడుచు వచ్చినాను. అటుపిమ్మట జనేవరునెల కడపట జరిగిన యైదవవివాహమునకు ౫౧౮ రూపాయలు వ్యయపడినవి; తరువాత మార్చినెలలో జరగిన యాఱవవివాహమునకు ౪౦౯ రూపాయలు ఖర్చుపడినవి; ఆవెనుక ఏప్రిల్ నెలలో జరగిన యేడవవివాహమునకు ౪౯౭ రూపాయలు వ్యయ మయినవి; ఇది ఇక్కడ జరిగినవానిలో మొదటి కోమటివివాహము. ఈసమయమునందు పెంచలరావుపంతులుగారు దక్షిణహిందూస్థానమునకు రాజు

ధాని యైన చెన్నపట్టణమునం దొకటి రెండువివాహములు చేయించ వలసిన దని నన్నును రామకృష్ణయ్యగారిని కోరినందున వారియభిమతమును దీర్చుటకయి యిద్దఱు వితంతుకన్యలను వరులను దీసికొని పురోహితుఁడు మొదలయిన పదుముగ్గురుజనముతో నేను చెన్నపురికి పోయినాను. అక్కడ జూన్ నెల ౮ వ తేదిని ఒక్కవివాహము మాత్రము జరగినది. ఆవివాహమున కక్కడ నెనిమిదివందల యేఁబది రూపాయలు వ్యయ మయినవి; రాకపోకలకు ప్రయాణములక్రింద 33౧ రూపాయలు కర్చుపడినవి; రెండువందలరూపాయలు పెట్టి పెండ్లికొమార్తెకు మాన్యము విడిపించి యిచ్చినాను; సంబంధమును కుదిర్చి యీవితంతుకన్యలను తెచ్చినవారికి నలువదిరూపాయ లిచ్చినాము; పెండ్లికొమార్తెలను తల్లిని కృష్ణామండలములోని గుంటూరి కావల నుండు వల్లూరునుండి రెండుసారులు తీసికొని వచ్చినందునకయి నలువదిరూపాయ లయినవి; పెట్టిననగలు రెండువందలరూపాయలును కలుపుకొని యీ యెనిమిదవవివాహమునకు ౧౬౭౧ రూపాయ లయినవి. అటుపిమ్మట ఆగష్టునెలలో జరగిన తొమ్మిదవవివాహమునకు ౪౦౩ రూపాయలు వ్యయపడినవి; ౧౮౮౪ వ సంవత్సరము జనేవరి నెలలో జరగిన పదవవివాహమునకు ౫౫౪ రూపాయలు కర్చుపడినవి. ఈవ్యయములలో నించుమించుగా రెండేసివందలరూపాయలు ప్రతి వివాహమునకు నగలక్రింద నగుచువచ్చిన వని నే నిక్కడ చెప్పనక్కఱయే లేదు. ౧౮౮౫ వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరినెలలో బళ్ళారిలో జరగిన పదునొకండవ పండ్రెండవవివాహములకు రెంటికిని వేయి రూపాయలు కర్చుపడినవి. నేను డిసెంబరు సెలవులలో చెన్నపట్టణము వెళ్ళినప్పుడు కుదిరిన యీ రెండుసంబంధములకును కొన్నికారణముల చేత చెన్నపురిలో వివాహములు చేయకుండుటకు నిశ్చయింపఁబడి

నందునను, సెలవుదినము లయిపోవుటచేత వివాహము లగువఱకును నేనక్కడ నుండుటకు వల్లపడనందునను, వివాహ మొకటి కయిదేసి వందలరూపాయలచొప్పున వ్యయపెట్టుటకు నిర్ణయించి సొమ్మును మన్నవ బుచ్చయ్యపంతులవారితావున నిచ్చునట్లు చెంచలరావుపంతుల వారి కొప్పనచేసి బయలుదేఱి వచ్చినాను.. బళ్ళారిలోని సభాపతి మొదల్యారిగారు తమయూర వివాహములు చేయవలసిన దనియు వ్యయములు తాము వహించెద మనియు వ్రాసినందున బుచ్చయ్య పంతులుగారు దంపతులను బళ్ళారికిఁ గొనిపోయి వారివివాహముల నక్కడ జరిగించినారు. వ్యయపడిన నాలుగువందలరూపాయలును పోఁగా మిగిలిన యాఱువందలరూపాయలును దంపతులకును కన్యా దాతలకును పంచిపెట్టఁబడినవి. ౧౮౮౭ వ సంవత్సరము డిసెంబరు నెలలో జరగిన పదుమూడవవివాహమున కయినమూడువందలరూపా యలును రామకృష్ణయ్యగారు నావద్దకు ప్రత్యేకముగాఁ బంపినారు. రామకృష్ణయ్యగా రిచ్చినవివాహనిధిలోనుండి కర్చుపెట్టి చేసినపది వివాహములకును గలిసి ౬౬౬౮ రూపాయ లయినవి. కొన్నివివాహ ముల కెక్కువయినను కొన్నివివాహములకు తక్కువయినను. సగటున వివాహ మొకటికి రూ ౬౬౬ లు వ్యయపడినవి.

నేను కర్చుచేసిన మాసవ్యయములు ముప్పదియొక్క నెలలకును రు ౧౯౩౧ లయినవి. సగటున నెల యొకటికి రు ౬౨—౦—౦ లు కర్చుపడినవి. వివాహములు మొదలయినవాని నిమిత్తమయి నేను చేసినవ్యయము లన్నియు నీదిగువప్రకారముగా నుండును:—

ప్రత్యేకముగా వివాహములనిమిత్తము.		రు	౬౬౬౭-౧౫-౮.
మాసవ్యయములు.	...	...	౧౯౩౧- ౫- ౩.
కొన్నయిండ్లును స్థలములును.		...	౧౧౬౬- ౦- ౦.

కొన్ని పాత్రసామగ్రియు మంచములును.	౧౮౧-౨-౯.
వైద్యపుకర్చులు.	౪౮-౧-౨-౬.
రావి గుర్వావధానులవలన రావలసినది.	౯౦-౦-౦.
కొత్తము	౧౦,౦౮౫-౪-౨.

నేను చెన్నపట్టణమునుండి తెప్పించినసొమ్మంతయు బళ్ళారిలో జరగినవివాహములకుఁ గలుపుకొని ౬౭౫౪—౭—౫ పోఁగా నేనీసమాజమువారికి లెక్క యొప్పగించునప్పటికి నాకే 330—౧—౨—౯ లు రావలసి యున్నవి. నాకెంతబాకి యున్నను నే నాసొమ్మెప్పుడును మరల పుచ్చుకోఁ దలఁచుకోలేదు. వివాహము లారంభ మైనది మొదలుకొని ౧౮౮౬ వ సంవత్సర ప్రారంభమువఱకును శీతకాలపు సెలవులలోను వేసవికాలపుసెలవులలోనుకూడ నేనీపనిమీఁద చెన్నపట్టణమునకో మఱియొకస్థలమునకో పోక మానినసంవత్సరము లేదు. నావ్యయములను తమసొమ్ములోనుండి పుచ్చుకొమ్మని రామకృష్ణయ్యగారెన్నిసారులు చెప్పినను పుచ్చుకోక నాప్రయాణవ్యయములను నేనే వహించుచు వచ్చినాను. ౧౮౮౫ వ సంవత్సరము మెయి, జూన్ నెలలలో చందాలనిమిత్తమయి చెన్నపురికి వెళ్ళినప్పటివ్యయములను మాత్రము వసూలయినచందాసొమ్ములోనుండి పుచ్చుకొన్నాను. ఇంతేకాక యీకార్యములమీఁద మునిస్వామి మొదలయినవారిని నెలలకొలఁది త్రిప్పినను సమాజధనమునుండి యేమియు గ్రహింపక వారిజీతములు మొదలయినవానిని నేనే భరించుచు వచ్చినాఁడను. కార్యసాఫల్యము కానివిషయములలో స్త్రీపునర్వివాహప్రయత్నములందు నేను వ్యయపెట్టినసొమ్మేమియు నేను సమాజపులెక్కలో వ్రాయలేదు. విశాఖపట్టణమునుండి యొకబ్రాహ్మణుఁడు వితంతుక కన్యలను తీసికొని వచ్చెదనని చెప్పి మునిస్వామిని విశాఖపట్టణ

మండలమునందు పెక్కుదినములు త్రిప్పి తుదకు కొంతసొమ్ము తీసికొని పాఱిపోవుట మొదలయినవార్తలను పలువు రెఱిఁగే యుందురు. రామకృష్ణయ్యగారు ౧౮౮౨వ సంవత్సరము జూన్ నెలలో సొమ్ము పంపినది మొదలుకొని ౧౮౮౫వ సంవత్సరము మార్చినెలవఱకు చెన్నపట్టణపుసమాజపువారికి మనసొమ్ములోనుండి సాదరుక్రింద ౧౩౦రూపాయలు కర్చుపడినప్పు డిక్కడ నా కెంతకర్చయి యుండునో మీరే యూహించుకోవచ్చును. ఈసొమ్ములోనుండి చెన్నపట్టణపుసమాజము క్రింద అయిదువందలరూపాయలు కర్చుపడినవి—అందులో మూఁడు వందలరూపాయలు స్త్రీపునర్వివాహము మంచిదని బోధించు బోధకుల జీతములక్రింద వ్యయపడినవి.

నాలు గయిదువివాహము లయినతరువాత మూఁడవ పెండ్లి కొమారునికిఁ జేసినవాగ్దానమునుబట్టి తక్కినవారికిఁగూడ వారువారు కాపురము లున్నయిండ్లు వారివారి కిచ్చివేయవలసిన దని రామకృష్ణయ్యగారిపేర నేను వ్రాసితినిగాని వా రందున కంగీకరింపక తగినహేతువులు చెప్పినందున నేనును వారితోనే యేకీభవించి పారంపర్యముగా కాపురము లుండుటకుమాత్రమే యిండ్లిచ్చుట శ్రేయస్కర మని తలఁచినాను. నేను వివాహములు చేసినవరు లందఱును విద్యాధికులు కారని చాటున కొందఱాక్షేపించుచున్నా రఁట! ఒక్కకుటుంబములో పదిమందికన్య లున్నప్పుడు, వారి కందఱికిని విద్యాధికులనే భర్తలనుగాఁ దెచ్చుట సామాన్యకుటుంబములోనే సాధ్య మగుచున్నదో లేదో యాలోచించినయెడల, వితంతువులవిషయమున వారి యాక్షేపణకు వారికే సమాధానము తోఁచవచ్చును. ౧౮౮౪వ సంవత్సరము జనేవరునెలలో నల్లగొండకోదండరామయ్యగారి వివాహమగువఱకును సామాజికులకును వివాహములు చేసికొన్నవారికిని ఐక

షుత్యమున కేమియు కొఱఁత రాలేదు. కోదండరామయ్యగారివివాహమునిమిత్త మయి కన్యను తీసికొని రావలసిన దని నేను పులపర్తి శేషయ్యగారిని పంపినప్పు డాయన సంకోచింపక పెండ్లికూఁతురువారి వస్తువులనుసహితము కొంతదూరము సంతోషపూర్వకముగా మోచుకొని వచ్చుట యీయైకమత్యమున కొకనిదర్శనముగా చెప్పవచ్చును. పదిమంది యొకసంఘములో చేరినతరువాత వారిలో వారి కప్పుడప్పుడు తగవులు రాక మానవు. తమకు ప్రతికూలముగా తీర్చినప్పుడు తగవు తీర్పఁబూనినవానియెడల కొందఱికి మనస్తాపమును కోపమును వచ్చుటయు స్వాభావికమే. కాని యీద్వేషముమాత్రము చిరకాల ముండదు. నా చేతిలో సొమ్ము లేకపోయినప్పుడును యుక్తకాలములో నాకు చెన్నపురినుండి సొమ్ము రానప్పుడును కొన్నిసారులు రాఁబోవు నెలజీతములు ముందుగా ముట్టక కొందఱి కాలస్యముగా ముట్టినవి. అప్పుడును నే నప్పయినను చేసి కొంతసొమ్మయినను ముందుగా నియ్యనిమాస మొక్కటియు లేదు. కోదండరామయ్యగారివివాహ మయినరెండుమూడుమాసములలో కొన్నికలహకారణములు కలిగినవి. లోకములో వైరమునకును నేరములకును ఏవి కారణములుగా నుండునో తెలిసినవారి కీవైరమునకుఁ గలకారణమును తెలుపవలసిన పని యుండదు. ఉన్నయైకమత్యమును చెడఁగొట్టుట యెట్టివారికిని సులభముకాని చెడినదానిని మరల కూర్చుట సాధారణముగా సాధ్యము కాదు. అట్లు నాటఁబడిన వైరవిషబీజము మెల్లమెల్లఁగా నంకురించి వివాహములు చేసికొన్నవారి కేకాక సామాజికులలో నొకరిద్దఱికిఁగూడ తనవిషవాయువును బఱపి యీమహాకార్యమునకు భంగకర మయినదుష్ఫలమును కొంతవఱకుఁ గలుగఁజేసినందున కయి యెంతయు చింతిల్లుచున్నాను. ఒకసత్కార్యమునకు విఘ్నము

కలుగఁజేసెడియవకాశము కొంచెము లభింపఁగానే దానిని సందు చేసికొని గోరంతలు కొండంతలు చేసి ద్వేషాగ్ని ప్రజ్వలింపఁజేసి కార్యవిఘాత మయినప్పుడు చూచి సంతోషింపవలెనని కనిపెట్టుకొని యుండుమహానుభావులు లోకములో ననేకు లుందురు. అట్టివారి దుర్బోధలు విని చెడిపోక బీటలువాఱుచున్న యైకమత్యదుర్గమును స్వలాభముకొఱ కెల్లవారును మరల శాంతిసుధతో నతికింపఁ జూతురని నమ్ముచున్నాను. యుక్తకాలములో నట్లు చేయకపోయినయెడల కార్యము మించినతరువాత పశ్చాత్తాపపడిన ప్రయోజనము లేక స్వయంకృతదోషము ననుభవింపవలసి వచ్చును. ౧౮౮౭వ సంవత్సరము మేయినెలలో నేను నరసాపురము వెళ్ళియుండినప్పుడు నేనెప్పుడు నెదురుచూడనితావునుండి నాకొకయుత్తరము వచ్చి నాకాశ్చర్యము పుట్టించినది. నేనీపనిమీఁద నరసాపురమునుండి బందరు పోయి తిరిగి రాఁగానే జూన్ నెలలో సభ చేసి యిప్పుడున్నరీతి సమాజము నేర్పఱుచుటకుఁ బ్రయత్నించినాను. ఇప్పుడున్నరీతిగా మన యీసమాజ మప్పు డేర్పడినదే. ఆవఱకు వేఱుగా చంధాలు లేవు గనుక చందాలిచ్చినవారెల్ల సభికులని యిప్పటివలె నంతకుముం దేర్పఱుచుటకు వీలులేదు. ఆవఱకు నేను వివాహములు చేయవలసివచ్చినప్పుడుగాని ముఖ్య మయినపనిని దేనినైనను నిర్ణయింపవలసివచ్చినప్పుడుగాని యీవిషయమయి నిజమైనశ్రద్ధగలవారని నేనునమ్మినయొకరిద్దఱితోను పైడా రామకృష్ణయ్యగారితోను ఆలోచించుచుండెడివాఁడను. స్త్రీపునర్వివాహప్రయత్నమున కెల్లను రామకృష్ణయ్యగారు ప్రాణముగా నుండెడివారు; నిజము విచారింపఁగా సమాజ మన్నపరమార్థ మాయన యొక్కరే గనుక నేను వివాహములు చేయించుచున్నను, ఆయనయే యిండ్లు మొదలయినవి కట్టించుచు పెండ్లి చేసికొన్నవారి

కిని తత్సంబంధులకును తగినసాహాయ్యము చేయుచు భేదము లేక వర్తించుచుండెడివారు; వివాహముల ధనములోనుండి నేను కొన్న స్థలములో, ఆయన యిండ్లు కట్టించినారు; నేను కొన్నయిండ్లను వారి వారి కియ్యవలసినదని మరణశాసనములో వ్రాసినారు. అటువంటి వారు లోకాంతరగతు లగుటచేత మనసమాజము ప్రాణములేని బొందెవంటి దైనదని చెప్పవచ్చును. ఏవివాహమున కెంతసొమ్మయి నదో యాయనయే విచారించుచుండెడివారు; మూడవవివాహమున కయిన వ్యయములవివరము నేనాయనకుఁ బంపినప్పుడు వివర మక్కఱ లేదనియు మొత్తములనుమాత్రము పంపుచుండవలయు ననియు కోరి నారు. నేనాప్రకారముగా పంపుచుండఁగా పదివివాహము లయిన తరువాత వివరము లన్నియు తమయొద్ద లెక్కయుంచుకొనునిమిత్త మయి కోరినారు. లెక్క యంతయు మరల వ్రాయుటకు నాకవకా శము లేక కొన్నిమాసములకు మనసమాజము వారినిమిత్త మయి వ్రాసినపుస్తకమునే నేను పంపఁగా వారు దానికి నకలు వ్రాయించి తమయొద్ద నుంచుకొని పుస్తకము సమాజము వారితాపునకుఁ బంపి నారు. అటుపిమ్మట రాజుకృష్ణయ్యగారిక్కడకు వచ్చినప్పుడు తాము తరువాత నిచ్చినపదివేలరూపాయలును మొదటి రెండువివాహములకు ప్రత్యేకముగా చేసినవ్యయములును కట్టించినయిండ్లును స్త్రీపునర్వివా హాభివృద్ధినిమిత్తమయి చేసినయితరవ్యయములును కలుపుకొని యిరు వదివేలరూపాయ లయ్యె ననియు, మొట్టమొదట వాగ్దానము చేసిన మొత్తములో అవి పోఁగా మిగిలిన పదివేలరూపాయలును వేగిర మిచ్చెద ననియుఁ జెప్పి మూలధనము వ్యయపడక వృద్ధివలన సమాజ మునకు తోడుపడునట్లుగాఁ జేయుటకయి యేమిచేయుట యుచిత ముగా నుండు నని నన్నాలోచన యడిగిరి. అప్పుడు నేనొకసారి

నాగోజీరావుపంతులువారియొద్దకును, ఇంకొకసారి ఆచంట లింగరాజు గారియొద్దకును వారితోఁగలిసి పోయి యాలోచించితిమిగాని యప్పటి కెట్లు చేయుటకును నిశ్చయింపలేము. దేశముయొక్క యభాగ్యము చేత నింతలో వారి కవసానదశ సంప్రాప్త మయినందున, ఉద్దేశించినపది వేలరూపాయలను మరణశాసనమూలమున నిచ్చి, చేసినవాగ్దానమును చెల్లించుకొన్నారు. మన మందఱమును వారియెడల కృతజ్ఞుల మై యుండి వా రిచ్చినధనము వారియుద్దేశప్రకారముగా సార్థకపడునట్లు చేయుటకును, వా రవలంబించిన యీఘనకార్యము దినదినాభివృద్ధి చెందునట్లు చేయుటకును, సర్వవిధముల ప్రయత్నింపవలెను. ఈమధ్య కాలములో పుట్టిన వైకమత్యాభావమునుపోఁగొట్టి యీలోకోపకార కార్యము నిర్విఘ్నముగా సాగునట్లు చేయవలయు నని యీశ్వరుని హృదయపూర్వకముగా ప్రార్థించుచున్నాను.

స్త్రీపునర్వివాహ ప్రవర్తక సమాజమువారి

విజ్ఞాపనము.

స్త్రీపునర్వివాహ ప్రవర్తక సమాజమువారు,
హిందూమహాజనులకుఁ జేయు
విజ్ఞాపనము.

—:o:—

అస్మద్దేశీయులగు మహనీయులారా!

సాధారణముగా హిందూదేశముయొక్క యభివృద్ధికొఱకును అంతకంటెను ముఖ్యముగాఁ బూర్వకాలమునందు హిందూసుందరులు పొందియున్నట్టియు అధికనాగరికత గల ప్రపంచములోని యితరదేశములయందలి స్త్రీలిప్పుడు పొందుచున్నట్టియు ఉన్నతదశకు మరల మన స్త్రీలను దీసికొనివచ్చుటకొఱకును అభిలాషగలవారందఱును, అత్యంతాపేక్షణీయమయిన యీయభివృద్ధివిషయమయి యేమాత్రము శ్రద్ధచేయువారయినను మనలోనంతకంతకు ముదురుచున్న యీక్రిందఁ జెప్పఁబోయెడి యాచారమువలనఁ గలుగుచున్న విషతుల్యములయిన ఫలములను తెలిసికొని చింతిలక పోరు. కేవలము పసితనములోనే భర్తలను పోఁగొట్టుకొన్నబాలికలయినను యావజ్జీవమును దుఃఖైకమూలమయిన విధవావస్థయందే కాలము వెళ్ళఁబుచ్చవలయునను నిర్బంధకరమయిన యీయాచారమును మళ్ళించుటకై భరతఖండములోని భిన్నభిన్నదేశములయందలి మహాపురుషులు కొందఱప్పుడప్పుడు ప్రయత్నములు చేయుచువచ్చినను, దానిని సంపూర్ణముగ మాన్పవలెనన్నచో ఈదేశమునందలి వివేకిలోకమంతయు సంక్షోభవించి యైకమత్యముతో మహాప్రయత్నము చేయవలయుట యనివార్యకార్యమయినట్టు కనఁబడుచున్నది.

ఓ దేశీయులారా! హిందువులను జూచి యితరదేశములవారు నాగరికతను నేర్చుకొన్నటువంటి పూర్వకాలమును నిమిషము సేపు మీ మనసులలో నిలుపుకొండి. అప్పుడు మీ దేశము సమస్తవిద్యలకును కళలకును ఆటపట్టయి యున్నందుకై మీకిప్పుడు సంతోషము కలుగుచుండ లేదా? గ్రీకు దేశస్థులును యవనదేశస్థులును వైద్యశాస్త్రరహస్యములను గణితశాస్త్రమూలవిధులను నేర్చుకొనఁగలిగినది మీపూర్వులవలననే కాదా? సమస్తభాషలలోను ఉత్కృష్టమయినసంస్కృతమును, సమస్తశాస్త్రములలోను శ్రేష్ఠమయినజ్యోతిషమును, మిక్కిలి సంపూర్ణము లయినశాస్త్రసంప్రదాయములును, అసమాన ప్రజ్ఞావంతు లయినధర్మశాస్త్రకర్తలును, వెనుక నొకప్పుడు మన దేశము నలంకరించి యుండలేదా? మనశాస్త్రములు న్యాయముగా నర్థముచేయఁబడి, ప్రామాణికబుద్ధితో ననుసరింపఁబడుచువచ్చినకాలమొకటి యుండలేదా? తక్కిన యుత్తమపదార్థసంపదతోడిపాటిగా మనదేశమునం దప్పుడు దేశాభిమానులును పలువు రుండలేదా? ఓహో! వారిప్రయత్నము లెంతశ్లాఘనీయములుగా నుండెను! అపరిమితమేధాసంపన్నులకుఁగాక మఱియెవ్వరికైన మనధర్మశాస్త్రములను, వ్యాకరణశాస్త్రమును, తర్కశాస్త్రమును, వేదాంతశాస్త్రమును, జ్యోతిషశాస్త్రమును, చేయుటకు శక్యమగునా? అట్టియుత్తమకాలమునందు మనదేశమునందలి స్త్రీలుగూడ విద్యావతు లయి, పురుషులతో సమానముగా గౌరవింపఁ బడుచుండలేదా?

అట్టిపూర్వకాలములయందు వా రెట్టియున్నతదశను జెందియుండిరో మీమనసులకు తార్కాణపడుటకయి, సీత, శకుంతల, అనసూయ, అవ్వ, మొదలయిన పుణ్యసతుల నామములను స్మరణకుఁ దెచ్చుచున్నాము. అనేకప్రతిబంధములుగల యీ కాలమునందున

హితము కాంతలెంతటివిద్యావతులుకాcదగియుందురోచూపుట కయి, కొంతకాలముక్రిందట లోకాంతరగతురా లయినతొరాదత్తను నిదర్శనముగాc బుచ్చుకొనుచున్నాము. ఆమెప్రశంసభవిష యమయి గడచిన శ్రావణమాసమునc బ్రకటిత మయిన ఖాండాంతరమునందలి "స్థిరవారవిమర్శని" యనుపత్రిక యీవిధముగా భూషించి వ్రాయుచున్నది:— "విష్ణుపురాణమును ఇంగ్లీషుభాషయందుc బద్యకావ్యముగా భాషాంతరీకరించిన తొరాదత్తువిషయ మయి మాకిప్పుడు సంపూర్ణముగాc దెలిసినది; ఆమె ఫ్రెంచిభాషయందొకవచనప్రబంధమును రచించి ప్రచురించిన ౧౮౭౭వ సంవత్సరమున నిరువదిసంవత్సరముల ప్రాయముగలది; ఆమె యూరోపీయసంపర్క మెఱుcగని శుద్ధ హిందూసుందరి; భాష చేసికొన్నయభాగ్యముచేతనే యామె తనయిరువదిరెండవసంవత్సరమునc బరమపదమును పొందినది ... ... ఈవరకు భూమిమీcద జననమొంది విశేషజ్ఞురాండ్రని ప్రసిద్ధికెక్కిన వారిలో తొరాదత్తయగ్రగణ్యురాలనినమ్ముటకు హేతువు లనేకములు గనcబడుచున్నవి. జార్జిసాండు దొరసానిగాని, జార్జియీలియట్టు దొరసానిగాని, తన యిరువదియొకటవయేట స్మృతినొంది యుండలేదని, ఇప్పుడు తొరాదత్తు రచియించిన గ్రంథమువలన మనకుc దెలియ వచ్చుచున్నకల్పనాశక్తిని ప్రౌఢిమను మించిన మంచికావ్యములను వారు రచియింపcగలిగి యుందు రని యూహించుటకుcగల నిదర్శనము లేవియు మనకిప్పుడు లేకపోయినయే యుండును; అద్భుత ప్రతిభావంతురాలయిన యాచిన్నదాని పాండిత్యమునందు దూరాలోచన లేనట్టు గనcబడునది యించుకయు లేదు."

దేశీయులారా! ఇcక ప్రస్తుతకాలస్థితికి దిగి శ్రద్ధతోc బరిశీలింపుcడు. నిలువక పరుగెత్తు అవిమర్శకుcడైనను, మనము హీనదశను

పొందియున్నామని తనుగొనవచ్చును. దైవముఖమునుజూచి యెవ్వరైన నందుకు వ్యతిరేకముగాఁ జెప్పఁగలరా? పూర్వము ప్రపంచమున కంతకును ఆభరణముగా నుండిన హిందూదేశమే యిప్పు డెల్లవారలపరిహాసమునకును బాత్ర మైనది. మనపెద్దలు మన కిచ్చిపోయిన దాని నేమైన మనము వృద్ధిపఱుచుకొనియున్నామా? వారియాజ్ఞలకు బద్ధులమై గౌరవము కలిగి నడుచుకొనుచున్నామా? మాననీయులారా! క్షణమాలోచించితిరేని, మనపూర్వు లేర్పఱిచిన సనాతనములైనసద్విధులను మనము బొత్తిగా నలక్ష్యము చేయుచున్నామనియు వానిస్థానమున పూజనీయుఁడు కానివాని యొకద్రోహిని తెచ్చిపెట్టి సింహాసన మెక్కించి యాతని నారాధించుచుండుటయే కాక యాతనికి హైన్యముతో దాస్యము చేయుచున్నామనియు మీకే తెలియవచ్చును. బాహ్యముగా మన మండలమును వంగి సేవ చేయుచున్నదుష్టుఁడు ఆచార మను క్రూరరాక్షసుఁడు. అతని క్రౌర్యముయొక్క ఫలమును మన మండలము ననుభవించుచున్నాముకాని, అతనియధికారము నతిక్రమించి స్వతంత్రించుటకు శక్తులము గాకయున్నాము. అతఁడు మనకు సర్వాధికారి కాఁడని యెఱుఁగుదుము; అట్లయ్యును అతనితోఁ గలబద్ధసంబంధమువలన, న్యాయముగా మనకు మార్గప్రదర్శకములైన శాస్త్రములమాటయే మఱచిపోవుచున్నాము. ఆచారపిశాచము మనలను దారి తప్పించి తప్పుత్రోవనుబెట్టి, మనయభివృద్ధిమార్గమున కడ్డముగా కంటకప్రాయములగు ప్రతిబంధములను గల్పించి మనసౌఖ్యవృక్షమును మూలముతో ఛేదింపఁ జూచుచున్నదని మన మెన్నిసారు లనుభవమువలనఁ దెలిసికొనియున్నాముకామా? అతఁడు మనకుఁ దెచ్చిపెట్టిన మితిమీఱినకడగండ్ల ననుభవించుచుండియు, ఇంకను మన మతనికి లోఁబడి యుండవలెనా? అక్కఱలేదు; మన

మీశ్వరశాసనమునకుఁ లోఁబడవలెను; కార్యక్రమ మెప్పుడును మాఱుచుండును. ఈవఱకు మనము కాళ్ళను చేతులును గట్టుకొని, యాచారమున కధీనులమై పడియున్నాము; మీకట్లు ద్రెంచుకొని స్వచ్ఛందదశను పొందుఁడని బోధించు విధిమాటను విని, మన మీఁక మాంద్యమునుండి లేతము ఆచారముయొక్క సమ్మోహనమంత్ర ప్రభావముచేత మన మిప్పుడు దేహములు మఱచి యుండలేదు, మనమియ్యెడ నడుము కట్టుకొని నిలిచి, అధికారము నక్రమముగా నాక్రమించుకొన్న యాద్రోహిని క్రిందఁబడవైచి, క్రమబాధ్యతగల శాస్త్రములకు మరల సింహాసనము నర్పింతము. ఈఘనకార్యనిర్వహణము మనలను దేశముయొక్క ఋణమునుండి విముక్తులను జేయుటయేకాక, పూర్వ మొకప్పుడు ధర్మరాజు, గౌతముఁడు, మనువు, పరాశరుఁడు, విక్రమార్కుఁడు, మొదలయిన కీర్తిశరీరులచే నలంకరింపఁబడిన దేశమున వసించుమహాపురుషులసంతతివారమని చెప్పుకొనుటకు మన మర్హులము కావలెనని ప్రయత్నము చేయుచున్నందుకు నిదర్శనముగా నుండును.

దేశీయులారా! ఇంతవఱకును మే మొకముఖ్యోద్దేశములేక యేయేమో చెప్పుచున్నామని మీ రనుకోవచ్చును. కాఁబట్టి మాముఖ్యోద్దేశము నవశ్యముగాఁ జెప్పవలసి యున్నది. మనదేశములో స్త్రీలస్థితి యెంత దౌర్భాగ్యదశయందున్నదో మీ రందఱు నెఱుఁగుదురు; వివాహబంధమువలన తనజీవితదశయందు ముందు రాఁబోవుమార్పుయొక్క గౌరవస్వభావము నించుకయుఁ దెలిసికోలేనిపసితనములోనే కన్నియకు వివాహము చేయఁబడుచున్నది. ఎన్నివిషయములలో జ్ఞానము రానిచిన్న పెండ్లికొమార్తెలు వివాహమహోత్సవమునంతను భక్ష్యములు చేసికొని వాద్యములు వాయించు నొకసాధారణపుపండు

గుసుగా భ్రమించుటలు మీరు చూచి యున్నారు కారు? భర్త పోయినాఁ డన్నపిడుగువంటిదుర్వార్త కుటుంబమునంతను దుఃఖసముద్రములో ముంచినప్పుడుసు, పెండ్లినాటికంటె నెక్కువజ్ఞానమురాని ముగ్ధబాలిక లెందఱున్నారు కారు? ప్రాణసమాన లయినప్రియపుత్రికలను యావజ్జీవమును దుస్సహ మయినవైధవ్యదశకుఁ దెచ్చిన దురవస్థను దలఁచుకొని తలలుపీడ ఱొమ్ములు బాదుకొనుచు రోదనము చేయు తల్లిదండ్రులకడకుఁ బోయి, వారివ్యసనకారణమును లేశమయినను దెలిసికోఁజాలక, "నాయనా! ఏమికష్టము వచ్చినది? ఏల యేడ్చుచున్నావు? అమ్మా! ఏల దుఃఖించెదవు?" అను నిట్టియెఱుఁగనిప్రశ్నలను విధవ లయినపసిబిడ్డలు వేయునప్పుడు చూచువారిగుండెలు బద్దలుచేయు అట్టిప్రదేశములను యథాస్థితముగా వర్ణింపఁగల్గు కాళిదాసు నొకని మన మిప్పుడు కోరవలసిన దేకదా?

మనలో విధవావస్థ యనఁగా నెటువంటిదో వర్ణించుటకై మేము ప్రయత్నింపవలసినయావశ్యకము లేదు. కొంతవఱకు బాల్యవివాహములనుబట్టియు, కొంతవఱకు స్త్రీలకు పునర్వివాహము లేకపోవుటంబట్టియు, వయసుచెల్లిన రెండవపెండ్లివాండ్రుసహితము బాలికలనే వివాహ మాడుచుండుటంబట్టియు, ఈయన్ని హేతువులచేతను మనలో విధవలసంఖ్య విస్తారముగా పెరుగుచున్నది. వారిసంఖ్యతోనే వైధవ్యజీవనమువలనఁ గలుగునష్టములును వృద్ధి యగుచున్నవి. ఒకబాలిక భర్త పోయినతోడనే మనుష్యులు పెట్టినయలంకారములను మాత్రమేకాక తుదకు భగవంతుఁడు దయచేసిన నల్లని నిడుదశిరోరుహము లనెడి స్వతస్సిద్ధ మయినయామూల్యాలంకారమును సహితము పోఁగొట్టుకొనును; ఆమె దినమున కొకపూటమాత్రమే మితాహారముతో తృప్తిపొందవలసి యుండుటయేకాక యింటఁగల

హీనమయినకష్టపుపని యంతయు ఆమెపాలనే పడును. ఇది యంతయు నేమి? ఆమెచేత శక్తికి మించినపని చేయించి తిన్నగా నన్నము పెట్టక కడుపు మాడ్చుటయేకదా? ఆమెశ్రమ యంతయు నింతేకాదు— అన్నిటికంటెను భయంకర మైనదింకొకటి యున్నది. భాగ్యహీన లైనవిధవలు వీనికన్నిటికి లోఁబడఁగలరుగాని, ప్రకృతినిమాత్రము జయింపలేరు. అందుచే వారేమిచేయుటకును తోఁచనికష్టదశయం దుందురు. స్వజాతివారిమెప్పు వడయుటకై ప్రకృతిని జయింపవలసి నదా? లేక, ప్రకృతిసిద్ధ మైనయింద్రియాకర్షణమునకు లోనై వారి దృష్టియందు హీనురాండ్రుగాఁ గనఁబడవలసినదా? ప్రకృతిని జయించుట యించుమించుగా నసాధ్యకార్యము ప్రియజనకునిని, ప్రియతరులయిన తోఁబుట్టినవాండ్రను, తోడఁబుట్టినపడుచులను, ప్రియతమురాలయినతల్లిని విడిచి, నీచురాండ్రవలె జీవించుటయు నొకవిధమున ప్రకృతిని జయించుటయే యైనను, స్త్రీలపాలిటి కది గొప్పనష్టమే యైనను, నిరాశ్రయతాదశయం దున్నయనాథ లయినయబలలు దుస్స్వభావము గలపురుషుల ప్రేరణములవలన నుద్రేకించిన యింద్రియముల ప్రోత్సాహముల నెట్లు నిగ్రహింపఁ గలుగుదురు? అంతట వారు ఇంద్రియనిగ్రహము చేయలేక, పురుషులవలలోఁ బడుదురు. అందువలనఁ గలిగెడి ఫలమేది? గర్భోత్పత్తి! కులమువారి కన్నులను గప్పి, వారి నోరడంచవలెను. ఇంతవఱకును నిరపరాధులుగా నుండుభాగ్యహీను లయినతల్లిదండ్రులును సోదరులును ఇప్పుడు నేరమునకు సహకారు లగుదురు. అప్పుడు గర్భపాతకర్మ ప్రారంభింపఁబడి, మరల నవసరము వచ్చినప్పుడెల్ల నాపనియే యాచరింపఁబడుచుండును. ఇట్టిస్థితిలో నొకానొకప్పుడు తనపనికి విఘాతము చేయవలెనని వ్యర్థముగా మనుష్యులు చేయు దుర్బల ప్రయత్నమును

జూచి ప్రకృతి పరిహాసించుటయు సంభవించును; ఇట్టిపోరాటములో ప్రకృతియే విజయముఁగాంచి, మంచిశిశువు జనన మొందును. ఇప్పుడు మరల కులమువారి కన్నులకు గంతలు కట్టి దోషము లెన్ను వారినోళ్ళను కట్టివెట్టవలెను. అందుకుఁ దగినయుపాయ మేది? — శిశుహత్య. ఓ కులమా! నీ వెంత క్రూరమైన దానవుగా నున్నావు? నీ వెంత కరుణమాలినదానవుగా నున్నావు? నీవు కన్నులు తెఱచి క్రూరదృష్టితోఁ జూచుచున్నంత వఱకును, ఈ దేశములో శిశుహత్యలు మానినవని మే మెట్లు చెప్పఁగలము? ఎంతమంది చక్కనిశిశువులను నీ పొట్టను బెట్టుకొన్నావు? నీయశనాశ కెప్పటికిని పరిమితి లేదా? ఇప్పుడు నీ క్రూరకృత్యములను విడిచిపెట్టవలసిన కాలము వచ్చినది.

నేరములు పట్టుకొనుటకై నియమింపఁబడి యుండు రాజకీయ భటులవలనిగాని యుద్యోగస్థులవలనిగాని భీతివలన ఈపనినిజేయ వెనుక దీయువారు తాము కన్న పిల్లలను వేశ్యాంగనలకును, మాల వాండ్రకును, వీధులు తుడుచు వాండ్రకును, ఇచ్చి వేయుదురు. అయ్యో! ఉత్తమకులములందుఁ బుట్టినబిడ్డలు భోగస్త్రీలుగాను, చెప్పులు కుట్టువారుగాను, పెంటలు బాగుచేయువారుగాను, అగునట్లు చేయఁబడుచున్నారు! ఈ యనర్థముల కన్నిటికిని కారణము కులాచారమే. ఇవి తల్లిదండ్రులయిల్లు విడిచి వెళ్ళలేని స్త్రీలు చేసెడి యపరాధములు (?). భ్రూణహత్యలు, శిశుహత్యలు, శిశువులను పాఱవేయుటలు, ఇవి యన్నియు మన యాచారమువలన సంభవమగుచున్న ఫలములు-ఇట్టి యాచారమును మన తండ్రులును తాతలును అనుసరించిరి కాఁబట్టి మనమును అవలంబింపవలెను! పై నుదాహరింపఁబడిన నేరములు మాత్రమే కాక, అట్టి నేరములు చేసినారను ననుమానముసహితము వారిని రాజకీయశాసనములయొక్క

మృదుతరకటాక్షముల కొప్పగింతపెట్టు నని మే మిక్కడఁ జెప్ప నక్కఱయుండదు. కులమువారి భయమువలనను, ప్రసవము నాప శక్యముకాదను నిరాశవలనను, తమరు కన్నకూఁతులకే తండ్రు లెన్ని మాఱులు విషము పెట్టినారు కారు? విధవ లయినకొమార్తెల విట పురుషులకు తల్లులు విషము పెట్టుచుండ లేదా? నిజమునకు ప్రకృతి ధర్మమే యైనను తాము పాపమని భ్రమించిన దానిని వారించుటకై నిర్భాగ్యు లయినతలిదండ్రులు ఘోరతరపాతకములను జేయుచుండ లేదా? కులము వారి శిక్షను తప్పించుకొను నిమిత్తము వారు చేసిన పాపకార్యములశిక్షను వా రనుభవింపవలసిన వారు కారా? మే మింతవఱకును జెప్పి ఒకతరగతిస్త్రీలవిషయ మయి మాత్రము మాటాడియున్నాము. రెండవతరగతిస్త్రీలు కులమునం దంతగా గౌరవ ముంచువారు కారు. తల్లిదండ్రులయెడఁ గల ప్రేమానుబంధ మయినను వారిని వారింపఁ జాలదు. జననీజనకులను గృహములను వారు ప్రేమింతురుగాని, వారిప్రేమ కంతకును ముఖ్యాస్పద మయిన యొక్కపదార్థమును ప్రపంచమును విడిచిపోయినది. ఇఁక వారు మఱుఁగుచొచ్చుటకు కులమువారిలో నేమియు నాధారము లేదు. కులమును యితరుల దౌర్బల్యమును జూచి యపరాధము లెంచుట కెప్పుడును సిద్ధపడి యుండుటయే కాని వారి విషయ మయి లేశ మయినను దాక్షిణ్యము పూన కున్నది. కాఁబట్టి వారవలంబించెడి యుత్తమపద్ధతి కులము నతిక్రమించి ప్రవర్తించుటయే. అట్లు చేయుటయు వారికి నైసర్గికమే. కులమునకు వారియెడల నాదరము లేనపుడు వారికి కులము నెడ నాదరము లేకపోవుట యద్భుతము కాదు. కులమునువిడిచి వా రెక్కడకుఁ బోవుదురు? బహిరంగముగా నిల్లు విడిచి జారవృత్తియందుఁ బ్రవేశింతురు. ఇటువంటి విషయములలో

వారిస్థితి వేశ్యలస్థితికంటెను హీనమయినదిగా నుండు నని మీ రెఱుఁగుదురు. వేశ్యలు బాల్యమునుండియు నభ్యాసము చేసెడి మాయ లేవియు వారికిఁ బట్టుపడవు. ఓ దేశీయులారా! మేము సంగతుల సగముసగము చెప్ప లేదు. హిందూదేశమునందు ప్రతి పురుషుఁడును కనుచుండునట్టియు, అదృష్టహీను లయినజననీజనకు లనేకులు తెలుచుఁగా మనసుకుంద దుఃఖించుచుండునట్టియు సంగతుల నే మీకన్నులయెదుటఁ బెట్టియున్నాము.

దేశీయులారా! మీదేశము యొక్క పూర్వపుమహోన్నత దశను ఇప్పటి యత్యంతనీచదశను కొంచె మాలోచించుకొండి. మనపూర్వులనుండి విద్యాబుద్ధులను నేర్చుకొన్నవారు మనలను భ్రష్టులగుచున్నారని వ్రేలువెట్టి చూపుచుండఁగా, అటువంటి మహా నుభావుల సంతతివార మయ్యును చేతులు నలుపుకొనుచు మన మూరక కూరుచుండ వలసిన దేనా? మన స్త్రీలను గుడిసె వేటు లయి బహిరంగముగా వ్యభిచరించుట కయి మనము పంపివేయవలసిన వారమేనా? ఓ బ్రాహ్మణులారా! విధవలయిన మీ కొమార్తెలు దుష్టజనులను తగులుకొని లేచిపోయి కడపడ మీ కన్నుల యెదుటనే జారిణులై పడుచుకొనుచుండఁగా మీరు చూచుచు నూరకుండెదరా? మీగొప్పతనమున కంతకు నిదియే లక్షణమా? బుద్ధిసంపదయందు దితరులకంటె నధికు లని ప్రసిద్ధి గనుచున్నట్టియు దేశముయొక్క పరి పాలనమును పూర్వము నిర్వర్తించి యుండి యిప్పు డట్టిపరిపాలన ములో భాగము కావలెనని కోరుచున్నట్టియు జనులవివేక మంతయు నిదియేనా? మీపూర్వులు లక్షలకొలఁదిజనులకు ధర్మశాస్త్రములను జేసి వారిని యుక్తధర్మములయందుఁ బ్రవర్తింపఁ జేసి యుండఁగా, మీరుమాత్రము మీప్రవర్తనము నయినను బాగుచేసికొనుటకు శక్తి

లేనివారయి యొకదుష్టాచారమునకు దాసులయి యూరకుండెదరా? ఓ దేశీయులారా! బ్రాహ్మణులారా! మీపెద్దలసంగతి క్షత్రియం దుంయకొని, వారిని జూచియైనను వారిమహత్వమునందు గౌరవబుద్ధి యుంచి యీదుష్టాచారమునకు మిమ్ముల బద్ధులనుగాఁ జేసినకట్లను త్రెంచుకొని, వారిగౌరవమునకు మీరు క్రొత్తగా నేమియుఁ జేర్చ లేకపోయినను మును పున్నదానినైనను నిలువఁబెట్టుఁడు. నష్టకరము లని తోఁచినప్పుడెల్లను మీపూర్వు లాచారమును మార్చుకొనుచు రాలేదా? వారు ప్రదర్శించినమార్గమును మీరవలంబింపరాదా? ఈయాచారమువలన నష్టములు ప్రత్యక్షముగా మీకుఁ గనఁబడు చుండఁగా, వారు చేసినపనిని మీరు చేయరాదా? ఆచారమునుండి మనము తొలఁగి ప్రవర్తించునెడల, ఏమార్పును మనము తెచ్చిపెట్ట వలయునని మీరడుగవచ్చును. మీప్రశ్న కుత్తరము చెప్పుటకై ఈదుర్దశ లన్నిటికిని మూలకారణమును మరల మేము చెప్పవలసి యున్నది. వచ్చినతరువాత మాన్పఁ బ్రయత్నించుటకన్న మొదట రాకుండఁ జేసికొనుట యుత్తమకార్యము; నిర్బంధముచేతఁగాని సుబో ధలచేతఁగాని బాలవిధవల నందఱిని మనము మహాపతివ్రతలనుగా జేయఁగలమా? చేయలేము. మన మనుష్ఠించుటకయి యున్నయు ధారమెల్లను స్త్రీలకు పునర్వివాహము చేయుటయే. మనశాస్త్రము విధవావివాహము నంగీకరించునని మాకు రూఢిగాఁ దెలిసియున్నను ప్రస్తుతము యుక్తవయస్సు రాకముందుపు భర్తలను పోఁగొట్టుకొన్న వారికిమాత్రము వివాహములు చేయింపఁ బూనుకొన్నాము.

దేశీయులారా! మీరు నాయకత్వమును వహించి యీనత్కా ర్యోద్ధారణమును నడిపింప సమ్మతింతురేని, మీకు మనఃపూర్తిగ సర్వసహాయములను జేయుటకు సిద్ధముగా నున్నాము. మీరు సం

యుంధ చెడిపక్షమున, మేము నడిపెదము; మీరు మాకు సుముఖు లగుదు రేని, శుద్ధమైనమనజాతి కంతకును అపకీర్తికర మయినగొప్పకళంక ముగా నున్నయీయాచారమును నివర్తింపఁజేయుటకై శక్తివంచన లేక ధైర్యముతో మాచేతనైనంతయుఁ జేసెదము. మనపూనిక కిష్టము లేనివారు కొందఱున్నారని మీరు చెప్పవచ్చును. మన పక్షమునకు విరోధు లున్నారు—ఉన్ననేమి? ప్రతికార్యమునకును ప్రతికూలురు కొందఱుండరా? ప్రతిపక్షమే లేనియెడల, ఘనత యెక్కడిది? పూర్వపక్ష మెంత యధికముగా నుంకునో ప్రతిష్ఠయు నంత యధికముగా నుండును. మొట్టమొదట పూర్వపక్షకోటి యెంత ప్రబలముగా నుండినను, అది యంతయు క్రమక్రమముగా నశించి పోవును.

మేము మిమ్మడుగఁబోవు తోడుపాటు రెండువిధము లయినది. మొదటిది స్త్రీపునర్వివాహము చేసికొనువారితో నిరభ్యంతరముగా సర్వకార్యములయందును కలిసి యుండుట. రెండవది ధన సాహాయ్యము.

ఈద్వివిధసహాయత్వమును చేసెదమని వాగ్దానము చేసిన వారిని మేమీవఱకే కొందఱిని సంపాదించి యున్నాము. అనేకహేతువులనుబట్టి మొదటివిధమైనసాహాయ్యమును జేయ సిద్ధపడువారిసంఖ్య తక్కువగానే యుండును. ఐనను నుమ్మది ప్రోత్సాహపఱుచుటకుఁ జాలి యుండలేదని మేమెంచుకోలేదు. ద్వితీయవివాహములు జరిగించుటకు కొందఱు బీదకుటుంబములవారు బయలు దేఱుచున్నందున, అట్టిబీదలను సంరక్షించుచున్నట్టియు ఈనూతనపద్ధతి కిష్టము లేనట్టియు ధనికులు వారిని వదలిపెట్టుదురేమో యని భయపడవలసి యున్నది. అట్లగుట యిట్టివివాహసంబంధములయందుఁ ప్రవేశించువారికి మిక్కిలి

నిరుత్సాహకరముగా నుండును గనుక, ఇటువంటి యిబ్బందికిఁ దగిన ప్రతిక్రియను విచారించుట యావశ్యక మగుచున్నది.

హిందూదేశమునందలి రాజకుమారులారా! ఓ సంస్థానాధిపతులారా! మీపూర్వులు మతసంబంధ మయినట్టియు సర్వజనోపయుక్తము లయినట్టియు, నూతనసిద్ధాంతముల నాదరించి, కవులచేత కీర్తికాయులుగాఁ జేయఁబడి యున్నారు. ఓ రాజచంద్రులారా! సంస్థానాధిపతులారా! దేశముయొక్క యభివృద్ధికొఱకును క్షేమము కొఱకును ఈదేశము మిమ్మే దృఢముగా నమ్ముకొని యున్నదిగాన, మీ యౌదార్యమును గనఁబఱిచి యీయుద్యమమునకు తోడుపడుఁడు.

హిందూదేశమునందలి విద్యాసంపన్నులారా! ఈదేశము మిమ్ములనుండియే యెంతో మేలునుపొంద ప్రతీక్షించుచున్నది. లోక మంతయు దేశాభివృద్ధికొఱకు మీనిమిత్తమై యాశపడి చూచుచున్నది. అభిముఖులై వచ్చి మీతోఁబుట్టువులకు సహాయము చేయుఁడు. "సంఘే శక్తిః కలౌయుగే" అని, యుండుటవలన, వచ్చి యౌదార్యముతో సహాయులరు కండి. మీరు సిద్ధపడుఁడు; మేము వెనుకదీయఁగలవారము కాము. మేము మనఃపూర్వకముగా పని చేయుచున్నవార మని నమ్ముఁడు.

స్త్రీపునర్వివాహప్రవర్తక సమాజము. రాజమహేంద్రవరము, సెప్టెంబరు ౧౮౭౯. } కం. వీరేశలింగము, కార్యదర్శి.

గోదావరీమండల సాంఘికసభలో చేసిన ప్రసంగము.

ఏలూరులో జరిగిన మూడవ గోదావరీమండల సాంఘికసభలో సభానాయకత్వమువహించినప్పుడు చేయఁబడిన ప్రసంగము.

———:0:———

ఓ మహాజనులారా !

నాకంటె సమర్థతరులైనవా రనేకులుండఁగా, మీరు దయాపూర్వకముగా నన్నే నేఁడు సభానాయకత్వమునకు నియమించినందుకు మిక్కిలి కృతజ్ఞత గలవాఁడనయి మీ కనేకాభివందనములు సమర్పించుచున్నాఁడను. మ. రా. శ్రీ దీ ఆనరేబిల్ న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు నేఁడు సభానాయకత్వమును వహించుటకు మొట్టమొదట నేర్పాటు జరిగినను కొన్నికారణములచేత వారు నేఁడిచ్చటకు రాలేకపోయినందునకుఁ జింత నొందుచున్నాను. వారే నేఁడగ్రాసనాసీను లయి యుండుట తటస్థించినపక్షమున, మీరు శ్రవణానందకర మయినమంచిప్రసంగమును వినియుందురు. నేను వక్తనుగాను. కాఁబట్టి మీలో నెవ్వరును నేఁడు నావలన హృదయాహ్లాదకర మయిన యుపన్యాసము నెదురుచూడఁ బోకుఁడు. సభలో నగ్రాసనాధిపత్యమును వహించువారు నాఁటిదినము విచారింపఁబోయెడి యంశములనుగూర్చి ముందుగాఁ బ్రసంగించుట యాచారమయి యున్నందున నేనును నేఁడిచ్చట నిర్ధారణము చేయ నేర్పఱుచుకొన్న విషయములనుగూర్చి రెండేసిమాటలు చెప్పక తప్పదు.

సంఘసంస్కారవిషయములను జర్చించుట కయి యిక్కడ మీ రింతమంది కూడుట నాకెంతో సంతోషకరముగా నున్నది. రాజ్యతంత్రసంస్కారమునకంటె ముందుగాఁ గాకపోయినపక్షమున దానితో సమానముగా నైనను సాంఘికసంస్కారమవశ్యకముగా

నడుచుచుండవలెను. సాంఘికసంస్కారము జరగకపోయినయెడల రాజ్యతంత్రస్వాతంత్ర్యములవలనిఫలములను మన మెన్నఁడును బూర్ణముగా ననుభవింప శక్తులము కాము. ఈమండలసభయొక్క ప్రథమదినమునం దొకరన్నట్టుగా సంఘసంస్కార మాత్మసంస్కారము వంటిది, రాజ్యాంగసంస్కారము బాహ్యసంస్కారమువంటిది. ఆత్మ సుఖస్థితియం దున్నప్పుడేగాని బాహ్యసుఖము లానందప్రదములు కాఁజాలవు. దేహమంతయు లోపల జ్వరముచేత తపించుచున్నప్పుడు పయిశీతలోపచారము లేవి తాపనివారకములు కాఁగలుగును? లోపల జీర్ణశక్తి చెడియున్నప్పుడు బాహ్యము లయినయుత్తమపదార్థము లేవి బలదాయకములు కాఁజాలును? బాహ్యపదార్థముల ననుభవించి సుఖపడఁగోరెడుపక్షమున ముందుగా మనము లోపలి వ్యాధులను పోఁగొట్టుకొని సమస్తాంగములను సుఖస్థితికిఁ దెచ్చుకోవలెను. మన సంఘస్థితి యుండవలసినరీతిగా నుండలే దనియు సంఘమును బాధించుచున్న యనేక దురాచారరోగములను నివారణము చేసికొని పూర్ణారోగ్యదశ నొందఁ బాటుపడుట యావశ్యక మనియు నిప్పుడిప్పుడు కొంచెముగానో గొప్పగానో యెల్లవారును దెలిసికొనుచున్నారు. సంఘసంస్కారము మనలో మనము చేసికోవలసినది: రాజ్యాంగసంస్కారమో యితరుల యనుగ్రహమువలనఁ గలుగవలసినది. ప్రయత్నము చేసినచో సంఘసంస్కారము జరుగుట నిశ్చయము; రాజ్యాంగసంస్కారము జరుగుట సంశయము. కాఁబట్టి చేతిలో నున్నసంఘసంస్కారకార్యము నుపేక్షించుట వివేకులకు ధర్మము గాదు. బాహ్యము లయినరాజ్యాంగస్వాతంత్ర్యములు లక్ష కలిగినను లోపల సాంఘికస్వాతంత్ర్యములు లేక నిజమైనసౌఖ్యము కలుగఁజాలదు గనుక నేఁ డిక్కడ దయచేసినమహాజనులందఱును

సాంఘికసంస్కారవిషయమున శ్రద్ధ వహించి పని చేయుదురని నమ్ముచున్నాను.

సాధ్య మైనవఱకు వివాహవ్యయములను తగ్గించుటకయి కృషి చేయవలె ననుట మన మిప్పుడు నిర్ధారణము చేయవలసినవిషయములలో నొకటిగా నున్నది. వివాహసమయములయం దిప్పుడు చేయఁబడుచుండెడివ్యయములలో ననావశ్యకము లయినవ నేకము లున్నను వానిలో ముఖ్యము లైన యొకటి రెంటినిగూర్చిమాత్రము నేను రెండుమాటలు చెప్పుచున్నాను. సదస్యదినమున భూరిసంభావన యను పేర బ్రాహ్మణులకు ధనదానము చేయుట కలిగినవారిలోను లేనివారిలోనుగూడ నిప్పు డొకయాచార మయి యున్నది. ఆసమయమునందు దాత తనశక్త్యశక్తులను విచారింపక వ్యర్థదంభముచేతను స్తోత్రప్రియత్వముచేతను తాను ధనసంపన్నుఁడు కాకపోయినను ఋణములు చేసియు భూములు విక్రయించియు వచ్చినవారి కెల్లను ధనము పంచిపెట్టుచున్నాఁడు. అప్పు డిచ్చెడువిత్తము మొత్తముమీఁద తలకొక డబ్బు మొదలుకొని రూపాయకు మించకపోయినను స్వీకరించు బ్రాహ్మణోత్తములకు దానివలన సంతృప్తి కలుగకపోయినను, ఇచ్చెడిగృహస్థునకుమాత్ర మధికధనవ్యయ మయి కొన్నిసమయములయందుబహుకష్టములకుఁ గారణ మగుచున్నది. భూరిసంభావనలమూలమునఁ జెడిపోయి కూటిపేద లయినవారి ననేకులను నే నెఱుఁగుదును. రాజమహేంద్రవరమునం దొకసంపన్నగృహస్థుఁడు పేరునకాశపడి పెండ్లిసమయమునం దిచ్చినదొడ్డ సంభావనలమూలమున భూములను గ్రామములను బోఁగొట్టుకొని యూళ్లేలినవాఁడు భుక్తికిఁ జాలక కష్టపడుచుండఁగా నేను జూచి యున్నాను. అంతధనమును స్వీకరించి యా వివాహసమయమునందుఁ జేసినమహదాశీర్వచనము తరువాత నెన్ని

ఫలించినదో చిత్తగింపుఁడు. వరుఁడు వివాహ మయినయల్పకాలము లోనే యీలోకమును విడిచిపోయెను; వధు వట్టిభాగ్యమునకు నోచుకోకపోయినను యుక్తవయస్సు వచ్చినపిమ్మటఁ దానును యథాశక్తి నుపభర్తతో నిల్లు విడిచి లేచిపోయెను. నాలుగుదినములు నలుగురిలో దలయెత్తుకొని తిరుగఁగలుగుటకయి పనికిమాలినయపాత్రదానములు చేసి తరువాత యావజ్జీవమును తలవంపులు తెచ్చుకొనుటకంటెఁ బెండ్లి నాలుగుదినములును యాచకాధములదూషణములకు తలయొగ్గి తరువాత నెల్లకాలమును హాయిగా తలయెత్తుకొని తిరుగఁగలుగునట్లు వర్తించుట యెంత శ్రేయస్కరము! వివాహసమయములయందు భోగముమేళమునిమిత్తము చేయునది యింతకంటెను దుర్వ్యయము. అది యిందు ప్రత్యేకవిషయముగా నున్నందున దానినిగూర్చి ముందు కొంత చెప్పెదను.

మనము నిర్ధారణము చేయవలసినవిషయములలో నింకొకటి బ్రాహ్మణాదివర్ణములలోఁ గల శాఖలలోను ఉపశాఖలలోను భోజన ప్రతిభోజనములను సంబంధబాంధవ్యములను నెలకొల్పుట యావశ్యకమని, పూర్వకాలమునందు వర్ణములు నాలుగే యేర్పడినను కాలక్రమమునఁ బ్రతివర్ణములోను శాఖోపశాఖ లంకురించుచు వచ్చి బలపడి యిప్పుడు లెక్కకెక్కువ యయి యనేకానర్థములకు మూలములగుచున్నవి. ఆయాశాఖోపశాఖలలోనివారు తమలో తామే కాని వివాహసంబంధములు చేసికోరాదన్ని పనికిమాలిననియమ మొకటి యేర్పఱుచుకొని యుండుటచేతఁ గొన్నిశాఖలలో వరునకుఁ దగిన వధువు దొరకకయు వధువునకుఁ దగినవరుఁడు దొరకకయు వెక్కుబాధలు కలుగుచున్నవి. రాజకీయాధికారధూర్వహులుఁ డయి ధన సంపన్నుఁ డయి యున్నగృహస్థు విద్యావతియు రూపవతియు గుణ

పతియు నైనతనపుత్రికను దనశాఖలోనివానికే యియ్యవలె నన్న నిర్బంధముచేత విద్యాగంధ మెఱుఁగనిపశుప్రాయునకో చేష్టలయందే కాక రూపమునందును మర్కటమును బోలినరూపగుణహీనునకో కట్టిపెట్టవలసినవా రగుచున్నారు. అట్లు లభించువరుఁడు నిర్ధనుఁడును వృద్ధుఁడును నగుటకూడఁ దటస్థించెనా కాపురమునకుఁ బోయినతరువాత కన్య పడుపాట్లు భగవంతుఁ డెఱుఁగును. ఇట్టివివాహములు సాధారణముగా సుఖప్రదము లగుటకు మాఱుగా దుఃఖకరము లగుచున్నవి. ఒక్కవర్ణములోని శాఖోపశాఖలలో నన్యోన్యవివాహములు లేకపోవుటయే కొంతవఱకు ధనాశాపరులలో కన్యాశుల్కమునకును వరవిక్రయమునకును గారణ మగుచున్నది. ఇట్టియశాస్త్రీయము లైన యనావశ్యకనిర్బంధములు లేక బ్రాహ్మణులలోను తక్కినవర్ణములలోను శాఖోపశాఖలలో పరస్పరసంబంధబాంధవ్యము లున్నపక్షమున నిట్టియనర్థము లనేకములు రూపుమాసిపోవు ననుటకు సందేహము లేదు. శాఖాభేదమును పాటింపక మనలోనిచదువుకొన్నవా రితర శాఖలలోని తగుమనుష్యులతో వియ్యమంది పామరులకు మార్గప్రదర్శకు లగుదురుగాక !

ఇప్పుడు విచారింపవలసినయంశ మింకొకటి యీదేశములో స్త్రీవిద్య తగినంతవృద్ధికి రానందునకు మనవిచారమును దెలుపుచు ప్రముఖులుగా నున్నవారి నందఱిని స్త్రీవిద్యాభివృద్ధికొఱకై గట్టికృషి చేయఁ బ్రార్థించుటనుగూర్చి. ఈకాలమునందు స్త్రీవిద్య యావశ్యకమని చూపుటకయి యుక్తిబాహుళ్య మక్కఱలేదు. "విద్యావిహీనః పశుః" అని మనపూర్వులే చెప్పి యున్నారుకదా? విద్యను నేర్చి యుండుటయే మనుష్యలక్షణము. మనుష్యరూపమును ధరించి యున్నను విద్యాగంధము లేనివాఁడు నిజముగా ద్విపాదపశువే. స్త్రీ

తాను పురుషునిలో నర్ధభాగ మని నాగరికతాలేశము గలయెల్లదేశ ములవారును ఘోషించుచున్నారు. స్త్రీపురుషు లిద్దఱును గలిసి యేకదేహ మని ఘోష మిడుచున్నప్పుడు పురుషులవిద్యాభివృద్ధి నిమిత్త మయి శ్రద్ధవహించుచు స్త్రీల విద్యాభివృద్ధినిమిత్త మయి యుపేక్ష చేయుట యేకదేహములో నర్ధభాగమును మనుష్యునిగాఁ జేసి తక్కినయర్ధభాగమును మృగమునుగా నుంచుటయే కాని వేఱు కాదు. స్త్రీలు విద్యావతులు కానంతవఱకు మనదేశము బాగు పడదు. మనయభివృద్ధి యంతయు స్త్రీలయభివృద్ధిలోనే యున్నది. నాబుద్ధికిఁ జూడఁ మన కిప్పుడు రెండుగతులు మాత్రమే కనఁబడు చున్నవి. మనతో సమానముగా స్త్రీలకు విద్యచెప్పించి వారితోఁ గలిసి మన మూర్ధ్వగతి కైనను బోవలెను; లేదా, వారిని మూఢ దశయం దుంచి వారితోఁ గలిసి మన మధోగతి కైనను బోవలెను. ఈరెంటికంటెను మనకు వేఱుగతి లేదు. పయి కయినను క్రింది కయినను బోవుచుండక త్రిశంకుస్వర్గమునందువలె నడుమ నూగులా డుచుండుట మనుష్యస్వభావము కాదు పురుషుఁడు తా నెంతస్వతం త్రుఁడనని పీట్లుపీఁగువాఁ డయినను కార్యములలో స్త్రీకి దాసుఁడు కాక తప్పదు. గృహమునకు రాణి యనఁదగినస్త్రీమాట చెల్లును గాని యింటఁ బురుషునిమాట చెల్లదు. స్త్రీలను విద్యావతులనుగాఁ జేసినచో వారు సమస్తసత్కార్యములయందును మనతో నేకీభవించి మన పురోభివృద్ధిఁ సహాయురాం డ్రగుదురు; స్త్రీల నవిద్యావతుల నుగా నుంచినచో వారు సమస్తసంస్కారములయందును మనతోఁ గలహించి మనపురోభివృద్ధికిఁ బ్రతిబంధకారిణు లగుదురు. కాఁబట్టి పురుషునివృద్ధిని గోరువా రందఱును తప్పక స్త్రీలను విదుషులనుగాఁ జేయ సర్వప్రయత్నములను జేయవలెను.

నేఁడు నిర్ధారణము చేయఁబడవలసినది వితంతువివాహములను ప్రోత్సాహపఱుపవలయు ననియు విధవలను విరూపిణులను జేసెడియాచారమును నిరుత్సాహపఱుపవలయు ననియు ప్రముఖులుగా నుండువారిని కోరుట మఱియొకవిషయముగా నున్నది. ఇది యీ ప్రాంతములయందు బహుసంవత్సరములనుండి చర్చింపఁబడు చున్న విషయము. మనకడుపునఁ బుట్టినవితంతుబాలికలును తోడఁబుట్టిన యనాథయువతులును పసితనములోనే భర్తలను గోలుపోయి దుర్లంఘ్యమైనదురాచార పిశాచబలముచేత యావజ్జీవమును దుర్భరవైధవ్యదుఃఖముల ననుభవింపవలసినవా రగుచుండఁగా శక్తులమయ్యును వారియాపద తొలఁగింపఁ జూడకుండుటకంటె క్రూరకృత్యము వేఱొకటి యేముండును? మనతోఁబుట్టినపడుచులయొక్కయు పుత్రికలయొక్కయు స్వాతంత్ర్యములను మన్నించి వారిని సుఖపెట్టలేని వారము రాజ్యతంత్రస్వాతంత్ర్యములు లభించినప్పుడు పరుల నేమి సుఖపెట్టఁ గలుగుదుము? మనయిల్లు బాగు చేసికోలేనివారము లోకము నేమి బాగుచేయగలుదుము?. ముందు స్వకుటుంబసౌఖ్యమును సమకూర్చుచు గృహపరిపాలనము చక్కఁగా నిర్వహించికదా ప్రజాసౌఖ్యమును సమకూర్చి స్థానికపరిపాలనమును వహించుట కర్హుల మని చూపవలెను? స్థానికప్రభుత్వమునకయి కృషి చేయుచున్న మనవారందఱును హిందువులు క్రూరాచార పిశాచావేశముచేత స్వకృత్యము నెఱుఁగఁ జాలక తమగర్భవాసమునఁ బుట్టినయనాథబాలలను బాధించుచున్నా రన్నయపయశమును మనలోనుండి తొలఁగించుట కయి నిరంతరప్రయత్నము చేయవలెను. భర్తృమరణశోకముచేత పరితపించుచున్నయనాథకాంతల తల గొఱిగించుట తలతఱిగించుటకన్నను క్రూరకృత్యము. జన్మాదిగా నబలల కలం

కారముగా నీశ్వరుఁడు దయచేసినప్పుడుశిరోజములను మంగలవాని కటుకుకత్తుల కప్పగించుటకంటెఁ బురుషుల కధి కావమానకరమైన కర్మము మతియే ముండును? హృదయమున కరుణ యున్నది యేమూల నైనను గొంచె మున్నవారి కీవిషయమునఁ బెంచి చెప్ప వలసినపని లేదు. చెప్పుటకును వినుటకునుగూడ నాకును మీకును సంతాపకర మయిన యీవిషయమును విడిచి తరువాతివిషయము నకుఁ బోదము.

పదిసంవత్సరములకు లోపలియీడు గలబాలికలకును పదునా ల్గేండ్లకు లోపలివయస్సు గలబాలురకును వివాహము చేయుటయు, ఏఁబదియేండ్లు దాఁటినపురుషులు పదునాల్గేండ్లలోపలి ప్రాయము గలకన్యలను వివాహ మాడుటయు, ప్రజాక్షేమమునకు భంగకర మన్న మన నిశ్చితాభిప్రాయమును బ్రకటించుచు మైసూరివివాహ శాసనము వంటిశాసనము నొకదానిని జేయ దొరతనమువారిని బ్రార్థిం పవలయు నన్నది తరువాతివిషయము. శిశువివాహమువలనఁ గలుగు చున్నయనర్థము లిన్నియన్ని యని చెప్పశక్యము కాదు. ఈయతిబా ల్యవివాహమువలననే మనదేశమునందు బాలవితంతువులసంఖ్య నానాటికి వర్ధిల్లుచున్నది; ఈయతిబాల్యవివాహమువలననే కన్యాశు ల్కములు ప్రబలుచున్నవి. కన్యాశుల్కమును గైకొని జననీజనకులు తమకూఁతులను వృద్ధఘటములకుఁ గట్టిపెట్టక పోయినను, వధూవరు లలో నకాలమరణములు సంప్రాప్తము కాకపోయినను, బాల్యవివా హమువలన దంపతు లనేకులు విపద్దశలపా లగుచున్నారు. చిన్నతన ములో నెవ్వరివర్తన మెట్లగునో, ఎవ్వరి కేమిప్రాప్తమగునో, తెలి యదు. పరమసాధ్వి యైనకన్యకామణియొక్క బాలభర్త ప్రాయము ముదిరినతరువాత వేశ్యలయింటిబంటయి కులకాంత నొల్లని శృంగార

నాయకుఁడు కావచ్చును. పరమసాధు వైనపురుషరత్నముయొక్క పసిభార్య యేండ్లు పైఁబడినకొలఁదిని గయ్యాళితనమున గండుమీఱి గృహము నరణ్యముగా మార్పఁగలిగిన ప్రత్యక్షరాక్షసి. కావచ్చును. స్ఫోటకము మొదలైనరోగములచే వధూవరులలో నొకరు వికలాంగులో విరూపులో యయి వివాహబంధమును దుర్భరదుఃఖజనకమునుగాఁ జేయవచ్చును. ఇవియన్నియు నటుండఁగా బాల్యవివాహము కన్యావరులవిద్యకు వినాశనమును గలిగించి వారిసౌఖ్యమునకుఁ గొఱఁత దెచ్చును. ఈబాలభర్త క్రిందితరగతులలోఁ జదువుకొనుచుండఁగానే భార్య యెదిగి కాపురమునకు వచ్చుట తటస్థించి కష్టములెఱుఁగక యుల్లాసస్థితిలో నుండవలసిన విద్యార్థిదశలోనే సంసారభారమును సంతానశోకమును మీఁదఁబడి పురుషుఁ డుత్సాహహీనుఁడయి యకాలవృద్ధుఁడు కావలసివచ్చును. ఇంగ్లీషువిద్య నేండ్లు మీఱినతరువాతనే యారంభించినను పెండ్లిమాత్రము గోచిపెట్టుకొను యీఁడుననే చేసెడునాచిన్నతనములో నాసహపాఠియొకఁడు ప్రవేశపరీక్షతరగతికి వచ్చునప్పటి కాతనికుమారుఁడును మాపాఠశాలలోని క్రిందితరగతిలోఁ జదువ నారంభించెను. అదిచూచి యాతనిని తోడివిద్యార్థులందఱును పరిహసింపఁ జొచ్చినందున సిగ్గుచేత నతఁడు పరీక్షయందుఁ గృతార్థుఁడు కాకయే పాఠశాలను విడిచి తనపురోభివృద్ధికి భంగము తెచ్చుకోవలసినవాఁ డయ్యెను. విద్యకు వినాశకరమయిన దగుటచేతను, అనేకానర్థములకు మూల మయిన దగుటచేతను, వివేకు లందఱును బాల్యవివాహములను సాధ్యమైనవఱకు నిరుత్సాహ పఱుపవలెను.

ఇప్పుడు నిర్ధారణీయ మైనమఱియొకయంశము కన్యాశుల్కమును వరవిక్రయమును మాన్పఁ బ్రయత్నింపవలె ననుట. ఈకన్యా

శుల్కము బాల్యవివాహవిషవృక్షమువలనఁ గలిగెడుదుష్ఫలములలోఁ బ్రధాన మయిన దని చెప్పవచ్చును. కన్యాశుల్కరూప మయిన నరమాంసవిక్రయము క్రూరకిరాతుఁడు చేయు గోమాంసవిక్రయమునకన్నను ఘోరతర మయిన దని చెప్పవచ్చును. కటికివాఁడు చేయుమాంసవిక్రయములో చంపఁబడినజంతువుబాధ యొక్షణములోనే యంతము నొందును; ఈనరమాంసవిక్రయములో బాధ యావజ్జీవము నుండును. పొట్టకయి తాను బెంచిన కోడిపిట్ట మెడను నలిపి చంపెడుదయావిహీనునికంటెను నిర్దయుఁడయి కన్యాశుల్కమును గ్రహించెడు నరపశువు తాను గని పెంచినముద్దుపట్టిని గర్భదరిద్రునకో రోగపీడితునకో పండ్లూడినముదిపెండ్లికొడుకునకోఁ బ్రతికియున్నంతవఱకును బాధపడునట్లుగా వివాహవ్యాజమున బలిపెట్టుచున్నాఁడు. కడుపునఁ బుట్టినకన్యలను బాధలపాలు చేయఁ బిత్రురూపమున నవతరించిన యీకలియుగరాక్షసులను జాతినుండి బహిష్కరించుచు వచ్చినఁగాని యీయనర్థము కొంతవఱకైనను తొలఁగదు. దీనిని బూర్ణముగా రూపుమాపవలెనన్న పక్షమున బాల్యవివాహములను మాని యుక్తవయస్సు వచ్చినతరువాత వరులను వరించెడుస్వాతంత్ర్యమును వధువులకియ్యవలెను. స్వయంవరము గల యితరదేశములలో మాత్రమువృద్ధులు వయస్సులోనున్నకన్నెలను బెండ్లియాడుచుండలేదా యనికొందఱడుగవచ్చును. బొత్తిగా లేదని నేను చెప్పఁజాలనుగాని కన్య యిష్టపడి వరించుటచే నందు దోషమేదియు లేదు. ఒకఁడు తాను బుద్ధిపూర్వకముగాఁ జేసినప్పుడు మంచిదయినపనినే యితరులు వానిచేత బలవంతముగాఁ జేయించినప్పుడది పాపకార్య మగును. దానము చేయుట సత్కార్యమని యెల్లవారు నెఱుఁగుదురు. ఒకఁడు క్షుద్బాధితునినో రోగపీడితునినో చూచినప్పుడు మనస్సు కరఁగినవాఁడయి తన

వ్రేలి నున్నయుంగరమునో చెవినున్నపోగులనో తీసి వాని కిచ్చిన యెడల దాపుననున్నవా రందఱును సత్కార్యము చేసెనని యాదాతను మెచ్చుకొందురు. అట్లతఁడు బుద్ధిపూర్వకముగా దానము చేయకున్నప్పుడు దాపుననున్నవారిలో బలవంతు లయినయిద్దఱు దయాళువు తల బద్దలుకొట్టెద మని బెదరించియో మీఁదఁబడి యాడఁ జెరికియో యాయుంగరమునుగాని పోగులనుగాని యాబీదకో రోగికో యిప్పించినను దానిని దాపుననున్నవారు తొల్లిటివలెఁ బుణ్యకార్యమని మెచ్చుకొనక యీపనికి దారిదోఁపిడి యనియు దొంగతన మనియు పేరులుపెట్టి పాపకార్యమునుగా పరిగణించి దూషింతురు. ఈవిధముగానే వితంతుకాంత కాంతునిపయిని గలప్రేమాతిశయముచేతఁ బునర్వివాహము నొల్లక బ్రహ్మచర్యమునకుఁ బూనినచో నాపని శ్లాఘ్యమగును; ఆపనినే యితరులు నిర్బంధపఱిచి చేయించినచో దూష్యమగును. వితంతువు లందఱును బునర్వివాహము చేసికొనుట విధి కాకపోయినను వివాహము చేసికో నిచ్ఛగలవారి కనుజ్ఞ నిచ్చుటమాత్రము మనకుఁ గర్తవ్యము. మూఁడేండ్లప్పుడు ముండమోసిన దానినిగూడ మరలఁ బెండ్లి యాడఁగూడదని నిర్బంధపఱుచుచుండుటచేతను, ముగ్గురుభార్యలను మ్రింగి ముదిసినవగ్గునుసహితము ముప్పునఁ బెండ్లియాడ నంగీకరించుచుండుటచేతను, భార్యలు కావలసిన పురుషుల సంఖ్య యెక్కువగుటయు భార్యలు కాఁజాలిన బాలికలసంఖ్య తక్కువగుటయు సంభవించి కన్యాశుల్కమున కవకాశము కలుగుచున్నది. కన్యాశుల్కమువలెనే వరదక్షిణ యని పేరుపెట్టి మనలోనిచదువుకొన్నవారు కన్యలసంరక్షకులవలన బేరమాడి బలవంతముగాఁ బుచ్చుకొనెడి వరశుల్కమును దూష్యమైనదగుటకు సందేహము లేదు. బాల్యవివాహములను మాన్పి వితంతువివాహములను నెలకొల్పి స్త్రీవిద్యను

వ్యాపింపఁ జేసినచో వరశుల్క కన్యాశుల్కరూపము లయినయీ రెండుదురాచారములును నామమాత్రావశిష్టములు కావచ్చును.

వివాహాదు లయిన వేడుకలయందు భోగముమేళములఁ బెట్టుట దూష్యమన్న విషయము తరువాత నిర్ధారణము చేయవలసినది. నృత్తగీతాదు లాదరణీయములు కావని చెప్పువారు లోకములో నెవ్వరు నుండరు. కఠినచిత్తులహృదయములనుసహితము కరఁగించి యానందవార్ధిని దేల్చి భక్తికిని సత్కార్యాచరణమునకును బురికొల్పుటలో గానరసమున కున్నశక్తి మఱి దేనికిని లేదు. అటువంటిసంగీతము మన దేశమునం దభాగ్యవశముచేత వ్యభిచారమే కులవృత్తిగాఁగల వేశ్యల పాలఁ బడుటచే సర్వజనశ్లాఘాపాత్ర మైనగానవిద్య దూషణమునకుఁ బాత్ర మయి శ్మశానకుసుమమువలె వర్జనీయ మైనది. గృహమును భూతలస్వర్గమునుగాఁ జేసెడునృత్యగానవిద్యలు కులకాంత లభ్యసించుట యిప్పుడు తప్పయినది. కాసునకయి తమకాయములను కుష్ఠరోగి కయినను విక్రయించెడుపడుపడఁతులపాలఁ బడఁబట్టికదా యీ దేశమునందు సంగీతమున కట్టిదురవస్థ పట్టినది! అది యటుండనిండు. వివాహసమయములయందు భోగముమేళములమూలమున నయ్యెడు దుర్వ్యయముమాట యటుండఁగా రత్నములు చెక్కినసంకెలలవలె సమస్తాభరణములను ధరించుకొని దీపములవెలుతురున తళుక్కుమన్నప్పుడు మనస్సులు చలించి పెండ్లికొమారుఁడు మొదలుగా ననేక యౌవనపురుషులు కొన్నిసమయములయందు వేశ్యలకు దాసు లయి తమధనమును యౌవనమును మన్మథాగ్ని కాహుతి చేయుచున్నారు. వేశ్యలయిండ్లను వెదకుకొని వ్యభిచారమునిమిత్తమయి పోవువా రెక్కడనో నీతిమాలినవారు కొందఱే యుందురు. వేశ్యలలోఁ బలువురు పగలు కంటఁ బడినపక్షమున చింపితలలతోను వికృతవిగ్రహ

ములతోను మర్కటములవలె ఖాత్రి కలలోఁ గనఁబడు స్థితియందే యుందురు. అట్టివారు వన్నెలు చిన్నెలు ధరించి వచ్చి కప్పగొంతు పాములవలెఁ బాటలుపాడుచు మనగృహములలోనే ప్రవేశించినప్పుడు సాన్నిధ్యప్రభావముచేత ననేక సాధుపురుషులకునహిత మామేఁకవన్నె పులులవాతఁ బడుట కవకాశము కలుగనుగాన నీతిపరు లయినవా రందఱును మణిభూషితఫణులనువలె వేశ్యలను గృహము చొరనీక దూరముగా తఱుమవలెను. వధువులకుఁ బాతివ్రత్యము నేర్పఁదగిన వివాహములవంటి పవిత్రసమయములందుఁ బాతివ్రత్యకల్పలతకు వేరుపురుగు లై యపవిత్ర లయినపడపుపడఁతుల నింటికి రప్పించి వారిచేత వ్యభిచారోద్దీపకము లైన శృంగారగీతములను పాడించుట యెంత హేయకృత్యము ? మానవంతుఁడు తనవారు మఱియే యపరాధమును జేసినను సహింపఁగలుగును గాని వ్యభిచరించినప్పుడు మాత్రము చేసికొన్న భార్య నయినను కన్నకూఁతు నయినను తోఁడ బుట్టిన కోమలి నైనను విటపురుషసహితముగాఁ జంపఁజూచుచుండక మానఁడుగదా ? లోకములో జరగుహత్యలలో సగము వ్యభిచారమూలమున జరగుచున్నవి. అట్టి హేయాతిహేయ మైన వ్యభిచారమును కులవృత్తిగాఁ గైకొన్న దూష్యురాండ్రనుడబ్బిచ్చి పిలిపించి మొన్నరునుదమగృహములను దూష్యములనుగాఁ జేసికొనకుందురుగాక ! ఈశ్వరసృష్టిలో పాప మెప్పుడును స్థిరముగా వర్ధిల్లదు. సద్వంశజ లయిన బాలవితంతువులు గన్నబిడ్డలును బీదలమ్మకొను బిడ్డలునుభోగకాంతలపాలఁ బడకుండినపక్షమున సంతానహీనతచే మన దేశములో వేశ్యాకుల మీవఱ కెంతకాలముక్రిందటనో నశించియేయుండును.

ఇప్పుడు నిర్ధారణముచేయ నేర్పఱుచుకొన్న మఱియొకవిషయము సామాన్యముగా నిప్పటి మతాచార్యులును ముఖ్యముగా నీ

ప్రాంతమందలి శంకరాచార్యులును స్వకృత్యమును మఱచి, శిష్యులను బాధించి విత్తార్జనము చేయుచుండుటయు పాదపూజలు సమర్పింపనివారికి బహిష్కారపత్రికలు పంపుచుండుటయు ననుచిత మని మనయతృప్తిని దెలుపుటయయి యున్నది. మతమును నీతిని వ్యాపింపఁ జేయుచు నీతిబాహ్యు లయినవారిని శిక్షించుచు స్వకృత్యమును నిర్వహించుచున్నంతవఱకు మతాచార్యు లుండుట యావశ్యకమనుట నిర్వివాదాంశము, పీఠాధిపతులు కేవల శిష్యవిత్తాపహారులు గాక హృత్తాపహారులుగా నున్నంతవఱకు వారిని గౌరవించుటయు భక్తిపూర్వకముగా శక్తికొలఁదిని వారిని ధనాదులతో సత్కరించుటయు మనకు ధర్మమే. అయినను పీఠాధిపతులు తమ ధర్మమును విస్మరించి లోకమున కేవిధముననుప్రయోజనపడక ప్రజాపీడాకరులుగా నున్నప్పుడు మాత్రము మనము వారియాజ్ఞలను మన్నింపవలసినపని లేదు. అక్రమము లయిన వారియాజ్ఞలను సంఘీభవించి ధిక్కరించి జనులమీఁద నిరంకుశాధికారము చెల్లించుచుండుటయే తమ పని యని దుర్భ్రమగొని యున్న యాచార్యపురుషులకన్నులఁ దెఱపి వారిని స్వకృత్యమునకుఁ దింపుట లోకోపకారము బరమధర్మమును నగును. సన్యాసు లైహికసుఖపరిత్యాగము చేసి కేవల పారమార్థిక చింతతో బ్రహ్మానుసంధానము చేయుచు శిష్యులకు ముక్తిమార్గోపదేశము చేయుచుఁ గాలము గడపవలసిన వారు. పూర్వకాలమునం దాదిశంకరులు మొదలయినవారు పాదచారులయి సేతువు మొదలుకొని హిమాచలమువఱకును దేశసంచారము చేసి భరతఖండమునందు మతవ్యాపనము చేయుచు వచ్చిరి. విద్యారణ్యు లని నామాంతరము వహించిన మాధవాచార్యులవారు బుక్కరాజునకు మంత్రిగా నుండి శంకరాచార్యపీఠమునకు వచ్చినతరువాత పీఠాధిపతు లయిన

సన్యాసుల కిప్పటివైభవము ప్రారంభమయినట్టు కనుపట్టుచున్నవి. అయినను వెనుకటి పీఠాధిపతులు వైభవయుక్తులయినను స్వకృత్యము నుపేక్షచేయక లోకోపకారులయి జనుల సత్కారమునకును గౌరవమునకును యోగ్యులగుచుండిరి. ఇఁక నిప్పటియతులో స్వప్నావస్థయందయిన స్వకృత్యమును దలపెట్టక, పెండ్లికూతురు లేకపోయినను క్రొత్తపెండ్లికొడుకులవలె వాద్యములతోను గజాశ్వాదులతోను పెండ్లిపల్లకులలో నెక్కి యూరేగుచుఁ దమవైభవమును గాపాడు నిమిత్తమే జనులు సృజింపఁబడినారని భావించుచు తత్త్వవిచారమన్న మాట యెఱుఁగక భోగపరాయణులయి స్వేచ్ఛావిహారులగుచున్నారు. శిష్యుల కుపదేశించుటకు మొదల మత మన్న వారికే తెలియదు. వారికిఁ దెలిసినదెల్ల జనులను నిర్బంధించి గురుదక్షిణలు గైకొనుటయు భక్ష్యములతో షడ్రసోపేతముగా భిక్షలు చేయుటయు మాత్రమే. ఈవిషయమున మనలో వాడుకగా నున్న యొకకథనాకు స్మరణకు వచ్చుచున్నది. ఒక స్వాములవా రొక గృహస్థునియింటికి భిక్షకు విజయం చేసెనఁట! ఆయతీశ్వరునకు భిక్షామిషమునఁ బంచభక్ష్య పరమాన్నభుక్తి యొక్కటియే. ముక్తివిచార మన్న సత్యము నెఱుఁగఁజాలక ముద్దరాలయిన యాయింటియిల్లాలు భిక్షానంతరమున స్వాములవారివద్దకువచ్చి వేదాంతగ్రంథపారాయణము చేసికొందు రేమో యన్న భ్రమచేత "స్వామీ! భగవద్గీతల్లు తెత్తునా?" యని యడిగెనఁట! భక్ష్యభక్షణచింత తప్ప వేఱు చింతలేని యాయతీంద్రుఁడు మిన్నువంకఁజూచి కొంతసే పాలోచించి యాపేరుగల భక్ష్యములను దాను మున్నెన్నఁడును దిన్నట్టు స్మరణకు రాకపోయినను భగవద్గీత లనునవి యేవో యపూర్వభక్ష్యము లయియుండునని భావించి కడుపు నిమురుకొనుచు "అమ్మా! కడుపు నిండుగా

నున్నది. ఇప్పుడు పుచ్చుకోలేను. కొంతసేపు తాళి తీసికొనివచ్చిన పక్షమున భక్షించెదను" అని యుత్తరము చెప్పెనఁట. గృహయజమానులా లాయన భోజనపాండిత్యమునకు సంతోషించి మాఱు మాటాడక లోపలికిఁబోయెనఁట! ఇది యతిశయోక్తియే యైనను, ఇప్పటి పీఠాధికారుల పాండిత్యప్రకర్షమునుబట్టి విచారింపగాఁ నిందునుగొంత సత్య మున్నదని తోఁచకపోదు. ఇటువంటి యనేక దురాచారముల కాలవాలమగుటచేతనే పూర్వకాలమునందు మన దేశమునందు సన్యాసము నిషేధింపఁబడినది. పూర్వకాలమునందు సంస్కృతభాషలో రచియింపఁబడిన ప్రహసనములలో సన్యాసుల వ్యభిచారాదులు బహువిధముల వర్ణింపఁబడి పరిహసింపఁబడినవి. నిషేధింపఁబడిన సన్యాసమును శంకరాచార్యులవారు మరల నుద్ధరించి యీ దేశమున వ్యాపింపఁజేసిరి. ఇప్పటి స్వాములవార లెట్లున్నారో కొంతవఱకు మన యిక్కడి శంకరాచార్యులనుబట్టియే తెలిసికోవచ్చును. ఈయన ధనాకర్షణమే పరమార్థముగా భావించుకొని తన శిష్యులైనవారిని కాని వారినిగూడ ధనము సమర్పింపుఁడని బాధించుచు నడిగినంత మొత్తమియ్యలేనివారికి బహిరంగముగా బహిష్కారపత్రికలను బంపుచున్నారు. కలియుగకాలములో నిట్లు నిర్బంధపఱిచి ధనము లాగఁజూచుట దారులఁగొట్టుటకంటె శ్రేష్ఠమయినపనియని నే ననుకోను. మతాచార్యులవలని యిటువంటి దౌర్జన్యములను వారింపఁజూచుట దేశాభిమానుల కందఱకును గర్తవ్యము.

ఇఁకను నేడు మనము విచారింప నేర్పఱుచుకొన్న విషయ మింకొకటిమాత్రమే మిగిలియున్నది. ఇప్పుడు పేర్కొనఁబడిన విషయములలోను, ఇట్టివే మఱికొన్ని విషయములలోను, సంస్కారము జరగుట సంఘముయొక్క యభివృద్ధి కావశ్యక మని విద్యావివేకములు గల

వారు దృఢముగా నమ్ముచున్నారు. ఆచారమునే దేవతనుగా నమ్మి కొలుచుపామరులును పూర్వదురాచారములవలననే లాభము ననుభవింప మరగిన స్వప్రయోజనపరులును సంస్కారమునకుఁ బ్రతికూలురుగా నున్నారు. ఇట్టి సమయమునందు సంఘములో నిట్టిమార్పులు చేయుట యెట్లు సాధ్యమగును? పామరులకు సంస్కారమువలనఁ గలుగులాభములను దెలిపియు మొట్టమొదట నూతనమార్గములను తాము త్రొక్కి చూపియు సంఘాభివృద్ధి కయి పాటుపడెడు దేశాభిమానులు కొంద ఱేర్పడినఁగాని యీ మహాకార్యము సాధ్యము కాదు. కాఁబట్టి యట్టిపని కయి యందందు సంస్కారసంఘము లేర్పడుటయావశ్యకము. ఇప్పు డీసభవారు రాజమహేంద్రవరమునందు మండలసంఘసంస్కారసమాజ మొకటి స్థాపింపఁబడి యేలూరు కాకినాడ మొదలయిన ప్రధానస్థలములయం దెల్లను దానికి శాఖ లేర్పఱుపఁబడవలయునని నిర్ధారణ చేయవలసియున్నది. ఇది మిక్కిలి శ్లాఘ్యమైన పని. పలువు రేకీభవించి పూనికతోఁ బని చేసినఁగాని యేవిషయములోను కార్యసాఫల్యము కాదు. "సంఘేశక్తిః కలౌయుగే" యన్న యార్యోక్తి యెల్లవారును పలుమాఱు వినుచున్నదే. ఒక్క యీ కలియుగమునందుమాత్రమే కాక సమస్తయుగములయందును సమస్తదేశములయందునుగూడ సంఘీభవించి చేసినపనిలోనే యత్యద్భుతశక్తి యుండు ననుటకు సందేహము లేదు. విద్యాధికులు సంఘములుగాఁ జేరి యైకమత్యముతోఁ బనిచేసినపక్షమున నత్యల్పకాలములోనే బహుసంస్కారములను జేసి దేశమున కమితలాభములను గలిగింపవచ్చును. ఇట్లేర్పడు సమాజములవారు చేయవలసిన పను లేవియని కొంద ఱడుగవచ్చును. వారు సంస్కారవిషయమున సులభశైలిని దేశభాషలలో పుస్తకములను పత్రికలను

వ్రాసి ప్రచురించి యల్పక్రయమునకో ధర్మార్థముగానో సర్వజనుల కును పంచిపెట్టుచుండవలయును; తమ కవకాశము గలిగినప్పు డెల్లను గ్రామములకుఁ బోయి సభలు చేసి యుపన్యాసములను బ్రసంగములను జేయుచుండవలయును; వారపత్రికనో పక్షపత్రికనో మాసపత్రికనో యొకదానిని బ్రకటించుచు నందు సంస్కారవిషయమున గలసాధకబాధకములను బలుమాఱు చర్చించుచుఁ బూర్వపక్షులు చేసెడి యాక్షేపణములకు సమాధానము లిచ్చుచుండవలయును; ఇతరస్థలములయం దిట్టిపని కయి యేర్పడియున్న సమాజములతో నుత్తరప్రత్యుత్తరములు జరపుచు వారి మంచిపద్ధతుల నవలంబించు చుండవలయును. సంఘమువలన బహుప్రయోజనములు గలుగు ననుట కిప్పు డిక్కడ సమావేశమయి యున్న యీమహాసంఘమే నిదర్శనము. సాంఘిక సంస్కారము జరగక రాజ్యాంగసంస్కారము వలని లాభములను మనము పూర్ణముగా ననుభవింపఁజాల మని మొదలనే చెప్పియున్నానుగదా? దొరతనమువారు భూములమీఁద నెకరమున కొకరూపాయి తగ్గించినను, ఒక్క పెండ్లిలో భూరిసంభావన లిచ్చుటకో బ్రాహ్మణసంతర్పణములు చేయుటకో వేశ్యల నాడించుటకో యామాన్యములను తెగనమ్ముచున్నప్పుడు దానివలన నేమి ప్రయోజనము కలుగును? ప్రభుత్వమువారు పారిశుద్ధ్యవిచారణసంఘాదికములలో సభికుల నేర్పఱుచుకొను స్వాతంత్ర్యము మన కిచ్చినను, వచ్చినవారు పాక్షికబుద్ధిని వహించి సర్వసమభావము లేక శాఖాభేదములను బట్టి స్వశాఖేతరులను ద్వేషించుచు వచ్చినపక్షమునఁ బ్రజల కేమిక్షేమము కలుగును? కాఁబట్టి రాజ్యాంగసంస్కారములతోఁగూడ సాంఘికసంస్కారములు కూడ జరిగి తీఱవలెను. రాజ్యాంగసభకు వచ్చినంతమంది యించుమించుగా నీసంఘసంస్కార

సభకును విచ్చేయుట చూడఁగా, మన దేశముయొక్క పురోభివృద్ధికి మంచిదినములు వచ్చినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. నేఁటి సభయందు దేశాభివృద్ధిసూచక మయిన యింకొకవిశేషము కూడఁ గనఁబడుచున్నది. ఈవఱ కెప్పుడును మన ప్రాంతములయం దుపన్యాసములు వినుటకయి స్త్రీలు వచ్చిన ట్లింతగాఁ గనఁబడదు. సాహసముచేసి తమభార్యలను బంధుస్త్రీలను సభకుఁ దింపిన మహాపురుషులున్ను విద్యాగంధము లేనిపామరస్త్రీల దూషణోక్తులను సరకుగొనక సభకు విచ్చేసిన కాంతారత్నములును మిక్కిలి కొనియాడఁ దగియున్నారు. సంఘసంస్కారములోఁ బురుషులకు స్త్రీలు తోడ్పడినఁగాని శీఘ్రముగా కార్యసాఫల్యము కాదు. ఇఁకముందు సభలకింతకంటె నధికసంఖ్యగల స్త్రీలువచ్చి యుపన్యాసాదులు విని యానందింతురు గాక ! ఈ సభవారు నాకుఁ జేసిన గౌరవమునకయి యింకొకసారి నాకృతజ్ఞతను దెలిపి పునరభినందనముల నర్పించుచున్నాను.

---:o:---